ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՅՈՒԼԻՍ

MERCREDI 1er JUILLET 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

40-Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10047

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — No 10.047

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԻՒՆՈՏ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

(ՍԱՐԱՅԵՎՈՅԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

...եան տարի առաջ Եւրոպայի սրտին ...յ պիտի պայթէր աննախընթաց ա– ...ր փոթորիկ մը, որ հիմնական յե– ...ւմ առաջ պիտի բերէր ամբողջ ...րհի մէջ։ Յաւէտ յիշատակելի դար– ...իկա մը պիտի կազմէր մարդկային ...ութեան մէջ։

1870–71ի Ֆրանքօ-գերման պատերազ– ...ն վերջ մթնոլորտը ելեկտրականացած ...ւ Եւրոպայի մէջ։

...վեց մեծ պետութիւններ, Մեծն Բրի– ...անիա, Ֆրանսա, Ռուսիա, Գերմանիա, ...Աւստրօ-Հունգարիա եւ Իտալիա՝ երկու ...դաշնակցութեանց բաժնուած՝ կը հսկէին ...Եւրոպայի խաղաղութեան վրայ, շնոր– ...ուժերու հաւասարակշռութեան։

...«Եւրոպական ներդաշնակութիւն»ը օր– ...ւան կարգախօսն էր։

«Երրեակ Համաձայնութիւն» (Անգ– ...իա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա) եւ «Երրեակ ...Դաշինքութիւն» (Գերմանիա, Աւստրօ-Հունգարիա եւ Իտալիա) իրարու հետ կը ...ւէին տիրական դիրք գրաւելու համար ...համաշխարհային քաղաքականութեան ...մէջ։

...Դաշնակիցութիւնը իր գերագոյն սա– ...մանին կը հասնէր։ Ասիոյ եւ Ափրիկէի ...մէջ հարիւր միլիոնաւոր մարդիկ կ'են– ...թարկուէին աշխարհակալ պետութեանց ...շահագործութեան։

Գերմանիա եւ Իտալիա չէին ուզեր ...Անգլիայէն ու Ֆրանսայէն ետ մնալ։ ...Ռուսիա եւ Աւստրօ-Հունգարիա Պալ– ...քաններու մէջ ազդեցութեան պայքար կը ...մղէին։

...Դաշնակցութիւնը կ'ապրէր «զինեալ խա– ...ղաղութեան» շրջան մը։

...Զինարշաւը դաղտնօրէն կը շարունակ– ...ւէր «խաղաղութեան» քօղին տակ։

1911 աշնան Իտալիա պատերազմ կը ...յայտարարէր օսմանեան կայսրութեան ...եւ կը գրաւէր Լիբիան (Ափրիկեան ...Տրիպոլիս եւ Պէնկազի)։ 1912ին Սեր– ...բիա, Պուլկարիա, Գարադաղ եւ Յու– ...նաստան քառեակ զինակցութիւն կազ– ...մելով կը գրաւէին ամբողջ եւրոպական ...Թուրքիան՝ Ադրիականէն (Ալպանիա) ...մինչեւ արեւելեան Թրակիա, խախտելով ...«Եւրոպական Ներդաշնակութիւն»ը։

...քան այդ, 1908ի Օսմանեան Սահ– ...մանադրութեան հռչակման խառնաշփոթ ...վիճակէն, Աւստրօ-Հունգարիա առիթէն ...օգտուելով իրեն կցած էր Պոսնա-Հեր– ...ցեգովինա, տեղի տալով ո՛չ միայն Թուրքիոյ ...այլ եւ Ռուսիոյ եւ Սերպիոյ խիստ բո– ...ղոքներուն։

...Սերպիոյ Թագաւոր Բարաճորճեվիչ ...իրեն պիտի կը հետապնդէր հա– ...րաւային Սլաւներու (Եուկոսլաւ) միացման, ...անկախ ունենալով իր մականին տակ ...միացնել զանոնք, Ռուսիոյ օժանդա– ...կութեամբ։

...Պոսնա-Հերսէկ պէտք է մաս կազմէր ...մեծ Սերպիոյ։ Աւստրօ-Հունգարիա ընդ– ...հակառակն կ'ուզէր ամրապնդել իր դիր– ...քը այդ հողամասին վրայ՝ հակազդե– ...լու համար Ռուսիոյ հմայքին Պալքաննե– ...րու մէջ։

...Աւստրօ-Հունգարիոյ գահաժառանգը ...Արքայազն Ֆրանց Ֆերտինանտ եւ կինը դքսուհի ...Սոֆի Հոհէնպէրկ Սարայեւօ կը հասնէին ...Յունիս 28ին հանդիսաւորապէս, ...ընդունելու համար մեծ ասպարէզ– ...ներ։

...Աւստրօ-Հունգարական Թագաւորական հաղթանակի ճամբայ ...անցնելու քաղաքապետարան, երիտա– ...սարդ Սերպ մը՝ Նէտէլքօ Սապրինովիչ ...ռումբ մը նետեց անոնց վրայ, վիրաւո– ...րելով քանի մը հետեւորդներ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԿԻՊՐՈՍ

ՏԸ ԿՈԼ – ՓԱՓԱՆՏՐԷՈՒ ԳԼՈՒԽ ԳԼԽԻ

Փարիզի մէջ իրարու կը յաջորդեն վարչապետները զանազան երկիրներու, որոնք բոլորն ալ բան մը կը սպասեն նախագահ տը Կոլէն։ Առաջին ժամանողը եղած է Յունաստանի վարչապետը, քիչ ետք կը հասնէր Իսրայէլի վարչապետ՝ Էշքոլ եւ վերջապէս Թուրքիոյ «ծեր աղուէսը»՝ Իսմէթ Ինէօնիւ։

Տը Կոլ – Փափանտրէու հանդիպումէն կը պարզուի թէ Ֆրանսա մասնաւոր ծրագիր մը չունի Կիպրոսի համար, բայց պատրաստ է անշուշտ կարծիք ունենալու, տրուած ըլլալով, որ «կողմ» չէ, ստորագրած չըլլալով Լոնտոնի եւ Ցիւրիխի համաձայնագրերը։ Ամբողջ չարիքը արդէն այդ համաձայնագրերէն ծագած է, որ օտար պետութեանց միջամտութիւնը կ'արտօնէ Կիպրոսի ներքին հարցերուն մէջ։

Ուաշինկթըն եւ Լոնտոն, Իսմէթ Ինէօնիւի այցելութեան առթիւ, հաստատեցին Լոնտոնի եւ Ցիւրիխի համաձայնութեանց վաւերական բնոյթը, ինչ որ արդէն գժգոհութիւն պատճառած է Փափանտրէուի, որ իրեն այդ կացութեան մէջ, այլեւս աւելորդ կը նկատէր խօսիլ Ճոնսընի հետ եւ բոլորովին աւելորդ Հիւմի հետ, որուն հրաւէրն իսկ մերժեց։ Լոնտոնի մէջ հրատարակուած գեկոյցը, Հիւմ – Ինէօնիւ խօսակցութեանց առթիւ, ոչ միայն կը հաստատէ Ցիւրիխ եւ Լոնտոնի համաձայնագրերու լիազօրութիւնը, այլեւ կը մատնանշէ երկու կառավարութեանց պատասխանատուութիւնը։ Գալով Ինէօնիւի, միշտ կը շարունակէ իր սպառնալիքները։ Մամուլի ասուլիս մը տուած է Լոնտոն եւ այդ առթիւ չեշտած թէ ո՛չ Ամերիկացիք, ո՛չ Անգլիացիք իրմէ ապահովութիւն ուզած են որ Թրքական ուժերը պիտի չմիջամտեն Կիպրոս՝ ցորչափ ՄԱԿի ուժերը հոն են։ Ընդունելով հանդերձ թէ «Թրքական ցամաքահանում մը փափաքելի չէ իր աչքին», Ինէօնիւ յայտնած է թէ որոշ պարագաներ կրնան անխուսափելի դարձնել այդ ցամաքահանումը։ Ինէօնիւ ըսած է նաեւ թէ մասնաւոր առաջարկ մը չունի տը Կոլի ներկայացնելիք, բայց անոր կը ճանչնայ կիպրական հարցով հետաքրքրուելու իրաւունքը։

Տը Կոլի հետ տեսնուելէ ետք, Փափան– տրէու յայտարարած է թէ Ֆրանսայի նախագահը հասկացողութիւն ցոյց տուած է բայց Ֆրանսա ծրագիր մը չունի Կիպրոսի համար։

Միւս կողմէ Տոքթ. Քիւչիւք մերժած է Ղրիվասի առաջարկը, խաղաղ համակեցութեան։

Գահաժառանգը քաղաքապետարանէն վերջ ուզեց երթալ հիւանդանոց, այցելելու համար վիրաւորներուն։

Ճամբան փոքր փողոցի մը անկիւնը ուրիշ Սերպ երիտասարդ մը՝ 17 տարեկան ուսանող Գաւրիլօ Փրինցիփ ատրճանակով սպաննեց գահաժառանգն ու կինը։

Այս սպանութիւնը յորդեցուց բաժակը։

Աւստրօ-Հունգար կառավարութիւնը Յուլիս 23ին Սերպիոյ ղրկեց վերջնագիր մը, զանազան անընդունելի պայմաններ պարտադրելով։

Յուլիս 25ին Սերպիա ընդունեցաւ պայմաններուն մեծագոյն մասը։ Հակառակ ատոր, աւստրիական կառավարութիւնը Յուլիս 28ին պատերազմ յայտարարեց Սերպիոյ դէմ։

Այսպէս սկսաւ առաջին աշխարհամարտը, որուն հետզհետէ պիտի մասնակցէին Գերմանիա, Ռուսիա, Անգլիա, Ֆրանսա, Պելժիա, Ճափոն, Իտալիա, Թուրքիա, Պուլկարիա, Ռումանիա եւայլն, հուսկ ուրեմն Մ. Նահանգները։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՓԼՈՒԶՈՒՄԻՆ ՊԱՏՃԱՌԸ ԱԶԱՏ ՉԸԼԼԱԼՆ Է

Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐ ՄԸ

Պոլսոյ «Ճիւմհուրիէթ» թերթին մէջ, թուրք ծանօթ հրապարակագիր Իլհան Սէլչուք կը գրէ.—

Անկողմնակալութիւն եւ անկախու– թիւն, երկու բառեր, որոնք այս օրերս շատ գործածուիլ սկսան եւ որոնց քաղաքական ուժը բառ երեւոյթին օրէ օր կ'աւելնայ մեր արտաքին քաղաքականու– թեան մէջ։

Թուրքիա այսօր անկողմնակալ պե– տութիւն մը չէ. կողմ կը բռնէ. ու այդ կողմը արեւմտեան ղանդուածն է, ճիշդ Ֆրանսայի նման...։

Անոնք, որոնք Թուրքիոյ դէպի ան– կողմնակալ քաղաքականութիւն մը սահի– լը կ'ուզեն, կը պնդեն թէ արտաքին քա– ղաքականութեան մէջ մեր բռնած ճամ– բան կը կապէ մեր ձեռքն ու ոտքը։ Եւ այս ուղղութեամբ ալ իրենց տեսակէտը զօրացնող հարուստ փաստեր կը գտնեն։ Անոնք կը պնդեն թէ ՕԹԱՆի ու ՍԵՆԹՕի կապուած ըլլալով որեւէ օգուտ չենք ա– պահոված եւ ասկէ վերջ ալ երբեք պիտի չունենանք։ Կիպրոսի հարցին մէջ գինա– կիցներու բռնած ընթացքը, եղաւ այն կաթիլը որ կը յորդեցնէ բաժակը։

Կան շատեր, որոնք կը հաշուեն թէ արեւմտեան պլոքի մէջ գտնուելով մենք բարիքներէ աւելի հոգեր ունեցանք։ Շատ կարեւոր կարծուած արտաքին օժանդա– կութեան հարցին առթիւ, մեր ուշադրու– թիւնը կը հրաւիրուի երկու կէտերու վրայ.

Ա) Արտաքին օժանդակութիւն ստանա– լու համար պայման չէ անպատճառ որեւէ ղանդուածի մէջ գտնուիլ։ Կը տեսնուի թէ ղանդուածներէ դուրս ժողովուրդներ գոյութիւն ունին, որոնք աւելի մեծ ար– տաքին օժանդակութիւն կը ստանան եւ այդ օժանդակութիւնները իրենց տեղա– կան պայմաններուն յարմարող ձեւերով կը գործածեն։

Բ) Այսօր կը տեսնուի թէ Թուրքիոյ օ– տար երկիրներէ դժուարաւ ապահոված տարեկան օժանդակութեան քանակու– թիւնը գրեթէ հաւասար է մեր վճարած պարտքերու քանակութեան։

Ուրեմն, այնպիսի վիճակի մը մատ– նուած ենք որ, մէկ ձեռքով տրուած եւ միւս ձեռքով ետ առնուած այս տալիf– առնելիf պատմութիւնը արտաքին օժան– դակութիւն կը կարծենք։

Թէ ինչու այս վիճակին մատնուեցանք։ Պատճառը այն է որ մինչեւ այսօր, ըս– տացուած արտաքին օժանդակութիւնները այդ օժանդակութիւնները կատարող մեծ երկրին վերահսկողութեան յատուկ գրու– թեամբ գործածեցինք։

Ահա, փլուզումի գլխաւոր պատճառ– ներէն մին։

Գալով անկախութեան խնդրին։ Այս հարցը աւելի մօտէն կը հետաքրքրէ Թուրքիան, որ համաձայնութիւններու եւ պետութիւններու իրաւական կարգերու սահմանին մէջ չի կրնար գործածել իր իրաւունքները։

Ահա՛, երկու հարցում, որոնց պատաս– խաններուն շուրջ կ'արժէ բաւական խոր– հիլ։ Ամերիկա ի՞նչպէս կրնայ պաշտպանել Քուպան։

Մենք, հակառակ «երրեակ համաձայ– նութեան» որոշ տրամադրութիւններուն ինչո՞ւ չենք կրնար ցամաքահանում կա– տարել Կիպրոս։

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, Թուրքիոյ նման երկիր մը, անկախութիւ– նը պէտք է խորհի ամենամօտ կէտէն՝ իր համաձայնութիւններուն մէջ անկախ քաղաքականութիւն մը, որուն կենդանի օրինակն է կրկին Ֆրանսա։

Ուրեմն, անկախ արտաքին քաղաքակա– նութիւնը իրականութիւն մը կը դառ– նայ երբ արտաքին հարցերու մէջ ժողո– վուրդ մը իր կամքը ազատօրէն կը գոր– ծադրէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ կառավարական տագնապը անլուծելի կ'երեւայ։ Ներքին պառակ– տումները անկարելի կը դարձնեն ելք մը գտնել։

ԽՐՈՒՇՉԵՒ կը պտտի Օսլոյի փողոց– ներուն մէջ։ Անհատական խօսակցու– թեանց ընթացքին, Խրուշչեւ յայտնած է թէ տպաւորուած է Դանիոյ կաթնեղէնի ճարտարարուեստով եւ Շուէտիոյ ցորենի արտադրութեամբ։ Մամուլը որոշ վերա– պահութեամբ կ'ողջունէ Խրուշչեւը թէեւ Մորկընպլատըթ ռուսերէն խմբագրական մը հրատարակած է։

ՆԱՍԸՐ պետական երեք նոր նախարար– ներ նշանակեց, Արաբ Մ. Հանրապետու– թիւնը ներկայացնելու համար իրաք–ե– գիպտական նախագահական խորհուրդին մէջ։

ՏԸ ԿՈԼ ապահովութիւն տուաւ Իսրա– յէլի վարչապետին, որ արաբ երկիրներու հետ յարաբերութեանց սերտացումը, չի նշանակեր թէ Ֆրանսա երեսի վրայ պի– տի ձգէ Իսրայէլը։ Ընդհակառակն, օ– ժանդակութիւնը մանաւանդ գիտութա– կան գետնի վրայ, պիտի շարունակուի նոյն թափով։

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ապահովութեան բացը 2–3 միլիառի պիտի հասնի 1965ին հա– կառակ անոր որ ընկերային տուրքերը ամէնէն ծանր համեմատութիւնն ունին Ֆրանսայի մէջ։ Կարեւոր բարեփոխում– ներ անհրաժեշտ են թէեւ չի մտածուիր ընկերային տուրքերու սակերը անգամ մը եւս բարձրացնել, տրուած ըլլալով որ արդէն առաւելագոյն սահմանին հասած են։

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ չորսուկէս միլիոն բնակարան շինած է 1949էն ի վեր մինչ Ֆրանսա միայն՝ 3 միլիոն 200 հազար։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Պատրիարքը՝ Ալեքսիս խաղաղութեան կոչ մը բրած է համայն քրիստոնէութեան, որուն մէջ կը շեշտէ թէ անհրաժեշտ է համաձայնութեան գալ արգիլելու համար, որ ատոմական զէնք ունեցող երկիրները տան անոնց որոնք չունին։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Կոմունիստ թերթին հա– մաձայն 69 քոյր կուսակցութիւններ դիրք ճշդած են չին ղեկավարներուն դէմ։

ՎԱՏԻԿԱՆԻ Օսսեռվաթոռէ Ռոմա– նոն բացառիկ թիւ մը հրատարակած է պաշտպանելու համար Պիոս ԺԲ. Պա– պին յիշատակը։

ՊՕՂՈՍ Զ. հինգ նոր եպիսկոպոսներ ձեռնադրած է անցի օր, որոնց մէջ Գերպ. Վիլլըպրանց, Քրիստոնեաներու Միու– թեան գլխանի անդամ։ Հաւանական է որ օր մը կարդինալ Պէայի տեղը գրաւէ, այդ քարտուղարութեան գլուխը։

«ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ» ՇԱՐՔԷՆ

— ԼՕ-ԼՕ —

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գիշերը քահանան Կոմիտասի մօտ գընաց: Նրա համար Կոմիտասն անկողին բերել տուեց, իսկ ինքը պառկեց իր մըշտական խսիրի վրայ:

— Վաղը պիտի երթամ, սարերում կռիւ կայ, Սիփան պիտի երթամ, — քահանան նստել էր անկողնու ծայրին, վառել էր ծխամորճն ու ծխում էր, — ջահէլների հետ սարերն եմ ելել, երեք որդի ունէի, երեքն էլ կռիւներում ընկան:

Եւ նա նորից վառեց վառուող ծխամորճը ու պատմեց կռիւներից, պատմեց ջահէլներից, որ սարերն են բարձրացել, իրենց հրամանատարի մասին պատմեց, որ Տալին — Գարահիսարցի մի տղայ — ձագործ է, յետոյ պառկեց ու քնեց՝ յոգնած ճամբորդի խորը քնով:

Կոմիտասը նստել էր խսիրի վրայ ու քունը չէր տանում. նա նայում էր քնած քահանային եւ մտքում ստեղծում էր այն երգը, որ պիտի նուիրուած լինի Սիփանի հերոսամարտի մասնակիցներին: Նա ընտրում, մերժում էր երաժշտական դարձուածքները մէկը միւսի ետեւից ու փնտռում էր այն, ինչ երգով կը պատմէր այս ծեր քահանայից լսած պատմութիւնները:

Սեղանին դրուած էին երգի խօսքերը, որ գրել էր ճեմարանի գրականութեան ուսուցիչ Մանուկ Աբեղեանը: Խօսքերն ինչ-որ չափով կապւում էին այսօրուայ լսած պատմութեան հետ:

Նա բարձրացաւ տեղից, վերցրեց երգի խօսքերը, յետոյ մօտեցաւ դաշնամուրին, ու առանց բացելու այն, մտքում սկսեց երգել.

Լօ–լօ
Սիփանայ սէգ սարի վրայ···

Նրան թուաց, թէ տեսնում է ձիաւորներ, որ գնում են դէպի Սիփան, գնում են վարգընթաց, ու ձիերը յոգնել են, թամբատակերից գոլորշի է բարձրանում:

Նա թողեց դաշնամուրը, մօտեցաւ խցի պատուհանին: Գիշերը վաղուց անցել էր, լուսաբացն արդէն արծաթէ իր գիծն էր փռել բլուրների արանքից: Վանքի բակում ոչ ոք չկար: Ճեմարանի աշակերտները դեռ քնած էին, քնած էր քահանան: «Լօ–լօ» — ինչ-որ տեղից կարծես լսում էր ծանօթ երաժշտական դարձուածքը: «Լօ–լօ» երգում էր մէկը նրա հոգում, երգում էր անձայն, բայց մեղեդիով, ու նրան թւում էր, թէ նորից լսում է ծեր քահանայի պատմութիւնը:

...Կտրիճները ձիերով կ՚անցնէին, աչխէտ ձիեր էին հեծել, թուխ ձիեր էին հեծել, չալ ձիեր էին հեծել: Փողոցները նեղ էին, Այգեստանի փողոցներն այդպէս են. երկու կողմից առու կը վազի, փըշատենիները կամար կը կապեն, ու մենք գլուխներս ցած բռնած կ՚երթայինք, որ չդիպչէինք, ու փշատի արծաթը մեր ուսերին, մազերին կը նստէր, եւ երբ դուրս եկանք փողոցէն՝ բոլոր ջահէլները տարեց դարձան, ճերմակեցին ինձ նման:

Լօ–լօ...

Ձիերի դաւակներն իրար կը դիպչէին, կողերն իրար կ՚առնէին: Փողոցը նեղ էր, բայց երբ վերջացաւ, ի բաց ելանք, արշաւեցինք ու տանիքներին կանգնած երեխաներն էլ մեզ չտեսան:

Լօ–լօ, Սիփան կ՚երթայինք···

Քահանան քնած էր հանգիստ բայց փակ կոպերի տակ կարծես պահուած էին արշաւի այդ տեսարանները, այդ պատմութիւնը, որ պատմեց նա:

Կոմիտասն այժմ պարզորոշ տեսնում էր ծերունու պատմած սպիտակ ձիաւորին, Տալին – Գարահիսարցի տղաձագործին, որ նրանց հրամանատարն էր, սպիտակ ձիու վրայ թեք նստած, երկար ու թաւ բեխերով, ատամների մէջ ծխամորճը սեղմած: Եւ Կոմիտասին յանկարծ թուաց, թէ տեսնում է նրա ծխամորճի ծուխը, որ երկարում ու հալչում էր չորրորդ ձիաւորին հասած, որ երկարում ու մեռնում էր առաւօտի կապոյտ չամանդաղի մէջ: Սպիտակ ձիաւորից բազկաչափ հեռու վարգով առաջանում էր այս տարեց քահանան, որ հանգիստ քնել էր խցի մի անկիւնում: Նա բոժոժազարդ գլխափաթեթ ունէր, լայն, հում կաշուց գօտու վրայ դաշոյն, ուսին՝ անգլիական կարճափող հրացան:

Կոմիտասն զգուշութեամբ նայեց քնած քահանային: Նա դաշոյնը դրել էր մահճակալի տակ, իսկ հրացան չէր բերել իր հետ:

Կոմիտասին մի պահ թուաց, թէ ձիերի սմբակների ձայնը, որ զգում էր նա իր քունքերի մէջ, կարող է խանգարել քնած սասունցուն: Եւ որպէսզի չխանգարի նրա քունը, Կոմիտասն զգուշութեամբ հեռացաւ պատուհանից, նորից նստեց խսիրի վրայ ու որոշեց էլ երբեք չմտածել այդ մասին: Բայց որտեղից որտեղ թերեւս սրտի զարկերի հետ նորից բարձրացաւ հին երգի դարձէ դարձը: Նա բռնեց իրեն, որ յանկարծ չերգի եւ նրան թուաց, թէ նորից լսում է քահանայի ձայնը.

... Երբ թշնամի է երեւում, ճերմակ ձիաւոր ձեռքը վեր է բարձրացնում, նըշան է տալիս, եւ ես թռչում եմ իմ ձիուց, ծնկում եմ գետնին, վերցնում եմ կարճափող հրացանը, բոլորը իջնում են ձիերից, ծնկում, նստում են կռունկների վրայ ու կրակում: Իսկ նա, ինչպէս միշտ, չի իջնում ձիուց, նայում է հեռուն ու ծխում եւ ծուխը նրա ծխամորճից բարձրանում է վեր, ինչպէս հայրենի ծխանից:

Կոմիտասը լսում էր այս բոլորը, լըսում էր, թէկուզ սենեակում լռութիւն էր, իսկ վանքի բակը լցուած էր առաւօտի ամայութեամբ: Նա փակեց աչքերը, եւ նրան թուաց, թէ այդ պատմութեան հետ բարձրացաւ, խոխոտացաւ յաղթական քայլերգը:

Լօ–լօ, Սիփան կ՚երթան···

Եւ նորից նա մթութեան մէջ պարզորոշ տեսաւ սպիտակ ձիաւորին եւ քահանային կողք-կողքի, խմբի առջեւից գնալիս: Առաւօտի լռութեան մէջ նա լսեց քահանայի պատմութեան շարունակութիւնը:

... Երբ կռուի ենք գնում, զօրավարը շուռ է գալիս թամբի վրայ ու խօսում մեզ հետ. «Քաջեր, — ասում է նա, — հիմա, հէնց հիմա մի հայի գիւղ էլ աւերեցին: Հիմա, հէնց հիմա պատանիներ, մանուկներ, մայրեր, հայրեր սպանեցին: Քոյրեր, աղջիկներ, կանայք պղծեցին ու առեւանգեցին: Քաջեր, յառա՛ջ»: Բայց երկու օր նա չխօսեց, չշըրջուեց թամբի վրայ, գնում էինք լուռ ու քառատրոփ, իսկ մտքով միշտ նոյն տեղում էին, վերջին աւերուած գիւղում, կիսաքանդ, ծխացող տան առջեւ: Այդ պատահեց Սիփան գնալուց երկու օր առաջ: Շտապում էինք օգնութեան, ուշացանք, գիւղը յանձնուեց թշնամուն, բոլորին կոտորեցին: Եւ երբ մենք տեղ հասանք, առաջին տան շեմին ընկած էր մի սրախողխող երեխայ: Նա ափն ամուր սեղմել էր: Բացեցինք ափը, կապոյտ հուլունք կար ձեռքի մէջ: Զօրավարը ցած իջաւ ձիուց, ծնկեց երեխայի առջեւ, համբուրեց նրա դեռ տաք ճակատը, յետոյ վերցրեց հուլունքն ու կախեց վըզից, եւ այդ օրուանից նա դարձաւ անխօսելի, անմահ...

Մի տխուր, զարմանալի տխուր երաժըշտութիւն յիշեց Կոմիտասը, այն եկաւ յանկարծ, ինչպէս արեգածագերն են ներս ընկնում խցի նեղ պատուհանից: Եկաւ, ծածկեց հերոսական երգը եւ սկսեց յամառօրէն պտտուել նրա գլխում: Կոմիտասը փորձեց այն մի կողմ քշել, բայց չկարողացաւ, կարծես մէկ անգամից ամէն ինչ անշարժացաւ, ձիաւորներն էլ չէին սլանում, էլ չէր լսւում քահանայի ձայնը: Նա փախեցած նայեց շուրջը: Քահանան քնել էր հանգիստ: Մահուան տըխուր երաժշտութիւնը Կոմիտասին երկընտրանքի մէջ պահեց. արդեօք տխո՞ւր, թէ յաղթական քայլերգ պիտի գրէր այս օրերին: Նա ինքն էլ չգիտէր, ինչ գրել: Յետոյ, յանկարծ նրան թուաց, թէ լսում է իր ընկերոջ բամբ ձայնը, որ յամառօրէն կրկնում էր. «Մեր ժողովրդին հերոսական երգեր են պէտք, նա ոչ թէ մեռնում, այլեւ պայքարում է»: Եւ նա նորից փակեց աչքերը:

Դանդաղ, շատ դանդաղ ինչ-որ տեղ մարեց յանկարծակի ծնկուած տխուր երաժշտութիւնը: Եւ նորից ձիաւորները շարունակեցին վարգով առաջ գնալ: Այժմ թշնամին մօտ էր, կտրիճները ձիերից ցած իջան ու կրակեցին թշնամու վրայ: Կրակոցից թնդաց Սիփան սա յետոյ լսուեց յաղթողների ցնծութ ճիչը. լօ–լօ··· Յետոյ նրանք հող յանձնեցին ընկած հերոսներին, եւ նոր մահուան քայլերգը հանդիսաւոր ծանր թեամբ իջաւ դաշտի վրայ, կարծես թէ հողին էին յանձնում հերոսն դիակներ, այլ հողին պահ էին տալիս րանց մինչեւ միւս ճակատամարտ···

Քահանան արթնացել էր արդ նստած անկողնու ծայրին՝ լուռ ծխ էր ծխամորճը:

— Վարդապետ, — ասաց նա, — օր պիտի երթամ, ինձ սպասում են, տի երթամ:

— Կաթողիկոսը հրամայեց, որ էջ տան:

— Ոտքով պիտի երթամ, ուխտ եմ րել, — ասաց նա ու յետոյ լռեց, ձա ծեց ու աւելացրեց, — ես այդպէս էլ տէի, դրա համար էլ եկայ, Հայր պահպանիչ էր պէտք, ես այդպէս էլ տէի, նրան մխիթարել էր պէտք···

ՌԱՖԱՅԷԼ ԱՐԱՄ

ԾԱՂԿՈՒՆ ՊՈՒՐԱԿՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԸ

Յաճախ Երեւանը կ՚անուանեն «ծաղ կուն քարերու քաղաք»: Հայաստան մայրաքաղաքի ճարտարապետութ մէջ իր բազմազան գոյներով եւ երանգ ներով կը գերիշխէ տուֆը: Վարդագոյ գորշ, ձիւնաթոյր, կարմիր գոյնի քար րը կը զարդարեն բազմաթիւ շէնքեր սրահներու, թանգարաններու ճակատ ները, բայց ինչքան ալ գեղեցիկ շէնքերը՝ առանց հանրային պարտէզ րուն եւ պուրակներու կանաչութեան, ռանց ծաղիկներու եւ մայթերու մարգ րուն անոնք միօրինակ եւ չոր տեսք նենան: Երեւան գեղեցիկ է յատկապ անոր համար, որ հոն «ծաղկուն քար համադրուած է բազմաթիւ հանրայ պարտէզներու եւ պուրակներու կանաչ թեան հետ: Քաղաքին ճարտարապետա կան գեղարուեստական ձեւաւորման մէջ կանաչ տարածութիւնները մեծ կը խաղան, կը բարելաւեն քաղաքին մայական պայմանները:

Երեւանի կանաչ տարածութիւնն աճած են յատկապէս վերջին տարի րուն: Քաղաքին գլխաւոր յատկապ վրայ երեւցած են հանդատեան եւ կոյթի նոր զբօսայգիներ, հանրայ պարտէզներ: Բայց, այսքանը դեռ

Աւելի շատ կանաչ տարածութեան քաղային՝ աւելի առատ կ՚ըլլայ քուր, թարմ օդը, կը պակսին փոշ հովը, հարաւային արեւը աւելի

ԱՆՏԻՊ ԷՋԵՐ

ԿԵՌԱՍ ԵՒ ՈՒԼԻԿ

Ուլիկնե՛րը:

Թարմ կեռասի նման թմբիշ կրակը խեղճ ուլիկներս իրեն քաշեր էր, ու դեռ բոլորովին կրակին չհասած՝ ինկեր ու այրեր էին:

Ու մայր այծը կուլար: Իր արցունքները մախիրներուն վրայ ծանրօրէն կը սեւնային:

Կարկամած՝ լալու մեծ փափաք մը ունեցայ:

Ահա այդ պահուն, Քեռին, փուշոտ ոտքերով, քաղցածի իր ծանօթ անհամբերութեամբ ներս մտաւ: Երկու կիները չկրցան եղածը պահել: Մարդը խոժոռեցաւ ու — տնաւերնե՛ր — պոռաց:

Սրտանց կը սպասէի որ ան ալ տըրտմէր, ծունկերուն զարնէր, մայր այծին մխիթարող բան մը ըսէր:

Սակայն քիչ մը լռելէն ետք ըսաւ.

— Զորնալէն առաջ հասնէիք նը՝ պէլքի խորոված ուլ մը կ՚ուտէանք ...

Այս արտայայտութիւնը տրուած նշան մըն էր կարծէք: Քեռիին հանդէպ այնպիսի զգացում մը ունեցայ որ ատելութենէն ոչնչով պակաս էր:

Գետին փռուեցայ ինքզինքս նետող չարժումով մը ու ոտքերս գետնին զարնելէն, անճոռնի, պոռչտուն լաց մը թողուցի: «Կ՚ուզեմ, չեմ ուզե՛ր ...» կը ճչայի, չգիտնալով ինչ ըսելս:

Մայրս կը ջանար զիս համոզել, սուտերով, խոստումներով, սաստելով: Այլ իր ձայնը աւելի կը գրգռէր զիս: Իսկ Քեռին ծռեցաւ, մէջքէս գրկեց ու մինչեւ դէմքը վերցնելով՝ ըսաւ.

— Ի՞նչ կ՚ըլլաս եավրում, խենդեցա՞ր ...

Եւ իր այլանդակ, ուտող համբոյրը չառաչեց երեսիս: Բերանին օղիի ու ծուխի գոլորշին կոկորդիս հասաւ: Զգացածս վեր է նկարագրելէ: Ոտքերով, թեւերով ու ազատելու բոլոր միջոցներով սկսայ կատաղի պայքար մը՝ զարնելով փորին, կուրծքին, ու ճանկելով քիթն ու բերանը:

Շատ յառաջ գացեր էի:

Անութին տակ առաւ զիս ծրարի մը նման եւ — առ նայիմ, առ նայիմ, — ըսելով հարուած հարուածի վրայ՝ իր աշխատանքէն պնդացած ձեռքերով:

Կը ճաթէի պոռալէն: Մայրս խլեց զիս անոր ճիրաններէն ու ննջարան տարաւ, շոյեց, համբուրեց: Իր գրկին մէջ իմ լացս աւելի իր լացին մաւկ կ՚ընէր որ այնքան հաճելի էր ինծի:

Տակաւ մայրս լռեց. իմ վիշտս ալ քիչցաւ: Լացս իր բնական թելը գտաւ, ը՛, ը՛, ը՛···

Երեսի վրայ անկողին ինկած էի ու արցունքոտ բարձերս կը ծեծէի, միօրինակ, ինծմէ դուրս ձայնով մը մըմըռալէն, որ ալ լաց մը չէր, եւ ամէն բանի հակառակ՝ կը զգայի որ վերջացնելու չէշտն ալ կը մօտենար: Մոռցած ուլիկներն ու քեռին, կը գտնէի որ արցունքներս սովորականէն աւելի աղի են, ու յիշեցի կեռասները ու անոնց ետեւէն մեծ մայրիկիս կէս ժպտուն, կէս յանդիմանական դէմքը՝ որ կ՚ըսէր.

— Մեղրին վրայէն՝ ջուրը համ չունի, ձագուկս:

Ձայնս կտրեցի: Մայրս ու Մարթան կը շարունակէին զսպուած ձայնով խօսիլ:

— Քա՛, ասանկ ալ կծծի, կ՚ըսէր Մարթան, մատ մը տղան մէկ արմաւին, կէս թուզին դիմաց կը դողացնէ: Զամբըռնար: Շուկան եօթը շարոցը քանի փարայի կը ծախեն:

— Ախ, սա մարդս... ի՞նչ ըսեմ, ի՞նչ կրնամ ընել ... երթանք քոյրս, երթանք: Ու դառնալով ինծի.

— Ելիր մանչս, կէս օր է:

— Ես չեմ գար... փորս կը ցաւի, ըսի, գլուխս դարձուցի:

Իրա՞ւ փորս ցաւելուն, կամ ինքզինքս դեռեւս պատիժի արժանի տեսնելուս, թէ Քեռիին դէմ քէն ունենալուս՝ յամառելով մերժեցի: Ո՞վ կրցաւ մանուկի մը ներաշխարհը տեսնել:

Ե.

Մինչեւ յաջորդ օրը, ոչ Քեռին նայեցաւ եւ ոչ ալ ես իր մօտ գացի: նի ուլիկները կը յիշէի, այնքան քին ըլլալու պէտքը կը տեսնէի:

Կէսօրուան ճաշի ընթացքին քանի անգամ նայուածքս փնտռեց եւ երբ ջացուցինք՝ «եկուր» ըսաւ շոյող ձա նով: Ձեռքս բռնեց, իր սենեակը րաւ: Աւելի ճիշդ քաշեց, որովհետ դժուարութեամբ իրեն կը հետեւէ Դրան մօտ աչքերս փոխնիփոխ տալին ու տախտակամածին՝ կեցայ

Լաւագոյն համարեցաւ անմիջապ պահարանը բանալ, շարոցէ մը մէկ տիկ թուզ քաշել ու արմաւի մը հետ ծի երկարել:

— Առ նայիմ: Ծեծը քուկդ չէր, մա յանցանքը քուկդ էր ...

Առի երկու պտուղները, զարմաց դարձդարձուցի արհամարհանքով ներուս մէջ, ու յանկարծ նետելով կողմ արագ – արագ թոթովեցի:

— Չեմ ուզեր, հայրիկս գայ նը փարա պի ուզեմ, օխտը շարոց պի նիմ, ամէնուն մէկ – մէկ լման շարոց տամ ... չէ քի քեզի պը ...

— Հը, ի՞նչ ըսիր, կարեց ձայն քը բարձրացնելով:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՐԶԱՅ

(5 Շար.)

...ջէ ամառուան եղանակին : Այս պարագաները նկատի առնելով, Երեւանի կանաչ տարածութիւնը 1970ին նախատեսուած է հասցնել 20 քառակուսի մեթրի ամէն մէկ բնակիչին համար :

Երեւան այն քաղաքներէն է, որոնք գեղատեսիլ անկիւններ ունին : Անկարելի է չհիանալ Հրազդանի ձորին տեսարանով, մնալ անտարբեր՝ երբ Ծիծեռնակաբերդէն կը դիտես քաղաքին համայնապատկերը Մասիսներու փառահեղ ուրուագիծերով, կամ խանդավառութեամբ՝ ծաղկած փշատին բոյրը շնչելու, Նորքի բարձունքներու սաղարթներուն մէջ մոլորած զեփիւռին երգը լսելու ժամանակ :

Կանաչապատման նոր ծրագրին համաձայն, քաղաքին ամբողջ տարածութիւնը, ուր չէնքեր պիտի չշինուին, պիտի վերածուին հանրային պարտէզներու եւ զբօսավայրերու : Եւ հոն, ուր դեռ երէկ հովը փոշիի ամպեր կը բարձրացնէր, պիտի ծաղկին պարտէզները, պիտի պղպղան շատրուաններէն խայտացող ջուրերին ցոլքերը : Այնքան բանը, որ 1970ին բնակչութեան օգտագործման համար նախատեսուած կանաչ տարածութիւնները պիտի աւելնան 580 հեկտարով : Որպէսզի պատկերացնենք այդ թիւին արժէքը, յիշենք, որ 1932ին քաղաքին կանաչ տարածութիւնը ընդամէնը 9,5 հեկտար էր :

Հանրային պարտէզներուն մեծ մասը պիտի հաստատուի Հրազդան գետի ձորին եւ անոր յարող տարածութիւններուն մէջ : Միւս մեծ տարածութիւնները՝ Երեւանի հիւսիս եւ հիւսիս–արեւելեան մասերուն մէջ՝ կիսաշրջանակներու ձեւով : Այսպէսով, կ'իրագործուի քաղաքին մեկուսացումը հիւսիսէն եւ հիւսիս–արեւելքէն փչող զօրաւոր հովերէն, որոնք մեծ վնաս կը հասցնեն քաղաքը ամփիթատրոնի ձեւով շրջափակող բարձունքներէն :

Երեւանի առաջին գլխաւոր յատակագիծին մէջ Հրազդան գետը կը շրջապատէր քաղաքը արեւմուտքէն : Ներկայիս, Հրազդան, փաստօրէն քաղաքը կը բաժնէ երկուքի : Եւ, բնականաբար, Երեւանցիներուն հանգիստը աւելի լաւ կազմակերպելու համար անհրաժեշտ է օգտագործել գեղատեսիլ այս կիրճը :

Այս հսկայ կանաչ գանգուածը աստիճանաբար իջնող մեծ աւազաններով եւ բնակչութեան սպասարկող հանգիստի եւ մշակոյթի օճախներով, պիտի գրաւէ 350 հեկտար տարածութիւն, տասը քիլոմեթր երկարութեամբ :

Զբօսավայրի այդ գօտին պիտի ունենայ քանի մը հանրային պարտէզներ : Քաղաքի հիւսիս–արեւմտեան մասին մէջ պիտի միանայ ուրիշ հանրային պարտէզի մը, որ շինուած է 1960ին : Գետին երկու կողմերը պիտի հաստատուին յարմարաւէտ լողափեր՝ հանդերձարաններով եւ այլ յարմարութիւններով (սրճարան, ճաշարան, տաղաւարներ եւայլն) :

Բաւական մեծ հանրային պարտէզ մըն ալ պիտի հաստատուի Արտաշատի ջրանցքին մօտերը : Օժտուած պիտի ըլլայ 600 հոգի առնող ամառնային շարժապատկերով մը եւ ջրանցքով մը՝ լողալու եւ նաւարկելու յարմարութիւններով :

Երեւանի հարաւ–արեւմտեան մասին մէջ արդէն սկսած է Հրազդանի հունը փակող ամբարտակին շինութիւնը : Ամբարտակին շինութենէն ետք, քաղաքին այդ մասին մէջ պիտի ծփայ Երեւանի լիճը, որու միայն աջ ափին վրայ պիտի կարենան հանգստանալ տասը հազարէ աւելի Երեւանցիներ : Նոյնքան մըն ալ՝ հանրային պարտէզը, որ պիտի հաստատուի լիճին շրջապատին մէջ : Հոս առատօրէն պիտի տնկուին փշատերեւ (Խրիմի սոճի, եղեւնի եւայլն) ինչպէս նաեւ պտղատու ծառեր : Գարնան Երեւանի լիճին ափին պիտի ծաղկին բալենին, ծիրանենին, տանձենին, խնձորենին եւ կեռասենին :

Ի զուր չէ, որ մենք Երեւանը անուանեցինք «ծաղկուն պուրակներու քաղաքը» : Այդպէս պիտի ըլլայ շատ մօտ ապագային :

Ա. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յունիս 21ին տեղի ունեցաւ Աղքատախնամի տարեկան դաշտահանդէսը, Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան կանաչազարդ պարտէզին մէջ :

Հակառակ անպաստ օդին ու ամպամած երկինքին, հոծ բազմութիւն մը փութացած էր ներկայ գտնուիլ, թէ՛ ազգային պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու գիտակցութեամբ, եւ թէ՛ միանգամայն՝ հայկական մթնոլորտի մէջ հաճելի յետմիջօրէ մը վայելելու փութկոտութեամբ :

Արդարեւ, ամէն անգամ որ զանազան առիթներով պատեհութիւնը կ'ունենանք մեր այս Տուներուն մէջ գտնուելու, կը նկատենք որ մեր ժողովուրդի այս սրտագին հետաքրքրութիւնը, ինչքա՛ն երջանկութիւն կը պատճառէ հոն ապաստան գտնող մեր տարեց հայրենակիցներուն, որոնց դէմքին վրայ նշմարուող ժպիտը, իրենց զգացած գոհունակութեան արտայայտութիւնն իսկ է : Եւ այն ատեն միայն կը զգաս թէ մեր այս Տուներուն գոյութիւնը, ինքնին օրհնութիւն մըն է մեր գաղութին մէջ :

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ եւս, կազմակերպուած էր կէսօրուան ճաշ մը, որուն կը նախագահէր Սերովբէ Արք. Մանուկեան, իր շուրջն էին Գերապայծառ Ամատունի, Վերապատուելի Սիսլեան եւ գաղութէս ծանօթ ազգայիններ :

Սերովբէ Արք.ի Տէրունական աղօթքով ճաշը սկսաւ, նախապէս պատրաստուած ճաշցուցակով մը, որուն կը մասնակցէին մօտաւորապէս 200ի չափ Փարիզէն եւ շրջակայքէն եկող հայրենակիցներ :

Թէեւ սպառնացող անձրեւը պահ մը միայն խանգարեց հանդէսին ներդաշնակութիւնը, բայց բնաւ պատճառ չեղաւ, որ հայկական խանդավառութենէն բան մը պակսի :

Օրուան խօսնակն էր Գրիգոր–Վահան, որ բարձրախօսով ուղղեց պատշաճի քանի մը խօսքեր ուղղեց ժողովուրդին, որ խրախուսական հաւատարմութեամբ փութացած էր փայլն ըլլալու սոյն հաւաքոյթին : Նոյնպէս, դրուատիքն ըրաւ Աղքատախնամի կատարած դերին ու անոր ունեցած ազգօգուտ գործունէութեան, որուն շնորհիւ է որ մեր Հանգստեան Տուները գոյութիւն ստացած էին եւ ուր՝ հարիւրաւոր երէց ազգակիցներ, հանգիստ ու անդորր կեանք մը կ'անցընեն, բաւ : Ցիշեց նաեւ Ֆրանսական վերին իշխանութեանց ընձեռած նիւթական հովանաւորութիւնը, առանց որուն կարելի պիտի չըլլար պահել մեր Հանգստեան Տուները : Եւ առ այդ՝ հրապարակաւ շնորհակալութեան ու երախտիքի ջերմ խօսքեր ըրաւ :

Այսպէս, Գ. Վահանի վառվռուն եւ քաջալերութիւն ներշնչող խօսքերով ոգեւորիչ մթնոլորտի մը մէջ, հետզհետէ գործադրուեցաւ պատրաստուած գեղարուեստական բաժինը եւ մէջ ընդ մէջ տեղի ունեցան, երիտասարդներու կողմէ, եւրոպական պարերու կարգին, հայկական պարեր ու երգեր :

Տեղի ունեցաւ նաեւ վիճակահանութիւն մը, որմէ վերջ, ընթրիքի ժամը եկած էր : Սկսաւ աւանդական շամփուրով խորոված սպասարկութիւնը, որ իր ընկալեալ պատշաճութեամբ վերջացաւ :

Արդէն արեւին մարող վերջին ճառագայթները ազդարար նշանն կուտային թէ հրաժեշտի ժամը եկած էր, եւ ժողովուրդը մաս առ մաս գեղեցիկ օր մը անցուցած ըլլալու գոհունակութեամբ կը բաժնուէր :

Գովելի է Աղքատախնամի վարչութիւնը, որ տարին քանի մը անգամներ նման հաւաքոյթներ կազմակերպելով, առիթը կ'ընծայէ մեր սիրելի տարեց ազգակիցները ուրախացնելու :

Իսկ կրկնակի գովասանքի արժանի է մեր գաղութը, որ անտարբեր չի գտնուիր եւ ամէն անգամ ու ամէն առիթով, ջերմ պարտաճանաչութեամբ մը կը փութայ միշտ ներկայ ըլլալու, սատարելով այսպէս ամէն ազգօգուտ ձեռնարկի :

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆ (Յառաջ).— Կիրակի, Յունիս 21ին, կէսօրէ ետք տեղի ունեցաւ Լիոնի «Հայկազեան Մանկապարտէզ»ի ամավերջի դպրոցական հանդէսը, ներկայութեամբ կրթասէր հասարակութեան մը :

Ժամը 4ին օրուան խօսնակը Կ. Յովակիմեան հանդէսը բացուած յայտարարեց բեմ հրաւիրելով տեղւոյն հոգեւոր հովիւը՝ Դաւիթ Վրդ. Սահակեան, որ շեշտելով հայեցի ուսման անհրաժեշտութիւնը, թելադրեց ծնողքներուն, որ աւելի քան երբեք հետամուտ ըլլան իրենց զաւակներուն հայեցի ուսման գործին. «Եթէ կ'ուզէք որ մեր փոքրիկները հայերէն սորվին, ամէն բանէ առաջ, ընտանեկան յարկերուն տակ հայերէն խօսեցէք անոնց հետ» :

Ապա գործադրուեցաւ օրուան յայտագիրը՝ ճոխ եւ այլազան, ղեկավարութեամբ Օր. Ստեփանեանի եւ Տիկին Գայթանճեանի, որոնք ամէն ջանք եւ գործ դրած էին հանդէսին փայլը աւելցնելու : Եղան երգեր, արտասանութիւններ, խմբերգներ, թատերախօսութիւններ եւ պարեր, որոնք բոլորն ալ մեծապէս գնահատուեցան ներկաներէն :

Կրթական Մարմնին կողմէ բարոյական գործունէութեան տեղեկագիրը կարդաց օրուան խօսնակը. «Ներկայիս ունինք 130 երկսեռ աշակերտներ, որոնց մեծ մասը հինգշաբթի օրուան դասընթացքներու կը հետեւի. իսկ մնացեալ մասը՝ գիշերային : Ունինք ուրեմն 110 երկսեռ փոքրիկներ Լիոնի մէջ, իսկ 20 փոքրիկներ ալ՝ Սէն–Մօրիսի եւ Նէվիլի մէջ, ուսուցիչ ունենալով Պր. Թրադօշը Հեասւոր չըր–ջաններէ եկող 55–60 փոքրիկներու՝ ամբողջ տարեշրջանին ճաշ տրուած է, անվճար կերպով, իսկ Ազգ. Միութեան կարգ մը անդամները իրենց սեփական կառքերով երթեւեկի գործը աղնուաբար կատարած են, ամբողջ տարեշրջանի տեւողութեան» :

Խնկալէս գովելի եւ օրինակելի է համերաշխ այն ոգին, որ կը տիրէ այժմ գաղութին մէջ. մաղթենք որ միշտ այսպէս շարունակուի եւ զուրկէն եկած հովերէն չազդուի, որովհետեւ կը խորհինք թէ մեր գաղութին շահը այդ կը պահանջէ :

Նախորդ տարիներու նման այս տարի ալ Կապոյտ Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղը 50 ֆրանքով հանգանակութիւնը բացաւ ի նպաստ դպրոցին, եւ կարճ ժամանակէն գոյացաւ 1570 ֆրանք :

Հանդէսին երկրորդ մասը սկսաւ հայկական տոհմիկ խմբապարով մը : Հուսկ ապա հրաւիրուեցաւ Կրթ. Մարմնի գանձապահը՝ Տ. Չէքեան, որ մանրամասն կերպով մէկ տարուան նիւթական հաշուեկշիռը ներկայացուց :

Հանդէսի վերջաւորութեան, ի գնահատութիւն կրթական երեք մշակներուն, Կրթ. Մարմնի կողմէ եղան փոքրիկ նուէրներ, ձեռամբ Կրթ. Մարմնի Ատենապետ Պր. Հ. Թաղէոսի :

Հայր Սուրբին պահպանիչով եւ դպրոցական աշակերտներու կողմէ երգուած «Հայր–մեր»ով վերջ գտաւ խիկալէս օրինակելի այս դպրոցական հանդէսը :

ՀԻՒՍԷՅՆԻԿՑԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (133)

ԽՈԴԵՂԱՆ

Երբ ձորաբերանին հասան, աղան կանգնեցրեց նրանց եւ վիհը ցոյց տալով ասաց.— Ով քրդի շանը սպանի, շան պէս պիտի սատկի : Այն ծառերի տակ շատ ընկոյզ կայ : Ձմռանը մի քիչ էլ մեզ համար ժողովէք ...

Հրացանը որոտաց, եւ դահիճները անդունդ գլորուեցին :

Աւէտի Հաջին ձեռքը դնելով իր հովուի ուսին՝ ասաց.

— Ես փրկեցի իմ պատիւը, Խոդեղան, իմ տան պատիւը : Մնաց այս մէկ շունը : Թողիր նրան : Նա դեռ պիտանի կը լինի իմ խաչերի համար :

— Կը պահեմ, աղա,— ասաց Ասատուրը :

ԱՐԻՆՈՔԻ ՁՈՐՈՒՄ

Խոդեղանի եւ նրա ընտանիքին ազատելով ջարդարարների ձեռքից, Աւէտի Հաջին հեծաւ իր ձին եւ գնաց հարեւան գիւղերը՝ այնտեղի հայ բնակիչներին օգնելու :

Նա իր խուլամներին վազում ուղարկել էր կոտորածի վայրերը Հայերին օգնելու, որոնցից մէկը սպանուել էր Մշոյ դաշտում :

Նարի տանը նստած, Ասատուրը ընկղմուած էր տխուր մտածութիւնների մէջ : Նա լուր չունէր ո՛չ Տօնէի, ո՛չ Օնէի եւ ո՛չ էլ Բիչոյի կամ Ուրադ Ցակրի մասին :

Ճնկօն արդէն գնացել էր :

Բայազին եւ Հեղինէին թողնելով Սալվարդի եւ միւս քուրդ կանանց խնամքին, Խոդեղանն անցաւ սառած գետակը եւ սկսեց ելնել դէպի Օնէի տանձենիները : Ձորում մի սարսափելի տեսարան ներկայացաւ իր առաջ : Անդունդի ժայռերից մէկի վրայ Ասատուրը տեսաւ Օնէի ջախջախուած դիակը : Զոյգ բազուկների վրայ, ձիւներին տարածուած, պառկած էր իր հովիւ ընկերը, որի հետ նա կապուած էր այնքան քաղցր ու դառն յիշատակներով : Մէջքի բրդեայ շալը քանդըւած էր, իսկ պեխը դարձեալ ոլորուած էր վեր եւս : Ի՞նչ կարող էր պատահած լինել : Հաւանօրէն նրան գլորել էին ձորը : Իսկ Բիչօ՞ն : Խոդեղանը նայեց վերեւ : Ահա եւ մի կնոջ մարմին : Բիչօն էր : Աստուած իմ, ամբողջ ընտանիքը կոտորուած էր : Կատուաձորի մէջ, իր ամուսնուց ոչ հեռու, տարածուած էր գեղեցկադէմ Թինեղ հայ գեղջկուհին :

Ասատուրը ծունկ եկաւ Օնէի մօտ եւ գլուխը նրա մէջքին թեքած դառնօրէն արտասուեց :

— Ինչո՞ւ քեզ սպանեցին, Օնէ : Ինչո՞ւ, դու ընկած ես էստեղ, ու չկայ մէկը, որ քո մէջքը ծածկի : Առաջին օրը, երբ ես Սեւ սար եկայ, դու ասացիր, թէ մեր Բլօլ Դուլթին Ճմշմ խանումի աղջիկը սպանեց եղէգների մէջ : Ի՞նչպէս անենք, Օնէ : Ուրեմն թողնենք, որ Մարայ Մելիքը մեզ սրի քաշի՞ ու մեր ազգ ու տակը ջնջի՞ աշխարհի երեսից : Ինչո՞վ էիր մեղաւոր դու : Ինչո՞վ էր մեղաւոր Բիչօն : Ինչո՞ւ անխղճաբար սպանեցին ձեզ Սեւ սարի վրայ : Մի անգամ իմ մահակը մթան մէջ սխալմամբ իջաւ քո գլխին, դու մի ամբողջ տարի ինձ հետ խռով մնացիր : Ապա ի՞նչպէս անենք մենք, երբ Մարայ Մելիքը գիշեր ու ցերեկ մեր ազգի գլխին իր մզրախն ու կոպալն է զարկում : Մեր մարմնի վրայ էլ պարապ տեղ չմնաց : Էլ ո՞ւմ հետ խռովենք մենք, ո՞ւմ դանդատ գնանք, որի՞ առաջ մեր ուռած գլուխը բաց անենք :

Նա մօտեցաւ Բիչոյին : Ինչո՞ւ չես ծածկում Օնէի մէջքը, անխիղճ : Չէ՞ որ դու ասում էիր, թէ նա մրսկան է : Խառնածի պէս պառկել էք իրարից հեռու, ամէն մէկդ տարբեր դիրքով :

Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ չկարողացաւ յիշել Խոդեղանը այդ վշտալի պահին : Նրա աչքերի առաջ պատկերացաւ միայն այն աստուածային առաւօտը, երբ, Սեւ սար գալիս, նա անցաւ Օնէի տանձենիների տակով, եւ Բիչօն նրան մի աման թանջուր տուեց : Ինչպիսի ագահութեամբ նա խմեց այդ լեռնական սառը ըմպելին եւ, թրջուած ընչացքները սրբելով, ճակատը ուղղեց դէպի լեռները :

Օնէի դրան առաջ կատարուել էր մի սոսկալի ողբերգութիւն : Հայ շինականը ընդդիմացել էր օջախից դուրս գալ : Ասկեարները սպանել էին նրան եւ գլորել ձորը : Կատաղած Բիչոյի ձեռքն էր ընկել իրենց խոփը, որով նա փշրել էր մարդասպաններից երկուսի գանկը, եւ, թըշնամու ձեռք չընկնելու համար, իրեն վայր էր նետել Արինոքի ձորն ու ջախջախուել :

Վերեւից ոտնաձայն լսուեց : Իջնողը Տօնէն էր : Նա նոյնպէս ծպտուած էր քրդի տարազով :

— Ո՞վ ազատեց քեզ,— հարցրեց Ասատուրը, ճանաչելով իր բարեկամին :

— Զաւոյի որդի Ռաշիդը : Գոմում նստած գդալներ էի շինում, երբ կէսգիշերին Ուրադ Ցակրը իր կնոջ հետ ներս մտաւ :

— Վեր կաց, Տօնէ, էլ ո՞ւմ համար ես գդալ շինում . սեւ ասկեարը լցուել է Բռնաշէն, — ասաց տաղձագործը :

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խընդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին պանտը կցել) եւ երեք փրանք: Հասցէի ԱԺԱՄԵԱՅ փոփոխութիւններու համար (ար․ձակուրդ եւն․) հին եւ նոր հասցէներուն *կցել* 7 փրանք մէկ ամսուան համար, մէկ ամիսէն պակաս ժամանակաշրջանի համար, փոփոխութիւն չի կատարուիր :

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները :

Տնօրէնութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Իսիի ուսուցչական անձնակազմէն 65 Փրանք Յովհաննէս Կարապետեանի մահուան ծաղկեպսակէն մնացած գումարը, ինչպէս նաեւ Պարոն Շահպալեանէ 10 Փրանք:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Պանեօ – Բաշանի Կրթական Մարմնոյ կողմէ, հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ․ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Այս կիրակի ժամը 3ին, Փրէօ տէ Ժէօն Ֆիյ *սրահին մէջ*, 97 Ռիւ տ'Արքէօյ, Պանեօ:

Երգ, արտասանութիւն պար:

Պիտի ներկայացուին «Անուշ»էն տեսարան մը եւ «Արեւելեան ճաշարանը», զաւեշտ մէկ արար: Կը մասնակցին բոլոր հին եւ նոր աշակերտ եւ աշակերտուհիները, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Հռիփսիմէ Պալըղճեանի:

ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

5 Յուլիս, Վարդավառի օրը,
Ջրանցքին եզերքը

Լիոնի ու Տէսինի Հայութիւնը սիրով կը հրաւիրուի Լուսաւորչի դպրոցին դաշտահանդէսին, այս կիրակի Վարդավառի օրը, « Սոթըրէլ »ի սրճարանը, Ջրանցքին եզերքը, 44 Քափերանս փողոց, Վօ–ան–Վըլէն: *Երթալու համար պէտք է իջնել 16 թիւ հանրակառքին վերջին կայարանը:*

(Ուշադրութի՛ւն, դաշտահանդէսի տեղը փոխուած է: Ան տեղի կ'ունենայ, ո՛չ թէ Կապլէյեանի սրճարանը, որ յայտուած է, այլ Սոթըրէլի *սրճարանը, որ Տէսինէն մէկ կայարան առաջ է, Վօ–ան–Վըլէնի մէջ):*

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի Օդափ․ կայանի Ա․ խումբի մանուկներուն բժշկական քննութիւնները Ուրբաթ Յուլիս 3ին, ժամը 9–12, Հայ Կարմիր Խաչի Փարիզի դարմանատունը, 15 Ռիւ ժան Կուժոն:

Ա․ խումբը կը մեկնի Յուլիս վեցին:

Ս․ ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յուլիս 5, ժամը 11–21, Լը Փէքի Հայ Ընծայարանին դարատանին մէջ :

Ի նպաստ Բարեսիրական ու Կրթական ձեռնարկներուն :

Հանդիսաւոր Պատարագ ժամը 11ին

Բացօթեայ ճաշ ժամը 13ին, եւ ընթրիք ժամը 19ին:

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Գեղարուեստական բաժին

եւ զբօսալի խաղեր

Հաղորդակց․ միջոցներ․— Շոգեկառք Կառ Սէն Լազարէն, Սէն Ժէրմէն ան Լէյի *կայարանը (ոչ թէ Լը Փէքի)* :

Օթօպիւս 258 Փօն տը Նէօյի, իջնել Էրմիթաժի կայքը :

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ․— Հ․ Յ․ Դ․ Շրջ․ Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի մարմիններու ներկայացուցիչները այս ուրբաթ – շաբաթ ժամը 20,30ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

ԼԻՈՆ․— Հ․ Յ․ Դ․ Վարանդեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ ողբացեալ Մինաս Հայրապետեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստին առիթով շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները․— Այրի Տիկին Արմենուհի Հայրապետեանէ 10 *Փրանք եւ* 10 *Փր․ ալ Տ․ Եղիշէ Հայրապետեանէ, որ նաեւ, նոյն առիթով, Սէն–Ռաֆայէլի Տներանոցին եւ Հայ Կապոյտ Խաչի բանակումին նուիրած է 20ական Փր․: (Աւանդ գումարները ստանալ Եկեղեցիին Քարտուղարութենէն):*

× Փարիզէն Պ․ Վաղարշակ Կուտուզեան Մարսէյլի մէջ կը փնտռէ իր մօրեղբօրորդին Պ․ Սեդրակ Էքմէքճեանը:

Դիմել Եկեղեցի:

Կ'ՈՒԻՋՈՒԻ

Ներածման կարեւոր հաստատութիւն մը, գինեվաճառական ծառայութենէ ասդին, երիտասարդ մը կը փնտռէ իր ապրանքներուն ներկայացուցչութեան համար, Փարիզ եւ արուարձան: Գրել Թերթին որ կը փոխանցէ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի նորընտիր վարչութիւնը կազմակերպած է թէյասեղան մը ի պատիւ նախկին վարչութեան: Շաբաթ (4 Յուլիս) ժամը ութին, Պ․ Ֆիլիփի սրճարանը, անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Ներկայ կ'ըլլայ շրջ․ վարչութեան ներկայացուցիչը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ․ ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Շավիլի մասնաճիւղին կազմութեան երեսնամեակին (1934 – 1964) *առթիւ :*

Կիրակի օր (Յուլիս 5)

Հայկերայթ եւ խնջոյք ժամը 13․30ին, հայ դպրոցի սրահը, 4, Րիւ տէ Թրուա–Շանթիէ :

Կը նախագահէ ԲԺ․ Ռ․ ՏԷՐ–ԴԱՒԹԵԱՆ
Կը խօսի ՏԻԿ․ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

Աստուածոյն եկեղեցւոյ արարողութենէն ետք մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի երեսնամեակի ընթացքին մահացած 22 ընկերուհիներու եւ ընկերներու անմոռաց յիշատակին :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Համա–Խարբերդցիական Միութեան *Սէն Թ'Անթուանի մասնաճիւղին եւ հովանաւորութեամբ Կեդր․ Վարչութեան:*

Այս կիրակի ամբողջ օրը, Պառ Պելվէտէր․ Սէն Ք'Անտրէ *օդասուն եւ զովաբաշխ ընդարձակ պարտէզին մէջ:*

Մուտքը ազատ է ճոխ պիւֆէ

Հանդիսավայր երթալու համար Փլաս տ'Իթալին *առնել 25 թիւ* Թոռլէն *եւ իջնել վերջաւորութեան:*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Յուլիս 26ին, Կիրակի ամբողջ օրը, Վալպարի անտառին մէջ: Կարտանի մօտ, Էքսի ճամբուն վրայ: Ենթակոմիտէներու եւ խումբերու վարչութիւնները այժմէն պէտք է վարձեն իրենց օթօքարները :

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ ՃԱՄԲԱՐ

Camp du Nor Séround

A LA *PILE* SUR LES BORDS DU LAC *PALADRU*

ՕԳՈՍՏՈՍ 1-31 — AOUT

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր՝ լիճին ճիշդ քովը: Խաղաղաւէտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ :

ՕՐԱԿԱՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7 – 9, եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 5–7,

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE — 17, Rue Bleue

Գաւառը դիմել Հ․ Յ․ Դ․ Նոր Սերունդի խումբերուն :

ԾԱՆՕԹ․— Փարիզէն հաւաքական առմամբ (պիյէ քոլէքթիֆ) *մեկնողներու արձանագրութիւնները կը փակուին Յունիս 30ին:*

Երթ ու դարձի ծախքի հաշուոյն կանխավճար՝ 50 փրանք :

—*—

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

— Մխիթարեան Փորագրութիւն —

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Ս․ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՍԵՒՐ
ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆ, ՓԱՐԻԶ

—*—

ՖՐ․ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Յուլիսի խումբը կը մեկնի Յուլիս 4ին, Շաբաթ իրիկուն Կառ տը Լիոնէն :

Ժամադրավայր Կառ *տը Լիոնի մեծ ժամացոյցին տակը ժամը 21ին:*

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
1964 – 1965

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Շրջանաւարտ աշակերտներու սակաւթիւ ազատ տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյապաղ Վարժարանի Տեսչութեան :

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
Sèvres (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 *տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն Հաստատութեան տնօրէնութեան :*

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է․․․․ ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք․․․․ ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Երբ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ․ —

Tapiflex — Tapisom — Carpette

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ
Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 2 JUILLET 1964
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

…ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 10048
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
40e ANNÉE — Nº 10.048

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳՈՐԴԵԱՆ ՀԱՆԳՈՅՑ

…ծն Աղեքսանդր Բրիտանակ 334 տարի …ռաջ տարի մէկ հարուածով կտրեց …րդեան հանգոյցը, զոր չէր կրնար ձեռ…քով քակել:

…Կիպրոսի Թնճուկը նոր գորդեան հան…գոյց մըն է, զոր քակելու անզօր են Մա…կեդոնացի մեծ աշխարհակալին այսօր…ուան յաջորդները, աշխարհի ճակատա…գիրը վարելու կոչուած Մեծերը:

…Չ՛ կրնան ձեռքով քակել զայն, ոչ ալ …կը համարձակին սուր գործածել Մեծն …Աղեքսանդրի նման:

…Միջերկրականի Թագուհին կոչուած …կղզին վեց ամիսէ ի վեր կը զբաղեցնէ …միջազգային դիւանագիտութիւնը, ա…ռանց յանգելու լուծումի մը, որ գոհացնէ …կողմերը:

…Ծովերու երբեմնի Թագուհին, որուն …կայսրութեան վրայ երէկ արեւը մայրը …չէր մտներ, կը յամառի կառչիլ Կիպրոսի …կղզիին, ռազմագիտական խարխիսխնե…րուն, որոնք կ՚ամրապնդեն իր դիրքը …Միջին Արեւելքի մէջ, ուր ոչ-դան…ցելի շահեր ունի տակաւին:

…Այս նպատակով կը քաջալերէ կղզին …Թուրք փոքրամասնութիւնը եւ Անգարայի …մոլեռանդ վարիչները, որպէսզի ան…նոնք թշնամական դիրք բռնեն Մակա…րիոսի կառավարութեան եւ Յունաստանի …դէմ, ստեղծելով արուեստական տագնապ …մը, պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալու հա…մար:

…Իրին գործ չէ սակայն այժմ Նորին …Վեհափառութիւն Էլիզաբէթ Թագուհիի …կառավարութեան համար բաց կամս եւ …համարձակօրէն լողալ Միջերկրականի ջուրե…րուն մէջ, ինչպէս երբեմն:

…Ծովերու Թագաւորութիւնը ներկայիս …Միացեալ Ամերիկայի Միացեալ Նա…հանգներուն, որուն վեցերորդ պատկա…նող նաւատորմը, իր աստեղազարդ …դրօշակներով տարիներէ ի վեր ասպետա…կան դեր կը կատարէ արեւելեան կողմն …աշխարհի:

…Միջերկրեաեան, երկիրներու խաղա…ղութեան եւ հաւասարակշռութեան պահ…պանման վրայ աչալուրջ կը հսկէ նաեւ …Ռուսիա, որուն համար կենսական նշա…նակութիւն ունին իր հարաւի հարեւանին …նեղուցները:

…Անգարայի ծեր աղուէսը քանիցս փոր…ձեց զինու զօրութեամբ պարտադրել իր …կամքը, սակայն ընկրկեցաւ փառօրէն, …համբերէն զէպի տուն կանչելով իր նա…ւատորմը, որով կը սպառնար զրաւել …կղզին:

…թամ»ը երկար կեանք չունեցաւ: …դամարտը իր գերագոյն ատեանին հա…ւանութեան, առանց յանգելու տաք պատերազ…մի, որուն հետեւանքները կործանարար …պիտի ըլլային իրեն համար:

…ՄԱԿն ու իր Ապահովութեան Խոր…հուրդը, ոչ ալ՝ Ատլանտեան Ուխտը կըր…ցան լուծել Թնճուկը:

…Միացեալ Նահանգներու նախագա…հը, ոչ ալ Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը …յաջողեցան հաշտեցնել հելլենական եւ …թրքական տեսակէտները՝ Փափանդրէուի …եւ Ինէօնիւի հետ գլուխ գլխի իրենց …տեսակցութեան ընթացքին: Թուրքերը կը …պնդեն կղզիի երկուքի բաժանման վրայ, …ինչ որ անընդունելի է Մակարիոսի եւ …Յոյներէ կառավարութեան համար:

…Երկու վարչապետները այժմ եկած են …Փարիզ, նախագահ տը Կոլէն ակնկալելով …լուծումի ձեւ մը:

…Զօրավարը պիտի յաջողի՞ հոն, ուր …Ճոնսըն եւ Հիւմ ձախողեցան:

…Պիտի կրնա՞յ կտրել գորդեան հան…գոյցը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ի՞ՆՉ Կ՚ԸՍԷ ՓԱՓԱՆԴՐԷՈՒ

ՄԷԿ ԼՈՒԾՈՒՄ՝ ԻՆՔՆՈՐՈՇՈՒՄ

Մինչ Ինէօնիւ Փարիզ կը ժամանէր իր կնոջ հետ, Յունաստանի վարչապետ՝ Փափանդրէու մամուլի ասուլիս մը կու տար Բրիյոն պանդոկին մէջ:

Այս առթիւ յոյն ղեկավարը անգամ մը եւս պարզեց յունական տեսակէտը Կիպրոսի հարցին նկատմամբ:

« Մեր հետանկարն է կղզիին ամբողջական անկախութիւնը, անոր ինքնորոշման իրաւունքը եւ երաշխաւորութեանց հաստատումը Թուրք փոքրամասնութեան »: Այս յայտարարութենէն ետք, Փափանդրէու կը շեշտէ թէ Յունաստան նոյնքան կը յարգէ հելլենական քաղաքակրթութեան աւանդութիւնը որքան ժամանակակից գաղափարները, ըստ որոնց ժողովրդավարութիւնը պէտք է գործէ աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ: «Այս կը նշանակէ, կ՚ըսէ Փափանդրէու, մեծամասնութեան համար՝ կառավարելու իրաւունք եւ փոքրամասնութեան համար հակակշռի իրաւունք ներքին հարցերու մասին: Այս է զոր կ՚ուզէ կիպրական կառավարութիւնը համաձայն Միացեալ Ազգերու Ուխտին:

Փափանդրէու ոչ մէկ անհրաժեշտութիւն կը տեսնէ Ինէօնիւին հանդիպելու, տրուած ըլլալով որ անիկա միայն «խուլերու զրոյց» մը պիտի ըլլար: Ֆրանսացիք մամուլը այս նախադասութիւնը կը գործածէ հաւանաբար առանց ակնարկելու Ինէօնիւի խլութեան, ինչ որ ձախող բառախաղ մը պիտի ըլլար թէ՛ Ֆրանսայի լրագրողին եւ թէ՛ յոյն վարչապետին համար, եթէ ճիշդ այդպէս արտայայտուած է Փափանդրէու:

Յոյն եւ Թուրք տեսակէտները շատ տարբեր են եւ նման հանդիպում մը այն տպաւորութիւնը պիտի ձգէր որ Թուրք-Յունական հարց մըն է, ինչ որ չէ: Կիպրոս անկախ է եւ անընդունելի է որ ուրիշ պետութիւններ խառնուին անոր գործերուն: Կիպրոս ՄԱԿին գիմած է: Տեղւոյն վրայ միջազգային ուժ մը կայ եւ միջնորդ մը, պէտք է անոնց օգնել:

Փափանդրէու երկար խօսած է նաեւ գաղափարաբանութեան եւ իրատեսութեան մասին:

Գաղափարաբանութիւն.— Հիմնական սկզբունքն այն է որ ժողովրդավարութիւնը պէտք է գործէ Կիպրոսի ինչպէս նաեւ բոլոր երկիրներու մէջ: Կիպրոս յունական կղզի մըն է 400 հազար Յոյնե-րէ եւ 90 հազար Թուրքերէ բաղկացած: Ժողովրդապետութեան օրէնքը կը թելադրէ մեծամասնութեան կառավարելու իրաւունքը:

Իրատեսութիւն.— Սթարթու Քուոյի պահպանումը (Ցիւրիխի եւ Լոնտոնի համաձայնութիւն) աւելի կը ծանրացնէ կացութիւնը: Արդէն Թուրքիա միջազգային ուժ զրկելու ի նպաստ քուէարկած է ՄԱԿի մէջ: Այսպէս ընելով խոստովանեցաւ թէ սթարթու քուօն չի պահուիր: Կղզիին բաժանումը մշտական կռիւներու դուռ պիտի բանայ: Յոյն մեծամասնութիւնը ամէն կողմ օժանդակութիւն պիտի փնտռէ: Ո՞ւր: Լուծո՞ւմ է: Խաղաղութի՞ւն է: Տրամաբանութիւնը թոյլ չի տար նման լուծում մը եւ պատերազմն ալ տեղական չի մնար: Գաղափարաբանութիւնը եւ իրատեսութիւնը իրարու կը խառնուին: Միայն ժողովրդապետութիւնն է որ լուծում կը թելադրէ: Այսինքն՝ անկախութիւն եւ ինքնորոշման իրաւունք»:

Փափանդրէու կը յիշէ այս առթիւ որ Յունաստան Թուրք փոքրամասնութիւն մը ունի որ երբեք տառապած չէ եւ երբեք դժգոհութիւն չէ յայտնած: Ասպարէզի համար, սակայն երաշխաւորութիւն մըն է: Գալով Թրքական սպառնալիքին, կղզիին մէջ միջամտելու իրաւունք չունի: ՄԱԿի ուխտն ալ կ՚արգիլէ այդ միջամտութիւնը, քանի որ Կիպրոս ՄԱԿի անդամ է:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՉԻ ՎԱԽՆԱՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ

Պոլսական թերթերը կարգ մը մանրամասնութիւններ կու տան Ինէօնիւի տեսակցութեանց մասին՝ Ուաշինկթըն եւ Լոնտոն:

Անկէ կը պարզուի թէ Ինէօնիւ երաշխաւորութիւն ուզած է անգլիական կառավարութենէն եւ յայտնած է թէ Թուրքիա պատերազմէն չի վախնար: Ինէօնիւ ապահովութիւն ալ ստացած է Ճոնսընէն որ եթէ Թուրքիա զօրք հանէ Կիպրոս, Ամերիկա պիտի չմիջամտէ: Այս մասին «Մարմարա» հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տայ.— Հակառակ անոր որ Ուաշինկթընի տեսակցութիւնները գաղտնի պահուեցան եւ որեւէ արձագանգ չգտան անգլիական մամուլին մէջ, Հիւմ եւ անգլիական պետական դէմքերը վերահասու եղան այդ տեսակցութեանց արդիւնքներուն:

Այս պատճառով է որ արդէն Անգլիացիք չէին ուզեր նոյնիսկ արտասանել «Էնոսիս» բառը, ուշադրութիւն կ՚ընէին եւ կը խուսափէին այդ բառէն որ ամբողջովին ջուրը ինկաւ, երբ Ինէօնիւ Լոնտոն գալով, մամուլին հաղորդեց իր վճռական հաղորդումները: Յունաստանի վարչապետն ալ, որ Ուաշինկթընի մէջ նախ մերժեց տեսակցիլ Ինէօնիւի հետ, ամերիկեան կառավարութեան ցոյց տուած ընթացքին առջեւ, ստիպուեցաւ ընդունիլ Երբեակ Ժողովի առաջարկը, ՄԱԿի թեւարկութեան տակ:

Այս պատճառով է որ հելլէն շրջանակները եւ մամուլը ընդվզած են Ամերիկայի դէմ, որ ճնշում բանեցուցեր է Յունաստանի վրայ: Իրականութեան մէջ, Ամերիկա ոչ մէկ ճնշում ի գործ դրաւ, այլ պարզապէս Փափանդրէուի յիշեցուց թէ եթէ երբեք չարունակէ իր յամառ եւ անտասատ ընթացքը, անկարելի պիտի ըլլայ այլեւս Թուրքերը զսպել եւ կասեցնել անոնց արշաւը:

Այս կացութեան առջեւ, Փափանդրէու սկսաւ ատոխճանաբար «կակուղնալ», եւ երբ Ինէօնիւ Լոնտոնի մէջ յայտարարեց թէ թրքական զատը վճռական է եւ ոչինչ կարելի է զոհել անկէ, Հելլէնները իմրռնեցին թէ Անգլիա եւս պիտի չկարենայ միջամտել ի նպաստ իրենց:

Փարիզէն ստացուած տեղեկութեան համաձայն, տը Կոլ եւս Կիպրոսի բաժանումը միակ դարմանը կը նկատէ ստեղծուած վէճին:

Լոնտոնի մէջ կազմուած է «Կիպրոսի խաղաղութիւնը» անունով Միութիւն մը, որուն յոյն եւ անգլիացի անդամները երէկ համախումբ ցոյց մը ըրին եւ գացին Թրքական, Հելլենական եւ Կիպրական դեսպանատուները, եւ հոն յուշագիր մը ձգեցին: Այս խումբը, որ վերատուութիւններ բռնած էր, փորձեց երթալ նաեւ այն պանդոկը, ուր իջեւանած է Իսմէթ Ինէօնիւ, բայց անգլիական ոստիկանութիւնը ցրուեց ցուցարարները, որոնք յետոյ վարչապետարան երթալով յուշագիր մը ձգեցին:

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Ինէօնիւ իր դիւանագիտական փորձառութեան ապացոյցը տուաւ Ուաշինկթընի մէջ, եւ հիմա Լոնտոնի մէջ աւելի ծանր կը կշռէ, Անգլիայէ Կիպրոսի մասին երաշխիք պահանջելով: Ինէօնիւ Օպզէրվըրի յայտարարած է թէ Թուրքիա 1959ի չափ վճռական է այլեւս, ոչ խաբուիլ կ՚ուզէ, ոչ ալ պատերազմէ կը վախնայ: Ճոնսըն եւս

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

« Արտասահմանեան Տուրիզմի Վարչութիւն » անուան տակ կազմուած է նոր մարմին մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ զարկ տալ Հայաստանի զբօսաշրջիկութեան, որ մեծ հեռանկարներ ունի:

Նոր մարմնին պետը՝ Իլիա Գէորգով գիտել տալէ ետք, թէ անցեալ տարի Հայաստան այցելողներու թիւը հասած է մօտ հինգ հազարի, ճշդած է նոր մարմնին կարգ մը գործերը: Նախ եւ առաջ 10 նոր երթուղիներ պիտի հաստատուին, որոնք հնարաւորութիւն պիտի տան զբօսաշրջիկներուն ծանօթանալու երկրին մշակոյթին, տնտեսութեան եւ անցուդարձութեան:

Յատուկ ուշադրութիւն պիտի դարձուի հայ զբօսաշրջիկներուն: Անոնք իրաւունք պիտի ունենան այցելելու իրենց ազգականներուն եւ բարեկամներուն:

Երեւանի մէջ զարկ պիտի տրուի պանդոկներու շինութեան: Այսպէս շուտով պիտի շինուին 12–14 յարկանի երեք նոր, շքեղ պանդոկներ: Անոնցմէ ամէն մէկը պիտի կարենայ ընդունիլ 500 զբօսաշրջիկ: Միւս կողմէ արդէն իսկ կ՚ընդլայնուի «Արմենիա» հիւրանոցը: Պանդոկ մըն ալ պիտի շինուի Սեւանի ափին:

Այս տարի զբօսաշրջիկներու խումբեր պիտի ժամանեն Ճափոնէն, Յունաստանէն, Աւստրալիայէն, Ֆինլանտայէն, Պելժիայէն եւ այլ երկիրներէ:

Յունաստանի յիշեցուցած է թէ եթէ Թուրքիա զօրք հանէ Կիպրոս, Ամերիկա պիտի չմիջամտէ:

×

Ինէօնիւ տեսնուելէ ետք տը Կոլի հետ, մամուլի ասուլիս մը պիտի տայ: Թուրք եւ յոյն ժողովի պիտի նստին Ժընեւ, Յուլիս 10ին, դեսպաններու ատեանի վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՍԹՐՈՅԻ քոյրը Մեքսիքօ հասած է եւ քաղաքական ապաստան ուզած: Լուրը գաղտնի պահուած է մինչեւ այն ատեն երբ Խուանա Քասթրօ Ռուզ հեռատեսիլէն յայտարարած է թէ եղբայրը համայնավար մենատիրութիւն հաստատած է Քուպայի մէջ: «Յեղափոխութեան առեն եւ վերջը, զօրավիգ կեցայ եղբօրս բայց վերջը տեսայ որ խաբէութիւն է»: Օր. Քասթրօ յայտնած է թէ 75 հազար քաղաքական բանտարկեալ կայ Քուպայի մէջ եւ թէ իր եղբօրը հաստատած պատժական դրութիւնը կ՚արհամարհէ մարդկային բոլոր սկզբունքները:

ԼԷՈՓՈԼՏՎԻԼԷՆ կը հաղորդեն որ Ատուլայի կառավարութիւնը հրաժարած է:

ՕՍԼՕՅԻ մէջ Խրուշչեւ թելադրած է որ Նորվեկիա եւ Դանիա հեռանան Ատլանտեան Ուխտէն եւ մաս կազմեն պալթեան չէզոք գօտիի մը: Խրուշչեւ Լեհաստան պիտի երթայ Յուլիսի վերջը:

ԻՆՏՈՆԵԶԻԱՅԷՆ ետք, Անաստաս Միկոյեան Գերմանիա պիտի երթայ:

ՊԱՇՕՅԻ գայթակղութիւն մը ծագած է Ֆրանսայի մէջ: Փիլիսոփայութեան եւ Թուարանութեան նիւթերը Մարսէյլէն Փարիզ ծախուած են տասը օրէ ի վեր: Սկիզբը 150 հազար հին ֆրանքի, վերջին օրերը սակը 15 հազարի իջած է: Սրճարանատէր, նպարավաճառ ամէնուն առաջարկած են: Կ՚ըսուի թէ համալսարանական իշխանութիւնները տեղեակ եղած են ասկէ բայց Լուսաւորութեան Նախարարութիւնը որոշեց չջնջել քննութիւնները:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏՐԱՆՔՆԵՐ

Արեւելեան Հարցը միջազգային սեղանի վրայ դրուած էր, եւրոպական դիւանները տենդագին աշխատանքի լծուած էին զայն հանդոյցը քակելու համար: Վեց մեծ պետութիւններու ներկայացուցիչներ Դեսպանախորհուրդ մը պիտի գումարէին Պոլսոյ մէջ հարցին լուծում մը գտնելու համար:

Ազգ. Ընդհ. Ժողովի ատենապետ Ստեփան փաշա Ասլանեան նիստը կը բանար՝ կացութիւնը պարզելով. «Օսմանեան տէրութեան արդի վիճակը տագնապալից է, աշխարհաւարական շփոթութիւններ, դրամական անձկութիւն, թշնամական յարձակումներ այն աստիճան զժուարացուցած են այսօր Տէրութեան վիճակը, որ ամէն միջոց եւ նմանը չտեսնուած միջոցներ ձեռք առնելով այս ճգնաժամէն ազատելու կը ճգնի: Մահմետականներ գունդ – գունդ կանոնաւոր եւ կամաւոր զէնք առած՝ արեւելքէն եւ հարաւէն աբեմուտք եւ հիւսիս կը դիմեն: Յոյն երիտասարդներ խաչն ու մահիկը կարմրափայլ դրօշակի վրայ պարզելով, կամաւոր զինուորութեան կը դիմեն: Եթէ ազգային շահերու տեսակէտով սոյն տէրութեան բախտակից չգտնուէինք՝ գարձեալ հայրենասիրական պարտականութիւն, իբրեւ մարդ, իբրեւ քրիստոնեայ, իբրեւ քաղաքացի պարտաւոր էինք օգնութեան հասնիլ»: (Մասիս, 10/22 Յուլիս, 1876):

Կիրակի օր եկեղեցիներու մէջ կը կարդացուէր պատրիարքին կոնդակը, հաւատալու համար Հայերու հաւատարմութիւնը Օսմ. կայսրութեան, քննադատելով դրացի պետութիւնը, որ կը սպառնայ խաղաղութեան եւ կայսրութեան:

«Նորագիր» թերթը, որուն խմբագիրն էր Ազգ. Ժողովի անդամ Օգսէն Խոճասարեան, կը հրատարակէ յօդուած մը՝ «Դաշնագրութիւն ի մէջ երկուց ազգաց՝ Ռուսաց եւ Հայոց»:

«Երկու ազգերու մէջ պիտի հաստատուի սէր եւ միաբանութիւն, ոչ մէկ խտրութիւն պիտի ըլլայ հաւատքի եւ եկեղեցիներու միջեւ, մէկ եկեղեցիէն հետացողը պիտի չընդունուի հաւորդութեան միւս եկեղեցիին կողմէ:

Ցաւիտենական դաշինք պիտի հաստատուի երկու թագաւորութեանց միջեւ:

Ռուսական բանակ մը պիտի գտնուի Հայաստան, պարսիկ եւ օսմանցի թագաւորներու յարձակումին դէմ ապահովութեան համար:

Հայաստան պիտի վճարէ հարկ ոսկի եւ արծաթ հանքերէն եւ պատերազմի ատեն պիտի օգնէ Ռուսիոյ:

Թագաւորին ընտրութիւնը պիտի կատարուի օգոստափառ կայսրուհիէն, պիտի ըլլայ մեր ազգէն, կամ իր դրան հաւատարիմներէն:

Թագաւորը պիտի օծուի Էջմիածնի մէջ, ինչպէս մեր նախնի թագաւորները:

Թագաւորանիստ քաղաքը պիտի ըլլայ Անի:

Հին նախարարական տուներ պիտի հաստատուին իրենց իշխանական իրաւունքներով, պիտի ունենան գիւղեր, բայց գիւղացիները, ստրուկներ պիտի չըլլան:

Երբ Յոյները տիրեցին Հայաստանի՝ մեղ նկատեցին սեփական ծառաներ, ուստի մեր ազգն ալ դիմեց Պաղտատի խալիֆայի իշխանութեան, որպէսզի ազատ մնան:

Հայաստան սահմանակից պիտի ըլլայ Ռուսիոյ, Պարսկաստանի եւ Տաճկաստանի, պիտի ունենայ նաւահանգիստ մը Կասպից ծովուն վրայ:

Մեր ազգին յատուկ խնամակալ պիտի ըլլայ պայծառափայլ Պոտեմկինը՝ ամենէն ողորմած կայսրուհին հաճութեան համաձայն:

Ռուս կայսրութիւնը Հայաստանի մէջ պիտի պահէ 6000 զօրք՝ քանի տարի տեւողութեամբ:

Ամրոցներ եւ բանակ պիտի մնան ռուս սպարապետի հրամանատարութեան տակ:

Հայերը պիտի վճարեն տարեկան վաթսուն հազար թուման կէսը ոսկիով եւ արծաթով, կէսը հացով եւ գինիով:

Իւրաքանչիւր տարի Ռուսաց կայսեր պիտի ընծայուի քանի մսխալ զուտ ոսկի, երեք ձի, վեց խոյ՝ ի նշան հնազանդութեան:

Հայաստան բարեկամ պիտի մնայ Ռուսաց կայսրութեան բարեկամներուն եւ թշնամի՝ կայսեր թշնամիներուն եւ փոխադարձաբար:

Ռուսաց կայսրութեան պատերազմի պարագային Հայերը պիտի տան մինչեւ վեց հազար զօրք:

Ազգային եկամուտին տասնէն չորսը պիտի յատկացուի Հայրապետութեան Հայոց, մնացածը բանակին եւ գանձարանին:

Երկու պետութեանց միջեւ անհամաձայնութեան պարագային պիտի դիմուի «ամենայն փառաց արժանի կայսեր Հռոմի, այսինքն Գերմանիոյ»:

«Թարգմանեաց դաշանց բանս ի գաշանց մատենէ Ռուսաց 1786 ամի ի Պետերպուրկ Եղիազար Շամիրեան Նոր Ջուղայեցի»:

«Նորագիր», 17 Յուլիս 1876, ժամ 6:

Սոյն գրութիւնը ներկայացուած է Պոտեմկինի Յովսէփ Արքեպս. Արղութեանէ, Առաջնորդ Ռուսիոյ 1779ին, խմբագիրը հրատարակած է հաւանաբար հաբիւրամեակին առիթով:

Նոյն օրը, 17/29 Յուլիս 1876, թերթը կը հրատարակէ յաւելուած մը՝ «Հրաւէր պատերազմի» վերնագրով. «Կովկասեան գաւառի մէջ ռուս կառավարութեան դէմ ծանր ապստամբութիւն մը ծագած է, Հայերուն պարտականութիւնն է օգնութեան փութալ ապստամբներուն»:

Մամլոյ տեսչութիւնը, որ կը հետեւէր բոլոր թերթերու գրութեան, անմիջապէս կը գադրեցնէ յաւելուածներ հրատարակող թերթը: Արդէն ռուս դեսպանատունը հերքած էր սուտ լուրը:

Խմբագիրը զրկանալէ մէկն ըլլալու է եւ արժանի Ազգային Ժողովին անդամակցելու, ժողովրդական թերթը, որ այնքան գնահատուած է ընթերցողներէն: Տասը տարի առաջ Մարկոս Աղաբէկեան հրատարակած էր գրութիւնը մասնակի միայն եւ հաւատալով թէ իրական դաշինք մըն է, ստորագրուած պաշտօնապէս եւ ուրեմն Ռուսիա չէր յարգած ստորագրութիւնը եւ խաբած էր Հայերը: Արղութեան 1786ին կը գրէր թէ մերժուած է գիմումը, որովհետեւ դաշնագիր մը կը կնքուի երկու պետութեանց միջեւ, իսկ Հայերը պետութիւն չունին:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(Շար. – 1)

ՇԷՅՔՍՓԻՐԻ

ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉԸ

«Շէյքսփիր դարձել է մի չափ ազգերի զարգացման աստիճանը որոշելու համար: Եթէ մի ժողովուրդ նրան չի թարգմանում, կը նշանակի տգէտ է, եթէ չի հասկանում, կը նշանակի տհաս է, եթէ մի լեզու նրա վրայ չի գալիս, կը նշանակի տկար է»: Այս խօսքերը կը պատկանին Յովհ. Թումանեանի: Հայ ժողովուրդը ոչ միայն կը հասկնայ եւ կը գնահատէ անգլիացի մեծ թատերագիրին գործերը, այլեւ յայտնի է, թէ որքան բարձր գեղարուեստականութեամբ թարգմանուած են անոր գործերը Յովհաննէս Խան Մասեհեանի կողմէ, որուն հռչակը հասած էր մինչեւ Շէյքսփիրի հայրենիքը:

Մասեհեան մեր թարգմանական գրականութեան մեծ երախտաւորներէն է: Ան մեծ դեր խաղացած է նաեւ մեր նոր գրական լեզուին ստեղծման եւ զարգացման մէջ: Մեր նորագոյն պատմութեան եւ գրականութեան մեծ ծառայութիւն կրնան մատուցանել անոր «Դեսպանի յուշերը» եւ բազմաթիւ նամակները:

Մասեհեան ծնած է Թեհրան, 1864 Փետրուար 23ին: Հայրը շահին պալատական ոսկերիչն էր, աւելի ճիշդ ոսկերչապետը: Իր զաւակին կրթութեան համար ոչինչ խնայած է: Մասեհեան հայկական կրթութիւնը կը ստանայ Թեհրանի Հայկազեան դպրոցին մէջ, որ կ'աւարտէ 1878ին: 1882ին կը մեկնի Փարիզ բարձրագոյն ուսում ստանալու նպատակով: Երեք տարի ետք կը վերադառնայ Թեհրան եւ կը վարէ կարգ մը բարձր պաշտօններ: 1911ին կը նշանակուի Իրանի լիազօր դեսպան Պերլինի մէջ: Այդ պաշտօնին վրայ կը մնայ մինչեւ 1916: Պաշտօնէն ետ կը կանչուի Գերմանիոյ և Թուրքիոյ պահանջով, որովհետեւ մոռնալով իր դիւանագիտական պաշտօնին պայմանները, խորունկ վիշտով եւ ցասումով կը բողոքէ մարդկային պատմութեան մեծագոյն ոճիրին՝ հայ ժողովուրդին զանգուածային կոտորածներին դէմ: Զինադադարէն ետք Մասեհեան դեսպան կը նշանակուի Լոնտոն, 1927էն մինչեւ իր մահը՝ Իրանի դեսպան Ճափոնի մօտ: Անդամ էր Անգլիոյ Շէյքսփիրեան ակադեմիայի: Մեռած 1931 Նոյեմբեր 19ին, Խարբին: Մարմինը փոխադրուած է Թեհրան եւ թաղուած մեծ շուքով:

Մինչեւ հիմա կը կարծուէր թէ Մասեհեան Շէյքսփիրի գործերէն թարգմանած է ընդամէնը 12 թատերգութիւն, որոնցմէ տպագրուած են եօթը հատը: Այժմ կը պարզուի, որ ան թարգմանած է ... թատերգութիւն, իսկ անոնցմէ տպագրուած են միայն ինը հատը:

Մասեհեան հայացուցած է անգլիացի թատերագիրին գործերը այնպիսի ձեւով մը, որ անոնք պահած են իրենց էական (լեզու, ոճ) տարրերն եւ երանգները: Աւելին. մաքուր հայերէնի հիանալի շունչով եւ հնչեղութեամբ թարմացած եւ արդիականացած են Շէյքսփիրի լեզուին հինցած բազմաթիւ հատուածները:

Անոր հիմնական նպատակը եղած է ստեղծել այնպիսի ոճ մը, որ արտայայտէ անգլիացի թատերագիրին գործերը բարձր արուեստով եւ խորութեամբ: ... դանչած չենք ըլլար ճշմարտութեան դէմ եթէ ըսենք, որ 1890ի առեններ մեր գրական լեզուն դեռ չէր ստեղծած այնպիսի ոճ մը, որուն կարենար հետեւիլ Մասեհեան: Ահա թէ ինչու ան ամէնէն առաջ ձեռնարկեց մեր լեզուին բառապաշարին հարստացման գործին: Շէյքսփիր իր հանճարին համապարփակ ուժով թափանցած էր կեանքին բոլոր բնագաւառները: Կը վերլուծէ պալատական եւ ... տական բարդ յարաբերութիւնները ... արքաներուն շքեղաշուք պալատներէն կ'երթայ մինչեւ ամէնէն համեստ խրճիթները, հանճարներէն կ'անցնի ... մարդոց, լուսաւոր ու պայծառ հոգիներէն կ'իջնէ մարդասպանին, դաւաճանին ... հոգիին խորխորատները, ... խօսքով՝ չկայ կեանքի անկիւն մը, ... Շէյքսփիր իր արծուային հայեացքով ... ախտանական մտքով ընդգրկած չըլլայ: Իսկ այդ բոլորին համար ան ունի իր ... յատուկ բառապաշար մը եւ արտայայտութեան այնպիսի ձեւեր, որոնք ... լեզուներու փոխադրելը կը թուի ... րին: Մասեհեան, սակայն, Շէյքսփիրի համապարփակ աշխարհը ծանօթացուց հայ ընթերցողին անսովոր եւ նոր ... ուեստով՝ օգտագործելով Հայոց լեզուի բազմադարեան բոլոր գանձերը, ... միացնելով իր բառաստեղծական ... նաեւ հմտութիւնն ու ճաշակը: Ան Շէյքսփիրեան յանդգնութեամբ կերտեց նոր ... նոր բառեր եւ տարազներ, որոնք ... բանդներու մանրամասնութեամբ ... բունդներու փոխանցեցին Շէյքսփիրի ... բարդ ու խօլական արուեստը: Ան ... ընթերցողին վարժեցուց ոչ միայն ... նաեւ Շէյքսփիրի մտածողութեան ... բնակութիւններէն, մտքի հեռագնաց ... շշմեցուցիչ խոյանքներէն, այլեւ ... այնպէս մը հայացուց, որ հայ ... ամբողջութեամբ իւրացուց ու ... մեծ հանճարը:

Վ. ԱՌԱՔԵԼ...

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՆՏԻՊ ԷՋԵՐ

ԿԵՌԱՍ ԵՒ ՈՒԼԻԿ

Ես՝ ետ-ետ երթալով, զուռին քով՝ կռնակս տուի պատին ու կեցայ: Ինք ծուռ ժպիտով մը թթուեցուց դէմքը ու դարձեալ բարկաճայթ ձայնով որոտաց.

— Հարդ փարա գտնայ նը տաղ գլխուն դե՛ղ կ'առնէ:

— Տաղը դո՛ւն ես, պատասխանեցի ու անցնելով միջանցքը, պարտէզը միացնող դրան քովէն պոռացի.

— Հէմ ալ քեզ պի բոնինք, ուլիկներուն պէս վառինք...

— Հա՛, չան լակո՛տ...

Ես կծկեցի: Բոլոր ուժովս կը վազէի այգիին կողմը: Սրած ականջներուս համար այգին ամբողջութեամբ ձայն կըտրեր էր, ու այդ ձայնին մէջէն Քեռին եռեւէս կը վազէր... ահա կը հասնի, հասնելու վրայ է... Ո՛չ, պէտք չէ որ կուտի խաղին պէս տարուէի, պէտք չէ որ հասնէր ինծի: Եւ որքա՛ն թեթեւ էին ոտքերս, պարզապէս կը թռէի:

Բայց հողէն դուրս ելած արմատ մը անցաւ ոտքիս ու գլորեց գիս խոտերուն վրայ: Աչքերս գոցեցի: Ուր որ էր հիմա պիտի հասնէր ու վզես բռնէր:

Կ'ուշանար պատահելիքը: Սիրտ ըրի, գլուխս վերցուցի, ետ նայեցայ: Ոչ ոք: Մինակ էի:

Ինչպէս պահուըտուք խաղցող մանուկի մը առանձին մնալով մոռցուիլը: Զուարթացայ: Յուսախաբ եղածի պէս, դառնօրէն խաբուածի պէս էի: Այսպէս փախչելով՝ խաղ մըն էր ըրածս աւելի: Մանուկ էի բարկութեանս մէջն անգամ: Վախս կեղծ էր:

Կռնակի վրայ պառկեցայ խոտերուն վրայ:

Մեղրի պէս հալած արեւ մը կար երկինքի ափսէին վրայ, որ վարժ ձեռքով մը դարձուած՝ կ'ըսես պիտի վար իյնայ, պիտի վար իյնայ, ու հրաշքով կեցած է:

Աչքերս կը փոքրանային: Արեւը տաքուկ ցածցաւ մեծնալով ու լեցնելով կապոյտը: Սեւցաւ, ճերմկեցաւ: Կաչաղակ մը եղաւ գլխուս վերեւը՝ կախուած ծառի ճիւղէն: Կաչաղակն ալ փոքրացաւ, կլորուեցաւ, ոլորուեցաւ ու թրթուր մը եղաւ: Թրթուրը ինքինք կերաւ, պոչէն սկսեալ, որդ մը եղաւ: Որդը փայտոջիլ: փայտոջիլը փշրուեցաւ, չառցաւ, բազմացաւ, եղաւ մլուկ:

Մարմինս կ'եփէր անոնց պարշելի ոտքերուն տակ: Կը խեղդուէի: Ու դարձեալ եղաւ որ, չեմ յիշեր ինչպէս, ինքզինքս մեր փուռին մէջ գտայ, կրակներուն վրայ: Եւ Քեռին որ գիմացը կեցած կ'ըսէր ծիծաղելէն, խախալէն.

— Հիմա եփէ՛, ուլիկներուն պէս որ քեզ ուտե՛մ...

Արթնցայ: Մրջիւնները մարմնիս վրայ արշաւեր էին, վիզս, թեւերս գրաւեր: Սրտնեղած ոտքի ելայ, փչեցի ձեռքերուս վրայ, քանի մը հատ սպաննեցի, թօթուեցի մանկապարտէզի կարմիր գոգնոցս:

— Հոս էկօ, ծօ՛...

Քեռին էր, խաղողնոցին մէջէն: Երկմտանքով քովը գացի: Առանց կողմս նայելու, մեծի մը տեղ դրած զիս կանչելը զարմանալի չէր: Միայն թէ կ'ամչնայի իմմէ:

— Սա ցախերը հաւքէ, սա կոչտերը մաղէ, սա խոտերն ալ ածին տար:

Դէմքը խիստ էր, չար: Ձայնն ալ ճեղքուած փարչէ մը կուգար կարծէք: Իրաւ որ աւելի լաւ էր այդ կերպ խօսելուն տփոց մը տար:

Հիմա խեղճապէս մինակ էի: Խաղի յոյսը վերջնապէս մեռած էր:

6.

Մթներ էր. մայրս գիս տարաւ անկողին:

— Մամա, ըսի վզէն կախուելով:

— Ի՞նչ է, հոգիս:

— Երթա՛նք աստեղէն, քաղաք երթանք: Մեր տունը երթանք:

— Պիտի երթանք, հարկաւ պիտի երթանք:

— Չէ՛, վաղը երթանք:

— Ինչո՞ւ վաղը, ըսաւ ... դառնալով:

Չէի գիտեր պատասխանս: Չէի ... բանաձեւել:

— Վա՛ղը, վաղը երթանք:

— Պիտի երթանք, «վաղ» մը պիտի ... թանք: Հիմա պառկէ քնացիր:

Աչքերս գոցեցի «վա՛ղը, վաղը» ... լէն:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔ...

(6 եւ վերջ)

ՍԷՅԼԱՆ

Բանաստեղծները այս երկիրը անուանած են «արցունքի կաթիլի ձեւով կղզի», արցունքի մեծ ու ծանր կաթիլ մը, որ Հնդկական Ովկիանոսին մէջ ինկած է ափերը Ասիոյ աչքէն: Ուրիշներ զայն նը-կարագրած են ալիքներու մրմունջին մէջ ամփոփ բաբախող մարդկային սիրտի մը:

Հնատար անցեալին, տեղացիները Սէյլանը կ'անուանէին «Լանքա», որ սանսկրիտերէնով կը նշանակէ «վայր մը, ուր կարելի է ձեռք բերել երջանկութիւնը»:

Հարուստ բուսականութիւն մը՝ արտասովոր մեծութեամբ տերեւներով պանանի ծառեր, նկարչագեղ երանգներով անտառներու անտառներ, հնդրնկուզենիներ, որոնք պաշեցուցիչ են իրենց սլացիկ բարձրութեամբ, տարօրինակ ձեւով մանկենիներ, ծաղիկներ, որոնք ծառերու ծանրաբեռն ոստերէն դուրս կը ցայտեն կարմիր, դեղին, մանիշակագոյն եւ այլատակ երանգներով, այս բոլորը Սէյլանը բրած են բնութեան շնորհալին՝ հազար գոյներով պարտէզը»:

Սէյլանի բնիկները օժտուած են թխկ-նեղ եւ նուրբ շրջագիծ ունեցող մարմիններով, որոնց արագ ու ճշգրիտ շարժումներուն մէջ կայ որոշ վայելչագեղութիւն մը: Կարելի է անոնց հանդիպիլ հնութիւններու մեծ մասին մէջ, իրենց թուխ դէմքերով, որոնք կը փայլին յայտնեցուցիչ աշխատանքներու բերած զուարթութեամբ եւ պատառով մը, որ կը շըրջապատէ իրենց գիտերը:

Վերջին վիճակագրութիւնը, որ կղզիին բնակչութիւնը ցոյց կուտայ 10.644.809 հոգի, կը ճշդէ, թէ 20 տեղացիներուն 17ը կ'ապրին գիւղերու մէջ: Այս գիւղերը, ուր խմբուած են պանդուկով (հնդկեղ) հիւսուած, միակ պատուհանով մը եւ արմաւենիի տերեւներով կամ խիճերով ծածկուած սուր տանիքներով տնակներ, գրեթէ ծածկուած են հասարակածային հարուստ բուսականութեամբ եւ կը հրապուրեն «անկալական նկարչագեղութեան» վրայ ոգեւորուելու համար եկած այցելուները:

Սէյլանի գրաւոր պատմութիւնը ունի երկուքուկէս հազարամեակի հնութիւն մը: Հռչակաւոր «Ռամայանա»յի ավանդութեան տակ, Սէյլանի առաջին ժամանակագրութիւնները՝ «Մահաւանսա»ն եւ «Տիպավանսա»ն, որոնք հնդկական պալի գաւառաբարբառով գրուած են արմաւենիի տերեւներու վրայ, կը յիշատակեն կղզիին հիւսիսային շրջանին գրաւումը 504 թուականին (Ք. Ա.), արեւմըտեան Հնդկաստանի կայսրերէն մէկուն տղուն՝ Վիժեյեայի կողմէ: Անոր յաջորդները կը հիմնեն Անուրատհափուրա քաղաքը, որ մեծ կեդրոն մը եղած է պատմական աշխարհին մէջ: 277ին (Ք. Ա.) այս քաղաքը կուգայ հնդիկ ուրիշ կայսրի մը որդին՝ Մահինտա, իր հետ բերելով ճիւղ մը այն ծառէն, որուն ներքեւ կ'ըսեն, թէ հանգչած է Պուտտա: Բերդաքաղաքին բակին մէջ տնկուած ծառէն ծնունդ առած է այն հոյակապ ծառը, որ գոյութիւն ունի, այսօր ալ, հռչակաւոր Պօ Թրին՝ աշխարհի ամենածեր ծառը:

Դարերու ընթացքին շինուած կառուցները եւ արձանները կցգին դարձուցին պատմական քաղաքակրթութեան ճըշմարիտ օրրան մը:

Երկրին խաղաղ զարգացումը ընդմիջուեցաւ ԺԶ. դարուն սկիզբը, երբ Սէյլանի ափերուն երեւցան Եւրոպացիներուն առաջին ռազմանաւերը: 1605ին, Փորթուկալցիները, Ֆրանչեսքօ տէ Ալմեյտայի ղեկավարութեամբ, եւ մէկ դար ուելի ետք Հոլանտացիները գրաւեցին կղզիին արեւմտեան շրջանները: Թանկագին քարերու եւ համեմներու առեւտուրը մեծ տեղ կը գրաւէ: Ժաֆնայի, Նեկոմպոյի, Կոլլէի, Մաթուրայի բերդերը երկիրը կը պահեն երկաթէ շրջանակի մը նման: Սէյլանի թագաւորութիւնը, մայրաքաղաք ունենալով Քանտին, քշուեցաւ եւ կեդրոնացաւ ներքին լեռնային շրջանին մէջ:

ԺԸ. դարու վերջաւորութեան, կ'երեւան Անգլիացիները: Երկիրը ամբողջութեամբ Անգլիացիներուն ենթարկուեցաւ քառորդ դար տեւող կատաղի կռիներէ ետք: 1815ին կղզին կը դառնայ բրիտանական գաղութ մը: Այնուամենայնիւ, տեղացիները կը շարունակեն պայքարը իրենց կղզիին ազատութեան համար, երբեմն խաղաղ, երբեմն արիւնոտ ցոյցերով եւ ըմբոստութիւններով (1819ին եւ 1848ին): 1931ին Անգլիացիները հարկադրաբար առանձնաշնորհումներ կուտան կղզեցիներուն: Արդարեւ, այդ թուականին կը հաստատուի առաջին սահմանադրութիւնը, որ Սէյլանցիներուն կուտար սահմանափակ իրաւունքներ ներքին վարչութեան մէջ:

1948ին Սէյլան կը ստանայ իր անկախութիւնը:

Թէյի, ճգախէժի եւ հնդրնկոյզի արտադրութիւնը կը ներկայացնէ Սէյլանի տնտեսութեան հիմը՝ ապահովելով արտածման ընդհանուր արժէքին 96 առ հարիւրը: Թէյը, «անգլիական համբաւաւոր թէյը», որու աղբիւրներն են Սէյլանի արեւավառ բլուրները, այս կղզին կը դասեն երկրորդը աշխարհի մէջ՝ Հնդկաստանէն ետք, իսկ ճգախէժի հիւթեղ ծառը՝ բնական ճգախէժ արտադրող երկիրներուն չորրորդ տեղը: Հնդրնկուզենիները, ճշմարիտ «կենածառեր», տարեկան կուտան աւելի քան 2,5 միլիառ հնդկրնկոյզ, որուն կէսը կը դրկուի արտասահման:

Թ. Ա. Թ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԵՐԿԵՐՈՒՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Յակոբ Պարոնեանի հարուստ եւ բազմաբովանդակ ժառանգութեան հրատարակութիւնը միշտ մեր ժողովուրդին ուշադրութեան առարկան դարձած է: Հեղինակին կենդանութեան տարիներուն առանձին գիրքերով հրատարակուած իր գործերուն քանակը քիչ եղած է: Պարոնեանի գործերը ընդհանրապէս ցրուած են «Մեղու», «Թատրոն», «Խիկար» հանդէսներուն, Պոլսոյ զանազան թերթերուն մէջ, ինչպէս նաեւ Ա. Յովհաննէսեանի «Փորձ», «Արձագանգ», Մոսկուա լոյս տեսնող «Փարոս Հայաստանի» մէջ եւ այլուր:

Պարոնեանի մահէն ետք թէ՛ Պոլսոյ եւ թէ Թիֆլիսի մէջ փորձեցին հրատարակել անոր գործերը, սակայն երկու վայրերուն մէջ ալ գործերը կիսատ մնացին: 1931ին Մ. Աբեղեանի նախագահութեամբ, համագործակցութեամբ Ա. Մանուկեանի, Գ. Լեւոնեանի, Ա. Տէրտէրեանի եւ ուրիշներու, գիտութեան եւ արուեստի հիմնարկութիւնը կազմեց այն յանձնախումբը, որ Հայպետհրատի առաջնորդով վեց կամ եօթը հատորներով պիտի հրատարակէր Պարոնեանի ամբողջական գործերը: Հրատարակութիւնը տեւեց երկար տարիներ: Առաջին հատորը լոյս տեսաւ 1931ին, իսկ վերջին 11րդը 1948ին: Հատորներուն քանակը գերազանցեց նախատեսուած ծաւալը, շնորհիւ նոր, անծանօթ նիւթերու յայտնաբերման:

Գրականութեան հիմնարկութիւնը, որ վերստին ծրագրած է հրատարակել Յ. Պարոնեանի ամբողջական գործերը, արդէն լծուած է գործի: Նպատակ դրած է ըստ կարելւոյն հասարակութեան սեփականութիւնը դարձնել երգիծաբանին գրական լրիւ վաստակը: Առաջին հատորը, որ արդէն լոյս տեսած է, կը պարունակէ գրագէտին թատերական բոլոր գործերը: Երկրորդ եւ երրորդ հատորները եւս լոյս տեսած են: Չորրորդ հատորը պիտի պարունակէ Պարոնեանի քաղաքական երգիծանքը: Հինգերորդ հատորին բովանդակութիւնը «Ծիծաղ»ը եւ այլաբանական միւս գործերէն կազմուած պիտի ըլլայ, վեցերորդը՝ «Ազգային ջոջեր», եօթներորդը «Պտոյտ մը Պոլսոյ թաղերուն մէջ», ութերորդը «Մեծապատիւ մուրացկաններ», իններորդը՝ հայատառ թուրքերէն գործեր, տասներորդը՝ թարգմանութիւններ, նամակներ եւ այլ նիւթեր:

Գրականութեան հիմնարկութիւնը, որ վերստին ծրագրած է հրատարակել Յ. Պարոնեանի ամբողջական գործերը, արդէն լծուած է գործի: Նպատակ դրած է ըստ կարելւոյն հասարակութեան սեփականութիւնը դարձնել երգիծաբանին գրական լրիւ վաստակը: Առաջին հատորը, որ արդէն լոյս տեսած է, կը պարունակէ գրագէտին թատերական բոլոր գործերը: Երկրորդ եւ երրորդ հատորները եւս լոյս տեսած են: Չորրորդ հատորը պիտի պարունակէ Պարոնեանի քաղաքական երգիծանքը: Հինգերորդ հատորին բովանդակութիւնը «Ծիծաղ»ը եւ այլաբանական միւս գործերէն կազմուած պիտի ըլլայ, վեցերորդը՝ «Ատամնաբոյժն արեւելեան», եօթներորդը նախատեսուած է փոքր երկերուն համար՝ «Սրկէ-Նրկէ», «Խայթուածքներ» եւայլն, ութերորդը մանկավարժական գործեր (քաղուած «Թատրոն բարեկամ մանկանց» հանդէսէն), իններորդը՝ հայատառ թուրքերէն գործեր, տասներորդը՝ թարգմանութիւններ, նամակներ եւ այլ նիւթեր:

Ա. ԲԱԿՈՒՆՑԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Հայաստանի պետական հրատարակչականը վերջացուց եղերաբախտ Ակսել Բակունցի երկերու երկհատորեակին տպագրութիւնը: Արձակագիրին երկրորդ հատորը կ'ընդգրկէ «Կէօրէս» վէպը, «Զանգեզուր» շարժանկարի համար գրուած բեմագրութիւնը, «Անաւարտ էջեր»: Այս բաժնին մէջ տեղ գտած են գրագէտին «Կարմրաքար», «Որդի որոտման» եւ «Խաչատուր Աբովեան» գործերը:

Ուշագրաւ են նաեւ Բակունցին գրականագիտական յօդուածները՝ նուիրուած Խաչատուր Աբովեանի, Միքայէլ Նալբանդեանի, Կոկոլի, Սուիֆթի:

ՄԵՐ ԸՆԿԵՐ ԲԵՆՕՆ

Անցեալ չորեքշաբթի օր քանի մը տասնեակ ընկեր – ընկերուհիներով ու բարեկամներով Մոնմօրանսիի գերեզմանատան հողին յանձնեցինք տառապած մարմինը վեթերան ընկեր Բենօ Նալչաճեանի: Մօտ 35 տարիներէ ի վեր կը ճանչնայի զինք: «Զաւարեան» կոմիտէութեան մէջ տարիներով միասին աշխատած ենք, յաճախ գտնուած եմ իր ամուրիի սենեակը՝ կուսակցական աշխատանքներու առընչութեամբ:

Այն ժամանակ լաւ օրերն էին. կ'աշխատէր Ռընոյի գործարան մէջ: Ապրուստի հոգ չունէր եւ աշխատանքէ դուրս իր ազատ ժամերը կը տրամադրէր կուսակցական եւ հանրային աշխատանքներու: Եթէ չատ չատեր, իր ընկերներէն կ'անդիտանան, ես չատ լաւ գիտեմ որ ընկեր Բենօ իր օգնութիւնը չէր զլանար անգործ եւ կարօտ ընկերներու եւ բարեկամներու: Համեստ էր մեր ողբացեալ ընկերը. ինք կ'ըսէր որ 1904 թուականին մտած էր Դաշնակցութեան շարքերը, ուրեմն 60 երկար տարիներ իր կարողութեան չափով, աշխատանքի բաժինը բերած էր իր պատկանած կուսակցութեան ո՛ւր որ կանչուած էր:

Յուզումի վայրկեան մը ապրեցանք, երբ իր անշուք դագաղը Հայկ. Ծերանոցէն ճամբայ կ'ելլէր դէպի գերեզմանատուն ու յուղարկաւորութեան պաշտօնեան ազդարարեց պայմանագրական խօսքը.— «Ընտանեկան պարագաներն առաջ անցնին»: Ակնթարթի մը շուարում ունեցանք: Ներկայ երէց ընկեր մը արդարացի կերպով ըսաւ.— «Ընկեր Բենոյի ընտանիքը Դաշնակցութիւնն էր» ու հետեւեցանք դագաղին:

Սիրելի Բենօ՛, թանկագին ընկեր, քու տառապած հոգիդ բնաւ թող չվրդովի որ չատ անշուք թաղում մը ունեցար. հաղարաւոր քու գաղափարի ընկերներդ այդ չափին ալ արժանի չեղան: Մեր սրտերուն մէջ թող անմոռանալի մնայ քու յիշատակդ: Վերջին վայրկեանին գաղափարի ընկերոջ մը կողմէ գերեզմանիդ վրայ թափուած ափ մը քու սիրած հայրենիքի հողը թող թեթեւցնէ այս հիւրընկալ բայց օտար երկրի հողին ծանրութիւնը:

ԳՐ. ԿԻԻԼԵԱՆ

ԽՈԴԵԴԱՆ

Նրանք ինձ առաջարկեցին փախչել դէպի Խութ՝ Շէկօ տան Քրտերի մօտ, բայց ես չուզեցի գիւղը թողնել: Լուսադէմին երկու ասկեար մօտեցան մեր գոմին: Ես անմիջապէս Տալրոսին հօրեղի ձիների մէջ: Ասկեարները փորեցին ձիերը եւ գտան նրան: Երբ նրանք մեզ տանում էին գնդակելու, Ռաշիտը մօտեցաւ եւ բռնելով իմ թեւից՝ ասաց.— Ո՞ւր էք տանում սրանց: Սա իմ հովիւն է, իսկ սա իմ կառավարիչը: Զատօն եւ իր միւս որդի թիթը բարկացան վրան, թէ ինչո՞ւ է մեզ ազատել, բայց Ռաշիտը նրանց մի հուփ հրեց եւ մեզ ներս տարաւ:

— Իսկ ի՞նչ եղան Օնէի աղաներն ու թոռները:

— Նրանց ազատել է Ալէսի Սալիմը եւ ուղարկել է Խութ՝ իրենց ազա Մամօ Սալիմի մօտ: Նրանց հետ գնացել են նըմանապէս Ուրադ Ցակոբը եւ Ծաղկանոցը:

Ցոյէն նոյեց վերեւ: Ձեան հաստ շերտով ծանրաբեռնուած տանձենիները կըռացած էին ձորի վրայ: Մի քիչ այն կողմը անհերոջ բակն էր: Նա յիշեց այն օրը, երբ սարից իջաւ Դաշտադէմ՝ Օնէին Իրիցանք տանելու եւ հաշտեցնելու Խողետանի հետ: Այդ տան մէջ նա օրօրել էր Բիչոյի փոքրիկ աղջկան՝ Ալմաստին: Որքա՜ն արագ անցաւ ժամանակը: Որքա՜ն շուտ փոխուեց ամէն ինչ:

Մի չարաթ յետոյ, երբ օսմանեան ջարդարարները հեռացան Բռնաշէնից, Ասատուրը, Ստեփանը եւ Տօնէն ողջ մնացած շինականներին հաւաքելով, գիւղից գիւղ անցան եւ ձորերում, ջրաղացների գլխին, գերեզմանոցներում սպանուած ու անթաղ մնացած գիւղացիների դիակները ժողովելով՝ ամփոփեցին շիրիմների մէջ:

Բիչոյին եւ Օնէին նրանք թաղեցին Արինօքի քարքարոտ ձորաբերանին, իրենց տանձենիների տակ:

Ս. ԱՂԲԵՐԻԿԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

Դաշտադէմի եւ Արինօքի կոտորածից յետոյ Զատօն սկսեց անվախօրէն շրջել գիւղի մէջ եւ հաւաքել սպանուած հայ շինականների անասուններն ու կահ-կարասին:

Նա գնաց կանգնեց Օնէի ամայացած բակում եւ տիրաբար աչք ածեց շրջապատին: Այդ տան սքանչելի դիրքը եւ ընկուզենիներով հարուստ կառուածքը սաստիկ գրգռում էին նրա ախորժակը:

— Դէ հիմա տեսնենք, թէ դու, Ստեփանը եւ Օնէն ինչո՞վ կարող էք ինձ վնասել, — ասաց Ախուպի քուրդը, մի սպառնալի հայեացք նետելով Խողեդանի խրճիթի կողմը: — Ռուսների վրայ աչք էիք դրել, տեսա՞ք, թէ ձեր քեռին մինչեւ ուր փախաւ:

Զատօն պղղեց: Նա ձեռքը խրեց ձեան մէջ: Թէպէտ ամբողջ շրջապատը հաստ սպիտակ շերտով էր պատած, բայց գետինը կանաչ էր: Տեղ-տեղ կանաչն այնքան էր բարձրացել, որ կուացել էր ձեան վրայ:

— Շուտով ցանքսը կը սկսուի, — շշնջաց աղան, ձեռքը ձիւնից հանելով: Նա մօտեցաւ Օնէի տանը: Նախ տարաւ Բիչոյի խնոցին: Ապա վերադարձաւ եւ, պատի տակ դրած հնամաշ արօրը ուսին դնելով, ընթացաւ դէպի տուն:

Հազիւ էր մի քանի քայլ արել, երբ Արինօքի կողմից մի յաղթական կանչ բախուեց նրա ականջին.

— Սրիկանե՛ր, դուք ասում էիք թէ Ռուսը վախեցաւ գնաց, ուրախանում էիք հրացան կրակելով: Ուրըս հատխա (Ռուսը եկել է): Նա մօտենում է Ս. Աղբերիկին, թէ աղամարդ էք, ինչո՞ւ էք փախչում:

Այդ Հազու եղբայր Ալէսի Սալիմն էր, որ իր տանիքին կանգնած գոռում էր բոլորցոյ տան Քրդերի հասցէին, որոնք, երկայն քոլոզները ծածկած, սառած ձեան վրայով փախչում էին դէպի հարաւ՝ իրենց հետ քշելով վանքի նախիրը եւ ջորիները:

Զատօն այդ խօսքերը լսելով՝ չփոթուեց:

Ուրըս հատխա: Ե՞րբ եկան, ե՞րբ լըցուեցին Մուշ: Չէ՞ որ նրանք նահանջել էին մինչեւ Ալաշկերտ», — ինքն իրեն ասաց Քուրդը եւ, Օնէի արօրը վայր նետելով, շտապեց տուն: Հասաւ թէ չէ, ձեռքը դրեց մաուզերին եւ կարգադրեց դմից հանել նժոյգը:

Եւ իսկապէս, ռուսական զօրքը, որ Յուլիսի տասնվեցին նահանջել էր մինչեւ սահմանը, սկսել էր յաղթանակօրէն առաջ շարժուել: Նա գրաւել էր Խնուսը, Մուշը եւ ոտք էր դրել Սեւ սարին:

Ոչ մի խումբ չէր դիմանում ռուսական զէնքի առաջ: Նրա հրանօթի եւ գնդացրի ուժգին որոտը խուճապ էր սաեղծել թուրքական զօրքի եւ բնակչութեան մէջ: Գերմանական շապլինը, որով զինուած էր սեւ ասկեարը, խլացել էր փառապանծ մաուզերի առաջ:

1916 թուականի գարնանը Ս. Աղբերիկի վանքի մօտ ունեցաւ ուժեղ ընդհարում հակառակորդի հետ: Թուրքական զօրքին օգնելու համար այնտեղ էին հաւաքուել բոլոր զինուած ցեղապետները իրենց աշիրէթներով՝ Մուսաբէկի, Խասմբէկի եւ Նհորէկի գլխաւորութեամբ:

ԽԱԶԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Տարօն – Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս կիրակի առաւօտ, Փարիզի եկեղեցին, ի յիշատակ իր հազարաւոր նահատակներուն, որոնք ինկան իրենց մայր հողին վրայ ի խնդիր ազատութեան եւ Ս. Կրօնքի:

Կը հրաւիրուին հայրենակիցները:

×

Այս կիրակի Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Վարդավառի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմին առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ, մասնակցութեամբ երկսեռ դպրաց դասուն:

×

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինի Տարօն – Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի առաւօտեան ժամը 8.30ին ժամերգութիւն եւ ժամը 10ին պատարագ ու մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր բիւրաւոր նահատակներու հոգւոյն համար Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ Վարդավառի տօնին առթիւ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՎԱՐԱԳ ՔՀՆՑ. ԱԽԱԳԵԱՆ

Կը հրաւիրուին նահատակներու յիշատակը յարգողները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիրակի օրուան յատուկ հանդիսաւոր արարողութեամբ կը կատարուի Վարդավառի (Պայծառակերպութիւն Տեառն) տօնը: Նաեւ համօրէն ննջեցեալներու յիշատակին Մեռելոցի հոգեհանգիստ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ընկ. Բենոյի մահուան առթիւ Շաւիլի Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի ընկերները, փոխան ծաղկեպսակի 50 (յիսուն) Ֆր. կը նուիրեն Մշակոյթի Տան:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Երիտասարդաց Թատերախումբը, մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ Թրագօշի:

Այս շաբաթ, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Ազգ. Տան Թատերասրահին մէջ կը ներկայացուի Պ. Պռօշեանի

ՍՕՍ ՎԱՐԴԻԹԵՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի Եկեղ. Կրօն. Ընկ. Վարչութիւնը իր խոր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Լիոնի Կոմիտասի երգչախումբին, որ իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերաւ 21 Յունիս, կիրակիի հանդիսաւոր պատարագի երգեցողութեանց:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Համա-խարբերդցիական Միութեան Սէն Թ'Անթուանի մասնաճիւղին եւ հովանաւորութեամբ Կեդր. Վարչութեան:

Այս կիրակի ամբողջ օրը, Պառ Պեյվէտէր, Սէն Թ'Անտրէ օդասուն եւ գալարաւոր ընդարձակ պարտէզին մէջ:

Մուտքը ազատ է Ճոխ պիւֆէ

Հանդիսավայր երթալու համար Փլաս տ'Էքսէն առնել 25 թիւ Թոռլէն եւ իջնել վերջաւորութեան:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Պանեէօ – Քաշանի Կրթական Մարմնոյ կողմէ, հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Այս կիրակի ժամը 3ին, Փրէօ տէ Ժէօն Ֆիյ սրահին մէջ, 97 Ռիւ տ'Արքէօյ, Պանեէօ:

Երգ, արտասանութիւն պար:

Պիտի ներկայացուին «Անուշ»էն տեսարան մը եւ «Արեւելեան ճաշարանը», զաւեշտ մէկ արար: Կը մասնակցին բոլոր հին եւ նոր աշակերտ եւ աշակերտուհիները, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Հռիփսիմէ Պալըղճեանի:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սէն-Ժերոմ.— Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէն ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Խորէն Ուլուսեանի եւ պարագաներուն, իր եղբօր Յարութիւն Ուլուսեանի մահուան առթիւ, եւ փոխան ծաղկեպսակի 10 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի մարմիններու ներկայացուցիչները այս ուրբաթ – շաբաթ ժամը 20.30ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

ԼԻՈՆ.— Վարանդեան Կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ – Սէն-Ժերոմ.— Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ որոշուած հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՏԷՍԻՆ.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի ընկերական ժողովը այս շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները: Կարեւոր օրակարգ:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Յուլիսի խումբը կը մեկնի Յուլիս 4ին, Շաբաթ իրիկուն Կառ տը Լիոնէն:

Ժամադրավայր Կառ տը Լիոնի մեծ ժամացոյցին տակը ժամը 21ին:

ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

5 Յուլիս, Վարդավառի օրը, Զրանցքին եզերք

Լիոնի ու Տէսինի Հայութիւնը սիրով կը հրաւիրուի Լուսաւորչի դպրոցին դաշտահանդէսին, այս կիրակի Վարդավառի օրը, «Սոթըրէլ»ի սրճարանը, ջրանցքին եզերքը, 44 Էսփերանս փողոց, Վօ-ան-Վըլէն: Երթալու համար պէտք է իջնել 16 թիւ հանրակառքին վերջինթեր կայարանը:

(Ուշադրութի՛ւն, դաշտահանդէսի տեղը փոխուած է: Ան տեղի կ'ունենայ, ո՛չ թէ Կապրիէլի սրճարանը, որ գոցուած է, այլ Սոթըրէլի սրճարանը, որ Տէսինէն մէկ կայարան առաջ է, Վօ-ան-Վըլէնի մէջ):

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ
— ՑԱՃԱԽԵՑԷՔ —

ՃՈՇԿՈՒՆԵԱՆ-ՈՐԴԻ
(CHEZ JEANNOT)
Ծովէն մէկ քիլոմեթր հեռու

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան համադամ կերակուրներ եւ մասնաւորաբար ՏԷՕՆԷՐ-ՔԷՊԱՊ եւ արեւելեան զանազան խմորեղէններ

BAR - RESTAURANT
« CHEZ JEANNOT »
195, Chemin du Rouet
MARSEILLE - 8e
Հեռ. 77 – 76 – 39

ՃԱՄԲԱՐ — Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ — ՃԱՄԲԱՐ

Camp du Nor Séround

A LA *PILE* SUR LES BORDS DU LAC *PALADRU*

ՕԳՈՍՏՈՍ 1-31 – AOUT

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր՝ լիճին ճիշդ քովը: Խաղաղաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

ՕՐԱԿԱՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7 – 9, եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 5–7,

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE — 17, Rue Bleue

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ ի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով (պիյէ քոլէքթիֆ) մեկնողներու արձանագրութիւնները կը փակուին Յունիս 30ին:

Երթ ու դարձի ծախքի հաշուոյն կանխավճար՝ 50 փրանք:

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին կազմութեան երեսնամեակին (1934 – 1964) առթիւ:

Կիրակի օր (Յուլիս 5)

Հացկերոյթ եւ խնջոյք ժամը 13.30ին, հայ դպրոցի սրահը, 4, Րիւ տէ Թրուա-Շանթիէ:

Կը նախագահէ Բժ. Ռ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

Կը խօսի ՏԻԿ. ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին:

Ճաշին ծախքերու մասնակցութիւն:

×

Այս երեսնամեակին առթիւ հանդէսէն առաջ առաւօտուն Շաւիլի եկեղեցւոյ արարողութենէն յետոյ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի երեսնամեակի ընթացքին մահացած հանգուցեալ ընկերուհիներու եւ ընկերներու անմոռաց յիշատակին.— Տիկիններ, Զաւօ Շանթ, Սաթենիկ Տէր-Դաւթեան, Պերճուհի Բարսեղեան, Կիւլենեայ, Հայրենիկս եւ Նուրհանի Տէմիրճեան, Լուսին Սարգիսեան, Աննիկ Փափազեան, Թագուհի Արէլեան, Ովսաննա Շարապխանեան, Հուրի Էլլիպինեան, Գեղեցիկ Թորիկեան, Սրբուհի Սուրեան, Մանուշակ Համամճեան, Սրբուհի Մկրտիչեան, Զարմուհի Քէօսէեան, Հռիփսիմէ Յովհաննէսեան, Արաքսի Ֆըչըճեան, Սոսօ Թոփալեան: Պարոններ Բժ. Յովսէփ Տէր-Դաւթեան, Հրանդ Աթանեան, Կարապետ Ղուկասեան:

Կը հրաւիրուին անոնց յիշատակը յարգողները:

Տեղեկանք Սէն – Լազարէն եւ իջնել Շաւիլ: Փոն տը Սէվրէն 171 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել Փիփի Սան Վէն կայարանը:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի նորընտիր վարչութիւնը կազմակերպած է թէյասեղան մը ի պատիւ նախկին վարչութեան: Շաբաթ (4 Յուլիս) ժամը ութին, Պ. Ֆիլիփի սրճարանը, անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10.45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

Ս. ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յուլիս 5, ժամը 11–21, Լը Փէի Հայ Ընծայարանին դարատանին մէջ:

Ի նպաստ Բարեսիրականի ու Կրթական ձեռնարկներուն:

Հանդիսաւոր Պատարագ ժամը 11ին

Բացօթեայ ճաշ ժամը 13ին, եւ ընթրիք ժամը 19ին:

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Գեղարուեստական բաժին

եւ զբօսալի խաղեր

Հաղորդակց. միջոցներ.— Շոգեկառք Կառ Սէն Լազարէն, Սէն Ժերմէն ան Լէյի կայարանը (ոչ թէ Լը Փէքի):

Օթօպիւս 258 Փօն տը Նէօյի, իջնել երմիթաժի կայքը:

ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՈՒ ՄԵԿՆՈՒՄ

Ա. ԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ՅՈՒԼԻՍ 31ԻՆ

ԵՐԵՒԱՆ

Երթ ու դարձ օդանաւով: 13 օր Երեւանի մէջ

×

Բ. ԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 13ԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

Շոգենաւով՝ ՍՈՉԻ, ՍՈՉԻԷՆ օդանաւով՝

ԵՐԵՒԱՆ

Երկու ճամբորդութեանց համար, բացառիկ զեղչեալ գին՝ 2100 ՖՐԱՆՔ

ՄԵԿՆՈՒՄ.— Մարսէյլէն Օգոստոս 13ին, ժամը 18ին, Ճենովայէն Օգոստ. 14ին, ժամը 8ին, Նափոլիէն Օգոստ. 15ին, ժամը 12ին, Փիրէայէն Օգոստ. 17, ժամը 10ին, Պոլսէն Օգոստ. 18, ժամը 16ին, Վառնայէն Օգոստ. 19, ժամը 8ին, Քոսթանցայէն Օգոստ. 19, ժամը 18ին, Օտեսայէն Օգոստ. 20, ժամը 11ին, Եալթայէն Օգոստ. 21, ժամը 13ին, Սոչիէն-Երեւան Օգոստ. 22 ժամը 12, 14 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ, Սեպտ. 5ին մեկնում օդանաւով՝ Մոսկուա Սեպտ. 6ին, մեկնում Մոսկուայէն Փարիզ շոգեկառքով կամ օդանաւով:

ԴԻՄԵԼ.—

TRANSTOURS
22, Rue du 4 Septembre, PARIS 2e — RIC. 77.40
Ամէն Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 16.30էն 18.30:

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 3 JUILLET
1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

40րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10049

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — No 10.049

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ւնիսի վերջաւորութեան հետ դըպ– ցներն ալ փակեցին իրենց դուռները եւ ուր արձակուրդի շրջանը:

Աշակերտ եւ ուսուցիչ քաղաքներու իօրէն եւ վարժարաններու աղմուկէն մօտ հանդարտութիւն պիտի վա– քանի մը ամիս, բնութեան ծոցին պարարտ ծառերու շուքին տակ կապոյտ ծովերու ափին: Ու աշնան վերադառնան կազդուրուած ու ցուած՝ վերսկսելու համար դպրո– քանի առօրեայ կեանքը:

Փարիզեան շրջանի մեր դպրոց վարժա– րաններն ալ — Սամուէլ Մուրատեան ու վարժարանը — քանի մը օր առաջ ու– րեցան իրենց մրցանակաբաշխութեան հանդէսը եւ փակեցին իրենց դռները: Սակայն կրթական այս հաս– տատութեանց վարիչները այժմէն կը մտածեն վերամուտի մասին եւ սկսած են արձանագրութեանց 1964–65 ուսում– նական տարեշրջանին համար:

Գոհունակութեամբ կը տեղեկանանք, որ տարի եւս պետական քննութեանց յաջողած որոշ թիւով աշակերտներ ու յաջողութիւններ ար– ձանագրած են: Ինչ որ գրաւական մըն է ուսուցչական կազմ կ'ընեն մեր դպրոց դպրոցներու մակարդակը բարձր պահելու համար:

կազմակերպութեանց կողմէ ձեռնարկութիւններով պահուող հայեր– դպրոցներն ալ արձակուրդի մէջ մտած են եւ տեղ տեղ ամա– հանդէսներ կը սարքեն, հանրու– ներկայացնելու համար տարուան ձեռք բերուած համեստ ար– դիւնքները:

դպրոցները կը փակեն իրենց դռները, գործունէութեան շրջան մը մեր փոքրիկներուն ու պատա– նիներուն համար:

Կապոյտ ու Կարմիր Խաչեր, Հ. Յ. Դ. Սերունդ եւ երիտասարդական այլ կազմակերպութիւններ գործի լծուած են՝ կայաններու մէջ հաճե– միացնելու եւ պատս– պարելու համար:

Հայ Կապոյտ Խաչը աւելի քան տարիէ ի վեր իր հովանաւորութեան դարձուցած է մեր մատաղ սե– րունդը: Ամէն տարի Յուլիս եւ Օգոստոս շուրջ երկու հարիւր աղջիկ– տղաներ իր խնամքին տակ կը կազդուրուին, այլ հայաշունչ մթնոլորտի մէջ՝ մեր մայրենի լեզուն, մեր ազ– երգերն ու պարերը ու կը կապուին Հայութեան հետ:

տարեշրջանին երկուքը Փարի– Մարսէյլէն երեք հայ աղջիկ– Կապոյտ Խաչի կողմէ Նշան Փալան– ճեմարանը, կատարելագործելու հայերէնը, որպէսզի վերադարձին ծառայութեան կայանի փոք–

աշխատանքի պիտի լծուին այս կայանին

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդն ալ կը պատ– իր տարեկան ճամբարին, փա– ափերուն վրայ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

ԻՆԷՕՆԻՒ - ՏԸ ԿՈԼ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Թուրքիոյ վարչապետը շատ աւելի եր– կար խօսեցաւ տը Կոլի հետ քան Փամփան– տըէու, արդարեւ մէկ ժամ 50 վայրկեան տեւած է իրենց խօսակցութիւնը եւ Ինէօ– նիւ, Ելիզէէն դուրս ելլելով յայտարա– րած է.— Երկարօրէն քննեցինք Կիպրա– կան հարցը: Համաձայն գտնուեցանք որ պէտք է անմիջապէս խաղաղութիւն հաս– տատել կղզիին մէջ եւ ապագայի համար տեւական լուծում մը գտնել, որքան կա– րելի է շուտ»:

Աւելի ուշ, Թուրքիոյ վարչապետը մա– մուլի ասուլիս մը կուտար եւ կը պարզէր Թրքական տեսակէտը.— «Հանրապետու– թեան նախագահին հետ խօսեցանք Կիպ– րոսի հարցին զանազան երեւոյթներուն մասին: Զօր. տը Կոլ լաւ ծանօթ է հար– ցին: Խնդրեցի որ, որքան կրնայ մօտէն հետաքրքրուի այս խնդրով եւ ի հարկին իր հեղինակութիւնը գործածէ լուծում մը գտնելու համար: Եթէ կարելի է ա– րագօրէն խաղաղութիւնը եւ ապահովու– թիւնը վերահաստատել կղզիին մէջ, ա– ւելի ուշ կրնանք վերջնական կարգադրու– թեան մը յանգիլ, բայց ինչ որ կարեւոր է հոդ հասնելու համար այն է որ խաղաղ մտքով պէտք է աշխատիլ, խաղաղու– թեան պահպանման ոգիով»:

Ինէօնիւ յայտնած է նաեւ թէ տը Կոլի միջամտութիւնը չէ զոր ուզած է, այլ պարզապէս ուզած որ տը Կոլ հետա– քրքրուի Թուրքիոյ եւ Յունաստանի մի– ջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծու– թիւնով:

Կը պարզուի նաեւ Ինէօնիւի յայտա– րարութենէն, որ տը Կոլ «վճռապէս ճըշ– դուած առաջարկ մը չէ բրած»: Թուր– քիոյ վարչապետը կ'ուզէ որ լուծումը կղզիին մէջ խել գտնուի եւ էնոսիս կ'ուզէ այն պայմանաւ որ երբ Յոյները կցուին ըլլան, Թուրքերն ալ իրենց ուզած մասը կցեն:

Գալով ինքնորոշման լուծումին, Ինէօ– նիւ կը գտնէ որ կարելի չէ «հանրա– քուէով լուծել հարց մը որ միջազգային բնոյթ ունի»:

Անդին, Նիկոսիոյ մէջ Մակարիոս արք. յայտարարած է որ միայն ՄԱԿի շրջա– գծին մէջ կարելի է լուծում մը գտնել: Նոյն համոզումն ունին բոլոր յոյն կիպ– րական թերթերը, որոնք խմբագրական– ներով իրենց վստահութիւնը կը յայտնեն ՄԱԿին հանդէպ:

Թելեֆրէա Օռա թերթը գրած է աջքի օր թէ Ամերիկացիք պետական հարուած մը կը պատրաստեն Մակարիոս արք.ի դէմ, որ տեղի պիտի ունենայ գալ շաբ– թու, երբ նախագահ Մակարիոս Լոնտոն երթայ մասնակցելու համար Համապե– տականութեան ժողովին: Այս լուրին յի– շենք սակայն որ Մակարիոս արք. յայ– տարարած է թէ Լոնտոն պիտի չերթայ եւ ներկայ չըլլայ ժողովին, պատճառ բռնելով որ կղզիին գործերը իր ներկայութիւնը կը պահանջեն Նիկոսիա:

Կիպրոսի Ներքին նախարարը հերքած է անշուշտ թէ Ամերիկա դաւ մը կը պատ– րաստէ Մակարիոսը մէջտեղէն վերցնելու համար:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

ԽՄԲ.— Ստորեւ կը հրատարակենք Ա. Բաբայեանի յօդուածին գլխաւոր մասե– րը, արեւմտահայերէնով, լոյս տեսած Սովետական Հայաստան օրաթերթին մէջ:

Երեւանի 2750 տարուան պատմութիւնը հարուստ է օտար նուաճողներու դէմ մղուած հերոսամարտերու բազմաթիւ օ– րինակներով: Այդ կռիւներուն մէջ ան յաճախ պարտուած է, ինկած օտար բռն– նակալներու լուծին տակ: Սակայն ծանր պահերուն ալ Հայը երբեք վհատած չէ, ազատութեան գաղափարէն երբեք չէ հրաժարած: Այդ գաղափարը դարեր շա– րունակ ոգեւորած է զինք, մղած տեւած նորանոր սխրանքներու:

Երեւանի հերոսական կռիւներուն մէջ առանձնայատուկ տեղ կը գրաւէ 1724ի պաշտպանութիւնը, որ իրաւամբ կը նը– կատուի հայ ժողովուրդին հազարամեայ պատմութեան աչքի զարնող էջերէն մէկը:

Այդ օրերու հերոսական պաշտպանու– թեան պատմութիւնը գրի առած է ակա– նատես պատմիչ մը՝ Աբրահամ Երեւան– ցի, իր «Պատմութիւն պատերազմացն» գիրքին մէջ: Մեծ ոգեւորութեամբ նկա– րագրած է հայ ռազմիկներուն անձնու– րաց պայքարը օսմանեան բանակին դէմ՝ յանուն իրենց քաղաքի ազատութեան եւ անկախութեան:

1724ին օսմանեան Թուրքիա, օգտուե– լով Պարսկաստանի թուլութենէն, մեծ բանակով մը կ'արշաւէ Շիրակի դաշտը: Աւերելէ ետք գիւղերը՝ Ապարանի ճամ– բով բանակը կը մտնէ Արարատեան դաշ– տավայր: Թուրքերը զօրաւոր դիմադրու– թեան կը հանդիպին Կարբի գիւղի մօտ: Ասիկա անսպասելի էր Թուրք հրոսակնե– րուն համար: Կարբեցիներուն դիմադրու– թիւնը խորտակելով, Թրքական բանակը կը շարժի դէպի Երեւան:

Այդ ժամանակ Երեւան մեծ, բայց ան– պարիսպ քաղաք մըն էր: Քաղաքին միակ պատսպարանը բերդն էր, ուր ապաստա– նած էին հայ մելիքները եւ Պարսիկները: Թուրքերը հաւատացած էին, թէ Երեւա– նի գրաւումը օրերու հարց է, դժուարու– թիւն չի ներկայացներ: Սակայն անոնց հաշիւը սխալ դուրս ելաւ: Երեւանցինե– րը անմիջապէս փակեցին քաղաքին միակ կամուրջը, Հրազդանի գետափը եւ ճա– կատ կազմեցին 40.000նոց բանակին դէմ:

Հայ պաշտպաններուն թիւն էր 9.443, որոնք Յովհաննէս Հունդիրէկեանի հրա– մանատարութեան տակ բաժնուեցան չորս խումբերու:

Քաղաքին օգնութեան հասան նաեւ շրջակայ գիւղերուն բնակիչները:

Թշնամիին բոլոր գրոհները ետ կը մղուէին քաջասիրտ պաշտպաններուն կողմէ: Թուրքերը չէին կրնար հաշտուիլ այն մտքին հետ, որ դարերով սարկա– ցած Հայը զէնք կը վերցնէր զինք հարըս– տահարողներուն դէմ եւ կը ցուցաբերէր անօրինակ հերոսութիւն եւ անձնազոհու– թիւն:

Թրքական բանակը երկու ամիս կ'ան– շարժանայ Երեւանի առջեւ: Թուրքերը կը ստիպուին օգնութեան ուժեր բերել: Ե– րեք հազարնոց բանակ մը կը փութայ օգ– նութեան:

Պաշտպանողական այդ կռիւներուն ըն– թացքին քաղաքին պաշտպանութեան մի– ակ խոցելի կէտը կը մնար Կոնդ թաղա– մասը: Թաղին հայ բռնաները կը համա– խմբուին իրենց առաջնորդ Ղազար Բա– բուրեանի եւ անոր օգնականներ՝ Դաւի– թի, Կլդուզի, Փօղոսի եւ Պահրամի շուր– ջը եւ կ'ուխտեն կռուիլ մինչեւ վերջին շունչը:

Յունիս 6ին թշնամին կը պատրաստուի ընդհանուր յարձակումի:

Ամբողջ գիշերը Երեւանի պաշտպան– ները, հաւաքուած Ս. Սարգիս եկեղեցին, կարգով հաղորդութեան եւ անձնա– զոհութեան երդում կ'ընեն: Պաշտպան– ներուն կ'օրհնէ քաղաքին դիմադրութիւ– նը կազմակերպողներէն մէկը՝ հայրենա– սէր Գրիգոր Վարդապետ:

Յունիս 7ին (նոր տոմարով՝ 20ին) ա– ռաւօտ կանուխ Թուրքերը կ'անցնին ընդ– հանուր յարձակման: Երեւանի պաշտպա– նութեան վերջին ճակատամարտը կը տե– ւէ ամբողջ օրը: Անհաւասար պայքարին մէջ զոհուածներուն տեղը կը գրաւեն նո– րեր, սակայն հետզհետէ կը սպառին վա– ռօդի պաշարն ու զէնքը:

Թշնամին քաղաքը կը շղթայէ: Բերդին մէջ փակուած Պարսիկները եւ զօրամաս անզօր կ'ըլլան պաշտպանելու քաղաքը: Շուտով Թուրքերը մեծ կորուստներով կը խուժեն քաղաք: Մինչեւ ուշ գիշեր փո– ղոցներու եւ տուներու մէջ կը շարունակ– ուի կատաղի եւ անհաւասար կռիւը:

Մեծ թիւով ռազմիկներ ինկան հե– րոսի մահով: Երեւան աւերի, կողոպուտի մատնուեցաւ, իսկ ողջ մնացած բնակչու– թեան մէկ մասը գերի տարուեցաւ:

Օսմանցի Թուրքերու կատարած չարա– գործութիւնները սրտի կսկիծով կը նկա– րագրէ Աբրահամ Երեւանցի: Այդ ողբեր– գական իրադարձութեան նկարագիրը տը– ուած է նաեւ Սինիքի ազատագրական շարժումներուն պատմիչ՝ Ստեփանոս Շահումեան:

Երեւանի հերոսական պաշտպանութիւ– նը խորտակուեցաւ, սակայն այդ կռիւ– ները մեծ նշանակութիւն ունեցան ոչ մի– այն բարոյական այլեւ ռազմական տե– սակէտէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽԻՏԷՐ, Պէն Պելլայի գլխաւոր ընդդի– մադիրը, Փարիզ փախած է, Ալժերիոյ անկախութեան Բ. տարեդարձին օրը: Ալժէրի մէջ սակայն Պիթաթ, որ «պատ– մական ղեկավարներէն» է ալժերական ապստամբութեան, առեւանգուած է: Խի– տէր մամուլի ասուլիս մը տուած է Փա– րիզ եւ ծանօթէն քննադատած Պէն Պել– լայի ստեղծած «անկարծութեան, անար– դարութեան եւ բանտերութեան վարչա– կարգը»: Գնդ. Շաապանին ալ 15 հազար զինուորներով մաքի մը ստեղծած է թէեւ բատ նոր լուրերու Ալժէրի կառավարա– կան շրջանակներէն եկած, Պէն Պելլայի ուժերը գրաւած են Շաապանի շրջանը: Պէն Պելլա կոչ մը ըրաւ, աջքի օր, յայ– տարարելով նախ թէ գնդ. Շաապանի պաշ– տօնանկ եղած է եւ զինուորական ատեան– ճանէն ալ զրկուած եւ զինուորները պէտք է մերժեն անոր հնազանդիլ, ապա ժողո– վուրդէն կը սպասէ որ «օճրային արկա– ծախնդրութեան ճամբան կտրէ»:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ մեռած է Ֆրանսացի խմբավարը Փիէր Մոնթէօ, 89 տարեկա– նին: Երաժշտական աշխարհի կարեւոր դէմքերէն էր եւ նախապէս տաղանդաւոր ջութակահար մը եղած է:

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

ՄՈՍԿՈՒԱ (Ա. Փ. Ն.)— Արամ Խա– չատրեան Իտալիա կը մեկնի, ուր իտա– լացի երաժիշտներուն պիտի ներկայացնէ իր գործը: Նուագահանդէսներուն մենա– կատարը պիտի ըլլայ Վալանթէն Եուք:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏՐԱՆՔՆԵՐ

Առաջին անգամ մասնակի հրատարակուած է Աղաբէկեանի «Ծիլն Աւարայրի» մէջ (1866, էջ 620–22), ամբողջապէս հրատարակուած է «Նորագիր»էն, յետոյ Երիցեան հրատարակած է (Փորձ Բ. տարի, թիւ 1, էջ 382–3), նոյնպէս մէկ մասը: Աղանեան քհնյ. տուած է բնագիրը Փոլսէն, Մկրեան քահանայէն (Դիւան, Դ., էջեր 731, 737, 831): Օրմանեանի աղբիւրն է Աղանեանի գործը, վերջապէս Լէօ առած է Վարդան Արք. Օձնեցու ձեռագիր «Հայոց Պատմութենէն» (Պատմութիւն, Գ., էջեր 826–30):

Ոչ մէկը քննած է վաւերականութիւնը, իրաւական արժէքը եւ քաղաքական տարողութիւնը: Պատմական արժէքով վաւերագիր մը նկատած են զայն:

Ծամիրեան կը գրէ՝ «Թարգմանուած Ռուսերու գաշանց մատենէն 1786ին»: Լէօ կը հերքէ, որովհետեւ այդ հաւաքածոն նման գրութիւն մը չի բովանդակեր: Փեթերսպուրկի մէջ 1893–95ին հրատարակուած է «Իշխան Փոտեմկինի թղթերը, 1744–1793». յայտնի չէ թէ հոն յիշատակութիւն մը կա՞յ: Կրինուալտ, որ ֆրանսերէն բազմաթիւ հատորներ գրած է, տեսած է այդ թուղթերը, այդ շրջանի վարչապետին մասին Կրեկովիչի գործը՝ «Պեզպորոտքոյ վարչապետը եւ իր ժամանակը», երկու հատոր, ինչպէս նաեւ Պատմութեան Կայսերական Ընկերութեան բազմահատոր հրատարակութիւնը, բայց ոչ մէկ ակնարկութիւն այդ շրջանի ռուս-հայ յարաբերութեան մասին, մինչդեռ կը յիշէ Յակոբ Կաթողիկոսի Պետրոս Մեծի հօր ուղղած նամակը, կը յիշէ Օրլի գիմումը՝ ռուս-հայ առեւտրական համաձայնութիւն մը, ցարին դիմումը պարսիկ շահին՝ ի նպաստ Հայերու Օրբէն առաջ:

Աղաբէկեան Թիֆլիզի մէջ երեք տարի հրատարակած է «Կռունկ» ամսագիրը: 1863ի վերջին թիւին մէջ կը հրատարակէր Արղութեանի կենսագրութիւնը եւ յիշատակարանը հեղինակութեամբ Ներսէսեան Ճեմարանի տեսուչ Յովսէփ Փոնտոյեանի: Դաշնագրութեան մասին յիշատակութիւն մը չկայ: Փոնտոյեան յիշատակարանն ստացած է Ալեքսանդրեանէ, որ ստացեր է Յովհաննէս Արղութեանէ, Թոռը Արղութեանի եղբօր:

Երիցեան ստացած է Արղութեանի եղբօրորդի Բարսեղէն, նոյնպէս մէկ մասը: Աղանեան քհնյ. հրատարակած է ամբողջութեամբ, ստացած է Մկրեան քահանայէ, որ չի յիշեր «Նորագիր»ի հրատարակած ըլլալը. գտած է Ներսէս Պատրիարքի գրական ծրարին մէջ, որ նախապէս կը պատկանէր Շահնազարեան վարդապետի: Երիցեանի յօդուածը ռուս աղբիւրներէ առնուած է, ուրեմն չէ հանդիպած դաշնագրի մը: Միակ աղբիւրը կը մնայ Շահնազարեանի մօտ գտնուած պատճէնը, որ վերցուած ըլլալու է Լազարեան Ճեմարանէն, ուր աշակերտած է յիշեալ վարդապետը:

«1787ին Ռուսերու Գանձակի վրայ գալը յոյսեր ծնեցուց Հայերու սրտին մէջ, բայց իրենց յանկարծական վերադարձը ձգեց ամէնէն թշուառ դրութեան մէջ: Արղութեանի առաջարկուեցաւ կազմել դաշնագրութեան ծրագիրը»: («Փորձ», Բ տարի, թիւ 1, էջ 382):

«Արղութեան Հայոց նեղութիւնները կը յայտնէր Կատարինէ կայսրուհիին եւ կը խնդրէր նորոգել կործանեալ թագաւորութիւնը Հայոց՝ միջնորդութեամբ մեծ կոմս Պոտեմկինի: Սահմանեցին դաշինք երկու կողմէ եւ ղրկեցին իրարու 1789ին» («Դիւան», Դ., էջ 737):

Երիցեան եւ Մկրեան նկատած չեն, որ թարգմանութիւնը կատարուած է 1786ին, խմբագրութիւնը կատարուած է 1779ին:

Դաշինքը խմբագրեր է ուրեմն Արղութեան Սրբազան Լազարեանի հետ եւ յուսացեր է, որ կ՚ընդունուի «Հիւսիսի Շամիրամ»էն, կը ստորագրուի պաշտօնապէս, յետոյ մերժուեր է, որովհետեւ «պետութեանց միջեւ դաշնագիր կը կնքուի եւ Հայերը պետութիւն չունին»: Դաշնագիրը իրաւական հիմ չունի, եկեղեցական գիւանագէտը կը սպասէ, որ Պոտեմկին իրականացնէ իր բաղձանքները: Այդ յոյսերով պիտի օրօրուի մինչեւ անակնկալ մահը, զառնալով հաւատարիմ գործակից եւ անբաժան բարեկամ կայսրուհիին սիրելի Պոտեմկինի, որ միականի էր՝ մրցակից Օրլովէն վիրաւոր:

Պոտեմկին կը նշանակուի կառավարիչ հարաւային գաւառներու, հետը կը պտտցնէ Արղութեանը: «Իշխանը իր մարգոյմով իմ մօտ են ճաշում համարեա ամէն օր, ամէն ինչ թանկ է, նա սիրում է ընծաներ»: Հնդկահայերէն կը խնդրէ թանկագին ընծաներ ղրկել, Հայաստանը վերականգնելու համար սուրբ հաւաքել: Պոտեմկին կը վերադառնայ մայրաքաղաք, հետը կը բերէ Արղութեանը: Հայ եկեղեցականը կ՚ընդունուի զինուորական պատիւներով, բնակարանին մօտ պահակ կը կենայ: Այս պատիւները կը փայփայեն եկեղեցականին անսահման փառասիրութիւնը եւ վառ կը պահեն սին յոյսերը եւ սակայն կը մնայ հսկողութեան տակ: Իշխանին հետ կը վերադառնայ Ղրիմ, փոխադրելու համար 12.000 Հայեր, որպէսզի տկարանայ խանին անտեսութիւնը եւ ենթարկուի ռուս ազդեցութեան:

Շահին՝ Ճերայ խան Հայերուն եւ Յոյներուն խոլամներու համահաւասար իրաւունքներ կուտայ: Ասիկա հաճելի չէ Ռուսին, որ մտադիր է Ղրիմը գրաւել: Հաճելի չէ Թուրքին, որ քրիստոնեայի եւ իսլամի հաւասարութիւնը կը մերժէր: Սուլթանը կ՚ուզէ պաշտպանել իսլամներու իրաւունքները, Թուրք նաւատորմը կը դիմէ Ղրիմ, Ֆրանսական դեսպանը կը միջամտէ, կը կնքուի Այնալը – Գաւաղի դաշնագիրը 7 Մարտ 1779ին, երկու պետութիւններ կը խոստանան չմիջամտել Ղրիմի ներքին գործերուն: Մայիսին կը ծնի Շամիրամի թոռնիկը, օգտուելով կայսրուհին կը փայփայէ Պոլսոյ գրաւման գաղափարը: Աւստրիոյ Յովսէփ կայսրը, Կատարինէ կայսրուհին կը տեսնուին 1780–81ին՝ Թուրքիոյ բաժանման շուրջ: Աւստրիա կ՚ուզէ Վալաքիան, Պելկրատը, Պոսնիա – Հերձեկովինան, կը փակէ Պոլսոյ Պալքանեան ճամբան: Խանը կը հրաժարի, ռուս բանակը կը գրաւէ Ղրիմը 1783ին: Արղութեան Ղրիմ է, Պոտեմկին կը գրաւէ մզկիթ մը, կը հրաւիրէ սրբազանը եկեղեցի օծելու: Արղութեան բարեկամին փափաքը կը կատարէ փառաւոր ծիսակատարութեամբ, Մոլտավիայէն եւ այլ տեղերէ գպիրներ եւ դպեաներ բերել տալով: Օծման առեն թնդանօթներ կ՚արձակուին: «Արղութեան այնքան շլացած էր, որ Հայաստանը վերականգնուած կը համարէր»: («Փորձ», Բ. տարի, թիւ 1, էջ 385):

Ղրիմի գրաւումին Բուեանցով զօրավարի հետ գործակցած էին գնդապետ Գասպարեան եւ իշխան Ստեփան Սմբատեան:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

(Շար. – 2)

ՇԷՅՔՍՓԻՐԻ ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մասեհեան մեծ վարպետութեամբ կերտեց շէյքսփիրեան նրբատեղծ հազարաւոր բառերուն հայերէն համարժէքները: Ահա անոնցմէ մէկ քանին. առաքինազարդ, արդելանոց, աղմկայոյզ, բարեպաշտիկ, ձայնաչար, երկնահամբոյր, վաղանց, դիւրախար, դլխամոլոր, բազմածախս, դիմամարտութիւն, պարտազգացում, մշտապտոյտ, մարդախար, հողմայոյզ, կոչտալեզու, դիւրանաւթիւն, ոպեվառ, սրաձայն, թուլաջիղ, բաշխասէր, նաւակործան, հեռապատկեր, մահացու, սիրակառոյց, գինեթուրմ, փետրանուշ, նրմուաք, արիւնախնդիր, տենդայոյզ, յօրանջաբեր, ինքնատանջում, զուգադէպ, կնածին, դիւահողի, հովաշուք եւայլն, եւայլն:
(ՅԱՌԱՋ.— Այս բառերէն շատերը գոյութիւն ունէին հայերէն բառարաններու մէջ՝ նախ քան Մասեհեան): Նորակազմ այս բառերը թարգմանութեան մէջ գործածած է այնպիսի վարպետութեամբ եւ համոզիչ իմաստաւորումով, որ ամբողջութեան մէջ երեւան եկած է զարմանալի, աննախընթաց հայերէն մը:

Մեծ արուեստագէտի մը նրբազգացութեամբ կ՚ըմբռնէր հայերէն բառերու եւ արտայայտութիւններուն գեղագիտական ուժը: Եթէ որեւէ բառ երկիմաստ է եւ կրնայ թիւրիմացութիւններու առիթ տալ, ան կը փոխէր արտայայտութիւնը կամ բառը, իսկ եթէ բնագիրը երկիմաստութիւն կը պահանջէ, ան կը գտնէ յարմարագոյն բառը կամ արտայայտութիւնը: Օրինակ՝

Եւ այս զգեստով գտայ իմ հօրս
արիւնաշաղախ իւր օձակներով
անգին ակները դեռ նոր կորցրած

Ակն (մանաւանդ յոգնակի) աչք նշանակութեամբ մեր նոր գրական լեզուին մէջ հազուադէպ է, բայց հոս անհրաժեշտ է, որ բառը միաժամանակ արտայայտէ փոխաբերական նշանակութիւն, ցոյց տալու, որ աչքերը մինչեւ անգամ դէմքին թանկագին քարերն են:

Մասեհեանի վարպետութիւնը երեւան կու գայ հայերէնի բառապաշարին ընտրութեան ու գործածութեան մէջ: Իր առեղծած վեհաշուք եւ իմաստալից բառերուն հետ այնպէս լաւ կը ներդաշնակուին հայ ժողովրդական խօսքին բառերն ու արտայայտութիւնները, որ միասնաբար կը ծառայեն հիմնական նպատակի մը:

Շէյքսփիրի առեղծած բարդ հոգեկան ճակներն եւ խոհերը պատճառ չեն, որպէսզի Մասեհեանի խօսքը դառնայ ծանրամարս եւ դժուար ըմբռնելի: Ճարտարութիւնը, բծախնդրութիւնը, տաղակութիւնը խորթ են անոր ոճին: Այս արտակարգ հանդիսաւորութեան, ձեւերու եւ իմաստներուն այս հարուստ շքեղութեան մէջ հայ ժողովրդական բառերն իրենց կենցաղագրական սահմանափակութեամբ եւ պզտիկին երանգով չեն առանձնանար, այլ կը ներդաշնակուին խօսքին ընդհանուր շղթային մէջ, այնպէս ինչպէս կեանքին մէջ կը ներդաշնակուին վեհն ու հասարակը, պարզն ու բարդը: Դանիոյ մեծ իշխանին բերնին մէջ խաչը (էն խաչը՝ երդման արտայայտութիւն) հասարակ հայերէն գրոյցի մէջ բուսածին չափ բնական ու գեղեցիկ կը հնչէ: Նոյնը նաեւ տարբեր ձեւով կը կիրարկէ պալատական Փոլոնիոս «Հա, խաչը վկայ ասում էի թէ...»:

Մասեհեանի համար նախընտրելի բառեր չկան, անոր առջեւ փակուած են հայոց լեզուին բառադաշտերը, որոնք կը տաղորդուին այնպէս, որ արտայայտու-
Շէյքսփիրի առեղծած կեանքն ու բնութիւնը իրենց չքնաղ յուռի կողմերով, բառերով եւ վայելքներով: Ան Շէյքսփիրի նման չի վախնար, թէ տաեալ ... որ կրնայ տգեղ եւ ահաճ հնչել ընթերցողին ականջին եւ խաթարել գեղարուեստական վայելքին ըմբռնումը: Եւ զարմանալին այն է, որ ան բուն արուեստագէտի մը վարպետութեամբ հայոց լեզուին դանադան շերտերուն ժխորին ...

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՐՄԱՇԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.— ՆԻԿՈՄԻԴԻՈՑ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, կէսօր

Իզնիմի՜տ...

Վայրկեանի մը մէջ կայարանին հրապարակը կը լեցուի կառախմբէն իջնող խայտաբղէտ ու խառնափնթոր բազմութեամբ: Ի՜նչ վխլուկ, ի՜նչ իրարանցում: Էրիկ մարդիկ, կիներ, տղաքներ, պառաւներ, ծերուկներ, ամէնքն ալ մէկ մէկ բան չալկած կամ մէկ մէկ ծրար առած ձեռուընին, իրար կանչելով, խնդալով, պոռալով, կանչուըռտելով, կը վազեն դէպի կայարանին դուռը, փոշիի ամպի մը մէջ կորսուած:

Ի՜նչ կիներ են որ կ՚անցնին առջեւէս, աէ՜ր Աստուած: Թուլիկ ու ծփին մսի աճաղին չեղջակոյտեր, մէն մի քայլին օրօրուելով, տատանելով. չեմ զարմանար հիմա թէ հէք լոքոմոթիֆը, իր 21 վակոններուն բեռը ինչո՛ւ այնչափ տաժանագին հեւքով մը կը քաշէր: Յօսնակոն ու լրբենի բան մը կայ այդ կիներուն վրայ, իրենց պէչ ներկուած մազերուն, գէչ գծուած աչքերուն, գէչ շպարուած այտերուն, ծայրայեղօրէն կարմիր շըթունքներուն ու խղոտ փոչենգոյլ վզին թաղած տպաւորութիւնը, իրենցմէ բուրող ջղագրգիռ հոտին ներդործութիւնը, որ անհանգիստ կ՚ընէ:

Իրենց տեսքը՝ կ՚արդարացնէ այն տարօրինակ խօսակցութիւնները որք ճամբան ուշադրութիւնս գրաւած էին արդէն, վակոնի մը պատուհանէն միւս պատուհանը եղած խօսակցութիւններ, խաղտ ճաթած ձայնով մը, այն ահռելի կերպով գռեհիկ բացատրութիւններով, որք տարակոյս չունիմ թէ ամէնէն ջերմեռանդ ռամկաւէրներուն համակրանքն անգամ կը խրտչեցնեն:

Կէյպզէի ծովեզերեայ բլուրները կը դիտեմ սքանչացումով, պուրակներով անջրպետուած աներնդհատ բերրի կանաչութիւն մը որ Նորմանտիոյ դաշտերը կը յիշեցնէ ինծի, եւ որ Հայտար-Փաշա-Իզնիմիտի գծին ամէնէն գեղեցիկ տեսարանն է, երբ յանկարծ վակոնի մը պատուհանէն դէպի միւսը սա յատկանշական խօսակցութիւնը ականջիս կը զարնէ.

— Քա՛ տասը սահաթ է չի կրցա՞ր մէկ բանը ընել:

— Քա ո՞ւր ընեմ:

— Քա առ ալ մամալիք բա՞ն է: Մռռշուփա չունի՞ք: Էս անանկ ըրի:

— Քա հի՞չ կ՚ըլլա՞յ:

— Քա հոգդ է հատեր, եաքէն կը լուաս:

Ու կէս մէջքէն վար պատուհանէն կախուած, մազերը թափած, կուրծքը բաց, օղիի մը շիշը բերանը անկելով, այդ հնարամիտ խորհրդատուն կը սկսի երգել լօռուստ մը՝ որ ապահովապէս պիտի կարմրցնէր մեր ջրհանկիրները:

Ծովուն շառաչիւնն՝ իր ձայնը կը խեղդէ բարեբախտաբար: Ծովուն այդ անբաժան ընկերակցութիւնը երկաթուղիին՝ հրաշալի կերպով նկարագեղ է: Ճենովայի ծովեզերքին վրայ ալ վայելած եմ այդ տեսարանը, բայց հոն ծովը դարձեալ բաւական հեռու է երկաթեայ գիծէն ու շատ տեղ ժայռերու հատորներով պատնէշուած: Այստեղ, բոլորովին մօտ է, գրեթէ ձեռքիդ տակ, մինչեւ գալով երկաթեայ գիծերը լիզելով, անարդել, իր եռացող կաթնափրփուր ալիքներուն ցայտքերովը:

Իզնիմիտի կայարանին մէջ, այդ կիներէն մին սա կերպով կ՚ամփոփէ՝ չոգեկառքին իր վրայ ըրած տպաւորութիւնը.

— Քա ա՞ս է շմէնտըֆէռ, շմէնտըփէռ բառծնին: Էրկու թարաֆէն կղպանքը տեղ մը, խաախօլ առաւ կ՚ըմանի:

Վոյվոտայի՞ պահականոցը:

×

Չորեքշաբթի, իրիկուան դէմ

Առաջին անգամ ըլլալով, ճշմարիտ զուար մը տեսայ: Քաղաքընակ մարդու տղխութեամբ, այդօրինակ շատ մը բաներ կան զորս յաճախ կը գործածենք առանց անոնց ճշգրիտ նշանակութիւնը գիտնալու: Ո՜րչափ անգամներ մեր աչքին տակէն անցեր են սա տեսակ բառեր, չահպրակ, չահօքրամ, թմբի, թեղօշ, կաղամախի եւայլն, եւ ո՜րչափ պիտի շուարէինք եթէ մէկը երկու ծառեր ցուցնելով մեզի՝ հարցնէր թէ անոնցմէ ո՞րն է թեղօշը եւ ո՞րը ...

Ցունաց Պանթալէոնի վանքը տանող ճամբուն վրայ: Մեր ձիերուն ոտքերը փոշիին մէջ կը կորսուէին: Հեռուն յանկարծ, փոշեդէն խիտ ու թանձր ամպ մը կը բարձրանայ ու կը տարածուի հետզհետէ մօտենալով: Մէկ կողմ քաշուեցանք: Ու ամպը կը մօտենայ, կը հասնի մեզ, կենդանի էակի մը նման զմեզ կը շրջապատէ չորս կողմէն, տարօրինակօրէն խօսուն ամպ մը, զանգակներու հնչիւններով որոնց կը խառնուին հարիւրաւոր ոտքերու գփփոցը եւ երկար ոլորագին պոռոչիւններ:— ... կու հարիւրի չափ եզներ են ... վաղը Արմաշ երթալիք սայլերուն պիտի լծուին: Ու պահ մը կը կենամ կը ... այս պատկերը, այս խօսուն ... Ցայանութեան գրքէն ահեղօրէն ... գրուած մը որ իրագործուած է ... բուն վրայ:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(Շար. – 1)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Ա.

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յատուկ).— Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պօմոնի դպրոցական տարեվերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ Յունիս ...ին, շաբաթ երեկոյեան, Ս. Սահակ — Մեսրոպ սրահին մէջ, բարձր հովանաւորութեամբ Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմին Առաջնորդ Արտաւազդ Եպիսկ. Թրթռեանի: Այս տարուան հանդէսը բացառիկ հանգամանք ունէր նախորդներէն, եւ անոր համար ալ սրահը կը յորդէր երկսեռ բազմութեամբ:

Վաստակաւոր մտաւորական եւ ուսուցիչ Վահրամ Գապոյեան (Միսթիկ), դեկուցիկ եւ չինիչ ճառով մը հանդէսին բացումը կատարեց, շնորհակալութիւն յայտնելով Առաջնորդ Սրբազանին, Փրոֆեսոր Գ. Խոյիկեանին եւ Հայ Լեգէոնականներու նախագահ Տիրան Թէքէեանին, որոնք իրենց ներկայութեամբ քաջալերեցին Տր. Կ. Խաչի կազմակերպած ձեռնարկը: Երկսեռ աշակերտները հանդէսին պաշտօնական բացումը կատարեցին երգելով «Մարսէյեզ»ը եւ «Ո՛վ Մեծասքանչ»ը:

Գնահատելի աշխատանք մը կատարած էր Պր. Միսթիկ, բոլոր աշակերտները իրենց կարողութեանց չափով մասնակցեցան հանդէսին (մեներգներ, արտասանութիւններ, կենդանի պատկերներ եւն.):

Արտասանեցին փոքրիկներ Սէմէրճեան եւ Գարաօղլանեան «Բարի եկաք», Արփի Սէմէրճեան «Մայրենի լեզուին», Ալէն Մարգուանեան «Հայաստան», Մ. Գարաօղլանեան «Մաքրուհին եմ», Օր. Հերմինէ Աթէշեան «Ես կամ՝ կը մնամ», Օր. Անի Ունճեան «Հայ հերոսներուն», տրամախօսութիւն մը փոքրիկներ՝ Ստեփան Ոսկեանի, Ֆրէտի Տէրտէրեանի եւ Վարուժան Ոսկեանի կողմէ, «Արեւ, ջուր եւ օդ», մենախօսութիւն մը փոքրիկն Օննիկ Հայթայեանէ «Թիթեռնիկին», տրամախօսութիւն Մ. Գարաօղլանեանէ, Արփինէ Սէմէրճեանի եւ Ֆրէտի Տէրտէրեանի կողմէ, «Վարդը, մանուշակը եւ մարգարտածաղիկը», Անի Ունճեան «Մոգական ապարանջանը», տրամախօսութիւն «Մանուշակն ու մանուկները», «Մանուշակ»ը Սեդա, մանուկները՝ Սոնա, Հերմինէ, Անի եւ Մաքրուհի:

Շատ յաջող առոգանութեամբ եւ ապրումով արտասանեց Օր. Սեդա Ծիրիկեան «Մայրենի բարբառ»ը:

Առաջին մասին վերջաւորութեան 15 վայրկեան դադար տրուեցաւ: Թաղեցի տանտիրուհիներ ու աղջիկներ սիրայօժար զանազան գոյքեր նուիրած էին, որոնք վիճակահանութեան դրուելով, կարճ ժամանակէն սպառեցան, կոկիկ գումար մը ապահովելով դպրոցին: Առանց բացառութեան բոլոր թիւերն ալ շահեցան զանազան առարկաներ:

Երկրորդ մասին՝ «Զարենց» պարախումբի աղջիկներ, շատ հաճելի ճկունութեամբ պարեցին հայկական պարեր ու խլեցին խանդավառ ծափեր: Կրկին արտասանեց Օր. Անի Ունճեան («Ճշմարտախօս մանուկը», Օր. Թագուհի Համբարձումեան մեներգեց «Անուշ»էն Նանիջան, նանին: Փոքրիկ աշակերտուհիներ պարեցին «Գարնան պար»ը: Դարձեալ տրամախօսութիւն Օր. Սեդա Ծիրիկեանի եւ Մոնիք Ներսէսեանի կողմէ «Գիւղացին եւ քաղաքացին»:

Հանդէսի լման՝ խօսք տրուեցաւ Պ. Տիրան Թէքէեանի, որ խանդավառ արտայայտութեամբ եւ հայերէնով իր ուրախութիւնն ու գնահատանքը յայտնեց հրապարակաւ թէ՛ Կ. Խաչուհիներուն եւ թէ ուսուցիչ Պ. Միսթիկին, եւ ի գնահատութիւն նուիրեց 30 ֆրանք: Փակման խօսք տրուեցաւ Առաջնորդ Սրբազանին, որ գնահատելով եղած աշխատանքը, թելադրեց մայրերուն հայ պահել իրենց զաւակները ու փափաք յայտնեց որ Մարսէյլը ունենայ իր Բարձրագոյն հայ վարժարանը:

Հանդէսը վերջ գտաւ «պահպանիչ»ով ու տէրունական աղօթքով:

Ց. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Բ.

ՇԱՒԻԼ.— Կիրակի օր տեղի ունեցաւ մեր դպրոցին տարեվերջի հանդէսը, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Փափազեանի: Չմոռնանք հոս յիշել թէ Շաւիլի հայ գաղութը իր կազմութեան թուականէն հազիւ քանի մը տարի անց՝ հիմնած է այս դպրոցը, սկիզբը պատահական սրահներու մէջ, շատ յաճախ անտառի ծառերու հովանիին տակ, իսկ վերջին տասնամեակներուն իր սեփական համեստ եկեղեցիի կողքին՝ դպրոցին մէջ, մերթ տեղւոյն Կապոյտ Խաչին եւ մերթ եկեղեցւոյ վարչութեան հովանաւորութեան ներքեւ, համերաշխ գործակցութեամբ: Ինչպէս ամէն տարեվերջ, այս տարի եւս լաւ կազմակերպուած էր հանդէսը, 25է աւելի երկսեռ փոքրիկներ իրենց ազգային երգերով, արտասանութիւններով ու տրամախօսութիւններով հաճելի հայկական մթնոլորտի մը մէջ պահեցին ներկայ բազմութիւնը, իրենց ծնողքներն ու բարեկամները: Բնականաբար Շաւիլի հայ գաղութին թիւին համեմատութեամբ՝ շատ քիչ է հայեցի դաստիարակութեան հետեւող փոքրիկներու համրանքը, ինչպէս իր բանախօսութեան մէջ ցաւօք սրտի կը յայտնէր ուսուցչուհի Տիկ. Փափազեան, եւ գիտեն որ կանոնաւորաբար չեն յաճախեր շաբաթական այս միօրեայ դպրոցը: Անշուշտ ծնողքներու այս զանցառութենէն կը տուժէ նախ ինք երախան եւ յետոյ բնականաբար կը խանգարուի ուսուցչուհիին աշխատանքը: Յարգելի տիկինը իր սրտագին կոչը ուղղեց ներկայ մայրերուն, որ օրինակ առնեն մեր անցեալ դարերու տիկնայք փափկասունք կոչուած Հայուհիներէն եւ մօտաւոր ազգային աքսորի անապատներուն մէջ հոգեվարքի վերջին վայրկեաններուն՝ իրենց զաւակներուն հայ գիրը սորվեցնող հայ մայրերէն, եւ փոքրիկ զոհողութիւնով մը իրենց զաւակները ղրկեն շաբաթական միայն քանի մը ժամ հայերէնի դասերէն:

Դժուարին աշխատանքը, զոր տարած էր ուսուցչուհին, նկատելի էր փոքրիկներու վրայ: Կային աղջիկներ եւ տղաքներ, (զանց կ'առնեմ իրենց անունները), որոնք կրնան մեր բոլոր հանդէսներուն յաջողութեամբ ներկայանալ իրենց երգերով ու արտասանութիւններով:

Ցերեկոյթը անցաւ շատ յաջող: Գնահատութեան արժանի է նաեւ դպրոցի վարչութիւնը, որ կարելին ըրած է յաջողութեամբ կատարելու համար սրբազան բայց դժուար պարտականութիւն մը:

Այս առթիւ թող ներուի մեզի ծանրանալ խնդրի մը վրայ: «Յառաջ»ի մէջ կարդացինք Փարիզի հայ եկեղեցւոյ վարչութեան տեղեկագիրը, ուր քանի մը տող ալ կը տեսնուէր Շաւիլի մասին, թէ հոգաբարձութիւնը լաւ կ'աշխատի, մատուռը բաց է եւ դպրոցն ալ կը շարունակուի: Որքան ես գիտեմ, Շաւիլի եկեղեցին եւ դպրոցը ինքնաբաւ են ու ինչպէս կ'ըսեն՝ «իրենց իւղով կը տապկուին»: Սակայն Փարիզի եկեղեցւոյ վարչութիւնը եթէ ղրկած ըլլար իր ներկայացուցիչը դպրոցի տարեվերջի հանդէսին, ի՛նչ լաւ կ'ըլլար: Մենք մէկը չտեսանք այդ օրը, որ քանի մը խօսքով իր շնորհակալութիւնը յայտնէր կատարուած աշխատանքին մասին:

ԹԱՂԵՑԻ

ԼՐԱՏՈՒԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Պրիւսէլի մէջ, վերջերս տեղի ունեցաւ ցուցահանդէս մը որուն մասնակցած են 300 արուեստագէտներ, Եւրոպայէն: Անոնց կարգին մասնաւոր ուշադրութեան արժանացած է Արաքսի Տէրօսկի: Առ շաբաթաթերթը կը հրատարակէ իր գործին նկարը, յիշելով տաղանդաւոր արուեստագիտուհիին անցեալ ու ներկայ յաջողութիւնները:

×

Լիոնի Փրոկրէն Յունիս 21ի իր թիւին մէջ արձագանգ կը հանդիսանայ Օր. Անժէլ Կարապետեանի վերջին յաջողութեան: Արդարեւ, ծանօթ արուեստագիտուհին մասնակցելով Լիոնի Երաժշտանոցին մրցանակաբաշխութեան, շահած է «Բարձրագոյն Երգեցողութեան» Բ. մրցանակը, երգելով Տանհոյզեր ու Ֆաուստ.—:

Անժէլ Կարապետեան յառաջիկայ տարի պիտի հետեւի Ցիւրիխի Երաժշտանոցի դասընթացքներուն, առնելու համար «Միջազգային Երգի մրցանակը»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄԵՂՈՒՆ

Երեւանի անասնապահութեան եւ անասնաբուծութեան հիմնարկութիւնը 1955էն ի վեր լծուած էր մեղուի նոր տեսակ մը մէջտեղ բերելու աշխատանքին: Հայ անասնապահներուն գործը պսակուած է յաջողութեամբ: Գեղամայ լեռներու ծաղկափթիթ լանջերուն վրայ ներկայիս կը փխտայ հասարակ մեղուներէն աւելի լայն կուրծք, որովայն եւ երկար խայթոցներ ունեցող մեղուներու նոր ընտանիք մը: Այս նոր մեղուները, որ աշնան կը բերուին Արարատեան դաշտ, իսկ ձմրան կը պահուին յատուկ ձմեռանոցներու մէջ, սովորական մեղուներուն համեմատութեամբ, ամէն տարի միջին հաշուով կուտան 25–30 տոկոսով աւելի մեղր եւ 80–100 տոկոսով ալ՝ բարձր որակի մոմ:

Այս մեղուներուն տարածումը Հայաստանի մէջ պիտի նպաստէ նաեւ պտղածառերու, խոտաբոյսերու բերքատուութեան յաւելումին:

Վերջապէս ... ցած է համապատասխան բառը, չըր — կարանութիւնը, ոճը եւ զատուած է անոնցմէ ամէնէն արտայայտչականը:

Մասեհեան մեծանուն կատարելութեամբ կ'արտայայտէ թէ Համլէթին խոր փիլիսոփայական խոհերը, բացավառ բոցերն ու ցասումը աշխարհին եւ մարդուն չար գործերուն հանդէպ, թէ Օթելլոյին խօսքին արեւելեան ճոխութիւնն ու պերճութիւնը, թէ Օգրիկի խօսքին դառնաղութիւնն եւ փճութիւնը, թէ գերեզմանափորներուն խոր արհամարհանքն ու անտարբերութիւնը կեանքին ու մահուան անձին գոեհկարանին հանդէպ: Մէկ խօսքով Հայոց լեզուն յաղթական կ'ընթանայ Շէյքսփիրեան արհեստաւորներուն, ծաղրածուներուն, սիրահարներուն, ապերաներուն, դրանիկներուն, արքաներուն եւ ամէն դասի եւ դասակարգի մարդոց բերանին մէջ իր ուրոյն եւ հարուստ բառապաշարով, սուր բառախաղերով ու դարձուածքներով, բնաւոր խօսելաձեւով, ոճերանգներու ծով հարստութեամբ եւ արտահայտ կշռոյթով:

Շէյքսփիր նկատուած է թարգմանութեան համար անառիկ ամրոց մը՝ իր լեզուին ամէնէն թափին, իմաստներուն եւ նշանակութիւններուն բազմազանութեան, հարուստ եւ չքեղ պատկերներով, մերկ ...ին գաղափարի չմնացուցիչ փոխաբերութիւններուն պատճառով: Իսկ այս բոլորը Մասեհեան փոխանցած է նորօրինակ հայերէնով մը, հայերէն մը, որ յիշեալ բոլոր առանձնիւնները իր մէջ դեռ երբեք չէր միացուցած:

Վ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (135)

ԽՈԴԵԴԱՆ

Դաշտադէմից եկել էր Զատօն՝ մաուզերներով զինուած իր երկու որդու հետ: Նա հագել էր բրդէ նախշուն շալվար եւ հագել գոյնզգոյն թելերից բանուած մի արախչի, որ երկու տարի առաջ բերել էր Ուրաղ Ցակոբի գլխից: Արախչու շուրջը կապել էր փուշի, որ ...ցուցած էր ձախ աչքի վրայ: Ռուսների դէմ կռուելու համար նա եկել էր ... զէնքերով, որ գլուխը չցաւի:

Երբ Արփինքում լուր տարածուեց, որ Ռուսները գալիս են, Սալվարդը շտապեց Զատօնու մօտ եւ պահանջեց թոյլ չտալ, որ Նաւրի տան Քրդերը զէնք վերցնեն նրանց դէմ:

Արփինքի Քուրդը, որ ռահատարակ դէմ էր խաչապաշտներին դիմադրելու անմիտ փորձերին՝ պատասխանեց.

— Ես վաղուց երդուել եմ մեր տան սրբի վրայ օգնել Հայերին եւ չկայ մի ուժ, որ ստիպի ինձ խախտել իմ երդումը:

Այս ասելով Հաջին զինուեց, հեծաւ իր սպիտակ նժոյգը եւ շտապեց դէպի Ս. Աղբերիկ՝ Նաւրի, Բաքիրի, Բլալի եւ Ղասըմի տան Քրդերին համոզելու՝ գնդակ չարձակել խաչապաշտների վրայ: Ճանապարհին իմանալով Զատոյի եւ նրա երկու որդիների անյայտացման մասին, ենթադրեց, որ նրանք գնացել են Ռուսների դէմ: Նաւրի տան գլխաւորը խթանեց իր ձին եւ փութաց նրանց ետեւից:

— Ե՛տ դարձիր, — գոչեց Ալէխի Հաջին, նկատելով Զատոյին երկու զինուած որդիների հետ:

— Դո՛ւ ետ դարձիր, — պատասխանեց Ախուպի Քուրդը:

— Վերադարձիր Հայրի Մալաքին գիւղը, պատերազմի դաշտը տղամարդու գործ է, — հեգնանքով աւելացրեց Ֆլիթը, մաուզէրը քաշելով: Բայց նոյն միջոցին սուրաց Հաջու գնդակը եւ Ախուպի ամբարտաւան Քուրդը արիւնշաղախ վայր տապալուեց հօր եւ եղբօր ոտքերի առաջ:

Զատօն պատրաստուեց ետ դառնալ եւ Նաւրի տունը ջնջել երկրի երեսից, բայց այդ ժամանակ ռուսական զօրքը կրակ բացեց: Ծերունին իր միւս որդու հետ ընկաւ առաջին իսկ համազարկին:

— Նրա մէկ աչքը Շէկօ տան Քրդերը հանեցին, իսկ Ջուխտակ աչքի լոյսը Ռուսները մարեցին, — ասաց Ալէխի Հաջին դէպի Ս. Աղբերիկ նայելով: Այնքան ժամանակ, քանի դեռ վանքի ճակատը երեւում էր, նա ետ-ետ գնաց իր ձիու վրայ, իսկ երբ Ս. Աղբերիկն անհետացաւ տեսադաշտից, Նժոյգի գլուխը շուռ տուեց դէպի Արփինք:

Ս. Աղբերիկի մարտը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր: Այդ կռւում ընկան Խամբէկը եւ բազմաթիւ քուրդ ցեղապետներ: Այդ կռւում ընկաւ նաեւ Գուրպէ Ալօն: Մուսաբէկը, ջրին նստած, հազիւ կարողացել էր մի կերպ ճողոպրել դէպի Ռաբաթ:

Ս. Աղբերիկի պարիսպների մօտ, Ռուսների եւ հայ կամաւորների կողմում արիաբար կռուելով, զոհուեցին վանքի վարդապետ Կիկոլ Օհանը, խոհարար Իգնատիոսը, ժամկոչ Սամբրէն եւ նուիրակը: Իսկ լուսարար Կաթմօսը կաթուածահար էր եղել՝ տեսնելով թէ ինչպէս գրոհում են վանքի վրայ եւ անհամար կրակներ են փայլատակում խաւարի մէջ:

Միայն մի հոգի անյայտացել էր Ս. Աղբերիկից: Այդ Դաշտադէմցի Գէորգն էր: Պատմում էին, որ նա իր ձեռագրերի մի մասը պահել էր ձեռան տակ եւ, վանքի մաղէ պարանը վերցնելով, գնացել է անտառ՝ փախած դեւերին կապկապելու, որոնք, իբրեւ թէ, առաջին իսկ կրակոցից խոյս էին տուել Սատանաների ահից: Իրողութիւնն այն էր, որ Գէորգը, իսկապէս, մի կծիկ մաղէ պարան վերցնելով, չքացել էր վանքից, բայց թէ ո՞ւր էր գնացել՝ յայտնի չէր:

Ախուպի Զատոյի, Գուրպէ Ալոյի եւ ցեղապետների սպանութեան լուրն առնելով, Արփինքի եւ շրջակայ գիւղերի հարուստ Քրդերը գիշերով փախել էին Ռաբաթ, իսկ այնտեղից էլ Խութա սարը շուռ գալով, գնացել էին դէպի Տիարպէքիրի կողմերը:

Իսկ Հաջին չփախաւ: Ս. Աղբերիկից վերադառնալով, նա իջաւ Արփինքի ձորը եւ գնաց նստեց իր բերդի աւերակներին:

Գրաւելով Ս. Աղբերիկը եւ ընկճելով սեւ ասկեարի եւ քուրդ ցեղապետների միացեալ դիմադրութիւնը, ռուսական զօրքը արեւածագին սկսեց իջնել դէպի Արփինք: Կոտորածից ազատուած հայ շինականները անձկութեամբ էին սպասում նրան: — «Ուռո՛ւս, ուռո՛ւս, մեր աչքը լոյս», — ասում էին նրանք եւ, խաչակնքելով, վազում էին ընդառաջ:

Զօրքի առջեւից սերմնացանական զոգնոցը կապած, քայլում էր Շինական Պօղոսը: Աջ ու հացը ձեռքին՝ զօրքին դիմաւորելու ելան Ասատուրը՝ շունը կողքին, եւ Ստեփանը:

Զօրքի ետեւից ընթանում էին Արփինքի եւ հարեւան գիւղերի հայ բնակիչները՝ իրենց կանանց եւ երեխաների հետ: Այնտեղ էին Ոսկեհատը, Բայազը եւ Հեղինէն:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Տարօն – Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս կիրակի առաւօտ, Փարիզի եկեղեցին, ի յիշատակ իր հազարաւոր նահատակներուն, որոնք ինկան իրենց մայր հողին վրայ ի խնդիր ազատութեան եւ Ս. Կրօնքի:

Կը հրաւիրուին հայրենակիցները:

×

Այս կիրակի Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Վարդավառի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմին առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ, մասնակցութեամբ երկսեռ դպրաց դասուն:

×

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինի Տարօն – Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի առաւօտեան ժամը 8,30ին ժամերգութիւն եւ ժամը 10ին պատարագ ու մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր բիւրաւոր նահատակներու հոգւոյն համար Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ Վարդավառի տօնին առթիւ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՎԱՐԱԳ ՔՀՆՑ. ԱԻԱԳԵԱՆ

Կը հրաւիրուին նահատակներու յիշատակը յարգողները:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Ցուլիսի խումբը կը մեկնի Ցուլիս 4ին, Շաբաթ իրիկուն Կառ տը Լիոնէն:

Ժամադրավայր Կառ տը Լիոնի մեծ ժամացոյցին տակը ժամը 21ին:

×

Ցուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու կայանի արձանագրութեանց տակաւ մնացած հաշիւները վերջնականապէս պէտք է փակուած ըլլան մինչեւ Ցուլիս 15: Թերացումի պարագային չվճարողներու անունները կը ջնջուին մեկնումի ցանկէն, խղճմիտ վճարողներու շահուն համար:

ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

5 Ցուլիս, Վարդավառի օրը,
Զրանցքին եզերքը

Լիոնի ու Տէսինի Հայութիւնը սիրով կը հրաւիրուի Լուսաւորչի դպրոցին դաշտահանդէսին, այս կիրակի Վարդավառի օրը, « Սոթըրէլ »ի պարտէզը, ջրանցքին եզերքը, 44 Էսփերանս փողոց, Վօ-ան-Վըլէն: Երթալու համար պէտք է իջնել 16 թիւ հանրակառքին վերջին կայարանը:

(Ուշադրութի՛ւն, դաշտահանդէսի տեղը փոխուած է: Ան տեղի կ'ունենայ, ո՛չ թէ Կապլիէռի պարտէզը, որ գոցուած է, այլ Սոթըրէլի պարտէզը, որ Տէսինէն մէկ կայարան առաջ է, Վօ-ան-Վըլէնի մէջ):

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Համա-խարբերդցիական Միութեան Սէն Թ'Անթուանի մասնաճիւղին եւ հովանաւորութեամբ Կեդր. Վարչութեան:

Այս կիրակի ամբողջ օրը, Պառ Պեյլէտէր, Սէն թ'Անտրէ օդասուն եւ զովարարարարար ընդարձակ պարտէզին մէջ:

Մուտքը ազատ է ձոխ պիւֆէ

Հանդիսավայր երթալու համար փլաս տ'էքսէն առնել 25 թիւ Թռոլէն եւ իջնել վերջաւորութեան:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Պանկէօ – Բաշանի Կրթական Մարմնոյ կողմէ, հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Այս կիրակի ժամը 3ին, Փրէօ տէ ժէօն Ֆիյ սրահին մէջ, 97 Ռիւ տ'Արքէօյ, Պանեէօ:

Երգ, արտասանութիւն պար:

Պիտի ներկայացուին «Անուշ»էն տեսարան մը եւ «Արեւելեան ճաշարանը», զաւեշտ մէկ արար: Կը մասնակցին բոլոր հին եւ նոր աշակերտ եւ աշակերտուհիները, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Հռիփսիմէ Պալըգճեանի:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

COSTA VERDE

SOCIETA
PER LA
VALORIZZAZIONE DELLA SARDEGNA
(s. p. a.)

ՍԱՐՏԵՆԻԱՅԻ գեղածիծաղ ու վայրի՝ արեւմտեան ափերուն վրայ, չինութեան մէջ է զբօսաշրջիկներու յատուկ ծովեզերեայ ՔՈՍԹԱ ՎԵՐՏԷ քաղաքաշրջանը, 15 միլիոն ք. մ. տարածութեամբ ընդհանուր յատակագիծով մը:

Այս առթիւ, ծախու են ՔՈՍԹԱ ՎԵՐՏԷ Ընկերութեան բաժնեթուղթեր սահմանափակ թիւով, որոնց գինը խիստ մատչելի է եւ գնումը զուրկ որեւէ պետական տուրքէ՝ 20 տարի:

Դիմել Ընկերութեան արտասահմանի ներկայացուցիչին՝

Mr. A. GLORIKIAN :
— MUNICH (Allemagne)
Platzl Münzstr. 8/9
— MILANO (Italie)
Via S. Vittore al Teatro, 3

Ընկերային կամ հաւաքական բնոյթ ունեցող ձեռնարկներու համար, գնումի մասնաւոր եւ շահեկան պայմաններ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիրակի օրուան յատուկ հանդիսաւոր արարողութեամբ կը կատարուի Վարդավառի (Պայծառակերպութիւն Տեառն) տօնը: Նաեւ համօրէն ննջեցեալներու յիշատակին Մեռելոցի հոգեհանգիստ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի նորընտիր վարչութիւնը կազմակերպած է թէյասեղան մը ի պատիւ նախկին վարչութեան: Շաբաթ (4 Ցուլիս) ժամը ութին, Պ. Ֆիլիփի սրահը, անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը:

Ս. ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ցուլիս 5, ժամը 11–21, Լը Փէքի Հայ Ընծայարանին դարաստանին մէջ:

Ի նպաստ Բարեսիրական ու Կրթական ձեռնարկներուն:

Հանդիսաւոր Պատարագ ժամը 11ին

Բացօթեայ ճաշ ժամը 13ին, եւ ընթրիք ժամը 19ին:

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Գեղարուեստական բաժին

եւ զբօսալի խաղեր

Հաղորդակց. միջոցներ.— Շոգեկառք Կառ Սէն Լազարէն, Սէն Ժէրմէն ան Լէյի կայարանը (ոչ թէ Լը Փէքի):

Օթօպիւս 258 Փօն տը Նէօյի, իջնել էրմիթաժի կայքը:

« Au Pavillon Bleu »
(BORD DE SEINE)
BAS-MEUDON
50, Route de Vaugirard
Téléph : OBS. 14-39

Տէր եւ Տնօրէն
ՆԻԿՈՂՈՍ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

BAR-RESTAURANT
— SPÉCIALITÉS ORIENTALES —
NOCES — BANQUETS
SALLE DE DANSE

ՀԱՐՍԱՆԻՔԻ, ԽՆՋՈՅՔԻ, ՊԱՐԻ
վարձու սրահ, ճաշով ու խմիչքով կամ ոչ:

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՃԱՄԲԱՐ — Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ — ՃԱՄԲԱՐ

Camp du Nor Séround

A LA *PILE* SUR LES BORDS DU LAC *PALADRU*

ՕԳՈՍՏՈՍ 1-31 — AOUT

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր՝ լիճին մէջտ քովը: Խաղաղաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

ՕՐԱԿԱՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7 - 9, եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 5–7,

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE — 17, Rue Bleue

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական առմ սով (պիյէ քոլէքթիֆ) մեկնողներու արձանագրութիւնները կը փակուին Ցունիս 30ին:

Երթ ու դարձի ծախքի հաշուոյն կանխավճար՝ 50 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջանի մարմիններու ներկայացուցիչները այս ուրբաթ – շաբաթ ժամը 20,30ին, Մշակոյթի Տան մէջ:

ԼԻՈՆ.— Վարանդեան Կոմիտէն ընկերական ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ – Սէն-Ժերոմ.— Հ. Յ. Դ. Հայաստանի ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ որոշուած հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՏԷՍԻՆ.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի ընկերական ժողովը այս շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները: Կարեւոր օրակարգ:

ԿՈՒԶՈՒԻ

Ներածման կարեւոր հաստատութիւն մը, գինուորական ծառայութենէ ազատ, երիտասարդ մը կը փնտռէ իր ապրանքներուն ներկայացուցչութեան համար, Փարիզ եւ արուարձան: Գրել թերթին որ կը փոխանցէ:

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի կազմութեան երեսնամեակին (1934 - 1964) առթիւ:

Կիրակի օր (Ցուլիս 5)

Հացկերոյթ եւ խնջոյք ժամը 13.30ին, հայ դպրոցի սրահը, 4, Րիւ տէ Թրուա-Շանթիէ:

Կը նախագահէ Բժ. Ռ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

Կը խօսի ՏԻԿ. ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին:

Ծաշին ծախքերու մասնակցութիւն:

×

Այս երեսնամեակին առթիւ հանդէսէն առաջ առաւօտուն Շաւիլի եկեղեցւոյ արարողութենէն յետոյ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի երեսնամեակի ընթացքին մահացած աւելեալ ընկերուհիներու եւ ընկերներու անմոռաց յիշատակին:

Կը հրաւիրուին անոնց յիշատակը յարգողները:

Շոգեկառք Սէն – Լազարէն եւ իջնել Շաւիլ: Փօն տը Սէվրէն 171 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Փիւի Սան Վէն կայարանը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Լիոնի եւ Շրջ. Հայ Երիտասարդաց Թատերախումբը, մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ Թրազօշի:

Այս շաբաթ, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Ազգ. Տան թատերասրահին մէջ կը ներկայացուի Պ. Պռօշեանի

ՍՕՍ ՎԱՐԴԻԹԵՐ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC
16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ տասնըկարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.— TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0·30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 4 ՅՈՒԼԻՍ

SAMEDI 4 JUILLET 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10050

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — Nº 10.050

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿՐԱԿԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

...յաստանեայց առաքելական եկեղե... փարիզի եւ շրջակայից կրօնական Ըն... կերակցութիւնը քուէաթուղթեր ղրկած է ...ժողովուրդ իրաւունք ունեցող իր անդամ... անուն, այսինքն միայն անոնց, որոնք ...մարած են իրենց անդամատուրքը:

Քուէաթուղթին կցուած է տպագրուած ...ցակ մը, որ կը ներկայացնէ չորս ...տարուան շրջանը աւարտած Ներկայա... ցուցիչներու ժողովին վերապրող քսան ...անդամներու անունները, չնշելով, որ ...կանոնագրի 13րդ յօդուածին «անոնք ...վերընտրելի են»:

Ցուցակին տակ աւելցուած են անուն... ները 31 այրիչ անդամներու, որոնք «յա... ...ջորդ Ներկայացուցչական ժողովին ...իրենց թեկնածութիւնը դրած են»:

...րեմն խնդիրը լուրջ հանդամանք ու... ...ի եւ ընտրութիւնները տեղի պիտի ու... ...նան վայր՝ կրակի:

...նցեալ չորսթ տարի ունեցանք վեր... ...կերու կրօնական Ընկերակցութեան ...րչութեան քսանամեայ գործունէու... ...ան Տեղեկագիրը եւ մատնանշեցինք ա... ...որ ուշագրաւ թերիները:

...տանաւորապէս չնշանցինք, որ չեն ...րգուած Ընկերակցութեան կանոնագրի ...կական կէտերը՝ նախ քան նոր ըն... ...րութեանց կատարումը:

...որս տարուան մէջ մէկ անգամ իսկ չէ ...մարուած Անդամական Ընդհ. ժողով: ...ինչդեռ կանոնագրութեան 19րդ յօդ... ...ածը թունալով Ներկայացուցիչներու ...ովի իրաւասութիւնները իր ժ. հատ... ...ածին մէջ բացորոշապէս կ'ըսէ.

«Կը հրաւիրէ տարեկան Անդամական ...գհ. ժողով, ուր վարչութիւնը կը կա... ...րէ իր զեկոյցը»:

...րեմն շրջանաւարտ Ներկայացուցիչ... ...րու ժողովը թերացած է իր տարրական ...րտականութեան մէջ: Ո՛չ միայն չէ ...րուած անդամներու ընդհ. ժողովը, ...ան ամէն տարի հաշիւ պէտք է ներ... ...յացնէր իր ծոցէն ընտրուած Վարչու... ...նը, այլեւ եթէ ճիշդ են հրատարակ... ...ած տեղեկութիւնները, նոյնիսկ իր ...ովին մէջ չէ լսած վարչութեան նիւ... ...կան «զեկոյցը», մանաւանդ չէ քննած ...ւելքներն մարմնի տեղեկագիրը:

...րջապէս Ներկայացուցիչներու ժողո... ...րաժարեալ անդամները «վերընտրե... ...ըլլան, պայման է, որ անոնք յարգէին ...նագրի յստակ տրամադրութիւննե... ...։ Հաշիւ պէտք է տան Անդամական ...հ. ժողովին եւ վստահութեան քուէ ...ալէ վերջ միայն իրաւունք կրնան ...ալ վերընտրուելու:

...անց Կանոնագրի տրամադրութիւն... ...յարգելու կատարուած ընտրութիւն... ...չեն կրնար օրինական համարուիլ: ...գային Սահմանադրութեան 71րդ ...ածին համաձայն, «Ընտրողական ...ոլը ընտրողաց որոշումը գիւրացնե... ...համար՝ ուղղուած երեսփոխաններու ...եռապատիկ աւելի ընտրելեաց ...մրն ալ կը պատրաստէ եւ այն ալ ...կուսայ Խորհրդարանին մէջ: Սա... ...ընտրողք ամէնեւին պարտաւորեալ ...ընտրելեաց ցուցակին հետեւելու»:

...նագրի կրօնական Ընկերակցութեան ...րի 19րդ յօդուածի գ. հատ... ...ին համաձայն Ներկայացուցիչներու ...ր 24 աշխարհական անդամներու ...ութեան գործողութիւնները կատա... ...ամար «կ'ընտրէ իր անդամներէ ...ցած Ընտրական Յանձնախումբ ...ր է հարկին կրնայ առեղծել ենթա... ...ումբեր իրմէ դուրս, այն պա... ...ին երբ պէտք տեսնուի»:

...չեր թէ «Ընտրական Յանձնա... ...կազմուա՞ծ է: Սատոյգ է սակայն

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՇՏ ԿԻՊՐՈՍ

ՓԱՓԱՆՏՐԷՈՒ ԵՒ ԻՆԷՕՆԻՒ ԻՐԵՆՑ ՏԵՂԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՆ

Անգարա վերադառնալէ առաջ, Թուրքիոյ վարչապետը յայտարարութիւն մը րրաւ Ֆրանսական պատկերասփիւռին, ո-րուն իբրեւ եզրակացութիւն շեշտեց թէ «բանի ուժը արդիւնք չի տար»: Կը թուի թէ Ինէօնիւ փորձառութեամբ կը խօսի այս մասին...:

Աթէնք մեկնելէ առաջ Յունաստանի վարչապետը տեսակցութիւն մը տուած է Փարիզի Լը Մոնտ թղթակցին, գլխաւորաբար շեշտելով թէ «Կիպրոսի բաժանումը պիտի յանգի Քուպայի մը ստեղծման արեւելեան Միջերկրականի մէջ»: Ընդհանուր գիծերու մէջ, Փափանտրէու պարզած է յունական տեսակէտը.— Անկախութիւն կ'առաջարկենք, որու մաս կազմէ ինքնորոշման իրաւունքը ինչպէս նաեւ երաշխաւորութիւնը, ի հարկին միջազգային ձեւի տակ, Թուրք փոքրամասնութեան պաշտպանութեան համար: Տրամադիր ենք մասնակցելու այդ պաշտպանութեան ձեւաւորման ուսումնասիրութեան»:

Ինքնորոշումը, յոյն վարչապետին համար, կ'ենթադրէ միայն ժողովուրդին կամքին գործադրութիւնը, ըլլայ էնօսիս (կցում Յունաստանի), ըլլայ անկախութիւն: Փափանտրէու գիտէ սակայն թէ Կիպրոսի ժողովուրդը կցում պիտի ուզէ: Պատրաստ է խօսելու Թուրք փոքրամասնութեան երաշխաւորութեանց մասին, բայց աներդ է որեւէ հանդիպում Ինէօնիւի հետ: Ասիկա ամէնէն գէշ լուծումը կ'ըլլայ երեք պատճառներու համար.—

ա) Տեսակէտներու ամբողջական ընդդիմութիւնը մենախօսութիւններ պիտի ստեղծէ, պաշտօնապէս նուիրագործելով ընդդիմութիւնը ինչ որ կրնայ քաջալերել ամէնէն ծայրայեղ տարրերը:

բ) Այն տպաւորութիւնը կը տրուի որ յոյնեւթուրք հարց մըն է, մինչդեռ Կիպրոս անկախ պետութիւն մըն է, ՄԱԿի անդամ, որուն ժողովուրդը իրաւունք ունի իր ճակատագիրը ընտրելու:

գ) Կիպրոս ՄԱԿի գիմեց, միջնորդ մը նշանակուեցաւ, եւ պաշտօնը կը կատարէ: Ի՞նչ իմաստ կ'ունենայ առանձին խօսակցութիւն մը: Մեր պարտականութիւնը կը կայանայ միջնորդին օգնելու մէջ: Եթէ Թուրքիա կ'ուզէ ձգել իր տեսակէտը, թող միջնորդին դիմէ:

Փափանտրէու պատասխանելով լրագրողին մէկ հարցումին, կ'ըսէ թէ Յոյները տրամադիր են հատուցում վճարելու այն Թուրքերուն որոնք կ'ուզեն Կիպրոսէն հեռանալ, «բայց պէտք չէ մոռնալ, կ'աւելցնէ Փափանտրէու, որ դարեր շարունակ յոյն եւ թուրք Կիպրոս ապրած են լաւ համակցութեամբ, նոյնիսկ երբ Թուրքիա եւ Յունաստան պատերազմի մէջ էին: Կիպրոսի Թուրքերը գիտեն որ Յունաստան ապրող Թուրքերը բացարձակ պաշտպանութիւն կը վայելեն մեր մօտ եւ անոնցմէ ոչ մէկը, օր մը բողոքած է: Իմ կարծիքովս, Թուրքերու մեծ մասը պիտի ուզէ կղզին մէջ մնալ եւ հին աւանդութիւնները վերահաստատել: Բայց եթէ ուզեն երթալ, դրահացում կուտանք հատուցման գետնի վրայ»:

Անդրադառնալով Թրքական ցամաքահանման մը սպառնալիքին, Յունաստանի վարչապետը կը յայտարարէ թէ Ցիւրիխի եւ Լոնտոնի համաձայնագրերն իսկ նման իրաւունք մը չեն տար: Նոյնիսկ եթէ այդպէս բան մը արտօնուած ըլլար այդ համաձայնագրերուն մէջ լռելեայն, տրուած ըլլալով որ Կիպրոս ՄԱԿի անդամ է, ՄԱԿի Ուխտը կ'արգիլէ որեւէ զինեալ յարձակում: Փափանտրէու շատ ծանր կը գտնէ այս սպառնալիքը, վասնզի պատերազմ մը Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ այս հարցը լուծելու համար, ամէնէն մեծ յիմարութիւնը կ'ըլլայ:

Աթէնք վերադառնալէ ետք ալ, վարչապետը յայտարարած է «պայքարը բուռն պիտի ըլլայ բայց նոյն հաւատքով պիտի շարունակենք»:

Ընդհանուր ձեւով սակայն, Յունաստան խռովալից մթնոլորտի մը մէջ կ'ապրի: Մեծն Բրիտանիա յստակ դիրք բռնած է ի նպաստ Ցիւրիխի եւ Լոնտոնի համաձայնութեանց: Փաքիստանի նախագահը՝ Այուպ Խան յայտարարած է որ Թուրքիոյ կողքին է, Կիպրոսի հարցին մէջ, ինչ որ ուղղութիւն կրնայ տալ այլ մահմետական երկիրներու:

×

Պոլիս հասած պահուն, իսմէթ Ինէօնիւ ալ յայտարարութիւն մը ըրած է, շեշտելով թէ որեւէ պարագայի լուծում մը կարելի չէ գտնել որ անընդունելի ըլլայ Թուրքիոյ համար:

«Մեր զինակիցները լուսաբանուեցան Կիպրոսի հարցին շուրջ: Գոյութիւն ունեցող համաձայնագրերը հիմ մըն են մեզի համար եւ ամուր մեկնակէտ մը: Ամերիկա երթալէս առաջ վէճ մը ծագած էր Թրքական միջամտութեան մասին, ըստ գոյութիւն ունեցող համաձայնագրերուն: Այս թիւրիմացութիւնը հիմա փարատած է»:

Ինէօնիւ խօսած է նաեւ տը Կոլի հանդիպման մասին եւ խոստովանած թէ անհրաժեշտ գտած են լուծում մը գտնել բայց լուծումը չեն գտած:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

թէ քուէարկուներուն ղրկուած ցանկը եռապատիկ չէ, 72ի փոխարէն 51 անուններ միայն կը պարունակէ, 20ը պաշտօնէ զարդածներ:

Ուրիշ ցանկեր ալ կ'երեւան հրապարակի վրայ, սակայն բուռն ընտրական պայքար չկայ, կազմակերպուած ձեւով: Անհատներ են, որ քով քովի եկած ցուցակ կազմած են, իբրեւ թէ «մեր գաղութին բոլոր հոսանքներու ազգայինները» ներկայացնող:

Ամէն թիւրիմացութիւն փարատելու համար կը յայտարարենք, որ մենք ո՛չ թեկնածու ունինք Ներկայացուցիչներու Ժողովին համար, ո՛չ ալ պայքար կը տանինք այս կամ այն ցանկին յաջողութեան ի նպաստ: Մեր ընկերները ազատ են շարժելու ըստ իրենց հայեցողութեան:

Մենք կ'ուզենք, որ Կրօնական Ընկերակցութեան վարիչները ըլլան պարկեշտ, անբասիր, անշահախնդիր եւ գոհարերող հաւատացեալներ եւ եկեղեցին պատուանդան չդառնայ անձնական փառասիրութեանց եւ քաղաքական մեքենայութեանց:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ նախագահը՝ Լիւպքը վերընտրուեցաւ նախագահի աթոռին, Արեւմտեան Պերլինի մէջ: Վերընտրութիւնը կատարուեցաւ կուսակցութեանց միաձայնութեամբ:

ՆԱՍԸ յայտարարած է թէ Իսրայէլի հետ պատերազմը անխուսափելի է:

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՅ Արտաքին նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակած է, ուր կ'ըսէ թէ Միկոյեանի այցելութենէն ետք տնտեսական եւ քաղաքական մարզերուն մէջ, ամբողջական համաձայնութիւն կայ Ինտոնեզիոյ եւ Խորհ. Միութեան միջեւ:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն որ միջադէպեր պատահած են Իսրայէլեան սահմանին վրայ եւ հինգ հոգի (Իսրայէլեան ուժերէն) սպաննուած են:

ՓԱՐԻԶԻ 12րդ թաղամասին մէջ, շատ ծանր հետեւանքներով հրդեհ մը ծագած է, խաղալիքներու գործատան մը մէջ եւ հրշէջները ժամերով չեն կրցած գլուխ հանել: Երկու բանուորներ ալ մեռած են, զոհ ապահովութեան առաջին միջոցներուն. արդարեւ անմիջապէս ելեկտրականութիւնը կտրուած է եւ երկու բանուորներ վերելակին մէջ մնացած են: Անմիջապէս պարպուած են նաեւ մերձաւոր շէնքերը, որոնց կարգին մայրանոց մը: Երկու հրշէջներ վիրաւորուած են, չորս ուրիշներ թունաւորուած:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ, սպաներ մահուան դատապարտուած են, որովհետեւ Քասըմի օդակայանին վրայ յարձակած էին Նոյեմբեր 12ին:

ԹԻԹՕ եւ Կոմուլքա միացեալ զեկոյց մը հրատարակեցին Վարշաւայի իրենց հանդիպումին աթիւ, ուր կոչ կ'ընեն համայնավար բանուորական կուսակցութեանց որ գլուխ հանեն իրենց դժուարութիւնները:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ Պոն հասաւ եւ ընդունուեցաւ վարչապետ Էրհարտի կողմէ: Այս այցելութիւնը կը կատարուի Ֆրանքօ-Գերմանական դաշնագրի շրջագիծին մէջ:

ՊԻՐՄԱՆԻՈՅ մէջ, Անաստաս Միկոյեան խօսակցութիւններ կ'ունենայ նոր նախագահ զօր. Նէ Վինի հետ: Ռանկուն հասած պահուն, Միկոյեան յայտարարած է լրագրողներուն.— Ինտոնեզիա կատարած ճամբորդութիւնս շատ յաջող էր:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ անհետացած է «Օրէնքը դուրս» գնդապետ՝ Շաբանի: Խիտէր Փարիզէն Զուիցերիա գացած է:

ՔԻՒՐԻՒՋԷ ցկեանս ազատազրկման դատապարտուեցաւ, մինչ դատախազը մահապատիժ պահանջած էր: Գաղղիոյ Բանակի այս անդամին դէմ եղած գլխաւոր մեղադրանքը Քուպայական ազատութիւնն էր: Արկածի մէկ նամակը, սակայն, օգնութեան հասաւ ամբաստանեալին, որու վրայ աւելցաւ փաստաբանին շատ յաջող պաշտպանողականը:

ՊՏՈՒՂ եւ բանջարեղէն կրկին սկսան մեջջաեց եղեւ թէեւ որոշ գիներ բարձրացած են:

ՔՈՆԿՕՅԻ կացութիւնը նպաստաւոր բնոյթ առած է Չոմպէի համար:

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ, խորհրդային դեսպանը՝ Տոպրինին յայտարարած է որ Խորհ. Միութիւնը Զինաթափէն բաժնուելու վտանգը աչք առած է:

ՓԱՔԻՍՏԱՆ կրկին բողոքած է Հնդկաստանի մօտ, որ «կրօնափարէ Քաշմիրի զինադուլը»:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խընդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին պանտը կցել) եւ երեք փրանք: Հասցէի ԱՌԺԱՄ-եայ փոփոխութիւններու համար (արձակուրդ եւն.) հին եւ նոր հասցէներուն կցել 7 փրանք մէկ ամսուան համար, մէկ ամիսէն պակաս ժամանակաշրջանի համար, փոփոխութիւն չի կատարուիր:

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները:

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՄԵՐ ՍԱՐԸ»...

Բնութագրումը կը պատկանի Սարմե-նին եւ կը վերաբերի մեր Հայրենիքին: Զայն գտանք բանաստեղծի գրեթէ «ան-նշմարելի» մէկ կտորին մէջ՝ ընդամէնը 9 տողերէ բաղկացած:

Լոկ «գրչի խաղ»ի մը արտաքինը ունե-ցող այս կտորը խորագրուած է «Ինձ ասում ես» եւ պատասխան մըն է բանաս-տեղծին ուղղուած այն գգուող խօսքին, թէ ինք «ծերացել չգիտէ. աշխոյժ, ա-ռոյգ է հոգով. միշտ զուարթ է, ժպ-տերես»:

Այս խօսքերը ընդունելով եւ անոր բացատրութիւնը տալով Սարմեն կը բա-ցագանչէ. «էյ, բարեկամ, մի ասիր, ես մեր սարին եմ նման» — այն է՝ ծերացեալ երբեք չգիտցող «մեր սարին»:

Ապա, կը թուի, թէ բանաստեղծը պահ մը կ'ուզէ բանալ հոգին, եւ իր ըսելիքը բսել լրիւ, մինչեւ վերջին վանկ: Սա-կայն, յանկարծ կը վարանի եւ կախման կէտ դնելով կ'եզրակացնէ. «լաւ է լուռ մնամ»:

Գէթ վերջին հինգ տողերը տանք լրիւ, պոէտին խօսքը անաղարտ կերպով պահ-պանած ըլլալու համար.

«էյ, բարեկամ, մի ասիր,
Ես մեր սարին եմ նման,
Երբեք դու այդ չես տեսնի,
Ինչքան էլ ես ծերանամ,
Բայց··· լաւ է լուռ մնամ»:

Այս տողերուն կ'անդրադառնանք ոչ անոր համար, որ գրական գոհար մը կը ներկայացնեն կամ եզակի վկայութիւն մըն են Սարմենի գրական տաղանդին:

Մեզի համար ուշագրաւը արտասան-ուած ու չարտասանուած Հայու ապ-րումն է:

Աւելին՝ վկայութիւնը հայ հազարամ-եայ հաւատքին:

Սարմենի համար «մեր սարը» — Հա-յաստանը — չէ ծերացած երբեք, ծեր չէ այսօր եւ չի կրնար ծերանալ, որքան ալ «ծերանայ» — երկրորդ պարագային՝ որ-քան ալ ատեն անցնի՝ դարերով թէ հա-զարամեակներով:

Եւ հարազատ որդին ըլլալով այդ «մեր սար»ին, բանաստեղծը կը հաւատայ, թէ ոչ ոք պիտի տեսնէ նաեւ ի'ր ծերանալը, որքան ալ ինք «ծերանայ»:

Թերեւս բացառիկ չէ բանաստեղծի ը-սելու ձեւը, սակայն իրապէս բացառիկ է երեւոյթը, որուն կ'ակնարկէ:

Որովհետեւ ճիշդ է, ամբողջական ու կատարեալ ճշմարտութիւն մըն է, որ «մեր սարը» չծերացաւ երբեք: Չծերա-ցան Հայաստան ու հայ ժողովուրդ, թէեւ քալեցին ոչ թէ տասնամեակ մը դար, այլ՝ հազարամեակներ չալկած:

Եւ ի՞նչն է, որ անոնց մէջ մնաց միշտ նոր, միշտ երիտասարդ, միշտ կենարար:

Հողիներուն խորը թաքնուած, հողի-ներուն հետ նոյնացած ազգային դաւա-նանք մը, որ մարդկային կեանքը օժ-տուած եւ օրհնուած է նիւթեղէն երե-ւոյթներէն տարբեր եւ անջատ Իմաստով ու Նպատակով:

Օր մը պիտի գա՞յ արդեօք, երբ առեղ-ծուածները թափանցող հմուտ միտք մը պարզէ ու բացատրէ, թէ մեր դաժան հո-ղին վրայ «աղդ»ացած Հայութիւնը — այնքան փոքրաթիւ այդ ընտրանին — ի'նչպէս առաջին պահէն իսկ ըմբռնեց թէ յաւերժութեան ճամբով ընթանալու հա-մար ոչ թէ բիրտ ուժին, այլ ոգիին պէտք է ապաւինիլ:

Եւ ո՞վ պիտի կրնայ պարզել ու բա-ցատրել, թէ այդ ի'նչպէս եղաւ, որ այս անկարելի հաւատքը անկարելի կերպով փոխանցուեցաւ սերունդէ սերունդ, դարէ դար, հազարամեակներէ հազարամեակ:

Ու կը թուի, թէ Սարմեն կը փորձուի խօսիլ ու բացուիլ այս մասին: Ոչ թէ անպայման պարզելու եւ բացատրելու, սակայն գէթ ընդլայնելու, խորացնելու, վկայելու համար:

Կը փորձուի մանաւանդ բացագանչե-լու, թէ նաեւ ասկէ ետք «մեր սարը» պիտի չծերանայ երբեք, թէկուզ բիրտ ուժը չարունակէ զայն հալածել ու հար-ուածել:

Կը փորձուի աղաղակելու արար աշ-խարհին, որ թէեւ մեզմէ խլուեցաւ մեր պատմական Հայրենիքը, թէեւ աքսոր ու սպանդ, եաթաղան ու թնդանօթ յօշոտե-ցին մեր ազգային մարմինը, թէեւ մեզմէ կորզուեցան վերջին փշրանքներն իսկ հայացած հողերու, թէեւ հալածուեցան հայ ոգին ու հայ հաւատքը, այնուամե-նայնիւ, «մեր սարը» չծերացաւ ու պիտի չծերանայ երբեք:

Նման փորձութեան առջեւ բանաստեղ-ծը պահ մը կանգ կ'առնէ. սակայն. եւ ինքն իր մէջ կը գգայ, թէ անընդունակ պիտի ըլլայ պահելու չափի զգացումը, մնալու արտօնուած սահմաններուն մէջ, չըսելու բաներ, որոնք «թապու» են ի'ր աշխարհին մէջ, եւ հետեւաբար, կախ-ման կէտ կը դնէ ու կ'եզրակացնէ. «Լաւ է լուռ մնամ»:

Մենք ալ համաձայն ենք, որ լաւ է լուռ մնայ ինք եւ լուռ մնան Հայաստանի բոլոր Սարմենները:

Անոնց գրութիւններուն մէջ արդէն իսկ կայ անսասանելի պայծառութիւնը հայ-րենասիրութեան, հայ ոգիի եւ խաչալ-ներու: Աւելին. անոնց մէջ կայ «հայա-պաշտութիւն» մը. տեսակ մը հնոց, ո-րուն վառելանիւթը սեփական հոգին է բանաստեղծին:

Եւ տարբեր ալ չի կրնար ըլլալ:

Տարբեր չէ եղած երբեք:

Տարբեր չէ այսօր ու տարբեր պիտի չըլլայ վաղը:

Որովհետեւ հոն, ուր անխմանալի խոր-հուրդներով գրահուած մեր հողն է, հոն, ուր մարդիկ շրջապատուած են հայ ան-ցեալի կենդանի կոթողներով, հոն, ուր ամէն օր, ամէն տեղ, ամէն բերնէ կը լսուի «արեւահամ» բառը մեր, հոն վեր-ջապէս, ուր Մասիսը անսասան աղօթք մըն է Արարչին հաղորդակից, հոն Հա-յաստան ու Հայութիւն չեն կրնար ծերա-նալ:

Անոնք ընկեր են համամարդկային այն չքեղ Երթին, որ անսահման խաւարէն դէպի աստուածիմաց լոյսը կ'ընթանայ:

Անոնք ընկեր են համամարդկային ազ-նուագոյն խաչալներուն, չքեղագոյն ի-մաստներուն, վախճանական ու անանցա-նելի Նպատակի «հողեպնդումին»:

Անոնք ընկեր են այն բոլորին, որով այս մոլորակը — անծայր տարածութեան ու անվախճան ժամանակի մէջ թաւալող այս հիւլէն — կը տարբերի բովանդակ տիեզերքէն, կը զանազանուի այդ տիե-զերքի բոլոր մարմիններէն ու տարածու-թիւններէն, անանցանելի ժամանակին մէջ խարխափ կը նետէ, կը կայունանայ եւ կը դնէ Սկիզբ:

Անոնք հաւատացեր են միշտ ու կը հա-ւատան այսօր, որ Մարդկային Կեանքը պիտի չծերանայ, քանի համակուած է Բանն իմանալու հոգեկան կիրքով:

Եւ ուրեմն տառացի ճշմարտութիւն է Սարմենի վկայածը. այսպիսի հաւատ-քով, նաեւ մենք, նաեւ «մեր սարը» եր-բե՛ք պիտի չծերանան:

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՀԱՅՐԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐՍԻ ՆԱՀԱՆԳ

Կարսի նահանգը կը բաղկանայ չորս գաւառներէ, որոնք են Կարս, Արտահան, Օլթի, Կաղզուան: Կարսի նահանգը իր մէջ կ'առնէ պատմական բագատրու-թեամբ Վանանդը, Արեւմտեան Շիրակը եւ Տայք գաւառի կարեւոր մէկ մասը:

Կարսի նահանգը կը տարածուի Ճորոխ, Կուր, Երասխ, Ախուրեան գետերու, ինչ-պէս նաեւ Կարսի գետակի հովիտներուն վրայ: Իր տարածութիւնը կը հաշուուի շուրջ 19 հազար քառակուսի քիլոմեթր: Կարսը լեռնադաշտ մըն է, շատ ու շատ դաշտերով, բլուրներով հարուստ, բայց տիրապետող, բարձրահասակ լեռ-ներ չունի:

Կարսը իբր երկիր ու հող՝ բուսակա-նութեամբը կարծուածէն աւելի հարուստ է: Տեղ տեղ, ինչպէս Սողանլուի լեռնա-շղթան եւ Օլթիի գաւառը ծածկուած են մայրիի անտառներով: Կլիման խիստ է, ձմեռը առատօրէն կը ձիւնէ եւ շատ ցուրտ կ'ըլլայ, իսկ ամառը՝ կլիման տաք կ'ընէ: Կարսի նահանգին մէջ, ռուսական տիրապետութեան ժամանակ, ժողովուր-դը կը զբաղէր երկրագործութեամբ, այ-գեգործութեամբ, անասնապահութեամբ, մեղուաբուծութեամբ: Ճարտարարուես-գործութիւն չունէր: Նահանգին մէջ կան աղի եւ քարածուխի հանքեր:

ԿԱՐՍԻ ԳԱՒԱՌ (ՎԱՆԱՆԴ)

Բագրատունեաց թագաւորութեան օրե-րուն՝ Կարսը եւ իր շրջանները կոչուած են Վանանդ: Համաձայն Մովսէս Խորե-նացիի պատմութեան, Վանանդ բառը ա-ռաջ եկած է՝ այս գաւառին մէջ իրենց բնակութիւնը հաստատած պուլկար իշ-խաններու պետին անունէն:

Վանանդի մեծագոյն բերդաքաղաքն է Կարսը, որ իր գաւառով միասին ձա-կատած է Այրարատեան Աշխարհին, ծո-վու մակերեսէն 1905 մեթր բարձր է: Կարսի շինութեան թուականը անծանօթ է: Կը կարծուի թէ Վանանդեցիներէն ա-ռաջ, հին եւ անհետացած ցեղ մը հի-մնած է այս քաղաքը: Վրացիները Կարի Ֆալաքի կ'անուանեն Կարսը, որ Դրան Քաղաք կը նշանակէ:

«Ով որ ալ եղած չինողը, շատ փորձ ու բախտաւոր աչք ունի եղեր, լաւ ըն-տրած ըլլալով այս ի բնէ ամուր եւ յար-մար վայրը: Շինուած է գետին արմա-կին մէջ՝ երեք կողմէն պատուած, գետի եզերքն ալ յատակէն շատ բարձր եւ զա-ռիվայր ըլլալով՝ չի թողուր մօտենալ քաղաքին, իսկ չորրորդ կողմէն պարիսպ-ներով եւ մարտկոցներով ամրացած է, նոյնպէս ամրացած է բերդիկներով եւ մօտի բլուրներով: Բերդաքաղաքը քառա-կուսի երկայնաձեւ է, իբրեւ 1000 մեթր երկայն արեւմուտքէն արեւելք եւ 500 մեթրէ աւելի լայն, կրկին պարիսպներ ունի 5–6 ոտք թանձրութեամբ, հրաբխա-յին քարերով շինուած եւ քառակուսի աշտարակներով ամրացած:

Քաղաքին արեւմտեան կողմը կը բար-ձրանայ Գարա Տաղ անունով քարալեռ, որուն վրայ Թուրքերը ամուր մարտկոց կանգնեցուցած էին եւ շատ անգամ Ռուս-ներու յարձակման դէմ դրին. հիւսիս-կողմը կը բարձրանան Զաքմաք անուն քարաբլուրները, արեւմտակողմն են Շո-րաքայ բլուրները, եւ դէպի հարաւ՝ Տէյ Թեփէ: Արեւմտեան հիւսիսային կողմէն փոքրիկ վտակ մը դէպի գետը գլխիվայր իր խոր ձորովը այն կողմէն քաղաքին ամրութեան կը նպաստէ: Շնորհալին Գողեակ անմատոյց կոչած է Կարսը: Թուրքերը ամուր այս քաղաքը զէնքերով եւ մարտկոցներով ամրացնելու փոյթ տարած չէին նախապէս եւ երբ 1828ին Քէր Փորթեր Անգլիացին Կարսէն անցաւ միայն երեք կամ չորս փոքր մարտկոց-ներ գտաւ հոն, իւրաքանչիւրը հինգ հրա-նոթներով, որով տասն տարի վերջ Կար-սը դիւրաւ գրաւուեցաւ Ռուսերէն, բայց անկէ վերջ, Թուրքերը սկսան հին ամ-րութիւնները նոր ոճի վերածել, եւ զա-ւելի արուեստով ամրացուցին անգլիա-ցի սպաներու ձեռքով, 1854–1855ի պա-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՐՄԱՇԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Պանթալէոնի վանքը՝ Ցունաց Արմաշն է: Ամէն տարի Յուլիս 27ին յոյն ուխտա-ւորներու աճադին բազմութիւն մը կը հաւաքուի այնտեղ, մինչեւ Փոքր-Ասիոյ հեռաւոր քաղաքներէն: Միայն թէ, մինչ-դեռ Արմաշի ուխտագնացութիւնը տասը օր կը տեւէ, Յոյները գիշեր մը կը հաս-նին, իրենց ուխտը կը կատարեն ու պա-տարագին կ'ունկնդրեն, եւ հետեւեալ ա-ռաւօտ կը մեկնին:

Ծերունի յոյն քահանայ մը, որ շատ մաքուր հայերէն կը խօսի, — Օրթոդո-քսէն Հայ-Հոռոմ մըն է, — կ'առաջնորդէ զիս եկեղեցին: Ուշագրաւ բան մը չկայ: Ի զուր կը փնտռեմ վաղնջուց պատկեր մը, հնութեան յիշատակ մը: Ամէն կողմ ոսկեզօծուած, սրբուած, ճերմկցուած: Նոր նոր փայլուն սուրբեր են որ պատե-րուն վրայէն ինծի կը նային իրենց ար-տայայտութենէ զուրկ նշաձեւ սեւեռուն աչքերովը:

— Հոս զանկեր կան եղեր, անոնք նա-յինք, կ'ըսեմ յուսախաբ, ճշմարիտ յու-զում մը գտնելու փափաքով:

Ինծի ընկերացող անձն ու քահանայն ետ կը քաշուին, քառակուսի պզտիկ չէնք մը ցոյց կուտան պարտէզին մէկ կողմը ու կ'ըսեն.

— Դուն գնա նայէ, մենք չենք գար: Դուրը քաշածիդ պէս կը բացուի:

Իրա՞ւ, այդքան սոսկալի՞ է տեսա-րանը:

Մինակ կ'երթամ ուրեմն: Դրանը չուա-նը քաշած առենս պզտիկ ընկրկում մը կ'ունենամ:

Ներսը, պատերուն երեք երեսները հաստատուած տախտակներու վրայ իրա-րու քով շարուած են հարիւրի չափ գան-կեր. կողմնակի պատերուն վրայ ու գե-տինն ալ, սնտուկներու մէջ լեցուած են գանկեր, աղտոտած, սեւցած, պահելով միայն իրենց աչքի խոռոչներուն արձա-նային պաղ նայուածքը: Գետինը, տախ-տակամածին մէկ բացուածքէն, ոսկոր-ներու պզտիկ կոյտ մը կ'երեւի: Աստին անդին ալ գանկեր սփռուած են:

Այս ամէնը, այո՛, որեւէ տպաւորու-թիւն չըներ վրաս: Բոլոր այս գանկերը, արուեստական կանոնաւորութեամբ մը չոկուած, յարդարուած, տեղաւորուած, յայտնապէս տպաւորութիւն գործելու համար շարուած են այդտեղ, եւ ճիշդ ատոր համար է որ անտարբեր կը թո-ղուն զիս: Գանկի սնտուկի մը վրայ կը կարդամ, Էֆսթռէ տ'ափսէնբ, Տէ մար-քայով. ուրիշ մը վրայ Քոնեակ 552. ուրիշ սնտուկի մը վրայ Օյլ, եւ այս վաճառքի սնտուկները ա՛լ բոլորովին ցուրտ կը թողուն զիս, եւ անոնց մէջ գտնուող առարկաները՝ տեսակ մը ապ-րանքներ կը թուին ինծի, հաւատացեալ-ներու քսակներուն կապերը աւելի դիւ-րութեամբ քակել տալու հնարք մը:

×

Զորեքշաբթի, գիշեր

Դէպի Հայոց եկեղեցին տանող դառի-վերը՝ աներեւակայելի ոգեւորութեամբ կենդանացած է: Այդ դառիվերին վրայ եւ անկից վար, ընդարձակ հրապարակի մը մէջ, եկած հաւաքուած են շրջակայ գիւղերէն, երկու հարիւրի չափ սայլ, ամէնքն ալ ուխտաւորները փոխադրելու համար:

Եկեղեցիին դուռը, կատարեալ բանա-յիրի կերպարանք մը առած է: Անդուլ խժլտուք մը կը բարձրանայ անկից, ա-մէն տեսակ ձայներու խառնուած, բաց-օթեայ խոհարարներ, պաղպաղականներ, հաց ու պանիր ծախողներ, լամբէներ կը որ լռել չի գիտեր, անցնող դարձող բազ-մութիւն մը, ամէն տարազներով, ամէն ձեւերով, ու լապտերներու լոյսեր այս երեւան կը բերեն այս ցնորական տեսա-րանը:

Եկեղեցիին բակին մէջ, խումբ խումբ նստած են ուխտաւորներ, — ընտանիք-ները, կ'ըսէ տեղացին: Գետինը գորգեր փռած, բարձերու, վերմակներու վրայ կորսուած, այդ խումբերը՝ բոլորակ շարուած կը ճաշեն, մոմի մը լոյսին: Եկեղեցիին սենեակներուն մէջ հինգ վեց հոգիինց տեղ մը քանի հոգի խառնուած նոյն տեսարանը: Ու կ'երթան կուգան ... կիները իրենց ճերմակեղէնները ու ա-մանները կը լուան եկեղեցիին աղբիւ-րին, տղաքներ կը վազվռտեն, աւելի պզտիկ-ները կը ճչան, կուլան, պառաւներ վերմակներուն տակ կծկտած կը գոգհ-ղան, ու այս ամէնուն վրայ թշուառու-թեան այնպիսի հոտ մը կայ որ սիրտդ կը սեղմէ: Ու այս այսպէս պիտի շարունակ-ուի մինչեւ առտու, ամէնքն ալ բաց օդի պառկած, խառն մերձաւորութեան մէջ, — կիները, այրերը, տղաքները քովի:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(Շար. – 2)

...ժամանակ, նոյնպէս յա–
...արիներուն մինչեւ 1877 տարին
...ամրացուցին»:
...պատկառազդու քա–
...Հմայիչ ու պատկառազդու քա–
...ծառաստանները քիչ են,
...է, բայց ծառաստանները քիչ են,
...որ կը պակսեցնէ իր հմայքը, եւ
...այս գծրախտութիւնը անոր համար
...խիստ է, եւ հողը՝ ոչ այն–
...արգաւաբեր: Կուրինեան Պարտէզը
...են միայն որ կենդանութիւն
...քաղաքին, ուրեմն քանի մը տաս–
...բարտիներու եւ ուռենիներու չու–
...կանաչութեան մէջ Կարսեցին կը
...իր պայծառ բաւարարութիւնը, կամ
...ու կանաչ տեսնելու հպարտանքը:

Կարսը մինչեւ 1878ի պատերազմը հինգ
...տուներէ կը բաղկանար, 300–320
...Հայեր կային, բայց երբ Ռուսերը
...գրաւեցին, Թուրքերը սկսան գաղթել դէ–
...Թուրքիա, տեղ փոխարէն՝ Ալեքսան–
...Թուրքիայէն Հայ գաղթա–
...եկան տեղաւորուիլ Կարսի մէջ ու
...բնակչութեան ճնշիչ մեծա–
...1903ին: Կարսը ունէր 1800
...Հայեր, ամէն պատ՝ ամ մըն ալ հայ
...ու բողոքական: Կարսը կեդրոն
...առեւտրական՝ ընդ մէջ Թուր –
...Ռուսաստանի եւ Պարսկաստանի:
...ու արհեստները Հայերու
...էին»: (Բնաչխ. Բառարան):

ԿԱՐՍԻ ԱՆՑԵԱԼԸ

Կարսի մէջ բնակութիւն հաստատած
...Բագրատունի իշխաններէն Աբաս, Ա–
...եւ Սմբատ Ա.: Մեր արքաները չատ
...իրարու դէմ պատերազմած են
...տիրապետութեան համար: Աշոտ
...մահէն վերջ՝ Աբաս Կարսի մէջ
...իբր դահաժառանգ, իսկ Աբասի
...Մուշեղը, 961ին Թագաւոր հռչակ–
...ու Կարսը դարձաւ մայրաքաղաք:
...տարի Կարսը պահեց իր մայրա –
...հանգամանքը:

...Ա. Կարսի Թագաւորը հիմը դը–
...930ին՝ Առաքելոց վանքին, որ աւար–
...942ին, դմբէթաւոր, յաւ զարդար–
...տաչուած որմաքարերէ չինուած
...Արխադներու Բէր Թագաւորը յարձա–
...Կարսի վրայ եւ ուզեց վրացական
...օծել Առաքելոց վանքը: Աբասը
...եւ անոր, գերի բռնեց զայն, բե–
...վանքին մօտ եւ բռւա.

– Բէ՛ր, լաւ նայէ՛ մեր վանքին, ո –
...քիչ վերջ պիտի չտեսնես: Թա–
...աչքերը փորեց, ապա ապատ
...Կարսի Թագաւորները իշխած
...Կաղզուանին եւ իր շրջանին:
...պահ մը, ամբողջ Սուրմալին,
...կամսարականները աղքատա –
...Բագրատունեաց իշխաննե–
...ծախեցին մէկ մասը իրենց կալ –
...որոնց մէջն էր նաեւ Կաղ–
...որ յետոյ դարձաւ Կարսի գա –
...մէկը:

Կարսի վրայ յարձակեցան, 1053ին՝
...Սելճուկները, 1054ին՝ Տուղրիլ, 1084ին՝
Վրացիները, 1092ին՝ Աճմէտ Թուրքը եւ Սուլթան ամիրան, 1198ին՝ Վրացիները, 1208ին նորէն Վրացիները, 1239ին՝ Թա – Թարները, 1254ին՝ Բաչուն, 1394ին՝ Լենկթիմուր, 1548ին՝ Թուրքերը, 1551ին՝ Պարսիկները, 1552ին՝ Թուրքերը, 1828ին՝ Ռուսերը: Այս պատերազմին մէջ անուն հանեց հայ զօրավար Լորիս Մելիքով: 1917–18ին՝ կրկին Թուրքերը, 1919ին՝ Կարսը մաս կը կազմէր Հայաստանի Հանրապետութեան: 1920ին՝ Թուրքերը նո – րէն գրաւեցին Կարսը:

ԷՋ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

1920 Սեպտեմբեր 23ին Թուրքերը յարձակեցան Հայաստանի վրայ, երբ հայկական կառավարութիւնը դաշտային աչխատանքները լրացնելու համար մաս մը զինուորներ արձակած էր: Ամբողջ Կարսի նահանգին մէջ մենք 6 հազար զինուոր ունէինք: Թուրքերը այս ուժե – րուն դէմ հանեցին 28 հազար զինուոր՝ լաւագոյն կերպով զինուած. տանցմէ զատ՝ Թուրք կառավարութիւնը Արեւել – եան Նահանգներու մէջ ունէր 50 հազարնոց բանակ մը պատրաստ՝ տրուած ազդանշանին վրայ՝ յարձակելու:

Մեզի դէմ էին Վրացիները, Ատրպէյ – ճանցիները եւ ռուս համայնավարները: Իգտիրի ճակատին հրամանատար նշա – նակուեցաւ զօրավար Դրօն, Կարսի ճա – կատին՝ զօրավար Ցոլաքեան, գնդա – պետներ՝ Մազմանեան, Միրիմանեան, Շաղուպատեան, Իշխանեան, Բադդա – սարեան եւ զօրավարներ Սեպուհ ու Ղորղանեան. բերդապահն էր զօր. Փիրումեան, իսկ ընդհ. հրամանատարն էր զօր. Սիլիկեան:

Թուրքերու Թուական առաւելութիւնը եւ մեր բանակին մէջ ի գործ դրուած բոլշեւիկեան դաւանի փրոփականտը մեզի համար զարնեցին ճախորդ օր մը, որ վերջացաւ Կարսի նահանգին պարպումով: Հոկտեմբեր 30ին Թուրքերը Կարս մտան:

Հայ երիտասա՛րդ,

Մի՛ մոռնար այս ցաւալին օրը, բզըքտուած պատմութեան մէջէն՝ հին ու նոր Հայութեան հաւատքը քեզի կը նայի ու քեզմէ կը սպասէ Ազատ եւ Անկախ Հա – յաստանի կերտումը:

ՍՕՍ-ՎԱՆԻ

ԼԻԲԻԱ

Ափրիկեան ցամաքամասի նորազատ երկիրներու կարգին կարելի է դասել նաեւ Լիբիան: Նախկին Օսմանեան կայսրութեան այդ ամէնէն հեռաւոր հողա – մասը, 1911ին անցաւ Իտալացիներու ձեռքը, իսկ համաշխարհային երկրորդ պատերազմէն ետք ան մտաւ ՄԱԿի հո – վանաւորութեան տակ: Այս երկիրը իր անկախութիւնը ձեռք ձգեց 1951ին:

Հիւսիսային Ափրիկէի ծովեզերեայ երկիր Լիբիա ունի 1·750·540 քառ. քի – լոմեթր տարածութիւն: Ան կ'երկարի Միջերկրական ծովէն մինչեւ Կեդր. Ափրիկէ, մինչեւ Չատի եւ Նիկերիոյ հանրապետութիւնները: Երկրին բնակչու – թեան ընդհանուր թիւը մօտ 1·200·000 է: Լիբիոյ վարչական կեդրոնն է Տրիպոլիս, որ ունի 172·000 բնակիչ եւ երկրին ամէ – նէն բազմամարդ քաղաքն է: Կարեւոր քաղաքներէն մէկն է Պենկազի 70·000 բնակչութեամբ, որուն մեծամասնութիւ – նը Արաբներ ու Պերպերներ են: Կան նաեւ քոչուոր կարգ մը ցեղախումբեր, որոնք կը Թափառին լիբիական անապատներուն մէջ:

Բնակչութեան գլխաւոր զբաղումն է գիւղատնտեսութիւնը, որ սակայն շատ քիչ զարգացած է: Երկուքուկէս միլիոն հեկտար տարածութիւն ունեցող բարե – բեր հողերէն ստացուած բերքը անբաւա – րար է ժողովուրդին առօրեայ ապրուստը ապահովելու: Ծովափնեայ շրջաննե – րուն մէջ կը մշակուին ձիթապտուղ, պիստակ, նուշ, զանազան պտուղներ եւ բրինձ: Երկիրը զուրկ է արդիւնաբերա – կան ձեռնարկութիւններէ: Այնուամենայնիւ 1955ին յայտնաբերուեցաւ «սեւ ոսկի»ի մեծ պաշարներ: Թէեւ սկզբնական շրջանին քարիւղի հորերուն թիւը 34 էր, այժմ անոնց թիւը հասած է 60ի: Երկրին տարածութեան երկու երրորդը կը գտնուի քարիւղի ընկերութիւններու տրամադրութեան տակ եւ օրէ օր կը յայտնաբերուին նոր հորեր: Քարիւղի 20 ընկե – րութիւններէն 13ը ամերիկեան են, ո – րոնցմէ «Էսօ Սթանտարտ Օյլ» եւ «Օա – սիս Օյլ» ընկերութիւնները կ'արտահանեն երկրին քարիւղի արտադրութեան 90 տոկոսը: Մրցակցութիւնը մեծ է: Կան, նոյնպէս, անգլիական «Պրիթիչ Փեթրո – լիում» եւ «Նելսըն Պունքեր Հընթ» ընկերութիւնները, որոնց սեփականութիւնը եղող քարիւղի հորերը օրական կ'ար – տադրեն միջին հաշուով 1·200 թոն «սեւ ոսկի»: 1962ին արտահանուեցաւ 9 մի – լիոն 950·000 թոն քարիւղ, իսկ 1963ին՝ 17 միլիոն թոն: Որոշ տուեալներու հա – մաձայն, 1966էն սկսեալ Լիբիայէն տա – րեկան պիտի արտահանուի 40·50 միլիոն թոն քարիւղ: Կը կարծուի, թէ այս երկրին ընթահողին մէջ գտնուող քարիւղի քանակութիւնն է 1 միլիառ թոն: Ինչպէս մասնագէտները ժամանակին յայտարա – րեցին, քարիւղը կատարեալ յայտնու – թիւն մը եղաւ Լիբիայի համար:

Թ. Ա. Թ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ՝ ՆԵՀՐՈՒԻ ԿՏԱԿԷՆ

Մեծ հայրենասէր եւ փիլիսոփայ Փանտիտ Նեհրուի մահով, Հնդկաստան կորսնցուց ոչ միայն քաղաքական անփո – խարինելի դէմք մը, այլ իմացական բացառիկ կարողութիւններով օժտուած մարդ մը:

Նեհրուի հայրենասիրութիւնը ի յայտ կուգայ իր կտակէն, գրուած այնքան գեղուն զգացումներով եւ ներշնչումով, որոնցմով կը բնորոշուի մարդը եւ հայրենասէրը անոր մէջ:

Քանի մը հատուածներ այդ կտակէն, բաւական են հաստատելու վերեւի բնութագրումները.—

« Հնդիկ ժողովուրդը ինծի մատոյց այնքան սէր եւ նուիրաբերում, որ ինչ ալ ընեմ, ամենափոքր չափով իսկ չեմ կրնար հատուցանել: Հատուցում չի կրնար ըլլալ այնքան թանկարժէք բանի մը համար:

« Ամենայն անկեղծութեամբ կը յայ – տարարեմ թէ մահէս ետք, ինծի համար չեմ ուզեր որ կրօնական որեւէ արարո – ղութիւն ըլլայ: Չեմ հաւատար այդօրինակ սրբազան արարողութեանց:

« Երբ մեռնիմ, կ'ուզեմ որ մարմինս հրկիզուի եւ աճիւններս ուղարկուին Ալլահապատ: Ափ մը աճիւն թող նետուի Գանգէս գետին մէջ: Այս փափաքս կրօնական որեւէ նշանակութիւն չունի: Մանկական տարիքէս հոգեպէս կապուած էի այդ գետին հետ: Եւ որքան մեծցայ, նոյնքան մեծցաւ նաեւ սէրս Գանգէսի հանդէպ: Հնդկական նախնադարեան քաղաքակրթութեան խորհրդանիշն է այս գետը, որ միշտ կը փոխուի, միշտ կը հոսի, բայց միշտ կը մնայ նոյն Գանգէսը:

« Հնդկական անցեալին խորհրդանիշը եւ յիշատակ մըն է ինծի համար Գանգէսը, որ կը վազէ ներկայի մէջէն եւ կը հոսի դէպի ապագայի մեծ ովկիանոսը:

« Հպարտ եմ այն ժառանգութիւնով, որ մերն էր եւ է՛ այսօր ալ: Ունիմ այն գիտակցութիւնը — ինչպէս ունինք բո – լորս ալ — թէ օղակն եմ շղթայի մը, որ կը սկսի պատմութեան արեւածագէն, Հնդկաստանի անյիշատակելի անցեալէն: Պիտի չկտրեմ այդ շղթան, զոր կը յար – գեմ իբր գանձ եւ որմէ կը ստանամ ներշնչումս:

« Ե՛ւ իբր վկայութիւն, ե՛ւ իբր յարգանքի վերջին տուրքս Հնդկաստանի ի – մացական ժառանգութեան, կ'ուզեմ որ աճիւնէս ափ մը նետէք Գանգէսի մէջ:

« Բայց աճիւններուս մեծագոյն մասը կ'ուզեմ որ ուրիշ կերպ գործածուի: Կ'ուզեմ որ սաւառնակով վեր հանուի եւ ցանուի դաշտերուն մէջ, հոն՝ ուր կը աքնին Հնդկաստանի գիւղացիները, որպէսզի խառնուի հնդկական փոշիին եւ հողին հետ եւ անբաժանելի մասը դառնայ Հնդկաստանի »:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (136)

ԽՈԴԵԴԱՆ

Կէսօր էր, երբ մարտական թմբկահարութեամբ ռուսական զօրքը մտաւ Արի – նոջ եւ շարժուեց դէպի Դաշտադէմ: Դեռ կառուածորին չհասած, այնտեղից դուրս եկաւ Ալէսի Հաջին՝ սպիտակ ձիու վրայ: Զինուած էր եւ զինուած: Զօրքին տեսնե – լով, Քուրդն այլայլուեց, ձգեց ձիու սանձը եւ չիմացաւ փախչե՞լ, թէ անձ – նատուր լինել: Նա, ինքնաբերաբար մի մեծ խաչ հանեց երեսին, հայեացքն ուղղելով դէպի Ս. Աղբերիկ:

— Քրիստոնեա՞յ է, — հարցրեց գնդի խորտեաչ հրամանատարը մի հայ կամաւորի, որ իր կողքին էր քայլում:

— Այէն խաչ հանողը քրիստոնեայ չէ, պարոն, կերպարանքից երեւում է, որ Քուրդ է, — նկատեց հայ զինուորը կասկածոտ մի հայեացք նետելով արտաս – ովոր հեծեալին:

Ռուսների մի ամբողջ անտառ էր շարժւում դէպի Ալէսի Հաջին: Նա իրեն վար նետեց թամբից եւ, սանձը բռնած, չարած կանգ առաւ:

— Չինաթափուի՛ր, — որոտաց ռուս հրամանատարը, առաջ գալով:

Հաջին բաց թողուց ձիու սանձը եւ, զէնքերն արձակելով, դրեց զօրքի առաջ, աննկատելի կերպով հրացանի խզակոթից հանելով մի ինչ-որ բան: Ապա գլխից վար առաւ մետաքսէ փուչիներով ոլորած սպիտակ քոլոզը եւ լուռ կանգնեց ձիու կողքին, սպասելով (ինչպէս այդ իրեն թւում էր) իր անխուսափելի կործան – մանը: Նա թէպէտ չէր մասնակցել Ս. Աղբերիկի ճակատամարտին, բայց վա – խենում էր, որ իրեն կը սպանեն:

— Զգա՛սա, — գոչեց երիտասարդ հրամանատարը, զինափողը նրա կրծքին ուղղելով:

Ալէսի Հաջին ձախ ձեռքով բռնեց քո – լոզը, իսկ աջ ձեռքը բնազդաբար պահեց աչքերի առաջ:

Սեւսարը հաչեց:

— Սրան մի՛ սպանէք, — հայերէն գո – չեց Խոդեդանը, եւ արագութեամբ մօտենալով դէպի վեր հրեց հրամանատարի զինափողը: Այդ միջոցին ետեւից մի կնոջ լացի ձայն լսուեց: Այդ Ոսկեհատն էր: Նա մօտեցաւ եւ իրեն նետեց ռուս հրա – մանատարի ոտքերին:

— Հաջին Հայերին շատ լաւութիւն է արել, Հաջուն մի՛ սպանիր, լաօ: Հաջին որ չեղնէր, ամբողջ Արինոջն ու Դաշտա – դէմը կը կոտորէին:

— Ճի՛շդ է, — լսուեցին բացականչու – թիւններ այս ու այն կողմից:

Ռուս հրամանատարը հայ չինականնե – րի, մասնաւորապէս Ոսկեհատի եւ Ասատուրի, թախանձանքին զիջելով, ապա – տութիւն պարգեւեց զինաթափուած Քըրդին:

— Ես իմ զէնքերը կորցրի, բայց իմ պատիւը չեմ կորցրել, — ասաց նա եւ քոլոզը ծածկելով ու իր ձին հեծնելով, դանդաղ հեռացաւ:

Զօրքը շարժուեց: Ռուսները յաղթա – կան թմբուկով լջան ձորը եւ Սալվարդի աղբիւրի մօտով ելան դէպի Դաշտադէմ:

Բոլորից առաջ քայլում էր Շինական Պօղոսը, ապա շարժւում էր Նուպա – խումբը: Նրանց ետեւից ընթանում էին գնդի խարտեաչ հրամանատարը, Խո – դեդանը եւ Ստեփանը: Այնուհետեւ բարձրանում էր զօրքը՝ ալիք առ ալիք: Կա – նայք, աղջիկներ եւ երեխաներ պոկում էին գարնան առաջին թարմ կանաչն ու ծաղկունքը եւ շպրտում զօրքի վրայ, վերցնում էին նրանց ոտքի տակի հողը եւ համբուրում:

Օնէի տանձի ծառերի տակով, որ նոր էին բողբոջել, անցաւ ռուսական զօրքը՝ զէնքերի եւ սուինների փայլով ճառա – գած:

Շինական Պօղոսը զօրքին տարաւ կանգնեցրեց Զատոյի ընդարձակ բակում՝ ի – րենց հին ընկուզենու տակ:

Ռուսների գալու առթիւ կանայք վառել էին թոնիրները, հաց էին թխել, կերակուրներ եփել:

Մինչեւ ուշ գիշեր ռուսական զօրքը հաց կերաւ Դաշտադէմում: Մի քանի հարբած զինուորներ սուիններով փչրել էին Ախուպի տան մեղրափեթակները: Մեղուները պարսերով դուրս էին թափուել կաւակուռ փեթակներից եւ մոլեգին պտոյտներ էին գործում գիւղի մէջ: Նրանց բզզոցից ականջ էր խլանում:

ՀԱՋԻՆ ԳՆՈՒՄ Է ՔՐԴՍՏԱՆ

Այդ գիշեր Ալէսի Հաջին ռուսական զօրքի պատուին մեծ տօնախմբութիւն կազմակերպեց: Նա նրանց առաջ բաց արաւ իր անուչահամ գազպով լի կարասները, որ Ոսկեհատն ու Բայադն էին պատրաստել մէկ տարի առաջ: Քանդեց իր մեղրի կաւէ փեթակները, հիւրասիրեց նրանց ընտիր խորտիկներով ու խմիչքով:

Թուրքերը, Մուշի եւ Բաղէշի կողմից փախչելիս, խուճապ առաջացնելու նպատակով սպանել էին մի քանի քուրդ մեծաւորների, այդ թւում նաեւ գէլխեդշների յայտնի ցեղապետ Զաչան պէկին, եւ նրանց գլուխները կտրելով ցոյց էին տալիս ամէնքին, ասելով. «Զմնաք Ռուսների մէջ, ձեր բոլորի վերջը էսպէս է»:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Պերճ Մավեան եւ Տէր եւ Տիկին բժ. Բարսեղ Խրիմեան իրենց մօր՝ Սիրանոյշ Մավեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ Հայ Մշակոյթի Տան կը նուիրեն յիսունական փրանք:

Նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Սրապեան Ֆր. Կապ. Խաչի կայանին կը նուիրեն 50 փրանք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները իր կրթական ձեռնարկներուն համար.— Տիկին Շաքէ Պետրոսեան 30 Ֆր., Տիկին Աննա Բուղաղեանի մահուան առթիւ: Պր. Խաչիկ Պալեան 25 Ֆր., փոխան ծաղկեպսակի Սողոմոն Բալուեանի (Վալանս) մահուան առթիւ ժանթիյյիի հինգշաբթի օրուան դպրոցին:

ՆՈՒԷՐ

Տէր և Տիկին Արմէն Բուղաղեան 350ական փրանք կը նուիրեն Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերուն իրենց մօր՝

ԱՆՆԱ ԲՈՒԴԱՂԵԱՆԻ

յիշատակին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Յուլիսի խումբը կը մեկնի Յուլիս 4ին, Շաբաթ իրիկուն Կառ տը Լիոնէն:

Ժամադրավայր Կառ տը Լիոնի մեծ ժամացոյցին տակը ժամը 21ին:

×

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու կայանի արձանագրութեանց առկախ մնացած հաշիւները վերջնականապէս պէտք է փակուած ըլլան մինչեւ Յուլիս 15: Թերացումի պարագային չվճարողներու անունները կը ջնջուին մեկնումի ցանկէն, խղճամիտ ընտանիքներու գոհացում տալու համար:

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Տարօն – Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս կիրակի առաւօտ, Փարիզի եկեղեցին, ի յիշատակ իր հազարաւոր նահատակներուն, որոնք ինկան իրենց մայր հողին վրայ ի խնդիր ազատութեան եւ Ս. Կրօնքի:

Կը հրաւիրուին հայրենակիցները:

×

Այս կիրակի Թօմնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Վարդավառի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմին առաջնորդ ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԹՐԹՌԵԱՆ, մասնակցութեամբ երկսեռ դպրաց դասուն:

×

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Տէսինի Տարօն – Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի առաւօտեան ժամը 8,30ին ժամերգութիւն եւ ժամը 10ին պատարագ ու մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր բիւրաւոր նահատակներու հոգւոյն համար Տէսինի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ Վարդավառի տօնին առթիւ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՎԱՐԱԳ ՔՀՆՅ. ԱԻԱԳԵԱՆ

Կը հրաւիրուին նահատակներու յիշատակը յարգողները:

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար

ՕԴԱՆԱՒ-ՇՈԳԵՆԱՒ-ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)

Métro :

4 Septembre ou Opéra

Téléph. : RIC. 79-86

RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր, ժամը 9–12 եւ 14–18 բացի շաբաթէն,

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբուռնի «Սիամանթօ» խումբին կողմէ:

Նիւթ՝ ՄԵԾՆ ՏԻԳՐԱՆ

(Ֆրանսերէն լեզուով)

Դասախօս՝ Պր. Ժան Շահպարոնեանց

Այս երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8,30ին Ազգային Տան սրահը: Մուտքը ազատ

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին կազմութեան երեսնամեակին (1934 – 1964) առթիւ:

Կիրակի օր (Յուլիս 5)

Հացկերոյթ եւ խնջոյք ժամը 13·30ին, հայ դպրոցի սրահը, 4, Րիւ տէ Թրուա-Շանթիէ:

Կը նախագահէ Բժ. Ռ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ

Կը խօսի Տիկ. ՀՌԻՓՍԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին:

Ճաշին ծախքերու մասնակցութիւն:

×

Այս երեսնամեակին առթիւ հանդէսէն առաջ առաւօտուն Շաւիլի եկեղեցւոյ աւարտութենէն յետոյ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի երեսնամեակի ընթացքին մահացած հետեւեալ ընկերուհիներու եւ ընկերներու անմոռաց յիշատակին:

Կը հրաւիրուին անոնց յիշատակը յարգողները:

Տոմսակներ Սէն – Լազարէն եւ իջնել Շաւիլ: Փոն տը Սէվրէն 171 թիւ օթոպիւսը եւ իջնել Փիւի Սան Վէն կայարանը:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Պանեէօ – Բաշանի Կրթական Մարմնոյ կողմէ, հովանաւորութեամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Այս կիրակի ժամը 3ին, Փրէօ տէ Ժէօն Ֆիյ սրահին մէջ, 97 Ռիւ տ'Արքէօյ, Պանեէօ:

Երգ, արտասանութիւն պար:

Պիտի ներկայացուին «Անուշ»էն տեսարան մը եւ «Արեւելեան ճաշարանը», գաւեշտ մէկ արար: Կը մասնակցին բոլոր հին եւ նոր աշակերտ եւ աշակերտուհիները, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Տիկին Հռիփսիմէ Պալըգճեանի:

LE LORD

RESTAURANT

✶

SPECIALITÉS

ARMÉNIENNES ET HONGROISES

Décor agréable — Prix modérés

Հայկ. եւ Հունգարական Ընտիր ճաշ

PARIS

9, Rue Lord Byron, 9

(CHAMPS-ÉLYSÉES)

★

— Ouvert tous les jours —

sauf lundi

Téléphone :

ELY. 07-27

Փակ է Երկուշաբթի:

Ս. ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Յուլիս 5, ժամը 11–21, Լը Փէքի Հայ Ընծայարանին դարաստանին մէջ:

Ի նպաստ Բարեսիրական ու Կրթական ձեռնարկներուն:

Հանդիսաւոր Պատարագ ժամը 11ին

Բացօթեայ ճաշ ժամը 13ին, եւ ընթրիք ժամը 19ին:

ՃՈԽ ՊԻԻՖԷ ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Գեղարուեստական բաժին

եւ զբօսալի խաղեր

Հաղորդակց. միջոցներ.— Տոմսակով Կառ Սէն Լազարէն, Սէն Ժէրմէն ան Լէյի կայարանը (ոչ թէ Լը Փէքի):

Օթօպիւս 258 Փօն տը Նէօյի, իջնել էրմիթաժի կայքը:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

— Ի ՆՊԱՍՏ "ՀԱՅԱՍՏԱՆ" ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ —

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական վարչութեան կողմէ

FORET DE CARNELLE

AU LIEU DIT *LE BEAU POINT* (près de Saint-Martin du Tertre)

Կիրակի Յուլիս 19

Գեղարուեստական բաժին Հայկական մթնոլորտ

Խմիչք՝ մատչելի գիներով

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր Եկեղեցիի Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիրակի օրուան յատուկ հանդիսաւոր արարողութեամբ կը կատարուի Վարդավառի (Պայծառակերպութիւն Տեառն) տօնը: Նաեւ համօրէն ննջեցեալներու յիշատակին Մեռելոցի հոգեհանգիստը:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի նորընտիր վարչութիւնը կազմակերպած է թէյասեղան մը ի պատիւ նախկին վարչութեան: Շաբաթ (4 Յուլիս) ժամը ութին, Պ. Ֆիլիփի սրճարանը, անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Ներկայ կ'ըլլայ ՇՐՋ. վարչութեան ներկայացուցիչը:

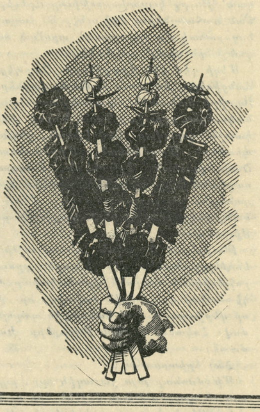
Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. ընդհանուր ընկերական ժողովը այս կիրակի առաւօտեան ժամը 8,30ին, Հ. Յ. Դ. ակումբը: Կը հրաւիրուին Ռոմանի եւ Վալանսի բոլոր ընկերները:

Անդամատետրերը միասին բերել: Կարեւոր է:

ՏԷՍԻՆ.— Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի ընկերական ժողովը այս չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8,30ին: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները: Կարեւոր օրակարգ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵԻԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր:

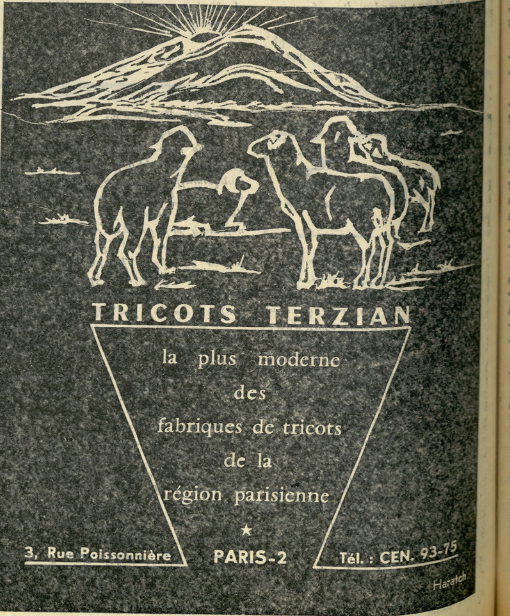
Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ:

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e

Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731 — Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՅՈՒԼԻՍ — DIMANCHE 5 JUILLET 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

40րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10051 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — No 10.051

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՃԵՄԱՐԱՆԸ

Ստացանք Համազգայինի Նշան Փալանճեան ճեմարանի 1963-64 ուսումնական տարեշրջանի Տեղեկագիրը, որ մանրամասնօրէն կը ներկայացնէ մէկ տարուան գործունէութիւնը կրթակա – մշակութային մարզին մէջ, ինչպէս նաեւ [...]ումբ եւ նիւթ հաշիւները:

Երբեւիցէ տասնեակ տարիներու [...] ունի արդէն Պէյրութի ճեմարանը, [...] հիմք դրուեցաւ շատ համեստ պայմաններու մէջ, սակաւաթիւ հայրենասէր [...]երու նիւթական եւ բարոյական [...]ակցութեամբ:

Ողբացեալ Լեւոն Շանթ եւ Նիկոլ Աղբալեան, երկու բարձրորակ մտաւորականներ ու արժէքաւոր մանկավարժներ, [...] կազմեցին կրթական այս հաստատութեան եւ զայն դրին ամուր հիմերու վրայ:

Ճեմարանը տարուէ տարի բարգաւաճե[ցաւ]: Անիկա կոչուար լրացնելու պակաս [...] հայաշատ կեդրոնի մը մէջ, որ շուտով [...] դառնար սփիւռքի Հայութեան մը[...]ութային նոր փարոսը, փոխարի[...] երբեմնի Պոլիսն ու Թիֆլիսը:

Լիբանանի մայրաքաղաքը ԺԹ. դարէն [...] ամերիկեան ու ֆրանսական զոյգ [...]մալսարաններով դէպի իրեն կը քաշէր Մերձաւոր Արեւելքի ամէնադդի ուսում[...] երիտասարդները, որոնք կ'ու[...] հետեւիլ բարձրագոյն, մասնագի[...]ական ճիւղերու: Կարեւոր թիւ մը կը [...]էին անոնց շարքին հայ ուսանող[...]:

Կիլիկիոյ պարպումէն վերջ, հոծ Հայութիւն մը տարածուած էր Լիբանանի [ու] Սուրիոյ հիւրընկալ հողին վրայ: Ճեմարանը կոչուած էր դառնալու տնկարան մը, մէկ կողմէ ուսանողներ պատրաստելու համար զոյգ համալսարաններ[ուն], միւս կողմէ ուսուցիչներ հասցնե[լու] հայ վարժարաններուն:

Ճեմարանը հասաւ իր առաջադրած նպատակին:

Նշան Փալանճեանի կտակով եւ Լեւոն Շանթի հանդանակութեամբ ճեմարանը [...]լայնուեցաւ արդիական նոր շէնքերով, [...]ձեռնելի վճարի հասցնելով զայն:

Վերջին տարեշրջանին մանկապարտէզը ունեցած է 160 աշակերտներ՝ անցեալ տարուան 127ին փոխարէն:

Նախակրթարանի տարրական չորս դասարանները ունեցած են 198 աշակերտ, [...] աղջիկ, 101 տղայ:

Միջին կարգի ու չորս դասարանները՝ [...] աշակերտ, 83 աղջիկ, 73 տղայ: Հայերէն լեզուի եւ Հայոց պատմութեան [...] այս դասարաններուն մէջ իր[...] հիմնական նիւթ կ'ուսուցուին օտար [...]ներ, ֆրանսերէն եւ անգլերէն, «յա[...] հաղածութեան տակ առնելով նաեւ [...]արաբերէնը»:

[...]աբերէնի ուսուցումը կենսական կարեւորութիւն ունի Մերձաւոր Արեւելքի [...] հայրենակիցներուն համար, որոնք [...] հաստատագօր քաղաքացի կրնան [...]ական հիմնարկութեանց մէջ պաշտօններու կոչուիլ:

[...]արանի երեք դասարաններուն հետե[ւած] են 74 հոգի, 40 աղջիկ եւ 34 տղայ: Այսպէս ուրեմն ճեմարանը վերջին տարեշրջանին ունեցած է 588 աշակերտ եւ [...] ունկնդիրներ, ընդհանուր թիւը [...]նելով 603ի, ինչ որ մրցանիշ մը կը [...]:

Աշակերտներու մեծագոյն մասը Լիբանանէն են, 468 հոգի, 235ը աղջիկ, 233ը [...]: Սուրիայէն 60 (30 աղջիկ եւ 30 [...]), Պաղեստինէն 11, Իրանէն 6, Ի[...] 4, Սուտանէն 4, Եգիպտոսէն 2, [...]դանանէն՝ 1, Թուրքիայէն՝ 1, Յունաստանէն՝ 3 Ֆրանսայէն՝ 5 (4 աղջիկ, 1 տղայ), Մ. Նահանգներէն 5. Անգլիայէն 1, Ռումանիայէն 1 եւ Նանսէնեան՝ 5. աշակերտ – աշակերտուհիներ ունեցած է ճեմարանը:

Գիշերօթիկներու թիւը հասած է 44ի, 27 աղջիկ եւ 17 տղայ:

Ինչպէս գրած ենք, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը ճեմարան ղրկած էր երեք օրիորդներ, «որպէսզի իրենց հայեցի ուսումը կատարելագործեն եւ վերադարձին Կապոյտ Խաչի կազդուրման կայանին մէջ դառնան վարիչ – դաստիարակներ»:

Տեղեկագիրը «շատ գեղեցիկ եւ օգտակար նախաձեռնութիւն մը» կը նկատէ զայն եւ յոյս կը յայտնէ թէ «պիտի շարունակուի այսուհետեւ ալ: Յիշեալ երեք չափահաս ու գիտակից օրիորդները, կ'ըսէ, տարի մը ամբողջ մեծ ջանասիրութեամբ հետեւեցան ճեմարանի հայագիտական դասընթացքներուն եւ վերադարձան իրենց տուները: Կասկած չունինք թէ անոնք մեծապէս օգտակար պիտի ըլլան ֆրանսահայ մանուկներուն եւ պատանիներուն: Ճեմարանի գիշերօթիկ բաժնի հիմնական դերն ալ այս է արդէն — հայ ոգին եւ հայ լեզուն տարածել ամէն կողմ:

Ուսուցչական կազմը կը բաղկանայ քառասուն հոգիէ, 34ը Հայ:

Դպրոցի տարեկան պիւտճէն կը հասնի շուրջ 170.000 լիր. ոսկիի (57.000 տոլար), առանց հաշուելու գիշերօթիկներու բաժինը: Մուտքի ընդհ. գումարին 70 առ հարիւրը կը գոյանայ աշակերտութեան կրթաթոշակներէն եւ բարերարներու յատկացումներէն: Մնացեալը կը հոգան Գալիֆորնիոյ Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը եւ կարգ մը Հայրենակցականներ:

Այս տարուան շրջանաւարտներու թիւն է 23, 11 աղջիկ եւ 12 տղայ: Պետական քննութեանց մէջ աշակերտները արձանագրած են կարեւոր յաջողութիւններ:

Ճեմարանը բարերար դեր կը կատարէ հայապահպանման մարզին մէջ եւ արժանի է բոլորի անվերապահ քաջալերութեան ու աջակցութեան:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՆԻ մէջ, ուր Կոլ եւ Էրհարտ իրենց առաջին հանդիպումն ունեցան անցեալ տարի, ուր Կոլ հասնելէն անմիջապէս ետք: Գերմանացիք միշտ մտահոգ մահափորձէ մը, ոստիկանական խիստ միջոցներ ձեռք առած էին: Նոյն օրը, ուր Կոլ այցելութեան գացած է նաեւ նախկին վարչապետ՝ Ատընաուըրի, զոր Փարիզ հրաւիրած է աշնան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, մեծ թափով կը պատրաստուի համայնավար կուսակցութեանց վերին ժողովը, որուն մէջ, շատ հաւանաբար, «բանադրուի» չին համայնավար կուսակցութիւնը: Կ'ըսուի նաեւ թէ «փոքր» վեհաժողով մը տեղի պիտի ունենայ Վարշաւա, Խրուշչեւի այցելութեան առթիւ, ամսուս վերջ:

ԿԻՊՐՈՍ եւ Խորհ. Միութիւն առեւտրական դաշնագիր մը ստորագրած են, Նիկոսիոյ մէջ: Ըստ այս համաձայնութեան, Խորհ. Միութիւնը, 3 տարուան ընթացքին, 400 հազար թոն չոր խաղող պիտի առնէ Կիպրոսէն, մէկ միլիոն 200 հազար ոսկիի արժողութեամբ: Ասոր փոխարէն, Կիպրոս զինք եւ ուրիշ ընդեղէն պիտի արտածէ դէպի Խորհ. Միութիւն: Ասկէ անկախ, Ղրիմաս կոչ մը ըրած է եւ չեշտած — «Էնոսիսը մեր գլխաւոր հեռանկարը կը մնայ»:

ԱԹԷՆՔԻ Խորհրդարանին մէջ խումբ մը երիտասարդ ցուցարարներ փորձած են միջադէպեր ստեղծել «Քարա'մանլիս, Քարամա'նլիս» պոռալով (նախկին վարչապետը): Փափանտրէու, այս նիստին առթիւ կրկին յիշեց թէ կգզին բաժանումը կրնայ միայն Միջերկրականեան Քուպա մը ստեղծել: Խօսելով իր ունեցած խօսակցութեանց մասին, յայտնած է թէ Ալժերիոյ օրինակը պատճառ է, որ Ֆրանսան ամէնէն լաւ հասկնայ կիպրական հարցը: Վարչապետը բոլորովին մերժած է նաեւ հողային փոխանակութեան որեւէ լուծում, տրուած ըլլալով որ Թուրքիա ոչ մէկ իրաւունք ունի Կիպրոսի վրայ՝ Անգլիոյ ծախուած:

ՔԱՍԹՐՈՅԻ քրոջ փախուստը տեղի ունեցած է շնորհիւ իր միւս եղբօր՝ Ռաուլ Քասթրոյի, որ դիւրութիւններ ընծայած է, ըստ Նիւ-Եորք Հերըլտ Թրիպիւնի: Օրէ օր նոր մանրամասնութիւններ կը տրուին Խուանա Քասթրոյի գործունէութեան մասին, երբ տակաւին Հաւանա էր: Յաջողած է իր տունը ապաստարանի մը վերածել իր եղբօր կողմէ հալածուած Քուպացիներու համար: Մասնակցած է 200 Քուպացիներու փախուստին եւ ի վերջոյ Ռաուլ Քասթրօ, օգտուելով Ֆիտէլի Հաւանայէն բացակայութենէն, եւ-քի արտօնութիւն մը ձեռք ձգած է քրոջը համար, որ այդ ձեւով, յաջողած է Մեքսիքա անցնիլ:

ԻՏԱԼԻՈՅ հանրապետութեան նախագահը՝ Սէնեի Ալտօ Մորոյի յանձնեց նոր դահլիճ մը կազմելու պաշտօնը:

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ նախագահ՝ Կաստոն Մօնէրվիլ Սէն–Սէրէի (Լոթ) քաղաքապետ ընտրուած է 21ի վրայ 20 ձայնով: Վերջերս այդ շրջանի թաղապետական խորհրդատու ընտրուած էր, միաձայնութեամբ:

ՏԱՐՕՆ

Վարդավառ է այսօր: Իսկ Վարդավառը, առանց Տարօնի, ոսկրոյն պէտ յիշատակ մը միայն:

Բառը ինքնին, — Տարօն — ամբողջ պատկեր մը կը ներկայացնէ: Թերեւս խորհուրդ մը:

Երբ կ'ըսենք Մուշ — կը հասկնանք աշխարհագրական – վարչական բացատրութիւն մը:

Բոլորովին ուրի՛շ բան է Տարօնը: Գոնէ անոնց համար որ տեսեր ու ապրեր են, շնչեր ու անցեր: Ամբողջ հեթանոսութիւն՝ իր սարերովն ու դաշտերովը: Նոյնիսկ եկեղեցիներով ու վանքերով:

— «Հէ՛յ Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետ...»:

Եւ պէտք է տեսած ըլլալ Վարդավառը՝ Ս. Կարապետի սարին վրայ, երբեմն հեթանոսական լերան մը կատարը, մինչեւ տասը հազար բազմութեամբ: Ս. Կարապետի Վարդավառը՝ իր աւանդական լարախաղացներով, բայց մանաւանդ իր խիկ եւ խիկ հայկական խանդավառութեամբ, — ծիծղուն, ծփուն եւ անսարուեստ:

Անահիտի հովանին է — կ'ըսեն — փռուած այդ ամբողջ տարածութեան վրայ, հեռուն, մինչեւ Մեղրագետ ու Արածանին, եւ աւդին, մինչեւ Խնուսկնեան լեռները: Այլեւ Վահագնի հոգին:

Եւ կը թուի թէ Գրիգոր Լուսաւորիչը այստեղ միայն պարտուած է, չկարենալով կորզել գաղտնիքը Աստուծոյ:

Հեթանոս քրմապետը չէ ուզած յանձնել թանկագին գաղտնիքը, յանձն առնելով ծառայել վանքին մէջ, իբրեւ պարզ մշակ:

« Կաղ Դեւ »ն է այս, — իրեն յատուկ խցիկով եւ զուռով, որուն յատակը, — ո՛վ գիտէ — ապահովաբար կը պահէ մեր հեթանոսական շրջանի անծանօթ, անգնահատելի հարստութիւնները: Թոնիրները կը վառին գիշերը, եւ առտուն կանուխ « Կաղ Դեւ »ը մաքրած կ'ըլլայ ամէն բան: Մաքրած ու իր զուռը քաշուած, առանց մոխիրի հետք մը ձգելու:

×

Ուրկէ՞ ուր այս միամիտ աւանդութիւնները՝ այս համայնակուլ աւերուն վրայ: Այն ալ օրուան այս ժամուն, երբ շատ–շատեր մոխիր ցանած իրենց գլուխներուն, կը հառաչեն ու կը յօրանջեն:

Անոր համար որ, ոչ միայն Վարդավառ է այսօր, այլեւ տարեդարձը Տարօն աշխարհի վերջին ջղաձգութեան:

Վարդավառի կիրակի մըն էր — 1915 Յունիս 28 — երբ Տարօնն ալ արիւնլուայ փռուեցաւ գետին, դաւադիր « Նաթա-գան »ը կուրծքին: Կամ ամբողջ բազմութիւններով ողջակէզ՝ բոցերու մէջ: Կամ ջարդուփշուր՝ բահով, բրիչով, կացինով, թնդանօթով ու գնդացիրով...

Մա՛հ կ'ոռնար թշնամին, ամբողջ հայաշխարհին վրայ, գաղանային մոլուցքով մը: Եւ գերանդին ձեռքը, ժանիքները ցից, դանակները սրած՝ շունչը առեր էր Տարօն:

Հայ չմնաց Մուշի մէջ: Բայց Թուրք ալ չմնաց, ինչպէս կը խոստովանէր ինքն իրենք:

Միշտ արթուն եւ ըմբոստ, սնած՝ Սեբուհներու, Ջալուշներու, Հրայրներու, Մուրատներու, Անդրանիկներու, Տէր Քաջերու, Վահան Մանուէլեաններու եւ դեռ անհամար «անծանօթ զինուորներ»ու շունչով, Տարօն աշխարհը փլաւ ճակատագրական պահուն: Վրիպեցա՛ւ վերջին քառորդ ժամուն...:

×

Փլաւ՝ Ֆիզիքական աշխարհը բայց կ'ապրի հոգեկանը:

Այսօր, ամէնէն հեռաւոր ափերուն վրայ իսկ, ո՛ղջ է Տարօնի ոգին: Ու թերեւս աւելի աշխուժացած, ինչպէս բոլոր այն մնացորդներուն մէջ որ համբանքով փրկուեցան հայաջինջ սարափներէն, եւ կ'ապրին վաղուան համար:

Ո՛ղջ է Տարօնը՝ իր գիրովն ու խօսքովն ալ:

Զուշանար աստուար, Տարօ՛ն, քանի հաւատարիմ ես քու սարերուդ եւ անոնց փառքերուն, քու դաշտերուդ եւ անոնց արդար վաստակին:

Շ.

12 Յուլիս 1931

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԵՒ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին պանտը կցել) եւ երեք փրանք: Հասցէի ԱՌԺԱՄԵԱՅ փոփոխութիւններու համար (արձակուրդ եւն.) հին եւ նոր հասցէներուն կցել 7 փրանք մէկ ամսուան համար, մէկ ամիսէն պակաս ժամանակաշրջանի համար, փոփոխութիւն չի կատարուիր:

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները:

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՆ ՎԷՃ ՆՈՐ ԷՋԻ ՎՐԱՅ

«ՈՐՈԳԱՅԹ ՓԱՌԱՑ»

Երբ վերադարձայ արձակուրդէս, նամակներուս տրցակին մէջ գտայ սիրելի ընկերոջս՝ Ա. Ամուրեանի երկտողը, — կ'ուզէր որ կարդայի իր այն յօդուածը, ուր կը հաստատէ թէ «Յորդորակ» անուն գրքին հեղինակն է Մովսէս Բաղրամեան, մինչ նշանաւոր անծանօթ մը կը պնդէ թէ Յակոբ Շահամիրեանն է հեղինակը: Խորհեցայ թէ, այս հրաւէրով, կ'ուզէր նաեւ իմանալ իմ կարծիքս:

Փնտռեցի գտայ յօդուածը եւ կարդացի:

Եթէ այնքան յարգէի ընկերոջս ընդդիմախօսը, (որ ինքզինք «Նուաստ» կ'անուանէ արժանաբար), որքան կը յարգեմ սուէ ընկեր ի գրոց բարբառ, կը մասնակցէի վիճաբանութեան՝ առաջի՛ն իսկ օրէն: Բայց չա՛տ զզուած եմ մեր գրական բարքերէն եւ հրապարակէն: Ահա թէ ինչո՛ւ կը դժկամակիմ՝ ի մեծ ցաւ ընկերներուս, որոնք վէ՛ճ կ'ուզեն ինծմէ, վէ՛ճ, վէ՛ճ, միայն վէճ: Զզուած եմ, վասնզի մեր գրական հրապարակին վրայ, անհանդուրժելի՛ դարձած են այլեւս համբակներու յաւակնութիւնները, որոնք նման են նոր ծնած հորթերու ոստոստումներուն: Անհանդուրժելի՝ մեր թերամարմ յօդուածագիրներուն ժպիրհ, վիրաւորանքներով ուշադրութիւն գրաւելու իրենց փորձութեամբ, խորութիւն չգնելով բառերու գործածութեան մէջ, ինչպէս սա խօսքը նոր գրողներու հասցէին. «Ծնունդը անստոյգ մարդկային արարածներ»: Մեղա՛յ, մեղա՛յ: Այս ամէնը ամլութեան նշան: Օ՛ գրախօսք ճանճենիք, կ'ըսեմ ու կը ծալեմ թեւերս, խուփ կը պահեմ բերանս:

Այսուհանդերձ չեմ ուզեր անպատասխան թողուլ, այսօր, իմ շատ սիրելի ընկերս, «Ասպարէզ»ի խմբագիրը, Ա. Ամուրեան, մէկն անոնցմէ՝ որոնց կարօտով կը ծարաւնաս, եթէ վարժութիւնն ունիս բարեկամութեան գինին խմելու: Գիտեմ թէ իրեն նոյնքան սիրելի եմ ես, ու պիտի մնանք միշտ եղբօր պէս, միշտ զիրար փնտռող, միշտ զիրար յարգող, եթէ տարբեր իսկ ըլլան մեր տեսակէտները:

Ընդհուպ կը յայտնեմ թէ յաճախ նոյն տեսակէտն ունինք, նոյն կարծիքը, ինչպէս այսօր՝ երբ կը կրկնեմ, իրեն հետ, թէ «Յորդորակին» հեղինակ չի կրնար ըլլալ Յակոբ Շահամիրեանը:

Վէճը գաղափարաբանական չէ, այլ պարզապէս փորձ մըն է մատենագիտական պրպտումներու, աղբիւրագիտական աշխատանք միայն:

ԺԸ. դարու երկրորդ կիսուն՝ հրատարակուած են երկու մեծահռչակ եւ հազուագիւտ գիրքեր, պատմական արժէքով այնքան մեծ, որքան տպագրական տառերով «տղեղ», որոնց խորագիրներն են, վարժապետական ու քիչ մը տարօրինակ, «Նոր տետրակ որ կոչի Յորդորակ», տպուած Մադրասի (*) մէջ 1772ին, ռուսերէնի թարգմանուած ու տպուած Պետերբուրգի մէջ 1786ին, Կրատկօէ իստորիչեսկօէ ի գէօգրաֆիչեսկօէ օպիսանիէ ... եւ դեռ երկար խորագրով, միւսը՝ «Որոգայթ փառաց», տպ. իբր թէ 1773ին, (հրատարակուած են ուրիշ գիրքեր եւս, որոնց մասին՝ իրենց կարգին):

Իմ ընկերս՝ Ա. Ամուրեան կը գրէ թէ «Յորդորակ» գիրքին հեղինակն է Մովսէս Բաղրամեան, իսկ «Որոգայթ փառաց» գիրքին հեղինակն է Յակոբ Շահամիրեան: Ընդդիմախօսը կը պնդէ թէ երկու գիրքերուն եւս հեղինակը նոյն անձն է, Յակոբ Շահամիրեան. յետոյ հանելուկի նմանող նախադասութեամբ մը՝ այնպէս կարծել տալով թէ ծանօ՛թ է աղբիւրագիտական բոլոր փորձերուն, կը հեգնէ հայ բանասէրները, որոնք «դեռ Լէօի կարծիքից վեր չեն բարձրացել կամ նոյնիսկ դեռ չեն հասել Լէօի կարծիքին», գտնուին անոնք Հայաստան թէ արտասահման:

Միջանկեալ հրատարակուեցաւ քաղուածք մը Գարեգին Լեւոնեանի գիրքէն, ուր վարկպարագի ակնարկով մը կը մերժուի հեղինակ ճանչնալ Յակոբ Շահամիրեանը «Յորդորակ» գիրքին, ինչպէս եւ... «Որոգայթ փառաց» գիրքին:

Եւ ահա ես որ կուգամ ցատկել... Ռուբիկոնը:

Պիտի սրբագրեմ, ընդլայնեմ ու խորացնեմ վերջին տեսակէտը՝ հետաքրքրուողին թողլով ճշդել թէ հասա՞ծ եմ Լէօի կարծիքին, զոր յաճախ կը յիշատակեն ոմանք առանց... Լէօ կարդալու:

«Կեղծիք» մը կատարուած է մատենագիտական տեսակէտով: Նախ՝ Շահամիր Շահամիրեան իր տպարանին մէջ լոյս տեսած նշանաւոր «Որոգայթ փառաց» գիրքին ճակատը տպած է երիտասարդ մեռած իր որդւոյն՝ Յակոբ Շահամիրեանի անունը, հեղինակին անուան տեղը:

Երկրորդ՝ ճիշդ չէ «Որոգայթ փառաց» գիրքին տպագրութեան թուականը, 1773: Արդարեւ, այժմ հաստատուած է թէ «Որոգայթ փառաց» գիրքը հրապարակ ելած է այդ թուականէն տարիներ ետքը:

Ի՞նչ է իրողութիւնը, — պարզենք:

Բայց զգո՛յշ, կ'ըսեմ ես ինծի: Հաճելի չէ վերստին նշաւակ դառնալ այն յիմարաբանութեանց, զորս կրեցին անուն ու վաստակ չունեցող մարդիկ՝ երբ արեւելահայ աշխարհաբարի սկզբնաւորութեան թուականը Աբովեանէն առաջ տարի՝ պարծելով իբրեւ Հայ, — ի՛նչ սրբապղծութիւն... — հիմնուելով միայն աղբիւրագիտական փաստերու վրայ: Ուստի չեմ ուզեր որ նոյն յիմարաբանութիւնները կրկնուին՝ երբ «Որոգայթ փառաց» գիրքին ճակատէն կը հանեմ հեղինակ ճանչցուած Յակոբ Շահամիրեանի անունը, կամ կը մերժեմ ընդունիլ 1773 թուականը՝ իբրեւ նոյն գիրքին տպագրութեան թուական:

Ես գտեր եմ «Որոգայթ փառաց» գիրքը ժամանակին եւ... ընդօրինակեր եմ՝ ի պէտս բանագիտական ու մատենագիտական ուսումնասիրութիւններուս, — նման բազմաթի՛ւ ընդօրինակութեանց վկայ՝ աղքատ գրադարանի աչքե՛րս տկար: Տարիներ ետքը գտեր եմ նոյն գիրքը եւ այս անգամ սեփականութիւն դարձուցեր ինծի: Վասնզի կը սիրեմ խօսիլ գիրքերու եւ ամէն փաստի մասին ան քոննեսանս տը քօզ, ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիները:

Բայց եւ այնպէս զգուշացնելու համար դեղին վերապրումներու հեղինակները, որ վրաս չթափե՛ն իրենց նողկալի մաղձը, կ'ուզեմ աւելցնել թէ Մադրասի այս հրատարակութեանց մասին ամէն յայտնութիւն պիտի քաղեմ այն պրպտումներէն, որոնք կատարուած են, ճշդուած են, հաստատուած են արդի Հայաստանի մէջ, ստուգութեան տենչ ու կիրք ունեցող մատենագիրներու կողմէ, հմտութեան եւ վաստակի տէր արժէքաւոր բանասէրներու կողմէ: Այս պարագան կը շեշտեմ, որպէսզի չըլլա՛յ թէ, վերջապէս, կեղծաբարութեամբ՝ իմ ձեռքիս մէջ դրուի Պղուտարքոսի ցուպակշիռ, զոր, այս վէճին առթիւ, գործածած է Ամպարեցեան՝ Մադրասի Հայոց Ազգ. Կանոնադրութեան մէջ ցոյց տալով Պոլսոյ Հայոց Ազգ. Սահմանադրութեան նախընթացը, Լեհաստանի օրինակը գուցէ ձգած: Այս ցուպակշիռ շատ կը սիրէր գործածել նաեւ Փրոֆ. Ադոնց: Ես ատանկ մեղք չունիմ:

Բայց թերեւս հարցուի.

— Դո՞ւն գիտես Հայաստանի մէջ կատարուած այդ ուսումնասիրութիւնները, դո՞ւն՝ արտասահմանեա՛ն ճպուռ, դո՞ւն թէ Հայաստանէն հեռացած «պատմաբաններ» եւ «պրոֆեսորներ»:

Օ՛, լաւ որ այս տխրօրինակները զգուշացած են ակադեմիկոս ներկայանալէ... համեստաբար կամ թերեւս անոր համար որ նախակրթարանի իրենց կրթականները կարելի չէր ծածկել սրատես աչքերէ:

Օր մը, Օննիկ Պէրպէրեան կը հարցնէր ինծի զարմանքով.

— Ուրկէ՞ կը գտնես այսքան ծանօթութիւն:

Անշուշտ պատրաստուած այս մասս–բականը գիտէր թէ պայման չէ խելացի ըլլալ, կախարդական խելացութեամբ մը՝ որ կ'աճի ներքին ուժով, ոչ ալ ընդունիլ որ Աստուած միայն կը լցնէ հմտութիւնը այս կամ այն գլուխին մէջ: Մա[...] բանելիք ամաններ չեն մարդկային գըլուխները: Նորին Վեհափառութիւն Աշխատանքն է որ կուտայ ուղեղներուն ի[...] որ արեւը կուտայ պտուղներուն: Եւ Պէրպէրեան ի՛նք տուաւ իր պատասխան[...]

— Արծող կենդանին գիտէ թէ [...] պիտի գտնէ իր սիրած խոտը:

Արդարեւ, ախոռէն դուրս ելլողը, եր[...] իր ազքատ տիրոջ բերածին մնայ, բառա[...] չելով չէ որ արժէք կը ստանայ, ոչ ալ իր ոսկորները համբել տալով: Արտ եւ ա[...] դաստան վարող կենդանին կը պահանջ[...] վիթամին, — ահա թէ ինչո՛ւ հարկ է դաշտ ելլել, արածիլ ու ճարակիլ, [...] ու կանանչութիւն փնտռել: Բաւական [...] տիրոջ չոր գարին: Եւ վա՛յ այն գրագէ[...] տին, որ Աստուծոյ տուած բարիքով մի[...] այն կը գոհանայ՝ մինչեւ որ, ի վերջոյ, «փառաց որոգայթը» լինայ:

×

Մասս այսքան բուռն չարժելէ ետ[...] չեմ ուզեր որ քար մնայ ազնիւ [...] մէջ:

Շահամիր Շահամիրեան, արհեստով դերձակ, յետոյ մարգարտավաճառ, [...] տոյ տպարանատէր, դեռ եւս ծանօթ Շամիր Շամրեանց անուններով, յանկարծ [...] նուն եւ ստորագրութիւն կը փոխէ «յամի Տեառն Փրկչի մերոյ 1787, Հոկտեմբեր 15» եւ կ'ըլլայ Շամիր Շամիրեան, ինչպէս կը տեսնուի Հերակլ կայսեր գրած իր նամակին տակ, օրինակը Յովսէփ կաթողիկոս Արղութեանցի դիւանին մէջ պահուած, իսկ վեց տարի ետք՝ «յամի Տեառն Փրկչին մերոյ մի հազար եօթն հարիւր իննսուն եւ երեք, Օգոստոսի ամսոյ 17» կ'ըլլայ Շահամիր Սուլթանումեան, ինչպէս կը տեսնուի Մադրասի Հայոց Ընդհ. Ժողովի արձանագրութեան մէջ, ստորագրողներու կարգին:

Անունի եւ ստորագրութեան այս փոփոխութիւնները շատ բան կը խօսին հեղինակի իրաւունքներու մասին՝ հարցի պատմութեան մէջ, թող որ մեր օրերն իսկ անծանօթ չեն նման ծաղկազարդ [...] բոլութիւններ, — վկա՛յ այն որ [...] կը կոչէ անգլերէն լեզուն, կամ [...] ֆրանսերէն լեզուն, բառ մը զոր, իր [...] մանիչներով, շատ գործածեց Ֆիլիփ [...] ոխ՝ այս վերջին տարիներուն, հայ [...] պալրի մը երեւման առթիւ՝ իբրեւ կա[...] քուէի մրցանակին թեկնածու:

Պէտք է խոստովանիլ, սակայն, թէ Շահամիր Շահամիրեան, ինքնօգնու[...] թեամբ՝ մինչեւ հայ գիրերու եւ պատմութեան փառատուն բարձրացած [...] անձը, զոր Երիցեան կ'անուանէ «[...] ուսման մարդ», իսկ Լէօ՝ «կիսագրագէ[տ], որ նոյնիսկ լաւ չէր իմանում Հայոց [լե]զուն», թէեւ բառ Թորգոմ պատրիարքի «անգլերէնի հմուտ եւ եւրոպական [...] թերցումներով մշակուած միտք» ([...] գրէ), ազնուական Հայ մըն էր անզուգ[...] ման, որ այն դարուն՝ երբ կարելի էր [...] չարժման մէջ գնել թագաւորները [...] բակի առարկաներու նման, մարգրիտ [...] ոսկի շողացնելով անոնց աչքերուն [...] այն դարուն՝ երբ միամտաբար կը յո[...] սացուէր Հայաստան գնել փողով եւ [...] հարեղէնով, ինչպէս ժամանակ մը՝ [...] ցունքով, ըրաւ ինչ որ կրնար, [...] ինչ որ անկարելի էր նոյնիսկ, [...] տալու համար կարծես իր յետնորդն[ե]րուն, որոնք ոչ մէկ զոհողութիւն կը [...] տարեն՝ փրկելու համար եթէ ոչ [...] կան հողերը, գէթ հայկական մշակոյթը:

Այս՛, մեծ Հայ մըն է այս գերմա[...] հակառակ իր յիշուած փոքրիկ [...] րուն, որոնք մատենագիտական [...] քրքրութիւն միայն կը ներկայացնեն, [...] նժարի մէջ կը դնենք կատարեալ [...] իր սիրտը եւ հոգին, անհատաբար [...] տարած իր գործն ու զոհողութիւն[...] արժանի անմահութեան:

Այժմ դառնանք մատենագիտութեան:

(1) Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԾՆԹ.— Այս յօդուածաշարքին մէջ [...] մէն անգամ պիտի փոխուի խորագ[...] Կապը կամ կարգը պիտի նշանակուի [...] ւերով՝ ստորեւ:

(*) «Յորդորակ» գիրքին մէջ կը յիշուի թէ Մադրաս քաղաքը ծանօթ է նաեւ Չինիփաթնամ անունով, (Թորգոմ պատրիարք կը գրէ Չինի Փաթա, իսկ Թէոդիկ՝ Չինիփաթնամ), — թերեւս ուղիղը՝ Չինի Փաթամ, որ կը նշանակէ «փոքր ծովաքաղաք»:

Արթուն մարդիկը մէկ աշխարհ ունին, բայց քնացող մարդիկը ամէն մէկը իր աշխարհին ունի:

ՀԵՐԱԿԼԻՏ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՐՄԱՇԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Բ. — ԴԷՊԻ ԱՐՄԱՇ

Հինգշաբթի, առաւօտ

Առտուն կանուխ ճամբայ ելլելու է Իզմիտէն՝ Արմաշ հասնելու համար:

Գիշերուան կառախումբով եւ շոգենաւով եկող ուխտաւորները աւելցուցած են Իզմիտի տակնուվրայութիւնը: Ամբողջ քաղաքը պատրաստուած է ընդունելու այս անսովոր յողնախուռն բազմութիւնը, որ իր ամէն օրուան խաղաղիկ ու հանդարտ կեանքը վերիվայր շրջած ու խառնակած է: Պանդոկները լեփ-լեցուն են եւ եկողները կը ճամբեն: Ամէն տուն՝ հիւրանոց մըն է արդէն: Մեծագոյն ապաստանարանն է եկեղեցին, իր բակով ու սենեակներով, որք ուխտագնացութեան առաջին հանգրուանը կը կազմեն:

Քուն չկայ: Ամէն տեղ հապճեպ մը, տրտորանք մը, անդուլ երթեւեկ մը: Ընտանիքներ որոնք իրենց էրիկ մարդը կորսնցուցած են, մայրեր որոնք իրենց զաւակը կ'որոնեն, խումբեր որոնք իրենց մէկ ընկերը կը փնտռեն, պանդոկէ պանդոկ, տունէ տուն հարցնելով. «Իրիկուան թրէնովը սանկ մարդ մը եկա՞ւ»:

Կառաւանը կը կազմուի առտուն կանուխ ժամը 9ին: Ցայթ ու դանդաղ զոմէշները, գլխերն ի բուն պառկած եկեղեցիին դաւիթներին երկայնքը, հոսուն տիղմին մէջ որ իրենց կաշիին վրայ փայլուն ու խղոտ խաւ մը կապած է, կը լծուին սայլերուն եւ իրարու ետեւէ ճամբայ կ'ելլեն: Իւրաքանչիւր խումբ առաջուընէ բռնած է իր սայլը. կառապանները, ապահովութեան համար, իրենց հետ տարած են, առջի իրիկուընէ, սայլապանին մէկ որեւէ առարկան, ընդհանրապէս սայլին լուծքը:

Ես շատ ուշ ճամբայ կ'ելլեմ, ժամը 2,30ին, ձիով, Ինծի կ'ընկերանայ իր ձիուն վրայ Սահակ աղբարը, ծանօթ ձիապան, բարձրահասակ կորիճ մը, առոյգ ու նիհար, մատղ կաղնիի մը պէս ճապուկ ու զօրաւոր, Չէյպէկի տարազով, փէսին բոլորտիքը փաթթած գունաւոր թաշկինակ մը որ իր դէմքին խիզախ արտայայտութիւնը կ'աւելցնէ, իր կամարին ծայրէն ցուցնելով յաղթական՝ ատրճանակն ու դաշոյնը: Մեզի հետ կուգայ նաեւ Իզմիտցի խեղճ հայ կին մը, նոյնպէս ձիու վրայ: Իր ձիուն երկու քովէն մէկ մէկ կողով կախուած են, որոնց մէկուն մէջ կապոցներ կան, իսկ միւսին մէջ հէք վեցամեայ մանուկ մը, իր արգուն, խուլ ու մունջ, զոր ահա երեք տարի է շարունակաբար Արմաշ կը տանի՝ Աստուածածնի գութը հայցելու այդ տարաբախտ պզտիկին վրայ: Ուխտ ընդունակա՛ն, մարի՛կ:

Շուտով կ'անցնինք Համիտիէ փողոցէն, Իզմիտի պուլվարը, որ իրօք եւրոպական փողոցի մը չափ լայն է, երկու կողմէն ծառերով զարդարուած ու բաւական լայն յատակուած, եւ դուրս կ'ելլենք քաղաքէն: Հոն, չնչին գինով մը, նոր բան մը կը սորվիմ, թոփրաք պաստըի համար տասնական փարա կ'առնեն մեզմէ իբր տուրք, զոր այստեղ պաճ կ'անուանեն (բաղդատել համանիշ հայերէն բաժ եւ ֆրանսերէն բէաժ բառերուն հետ): Շատ հին սովորութիւն մըն է այս որ Միջին դարուն Եւրոպայի ամէն քաղաքներուն պարապաններուն առջեւ ի գործ կը դրուէր: Ռուսիոյ մէջ ալ, մեծ պողոտաներուն գլուխը մէկ մէկ փակոցներ հաստատուած էին, երկու ցիցեր որոնց միջեւ հորիզոնաձեւ հաստատուած շարժուն ձողը ուղղահայեաց կը բարձրանար՝ թող տալու համար անցնիլ մարդերուն եւ կառքերուն: Եթէ չեմ սխալիր, այդ սովորութեան ամէնէն վերջին հետքերը դեռ չեն ջնջուած այժմ Ռուսիոյ մէջ:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(Շար. — 3)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԱԼԱԶԱԽՐԱԾ ՆԱՒԸ»

Խօսքը Կոստան Զարեանի «Նաւը լերան վրայ» երկի Հայաստանեան հրատարակութեան մասին է: Մտքի եւ հոգիի պըրպտումներէն հրաժարած գրագէտի մը խաթարուած բարոյական դիմագիծը հաստատող եւ այդ գրագէտին հոգեկան եւ … անանկութիւնը ցոյց տալու գործ … է Պօղոս Սնապեանի վերլուծական աշխատութիւնը:

Բարոյական անձնատուութեան համազօր արարք մը գործած է Կ. Զարեան: Պ. Սնապեան, էջ առ էջ եւ տող առ տող բաղդատութիւն ընելով «Նաւը լերան վրայ»ի 1943ի եւ 1963ի զոյգ հրատարակութիւնները, ներկայ եւ գալիք սերունդներուն խղճի եւ մտքի դատաստանին յանձնած է մամուլի սիրուն … եւ միտք ծախու հանած Կ. Զարեանի աններելի եւ այլանդակ պախարակելի արարքը:

Երկու հիմնական նպատակ հետապնդած է Պ. Սնապեան, երբ ձեռնամուխ եղած է Կ. Զարեանի գործին երկու տպագրութիւնները բաղդատութեան ենթարկելու տաժանակիր աշխատանքին: Նախ՝ առիթ տալու հայ մտաւորականութեան, որ փառաբանութիւններու բուրվառ այս … դիմաց կանգ առնէ եւ ապա … իր խօսքը գրականութեան պատմութեան մէջ նախընթաց չունեցող խմբագրական այս կամաւոր այլասերումին առթիւ» եւ ապա՝ «որպէսզի հայ երիտասարդը յստակօրէն կարենայ տեսնել իր ճակատագրին հետ խաղացող մարդոց … եւ պահէ խաբեբաներուն, խաբեբայութիւններուն դէմ ընդվզելու եւ պայքարելու ցեղային իր արու նկարագիրը»:

Զոյգ առաջադրութիւններուն մէջ յաջողած է Պ. Սնապեան:

Որովհետեւ, իր հաստատումները, որոնք արդիւնք են մանրազնին պրպտումներու եւ բաղդատութիւններու, աւելի … պերճախօս են:

[illegible] է Սնապեանի գիրքը:

Հայ մարդու ու մանաւանդ գրագէտի բարոյական նկարագիրը աղճատող, այլանդակող, մրոտող նախընթացը չունեցող այս արարքին ի տես, Հայ մարդու ու մանաւանդ գրագէտի արժանապատուութեան եւ առաքինութեան նախանձախնդիր … Սնապեան ընդվզած է, ըմբոստացած … չէ կրցած մնալ լուռ:

Կ. Զարեանի «Նաւը լերան վրայ» երկը … իր լեզուի, ոճի, կառոյցի բացա… չքնաղութենէն եւ արժէքէն, ցեղային … մնացած ոգին հաստատող … մըն էր նախ: Համահայկական յոյ…, առաջադրութիւններ, ձգտումներ երեւան հանող եւ շողարձակ լոյսին տակ դնող փառանկար վէպ մըն էր ապա: Տառապանք, այդ տառապանքին իսկ պատճառով կոփուած, թրծուած հայ մարդուն ներքին հոգեկան նկարագիրը բացայայտող գեղեցիկ էջերու հիւսք մըն էր վերջապէս:

Մանաւանդ՝ ինքնատիպ կառուցուածք ունեցող երկ մըն էր, ուր անկրկնելի պատկերներով ցոյց կը տրուէր, երեւան կը հանուէր «քանի մը հոգիներու պատմութեան» պրիսմակին տակ, բովանդակ ժողովուրդի մը, հայ ժողովուրդին անխորտակ կամքը՝ կերտելու իր անկախ եւ սեփական պետութիւնը:

Նաւը դարաւոր Հայաստանն էր, որ հակառակ աշխարհատատան արհաւիրքներու եւ ալեկոծումներու, հայ բազկին եւ հոգիին անընկճելի կամքով յամրաքայլ այլ հաստատակամ կը ձգնէր բարձրանալ դէպի լեռ, հասնիլ իր վերջնական հանգրուանին:

Այս էր, ահա, քսան տարի առաջ գրըուած «Նաւը լերան վրայ» վէպին խորքը: Էութիւնը:

Իսկ քսան տարուան ընդմիջումէ ետք «մաքրազտուա՞ծը», այս երկրորդ հրատարակութի՞ւնը, Հայպետհրատի խնամքով լոյս տեսա՞ծը — ապականած ճահիճ մը:

« Մաքրազտում » անուանած է Կ. Զարեան իր այս արարքը: Եւ առանց գոյն խղճահարութեան, առանց ծիծաղելի ըլլալու գոյն մտավախութեան, գրչի տարնացուցիչ հարուածներով ջնջած է բառեր, տողեր, լման պարբերութիւններ եւ իբր թէ «մի շարք փաստաթղթերի լոյսի ներքոյ»՝ կատարած «մաքրազտումներ»:

Այլ խօսքով խաթարած է երկին ոգեկան եւ պատմական դիմագիծն ու նկարագիրը:

Արդարեւ, մամուլի իր վարձքը ստանալու տենչը այնքան տիրական եղած է անոր մօտ, որ, ինչպէս ցոյց կուտայ Պ. Սնապեանի կազմած ցուցատախտակը, ուր բաղդատութեան ձեւին տակ դէմ դիմաց կը դրուին Կ. Զարեանի երէկուան եւ այսօրուան գրածները, Հայպետհրատի խնամքով անցեալ տարի լոյս տեսած «Նաւը լերան վրայ»ն խրած է ճահճախառի մէջ, այլեւս երբեք այդտեղէն չշարժելու դատապարտուած ճակատագրով մը:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

«Ալազախրած նաւը», հեղ. Պ. Սնապեանի, տպ. Պէյրութ, 1964:

Դժո՞խքը: Միւսներն են:

ՍԱՐԹՐ

×

Աւելի դիւրին է մեռնիլ կնոջ մը համար քան անոր հետ ապրիլ:

ՎԱԼԷՐԻ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յ. Պարոնեանի գրական հարուստ ժառանգութիւնը ցրուած է մամուլի, յատկապէս իր հրատարակած « Մեղու », « Թատրոն » եւ « Խիկար » պարբերաթերթերուն մէջ, մասամբ ալ արեւելահայ մամուլին մէջ:

Ստորեւ « Արձագանգ »ի մէջ լոյս տեսած թղթակցութիւններէն քանի մը հատուածներ: Թղթակցութիւնները Պարոնեան ուղարկած է Քամ ստորագրութեամբ, եւ խմբագրութիւնը հրատարակած է «Ծիծաղներ» վերնագիրով:

Թատրոնի տնօրէններն մեծ նեղութիւն կը կրեն ասա թատերական ներկայացումներ տալու մասին: Մայրաքաղաքիս եւրոպական մասին մէջ Հայերէն լեզուաւ ներկայացում տալու համար Թատրոնի տնօրէն մը նախ պարտաւոր է դիմել քաղաքապետութեան, որ պաշտօն ունի յիսուն դահեկան առնել եւ հրաման տալ առանց թատերգութեան նիւթը հասկնալ ուզելու: Երկրորդ՝ պարտաւոր է տպագրական տեսչութեան դիմել, որ պաշտօն ունի բնաւ հրաման չտալ Հայերէն ներկայացումներուն՝ ի բաց առեալ այն ներկայացումներն որոնց մէջ Նոյ նահապետն իր տապանով Մասիս գագաթին վրայ կը նստի, կամ Բաղաամու էշը մարդու պէս կը խօսի, կամ Յովնան մարգարէն ձուկին մէջ ճաշ կ'ընէ, կամ երեք մանկունք հնոցին մէջ ցուրտէն կը դողան, կամ ազգային երեսփոխաններն ժողովին մէջ կը քնանան եւայլն: Երրորդ՝ պարտաւոր է լուր տալ ոստիկանութեան, որպէսզի ներկայացման ատեն ոստիկան մը ներկայ գտնուի եւ հսկէ դերասաններուն եւ հանդիսականներուն վրայ, իւրաքանչիւր ոք ասա պարտաւոր է, եթէ յանցանք մը գործելու միտք ունի, նախապէս ոստիկանութեան իմաց տալ որ գայ իր վրայ հսկէ, թէպէտ եւ գողերն բացառութիւն են, այս ամէնը կատարելով հանդերձ՝ Թատրոնի տնօրէնը եւ վստահ չէ ներկայացումն ամբողջապէս տալու, որովհետեւ ոստիկանութեան գանձէն զինուոր մը կուգայ եւ ներկայացումը կը խափանէ, առանց կարեւորութիւն տալու քաղաքապետութեան տպագրական տեսչութեան կողմէն տրուած հրամաններուն: Մայրաքաղաքիս ասիական մասին վրայ Հայերէն ներկայացումներն բացարձակապէս արգիլուած են, ուստի այն Հայերն որ մայրաքաղաքիս ասիական կողմը կը բնակին՝ եւրոպական կողմը կ'անցնին, եթէ փափաք ունենան Հայերէն ներկայացումներ տեսնելու եւ, փոխադարձաբար, եւրոպական կողմը բնակող հարուստ Հայերն որ ազգային Թատրոնէ հեռու կը փախչին, Ասիոյ կողմը կ'անցնին. արդէն շատերն այս նպատակով գաղթականութիւն մը կազմած են եւ մինչեւ Գաղատիոյ կողմերը գնացած են: Ժամանակ պիտի գայ ուր Թատերասէր Հայերն Տփղիս պիտի երթան ազգային ներկայացումներ տեսնելու համար...

Կեցցէ՛ բարեկամութիւն...

1882 թիւ 1

×

Կ. Պոլիս, 8 Յունուար, 1882

«Ո՜հ, հոսեցէ՛ք արտասուք իմ... իմ արտասուք, օ՛ն, հոսեցէ՛ք... իմ հոսեցէ՛ք արդ, արտասո՛ւք...» կը մրմռար քթին տակէն օր մը բանաստեղծին մէկն, համբերելով մատներն որ կօշկակարութեան կոչումն ունին եւ թղթատելով Յանգարան *մ'որ ամէն բանի կրնայ ծառայել բացի* յանգարանէ*: Զգացի անմիջապէս, թէ խեղճ բանաստեղծն ինքզինքն յանկարծ անել փողոցի մը մէջ գտած է, թէ եւ դառնալու կ'ամաչէ եւ բոլոր ճիգը կը թափէ ելք մը գտնելու համար... բանաստեղծ մը դժուարագիւտ յանգի մ'առջեւ ... ի՜նչ դժբախտութիւն, հանգերն երբեմն յանգերէն դիւրաւ կը գտնուին... բանաստեղծին թափած արիւն եւ քրտինքն* Յանգարանին *ձեռնտուութիւնն ու քերականութեան կողմէ եղած զոհողութիւնն ապարդիւն կը մնային. ո՛չ յանգը կուգար եւ ո՛չ արտասուքը: Պարզ հանդիսատես մնալ կը փափաքէի, սակայն ծիծաղներս կուգային բանաստեղծին կրած տառապանաց առջեւ:*

— Ի՞նչ կը նշանակէ այդ ծիծաղներն, բարեկամ, հարցուց ինծի յանգախնդիրն:

— Ոչինչ, պատասխանեցի, ամենայն քաղաքավարութեամբ եւ աւելցուցի, թէ պատրաստ եմ իրեն օգնել եթէ կարօտութիւն ունի:

— Շնորհակալ եմ, արտասուքին *նոյնանիշ բառ մը կը յիշէ՞ք:*

— Սուգը:

— Այդ բառն իմ յայտնել ուզած իմաստին չի գար:

— Ջուրն ի՞նչպէս է:

— Ջո՞ւրն, — գոչեց մէկէն ի մէկ սթափուելով:

— Այո՛, ձուկն:

— Բայց ի՞նչ տեսակ ձուկ:

— Որ տեսակէն որ կ'ուզէք կրնաք գտնել: Օրինակի համար՝ օձաձուկ, վահանաձուկ, մելանաձուկ, պարպունեա, լիքերինոզ, սարտելա... բայց կ'աղաչեմ, ըսէք ինծի, ձուկին տեսակն ինչո՞ւ կը հարցնէք, ուտելու համար չէք փնտռեր կարծեմ ձուկն:

— Ուտելու համար չէ, սակայն ինծի քառավանկ եւ մեծ ձուկ մը պէտք է:

— Վահանաձուկն կարող է այս մասին ձեզի օգտակար լինել:

— Շնորհակալ եմ, բայց եւ նորէն յիշողութեանը դիմեց ուրիշ բառ մը գտնելու համար– վասնզի քանի մը վայրկեանէն նորէն սկսաւ մրմռալ՝ «Իմ հոսեցէ՛ք արդ արտասուք... արտասուք... արտասուք...» եւ քերթողին արտասուքն չէին հոսեր եւ սակայն իմ ծիծաղներս կուգային, վասնզի նա արտասուք չունէր եւ ես ծիծաղներ ունէի, որ կուգային արտասուքին եղած հրաւէրին վրայ: Հեռացայ այդ բանաստեղծին քովէն եւ այն օրէն ուխտ ըրի բնաւ չարտասուել գրական ասպարէզին վրայ, որոշելով արտասուքին դէմ՝ որ յամառ է եւ հազար անգամ ալ հրաւէր կարդաս իրեն՝ չի բարեհաճիր պատուել զքեզ... կարծես ազգային ժողովին նիստերուն հրաւիրուած երեսփոխան մ'է...: Իմ բարեկամ եւ ամբողջ հայ երիտասարդութեան բարեկամ պարոն Գրանէր Ատամն լաւ գիտէ վարուիլ արտասուքին դէմ, բնաւ չի հրաւիրեր զինք եւ սակայն արտասուքներն իրմէ բնաւ չեն բաժնուիր... Թող ուրեմն, պարոն Գրանէր Ատամին գրիչն լայ եւ ողբայ, իմ գրիչս պէտք է որ ծիծաղի, թող արտասուք *եւ* ձուկ *փնտռող բանաստեղծն ալ պարոն Գրանէր Ատամէն փոխառութիւն ընէ, սխալ չհասկցուի, արտասուք եւ ոչ դրամ: Ես արտասուքի հետ գործ չունիմ եւ չեմ փափաքիր ունենալ, թոյլ տուէք ծիծաղներուն ինծի գալ, զի անոնց է այս աշխարհիս արքայութիւնն:*

«Արձագանգ» 1892 թիւ 12

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (137)

ԽՈԴԵԴԱՆ

Դաշտաղէմից եւ Արինոքից այդ միեւնոյն գիշերը փախել էին Հաջու եղբայր … եւ Սալիմէ եւ միւս հարուստ Քրդերը իրենց ընտանիքներով:

Հաջին նոյնպէս որոշել էր հեռանալ Դաշտաղէմից: Ախոսպի տան Քրդերի վրէժխնդրութիւնից խուսափելու համար նա … էր մի առժամանակ թաքնուել … եւ Մոսկանի Շէկօ տան Քրդերի …, իսկ այնուհետեւ անցնել Քրդստան: Դաշտաղէմից հեռանալու նրա վճիռը վերջնական դարձաւ այդ գիշերը Արինոքում կատարուած սոսկալի մի դէպքից …: Զատոյի կանանցից երկուսը, որ … թաքնուել էին գիւղում, հայ … չորեր հագած եւ խենջարներով …ւած, լուսադէմին մտել էին Աւէտի կանանոցը, սպանել էին Հաջի …ոջը եւ Արինոքի ձորով փախել էին … Թարաթ:

… տոնախմբութեանը յաջոր… եղեռնական դէպքը այնպիսի ցնցող տպաւորութիւն էր գործել Հաջու վրայ, որ նա, խելագարի պէս, դուրս էր վազել տանից, թեւերի վրայ առած իր սիրած կնոջ մարմինը:

Առաւօտ վաղ նա շտապեց Դաշտաղէմ: Խոդեդանը գիշերը անց էր կացրել Զատոյի տանը՝ Ոսկեհատ հրամանատարի եւ Շինական Պօղոսի հետ: Աւէտի Հաջին նրանց դուրս կանչեց եւ առանձին ասաց.

— Ես գնում եմ Քրդստան:

— Ինչո՞ւ, — զարմացաւ Հովիւը:

Եւ Քուրդը, արցունքն աչքերին, պատմեց Հուրի Մալաքի սպանութեան հանգամանքները, անհունապէս ողբալով իր ամենասիրած եւ ամենագեղեցիկ կնոջ մահը: Վերջում նա ասաց.

— Իմ պապերը Քրդստանցի են, ուզում եմ քաշուել մեր հողը: Ի՞նչ գործ ունեմ Հայու երկրի մէջ:

Աստուրին, որ խիստ վշտացած էր ցաւալի դէպքից, շատ դուր եկաւ իր տիրոջ խելացի խօսքերը, ուստի նա հարցրեց.

— Ինչո՞վ օգնեմ քեզ, աղա:

— Միայն մէկ բանով. ինձ անվտանգ անցկացրու Շամիրն, որ էնտեղից Քրդստան գնամ: Թուրքերը կարող են ինձ ճանապարհին սպանել:

— Չեմ թողնի, — ասաց Հովիւը:

— Շնորհակալ եմ, Խոդեդան, եթէ դու եւ Ոսկեհատը չլինէիք, երէկ խաչապաշտները ինձ կը սպանէին: Դուք փրկեցիք իմ կեանքը:

— Էլի կը փրկենք, աղա: Ս. Ապրերկի կռուին դու չես մասնակցել: Թուրքի դէմ գնդակ չես արձակել: Մեզ սպանողներին դու սպանեցիր, ինչո՞ւ թողնենք, որ քեզ վնասեն:

— Սալվարտից յետոյ աշխարհն ինձ համար ամայացաւ, Խոդեդան: Ուզում եմ քաշուել մեր երկրի հեռաւոր լեռների մէջ եւ այնտեղ անցկացնել իմ կեանքի վերջին օրերը, — ասաց Հաջին:

Երբ Խութումն էին, լեռնային մի կանաչ ձորակի մէջ, Քուրդն ասաց.

— Նստիր էս թմբի վրայ, բան ունեմ քեզ ասելու:

Նրանք նստեցին:

Թաւշեայ կանաչի վրայ լսւում էր զորքի յաղթական ոտնաձայնը:

— Մի վերջին խօսք է մնում ինձ, Խոդեդան, — սկսեց Հաջին ծխամորճը վառելով: — Գնալուց առաջ ես ուզում եմ յայտնել քեզ մի բան, որ մինչեւ այսօր ծածուկ եմ պահել: Գոնէ դու իմացիր իմ պատմութիւնը: Չէ՞ որ մենք անվերադարձ ենք բաժանւում:

— Բաց արա սիրտդ իմ առաջ, աղա, մի չլուծուած հանելուկ կայ քո մէջ, վաղուց եմ նկատել:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Խորէն Ոսկանեանի եւ իր բոլոր պարագաներուն իր եղբօր՝ Յարութիւն Ոսկանեանի կսկծալի մահուան առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Հայկանուշ Թիւլէքեանի մահուան առթիւ, Քանէն Տիկիններ Նշանեան, Մէրիժան եւ Տիւղեան 40 ֆրանք կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն) և 20 ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

COSTA VERDE

SOCIETA
PER LA
VALORIZZAZIONE DELLA SARDEGNA
(s. p. a.)

—

ՍԱՐՏԵՆԻԱՅԻ գեղածիծաղ ու վայրի՝ արեւմտեան ափերուն վրայ, չքնութեան մէջ է գրօսաշրջիկներու յատուկ ծովեզերեայ ՔՈՍԹԱ ՎԵՐՏԷ քաղաքաշրջանը, 15 միլիոն ք. մ. տարածութեամբ ընդհանուր յատակագիծով մը։

Այս առթիւ, ծախու են ՔՈՍԹԱ ՎԵՐՏԷ Ընկերութեան բաժնեթուղթեր սահմանափակ թիւով, որոնց գինը խիստ մատչելի է եւ գնումը զուրկ որեւէ պետական տուրքէ՝ 20 տարի։

Գրաւոր դիմել Ընկերութեան արտասահմանի ներկայացուցիչին՝

Mr. A. GLORIKIAN :

— MUNICH (Allemagne)
Platzl Münzstr. 8/9

— MILANO (Italie)
Via S. Vittore al Teatro, 3

Ընկերային կամ հաւաքական բնոյթ ունեցող ձեռնարկներու համար, գնումի մասնաւոր եւ շահեկան պայմաններ։

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ, Ս. ՂԱԶԱՐ, ԹԻՐՈԼ
ՄԻԼԱՆ ԵՒ ԱՅԼ ԳԵՂԵՑԻԿ ՇՐՋԱՆՆԵՐ

Փափաքողներուն համար, այցելութիւն Հռոմ, յաւելուածական ծախքով։

▼

Մեկնում Օգոստոս 3ին, վերադարձ 31ին

Արձանագրութեան եւ այլ տեղեկութեանց համար դիմել.—

Մ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ՝
(ENSEIGNES GRIEG) 1er étage
261, Rue St. Denis, PARIS (2e)
Tél. : GUT. 09-06

Յ. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ՝
128, Rue de Flandre, PARIS (19e)
(Մուտքին դիմացի դուռը)

Հ. ԱԹԱՆԱՍ ՎՐԴ. ՔԵՍԷՃԵԱՆ՝
PAROISSE ARMENIENNE CATHOLIQUE
69, Avenue Henri Barbusse
ARNOUVILLE-LES-GONESSE (S. et O.)
Tél. : 15.56 Gonesse

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Յուլիս 26ին, Կիրակի ամբողջ օրը, Վալապրի անտառին մէջ։ Կարտանի մօտ, էքսի ճամբուն վրայ։

Ենթակոմիտէներու եւ խումբերու վարչութիւնները այժմէն պէտք է վարձեն իրենց օթօքարները։

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբաստիայի «Սիամանթօ» խումբին կողմէ։

Նիւթ՝ ՄԵԾՆ ՏԻԳՐԱՆ
(Ֆրանսերէն լեզուով)

Դասախօս՝ Պր. Ժան Շահպարոնեանց
Այս երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8,30ին Ազգային Տան սրահը։ Մուտքը ազատ

—✱—

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

— Մխիթարեան փորագրութիւն —

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՍԵՒՐ
ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆ, ՓԱՐԻԶ

—✱—

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Այրի Տիկին Վիքթորիա Զատրըճեանի — ծնեալ Այնաճեան, Շապին Գարահիսար — մահուան (Կարտան) առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին կը նուիրեն.

Այրի Տիկին Աւրէնէ Պարոնվարդեան 20 Ֆր., Պ. Մանուկ Պարոնվարդեան 30 ֆրանք։

Այրի Տիկին Աննիկ Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Փափազեան կը նուիրեն 50 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն, Այրի Տիկին Մարի Շաքէրի մահուան քառասունքին առթիւ։ («Յառաջ»)ի միջոցաւ։

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Հայ Կարմիր Խաչի օդափոխութեան կայանի մանուկներու Ա. խումբը կը մեկնի երկուշաբթի, 6 Յուլիս ժամը 14ին, Հայ Կարմիր Խաչի Կեդրոնատեղիէն, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն։

×

Հայ Կարմիր Խաչի Օգնութեան Մարմնի գեղարուեստական ցերեկոյթին առթիւ օդափոխութեան կայանին կը նուիրեն՝ Տէր եւ Տիկին Ն. Ալալէմճեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գ. Պահթիարեան (Նիս) 20, Պր. Վ. Աթապէկեան 20. Մոդեան ընտանիք, Պ. Կ. Գապատայեան 10-ական Ֆր, Տիկին Տէօքմէճեան 20 Ֆր.։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ
— ՅԱՃԱԽԵՑԷՔ —

ՃՈՇԿՈՒՆԵԱՆ-ՈՐԴԻ

(CHEZ JEANNOT)
Ծովէն մէկ քիլոմեթր հեռու

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան համադամ կերակուրներ եւ մասնաւորաբար ՏԷՕՆԷՐ-ՔԷՊԱՊ եւ արեւելեան զանազան խմորեղէններ

BAR - RESTAURANT
« CHEZ JEANNOT »
195, Chemin du Rouet
MARSEILLE - 8e
Հեռ. 77 - 76 - 39

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

— Ի ՆՊԱՍՏ "ՀԱՅԱՍՏԱՆ" ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ —

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական վարչութեան կողմէ

FORET DE CARNELLE

AU LIEU DIT *LE BEAU POINT* (près de Saint-Martin du Tertre)
Կիրակի Յուլիս 19
Գեղարուեստական բաժին Հայկական մթնոլորտ
Խմիչք՝ մատչելի գիներով
Մանրամասնութիւն եւ յաջորդով

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու կայանի արձանագրութեանց առկախ մնացած հաշիւները վերջնականապէս պէտք է փակուած ըլլան մինչեւ Յուլիս 15։ Թերացումի պարագային չվճարողներու անունները կը ջնջուին մեկնումի ցանկէն, խղճամիտ դիմումներու դահացում տալու համար։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ներածման կարեւոր հաստատութիւն մը, գիտութական ծառայութենէ տասնհինգ երիտասարդ մը կը փնտռէ իր ապրանքներուն ներկայացուցչութեան համար, Փարիզ եւ արուարձան։ Գրել թերթին որ կը փոխանցէ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՈՒ ՄԵԿՆՈՒՄ

Ա. ԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ՅՈՒԼԻՍ 31ԻՆ

ԵՐԵՒԱՆ

Երթ ու դարձ օդանաւով։ 13 օր Երեւանի մէջ

×

Բ. ԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 13ԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

Շոգենաւով՝ ՍՈՉԻ, ՍՈՉԻԷՆ օդանաւով՝

ԵՐԵՒԱՆ

Երկու ճամբորդութեանց համար, բացառիկ զեղչեալ գին՝ 2100 ՖՐԱՆՔ

ՄԵԿՆՈՒՄ — Մարսէյլէն Օգոստոս 13ին, ժամը 18ին, Ճենովայէն Օգոստոս 14ին, ժամը 8ին, Նափոլիէն Օգոստ. 15ին, ժամը 12ին, Փիրէայէն Օգոստ. 17, ժամը 10ին, Պոլսէն Օգոստ. 18, ժամը 16ին, Վարնայէն Օգոստ. 19, ժամը 8ին, Քոսթանցայէն Օգոստ. 19, ժամը 18ին, Օտեսայէն Օգոստ. 20, ժամը 11ին, Եալթայէն Օգոստ. 21, ժամը 13ին, Սոչիէն–Երեւան Օգոստ. 22 ժամը 12. 14 ՕՐ ԵՐԵՒԱՆ, Սեպտ. 5ին մեկնում օդանաւով՝ Մոսկուա Սեպտ. 6ին, մեկնում Մոսկուայէն Փարիզ շոգեկառքով կամ օդանաւով։

ԴԻՄԵԼ.—

TRANSTOURS
22, Rue du 4 Septembre, PARIS 2e — RIC. 77.40
Ամէն Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ ժամը 16·30էն 18·30։

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chateiet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ տասնեակ մը մեծ ընտրակարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու ճոխ ընտրութիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ծածկոցներ.— Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որուն շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒԼԻՍ

MARDI 7 JUILLET 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

40րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10052

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — No 10.052

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑ

...պրոսի իրենց հայրենակիցներու ի...անքներուն նախանձախնդիր, Թուր...ը կը պահանջէն, որ յարգուին այդ ...ած խոստումները, ըստ որոնց, կիպ...այի Թուրքեր հաւասար իրաւունքներ ...ին ունենան Յոյներու հետ։

...Յոյներէն հաւասար իրաւունքներ պա...ող Անգարան ինչո՞ւ կը մերժէ սա...ոյն Լօզանի Դաշնագրով՝ իր ստանձնած ...ութիւնները Հայերու հանդէպ։ ...որ խոստացած էր յարգել փոքրա...ութիւն եղող Հայերու լեզուն, կր...ական ազատութիւնները եւ իրրեւ քա...ացի, այլ իրաւունքները նոյնպէս ա...։

...Լօզանի դաշնագիրը խմբագրող յաղ...աւոր պետութիւններ հզօրներ, երբեւիցէ յիշեցուցի՞ն ...Թուրքիոյ՝ իր յանձնառութիւնները։

...Թուրքիա երբ սեղմումներ դրաւ Հայե...ու լեզուի վրայ, արգիլեց Հայոց Պատ...րիարքութեան գաւառանդութիւնը, եւ նախա...ծրաններու մէջ պարտադրեց որ Թրք...երէնով ուսանդուին գիտութեան եւ այլ ...եր, զգացուցի՞ն իրեն, թէ յայտնօ...րէն կը չկնէր իր յանձնառութիւնները։

...իրենց աչքին գերանը չտեսնող Թուր...ը կը խօսին ուրիշներու աչքի շիւղին ...ին։

...Կիպրացի Թուրքերը անցնող երկու ...ուան ընթացքին չենթարկուեցան եր...ք քաղաքական հալածանքներու։ Անոնց ...ու բաց մնացին Կիպրոսի բոլոր ան...երը, մինչ քառասուն տարի ետք, ...երու դեռ իրաւունք տրուած չէ, ա...երէն երթեւեկել երկրին ներքին պա...երը։

...արգիլեալ գօտիներ գոյութիւն ու...ան, ուր ոտք չի կրնար դնել Հայ...։

...երկրին ներքին քաղաքներու ...րներ չեն կրնար բանալ առր...պրոց մը եւ իրենց փոքրիկնե...որդեցնել հայերէն։

...հայ փերիկները կը մեծնան անծա...իրենց հայրերու լեզուին։ Կը խօսին ...երէն, կը գրեն Թուրքերէն եւ կը ...անծանօթ իրենց նախնիքներու ...ութեան եւ աւանդութիւններուն, ...պարտուած՝ ձուլուելու։

...հայ փոքրամասնութեան կացութիւնն է ...Թուրքիոյ մէջ։ Աւելի բախտա...են Քիւրտերը, որոնք կ՚ապրին ներ...գաւառներու մէջ։ Անոնք նոյնպէս ...են դպրոցներէ։ Իրաւունք չունին ...ազգային ազրումներու մասին ...։ Անգարայի ծրագիրն է երկ...տարրերին բոլոր ժողովուրդնե...թրքական կաթսային մէջ։

...պաշտպանող իրողութիւնը մոռցած, ...կը չարունակէ ճառել կիպրացի ...ութեան իրաւունքներէն։

...արդարութեան նախանձախնդ...ութիւն մը, որ հրապարակով ...թէ ի՞նչպէս կ՚ըլլայ, որ ...փոքրամասնութեան իրաւունքնե...խօսող Անգարա չի յարգեր ...մէջ ապրող տարրերին փոքրա...ութեանց տարրական իրաւունք...։

...երկու չափ եւ երկու կշիռ ...ութիւնը։

...որ կիպրացի Թուրքեր կզգին ...ամէն իրաւունք։ Անոնց ...վրայ ճնշում չգործուեցաւ։ ...դպրոցներուն համար յոյն անօ...ունեցան, ինչպէս եղան ...հայկական դպրոցներու հա...։

...որ Ամերիկայի մէջ եւ այլուր ...փոփախանի լծուած՝ ...կ՚աշխատին իրենց փոքրամաս...

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱԼԺԷ

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

Կացութիւնը կը ծանրանայ Ալժերիոյ մէջ, ուր բազմաթիւ խորհրդարանական-ներ կորսնցուցած են իրենց հանգամանքը մինչ ուրիշ շատեր արտաքսուած են կու-սակցութեան շարքերէն եւ Ֆերաթ Ապ-պաս՝ նախկին պարագլուխ ապստամբա-կան շարժումին, նախագահ «Ալժերիոյ Հանրապետութեան առժամեայ կառավա-րութեան» եւ ներկայիս նախագահ ալժե-րական Խորհրդարանին, հսկողութեան տակ է իր բնակարանին մէջ։

Այս է պատկերը զոր կը պարզէ երկու տարեկան անկախ Ալժերիան։

Այս տարեդարձը տօնուեցաւ կիրակի օր, լարուած մթնոլորտի մը մէջ։

ԷՖ ԷԼ ԷՆ կուսակցութեան կեդրոնա-կան կոմիտէն ըսած է որ Պէն Պելլա, ըստ Սահմանադրութեան թիւ 58 եւ 59 յօդուածներուն, ստանձնէ արտակարգ իրաւասութիւններ եւ քանի մը անդամ-ներ արտաքսէ։ Ասոնցմէ 5 հոգի «մար-տակարգի թշնամի» հռչակուած են.— Մոհամէտ Պուտիաֆ, Հայթ Այթ Ահ-մէտ, Շապանի, Մոհամէտ Խիտէր եւ Հասանի Մուսա։

Իրաց այս կացութեան մէջ, կարելի ալ չէ յստակ հաշուեկշիռ մը պատրաստել եւ ըսել թէ ի՞նչ նոր պայմաններ կան երկրին մէջ։ Պէն Պելլայի համար ընդդի-մութեան կռնակն են Ֆրանսացի քաղա-քացիներ։ «Ֆրանսացիք են որ կ՚օգնեն Խիտէր կոչուած բռնենին»։ Հա Պէն Պելլա չի յիշեր թէ նոյն Ֆրանսացիք, պաշտօնապէս, կէս միլիառ ֆրանք կու-տան իրեն։

Ամէն պարագայի մէջ, Պէն Պելլա չի կրնար ուրանալ այն խառնակութիւնը, որ կը տիրէ Ալժերիոյ մէջ, անկախութենէն ի վեր։ «Ֆիտական Ընկերվարութիւնը» անցեալ տարի իշխանութեան գլուխ ե-ղողներուն վարդապետութիւնն էր։ Այս տարի Պէն Պելլա «իսլամէն եւ մահմետա-կան աշխարհին ասանդական արժէքնե-րէն» կը ճառէ։

«Աֆրիկէի հրապարակը» հրաւիրուած էր ժողովուրդը, այս երկրորդ տարե-դարձին առթիւ, բայց միայն քանի մը հազար շարքայիններ, կիներ եւ բանուոր-ներ հաւաքուած են լսելու Պէն Պելլան։ Անիկա միայն իր ուրախութիւնը յայտ-նած է ֆրանսական հողերու գրաւման մասին եւ չեշտած.— «Համայնավար չենք»։ Խօսած է նաեւ «նախկին-եղբայր-ներու» մասին զորս «խամաճիկներ օտար քարիւղատէրերու ձեռքը» որակած է։ «Ալժերիոյ դէմ եղած այս դաւերը կը ձգտին ալժերական քարիւղի շահագործ-ման մենաշնորհը պահելու։ Այսպէս է որ քարիւղատէրերը կ՚ուզեն պահել իրենց մենաշնորհները որոնք քանի մը միլիառի կը հասնին։ Օրինակ՝ Թրափալ ընկերու-թիւնը իր մասնակցութիւնը առաջարկեց երրորդ նաւթուղիի մը շինութեան հա-մար։ Շահերուն հարիւրին 16ը առաջար-կեցին, մինչ որ անկարելի էր որ ընդու-նէինք։ Երեք ամիս վերջ, հարիւրին 20 առաջարկեցին, նորէն անբաւարար է։ Երրորդ նաւթուղին 100էն 100 ալժերա-կան պիտի ըլլայ։ Խիտէր գող մըն է որ կուսակցութեան պատկանող վեց միլիառ հին ֆրանք տարած է հետը։ Գնդ. Շա-պանի ուզեց ապստամբութիւն առեղծել Սահարայի մէջ, Պիսքրայի դրամատու-ները պարպեց Օրէս փախելէն առաջ։ Այթ Ահմէտ զուրկէն օգնութիւն կը ստա-նայ, Պուտիաֆ մեր յեղափոխութեան թշնամին է Թրիփոլիէն ի վեր»։

Պէն Պելլա չէ խօսած Ֆերաթ Ապպասի մասին եւ եզրակացուցած է.— «Կը սպան-նենք անոնք որ զմեզ սպաննեցին»։ Ժո-ղովուրդին կուտանք որդեգրել պաշտպա-նել յեղափոխութեան բերած բարիքները, սպաննէ քաղքենինները եւ անոնց ունե-ցածն առնէ»։

Գալով Ֆերաթ Ապպասի, որ անկախու-թեան առաջին օրերուն Պէն Պելլան նա-խընտրեց Պէն Խետտայէն, հսկողութեան տակ է եւ կինը պատասխանած է լրա-գրողներուն — «Ամուսինէս կախում չու-նի այցելուներ ընդունիլը»։

Կ՚ըսուի թէ Պէն Պելլա բանադնացներ գրկած է Զուիցերիա, չիման մէջ մտնե-լու համար «նոր ըմբոստներուն հետ»։

ՅՈՅՆ-ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԲԱԽՈՒՄ

նութեան իրաւունքները բռնաբարուած ըլլալը ցոյց տալ, իսկ վաճառուած մա-մուլը ձայն բռնած՝ գատախազի դեր կ՚ուզէ կատարել, առնել չէ՞ հանրային կարծիքին առջեւ դնելու մեր պարագան։

Տեղին չէ՞ Ունեւորութեան տուրք ա-նունին ներքեւ Հայերու, Յոյներու եւ Հրեաներու հանդէպ գործուած անմարդ-կային բարբարոսութիւնները «քաղաքա-կիրթ» աշխարհի աչքերուն առջեւ դնե-լու։

Աւելին. ըսելու, որ այդ բարբարոսու-թիւնները գործուեցան վարչապետ Իս-մէթ Ինէօնիւի նախագահութեան օրով, անոր, որ անձամբ Լօզանի վեհաժողովին ներկայ եղած եւ Թուրքիոյ կողմէ ստո-րագրած էր հայ փոքրամասնութեան մը-շակութային, տնտեսական եւ քաղաքա-ցիական իրաւունքները յարգելու խոս-տումները։

Տեղին չէ՞ յիշեցնել 1955 Սեպտեմբեր 6ի հակայոյն դէպքերը, որոնց ընթաց-քին բազմաթիւ անմեղ Յոյներ եւ յոյն հոգեւորականներ, կրակի տրուեցան եկե-ղեցիներ եւ կողոպտուեցան վաճառատու-ներ ու տուներ։

Պէտք է բանալ այս բոլորը ու շատ ուրիշներ։

Մենք, իբրեւ զոհերը թուրք բարբա-րոսութեան, պէտք է ըլլանք դարձեալ ա-ռաջին բողոքողներն ու ծառացողները այդ բարբարոսութեանց դէմ։

Հասած է առնել, որ աշխարհ իմանայ այս բոլորը ու ընդարձակօրէն։

Իմանայ ու փնտռէ գործնական եղա-նակը սանձելու ոճրագործ ձեռքերը Թուր-քերուն, տնօրինելով արդարութիւն ա-նոնց զոհերու մնացորդացին։

«ԱՐՄԵՆԻԱ»

ՖՐԱՆՍԱ

ԽԵՂԴՈՂԸ ԲՌՆՈՒԵՑԱՒ

Մարդը, որ սպաննած էր տարաբախտ Լիւք Թարոնը, 11 տարեկան, եւ սպառ-նալիքներ կը կարդար ոստիկանութեան աւելի քան մէկ ամիս է, ձերբակալուեցաւ առ-ջի օր, իր վերջին «քաջագործութեան» պատճառաւ։ Ծանօթ է որ անկէ ամիս մը առաջ, Վէնիէրի անտառը կը գտնուէր Լիւք Թարոնի մարմինը։ Տղեկը քանի մը օր առաջ մեկնած էր տունէն, ծնողքէն յանդիմանութիւն լսելէ խուսափելու հա-մար։ Այդ թուականէն ի վեր, մէկը, որ ինքզինքը «խեղդողը» կը կոչէր, ամէն օր նամակ կը գրէր ոստիկանութեան կամ զանազան թերթերու, հեռաձայն կ՚ընէր խմբագրութեանց կամ ձայնասփիւռի կա-յաններու եւ երկար նկարագրութիւններ կ՚ընէր բրած-թողածին։ Հասած էր որոշ նպատակի մը, աւելի քան երեք շաբաթ, մեծ տպաքանակ ունեցող թերթերը մի-այն իրմով կը զբաղէին։ Ամէն օր, առա-ջին էջերուն վրայ, 5-6 սիւնակի վրայ խորագիրներով լոյս կը տեսնէին իր գրութիւնները։ Վերջապէս առջի օր, կը գործէր ճակատագրական սխալ մը, հե-ռաձայն կ՚ընէր յայտնելով թէ «2 ձի» կառքը գողցած էր մինչ ինք՝ կառ-քին տէրը, կը խոստովանէր ի վերջոյ թէ «խեղդողն է»։

Լիւսիէն Լեժէ, 27 տարեկան, հիւան-դապահ է Վիլժուիֆի յիմարանոցը, ուր իր կինն ալ կը խնամուի մտային խան-գարումներու համար։ Ձերբակալուելէն վերջն ալ նոյն ամբարտաւանութեամբ խօսած է, ինքզինքը «հանճար մը» նկա-տելով։

ԿԱՊԻ ՄՈՐԼԷԻ ՄԱՀԸ

Ֆրանսական բեմը սուգի մէջ է։ Արդա-րեւ, շաբաթ օր, Նիսի իր բնակարանին մէջ, մեռած է Կապի Մորլէ, 71 տարե-կանին։ Թատրոնի եւ շարժապատկերի այս բացառիկ դէմքը, եղած է լաւագոյն ար-ուեստագէտներէն զորս Ֆրանսա ունեցած է։ Իր ժպիտը, Թաշկինակի ծանօթ շար-ժուձեւը, ջղային խնդուքը անմոռանալի պիտի մնան բոլոր անոնց համար որոնք տեսած են այս դերասանուհին։ Տարի-ներէ ի վեր, Կապի Մորլէ կը տառապէր ընդհանրացած խլիրդէ եւ նոյն ժպիտով կը շարունակէր խաղալ «Երբ երախան կ՚երեւայ»։ Գիտէր թէ պիտի մեռնէր, բայց խոր հաւատացեալ, համոզուած էր որ չի մեկնիր այլ կը հասնի։ Վերջերս ամուսնացած էր իր 19 տարիներու կեան-քի ընկերոջ՝ նախկին նախարար Մաքս Պանրֆուսի հետ։

Ծնած էր Ալժերիա։ Իր բազմաթիւ ա-ռաքինութեանց կողքին, շատ բարի սիրտ մը ունէր եւ ոչ ոք կը լսէր իր բազմաթիւ բարիքները, գրկուած երախաներու կամ հիւանդներու։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Նիսի մէջ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԸ ԿՈԼ Փարիզ վերադարձաւ Պոնէն «սիրալիր անհամաձայնութիւն»է մը ետք, ինչպէս կը գրէ Ֆիկառօ։

ՄԻԿՈՅԵԱՆ Քապուլ հասաւ ուր երկու օր պիտի մնայ։

ՉՈՄՊԷ յայտարարեց թէ պատրաստ է «ազգային համերաշխութեան» դահլիճ մը կազմելու, 9 օրուան խորհրդակցու-թիւններէ ետք։

ԽՐՈՒՇՉԵՒ Մոսկուա վերադարձաւ եւ փրաւտա կ՚ողեկոչէ խորհրդային վարչա-պետին Սքանտինաւեան ճամբորդութեան յաջողութիւնը։ Այս առթիւ անգամ մը եւս կը ձաղկէ Չինացիները «անվարտ բայց հիւլէական ուժով»։

ՄԻԹԸՐԱՆ յայտարարեց թէ միայն եր-կու խմբակցութիւն կայ.— Անոնք որ տը Կոլի հետ են, անոնք որ կը պայքարին տը Կոլի դէմ։ Շարունակելով իր ընտրապայ-քարը Կաստոն Տէֆէռ ալ շեշտած է թէ «կոլիզմը անցեալի կուսակցութիւնն է»։

ՄԱԼԻԷՆ կը հաստատեն երկու ֆրան-սացի նախկին նախարարներու մահը։ Ա-սոնք սուտանական յառաջդիմական կու-սակցութեան պարագլուխներն էին և ար-գելափակուած էին 1962էն ի վեր։ Ներ-քին նախարարը պարզապէս ըսած է «Օր մը չէ օր մը բոլոր բանտարկեալները կը մեռնին»։

ՎԱՐՇԱՒԱՅԷՆ փոլիթիքա շաբաթա-թերթը քննադատած է Ռոպըրթ Քենըտիի լեհական ճամբորդութիւնը։ Ամերիկայի Արդարութեան նախարարը «նախըն-տրած» է ձեռքեր սեղմել եւ սպասցնել կառավարութեան անդամները, ամերիկ-եան դեսպանատունը։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՑԱՆ

Պելֆոնթնէն կը հեռաձայնեն որ Կա-պոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանի Ա-խումբի տղաքը ողջ-առողջ հասած են։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏՐԱՆՔՆԵՐ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Ֆրանսա կը մղէ Թուրքիան պատերազմելու Ռուսիոյ դէմ, ֆրանսացի սպաներ Թուրք բանակը կը պատրաստեն, Ֆրանսայի զինակից է Շուէտը, հարկ է նախ Լեհաստանը բաժանել։

Պոտեմկին «մարդիկ ճանչնալու մեծ կարողութիւն ունէր» կը գրէ կենսագիրը, անշուշտ լաւ ճանչցած էր բարեկամ եկեղեցականը, որ կը յուսար հայ թագաւորութեան վերականգնումը ապահովել բարեկամին միջամտութեամբ եւ կը յուսադրէր Հայերը, մինչեւ Հնդկաստան, թէ մօտ է ազգային ազատագրումը պարսիկ լուծէն։ Պոտեմկին «հետեւողական ոգի չունէր, արագօրէն կը լքէր եռանդով ձեռնարկած որեւէ ծրագիր» կ'ըսէր Աւստրիոյ կայսրը, զինք գործի մըղողը, մայրաքաղաքէն հեռացնողը վարչապետն էր եւ մրցակիցները։ Արղութեան չկրցաւ ճանչնալ բարեկամը, չկրցաւ ըմբռնել թէ Լեհաստանը բաժնող, Ղրիմի Թաթարները կատաղաբար ջարդող Պոտեմկինը համամիտ չէր Թուրքին եւ Պարսիկին դէմ պատերազմելու եւ անկախ երկիր մը ստեղծելու։

Արղութեան երախայի մը նման լացաւ, երբ Պոտեմկին մեռաւ 1791ի աշնան։ «Հայաստանը որբացաւ, մեծ շէնքը կործանեցաւ, բոլորը փուլ եկան, շէնքերի տակ Թաղուեցան ոչ միայն իմ ցնորքներս այլեւ բոլորին, որոնք ինձանից աւելի խելացի են»։

Անկեղծ եւ ճշմարիտ յայտարարութիւն։

Արղութեան կը սթափի պահ մը՝ երբ վարչապետ Պեզպորոտքօ լռութեամբ հաւանութիւն կուտայ Զուբովի ծրագրին՝ արշաւել Պարսկաստան, սահմանակից ըլլալ Թուրքիոյ, Փոքր Ասիոյ ճանապարհով, յառաջանալ Պոլիս, իրականացնելու համար «յոյն ծրագիրը», քանի որ Աւստրիա կը փակէր արեւմտեան ճամբան։ Զուբովի նպատակն էր «Վրաստանի միացնել Երեւանն ու Գանձակը, վերականգնել Ղարաբաղի մելիքները, տարածել ռուս ազդեցութիւնը մինչեւ Երասխ, հաստատել ղաղտնի յարաբերութիւն մելիքներուն հետ եւ պինդ պահել Արարատեան կաթողիկոսի հետ կապը Արղութեանի միջնորդութեամբ»։

Զուբով կը գրաւէ Տերպէնտը, կը հրաւիրէ Արղութեանը իր մօտ, շնորհակալութիւն կը յայտնէ, որ Աստրախանի մէջ հանդէս կատարած եւ պանծացուցած է ռուս քաջայաղթ բանակը, Արղութեան ալ շնորհակալութիւն կը յայտնէ, պարտականութիւն մը կատարած էր «Ռուսիան յոյսն ու ապաւէնն էր Աստուծոյ հարստահարուած ժողովուրդին»։ Եւ սակայն հրամանատարը կը մերժէ Արղութեանի խնդրանքը՝ նախապատուութիւն տալ Հայերուն, որովհետեւ այդ պիտի ըլլար արհամարհանք մահմետականներու հանդէպ։ Արղութեան դեռ կը յուսայ, կը վստահեցնէ Ղուկաս կաթողիկոսը, թէ ռուս արշաւանքի նպատակը Հայերը պարսիկ լուծէն ազատագրելու համար է։

6 Նոյ. 1796ին կը մեռնի կայսրուհին, յաջորդը կը հրամայէ ռուս բանակին վերադառնալ Ռուսիոյ սահմանները, հազարաւոր Հայեր կը գաղթեն դէպի հիւսիս։ Աղա Մահմուտ կը գրաւէ Շուշին, կ'աւերէ Ղարաբաղը, սովամահ կ'ըլլայ հայ բնակչութիւնը։ 1797ի ամառուան երաշտը կը փճացնէ հունձքը, պակասը կը լրանայ ժանտախտով։

Մելիքներ եւ կաթողիկոս կը շնորհաւորեն նոր կայսրը, որ Պետրոս Մեծի եւ Կատարինէի նման կը խոստանար իր հովանաւորութիւնը տարածել հայ ժողովուրդի վրայ։ Ռուս վարչութիւնն ալ իր քաղաքականութեան կռուան կ'ուզէր դարձնել Էջմիածինն ու հայ ժողովուրդը, որ պիտի չարունակէր պատրանքներով օրօրուիլ։

Արղութեան համոզուած թէ ռուս պաշտպանութիւնը պիտի յապաղի, մինչդեռ հայ տառապանքը կը սաստկանայ, կը դառնայ արտագաղթի առաքեալ մը։ Հանել Հայերը իրենց դարաւոր հայրենիքէն եւ գաղթեցնել Ռուսիոյ անմարդաբնակ վայրերը, ծաղկեցնելու համար Ռուսիան. այսպէս գաղթողը պիտի ուծանար ազգութենէն, հայ երկիրը դատարկուելով աւար պիտի ըլլար Պարսիկին։

Կը վախճանի Ղուկաս կաթողիկոս, Արղութեան ռուս կառավարութենէն կը սպասէ իր վարձատրութիւնը՝ Էջմիածնի աթոռը։ Կաթողիկոսական ընտրութեան կը մասնակցէին Էջմիածնի միաբանութիւնը, մելիքները։ Վերջին խօսքը կը մնար Պոլսոյ միաբաններուն եւ ամիրաներուն։ Անհրաժեշտ էր Պարսիկին ճանաչումը, Թուրք կառավարութեան ֆերմանը։

Պարսիկները ծուռ կը նայէին իր ընտրութեան, հարցուցած էին Ղուկաս կաթողիկոսի, թէ ի՞նչ կը նշանակէ Արղութեանի գործունէութիւնը ռուս բանակներուն մէջ։ Ղուկաս պատասխանած էր, որ Ռուսիոյ եպիսկոպոս էր եւ իր իրաւասութենէն դուրս կը մնար։ Օսմ. կառավարութիւնն ալ գիտէր, թէ ռուսեւթուրք պատերազմին ռուս բանակին մէջ ծառայած էր եւ մզկիթ մը եկեղեցիի փոխել տուած էր։ Ռուս հրամանատար Լազարեւ կը հրաւիրէ Արղութեանը ընտրել, որովհետեւ ան կը վայելէ ռուս կառավարութեան լիակատար վստահութիւնը։ Էջմիածին կը վարանի, կը գրէ Պոլիս վարանումին պատճառը։ Առաջին անգամ ըլլալով Ռուսը կը միջամտէր Էջմիածնի գործերուն, թէեւ Մայր Աթոռը պարսկահպատակ էր եւ ռուսահայ գաղութը փոքրաթիւ։ Արղութեան կը գրէր Պոլիս. «Ով որ ալ ընտրէք, ան կաթողիկոս չի կրնար ըլլալ, աղետալի հետեւանք կրնայ ունենալ»։

Պոլիս կաթողիկոս կ'ընտրէ Դանիէլ եպիսկոպոսը Թուրք կառավարութեան թելադրութեամբ եւ պատրիարք կ'ընտրէ Դաւիթը։ Գալուստ Սրբազան կ'ընդդիմանայ Դաւիթի պատրիարքութեան. եկեղեցիին մէջ Դաւիթը վար կ'առնէ պատրիարքական աթոռէն, ժողովուրդն ալ եկեղեցիէն դուրս կը վռնտէ Գալուստը։ Կառավարութիւնը կը միջամտէ արդարութիւնը հաստատելու համար։

Ռուս կառավարութիւնը Պոլսոյ դեսպանին միջոցով օսմ. կառավարութեան կը դիմէ Արղութեանը ընտրել տալու համար։ Դիւանագիտական բախումէ մը խուսափելու համար՝ Բ. Դուռը կ'աքսորէ Դանիէլը, Դաւիթին ալ Արղութեանի կաթողիկոսութեան ֆերմանը տալով կը հեռացնէ Պոլսէն։ Ռուս դեսպանը Արղութեանի բարեկամներուն կը գրէ. «Դանիէլ պատրիարքը Թենետոսէն ձեզ կ'ողջունէ, ուր աքսորուած է»։ Արղութեան հպատակութեան գիր կ'ուղղէ ցարին. «Պատկերը աստուածային բարեբարութեանց եւ խոնարհ կերպարանք վերնոյն էակին»։

Այդ օրերուն պարսիկ բանակը կը քանդէր Երեւանը, կ'արշաւէր Թիֆլիզ։ Արղութեանի անսպասելի մահը ցաւ կը պատճառէ ռուս իշխանաւորներուն, որոնք պիտի միջամտեն կրկին կաթողիկոսական ընտրութեան մէջ, Պոլսոյ պատրիարքներու փոփոխութեանց մէջ։ Բ. Դուռն ալ կը վերաքննէ հայեւռուս յարաբերութիւնները։ Ռուսեւթուրք պատերազմին առեն Ռուսերու Հայերէն զօրք կը վերցնէին՝ խոլամներու դէմ։ «Պոլսոյ մէջ զրոյց կար, որ Ռուսիա կ'ուզէ հայ թագաւորութիւն մը կանգնել, Թուրքիոյ մէկ մասն ալ գրաւելով։ Սուլթանը կ'աքսորէր ամիրաներէն շատերը։ Պատերազմէն առաջ Թուրք հրամանատարին հրամանով Թուրքերը կը խլեն Հայերու զէնքերը, բահերը, դանակները եւ յետոյ Բասեն կը տանին։ Ռուսերը երբ Թուրք սահմանը կ'անցնին, աւերակ գիւղեր կը գտնեն՝ Հայերէ դատարկուած»։

Ռուսեւթուրք պատերազմին նախօրեակին հայ թերթին «յաւելուածը» կ'ուզէր յիշեցնել ռուսեւհայ սերտ բարեկամութիւնը, հայկական բաղձանքները, ռուսական խոստումները։ Պատրանքները դիւրին չեն փարատիր, դարու մը յուսախաբութիւնը գիտակցուած չէր երազատեսները, նոյնիսկ երբ ռուսացման աշխատանք կը տարուէր արեւելակողմը։ Անվաւեր դաշնագրին եաին անգիր դաշնագիր մը կը կնքուէր Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ խեղդելու համար ազգայնական ամէն շարժում։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ԵՐԳ՝ ԱՌԱՆՑ ՆԱՀԱՆՋԻ

Հ. Յ. Դ. Լոնտոնի «Նաւասարդեան» կազմակերպութեամբ, Յունիս 6ին «Թէյ Հաւուզ»ի շքեղ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Անկախութեան 46րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը։

Օրուան բանախօսն էր Տիկին Հուրի Ափէկեան։ Ժապաւէնի մը վրայ ամբողջութեամբ արձանագրուած ըլլալով ան, ահա թուղթին կը յանձնենք գլխաւոր մասերը, խորագիրը տալով «Երգ առանց նահանջ»ի։ Որովհետեւ նորութիւններով լի, ոգեշունչ եւ արժէքաւոր բանախօսութիւն մըն է։ Մեր ժողովուրդի մասնաւորի հայ երիտասարդութիւն կրնայ միշտ երգել, հաւատամքի եւ վճռ իտէալներու ձգտող այս բանաստեղծական շունչով եւ թռիչքով արտասանուած խօսքերը։

Ղ. ԺԻՐԱՅՐ

×

Մեռեալներու ճշմարիտ գերեզմանը ողջերուն սիրտերուն մէջն է, բառն է բանաստեղծը։ Այն ժողովուրդը որ յիշել գիտեր, դատապարտուած է մեռնելու. Ուրեմն, գիտնանք յիշել։

Մայիս 28ը եկաւ մեր ժողովուրդի պատմութեան մէջ այնպիսի մէկ պահու, երբ ճակատագրականօրէն որոշուած էր անոր բնաջնջումը։ Մայիս 28ը ծաղկեցաւ անսպասելի հրաշքի մը պէս։

Վեց դար ամբողջ, հայ ժողովուրդ դադրած էր ազգ եւ ժողովուրդ ըլլալէ. Դադրած էր մարդկային գիտակցութեան եւ կոչումի իր բոլոր արժանիքները ունենալէ։ Երբ սակայն վանքերուն մէջ պլպլար, երկիւղածօրէն կը պահուէր հայ լեզուն, հայ մշակոյթը։ Եւ այդ վեց դարերու մէջէն, ի՞նչ գաղտնիքով արդեօք այս կենսունակութեան աւիշը

Պիտի ըսէք որ արտաքին դէպքեր Բայց միայն արտաքին դէպքերը պէտք է որ ժողովուրդը պատրաստ ունենայ, եւ հողը պատրաստուելու համար, պէտք է ընտրանին ունենայ։

Ամբոխը, մեծամասնութիւնը, թէեւ որ կրնայ հրաշքներու սերունդը պատրաստել. ընտրանին մըն է, քանի մը երեւայներ են, քանի մը գիտակից ձեր։ Հրաշքներու իրականացումը հնարաւոր է միայն այնպիսի ժողովուրդի քով, որ այնքան յատկանշականօրէն ցեալ մը ունեցած է, եւ որ պայքարած իր հողին, իր անհատականութեան պահպանման համար։

Երկրորդ, առանց զէնքի կարելի չէ րաւունք պահպանել։

«Հայ ժողովո՛ւրդ, ե՞րբ պիտի քու ինքնակամ մահովդ մեռնիլ եւ գուլ որ քեզ սպաննեն քու բացած ներուդ մէջ»։ Այսպէս բառ Արփի հայրիկ։ Եւ կամ ապրիլ ազատ եւ անկախ։

Եւ սակայն ոչ ոք ազատ եւ անկախ յաստան մը ունենալու խօսքը կ'ընէր մէջ։ Ի՞նչ է պահանջուածը, Ազատ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՐՄԱՇԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր առջեւ կ'երկարի խճուղի մը, երկար, անհատնում, անսահման։ Արեւը իր ճառագայթները անորդել կը թափէ ճամբուն վրայ, արծաթազօծելով փոշին որ ջուրի հարթ մակերեւոյթի մը պէս կը փռուի։ Այս փոշեղէն ծովն իր կոհակներն ունի։ Դիտա՞ծ էք, իրիկուան դէմ, քամիին վազքը ծովուն վրայ. հովը իր առջեւէն վտարական կը հալածէ պզտիկ, մանտրտիկ կոհակներ որոնք մութ կապոյտով մը կը գունաւորեն ջուրին սպիտակութիւնը։ Այստեղ ալ, փոշիի բարակ խաւ մըն է որ դանդաղօրէն կ'անջատուի նախ, յառաջ խաղալով, վազելով գրեթէ, հետզհետէ բարձրանալով ու տարածուելով։

Գիւղացիներու կառքեր, ձիաւորներ, հետեւակներ, ամէն վայրկեան մեր դէմը կ'ելլեն։ Սայլերն ընդհանրապէս բեռցած են փայտ, եգիպտացորեն, ծխախոտ, արմտիք, իսկ ձիերը՝ ածուխ։ Անատոլուի ճշմարիտ գիւղացիներ, առոյգ, բարձրահասակ, արեւէն այրած, այլատեսակ տարազներով, որոնց մէջ ֆէսին փաթթուած թաշկինակը, առաւել կամ նուազ ծաւալուն շալվարը եւ շուաններով կապուած տրեխը՝ յար եւ նման են գրեթէ միշտ։

Զարմանքս մեծ կ'ըլլայ սակայն երբ կը տեսնեմ թէ գրեթէ ամէնքն ալ Հայ են. չէ՛, եթէ իրենց գիւղական պարզութեամբ ամէնքն ալ պարտք չհամարէին ըսել մեզ «Բարի՛ երթաք», յաւիտեան պիտի չմըտածէի թէ Հայեր են ատոնք։ Այս զարմացումս վերջէն աւելի սաստկացաւ Արմաշի մէջ. է՛հ, ի՞նչ, աս ալ Հայ է, ա՞ն ալ Հայ է։ Այո՛, Հայ են։ Կը կարծեմ թէ մարդաբան մը եթէ ուզէր հայկական բուն տիպարը գտնել մեր մէջ, անճրկած պիտի մնար այս զանազան տիպարներու անհուն պէսպիսութեան առջեւ։

Խճուղիին երկու կողմէն կ'երկարաձգուին ընդարձակ արտեր, որոնց հունձքը աւարտած է արդէն։ Եգիպտացորենի յայնատարած դաշտ մը ուշադրութիւնս կը գրաւէ. պտուղները հնձուած են եւ արմատները միայն կը մնան ուղղաձիգ, արեւէն չորցած, աղտոտած, սեւցած, — կարծես ճայնարկութեան անվախճան նըշաններ՝ հողին մէջ ցցուած, բնութեան ահաւոր խորհրդին անհունութիւնը սրակելու համար։ Ծխախոտի արտերը միայն կը պահեն դեռ իրենց կանաչութիւնը, բարակ ցօղունի մը ծայրը դալար փունջով մը, որուն մէջ ճերմակ ծաղիկներ՝ խօսուն խուզարկու աչքերը կը թուին լայն տերեւներուն։ Անկէ դուրս, բնութեան թմբիրն է որ կը տիրապետէ, հնձուած արտերուն տրտմութիւնը, այրած կոնծած գետնաքարշ խոտերով ծածկուած։ Խճուղիին երկու կողմը, տեղ տեղ, ծառերու պուրակներ, որոնց գունատ տերեւներուն մելամաղձութիւնը ա՛լ աւելի թախծանայ փոշիի բարակ խաւին տակ։ Մացառները միայն կը պահեն, ճամբուն երկու կողմը, իրենց մշտադալար թարմութիւնը. բնութեան ժպիտն է այդ, անշարժ, անփոփոխ, ծերանալ չգիտցող կնկան մը անմեռուկ հըրապոյրը։ Մորմենիները իրենց փշոտ ճիւղերուն շաղապատումով կամարներ կը ձեւացնեն, որոնց վերեւ կարմիր ու սեւ պտուղները իրենց անմատչելի առարկային չարախինդ հեղնութիւնը կը նետեն մեզ կարծես։

×

Հինգշաբթի, կէսօր

Երկաթուղին կ'ընկերանայ մեզ հիմա, իր գիծերուն փայլփլումը երկարելով մինչեւ հորիզոնը, մետաքսէ մախրադոյն ժապաւէնի հանգունատիպ։ Վերջ ի վերջոյ կը կտրէ մեր ճամբան եւ մենք կը թողունք զինքը անյայտանալ դէպի աջ, շարունակելով մեր գնացքը ձախակողմէն։ Լեռներու շղթան, որ աջակողմէն մեզ չի թողուր Իզմիտէն սկսեալ, կ'ուղեկցի մեզ, միշտ հաւատարիմ։ Լեռնաշղթային անընդհատ վայրէջքը ու վերելքը՝ հորիզոնին վրայ կը ձեւացնէ լական անհաւասար գիծ մը, տարտամութեան մը մէջ բթացնելով ցցունքներուն եւ ծործորներուն եզրները։ Հեռուէն հեռու կապոյտ մուխ մը կը բարձրանայ, կ'ոլորուի դանդաղօրէն ծփանուտ ամպ մը լով։ Ածխագործներուն խարոյկներն որ կը վառին լերանց մէջերուն խոր

Լռիկ կ'երթանք, մեր ձիերուն նաւոր գնացքով։ Դաշտանկարին րութենէն ու անշարժութենէն անցած է մեզի։ Անցորդները կը ցանցառին։ Հեռուէն հեռու, ամպ մը կը յայտնէ մեզ սայլի մը լուստը։

Հիմա կը բաժնուինք խճուղիէն, լով անոր թաւալել իր փոշոտ երկ չեւ Պաղտատ, եւ կը մտնենք ճամբու մը մէջ որ Արմաշ պիտի Այդ ճամբան մասնաւորապէս ուղի մը չէ, այլ սայլերուն փորած մէկ արահետն է լոկ։

Ծառերը կը շատնան կամաց քիչ եւ մենք անտառին մէջ ենք չին այստեղ աւելի թանձր է, գորգի մը պէս փռուած մեր ձիերուն քերուն տակ, — մաշած ու փտած մը սակայն, որուն թելերը փետրատուէին մէն մի քայլափոխին։

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(Շար. — 4)

...թիւն, այսինքն իրաւունքներու պաշտպա-
...ած։ Երկու տարբեր բաներ են. երկու
...քը պէտք է որ յստակօրէն բաժ-
...նուին։
...ութիւնը՝ մարդկային իրաւունք
...է։ Անկախութիւնը՝ քաղաքական հարց։
...ինչպէս գիտէք, ոչ մէկ երկիր անկախ
...է։ Բոլորը իրարմէ կախեալ։ Բայց ազա-
...ութիւնը տարբեր հարց մըն է։ Եւ ա-
...մէն անգամ որ հայ ժողովուրդին այս
...հակներն ազատութեան ուղած են դպչիլ,
...ած կռուած է ամբողջ ժողովուրդով։ Վը-
...ալ՝ վարդանանքը, եւ վկայ՝ այս ամ-
...բողջ հերոսապատումը, եւ սակայն դըրու-
...թիւնը շատ գէշ էր մեզի համար։
Ոչ մէկ տեղէ օգնութիւն կուգար մեզի։
...ջարդերն ու ցասումը տհաւոր էին լեռ-
...ներուն վրայ։ Հայ բանակը ստիպուեցաւ
...նահանջի ճամբան բռնել դէպի ետ։ Յուն-
...ուար 1918էն մինչեւ Մայիս, ամէնէն
...մութ օրերը եղան Հայոց պատմութեան
...մէջ։ Ահաւոր սով։ Համաճարակ, Նա-
...հանջ։ Գաղթականութիւն։ Անկազմակեր-
...պութիւն։ Անխուսափելի կերպով ամէն
...բանի պակաս։ Եւ անդին ջարդուած Հա-
...յութեան դրը։ Ասդին, փողոցներուն
...մէջ թափուած մնացորդ Հայութեան լա-
...ցը։ Ահա մեր Երեւանը։
...թուած էր ռուսական բանակը, իր
...յեղափոխութեան հետեւանքով։ Եւ 35
...հազար հայ բանակի մը առջեւ տարած-
...ուած էր 500 քիլոմեթրնոց ճակատ մը։
Արդէն Շիրակ էր հասած թշնամին։
Մայիս 22ի առաւօտեան յարձակում
...թշնամիներուն կողմէ, ժամը 5ին աւարտած
էր կռիւը։ Այս յարձակումէն առաջ, գօ-
...րավարին կոչը. «Հայ ժողովո՛ւրդ, ա-
...մէնքդ ալ լսեցէք, կենաց եւ մահու հարց
է, գնէք առէք, դաշտ իջէք»։ Ամբողջ հայ
ժողովուրդը Արարատեան դաշտի այս
...կռուին մասնակցեցաւ։
Սարդարապատը եղաւ հսկայ յաղթա-
...նակ մը, որուն արձագանգ տուաւ Բաշ-
Ապարանը։ Եւ հսկայ Թուրք բանակը
...սկսաւ նահանջել։
Եւ Հայաստանի Հանրապետութիւն։
Մայիս 28։ Ազատ եւ Անկախ Հայաստան։
Կարծեմ ամէնէն շատ զարմացողները
Հայերը եղան։ Շիրակի այդ կռուին մէջ,
...այնքան մահուան մօտեցած էին,
որ չէին կրնար երեւակայել թէ իրենց
...երեւակայածը այսպէս մէկէն կրնար ի-
...րականութեան վերածուիլ։ Սակայն այդ
է հրաշքը։ Հրաշքը մէկէն կուգայ, ատոր
համար անհաւատալի է։
Ի՞նչ բերաւ Մայիս 28ը մեզի։
Բերաւ նախ Հայ ժողովուրդին՝ կամքը
...ելու։ Ինքնապաշտպանութիւն, կեն-
...սական՝ ժողովուրդի մը գոյութիւնը
...պահպանելու համար։ Բերաւ փաստը,
թէ երբ նոյնիսկ կէսով ջարդուած ժողո-
...վուրդ մը միակամ կը կռուի, կը յաղթէ։
Բերաւ հայ դրօշակը, չարչարեալ դրօ-
...շակը, իր պատմական երեք գոյներովը։
Պէտք է ըմբռնել երեք գոյները, որով-
հետեւ առանց երեք գոյները ըմբռնելու,
կարելի չէ ըմբռնել Հայոց պատմու-
թիւնը։

Կապոյտը... մեր լիճերուն եւ երկին-
քին կապոյտը, որ տիրապետող է արդէն
եւ որ մարդկային հոգիին գերագոյն ձըգ-
տումին եւ թռիչքին ապարէզն է, ի-
տէալն է։ Նարնջագոյնը... մեր ամէնէն
հին փառքերէն մէկը եղած է։ Երբ առա-
ջին անգամ Հելլէնները եկան Հայաստան
Աղեքսանդր Մակեդոնացիով, շա՛տ բա-
ներու վրայ զարմացան, իրենց ան-
ծանօթ։ Բայց շատ զարմացան մեր մէկ
գոյնին վրայ, որ յատուկ էր, Հայաստա-
նի մէջ կը պատրաստուէր այդ գոյնը։
«Թարմին» անունը տրուեցաւ, որովհե-
տեւ Արմիններէն առնուեցաւ այդ գոյնը։
Եւ այդ գոյնը, որ պիտի քալէր դարե՛ր,
դարե՛ր, ամբողջ աշխարհին՝ Համէա-
կան, Բիւզանդական, կայսերական ու-
սերու վրայէն վար պիտի ծորէր շքեղօ-
րէն, այդ ծիրանին պատահմունք մը չէր,
այլ մեր ամբողջ պատմութեան գոյնն է,
փառքն է։ Հայոց աշխարհէն մեկնած է
այդ գոյնը։ Եւ ետքը երբ Խաչակիրները
պիտի մեկնէին իրենց երկիրը, այդ ժա-
մանակ Կիլիկիոյ մէջ բոյս մը կը մշակ-
ուէր որ տարբեր գոյն մը կուտար, այդ
գոյնը եւս պիտի գործածուէր Ֆրանսայի
մէջ եւ ամբողջ կայսերական պալատին
գոյնը պիտի դառնար։ Այդ բոլոր Հայու-
թիւնը նուիրեց Խաչակիրներուն։ Երբ
անոնք վերադարձան, այդ բոյսը ցանե-
ցին «Քուամոնթի» մէջ։ Եւ ամբողջու-
թեամբ փոխուեցաւ Ֆրանսայի այդ շըր-
ջանի տնտեսական եւ քիմիական ար-
տադրութիւնը։ Ուրեմն, կը տեսնէք թէ
այդ նարնջագոյնը որքա՜ն հարազատօ-
րէն կը պատկանի մեր փառքին, մեր
պատմութեան։
Կարմիրը... կակաչ կարմիրը, մշտա-
կան գոյնը Հայաստանեան լեռներուն ու
դաշտերուն։ «Կամքը կարմիր», կ՚ըսէ
Սիամանթօ։ Այո՛, կամքը կարմիր։ Դա-
րերով այդ կամքը կարմիր, աշխոյժ պա-
հեց հայ ժողովուրդը։
Ահաւասիկ ձեզի եռագոյնին երեք գոյ-
ները, որոնք Հայոց պատմութեան երակ-
ներուն գոյներն են։
Ուրեմն կը տեսնէք թէ Մայիս 28ը ա-
ռաւելապէս ամբողջ հայ ժողովուրդի
կամքին, գիտակցութեան, մասնակցու-
թեան արդիւնքը եղած է։ Մէկ սիրտով
պէտք է հպարտանանք Մայիս 28ով։
Ի՞նչ պիտի ըլլար մեր վիճակը, եթէ
Մայիս 28ը չունենայինք։ Ըսէք ինծի,
Ապրիլ 24ին վրա՞յ պիտի մնայինք։ Ամ-
բողջ աշխարհին առջեւ, Ապրիլ 24ի մը
վրա՞յ պիտի մնայինք։ Ինչո՞վ պիտի պա-
հէինք մեր սերունդները, ինչո՞վ պիտի
պահէինք մեր հաւատքը, ինչո՞վ պիտի
դիմանայինք, ապրէինք եթէ ունեցած
չըլլայինք Մայիս 28ը, Ապրիլ 24էն ետքը։
Եւ ի՞նչպէս պիտի ըլլար այսօրուան
հողը։
Այո՛, փետեցին մեր գեղեցիկ վարդը,
ազատութեան եւ անկախութեան վարդը։
Բայց հողը կայ, քարտէսին վրայ է.
բաժնուած է իր միւս մասերէն, որոնք
մութին մէջ են եւ խոցան, բայց ինքն է
լուսաւորը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Գ Ի Ն Ե Ձ Օ Ն

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ). — Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղը գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր գինեձօնով մը պատուելու Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմի նորընտիր առաջնորդը՝ Արտաւազդ եպս. Թրթռեանը։

Գինեձօնին, որ տեղի ունեցաւ Յունիս 28ին, կէսօրէ ետք ժամը 16էն սկսեալ ներկայ գտնուեցան շրջանի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Գուրգէն վրդ. Թրթռեան, եկեղեցւոյ թաղականութեան անդամները, Մարսէյլի եւ շրջաններու Կ. Խաչի վարչութիւններուն երկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ հայրենակիցներ թաղէն եւ շրջաններէն։

Գինեձօնը տեւեց մօտ երեք ժամ, որու ընթացքին երիտասարդներ — երիտասարդուհիներ արտասանեցին, մեներգեցին։ Հաւաքոյթին իրենց լայն մասնակցութիւնը բերին արենայշները, ղեկավարութեամբ Օր. Ալիս Շամիրեանի։

Վերջաւորութեան Սրբազան Հայրը գրուատեց հայ կնոջ առաքինութիւնները եւ օրհնեց ներկաները։ Հաւաքոյթը վերջ գտաւ Սրբազան Հօր «Պահպանիչ»ով։

Առաջին անգամ Ազատ, Անկախ Հայաստանի մէջ, առաջին Հանրապետութեան նախագահը իր առաջին խօսքը այսպէս սկսաւ. — «Փոքր է այս Հայաստանը, բայց սահմանները երկրի մը քարացած չեն, յաւիտենականութեան մը համար անշարժացած չեն»։ Եւ ես հաւատացած եմ որ, իրաւունքի եւ երկաթէ կամքի ուժով, անոնք օր մը պիտի շարժին իրենց տեղէն, եւ չկայ հայ ժողովուրդին մէջ մէկ Հայ, ո՛ւր ալ ապրի, որ հաւատացած չըլլայ այս խօսքին։

Այս հաւատքը մեզի բերաւ Մայիս 28ը։

Մեզի բերաւ փաստը թէ ժողովուրդ մը կայ, որ կամք ունի. ժողովուրդ մը որ հետապնդել գիտէ, որ խելք ունի, գիտակցութիւն ունի, իր ազգային իրաւունքներու գիտակցութիւնը։

Ամբողջ Հայութիւնը այդ խելքով իր բոլոր ջանքերը պէտք է միացնէ, որպէսզի այս երկրին դատը պահէ, պահպանէ եւ պաշտպանէ միջազգային ատեաններու վրայ։ Հիմա ժամանակն է, աւելի քան երբեք։ Մէկ բան պէտք է լաւ գիտնանք, թէ Հայուն միակ, յարատեւ, մնայուն թշնամին Թուրքն է։

Ողջերուն սիրտը, մեռեալներուն ճշմարիտ գերեզմանն է։ Այնքան ատեն որ ողջերու սիրտին մէջ մեռեալներ կ՚ապրին, մահ գոյութիւն չունի։ Այնքան ատեն որ մեր ժողովուրդը պիտի տօնէ Մայիս 28, պիտի արծարծէ կրակը, պիտի վառէ ջահը, լուսաւորելու համար հոգիները։

Փառատօն մըն է, գիտակցութիւն մըն է եւ հպարտութիւն մըն է Մայիս 28ը։

Փա՜ռք հայ ժողովուրդին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ա. ՄԵԼԻՔ – ՓԱՇԱԵՒ

ՄՈՍԿՈՒԱ (Թաս). — Վերջերս, 57 տարեկանին, Մոսկուա մեռած Աղեքսանդր Մելիք-Փաշաեւ, Խորհ. Միութեան օփերայի լաւագոյն ղեկավարներէն մէկը կը նկատուէր։ Մեծ արուեստագէտ մըն էր, որու խորհրդային երաժշտական մշակոյթի վերելքը շատ բան կը պարտի։

Մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը անցուցած է Թիֆլիզ, ուր 17 տարեկանին ղեկավարած է օփերայի նուագախումբը։ Յետագային մեկնած է Լենինկրատ, տեղւոյն երաժշտանոցը, իր ուսումը կատարելագործելու համար։ Ապա հրաւիրուած է Մոսկուա՝ ղեկավարելու Պոլշոյ թատրոնին նուագախումբը։

Երեսուն տարի անընդհատ ղեկավարած է երկրին առաջնակարգ քնարերգական թատրոնին նուագախումբը։ 1953ին կը նշանակուի Պոլշոյ թատրոնի նուագախումբին աւագ խմբավար։

Մելիք - Փաշաեւ հեղինակութիւն մըն էր այլազան երկերու մեկնաբանութեան մէջ։ Այսուհանդերձ գերազանց եղած է իր մեկնաբանութիւնը ռուսական դասական երաժշտութեան, յատկապէս Չայքովսկիի օփերաներուն մէջ։ Իր յաջողութիւնները նուազ չէին ԺԹ. դարու իտալական օփերաներուն եւ խորհրդային երգացանկին մէջ։

« Կիյոմ Թէլ », « Այտա », «Քարմէն», «Տամ տը Փիք», «Պատերազմ եւ Խաղաղութիւն» օփերաները նոյնպէս իր համբաւր հռչակող եւ հաստատող գործեր եղան։

Զգայուն եւ սրտայոյզ արուեստագէտ մը եղաւ, որ օժտուած էր անսխալական ճաշակով։ Իր աշխատանքը միշտ աչքի կը զարնէր, շնորհիւ իր արուեստին շատ նուրբ եւ զուսպ կնիքին։

Յանձին Մելիք – Փաշաեւի, խորհրդային քնարական թատրոնը կորսնցո-ց՝ ցկեանս եւ լրիւ բեմերգի նուիրեալ մը։

×

ԽՄԲ. — Վերեւի ԹԱՍ գործակալութեան լրատուութեան մէջ ոչ մէկ ակնարկութիւն կայ, նուագախումբի այդ մեծ ղեկավարին Հայ ըլլալուն եւ հայ երաժշտութեան ի նպաստ կատարած գործունէութեան մասին։ Իրականին մէջ, ինչպէս ճշդած է նաեւ «Սով. Հայաստան», իր Յունիս 20ի թիւով. — «Աղեքսանդր Մելիք – Փաշաեւի ծառայութիւնները անգնահատելի են հայկական օփերային թատրոնի կազմակերպման ու զարգացման գործին մէջ։ Անոր առաջին օփերային ներկայացումները՝ Լենինականի, բազմաթիւ ելոյթները Երեւանի Ալ. Սպենդիարեան թատրոնին մէջ, հայ արուեստի ու գրականութեան Մոսկուայի առաջին տասնօրեակի ժամանակ անոր կատարած զգալի աշխատանքը անմոռանալի են բոլոր անոնց, որոնց համար թանկագին է հայկական սովետ. արուեստը»։

ԽՈԴԵԴԱՆ

— Իմ նախնիները Հայ են եղել, Խոդեդան, — ասաց Աւէսի Հաջին։ — Ես ծընունդով պատկանում եմ հայ նախարարական մի հինաւուրց տոհմի, որ հնում ապրելիս է եղել Բոնաչէնում։

Ասատուրը ուշադիր լսում էր։

— Մեր տոհմի հիմնադիրը եղել է Բըդնիկ անունով մի հայ իշխան, որն ապրել է չորրորդ դարում։ Նրա բերդի աւերակները մինչեւ այսօր էլ երեւում են Սեւ սարի վրայ, Արինոքից դէպի արեւմուտք։ Նրա անունով մեր գաւառակը կոչուել է Բոնաչէն։ Բոնիկի կալուածքի մէջ մտել են Արինոք, Դաշտադէմ, Կծանք եւ Յօշատ գիւղերը։ Նրա վանքը եղել է Ս. Ադրբերիկը, որն իր հրամանով է շինուած։

— Հեծիր քո ձին եւ գնա Սեւ սար մտնելի։ Որտեղ ձիդ չոքաւ, էնտեղ իմ վանքը շինիր, — ասել է նրան երազում մի սպիտակ ձիաւոր։ Բոնիկ իշխանի ձին չոքել է Հօշուտ սարի վրայ, կատուածոր պնկին։ Այդտեղ էլ իշխանը հրամայել է շինել իր տաճարը։ Վանքի քարերը կտրուած են Մշոյ դաշտի Ազարբիւր գեղի ձորում։ Վերջին քարը կտրելիս՝ վարպետն ասել է. «Արդէն պրծաւ», եւ այդ քարի հետ եկել բարձրացել է շինութեան գագաթը։ — «Սուրբ Կարապետ հազարհազար, Սուրբ Ադրբերիկ մէկն ի աշխարհ» — այսպէս է ասել ժողովուրդը։ Շինութիւնը սպիտակ է, դրա համար էլ կոչուել է սպիտակ ճակատ Սուրբ Ադրբերիկ։

Այդ վանքում մինչեւ վերջերս մի շատ հին խաչ կար, որ կոչւում էր գործելաբոյց։ Աւանդութիւնը ասում է, թէ դրա զօրութեամբ վերակենդանացել է Բոնիկ իշխանի որդին, որ թոնրի մէջ վառուելով, դարձել էր գործելի (ածուխ)։

Այդ վանքի շինութիւնից մօտաւորապէս ութ հարիւր տարի յետոյ, քրդական մի շարք ցեղեր հարաւից, գլխաւորապէս Տիարպէքիրի կողմերից գաղթելով, հաստատուել են Խութ – Բոնաչէնում եւ մի շարք ուրիշ գաւառակների մէջ։

Օսմանեան Թուրքերը, Միջին Ասիայի անապատներից առաջ շարժուելով, 1453 թուականին գրաւեցին Կոստանդնուպոլիսը։ Այնուհետեւ, նրանք դէպի հարաւարեւելք դառնալով, պատերազմ սկսեցին Պարսկաստանի դէմ։ Շահ Իսմայիլը իրար ետեւից կորցրեց իր բոլոր բերդերն ու քաղաքները, այդ թւում եւ Տիարպէքիրը։ 1555 թուականին հաշտութեան պայմանագիր կնքուեց, որով Սասունը, Վանը եւ Ալաշկերտի հովիտը անցան Օսմանցիներին։ Սուլթանները Արեւմտեան Հայաստանը բաժանեցին հինգ նահանգների (վիլայէթների), որոնք այնուհետեւ սկսեցին կառավարուել Թուրք փաշաների կողմից։

Այդ գաւառների Հայերն ու Քրդերը, գինուած խմբեր կազմելով, երկար ժամանակ պայքարել են Թուրք, Թաթար եւ այլ կարգի զաւթիչների դէմ, երբեք չենթարկուելով այդ իշխանութիւններին։

Օսմանցիների առաջին գործը եղաւ քրդական ցեղերին օգտագործել իրենց գլխաւոր հակառակորդի՝ Պարսկաստանի դէմ, նրանց վստահելով այդ սահմանների հսկողութիւնը։ Այդ պատճառով նրանք հայկական նահանգների մէջ բազմաթիւ գիւղեր մաքրեցին հայ բնակիչներից եւ նրանց հողերը յանձնեցին քուրդ աղաներին։

Մինչեւ Սասունի ամիրայութիւնը եւ օսմանեան տիրապետութեան սկիզբը, Հայերը եւ Քրդերը իրար հանդէպ չեն ունեցել ոչ մի ազգային եւ ուրիշ կարգի թշնամական յարաբերութիւններ, բացի իշխանութեան ձգտումից։ Նրանք շատ մօտիկ եւ բարեկամ հարեւաններ են եղել։ Սասունի լեռնականները, հայ եւ քուրդ՝ երկուսն էլ համարուել են մէկ ցեղախումբ եւ կոչուել են ամիրայէ, այսինքն՝ հօրեղբօր որդիներ։

Քուրդ ազնուականը միշտ բարձր է գնահատել հայ կնոջ գեղեցկութիւնը եւ շնորհքը։ Հայ կինը նրա համար եղել է միջոց իր ցեղն ազնուացնելու։

Մի օր, իր նժոյգն հեծած եւ հրացանը թեւը ձգած, Բոնաչէն է եկել մի քուրդ ցեղապետի զաւակ։ Բոնիկ իշխանի յետագայ ժառանգներից մէկը՝ իշխան Աբարօն արու զաւակ չունենալով, իր միակ աղջկան կնութեան է տուել այդ երիտասարդ իշխանաւորին։ Պսակը կատարուել է Ս. Ադրբերիկում։ Հարսանիքի ժամանակ հարսի մազերը հիւսել են տասներկու ճիւղ եւ ամէն ճիւղը հիւսելիս մի քառեակ են երգել՝ մէկը հայերէն, իսկ միւսը քրդերէն, իբրեւ բարեկամութեան նըշան։ Այդ սովորութիւնը մինչեւ այժմ էլ պահպանուել է հայ եւ քուրդ աշխատաւորների մէջ։

Հայուհին ամուսնանալով Քրդի հետ, իբրեւ օժիտ ստացել է իր հօր կալուածքը Դաշտադէմ, Արինոք, Կծանք ե Յօշատ գիւղերով։ Այդ տուններն իրենց բնակիչներով անցել են նրա հովանու տակ։ Աղջկայ հօր մահից յետոյ այդ տունը այնուհետեւ կոչուել է իշխան Աբարոյի տուն։

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Քիւրքճեանէ 60 Փր., իրենց աղջկան Օր. Մառի Քիւրքճեանի ամուսնութեան առթիւ (Լիոն) որու 40 Փրանքը Կ. Խաչի եւ 20ը՝ Նոր Սերունդի։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կրընոպլի Կ. Խաչի դաշտահանդէսը այս կիրակի ամբողջ օրը Սէն Նիզիէի *ճամբուն վրայ* Շաթօ տը Պօրրկարի *գե – ղատեսիլ պուրակը։*

Կը խօսի Տիկ. ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն, հաճելի անակընկալներ, ճոխ պիւֆէ, զուարճացուցիչ բմպելիներ։

Հաճոյքով կը հրաւիրուի Լոնսէի, Բընուժի, Ռոնտոյի եւ բոլոր շրջակայքի Հայութիւնը։

Ճամբօր — *Օթօքառի ժամերը.—*

Դպրոցէն կը մեկնի ժամը 8,45 անցած։ Շըմէն տը լա Փլէնէ՝ 9ին, Փլաս Վէր – տէօն՝ 9,30ին։ Ռիւ Տալամպէր՝ 9,35ին, Քուռ Պէրիա, կամուրջի մօտ 9,45ին։

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու կայանի արձանագրութեանց առկախ մնացած Հաշիւները վերջնականապէս *պէտք է փակուած ըլլան մինչեւ Յուլիս 15։ Թեբացումի պարագային չմճարողներու անունները կը ջնջուին մեկնումի ցանկէն, խղճամիտ դիմումներու զոհացում տա – լու համար։*

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԵՒ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խընդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայ – ման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին *պանտը* կցել) եւ երեք փրանք։ Հասցէի ԱՌԺԱՄԵԱՅ փոփոխութիւններու համար (ար – ձակուրդ եւն.) հին եւ նոր հասցէներուն *կցել* 7 փրանք մէկ ամսուան համար, մէկ ամիսէն պակաս ժամանակաշրջանի հա – մար, փոփոխութիւն չի կատարուիր։

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները։

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբին կողմէ։

Նիւթ՝ ՄԵԾՆ ՏԻԳՐԱՆ

(Ֆրանսերէն լեզուով)

Դասախօս՝ Պր. Ժան Շահպարոնեանց

Այս երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 8,30ին Ազգային Տան սրահը։ Մուտքը ազատ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ»

24 *Հոկտեմբեր Շաբաթ գիշերէն մին – չեւ լոյս, Զ. Թաղամասի քաղաքապետա – րանի սրահներուն մէջ։*

×

Հերոսներու Օրը կը տօնուի Վիէնի մէջ Յուլիս 19ին։

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Խանասորի Արշաւանքի 67րդ տարե – դարձը կը տօնուի Յուլիս 26ին, Կիրակի ամբողջ օրը, Վալապրի անտառին մէջ, Կարտանի մօտ, Էքսի ճամբուն վրայ։

Ընթակոմիտէներու եւ խումբերու վարչութիւններէն կը խնդրուի այժմէն վարձել իրենց օթօքարները։

×

Հերոսներու օրուան տօնակատարու – թիւնը Շաւիլի անտառին մէջ՝ Յուլիս 26 Կիրակի օրը։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Խոհարար մը ու տիկին մը փոքրիկ Հայ հաստատութեան մը համար։ Դիմել խմբագրութեան։

''ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ''

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1964 – 1965

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Շրջանաւարտ աշակերտներու սա – կաւթիւ ազատ տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյա – պաղ Վարժարանի Տեսչութեան։

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
SÈVRES (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 տարեշրջանի արձանա – գրութիւնները սկսած են։ Անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց աղջիկ – ները այժմէն պէտք է դիմեն Հաս – տատութեան տնօրէնութեան։

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

EDITIONS LA HAUTE MER
PARIS

Vient de paraître :

K. SAYABALIAN
de l'Académie du Var

L'HOMME ET LE BONHEUR

Un volume : 6,70 F.

DIFFUSION AU FIL D'ARIANE
22, Rue des Canettes, 22
PARIS - 6e

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն. Ֆ.

Շրջանակով 300 Ն. Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette.
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՃԱՄԲԱՐ — Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ — ՃԱՄԲԱՐ

Camp du Nor Séround

A LA *PILE* SUR LES BORDS DU LAC *PALADRU*

ՕԳՈՍՏՈՍ 1-31 – AOUT

Հոկայ չէնք մը։ Գեղատեսիլ վայր՝ լիճին ճիշդ քովը։ Խաղաղաւէտ եւ լողանք։ Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ։

ՕՐԱԿԱՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7 – 9, եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 5–7,

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE — 17, Rue Bleue

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն։

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով (պիյէ քոլէքթիֆ) *մեկնողներու արձանագրութիւնները կը շարունակուին։*

Երթ ու դարձի ծախքի հաշուոյն կանխավճար՝ 50 փրանք։

CAMP DU CENTRE D'ETUDES ARMENIENNES

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆՑ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ (ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ)

Տեղեկանալ հետեւեալ հասցէներէն

PARIS : CEA. 32 Rue de Trévise, Permanences Mardi et Vendredi de 19 h. à 21 h. ou Téléphone : TAI 48-59.
LYON : DONIKIAN Robert, 1 Rue de l'Espérance.
VALENCE : DER-SARKISSIAN Elise, 1 Côte Sylvante.
MONTELIMAR : NAZARIAN Jacques, Rue Mme de Sévigné.
MARSEILLE : KHAYIGUIAN D., 75 La Canebière — Tél. : CO 47-74.

COSTA VERDE

SOCIETA
PER LA
VALORIZZAZIONE DELLA SARDEGNA
(s. p. a.)

ՍԱՐՏԵՆԻԱՅԻ գեղածիծաղ ու վայրի՝ արեւմտեան ափերուն վրայ, շինութեան մէջ է զբօսաշրջիկներու յատուկ ծովեզերեայ ՔՈՍԹԱ ՎԵՐՏԷ քաղաքաշրջանը, 15 միլիոն ք. մ. տարածութեամբ ընդհանուր յատակագիծով մը։

Այս առթիւ, ծախու են ՔՈՍԹԱ ՎԵՐՏԷ Ընկերութեան բաժնեթուղթեր սահմա – նափակ թիւով, որոնց գինը խիստ մատչելի է եւ գնումը զուրկ որեւէ պետական տուրքէ՝ 20 տարի։

Գրաւոր դիմել Ընկերութեան արտա – սահմանի ներկայացուցիչին՝

Mr. A. GLORIKIAN :
— MUNICH (Allemagne)
Platzl Münzstr. 8/9
— MILANO (Italie)
Via S. Vittore al Teatro, 3

Ընկերային կամ հաւաքական բնոյթ ունեցող ձեռնարկներու համար, գնումի մասնաւոր եւ շահեկան պայմաններ։

—*—

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

— Մխիթարեան Փորագրութիւն —

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՍԵՒՐ
ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆ, ՓԱՐԻԶ

— * —

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Երկերի ժողովածու, 10 *հատոր լաթակազմ* — 70 Ֆր.
- ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 *հատոր, լաթակազմ* — 56 Ֆր.
- ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ — 10 Ֆր.
- ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, *լաթակազմ* — 8 Ֆր.
- ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ* — 14 Ֆր.
- ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ* — 10 Ֆր.
- Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ. — 8 Ֆր.
- ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (*Արովեան Պռօշեան, Պարոնեան*) — 17 Ֆր.
- ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր *նկարներով* — 5 Ֆր.
- ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. *լաթակազմ* — 7.50 Ֆր.
- ՄԻՔ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը նորից եկաւ. 296 *էջ.* — 5 Ֆր.
- ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան(*անգլ.*) 18 *գունաւոր մանրանկարներ* — 3 Ֆր.
- ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ — 3.85 Ֆր.
- Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. *լաթակազմ* — 3.50 Ֆր.
- ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 *էջ. լթկզմ.* — 16 Ֆր.
- ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, *Պէյրութ*, 1963 — 10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 8 JUILLET 1964
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

[illegible] ՏԱՐԻ — Թիւ 10053
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
40e ANNÉE — No 10.053

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲԵՂՆԱՒՈՐ ՏԱՐԻՆ

[illegible] խորագրով խմբագրական մը հրատարակած է Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան պաշտօնաթերթ Հասկ իր Ապրիլ-Մայիս [illegible] թիւին մէջ՝ տալով Խորէն Ա. [illegible] կաթողիկոսի գահակալութեան առաջին [illegible] հաշուեկշիռը:

Երանաշնորհ Զարեհ Ա. կաթողիկոս [illegible] յաւէտ բաժնուած էր 1963 Փետր. [illegible], անակնկալ կերպով, խոր սուգի [մատ]նելով ամբողջ Հայութիւնը, բարե–[illegible] թէ հակառակորդ:

[illegible] սեւ քօղը 44 երկար ամիսներ [illegible] էր կաթողիկոսական Աթոռը [illegible] Ա. Յովսէփեան կաթողիկոսի [illegible] (22 Յունիս 1952) մինչեւ Զարեհ [illegible] ընտրութիւնը (1956 Փետր. 20):

[illegible] անգամ շատ վերցուեցաւ սեւ քօ–[ղը], — երկուքուկէս ամիսէն, — 1963 [Մայ]իս 5ին, երբ աշխարհական ու կրօ–[նա]կան քուէարկուներու միաձայնու–[թեամ]բ գահ բարձրացաւ կաթողիկոսա–[կա]ն տեղապահ եւ Լիբանանի Հայոց [Առաջնորդ] առաջնորդ Խորէն արք. Բա–[րոյ]եան, որ դասակից, օծակից եւ եղ–[բայր]ակիցն էր եղած երջանկայիշատակ Զարեհ կաթողիկոսին, Անոր խորհրդա–[կա]նն ու աջ բազուկը: Եւ դարձաւ Անոր [արժ]անաւոր յաջորդն ու սկսած գործին [շար]ունակողը:

[illegible] մէկ տարին բազում տարիներ ար–[ժեց] Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան արդի [պատմ]ութեան մէջ», կ'ըսէ Հասկ, որ կը [illegible] ձեռք բերուած արդիւնքները:

[Առա]ջին գիծին վրայ կը յիշէ «Կիլիկ–[եան] Ս. Աթոռին նիւթական ապահովու–[թիւ]նը»: Զարեհ Ա. յաջողած էր արդէն [ապա]հովել Անթիլիասի նիւթական – տըն–[տես]ական անկախութիւնը, շնորհիւ Թե–[illegible], մասնաւորապէս Ամերիկայի ազ–[գային] Թեմին աջակցութեան եւ բարե–[illegible] նուիրատուութեանց, ի հե–[illegible] կարգ մը կազմակերպութեանց [illegible] եւ «սապոթաժ»ի փորձե–[րուն]:

[illegible] է արձանագրել, որ Խորէն [կա]թողիկոս «ինքնարաւ» դարձուցած է [Ան]թիլիասի Աթոռը:

[illegible] փաստ այս իրողութեան, Վեհա–[փառ]ը կրցած է գլուխ հանել կարգ մը [շին]արարական աշխատանքներ: Նորոգ–[ուած] են Պիքֆայայի ամարանոցը եւ [illegible] հին շէնքը:

Նոր յաւելումներ կատարուած են [illegible] Թաղամասին վրայ: Կա–[ռուց]ուած է Ճ. Մարտիկեան նախակր–[թարա]նը, ուր կը յաճախեն Անթիլիա–[illegible] 120 երկսեռ աշակերտներ: Գե–[illegible] է Ապրիլեան Յուշարձան–[illegible], որ Մայր Տաճարին առջեւ [illegible] մեր մէկ միլիոն նահատակնե–[րու] յիշատակը:

[Ն]երկայիս կը նորոգուին Պիքֆայայի [Ս.] Աստուածածին մատուռը եւ Դպրե–[illegible] Կիւլպէնկեան շէնքը:

[illegible] ամէնէն յիշատակելի դէպքն է [illegible] 1963 Հոկտեմբեր 26ին Երուսաղէմի [illegible] եւ Կիլիկեան Աթոռի գա–[illegible] եղբայրական ողջագուրու–[մը], որով վերջ կը դրուէր 1956էն ի վեր [illegible]տականօրէն ստեղծուած տագնա–[պին]:

[Ող]ջագուրումի նախօրեակին, Հ. Բ. Ը. [Մ]իութիւնը, Հոկտեմբերի սկիզբը Պէյ–[րութ]ի մէջ գումարուած իր համաժողո–[վին] մէջ որոշած էր «կանոնաւոր ընթացք [տալ]» իր յարաբերութիւնները Կի–[լիկ]եան Աթոռին հետ, միանալ փճարե–[illegible] Մելգոնեան կտակէն իր ունեցած ութ [illegible] պարտքը, ութ հազար անգլ. [illegible]

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

ՏԷՖԷՌԷՆ ՎԻՆԵԱՆՔՈՒՌ

Տակաւին սաստիկ բնոյթ առած չէ, բայց այսուհանդերձ, տը Կոլէն զատ — կամ դէմ — երկու ծանօթ թեկնածուները կը շարունակեն իրենց ընտրական շրջապտոյտները:

Լիլ մօտ՝ Ֆալամփէնի մէջ, տեղի կ'ունենար ընկերվարական տարեկան համագումար: Հոն, բեմին վրայ, կարելի էր լսել Կի Մոլէն, ընկերվարական պարագլուխ, Ֆրանք Ալամօ (Ըէ-Ըէի պարագլուխ), Կաստոն Տէֆէռ եւ Քոլէթ Օրնոտ:

Հակառակ Մարսէյլի քաղաքապետ երեսփոխանին ներկայութեան, մթնոլորտը ժողովրդական եւ ընտանեկան բնոյթը պահած է:

Այս առթիւ անշուշտ, Կաստոն Տէֆէռ ճառ մը խօսած է եւ անգամ մը եւս պարզած իր ընդդիմութիւնը տը Կոլի վարչակարգին: Տէֆէռ չեշտած է թէ հիւսիսային շրջանի հանքագործներու գործադուլը ամէնէն ծանր պարտութիւնն է զոր իշխանութիւնը կրեց: Յիշելով տը Կոլի բռնած դիրքը Յունիս 6ի յամաքահանման տարեդարձին առթիւ (ծանօթ է որ տը Կոլ աւելորդ նկատած է իր ներկայութիւնը քառասնամեակի հանդիսութեանց), Տէֆէռ յայտարարած է. — «Փոքր գրգռութեանց եւ մեծ չքեղութեանց ժողովրդականութեան մէջ կ'ապրինք»: Եւ կը շարունակէ. — «Խորամանկութիւնն ու խարէութիւնը կառավարութեան գլխաւոր մեթոտներն են այլեւս...: Կառավարութեան գործածած մեթոտները կարգ մը պարագաներու մէջ իրրեւ արդիւնք պիտի ունենան վարչական խակական կազմալուծում մը եւ ծանր հետեւանքներ: Օրինակ մըն է Պաքալօրէայի գայթակղութիւնը: Աշակերտները բերինք եւ քաջութիւնն ունեցանք ըսելու եւ գրելու: Լուսաւորութեան նախարարը՝ Ֆուշէ, զոհ չմնաց: Ըսած կ'ըլլայ որ նըման բան մը պատահած չէր ըլլար եթէ Մարսէյլ Ֆրանսայի մէջ չգտնուէր: Այս խօսքը աւելի վարկաբեկիչ է իրեն համար քան մեզի: Ֆուշէ կը մոռնայ որ Մարսէյլցիները չեն քննութենէն առաջ նիւթերու տարածման հեղինակները, Պաքալօրէայի կազմակերպութիւնը ազգային է, Փարիզ կեդրոնացած, նախարարի մը պատասխանատուութեան տակ որ, կարծես, կը մոռնայ թէ պատասխանատու է: Նախարարը կը նախընտրէր որ գայթակղութիւնը խեղդէինք, ինչպէս ինք բրաւ անցեալ տարի, երբ նոյն բանը պատահեցաւ Փարիզ, Նիս, Թուլուզ եւ Քլերմոն-Ֆերան: Պատժական միջոցներ կը խորհին ուսուցիչներու եւ աշակերտներու դէմ երբ պատասխանատուութիւնը աւելի վեր է եւ հոն է որ պատժական միջոցներ պէտք է առնուին: Իւ. էն. էռ.ը յառաջդիմութեան կուսակցութիւնը չէ այլ՝ վրայ–ձգողութեան միապետութիւնը»:

Նախագահական թեկնածուն կ'ուզէ որ ժողովուրդը աւելի մասնակցի երկրին ղեկավարութեան: Կը խօսի ձայն–պատկերասփիւռի մասին որ առանձնաշնորհեալ մենաշնորհն է:

Իրմէ վերջ, Կի Մոլէ կ'ուզէ դասեր քաղել այս ցոյցէն: Ուրախ է որ շատ եղբայրներ ներկայ են եւ խօսքն ուղղելով Տէֆէռին, արտայայտութիւն կուտայ. — «Ընկերվարականներու զօրաշարժը հոս է, դիմա՛ցդ: Յստակ է: Վտանգ մը կայ, այն է որ մեզ չսիրող քանի մը մարդիկ ըսին թէ Հիւսիսի եւ Փա–տը–Քալէի դաշնակցութիւնները ուղեցին քեզ բանտարկել ընկերվարական կուսակցութեան ծոցին մէջ: Սուտ մըն է: Այո՛: Մեզմէ ես: Բեզմէ կը սպասենք որ կուսակցութենէն անդին, բոլոր հանրապետականներու ունկնդրութիւնն ունենաս: Ոչ Ծերակոյտ կայ, ոչ խորհրդարանական վարչակարգ: Ամէն կողմ կը սուեն, կը խաբեն: Պէտք չէ յանձնուիլ առանձին մարդու մը «փակուած իր յուշերուն մէջ»: Ազգ մը ղեկավարելու համար, չի բաւեր առանձին մարդ մը կամ ծրագրի մը պարզումը»:

Ապա Կի Մոլէ կը հրաւիրէ ժողովուրդը որ խորհրդածէ «Միջազգայինի» առաջին բառերուն վրայ. — «Գերագոյն փրկիչ չկայ: Ո՛չ Աստուած, ո՛չ Կեսար, ո՛չ բեմբասաց»:

Անդին, Պիարիցի մէջ, 6000 հոգիի առջեւ, փաստաբան Թիքսիէ – Վինեանքուռ կը քննադատէր կոլեան վարչակարգը:

Նիստը բացած է զօր. տը Մոնսապէր, որ յայտարարած է թէ եթէ ինք, գնդ. Թոմազօ, Թիքսիէ – Վինեանքուռ ժամանակին իրարու դէմ պայքարած են ընտրական հաւաքոյթներու մէջ, այսօր բոլորովին համաձայն են: Գնդ. Թոմազօ, ընդհանուր ծափահարութեանց մէջ, ընդհանուր ներում պահանջած է: Իր փէն ծանր ամբաստանագիր մը արտասանած է կոլեան քաղաքականութեան դէմ որու «միայն պատասխանատուն է ան, որ իր բարձր պաշտօնով կոչ ըրաւ վատութեան իր լքման քաղաքականութիւնը յաղթական դարձնելու համար»:

Թիքսիէ – Վինեանքուռ շատ կորուկ եւ վճռական բանաձեւումներ կատարած է: Տը Կոլի քաղաքականութեան պատկերը գծած է «Եթէ զօր. տը Կոլ մերժեց եւրոպական զինակցութիւնը, պատճառն այն է որ վստահ էր թէ պիտի չկարենայ անոր պետն ըլլալ և Եւրոպան կը պատկերացնէ միայն այն պայմանաւ որ անոր Շարլմանն ըլլայ: Կարելի է հարիւրին 11 գեղչել տուրքերը, պէտք է խակական ազատութիւնը վերահաստատել եւ ոչ երեւութական ազատութիւն մը: Արդարեւ, ազատութիւն կա՞յ իրողութեանց մէջ երբ բանուորը բաւարար ամսաթոշակ չի ստանար ապրելու համար»: Վերջապէս Թիքսիէ – Վինեանքուռ կոչ ըրած է բոլորին՝ պայքարելու համար անոր դէմ զոր «երբեք զօրավար մը չէ նկատած»:

Հոկտեմբեր 26ի ողին գժբախտաբար սխալ ըմբռնուած է որոշ տարրերու կողմէ, որոնց համար երկու կաթողիկոսներու հաշտութիւնը հաճելի չէր եւ որոնք կը փորձէին այժմ նոր տագնապ ստեղծել, պատրուակ դարձնելով Մարսիլիոյ ազգային խնդիրները, որոնք տեղական հանգամանք կը ներկայացնեն միայն:

Սփիւռքի Հայութիւնը պէտք ունի խաղաղութեան եւ համերաշխութեան, մանաւանդ այս ճակատագրական օրերուն, երբ բոլոր պիտանի ուժերու գործակցութիւնը աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է, համազգային կենսական շահերու հետապնդման համար:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՍԹՐՕ առաջարկած է Ամերիկայի, որ այլեւս չօգնէ Լատին Ամերիկայի յեղափոխականներուն, եթէ Միացեալ Նահանգները դադրեցնեն Քուպայի դէմ իրենց «խըրդային գործունէութիւնը»:

ԿՐԹԱԿԱՆ նախարարը որոշեց որ Պաքալօրէայի փիլիսոփայութեան բաժնի քննութիւնները վերսկսին Մարսէյլի մէջ: Այս որոշումը, որ տրուեցաւ 8 օր յապաղումով, դժգոհութիւն պատճառած է աշակերտներու եւ սրբագրիչ ուսուցիչներու մօտ որոնց արձակուրդները կը խանգարուին:

ԵՐԵՔ ՏԵՍԱԿԷՏ ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՄԱՐ

Ինէօնիւի վերադարձին, Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնեն ամերիկեան, անգլիական եւ ֆրանսական տեսակէտները Կիպրոսի հարցին նկատմամբ.

Իբր եզրակացութիւն, կարելի է հետեւեալը ըսել. — Թուրքիա ոչ մէկ փոփոխութեան կ'ենթարկէ Կիպրոսի Սահմանադրութիւնը եւ զայն ի զօրու կը նկատէ բացարձակապէս: Ամերիկա վրդոված է եւ կ'ուզէ ամէն գնով կանխել Թուրքեւ–հելլէն պատերազմ մը, եւ այս նպատակով փութով գումարել Ժընեւի խորհրդաժողովը: Անգլիա փորձած է քաղաքական սակարկութեան մտնել Թուրքիոյ հետ եւ Կիպրոսի փոխարէն տարբեր կղզի մը եւ կամ հողամաս մը տալ, Թուրքիա մերժած է:

Գալով Ֆրանսայի, Զօր. տը Կոլի համաձայն, կիպրական ազգ մը եւ պետութիւն մը գոյութիւն չունին, եւ Ցիւրիխի եւ Լոնտոնի դաշնագրերը անգործադրելի դարձած են այլեւս: Կիպրոսի մէջ երկու համայնք, ցեղային հաւաքականութիւն կան միայն, Յոյներն ու Թուրքերը, հետեւաբար հարցը պէտք է քննել եւ կարգադրել ցեղային բաժանումներու սկզբունքին համաձայն, եւ Կիպրոսը այս հիման վրայ երկուքի բաժնել: Այսինքն զոյգ ազգութիւններով կառավարուող Կիպրոս մը հիմնել: Ֆրանսական թերթերը այս առթիւ կը գրեն թէ Զօր. տը Կոլ աւելի շատ պիտի բարեխօսէ եւ վճռական ընթացք մը ցոյց պիտի չտայ Կիպրոսի վէճին մէջ: Անգլիական թերթերն ալ կ'ընդծեն թէ Լոնտոնի թէ Ուաշինկթընի մէջ, Ինէօնիւ ապահովեց Անգլիոյ եւ Ամերիկայի բարոյական աջակցութիւնը:

ՆԱՍԸՐ Իտոնեզիոյ նախագահը հրաւիրած է Արաբ Մ. Հանրապետութիւն այցելելու:

ԼԵԺԷ, 11 տարու Լիւք Թարտոր խեղդուզը, Մորիս Կարտոր ընտրած է իրրեւ պաշտպան փաստաբան, որ ընդունած է այդ պաշտօնը:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ հաւասար իրաւունքներու օրէնքը զոր Ճոնսըն ստորագրեց բաւական դժուարութիւններ կը ստեղծէ իր գործադրութեան մէջ: Թեքսասի ծովափը սեւ–ճերմակ կռուած են: Արդարեւ սեւեր, որ «անպատկառ ձեւով կը լողնային», յարձակումի ենթարկուած են երբ ծովէն դուրս կ'ելլէին:

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Թաղապետական ընտրութիւնները որոշ մտահոգութիւն ստեղծած են, տրուած ըլլալով որ համայնավար հոսանքը բաւական զօրացուցած է իր դիրքը: Էտայի համայնավարամիտները, ընտրութեանց գլուխը կը հասնին ձայներու 30 առ հարիւրով:

ՆԻԿՈՍԻՈՅ մէջ, զօր. Ղրիվաս ճառ մը խօսած է Կիպրոսի երեսփոխաններուն առջեւ, շեշտելով. — «Մեր նպատա՞կը: Կցում Յունաստանի հետ»: Ղրիվաս աւելցուցած է. — «Կը խորհիմ թէ պէտք է խաղաղ միջոցներու ճամբան բռնենք: Պէտք է պայքարին որպէսզի ինքնորոշման իրաւունք ստանանք: Եթէ մեծ պետութիւնները կը ճանչնան մեզի այդ իրաւունքը, կ'ընդունինք պատերազմը, որմէ յաղթական դուրս կ'ելլենք»:

ՄՈՐՕ կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները, դահլիճ մը կազմելու համար: Ընկերվարական կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէն սկզբունքով որոշած է մասնակցիլ բայց կարգ մը պայմաններ դրած է:

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

Ա.

Հայաստանի մայրաքաղաքին գրօսայգիներէն մէկուն մէջ՝ անկիւն մը վերածուած է բացօթեայ պանթէոնի: Այնտեղ, Հայկական մարմարէ կամ կրանիթէ շիրմաքարերու տակ, կը հանգչին աճիւնները Հայ մտքի, գրի եւ գեղարուեստի ականաւոր ներկայացուցիչներու:

Ճակատագրի [illegible] մէկ խաղով՝ իրարու շատ մօտիկ, գրեթէ կող-կողքի ազգային այդ պանթէոնին մէջ ամփոփուած են աճիւնները երկու մարդու՝ որոնց կեանքերը եւ կոչումները բազմաթիւ հանգիտութիւններով շաղկապուած են իրարու. երկու մարդու՝ որոնց գործը կը մերժէ իր արժեւորումը գտնել անոնց ապրած շրջանին ու ժամանակաշրջանին մէջ միայն, կը բարձրանայ տարածութեան ու ժամանակին մէջ, կը [illegible] Հայ մշակոյթի ոլորտները՝ անբաժան մասնիկը դառնալու համար համամարդկային քաղաքակրթութեան: Երկու մեծ, բայց պարզ մարդեր, պարզ ու անպաճոյճ երկու շիրմաքարերու տակ, որոնցմէ մէկուն վրայ կը կարդանք Կոմիտաս, իսկ միւսին վրայ՝ Թորոս Թորամանեան:

Ծնած էին չորս տարուան տարբերութեամբ — Թորամանեան 1864ին, Կոմիտաս՝ 1868ին — ու մահցած մէկ տարուան տարբերութեամբ միայն — Թորամանեան՝ 1934ին, Կոմիտաս՝ 1935ին: Համեստ ու աշխատաւոր ծնողքներու զաւակներ՝ երկուքն ալ, իրենց պատանի հասակին՝ արդէն իսկ որբացած, միջնակարգ ու բարձրագոյն ուսում ստացած՝ ծանօթներու եւ բարեմիտ մարդոց նիւթական օգնութեան շնորհիւ: Մէկը, Շապին-Գարահիսարէն անցած Պոլիս, 1893ին, Գեղարուեստից Ճեմարանի ճարտարապետական բաժանմունքը կ'աւարտէր. միւսը, Քէօթահիայէն գրկուած Էջմիածին, նոյն թուականին Գէորգեան Ճեմարանէն կը վկայուէր եւ արդէն կը ձեռնադրուէր: Տարիներ ետք, մէկը Փարիզ կ'անցնէր ճարտարապետութեան եւ արուեստներու պատմութեան վարպետներու դասախօսութիւններուն հետեւելու համար, միւսը Գերմանիա կ'երթար՝ երաժշտական գիտութեան մէջ հմտանալու առաջադրանքով: Սակայն, հասած իրենց մասնագիտացման լրումին, իրենց համապատասխան կալուածներուն մէջ դարձած արդէն երիտասարդ գիտնականներ, երկուքն ալ, անդիմադրելի միեւնոյն կանչով արբեցած, հայրենի աշխարհ կը դիմէին՝ իրենց գիտական պաշարն ու երիտասարդական խանդավառութիւնը ի սպաս դնելու համար հայրենի մշակոյթին, հայրենական արուեստի ուսումնասիրութեան:

Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը նոյնը եղաւ նաեւ աշխարհագրական այն շրջանը՝ որ երկուքին ալ մասնագիտական գործունէութեան հիմնական դաշտը դարձաւ, — Շիրակն ու Արարատեան դաշտը, Արագածոտն ու Կոտայքը: Մօտաւորապէս 1900էն մինչեւ 1913 երկարող միեւնոյն տասնըչորս տարիներուն ընթացքին, Անիի մէջ կամ Էջմիածնի մերձակայքը, կարելի էր հանդիպիլ ցնցոտիներու մէջ կորսուած տէրվիշի մը, զոր ժողովուրդը «ճարտարապետ» կը կոչէր՝ յատուկ անուն մը տուած ըլլալու խաբկանքով յաճախ. տէրվիշի մը, որ աւերակներու վրայ հակած, քարեր կը քննէր, կը չափէր, կը գծէր կամ փոքր ծոցատետրի մը մէջ թուանշաններ կ'արձանագրէր. կարելի էր հանդիպիլ նաեւ տարօրինակ մէկ վարդապետի՝ որ տօնական օրերուն Մայր-Տաճարի կրօնական երգեցողութիւնը կը ղեկավարէր, բայց լուր օրերուն, գեղջկական խրճիթի մը սեմին կամ կալի մը բարձունքին ծալապատիկ նստած, գիւղացիներէն կը խնդրէր, առանց խղճելու, որ սիրային կամ հարսանեկան երգեր երգեն, գիծեր կը քաշէր թուղթի մը վրայ, եւ կլոր նշաններ կ'արձանագրէր:

Իրարու այնքան մօտ, բայց հաւանաբար իրարմէ անգիտակ, Անիի տէրվիշ ճարտարապետը եւ Էջմիածնի տարօրինակ վարդապետը կ'ապրէին գերբնական ներշնչումով օժտուած էակներու նիրաշխարհով: Ազգային անգնահատելի հարստութեանց գիւտին առթած հոգեզմայլանքով արբեցած՝ մէկը մեր պատմական ճարտարապետութեան գոհարները կը պեղէր, կը չափագրէր, հայկական կառուցողական ոճին ինքնատպութիւնն ու ճառագայթումի զօրութիւնը կը հաստատէր, միւսը հայ երաժշտութեան ակունքը կը գտնէր մեր գեղջկական ու եկեղեցական երգերու խորագոյն ուսումնասիրութեամբ, հայ երգին նկարագիրը կը բիւրեղացնէր՝ զայն ընդմիշտ զտելով օտարամուտ բոլոր տարրերէն: Իրենց պրպտումներուն, հետազօտութիւններուն ընթացքին՝ երկուքն ալ կ'արժանանային ժամանակակից հայ մտաւորականութեան հաւասար յարգանքին ու քաջալերանքին, բայց նաեւ խաւարամիտ կամ նախանձով լեցուած տարրերու արհամարհանքին եւ ծաղրանքին: Կը կրէին նիւթական թէ բարոյական նոյն զրկանքները, բայց Եւրոպայի համալսարաններն ու կայսերական ակադեմիաները երկուքին ալ աշխատանքներուն եւ յայտնաբերութիւններուն կը հետեւէին բացառիկ հետաքրքրութեամբ եւ խանդավառութեամբ:

ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

(Շար. – 1)

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՖՐԵԶՆՕ — ՔԱԼԻՖՈՐՆԻԱ

1915ին, Ա. Ընդհանուր պատերազմը զուլում, աւերածութիւն, աճիւն ու նախճիր միայն բերաւ: Պատմական Հայաստանի արեւմտեան բաժինը ամայացաւ: «Ի վերայ աւերակաց» կը թեւածեն այժմ հոգիները «բիւրք բիւրոց» մեր նահատակ մարտիրոսներուն, անմահ փառքերուն, արժէք - առաքինութիւններով բեղուն ու օծուն:

Մօտաւորապէս յիսուն տարիներէ ի վեր, տակաւին գանկերը չեզջակոյտ եւ ոսկորները արեւակէզ, կենդանի եւ խօսուն վկաները կը մնան ողջակիզուած մեր ժողովուրդին, որ դարերէ ի վեր փառքէ փառք, յաղթանակէ յաղթանակ խոյանքը ապրեցաւ անհաւասար, ծանր ու դաժան պայքարներուն մէջ, յանուն եւ խնդիր ազնուագոյն գաղափարին, եւ հոգեպարար, սքանչելի սկզբունքին, ազատութեան եւ անկախութեան:

Տակաւին վկայարան կոթողները կը մնան պահակները մեր պատմական հայրենիքին Տարօն Տուրուբերան սեւաբախտ աշխարհին: Տակաւին Վահագն անմահը իր յարգգողովը կը տիրապետէ լուսապայծառ մեր երկնակամարին, Կաղ Դեւը իր առաքելութեան ճամբուն մէջ է դէպի Բրէ Բաղմանը: Ծիածանը ծիրանի եւ եօթգոյն, արեւելքէն արեւմուտք խորախորհուրդ խորհրդանիշը եւ իմաստը կը մնայ այդ վերանոցած բնապատին եւ փայլուն յոյսերով եւ անակնկալներով լի, հարուստ ապագան կը ջատագովէ, կը տարփողէ, կը գուշակէ: Արշալոյսը պիտի բացուի, արեգակը պիտի ճառագայթէ օր մը, յուսանք ու հաւատանք անտարակոյս:

Տակաւին մեր աւերակ վանքերը, տաճարները, բերդերը, լեռները, բլուրներն ու հովիտները, դաշտերն ու արօտավայրերը այնտեղ են, անոնք հաւատարիմ մնացին ու կը մնան: Տակաւին մեր գետերը եւ Պինկէօլի հազար ու մէկ աղբիւրները, վաղնջական դարերէ ի վեր, իրենց վազքն ու ընթացքը կ'ապրին:

Մեր հայրենիքը լուռ ու անխօս, շիրիմներու աշխարհ, մեծագոյն ու փառակերտ պանթէոնը պիտի մնայ, ուր արդէն յաւապսակ մեր անմահները, ազատութեան ճամբան յարդարողները կը հանգչին՝ իրենց յաւիտենական քունը ապրելով:

Պանթէոն մը, որ նախակարապետը եւ նախագուշակը եղաւ, վաղորդայնը բացաւ, ազատութեան ու անկախութեան արշալոյսին՝ 1918 Մայիս 28ին նոր Աւարայր մը կերտելով:

Պանթէոն մը, որ վերածարծեց կանթեղը մշտավառ, հուրը կենդանի, անթեղուած կրակը անշէջ: Պանթէոն մը, որուն հովանիին ներքեւ կը պահէր «մահ իմացեալ՝ անմահութիւնը» եւ [illegible] ջութեամբ մեռցուք ի վերայ աշխարհի մեր եւ ի վերայ ազգիս մեր, եւ մի՛ [illegible] յին աչք մեր կոխան առնել պղծալից [illegible] զսրբարանս մեր» աստուածարեալ [illegible] օրհնաբեր պատգամովը բանաձեւուած, ազատատենչ պատգամաւորներու բերնով յայտարարուած:

Մամիկոնէից այս ուխտը եւ կտակը դարձաւ ընդհանուր նշանաբանը եւ [illegible] նաբանեան ամէն մէկ Տարօնցիին, ամէն մէկ Հայու՝ դարերէ ի վեր:

Քաջերու արիւնը բոսորագոյն ու [illegible] կոթողեց դրօշը մեր արիւնաներկ, հայրենի լեռներու կատարներուն վրայ:

Անզերազանցելիներ Աշտիշատի եւ Օձկանի սուրբերը Սահակ - Մեսրոպ եւ Մամիկոնեանց տունը նախամիկներ եւ տանուտէրները եղան յետագայ սերունդներուն, որոնք բոցավառեցին հոգիները, պայծառացուցին միտքերը, ամրապնդեցին բազուկները, զրահեցին կուրծքերը մեր յեղափոխական սերունդին՝ եկեղեցական թէ աշխարհական:

Մեր նախահայրերը եւ հայրերը խորք խարսխեցին իրենց հոգիներուն մէջ հաւատքը, հաւատոյ հանգանակը, հաւատամքի ճամբան, անխորտակելի եւ անկաշառ, դէպի ազատութեան սրբավայրերը քալելով:

Տարօն Տուրուբերան Հայրենակցական Միութիւնը 1917էն ի վեր, խումբ մը բանիմաց, պարտականութեան եւ կոչումին գիտակցութենէն թելադրուած, նուիրումի եւ զոհողութեան հոյակապ սահմանով մը օժտուած հիմնադիրներ ունեցաւ: Անոնք դեռ կ'ապրին, շատեր անցած են պատմութեան, բայց գործը կենդանի ու գրական կը շարունակէ տենդոտ եւ հեւքոտ:

Գրեթէ յիսուն տարիներ այս միութիւնը, լրացուցիչ մէկ մասը Հայութեան ընդհանրական մտածումին, անմիջական միջոցը ու ցաւերուն, կարիքներուն ու պահանջներուն, այլ մանաւանդ՝ մեր քաղաքական մտածումին [illegible] ու արժեւորեց զայն, ի խնդիր գոյութեանը: Բացառաբար կրթական գետնին վրայ, մշակութային անդաստանին մէջ, Մայր Հայրենիքէն մինչեւ արտասահման, օրհնութիւն մը եղաւ: [illegible] 200.000 տոլար ծախսուած է մինչեւ [illegible] օր արտասահմանի Տարօն Տուրուբերանի ուսանողներուն համար, մանկապարտէզներէն մինչեւ համալսարաններ [illegible] կրթութիւն ջամբելով մեր նորահաս սերունդին, որ երախտագէտ պիտի մնայ այս օրհնաբեր միութեան նկատմամբ:

Տարօն Տուրուբերանցին չէ զատուած ու չի զատուիր սրբութեան սրբութեանցը որ կը կոչենք Մայր Հայրենիք, Մայրենի Լեզու եւ Մայր Եկեղեցի: Տարօնցին կորսնցուցած է իր հարստութիւնը, իր առողջութիւնը, բայց ամբո-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՐՄԱՇԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կառքերէն թափած յարդի շիւղեր՝ փոշիին մէջ կը փայլին ոսկիի տարօրինակ ցոլացումով, ամէն անգամուն ծռելու եւ զայն վերցնելու փորձութիւնը տալով քեզ: Մանրիկ մողէսներ, գորշ, արեւէն հրապուրուած, փոշիին մէջ կը պտըտին, չկրնալով փախչիլ, իրենց թաթերովը ի զուր ջանալով կռուան մը գտնել այդ փխրուն ու անհաստատ կոյտին վրայ:

Արեւը կ'այրէ զմեզ, ձիերը կը յոգնեցնեն եւ անօթութիւնը կը նեղէ: Պէտք է տեղ մը իջնել, պատառ մը բան ուտել ու հանգստանալ: Ժամանակ չեմ ունեցած Իզմիրէն քիչ մը ուտելիք առնելու. բայց Սահակ աղբար ապահովցուցած է զիս. «Դուն հոգդ մի՛ ըներ, հաճի՛ աղա, ես ուտելիք առեր եմ հետս»: Եւ կ'իմացնէ թէ քիչ մը ետքը կը հասնինք Ձերքէսին խահուէն, ի Քիրէմիտ Գույուսու, ճամբուն կէսին վրայ ու հոն կ'իջնենք:

×

«Ձերքէսին խահուէն» բացավայրի մը վրայ հաստատուած է: Քանի չափ երկար ցիցեր որոնց վերեւ չորցած ճիւղեր շարուած են, եւ խորը փայտաշէն խրճիթ մը. ահա սրճարանը:

Եօթը ութ թուրք գիւղացիներ, որոնք քիչ մը վարը թողած են իրենց սայլերը, եկած են հոն սուրճ մը խմելու: Ամէնքն ալ իրենց ծանր ու յարգական բարեւներով կ'ընդունին մեզ: Խսիրի մը վրայ կ'երկննանք եւ կը հրաւիրեմ Սահակ աղան իր ուտելիքները բերելու:

Իր ձիուն մախաղէն կը բերէ ինծի օխա մը հաց, հաստ թուղթէ ծրարի մը մէջ ձիթապտուղ եւ երկու հատ ճերմակ բողկ: Իր երեսը կը նայիմ. ա՞ս է իր ծանուցած ճաշը: Բայց ընտրութիւն ընելու, փափկաճաշակի խնդրանքներ փնտռելու տեղը չէ: Սրճարանին մարդիկը բարեբախտաբար ունին խաշած հաւկիթ ու խաղող: Ախորժալի ճաշ մը կ'ընենք, պաղուկ ջուրով մը ոռոգելով զայն, սթափիչ խահուէով մը կազդուրուելով, եւ նորէն ճամբայ կ'ելլենք:

Բուն անտառին մէջ ենք: Ծառերը շարունակական յաջորդութիւն մը չունին, այլ տեղ տեղ իրարմէ կը կտրուին բացատներով: Անուշ ու առողջ բուրում մը կը լեցնէ օդը, երանաւէտ հեշտութեամբ ուռեցնելով թոքերը: Բարձրաբերձ ծառերու քով իրենց գլուխը կը տնկեն վախկոտ մատղաշ տունկեր, աւելի կանաչ, աւելի առոյգ: Երբեմն սակայն, տեսարանը կը փոխուի: Գիւղացիներ, արօտավայր կամ արտ ունենալու համար, այրած են անտառը. ու բոլորշի բացատավայրի մը մէջ, ծառերու այրած կոճղեր՝ դեռ իրենց վրայ կրելով ճերմակ մոխիրը՝ մնացած բաներու չարաշուք տեսիլն ունին: Հողը, այրած, կը փռուի լերկ ու անկենդան, — ծանր վէրքի մը պէս՝ շրջակայ զալարուն դաշտանկարին վրայ:

Ճամբան կը խորտուբորտի հետզհետէ, բոլորովին անխնամ, անընդհատ բազմապատկելով իր ոլորապտոյտ դարձուածքները: Յանկարծ, անտառէն ելլելով, հեռուէն կը նշմարենք սայլերու երկարաձիգ շարք մը որ գրեթէ անշարժ կեցած է զառիվերի մը կողին վրայ:

— Ըխտաւորներն են, կ'ըսէ Սահակ աղան:

Ու կը մտրակենք ձիերը:

Քիչ մը ետքը արդէն մեր դիմացն են Արմաշի եկեղեցիին գեղեցիկ գմբէթն ու շրջակայ շէնքերուն կանոնաւոր շարքը: Մեր ընկերուհին երեսը կը խաչակնքէ:

Երբոր ուխտաւորներուն սայլերուն կը հասնինք, կանգ կ'առնենք չէ չապա: Չէ՛, կարելի չէ երեւակայել թէ փոշին ի՛նչ հզօր տարր մըն է այստեղ: Եթէ բնութեան տարրերուն նոր դասակարգութիւն մը ընել հարկ ըլլար, պէտք է անպատճառ անոր մէջ մտցնել նաեւ Արմաշի ճամբուն փոշին: Կրակին պէս այրող է, ջուրին պէս լոյծ, օդին պէս կը մտնէ թոքերուդ մէջ: Երեք հարիւրի մօտ սայլերը, իրենց ծանր անիւներով, հողը ճ[illegible] դան, զոր ապա օդին մէջ կը նետեն [illegible] ու գոմէշներուն յաղթ ոտքերը: Մայ[illegible] րուն հաստ կաւէ վարագոյրներուն [illegible] ի զուր կ'ապաստանին հէք ուղեւորներ[illegible] փոշին ամենազօր է, ամենայաղթ, [illegible] ուրեք, ու կը պատէ, կը պաշարէ [illegible] ամէն կողմէ, կոկորդդ [illegible] թոքերդ այրելով:

Սահակ աղային կը նայիմ: Նայուածքիս մէջ չեմ գիտեր ի՛նչ կայ. բայց [illegible] մը կը կենայ, կը դիտէ [illegible] որուն ստորոտէն կը դառնայ ճամբան [illegible] կը պտտայ յանկարծ.

— Առա՛ջ քշէ:

Ձին կը յամառի ցից ու քարոտ [illegible] բուն վրայ, բայց պէտք է որ փրկէ [illegible] ու կը փրկէ: Տաժանելի վերելք [illegible] այս, գուցէ վտանգաւոր, բայց գոնէ [illegible] քուր օդին մէջ մեռնելու մխիթարութի[illegible] նը կ'ունենանք. մինչ անդին, փոշիին [illegible] խեղդուի՛լ, ի՛նչ անփառունակ [illegible]

Երբ վանքին դրան առջեւ կը հասնի[illegible] ժամը եօթնուկէսն է. մեր ձիերը [illegible] հինգ ժամէն բերած են մեզ Արմաշ. [illegible] սայլերը տասնեւմէկ ժամ է որ կը [illegible] ու դեռ չեն հասած:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(Շար. – 5)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐ

Յունիս 19ին Թիֆլիզէն Երեւան ժա-մանած է Իրանի շահին քոյրը՝ արքայա-դուստր Աշրաֆ փեհլեւի: Օդակայան պաշտօնական հիւրը ընդունելու գացած էին պետական բարձրաստիճան դէմքեր: Աշրաֆ փեհլեւի, իր ամուսինը եւ զաւա-կը հիւրասիրուած են պաշտօնական ճա-շով մը, որուն ներկայ գտնուած են բար-ձրաստիճան անձնաւորութիւններ:

Մ. ՍԱՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԸ

84 տարեկան է, բայց Մարտիրոս Սար-եան, որ իրաւամբ կը նկատուի Հայաս-տանի ամէնէն վաւերական եւ տաղանդա-ւոր նկարիչը, դեռ աշխոյժ արամադրու-թեամբ կ՚աշխատի, կը ստեղծագործէ:

Սարեան հանկար մը կը պատրաստէ՝ կեդրոնը ձիւնաթաղ Արարատը, որուն լանջերուն փռուած են շէնքեր, դաշտեր եւ կանաչութիւն, աջին՝ Զանգեզուրի լեռները, ձախին՝ հայ մարդուն աշխա-տանքը պատկերացնող համայնապատկեր մը: Նանկարին ծաւալը պիտի ըլլայ՝ լայնք 5 մեթր, երկայնք՝ 31 մեթր: Պի-տի զետեղուի Երեւանի Թատրոնին գլխա-ւոր ճեմասրահին պատին վրայ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Ու. Շէյքսփիրի «Համլէթ», «Մակպէթ» եւ «Օթէլլօ» թատերգութիւններէն հատ-ուածներու ներկայացումով վերջ գտաւ Սունդուկեան Թատրոնին այս շրջանի խաղացանկը:

Ամիս մը, Պաքուի մէջ ներկայացում-ներ պիտի տրուին Թատրոնի խումբին կողմէ:

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Լոյս տեսաւ «Հայ ժողովրդական հէ-քեաթներ» շարքի Դ. հատորը, զոր պատ-րաստած է ակադեմիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան ճիւղը:

Գիրքը խմբագրած է բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու՝ Մ. Մկըր-տչեան:

Հատորին մէջ զետեղուած են յիսունէ աւելի հէքեաթներ, որոնք մեծ մասով հաւաքուած են Շիրակի ժողովուրդին բերնէն: Գիրքը ունի ծանօթագրութիւն-ներ, ցանկեր, բառարաններ:

×

Վերջերս լոյս տեսած գիրքերուն մէջ յիշատակութեան արժանի են Լէոյի «Ա-նի»ն (տպաւորութիւններ, յիշատակներ, անցածն ու մնացածը) եւ Սերօբ Պօղոս-եանի «Հայ ժողովրդի պատմութիւն»ը:

×

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադե-միան լոյս ընծայեց «Հայ նոր գրականու-թեան պատմութեան» հինգհատորեակին Գ. հատորը:

Գիրքը կ՚ընդգրկէ անցեալ դարու 70-80-ական թուականներու արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրական-հասարակական ժամանակաշրջանը: Փաստացի հարուստ տուեալներու հիման վրայ ներկայացուած են Սունդուկեան, Պռոշեան, Աղայեան, Րաֆֆի, Պարոնեան, Ծերենց եւ հայ գրականութեան միւս ծանօթ երեւելի դէմքերու կեանքն ու գրական գործու-նէութիւնը:

Առանձին գլուխներ յատկացուած են Մ. Տիւսաբի, Գ. Սրուանձտեանի, Մ. Մամուրեանի եւ Գր. Արծրունիի, որոնք մեծ դեր կատարած են հայ գրական-քննադատական մտքին զարգացման գոր-ծին մէջ:

Հատորը ունի ընդարձակ ներածութիւն եւ ժամանակագրութիւն:

«ԱՐՄԵՆԻԱ» ՔԱՐԸ

Երեւանի գործարաններէն մէկը ար-տադրութեան դրաւ «Արմենիա» անունով հրակայուն (րէֆրաքթէռ) նոր քարի տե-սակ մը, որ տաքութեան դէմ շատ մեծ տոկունութիւն ունի եւ յարմար է յատկա-պէս վառարաններու ներսը պատելու հա-մար: Մինչեւ հիմա խորհրդային վառա-րանները 18 ամսուան կեանք կ՚ունենա-յին, մինչդեռ այսուհետեւ՝ շնորհիւ «Ար-մենիա» քարին գրեթէ պիտի կրկնապատ-կուի (3 տարի) անոնց գործածութեան տեւողութիւնը:

ՆՈՐ «ԼԻՃ» ՄԸ

«Յաղթանակ» հանրային պարտէզը օժ-տուեցաւ գեղեցիկ լողաւազանով մը՝ 70 մեթր լայնքով, 175 մեթր երկարու-թեամբ եւ 12.000 քառ. մեթր մակերե-սով:

ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ

Հայկական մատենագիտութիւնը, որ ու-նի լաւ աւանդութիւններ, վերջին տաս-նամեակին աւելի լայն ծաւալ ստացաւ: Հայ մատենագիտութեան անդաստանին մէջ անուրանալի են Հ. Արսէն Ղազիկեա-նի, Գ. Զարբհանալեանի, Գ. Գալէմքեր-եանի, Գ. Լեւոնեանի, Յ. Անասեանի, Յովհ. Պետրոսեանի եւ ուրիշներու ծա-ռայութիւնները: Յատկապէս գրական լուրջ արժէք կը ներկայացնէ Յ. Անաս-եանի «Հայկական մատենագիտութիւն» բազմահատոր աշխատութիւնը, որուն ա-ռաջին հատորը լոյս տեսաւ 1959ին:

Հայ պարբերական մամուլի գիտական մատենագիտութեան ստեղծման գործին մէջ նշանակալի աւանդ ներմուծած է Փրոֆ. Գ. Լեւոնեան: Մատենագիտու-թեան աշխատանքը ներկայիս դարձած է լուրջ ձեռնարկ մը, որուն գործադրու-թեան աշխատանքին լծուած են Հայաս-տանի Գիտութիւններու Ակադեմիան, հին ձեռագիրներու գիտահետազօտական հիմնարկութիւնը, Երեւանի գրադարանը եւայլն:

Պետական գրադարանը 1963ին լոյս ըն-ծայեց Յ. Կոստիկեանի «Մատենագիտու-թիւն հայկ. մատենագիտութեան» ար-ժէքաւոր աշխատութիւնը, որ արժանի է յատուկ ուշադրութեան:

Այս արժէքաւոր աշխատութիւնը կը բացուի բովանդակալից ներածական տե-սութեամբ մը, գրուած Ռ. Իշխանեանի կողմէ, որ կը նկատուի քաջատեղեակ միտք մը հայկական մատենագիտութեան ճիւղին մէջ:

Այս աշխատութիւնը, որ կոչուած է հայ մատենագիտութեան համար ուղե-ցոյցի դեր կատարել, կազմուած է չորս հիմնական բաժիններէ եւ օժանդակ ցան-կերէ: «Ընդհանուր մատենագիտական ցանկեր եւ պարբերականներ» բաժնին մէջ գրուած են 1862էն սկսեալ հրատա-րակ եղած հայ մատենագիտական գիրքե-րուն՝ Մ. Մինասարովի, Հ. Գ. Զարբ-հանալեանի, Ա. Ղազիկեանի, Թէոդիկի, Յ. Անասեանի, Ե. Փուրթանեանի եւ ու-րիշներու մատենագիտական աշխատու-թիւններուն նկարագրական ցանկերը: Մատենագիտական տեղեկութիւններ տրուած են տարեկան հրատարակութիւն-ներու մասին, ինչպէս նաեւ տեղեկու-թիւններ հնագիտական գիրքերու եւ հայ պարբերական մամուլի մատենագրու-թիւններուն մասին:

Մեծ տեղ յատկացուած է «Ճիւղային (ընդգաւառային) մատենագիտութեան»:

Ընթերցող լայն հասարակութեան եւ մասնագէտներուն համար օգտակար տե-ղեկութիւններ կը պարունակեն անհատա-կան մատենագիտական ցանկերը:

Ինքնատիպ հետաքրքրութիւն կը ներ-կայացնէ «գրացուցակներ» բաժինը, որ կազմուած է գրադարանային, հրատա-րակչական, գրավաճառային ու ձեռա-գրացուցակներու հետազօտութեան հի-ման վրայ:

Այս աշխատութիւնը իր բովանդակու-թեամբ հանրագիտարանի բնոյթ ունի:

ԿԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

Ի՞ՆՉ ԳՈՅՆ ՈՒՆԻ ՁԻՒՆԸ

«Ի հարկէ, սպիտակ», — կը պատաս-խանէ ամէն ոք: Բայց կը պարզուի, որ ձիւնը գունաւոր է: Այս երեւոյթը ամէ-նէն առաջ նկատեցին նկարիչները, երբ ձիւնին սպիտակութեան մէջ տեսան կապ-տաւուն եւ մանուշակագոյն երանգներ: Քիմիագէտները, իրենց կարգին, հաս-տատեցին այս երեւոյթը:

Այծեամի որսորդները կը պատմեն, որ մարդու ոտք չտեսած լեռներու մէջ կայ կարմիր ձիւն: Սկիզբները այդ պատմու-թիւնները կը նկատուէին չինծու: Բայց յետագային դահուկաւորները եւ զբօսա-շրջիկները Կարպաթեան լեռներուն եւ Հարաւ. Ամերիկայի Անտեաններուն վրայ յայտնաբերեցին «արիւնոտ ձիւն», որ կը ներկուէր ջրարոյսերու եւ ծծուն բոյսե-րու կողմէ: Բեւեռը հետազօտողները տե-սած են կանաչ ձիւն, իսկ Քանատայի Նիւ Պրանսուիկ նահանգին մէջ ջրարոյսի տե-սակ մը ձիւնը կը ներկէ բաց դեղին գոյ-նով: Գոյութիւն ունի նաեւ սեւ ձիւն, որ կը հանդիպինք Վերին Տատրաներու մէջ:

ՈՒԱԼԹԸՐ ՍՔՈԹԻ ՍԽԱԼԸ

Աւելի 150 տարի առաջ աշխարհի մեծ քաղաքներուն փողոցները գիշերները կը լուսաւորէին ճարպամոմերով եւ ճրագ-ներով: Անոնք քիչ լոյս կուտային եւ շատ մուր կ՚արձակէին:

Սակայն, երբ անգլիացի Ֆրետերիք Ուինսըր առաջարկեց լուսաւորութեան համար օգտագործել կազը, ամէն ոք խենթի տեղ դրաւ...: Սկովտացի մեծ գրագէտ Ուալթըր Սքոթն ալ, իր կար-գին, գրեց հետեւեալը. — «Խենթին մէկը կ՚առաջարկէ Լոնտոնը լուսաւորել գիտէք ինչո՞վ: Պատկերացուցէք՝ ծուխով»:

Սակայն, Ուինսըր չարունակեց պնդել եւ ահա, 1807ին կազի լապտերներ դե-տեղուեցան Լոնտոնի փողոցներուն մէջ: Այնուհետեւ կազը մուտք գործեց Եւրո-պայի եւ Ամերիկայի միւս քաղաքները: 1816ին կազի գործարան մը սկսաւ աշ-խատիլ Մ. Նահանգներու (Պալթիմոր) մէջ, չորս տարի անց՝ Փարիզի, 1826ին՝ Պերլինի, իսկ 1835ին՝ Պետերբուրգի մէջ:

...պնդ կերպով եւ ի գին ամէն զոհողու-թեանց պահած է իր նկարագիրը եւ բա-րոյականը, որպէս սկզբունք, մէկ ու միակ յայտարարով: Թերութիւններ, սխալներ, անգամ մեղքեր ու յանցանքներ ունեցած ենք, բայց մէկ բան որոշ ու յստակ թող ըլլայ, որ Տարօնցին արդա-րութիւնն ու իրաւունքը պաշտամունքի եւ երկրպագութեան աստիճանին հաս-ցուցած է, վստահելին եւ հարազատը մնացած է այն բոլոր արժէքներուն նը-կատմամբ, որոնք հայրենիքը եւ ազա-տութիւնը կը բնորոշեն: Այլ խօսքով, ...տացումը եղած է այդ բոլորին: Մեր ...ազգային արժանապատուութիւնը վեհ-անձնօրէն կը մնայ որպէս բարձրորակ ...աքինութիւնը Տարօնցիին համար:

Ամէն բան ու ամէն ինչ Տարօնցին ...տուած ու յանձնած է մեր ժողովուրդին, «...ի քոյոց քեզ մատուցանեմ»ին, ...ին եւ բացատրութիւնը արժեւորելով, ...արժեցնելով:

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՅ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (139)

ԽՈԴԵԴԱՆ

Հայկական իշխանական տները, ուրիշ վայրերում քայքայուելով, իրենց ինք-նուրոյնութիւնը պահպանել են միայն Սասունի, Մոկսի, Ռշտունիքի եւ մի քանի այլ լեռնային շրջաններում: Օս-մանցիների տիրապետութեան ժամանակ Խութ-Բռնաշէնում եւ բուն Սասունում իրենց գոյութիւնը դեռեւս պահպանած իշխանական տները սկսել են աստիճանա-բար անհետանալ: Նրանց մի մասը աս-պարէզից հեռացել է, իսկ միւս մասը քրդանալով խառնուել է եկուորին: Այդ-պէս է եղել նաեւ մեր տան հետ, որի մէջ մի քիչ աւելի վաղ էր երեւացել քրդ-ացումը: Մենք քրդացել ենք այն ժամա-նակ, երբ չենք կարողացել պահպանել մեր ունեցուածքը մեզ շրջապատող հրո-սակային պետութեան մէջ: Քրդացած հայ իշխանները դառնում են հաւասա-րազօր քուրդ պէկերին: Այդ ձեւով էլ շատ հայ գիւղացիներ ընդունեցին քրդ-ութիւնը, որովհետեւ այդպիսինները ստանում էին զէնք կրելու եւ ձի նստելու իրաւունք, ազատւում էին հալածանքից, հարկերից եւ պահպանում էին իրենց հողն ու տնտեսութիւնը:

Քրդացած Հայեր շատ կան. Բաղրայի Քրդերը՝ Բագրատունեաց Հայերն են, Ռշկոցիք՝ Ռշտունիներն են: Բալաքցինե-րը և Շէկօները, որոնք ապրում են Սա-սունի եւ Մուշի սարերու, սերւում են խալամացած մի քանի հազար հայ բնակ-իչներից: Մեր մէջ կայ նաև մի քրդացած ցեղ, որ արեւապաշտ է: Արեւը ծագե-լիս նրանք համբուրում են այն քարը, որին դիպչում են առաջին ճառագայթ-ները:

Ինչպէս որ Հայերն են քրդացել, այն-պէս էլ Քրդերն են թրքացել: Պիթլիսի թուրք բնակչութեան մի զգալի մասը թրքացած Քրդեր են:

Հաջին թափ տուեց ծխամորճը եւ նրա անցքը կեղտից մաքրելով՝ շարունակեց.

— Սուլթան Սէլիմը Մոլա Իտրիսին, — որ Պիթլիսցի մի ազդեցիկ Քուրդ է եղել եւ մեծ աջակցութիւն է ցոյց տուել Թուրքերին Պարսկաստանի դէմ վարած կռւում, — իր մօտ հրաւիրելով՝ նրան յանձնել է մի քանի կապոց դրօշակ եւ հինգ հարիւր ոսկեկար խալաթ՝ քուրդ ազնուականներին բաժանելու համար: Այդպիսի դրօշակներից եւ խալաթներից մէկը Մոլա Իտրիսը ուղարկել է մեր տոհ-մի նահապետին, որն այդ ժամանակ նստել է եղել Բռնաշէն գետի եզերքին, մի կանաչ թմբի վրայ: Նրա մօտ հիւր է եղել չէ, փոքրիկ մօրուսով մի ռուս ճանապարհորդ Աֆանաս Զուրով անու-նով: Այդ ճանապարհորդը երկու տարի-ներ եղել է Աֆրիկայում եւ Հալէպի վը-րայով բարձրանալով Սասունի լեռները, նպատակ է ունեցել ուսումնասիրել քըր-դացած Հայերի կենցաղն ու լեզուն եւ Կովկասի վրայով գնալ Ռուսաստան:

Մեր տոհմի նահապետը որ այդ ժամա-նակ կոչուել է Աւէտի Սիմոն, նրա պատ-ուին բացել է մի ճոխ սեղան հարիւր յի-սուն տարբեր տեսակի կերակուրներով: Գետնին տարածուել են ամբողջական խո-րոված եղնիկներ եւ անթիւ կաքաւների բազմատեսակ խորտիկներ՝ լեռնային ա-նուշահոտ բանջարներով համեմուած: Դրօշակը եւ ոսկեկար խալաթը բերել են այն ժամանակ, երբ նրանք ճաշը աւար-տած, պատրաստուել են որսի գնալ: Աւէ-տի Սիմոնը, որ սաստիկ ատելութիւն է տածել դէպի սուլթանը, նրա ուղարկած դրօշակը վերցնելով, հիւրի ներկայու-թեամբ, շպրտել է Բռնաշէնի գետը, իսկ խալաթը գցել է ատանակի մէջքին, կա-մենալով ասել, որ այդ զգեստը ծածկոց-ներին սպասում է աւանակի վիճակ:

Սուլթան Սէլիմի մարդիկ տեղեկանա-լով այդ ըմբոստութեանը, շտապել են ապստամբին բռնելու: Ռուս ճանապար-հորդը խորհուրդ է տուել իր բարեկամին փախչել Ռուսաստան: Նահապետն այդ առաջարկը գտել է խելացի, եւ նրանք միասին դուրս են եկել Բռնաշէնից:

Պիթլիսի մօտ կայ մի փոքր ձոր, որ կոչւում է Ջլփթա: Այդ այն վայրն է, որտեղ, ըստ աւանդութեան, ձեան մէջ խրուելով սատկել է անգորդներից մէկի էշը: Այդ դիպուածի տեղը այնուհետեւ կոչուել է պաղ-էշ՝ իր անունը տալով այժմեան Պիթլիս քաղաքին: Ահա այդ ձորում, գիշերով անցնելու ժամանակ, նրանց վրայ յարձակուել է եղել: Աւէտի Սիմոնի մարդկանցից հինգը սպանուել են: Նահապետը տեսնելով, որ դրութի-նը վտանգաւոր է եւ կարող են ռուս ճա-նապարհորդին սպանել, նրան յանձնա-րարել է դէպի Ալաշկերտ գնացող մի հայ բարեկամի, իսկ ինքը Դատուանի վրա-յով իջել է Ռշտունիք, կամենալով անց-նել Մոկս եւ Զուլամերիկի լեռներով փախ-չել Պարսկաստան:

Ալաշկերտցի Հայը Աֆանաս Զարովի հետ ուղեւորուել է դէպի Կովկաս: Ճա-նապարհին մի խումբ զինուած Թուրքեր, երկու կողմից գալով, բռնել են նրանց: Հային տեղն ու տեղը սպանել են, իսկ Ռուսին, պայուսակը խլելով եւ աչքերը կապելով, առաջնորդել են վտանգաւոր ճանապարհներով: Նրան հասկացրել են, որ իրեն տանում են Պիթլիս, բայց հաս-նելով Նեմրութ սարի եւեւ, գաղտնաբար խողխողել են եւ դիակը նետել քարերի մէջ:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Բուղդաղեան ընտանիքը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ այն բոլոր անձնաւորութիւններուն, մարմիններուն եւ միութիւններուն, որոնք անձամբ, նուիրատուութեամբ, նամակներով, հեռագիրներով եւ յօդուածներով յայտնեցին իրենց մասնակցութիւնը իրենց հանգուցեալ մօր, Տիկին Աննա Բուղդաղեանի մահուան առթիւ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հերոսներու Օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ։

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի Լաղեան խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Կոմիտէին։ Կը մասնակցի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը։ Յուլիս 19, կիրակի ամբողջ օրը, Տէսինի նախկին գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Մարկի օրճարանին ետեւը։

Կը հրաւիրուի Տէսինի եւ Լիոնի հասարակութիւնը անխտիր։ Անձրեւի պարագային խնջոյք Տէսինի մէջ Հ. Յ. Դ. Տան սրահը։

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու կայանի արձանագրութեանց առկախ մնացած հաշիւները վերջնականապէս պէտք է փակուած ըլլան մինչեւ Յուլիս 15։ Թեբացումի պարագային չվճարողներու անունները կը ջնջուին մեկնումի ցանկէն, խղճամիտ գիմումներու գոհացում տալու համար։

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
1964 – 1965
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Շրջանաւարտ աշակերտներու սակաւ ազատ տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյապաղ Վարժարանի Տեսչութեան։

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
SÈVRES (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

★

ԻՐԱՆԻ
ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք
ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

«PARS HOTEL»
Ave. Sepand, 40
TÉLÉPHONE : 626031
CABLES : 206 TEHRAN

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
1 հոգիՆոց սենեակ. — Օրը 370 Ռ.
2 հոգինոց սենեակ. — Օրը 520 Ռ.
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, տակով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր զիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ
«ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ»
ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ
ԵՒ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին պանտը կցել) եւ երեք ֆրանք։ Հասցէի ԱՌԺԱՄԵԱՅ փոփոխութիւններու համար (արձակուրդ եւն.) հին եւ նոր հասցէներուն կցել 7 ֆրանք մէկ ամսուան համար, մէկ ամիսէն պակաս ժամանակաշրջանի համար, փոփոխութիւն չի կատարուիր։

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները։

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

—*—

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

— Մխիթարեան Փորագրութիւն —

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՍԵՒՐ
ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆ, ՓԱՐԻԶ

— * —

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ
Այս Կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ
— ՑԱՃԱԽԵՑԷՔ —

ՃՈՇԿՈՒՆԵԱՆ-ՈՐԴԻ
(CHEZ JEANNOT)
Ծովէն մէկ քիլոմեթր հեռու

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան համադամ կերակուրներ
եւ
մասնաւորաբար
ՏԷՕՆԷՐ – ՔԷՊԱՊ
եւ արեւելեան զանազան խմորեղէններ

BAR - RESTAURANT
« CHEZ JEANNOT »
195, Chemin du Rouet
MARSEILLE - 8e
Հեռ. 77 – 76 – 39

ՃԱՄԲԱՐ — Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ — ՃԱՄԲԱՐ

Camp du Nor Séround

A LA *PILE* SUR LES BORDS DU LAC *PALADRU*

ՕԳՈՍՏՈՍ 1-31 — AOUT

Հոկայ չէնք մը։ Գեղատեսիլ վայր՝ լիճին ճիշդ քովը։ Խաղաղաշտ եւ լողանք։ Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ։

ՕՐԱԿԱՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7 – 9, եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 5–7,

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE — 17, Rue Bleue

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն։

ԾԱՆՕԹ. — Փարիզէն հաւաքական տոմսով (պիյէ քոլէքթիֆ) մեկնողներու արձանագրութիւնները կը շարունակուին։

Երթ ու դարձի ծախքի հաշւոյն կանխ ավճար՝ 50 ֆրանք։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կրընոպլի Կ. Խաչի դաշտահանդէսը այս կիրակի ամբողջ օրը Սէն Նիզիէի ճամբուն վրայ Շաթօ տը Պօրըկարի գեղատեսիլ պուրակը։

Կը խօսի ՏԻԿ. ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն, հաճելի անակընկալներ, ճոխ պիւֆէ, զուարճացուցիչ բացօթեայներ։

Հաճոյքով կը հրաւիրուի Լիոնէի, Բընաժի, Ռոնայի եւ բոլոր շրջակայքի Հայութիւնը։

Ծանօթ. — Օթօքարի ժամերը. —

Դպրոցէն կը մեկնի ժամը 8,45 անցած։ Շըմէն տը լա Փլէնէ՝ 9ին, Փլաս Վեր – տէօն՝ 9,30ին։ Ռիւ Տալամպէր՝ 9,35ին, Քուռ Պէրիա, կամուրջի մօտ 9,45ին։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն Հաստատութեան տնօրէնութեան։

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ»

24 Հոկտեմբեր Շաբաթ գիշերէն մինչեւ լոյս, Զ. Թագամանի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ։

×

Հերոսներու Օրը կը տօնուի Վիէնի մէջ Յուլիս 19ին։

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Խանասորի Արշաւանքի 67րդ տարեդարձը կը տօնուի Յուլիս 26ին, կիրակի ամբողջ օրը, Վալլապրի անտառին մէջ, Կարտանի մօտ, Լքսի ճամբուն վրայ։

Ենթակոմիտէներու եւ խումբերու վարչութիւններէն կը խնդրուի այժմէն վարձել իրենց օթօքարները։

×

Հերոսներու օրուան տօնակատարութիւնը Շաւիլի անտառին մէջ՝ Յուլիս 26 Կիրակի օրը։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Խոհարար մը ու տիկին մը փոքրիկ Հայ հաստատութեան մը համար։ Դիմել խմբագրութեան։

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Երբ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ տասնեակ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 9 JUILLET 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

40րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10054 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — N° 10.054

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏՈՎ

Ամէն անգամ որ հարց կ'ըլլայ Հայ Դա-տի հետապնդման կամ ազգային խրա-...նք մը օտարներու ներկայացնելու մա-սին, կը չեշտուի միացեալ ուժերով եւ մէկ ճակատով գործելու անհրաժեշտու-թիւնը:

Միութեան կարեւորութեան մասին կը խօսին ոչ միայն կուսակցական եւ չէզոք ազգայիններ, այլ եւ օտարներ, երբ կը փնտռուի անոնց օժանդակութիւնը:

Եւ որպէսզի սրբուի Հայերուս ճակա-տին քսուած անմիաբանութեան մեղա-դրանք մը, կը յիշատակուին ճակատա-գրական պահերու մէջ մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնած եւ մեր իրաւունքները պաշտպանած կամ մեր գոյութեան հա-մար կռիւներ մղած ըլլալու իրողութիւն-ներ:

Արդարեւ լուրջ վտանգներու առջեւ Հա-յը եղած է գրեթէ միշտ միացած: Մոռ-ցած ներքին տարակարծութիւններ եւ կուսակցական տեսակէտները, կանգնած է թշնամիին դէմ ու պաշտպանած է իր իրաւունքն ու գոյութիւնը:

Եթէ պատմութեան մէջ արձանագրը-ուած են անմիաբանութեան դէպքեր, չեն մոռցուած միացեալ ճակատով թշնամի-ներու գրոհները ետ մղող համահայկա-կան խիզախումներ եւս, թիւով աւելի շատ ու պատուաբեր:

Ընենք այս առթիւ, որ մեծ վտանգնե-րու պահուն, աւելի կամ պակաս նոյնը ըրած են ուրիշ ժողովուրդներ ալ:

Ազգերու տխրագականութիւնը վտան-գի պահուն կը զգացնէ ինքզինքը:

Պարզ բացմութիւններու համար այս երեւոյթը տարօրինութիւն մը ըլլալով ներկայանալով, բացառիկ չնորհ մը չէ ան-ձին:

Արդիւնք երկրագունդը լեցնող կենդանա-կան աշխարհի գրեթէ բոլոր առանձին անհատութիւններուն տրուած բնազ-դական յատկութիւն մըն է ան: Տեսակ-ներու պահպանման պայքարը զանոնք կը կէջ մէկտեղուած՝ փնտռելու իրենց գո-յութիւնը պահպանելու միջոցներ:

Այս տարրական ճշմարտութեան դէմ արդեամբ կ'ըլլայ ազդ մը, երբ շրջապատ-ուած յաւիտենական վտանգներով, կը ստիպուի մնալ ներքնապէս պառակ-տուած եւ անմիաբան:

Գրեթէ անկարելի է գտնել ժողովուրդ մը, որ իր մէջ չհաշուէ տարբեր տեսակ-էտներու կամ մտածումներու տէր հոսանք-ներ:

Ազգերու կեանքը լճացումէ զերծ մնա-լու համար քաղաքական կուսակցութիւն-ներ անհրաժեշտ են: Անոնք ծնունդ են ազատօրէն հայրենիքը զօրացած եւ յառաջդիմական տեսնելու ցանկութեան մը:

Կը յայտարարենք սակայն, որ ժողովուր-դի մը ծոցին մէջ գործող հատուածները կամ կուսակցութիւնները ինքնանպատակ գոյութիւններ չեն:

Հայրենիքին եւ ժողովուրդին վերելքն ու բարօրութիւնը ըլլալով նպատակ, կուսակցութեանց գոյութիւնը կը դառ-նայ աննպատակ, երբ տարացեղային չա-փերու կը ծառայեն:

Ահաւոր վտանգի մը առջեւ կանգնած է այսօր մեր ժողովուրդին գրեթէ աւելի կէսը:

Հայկական Սփիւռքը ամէն օր կը տըժ-գուի: Հայկազն սերունդներ տակաւ կը ձուլուին օտար ծովերու մէջ:

Օտարութեան տարրւան վտանգը կը մնայ ազգակործան ճշմարտութիւն:

Փակուած թափուած դերմարդկային ջանքերու, կորուստի ճամբուն վրայ են Եգիպտահայ, Ֆրանսահայ եւ այլքան-ներն մեր գաղութները: Սահմանուած նոր սերունդներու երբեւ հետեւանք, տարտըղ-նուելու մօտ է եգիպտահայ մեր պատ-ուական եւ ամէնէն հին գաղութն ալ, ո-րուն անդամները հեռաւոր Աւստրալիոյ եւ Գանատայի մէջ կ'որոնեն իրենց հան-գիստը:

Սահեցնուած այս վտանգին առջեւ Հա-յութիւնը պէտք է մէկ ճակատով փնտռէ իր գոյութեան եւ փրկութեան խարիսխ-ները:

Եթէ կ'ըսենք Հայ Դատ, անոր համար, որ մեզմէ խլուած է զարաւոր մեր հայ-րենիքը: Անոր մեծագոյն մասը կը մնայ այսօր ամայի: Իսկ մենք կը դեգերինք աշխարհի չորս ծագերուն վրայ, ամէն օր Մայրքին կեր տալով մեր քանակը:

Հիմնական պահանջ մը ունինք:

Անիկա ազգային մեր դատն է:

Արիւնի եւ հողերու դատ:

Եւ որովհետեւ անջատաբար գործուած տանն՝ ոչ ոք պիտի յօժարի նկատի առ-նել մեր ցաւերը, պէտք է միացեալ ճա-կատով հետապնդենք մեր իրաւունքները:

Երբ այսքան պարզ է հարցը, սխալ եւ անիմաստ պիտի ըլլար արուեստական միջոցներով բարդացնել խնդիրը եւ ստեղ-ծել նոր ճակատներ:

Ո՛վ որ ալ ըլլայ մեր դատին իրաւա-բարը, իրաւունք չունի մեզի հարցնելու, թէ ի՛նչ պիտի ընենք մերը եղող հողերը, երբ ստանանք զանոնք:

Եթէ արդարութեան ձայնն է խօսողը անոր մէջ, պիտի կարդացուէ այնպէս, որ օտարներ անգամ մըն ալ չփորձեն խլել մեր սեփականութիւնը եղող Արեւ-ւելեան եւ Արեւմտեան Հայաստանի հո-ղերը:

Մինչեւ հոս ոչ մէկ տարակարծութիւն պէտք է ունենանք:

Միաձականեւ միակամ պէտք է պա-հանջենք մեր իրաւունքը: Ըսել կ'ուզենք մեր հողերը, որոնք Սեւրի Դաշնագրով արդէն ճանչցուած ու մերը ըլլալը յայ-տարարուած են: Մնաց որ ըլլալով մերը՝ ոչ ալ մեզմէ մէկը կրնայ բաժնել այդ հողերը աջին կամ ձախին:

Հայութիւնը ինք պիտի ըլլայ տէրը իր հողերուն:

Այս սկզբունքով պէտք է ներկայանանք աշխարհի հզօրներու դատաստանին: Այս-քանը եթէ մենք չհասկնանք, օտարներ դժուար թէ հասկնալ ուզեն:

Աշխատինք ուրեմն, սահող ժամանակը հասունցնել յօգուտ մեր քաղաքական պահանջներուն:

Էականը մեր իրաւունքներուն տէր դառնալն է:

Երբ ըլլանք տէր անոնց, զարձեալ միա-սին կը նստինք սեղանի մը չուրջը եւ կը մտածենք, թէ ի՛նչ վարչաձեւ պէտք է ունենայ ազատագրուած հայրենիքը, որ պիտի ապրինք միասին:

Մինչեւ հոն՝ անյաղթահարելի դժուա-րութիւններ կան զոր ի մտի պէտք է ու-նենալ, ու տասնց ժամանակ կորսնցնելու միանգամայն պէտք է լծուիլ նպատակնե-րու գերագոյնին, բանադրուած մեր հողերու վերանուաճման սրբազան ու-խտանքին:

«ԱՐՄԵՆԻԱ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

«ՈՉ ՅՈՒՍԱՀԱՏԱԾ ԵՆՔ, ՈՉ ԱԼ ԱՆՀԱՄԲԵՐ»
Կ'ԸՍԷ ՏԸ ԿՈԼ

Հերթական Նախարարաց Խորհուրդը, որ տեղի ունեցաւ Երեքշաբթի, նուիր-ուած էր գլխաւորաբար Փրանքօ-Գերման տարակարծութեանց: Տը Կոլ նոր կը վե-րադառնար Պոնէն եւ իրեն ընկերացող նախարարները հարկ եղած զեկուցումը տուին այս առթիւ: Տեղեկատուութեան նախարարը յայտարարեց թէ մեծ բան պէտք չէ սպասել արդէն Պոնի խօսակցու-թիւններէն, նկատի ունենալով որ «աշ-խարհի հաւաքոյթներ են, նախատես-ուած դաշնագրին մէջ»: Այս առթիւ, նա-խագահ տը Կոլ յայտարարած է.— «Ամէն օր հրաշք չըլլար: Հրաշքը Փրանքօ-Գեր-մանական հաշտութիւնն էր»: Այս հան-դիպումներուն նպատակը համեստ է.— Հարցերը քննել, իրար աւելի լաւ ճանչ-նալ, ճշդել թէ ի՛նչ ձեռք ձգուած է եւ ի՛նչ կը պակսի: Միութեան տարբերու-թիւններ կան աշխարհի դէպքերուն մա-սին, նոյնիսկ տարակարծութիւններ, ո-րոնք չեն կրնար հարթուիլ երկու օրուան խօսակցութիւններու ընթացքին: «Ոչ անհամբեր ենք, ոչ ալ յուսալքուած եւ կը խորհինք թէ դէպքերու ընթացքը եւ համաշխարհային մեծ տուեալները այն-պէս դասաւորուած են որ օր մը, երկու երկիրներու կապերը պիտի սերտանան»: Ալէն Փէյրըֆիթ ըսած է նաեւ թէ պէտք է չեշտել հանդիպումին անկեղծութիւնն ու սիրալիրութիւնը: Այդ անկեղծութիւ-նը թոյլ տուած է Ֆրանսական պատուի-րակութեան անդամներուն որ չեշտեն գործակցութեան դանդաղութիւնը: Երկ-տասարդներու փոխանակութիւնը եղած է 250 հազար Գերմանացիներու եւ Ֆրան-սացիներու վրայ: Մշակութային գետնի վրայ, յառաջդիմութիւնը քաջալերական է, բայց սեւ կէտը կը մնայ երկրագոր-ծութիւնը: Կարելի չէ եղած անմիջական որեւէ արդիւնքի հասնիլ, բայց Գերմա-նացիները կրկին չեշտած են թէ մէկ գին պէտք է հաստատուի 1970էն, արմտիքին համար:

Նախարարաց Խորհուրդը զբաղած է նաեւ մարզիկներով եւ որոշած է որ այլ-եւս զրգռիչ դեղերու գործածութիւնը արգիլուի:

Զինուորական ծառայութեան բարեփո-խումն ալ ծեծուած է: Բանակը պէտք ունի միայն 200 հազար հոգիի պէտք ու-նի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ վարչապետը՝ Փոմփիտու Ծուէտ գացած է:

ՇԱՄՈՆԻՔՍԻ վրայ պատահած է ձեան հիւսն մը որու զոհ գացած են 14 հոգի: Անոնց մէջ զահոյկի ախոյեան Շարլ Պոզոն: Օդը չատ նպաստաւոր եղած է եւ Պոզոն ու Լեռնագնացութեան եւ Սահնա-կի Ազգային Վարժարանի 13 ուսուցիչներ եւ ուսանողներ երկու խումբերու բաժ-նուած, մէկը դէպի Մոն-Պլան կ'երթար եւ միւսը՝ «Կանաչ Ասեղ»: Բայց ամբողջ գիշերը ձիւնած էր եւ թէթեւ արեւը թէեւ վտանգ մը չէր ներկայացներ բայց եւ այնպէս, բոլորովին անակնկալ կերպով տեղի կ'ունենար ձեան հիւսն մը եւ 14 հոգին ալ կը մեռնէին: Շարլ Պոզոն 31 տարեկան էր: Բոլոր ընկերներն ալ երի-տասարդ հայրեր են կամ ամուրի պա-տանիներ:

ՉՈՄՊԷ կազմած է իր կառավարութիւ-նը եւ նախարարական չորս պաշտօններ իրեն վերապահած է: Այսպէս Մօյիզ Չոմպէ վարչապետ ըլլալէ զատ, է՛ նաեւ Արտաքին, Ծրագրի, Արտաքին առեւ-տուրի եւ Տեղեկատուութեան նախարար:

ՆԻԿՈՍԻՈՅ մէջ, Մակարիոս արք. իր համաձայնութիւնը տուած է «կանաչ գծին» տեղաւորման համար: Թուրքերը դեռ չեն պատասխանած: ՄԱԿի միջնոր-դը հաստատած է որ երկու կողմերու զինուորական մթերքը աւելցած է վեր-ջերս, եւ աւելցուցած է. «այդ մասին խօսեցայ ընդհ. քարտուղարին, բայց աւելի չեմ կրնար ըսել. լրատուութիւնը պաշտօնիս մաս չի կազմեր»:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ մտահոգութիւնը կ'աւելնայ Սուրիոյ եւ Իսրայէլի միջեւ գոյութիւն ունեցող լարուած մթնոլոր-տին պատճառաւ:

ԽՐՈՒՇՉԵՒ չատ գոհ է Սքանտինաւիա կատարած ճամբորդութենէն: Ցաւակ-ցական կը նկատուի սակայն Ռումանիոյ վարչապետին Մոսկուա ժամանումը, մա-նաւանդ այս օրերուն երբ տարակարծու-թիւններ կը չատնան երկու երկիրներու միջեւ: Ներքին ճակատի վրայ կարգ մը միջոցներ ձեռք առնուած են Ռումանիոյ մէջ, որոնք կարեւոր են: Յունիս 16էն ի վեր ընդհանուր ներում եղած է քաղա-քական բանտարկեալներուն համար: Ան-կէ ի վեր 2500 հոգի ազատ արձակուած են: Յունիս 25էն ամսաթուչակները բար-ձրացած են եւ տուրքերը պակսած: Գրա-կան հրատարակութիւններն ալ կը չատ-նան: Ճէյմս Ճօյս, Փրուսթ, Քաֆքա եւ Քամիւ այլեւս երկրորդական գրագէտ-ներ չեն: Վերջերս ուրիշ որոշում մըն ալ տրուած է, գրօսաշրջիկները կրնան իրենց ազգականներուն կամ բարեկամներուն բնակարանը բնակիլ, ինչ որ ցարդ ար-գիլուած էր:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ թագաւորը ընդունած է իր վարչապետին հրաժարականը եւ նոր վարչապետ նշանակած է Պահճաթ Թալ-հունին:

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն որ Պաաս կուսակցութեան մէկ պատուիրակութիւ-նը որ Ալժերիա պիտի երթար որոշած է յետաձգել իր ճամբորդութիւնը, նկատի ունենալով այն «տագնապալի շրջանը» զոր այդ երկիրը կ'ապրի այս օրերս:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՊ

Յունիս 25ին Երեւանի մէջ հիմնուած է նոր կոմիտէ մը, որ պիտի փոխարինէ «Արտասահմանեան Երկրների հետ Բարե-կամութեան եւ Կուլտուրական Կապի Հայկական Ընկերութիւն»ը:

Նոր մարմինը, որ կը կոչուի «Սփիւռ-քահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէ», ընտրած է իր նախագահը՝ Վ. Համազասպեան:

Նորաստեղծ կոմիտէի հիմնադիր հա-մագումարին մասնակցած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ Վազգէն Ա., Ս. Կապուտիկեան, Մ. Սարեան, Ն. Զար-եան եւ ուրիշներ:

Վազգէն Ա. յայտարարած է ի մէջ այ-լոց. «Ես ամենուրեք կը զգայի Հայե-րուն խոր սէրը եւ եղբայրական զգա-ցումները իրենց հայրենիքին նկատ-մամբ: Անոնք կը փափաքին որքան կա-րելի է չատ բան իմանալ Հայաստանի մասին, անոր ամէնօրեայ կեանքին մա-սին: Թող նորաստեղծ կոմիտէն օգնէ Սփիւռքի հայ եղբայրներուն եւ քոյրե-րուն յագեցնելու իրենց ծարաւն ու հար-ցասիրութիւնը: Մենք բոլորս պէտք է ձգտինք, կարելիութեան սահմաններուն մէջ, լրիւ եւ կատարեալ դարձնելու մեր կապերը Սփիւռքի հայ գաղութներուն հետ, որպէսզի արտասահմանի Հայերը անխզելի կերպով կապենք իրենց հնա-գարեան հողին, ժողովուրդին, անոր մայր հայրենիքին հետ»:

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

Տրուած էր իրենց՝ ապրիլ ամէնէն բախտորոշ ժամանակաշրջաններէն մէկը հայ ժողովուրդի պատմութեան: Ու թէեւ իրենց պատրաստութեան, խառնուածքին եւ հետաքրքրութիւններուն բերումով չեղան անոնցմէ՝ որոնք գաղափարի, կազմակերպութեան եւ զէնքի ուժով հայ մարդու նկարագիրը վերադարձնեցին, թէեւ մաս չկազմեցին այն փաղանգին՝ որ գերմարդկային խիզախումով մը հայ ազգային անկախութիւնը վերակերտեց, սակայն իրենք իսկ, իրենց սեփական ուժերով, իրենց անձնական պայքարով, անկախութեան երկու նոր պսակներ դրին հայ ժողովուրդի ճակատին:

Կոմիտասի շնորհիւ անկախացաւ հայ երգը, վերջնականապէս նետեց իր վրայէն թրքական ու պարսկական ցնցոտիները, ու ներկայացաւ նախ հայ մարդու սրտին ապա նաեւ քաղաքակիրթ համայն աշխարհին՝ իր ոսկեղէն մերկութեամբ, իր բիւրեղային զտութեամբ, կալերու ցորենի դէզերը շոյող իր հովերու մեղմօրօր ալիքներով, հայ գեղջուկին աշխատանքը համանուագային աղօթքի մը վերածող իր գինովցնող ելեւէջներով:

Իսկ Թորամանեանի շնորհիւ՝ հայկական ճարտարապետութիւնը ոչ միայն տիրացաւ բացարձակ անկախութեան, ոչ միայն ան զատուեցաւ բիւզանդական արուեստին գաւառական մէկ տարբերակը նկատուելէ, ոչ միայն գիտութեան համար յստակ դարձան անոր ինքնուրոյն նկարագիրը, ոճային առանձնայատկութիւնները, գեղարուեստական եւ կառուցողական արժանիքները, ծագման եւ զարգացման զանազան փուլերը, այլ նաեւ երեւան եկաւ, որ Եւրոպայի քրիստոնէական ճարտարապետութեան զանազան դպրոցները յատկանշող հիմնական ձեւերն ու շինարարական թեքնիքը հայ վարպետները գործածած էին արդէն ծաւալով համեստ փորձերու մէջ թերեւս, սակայն ժամանակագրական կարգով՝ աւելի առաջ:

Այնքան մօտ են եղած իրարու ապրումները, կոչումը, գիտական գործունէութեան վայրն ու տեւակը՝ միեւնոյն ժամանակաշրջանին ապրած այդ երկու մարդոց, այնքան հաւասարապէս մեծ է ու հիմնական՝ անոնց դերը ժամանակակից հայ մտքի, հոգիի եւ ազգային արդար հպարտութեան կերտումին մէջ, այնքան հաւասարապէս առաջնակարգ է անոնց գրաւած տեղը մեր մշակոյթի պատմութեան մէջ, որ անկարելի է միւսը չոգեկոչել երբ անոնցմէ մէկուն մասին կը խօսինք: Անկարելի է չանդրադառնալ, որ քիչ ժողովուրդներու մէջ քիչերու միայն տրուած է այսքան բազմարժէք եւ այսպէս ամբողջական ճառագայթումով օժտուած վաստակով ներկայանալ գեղարուեստի պատմութեան, ու չըսել, որ Կոմիտաս՝ գալար դրօշակի այդ երկու համեստ շիրմաքարերուն վրայ՝ Օշական գիւղի ամէնէն սուրբ գերեզմանը միայն կրնայ շուք ձգել:

×

Մինչեւ 20րդ դարու սկիզբը, պատմական եւ հնագիտական տուեալներու պակասին բերումով, համամարդկային գեղարուեստի ուսումնասիրութեան մէջ առանձին տեղ մը չէր յատկացուած հայկական ճարտարապետութեան: Միջազգային գեղարուեստական շրջանակները որոշ չափով ծանօթ էին անշուշտ հայկական արուեստի կարգ մը կարեւոր յուշարձաններուն՝ Էջմիածնայ Տաճարին, Անիի կիսականգուն Մայր Եկեղեցիին, Ս. Հռիփսիմէին եւ Ս. Գայիանէին, եւայլն: Սակայն, բնինք արդէն, Հայաստան արուեստի տեսակէտէ Բիւզանդիոնի մէկ գաւառակը կը համարուէր, եւ մեր ազգային արուեստի վերոյիշեալ կոթողները «բիւզանդական ճարտարապետութիւն» կոչուած լայնատարած ընտանիքին մէկ-մէկ անդամները միայն կը նըկատուէին:

ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

(Շար. — 2)

ՀԻՆԱՒՈՒՐՑ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկութիւնը ծրագրած է եւ յաջողութեամբ կ'իրականացնէ հայկական վիմագիր արձանագրութիւններուն հաւաքումը եւ հրատարակութիւնը ըստ պատմական, աշխարհագրական շրջաններուն: Մամուլի տակ է ողբացեալ ակադեմիկոս Յովսէփ Օրբէլիի պատրաստած Անիի արձանագրութիւններուն հաւաքածոն, հրապարակի վրայ են Փրոֆ. Կ. Ղափադարեանի «Յովհաննավանքը եւ նրա արձանագրութիւնները», «Սանահինի վանքը եւ նրա արձանագրութիւնները», «Հաղպատի վանքը եւ նրա արձանագրութիւնները», գիրքերը, Ս. Բարխուդարեանի «Դիւան հայ վիմագրութեան» գիրքին Բ. պրակը: Այս աշխատութիւնները ժամանակի ընթացքին պիտի կազմեն հայ վիմագրութեան դիւանը ներկայացնող ամբողջական հաւաքածոն: Այդ նպատակով կը հաւաքուին, կ'ուսումնասիրուին հայերէն վիմագիր արձանագրութիւնները նաեւ Ատրպէյճանի եւ Վրաստանի մէջ:

1961էն ի վեր մեծ յաջողութեամբ Ատրպէյճանի մէջ կ'արձանագրուին եւ կը հաւաքուին տեղւոյն հայերէն եւ արաբատառ արձանագրութիւնները: Արշաւախումբը՝ գլխաւորութեամբ Ս. Բարխուդարեանի հաւաքած է չորս հազար հայերէն արձանագրութիւններ Արցախի (լեռնային Ղարաբաղ), Լաչինի, Քեալբաջարի, Խանլարի, Շամխորի, Գետաբեկի շրջաններուն մէջ: Այս սեղմ այլ բազմաբովանդակ յիշատակարանները անգնահատելի սկզբնաղբիւրներ են Հայաստանի, անոր դրացի երկիրներուն տնտեսական, քաղաքական, մշակութային կեանքին գիտական ուսումնասիրութեան համար: Նիւթական մշակոյթի յուշարձաններուն վրայ եղած արձանագրութիւններուն մէջ հետաքրքրական նիւթեր կը գտնուին յուշարձաններուն շինութեան, ճարտարապետներուն (վարպետներուն), քարգործ – քանդակագործներուն, գրիչ-վարպետներուն, մեր պատմութեան մէջ քաղաքական եւ մշակութային կարեւոր դեր խաղացած անձերուն մասին: Վիմագիր յիշատակարանները արժէքաւոր նիւթեր կ'ընձեռեն հայ բարբառներուն համակողմանի ուսումնասիրութեան համար:

Հաւաքուած ամէնէն հետաքրքիր նիւթերը կը վերաբերին Թ.—ԺԳ. դարերուն: Արշաւախումբը շրջագայած է Արցախի գրեթէ բոլոր հնավայրերը: Կարեւոր թիւով արձանագրութիւններ ընդօրինակուած են Խաչէնագետի աւազանին՝ Վանք, Քոլատակ, Ծմակահող, Առաջաձոր, Շահմասուր գիւղերու հնավայրերուն մէջ, որոնք կը վերաբերին Խաչէնի, այս շրջանի տէրերուն՝ Հասան Ջալալեան իշխանական տան պատմութեան:

Վիմագիր յիշատակարաններով առաւել հարուստ յուշարձաններէն է բարձրադիր վայրի մը մէջ վեր խոյացող Գանձասարի հռչակաւոր վանքը՝ Արցախի ամէնէն նշանաւոր յուշարձանը: Եկեղեցին եւ անոր կից ժամատունը հիմնուած են ԺԳ. դարուն, Հասան Ջալալեան ծանօթ ընտանիքին ներկայացուցիչներուն միջոցներով: Գանձասարի պատերուն, ներքուստ եւ արտաքուստ, հիմնադիրներուն անուններէն զատ կան նաեւ նուիրատուներու անուններ, ուր մէկ առ մէկ յիշատակուած են ամբողջ շէներ, հողամասեր եւ այգիներ: Ժամատունը եւ եկեղեցին ներսէն եւ դուրսէն յարդարուած են մարդոց դիմապատկերներով, առիւծներու, յուշապարիկներու, թռչուններու, ինչպէս նաեւ բուսական եւ երկրաչափական բազմազան զարդապատկերներով:

Գանձասարի վանքին դիմաց, անտառին մէջ, սրածայր եւ խառաղէմ ժայռերուն վրայ շինուած են երկնաքերծերու կերպարանք ունեցող սլացիկ քարէ բուրգերով Կաչաղակաբերդ եւ Խոխանաբերդ յուշարձանները, ուր Արցախի աշխարհին տէր Հասան Ջալալ ապաստանելով դիմադրած է օտար հրոսակներուն:

Արցախի ճարտարապետական գոհարներէն է Թարթառ (պատմական Տրտու) գետին աջ կողմը իյնող Վաղուհաս գիւղին անտառախիտ բարձունքէն երկինք մխրճուած հռչակաւոր Խադարավանք (Խաթրավանք): Վիմագիր արձանագրութեան վկայութեամբ վանքը հիմնուած է 1204ին Դոփեան Գրիգոր իշխանին միջոցներով: Խառաղէմ քերծերուն, անտառի ընդերքին վրայ, Թարթառի մօտ կը խոյանայ Վախթանգեաններու տան հոգեւոր կեդրոնը՝ Դադիվանք, իր հոյակապ խաչքարերով: Տասը յուշարձաններէ բաղկացած այս հնավայրին մէջ կան հարիւրի հասնող վիմագիր յիշատակարաններ:

Դադիվանքի մէջ ուրոյն տեղ կը գրաւեն գաւիթները: Անոնցմէ մէկուն շինարարական արձանագրութեան համաձայն գաւիթը շինուած է 1211ին Հասանի որդի Գրիգորի կողմէ:

Մոնկոլական գերիշխանութեան կոթողներուն շինուած հետաքրքրական կոթողներէն են Մեխմանա գիւղին Շինատեղի գողտրիկ եկեղեցին եւ իր ձեւով շատ հետաքրքրական քառակող խաչքարը, որուն վրայի ԺԳ. դարու արձանագրութիւնը կը նկարագրէ կաթողիկոսարանին շինութիւնը (Զարմարդանի ժամանակ): Մարդակերտի Չարեքտար գիւղին մօտերը շինուած է թաղակալ սրահներ ներկայացնող յուշարձաններուն խումբը: Անոնց որմերուն եւ խաչքարերուն վրայ անաղարտ մնացած են ԺԳ. դարու անցքերուն մասին տեղեկութիւններ:

Արցախի միջնադարեան ժողովրդական արուեստի լաւագոյն նմոյշներէն է Շահմասուր (Մարդակերտի շրջան) գիւղի մօտերը գտնուող Թ. դարու երկաթարէ թեւաւոր խաչքարը: Կոթողին վրայ կան արեւի ժամացոյց եւ արձանագրութիւն:

Մարտունի եւ Մարդակերտի շրջաններուն (Ղարաբաղ) մէջ կարեւոր աշխատանքներ կատարուեցան, Ե.—Է. դարերու յուշարձաններուն վրայի արձանագրութիւնները ընդօրինակելու ուղղութեամբ:

1962ին կարեւոր թիւով հայերէն եւ արաբատառ արձանագրութիւններ հաւաքուեցան Լաչինի եւ Քեալբաջարի շրջաններուն մէջ: Ծիծեռնավանքի մէջ գտնուեցան ցարդ անծանօթ մնացած արձանագրութիւններ:

Հին հայկական դասական ճարտարապետութեան հնագոյն, եռանաւ կաթողիկէ շինութիւններէն է Ծիծեռնավանքը: Մայթերուն մակերեսներուն, խոյակներուն վրայ կան սքանչելի քանդակներ եւ կարմիր ներկով գրուած հայերէն տառեր:

Ազգարաչայ գետին վրայ շինուած է ... դարու կամուրջը՝ սրբատաշ քարէ, որուն եօթը մեթր լայնութիւն ունեցող խէլքը միայն մնացած են:

1963ին արշաւախումբը շրջեցաւ նաեւ կարգ մը ուրիշ շրջաններ՝ Խանլար, Շամխոր, Գետաբեկ, Կարմիր, Նոյեմբերեան: Ուշադրութեան արժանի են ... չակապ գիւղի Թ. դարու արձանագրութիւն ունեցող Թարգմանչաց վանքը ...

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՐՄԱՇԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ ձիէն վար կ'իջնեմ, խնճի պէս կը վազեմ վանքէն ներս, սանդուխներէն վեր կ'ելլեմ չորս չորս, դէմս ելլող առաջին մարդուն թեւէն կը բռնեմ ու երեսն ի վեր կը պոռամ.

— Ջո՛ւր, ջո՛ւր, ո՞ւր է հոս լուացուելու տեղը:

Չեմ գիտեր թէ մարդը ի՛նչ մտածեց վրաս, բայց անմիջապէս խնդիրքս կատարելու խելացութիւնն ունեցաւ:

Գ.— ՈՒԽՏԸ

Արմաշի ուխտագնացութիւնը երկու որոշ մասի կը բաժնուի. Եկեղեցին եւ, բանայիրը: Մէկ կողմէ հոգւոյն ամէնէն գերագոյն ու սրբազան թռիչքները, ու միւս կողմէ մարմնին ամէնէն անասնական ու բիրտ բնազդներուն ապերասան տորնաքարշումը:

Այս բաժանումը սակայն, գիտողին ու իմաստասիրողին համար: Ժողովուրդը, միշտ սէմփլիսթ, միշտ պարզ, տարօրինակ խառնակութեան մը մէջ կը շփոթէ այս երկուքը: Ու այս տրամագծապէս իրարու ներհակ տեսարաններուն յարակցութիւնը, խառնուրդը, նոյնացումը՝ իմաստասիրական ամէնէն հետաքրքրական երեւոյթն է զոր կ'ընծայէ Արմաշ՝ Խաչվերացի շաբթուան մէջ:

×

Ուխտի մը համար որոշեալ ժամանակներու մէջ որոշեալ վայր մը երթալու սովորութիւնը՝ նախապատմական հնութեանց մէջ կը կորսուի: Ուխտագնացութեանց ամէնէն հին յիշատակութիւնն է Ելեւսեան տօները որոնք տեղի կ'ունենային Ելլադայի Ելեւսիս քաղաքին մէջ, ի պատիւ Դեմետրէի, երկրագործութեան խարտիշագեղ դիցուհիին: Դեմետրն էր որ այն ժամանակներուն մէջ ուր մարդիկ, իրենց վայրենի կեանքին մէջ, չէին կրնար հողէն հանել իրենց ապրուստը, կը սորվեցնէր մարդկութիւնը: Ինքն էր որ կը բուսցնէր ցորենը եւ կ'արդասաւորէր արտերը: Քաղաքակրթութեան դիցուհին էր կերպով մը, եւ ի պատիւ իրեն Ելլադայի ամէն կողմերէն կուգային, ուխտերով ու զոհաբերութիւններով, ու առիթ մը կ'ըլլար այս այլազան ցեղերուն զիրար ճանչնալու:

Մեր մէջ, Խորենացին կը յիշէ Անահիտի ուխտագնացութիւնը: Սակայն այդ ուխտագնացութեան վրայ կը յիշատակէ այնպիսի մանրամասնութիւններ որոնք չեն կրնար այստեղ արտագրուիլ: Հայուհիները անդ կ'երթային կորսնցնել այն զոր կին մը մէկ անգամ միայն կը կորսնցնէ, ու այնուհետեւ աւելի յարգի կը նկատուէին եւ կնութեան կը խնդրուէին:

×

Արմաշ՝ բաւական տարիներէ ի վեր ուխտագնացութեան վայր մըն է: Դարէն աւելի է որ անդ կ'երթան Աստուածածնի պատկերին առջեւ ծնրադրելու, անկից խնդրելու իրենց ցաւերուն մեղմացումն եւ իրենց փափաքներուն իրագործումը: Չի գիտցուիր ճշդիւ թէ ո՛ր ժամանակէն սկսած է ուխտագնացութիւնը. բայց ապահովապէս մէկ դարէն աւելի է որ Արմաշի բլրակէն վեր կ'ելլեն ուխտաւորներ: Անկից առաջ վանքը հաստատուած էր արդէն, բայց այդ բլրակին հրաշագործ զօրութիւնը դեռ յայտնի չէր ժողովուրդին:

Աստուածածնի պատկերն ալ, որ հրաշագործ զօրութիւն ունի եւ որուն առջեւ կ'երթան երկրպագել բարեպաշտները, չի գիտցուիր նորէն թէ ո՛ւսկից բերուած է եւ կամ որո՛ւ ձեռքով նկարուած: Դիտելի է թէ ամէն վանքերու մէջ Աստուածածինն է որուն յատկացուած է հրաշագործ զօրութիւնը: Կինը, որ վանքերու մէջ «քաղաքացիի իրաւունք» չունի, պատկերի ձեւին տակ կը պաշտուի այդ վայրերուն մէջ: Ահաւասիկ իմաստասիրելու ուրիշ նիւթ մըն ալ:

Ինչո՞ւ կուգան Արմաշ:

Ուխտի համար: Ո՛վ որ ցաւ մը ունի, նիւթական թէ բարոյական, ամուլ կինը որ զաւկի կ'ըղձայ, մայրը որ ... համար փեսայ մը կը խնդրէ, ո՛վ որ ... մը կ'ուզէ, ձիապանն որ իր ձիերուն ... առողջութիւնը կը բաղձայ, երկրագործը որ իր ձիերուն առողջութիւնը կը բաղձայ, երկրագործը որ լաւ հունձք մը կ'ըսպասէ, կինը որ իր սիրած անձին հաւատարմութեանը կը ցանկայ, իրենց ... նակ զաւկին զգաստութիւնը հայցող ... ները, ամէնքն ալ Արմաշ կը դիմեն:

Իրենց ուխտը մէկ երկու կերպով կը կատարեն: Բուն ցաւագարները, ... րը, մունջերը, խելագարները, ... տագնապներով յուզուած կիները, Աստուածածնի պատկերին առջեւի գաւիթին մէջ կը դրուին մինչեւ չորս օր չորս գիշեր, շրջապատուած իրենց մարդերէն. Տէրունք պաղատագին կը հայցեն ... կարեկցութիւնը այդ եղկելիներուն ...

Միւսները ոչխար մը կը նուիրեն, ... տաղի համար, մոմ կը վառեն, ... գին մէջ իւղ լեցնել կուտան եւ ... պաս» անուան տակ գումար մը կը նուիրեն:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(Շար. — 6)

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՖՐԵԶՆՕ — ՔԱԼԻՖՈՐՆԻԱ

մշեցիներ ենք, այո՛, արժան եւ ի– բայց ծախու ապրանք չենք եղած, փխայ պատմութիւնը՝ հեռաւոր թէ հնաւոր անցեալի, անգամ մեր ներկան: իղ, շատ սուղ ծախած ենք մեր կեանքը, բնչըը գերագոյն նպատակին եւ վար– ութեան մը համար, Երրորդու– թեան մը համար, Հայրենիք, հայ ազգ, եւ հայ լեզուն եւ եկեղեցին ազգակներ կան, հոգեկան եւ իմացական: ութիւնը հրաբուխ աւետարան է, կէտ նպատակը ամէն մէկ Հա– ն. եւ Տարօնցին իր անյողդողդ աչ– քը սեւեռած է անոր, եւ ինքնամատոյց նոյն ու ողջակէզը եղաւ վերոգրեալ գիր արժէքներուն եւ մեծութեանց: մեր հասկցած ու ճանչցած Մշեցին– Տարօնցին:

Ծախուաքրներ չենք եղած, ընդհակա– տին տարօրինակ կերպով, չափազան– ցութեան հասցուցած ենք այլասիրութիւ– նը. վկաներ՝ Անդրանիկը, Մուրատն ու Սպահր, Կամար, Թուրքէն ու Վազար – եւ ուրիշ շատ շատեր: Եղած ենք ընկճիկայ եւ հիւրասէր, տուած ենք, չենք առած, չենք վարձատրուած, պահանջած: Աւետարանի ոգին գոր– ծադրած ենք կերպով մը. ահա իրական եւ իսկական Մշեցին – Տարօնցին:

Տարօնցի ենք, որովհետեւ կը լսենք Սարայրի, Սասուն – Տալւորիկի, Տա– ...աշխարհի, Ղարաքիլիսէ, Սարատար– ...տա, Բաշապարանի գնգերուն շաչիւ– նը, փողերուն եւ թմբուկներուն որոտը. ...կ'ապրինք գերմարդոց գերազանց ձի– ...արիւն քրտինքը, կը մխանք հա.– ...զրահին յանուն միասնական Հա– յութեան, հայրենիքի լուսաշող ապառ– նին:

Տարօնցիներ ենք եւ Հայեր, որովհե – տեւ կը լսենք տակաւին մեր ընդդուռաի ...գրալեզու սոխակներուն – տատրակ – ներուն – լորամարգիներուն, կռունկնե– րուն եւ թռչուններուն զայլայլը, կ'ապ– րինք, եւ անոնք կ'արձագանգեն դեռ մեր ...երն ու հովիտները, լեռներն ու ձո– րերը: Տարօնցիներ ենք եւ Հայեր, որով– հետեւ տակաւին կը լսենք ու կը հրճուինք ...մեր հայրենի, սարածքին մա– ...ոչխարներուն մայինը, նախիր– ներուն բառաչը, երիվարներուն խրխին –

ջը առինքնող: Տարօնցիներ ենք եւ Հա – յեր, երբ տակաւին կը հիանանք Սասմայ ծուերու գոչիւններով, Դուխթ–Մհերով, Ձէնով Օհանով:

Տակաւին չխօսեցանք մեր յեղափոխա – կան սերունդին պատմական գեղատեսիլ գծմքերու՝ Հրայրի, Գէորգի, Կորիւնի եւ բազմաթիւ ուրիշներու, պատութիւնը կերտող անմահներու մասին: Տարօնցի – ներ ենք եւ Մշեցի Հայեր, երբ կրօնա – շունչ երկիւղածութեամբ մը կը խոնար– հինք յիշատակներուն եւ շիրիմներուն առջեւ՝ ամէն մէկ նահատակ մարտիկի – ներ, ու նաեւ՝ Ս. Թարգմանչաց կամ Ա– ռաքելոց վանքի փլատակներուն ներքեւ հանգչող պատմիչներուն, առաքելատիպ հսկաներուն, պատմահայր Խորենացիին, Ս. Մեսրոպին ու Սահակին առաքելահո– յլին յիշատակին առջեւ:

Տարօնցիներ ենք եւ Հայեր, քանի դեռ մեր ականջներուն մէջ կը հնչէ մաճկալին «հօռովէլ»ը:

Եւ վերջապէս Նաւասարդեան եւ Վար– դավառի պատմականացած հանդիսու – թիւնները, խաղերն ու խնջոյքները, ո– րոնք հայ ազգին յիշողութեանը մէջ պի– տի մնան, որքան որ կ'ապրինք ու կը շնչենք:

Ազգ մը իր աւանդութիւններովը կ'ապ– րի ու կը գոյատեւէ: Եւ եթէ ամերիկա – հայ նոր սերունդին մէջ այդ աւանդու – թիւնները կը խամրին, ափսոս, հազա՛ր ափսոս:

«Նշանաւ ամենայաղթ խաչի քո»նը ե– ղած ու մնացած է մեր ժողովուրդին հա– մար որպէս համապարփակ աղօթք, հաց ու ջուր, կենսահիւթ:

Մենք ընդհանրական Հայաստան – ան– դաստանին վերի արտի ցորենը չենք, բայց մէկ մասն ենք ամբողջ մարմնին, անոր արեան մէկ կաթիլն ենք, լեզուին մէկ երակն ենք, հոգեւոր ու մտաւոր կեանքին մէկ զարկերակն ենք, մէկ գզա– յարանը, Հայութեան մէջ՝ Հայ ենք, վշտակից, գործակից ու ներկան: Ձենք պահանջեր որ մեզ յարգեն ու պատուեն, կ'ուզենք որ հաւատարակչութիւնը պահ– ուի:

Մենք Տարօնին ու հայ ազգին փառքե– րը չենք սեփականացուցած այլ բոլոր հողեմաւոր զաւակները հայ հայրենիքին եւ անոր պատութեան բաղինին յանձնած ենք եւ հպարտ ենք այդպէս բրած ըլլա– նուս համար:

ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՑ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԵՎԵՐՋ

— ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ —
— ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ —

Տարուէ տարի, Յունիս ամսու վերջին օրը՝ հայկական ալ Դպրոցներու ուսում– նական տարեվերջի փակման հանդէսով, վերանորոգելի յոյսի կամ նոր յուսալքու– մի ժամկէտի օր է:

Այդ օրը, իրենց հայկական ծագումին արժանի եւ իրենց հայկական ժառանգու– թեան հողատար ծնողքները, հայկական Վարժարաններու անփոխարինելի ազգա– յին առաքելութեան հաւատացող՝ հայ գիրքը Ս. Գիրք դաւանող Հայերը, անձ– կութեամբ կը փութան Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան եւ Րէնսիի Դպրոցասէր Տիկ– նանց վարժարաններու պարգեւաբաշխու– թեան հանդէսներուն, օրուան պաշտօնա– կան հաշուեկշռին վկայութեամբ դատե – լու համար հայ մանչուկներով եւ աղջը– նակներով կատարուած ուսումնական տարւոյն ցանքն ու հունձքը:

Պէտք է ըսել թէ այս տարի ալ, շնոր– հիւ Մխիթարեան վարդապետներու եւ Դպրոցասէր Տիկնանց կատարած ազգա – նուէր աշխատանքին, հայ Գիրին հանդէպ խուլ եւ համր չէ մնացած կարեւոր թի– ւով հայ պատանեկութիւն մը: Այս մխի– թարական հաստատումը կատարեցին պարգեւաբաշխութեան հանդէսներուն բազմաթիւ ներկաները, ի տես երկու վարժարաններու բեմին վրայ տողանցող հայաշունչ աշակերտութեան: Հայերէն երգեցին, հայերէն արտասանեցին, շըր – ջանաւարտ դասարանին հրաժեշտի խօս – քը հայերէն էր, աշակերտներու ճակտին վրայ հայկական դաստիարակութեան մխուռն կար: Ուրախալի, յուսադրիչ ե– րեւոյթ, որուն համար երկու ձեռքով ծափահարելի են, լիովին ու լրիւ շնոր – հաւորելի են մեր երկու թանկագին Հաս– տատութեանց տնօրէն կազմը, ուսուցչա– կան դասը եւ խոնարհ պաշտօնէութիւնը:

Այդ գոյգ հանդէսներու ընթացքին հանրութեան ներկայացուած ուսումնա – կան հաշուեկշիռը՝ դրական էր հայկա – կան ուսմանց եւ ընդհանուր գիտելիքնե– րու ներքին վիճակագրութեամբ: Այժմ կը սպասուի արտաքոյ Վարժարանի «պրըվէ»ի» եւ «պաչօյի» պետական քըն– նութեանց արդիւնքին, որու տեղեկա – տուութիւնը՝ իր կարգին:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍՔՕՅԻ մէջ իր մահ – կանացուն կնքած է ընկ. Յարութիւն Թաշճեան, որ բեղուն գործունէութիւն ունեցած է Դաշնակցական շարքերուն մէջ: Բնիկ Վասպուրականցի, 75 տարե– կան էր եւ երիտասարդ տարիքէն սէր եւ ընդունակութիւն ցոյց տուած է հայ բե– մին հանդէպ: Քանի մը տարի առաջ, իր բեմական գործունէութեան յիսնամեակը տօնուած է Քալիֆորնիոյ մէջ:

ՊՐՈՒՄԱՆԱՅԻ մէջ Յուլիս 2էն 12 տե– ղի կ'ունենայ Միջին Արեւելքի Բրիտան– եայ Երիտասարդաց եւ Ուսանողաց հա – մագումարը, որուն կը մասնակցին շուրջ 150 երիտասարդներ Միջին Արեւելքի բո– լոր երկիրներէն եւ եկեղեցիներէն: Յու – լիս 3ին, բացման պատարագը մատուցած է Գարեգին եպիսկ. յոյն օրթոտոքս եկե– ղեցւոյ մէջ: Այս համաժողովին Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանին կողմէ կը մասնակ – ցին չորս միաբաններ՝ Մեսրոպ եւ Եղնիկ վարդապետներ, Եղիշէ եւ Եփրեմ աբե – ղաներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՁՈՒԿԵՐՈՒ ԲԱԶՄԱՑՈՒՄ

Որսորդներու եւ ձկնորսներու Միու – թեան անդամները անցեալ տարի Սեւանի ձկնաբուծարանէն 114.000 իշխանաձուկի ձկնիկներ տարածած են Մարմար գետին մէջ: Մէկ տարուան մէջ գետը հարստա – ցած է իշխանաձուկերով: Նոյն ձեւի աշ– խատանք պիտի տարուի նաեւ Ստեփան– աւանի մէջ:

ՆՈՐ ԳԻՐՔ

Ռուբէն Որբերեանի ծննդեան 90ամեա– կին առթիւ Հայպետհրատը լոյս ընծայեց հեղինակին ընտիր երկերուն հաւաքածոն:

ՆՈՐ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Սեւանի ելեկտրական – ապակիէ մե – կուսացիչներու գործարանը օժտուեցաւ 36 նոր սարքերով, որոնց շնորհիւ մօտ ատենէն կարելի պիտի ըլլայ պատրաստել ապակիէ գործուածքներ: Այս գոր – ծուածքները իրենց յատկութիւններով կը հաւասարին բամպակէ եւ մետաքսէ բան– ուածքներուն. ամուր են եւ թեթեւ, չեն գունաթափ լոյսէն եւ զանազան նիւթերու ազդեցութենէն: Այս բանուածքներէն կա– րելի է պատրաստել գունազարդ վարա – գոյներ, լուսամփոփներ, պաստառներ, եւայլն:

ՆՈՐ ԵՐԳ ՄԸ

Արամ Խաչատրեան Ասուանի ջրամբա – րին համար յօրինած է երգ մը՝ «Ձեզի համար, արար եղբայրներ» խորագրով: Այս երգը առաջին անգամ ըլլալով նուագուած է ջրամբարի բացման հան – դիսութեան ընթացքին:

...կարգային խաչքարերը, Բանանց և – ...ցին, վարդապետներու անունները կրող ...քի համանող խաչքարերը:

Արշաւախումբը կը շարունակէ իր այս ...գնահատելի աշխատանքը:

Գ. ԿԱՐԱԽԱՆԵԱՆ

Առաջինը որ կինը վարդի մը նմանցու– ցած է բանաստեղծ մըն էր, երկրորդը՝ ապուշ մը:

Ժ. ՏԸ ՆԵՐՎԱԼ

Սիրէ՛ եւ ըրէ՛ ինչ որ կ'ուզես:

Ս. ՕԳՈՍՏԻՆՈՍ

Ոչ ոք գիտակցաբար չար է:

ՍՈԿՐԱՏ

Ինչ որ իմաստ մը կուտայ կեանքին, իմաստ մը կուտայ մահուան:

ՍԷՆ–Թ'ԷԿԶԻՒՓԷՐԻ

Տակաւին հարկ եղածին չափ մոռցած չեմ որպէսզի յիշատակներ ունենամ:

ԺԱՆ ՌՈՍԹԱՆ

Հաւատքը կը փրկէ, ուրեմն կը ստէ:

ՆԻՑՇԷ

«ՃԱՌԱՋ» ԹԵՐԹՕՆԸ (140)

ԽՈԴԵԴԱՆ

Մի օր յետոյ այդտեղ բանջար հաւա – քելու են եկել երկու հայ կին: Նկատելով ...ջախջախուած դիակ եւ օգնութեան ...ելով իրենց գիւղի նախրապանին, ե– ...րով հողին են յանձնել սուս ճանա – ...պարհորդի դին՝ խաչակնքելով եւ աղ – ...ելով նրա դժբախտ գերեզմանի վրայ:

Մեր տան նահապետը Մոկաց աշխարհի ...երով Բրդատան փախչելով, չի կա – ...ցել անցնել Պարսկաստան եւ ընա– ...կութիւն է հաստատել Բչերիկի լեռնային ...գիւղում: Նա եւ նրա ժառանգներն այդ– ...տեղ ապրել են մօտ երկու հարիւր տարի: ...Որովհետեւ նրանց յետագայ սերունդ – ...ները, Օսմանցիներից նեղուելով, գաղ – ...թել են Խութ, ապա Արենքում՝ իրենց ...նախնիին հայկական կալուածի մի մասի վրայ:

Թէպէտ մեր իշխանական գիրքը վա – ...ղուց խափանուած է, եւ մեր այժմեան վի– ...ճակը շատ խղճալի է անցած ժամանակ – ների համեմատութեամբ, բայց քանի որ ազդայութիւնը Քրդերի մօտ ժառանգական է, ուստի մեզ աղա են ասում. իսկ մեր տանը՝ աղա Աւէսի կամ Արարոյի տուն:

Խաչագուշտ ճանապարհների պատճա – ռով Օսմանցիները եւ Ախուալի Քրդերը չարունակ հալածել են մեզ: Իմ պապը պահուել է Պասխի Խան պէկի օրերին, իսկ հայրս՝ քուրդ նշանաւոր ցեղապետ Եզդանշիրի ապստամբութեան ժամանակ, որի դրօշի տակ Թուրքերի դէմ կռւում էր հարիւր հազար քուրդ զինուոր: Իմ խմորը չէր թթւում, մինչեւ տանտիկինը խաչ չքաշէր վրան: Ես իմ տան մէջ Հուրի Մալաքի հետ հայերէն էի խօսում, իսկ միւսների հետ՝ քրդերէն:

Այս է իմ պատմութիւնը:

Ես, ի հարկէ, իմ ներկայ վիճակով Քուրդ եմ, եւ իմ պապերի հայրենիքը Քրդստանի լեռներն են, բայց իմ տոհմի ակունքը հայկական է եւ իմ ծննդավայրը Սասունն է: Վերջըռ'ւ, ինչ որ ասացի, այստեղ է գրուած: — Այս ասելով Աւէսի Հաջին իր նախշուն խուրջինը բաց անե– լով, նրա միջից դուրս քաշեց սեւ կաշ – ուով մի աւետարան, որ փակուած էր մե– տաղեայ փակիչով: Կազմի վրայ դրոշ – մուած էր մի խաչ եւ մի ձիաւոր՝ սուրը ձեռքին: Այդ գիրքը, որին Քուրդը աէֆ– թէր էր ասում, կազմուած էր երեք հա– րիւր քանիսօթ գորշ–դեղնագոյն մագա– ղաթից: Վերջում յիշատակարան կար:

Ազատ թերթերի վրայ հերթականու – թեամբ գրանցուած էր Աւէսի Հաջու նախնիների պատմութիւնը՝ սերունդ առ սերունդ: Այդ տոհմագրութեան ամենա– վաղ շրջանը վերաբերում էր մեր թուա – կանութեան եօթներորդ դարին եւ բաց– ւում էր Ս. Աղբերիկի շինարարութեամբ: Իւրաքանչիւր նահապետ, վախճանից ա– ռաջ, այդ վանքի հայրապետներից մէկին իր մօտ հրաւիրելով, նրա ձեռքով շա – րադրել էր իր տան պատմութիւնը: Ռուս ճանապարհորդի պատմութիւնը արձա – նագրուած էր տասնեօթերորդ դարի ա– ռաջին կէսում: Բչերիկում ապրած տա – րիների պատմութիւնը արձանագրուած էր արաբերէն լեզուով, բայց հայերէն տառերով:

Աստուրը զարմանքից կարկամել էր:

Այդ հէնց այն խորհրդաւոր մատեանն էր, որ Աւէսի Հաջին պահում էր իր տոհմական ճնատուկի մէջ եւ որ այնքան ցանկացել էր ձեռք բերել Դաշտադէմցի Գէորգը: Նրա համար այժմ շատ զաղտ– նիքներ լուծուեցին: Մասնաւորապէս հասկանալի դարձաւ, թէ ինչո՛ւ Շէկօնե– րը բոլոր կռիւների ընթացքում հաւա – տարիմ էին մնացել Հայերի հանդէպ ու– նեցած իրենց բարեկամութեան մէջ:

— Այս գիրքը, — լռութիւնը ընդհա – տելով խօսեց Հաջին, — գրուել է Բանիկ իշխանի հրամանով Ս. Աղբերիկի քարայ– րի մէջ եւ կոչուել է Բանիկ իշխանի կամ Արարօ տան աւետարան:

— Իսկ ինչո՞ւ է երկու տարբեր անու– նով կոչուել:

— Որովհետեւ այն գրուել է Բանիկ իշխանի ժամանակ, բայց իշխան Արարօն իր աղջկայ հարսանիքի օրը այն նուիրել է երիտասարդ Քրդին, խնդրելով, որ ի– րենց տոհմի յետագայ ամբողջ պատմու – թիւնը արձանագրուի նրա մագաղաթնե – րի վրայ:

— Մի խնդիր ունեմ, — շարունակեց Քուրդը, — կը տանես այս աէֆթէրը եւ կը յանձնես էջմիածին՝ Հայոց կաթո– ղիկոսին: Այդ է իմ վերջին փափաքը: Իմ տոհմը անհետանում է աշխարհից, իսկ իւրաքանչիւր հեռացող ուզում է մի յի– շատակ թողնել իրենից յետոյ:

— Ուրեմն նախնիքներդ Հա՞յ են եղել, — գոչեց Խողեղանը, երկու ձեռքով վեր– ցնելով փառակազմ մատեանը եւ մի խոր հառաչանք արձակելով:

— Բնիկ Բանաչէնցի են եւ ապրել են հէնց այս սարերի վրայ. — ասաց Աւէսի Հաջին, նստած տեղից վեր կենալով եւ ձեռք մեկնելով դէպի Սեւ սարի կողմը, Ս. Աղբերիկի ուղղութեամբ:

— Իսկ ո՞վ էր Հուրի Մալաքը, — հար– ցրեց Աստուրը կամենալով այդ առեղ– ծուածն էլ լուծել:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՕՐ· ՍԵՍԻԼ ԹԱՊԻՊԵԱՆ
և
Պ·ՆՇԱՆ ՀԱՅԹԱՅԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ, Յուլիս 4, 1964

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ատանալեանէ 20 ֆրանք ընկեր Բենոյի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի։

×

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները·—

Տիկին Մարի Լուսինեան, իր ամուսնոյն Տելեմաքի յիշատակին 100 ֆրանք։ Տէր եւ Տիկին Վահէ Թօսունեան, Տէր եւ Տիկին Երամեան եւ ոմն 100ական ֆր·։ Տիկին Սուրէն Չիլինկիրեան 50 ֆր·։ Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան 30 ֆրանք, որբ· Մարի Շաթերի յիշատակին։ Ոմն 30 ֆր·։ Տիկին Ա· Նաքըշքերեան եւ Պր· Ա· Ֆրէնկեան 20ական ֆր·։ Տիկին Շահինեան 10։ Տիկին Հ· Փափազեան 10, ողբացեալ Վ· Իշղալացեանի յիշատակին։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԵՒ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին *պանտը* կցել) եւ երեք փրանք։ Հասցէի ԱՌԺԱՄեայ փոփոխութիւններու համար (արձակուրդ եւն·) հին եւ նոր հասցէներուն *կցել* 7 փրանք մէկ ամսուան համար, մէկ ամիսէն պակաս ժամանակաշրջանի համար, փոփոխութիւն չի կատարուիր։

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները։

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

CAMP DU CENTRE D'ETUDES ARMENIENNES

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆՑ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ (ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ)

Տեղեկանալ հետեւեալ հասցէներէն

PARIS : CEA, 32 Rue de Trévise, Permanences Mardi et Vendredi de 19 h. à 21 h. ou Téléphone : TAI 48-59.

LYON : DONIKIAN Robert, 1 Rue de l'Espérance.

VALENCE : DER-SARKISSIAN Elise, 1 Côte Sylvante.

MONTELIMAR : NAZARIAN Jacques, Rue Mme de Sévigné.

MARSEILLE : KHAYIGUIAN D., 75 La Canebière — Tél. : CO 47-74.

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պ· Ստեփան Էլչիբէկեանէ 382,61 ֆր·։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Թէլլալեան 50 ֆր· կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին Տիկին Աննա Բուդաղեանի յիշատակին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հերոսներու Օրը Կրընոպլի մէջ կը տօնուի Յուլիս 26 կիրակի ամբողջ օրը։ Մանրամասնութիւնները յետադային։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԱԼԱՆՍԷՆ Տէր եւ Տիկին Գ· Բիրէճեան կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց տարաբախտ եղբօր (չարաշուք դէպքի մը զոհ)՝

ՀԱՅԿ ՔԻՐԷՃԵԱՆԻ

մահուան 20րդ տարելիցին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

Այս առթիւ կը նուիրեն՝ 100 ֆր· «Յառաջ»ի բարգաւաճման, 50 ֆր· «Հայ-Բոյժ»ի, 50 ֆր· Մշակոյթի Տան ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ սրահին։

Ստանալ «Յառաջ»էն։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍ

Կազմակերպուած Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կողմէ այս կիրակի ամբողջ օրը։

Պր· Թէսիէի ագարակի ծառաստանին մէջ Հօք–Ֆաւանիթին, Շրմէն տը լա Ֆորէ *(նախորդ տարիներու սովորական վայրը) ի նպաստ եկեղեցւոյ բարգաւաճման։*

Բացօթեայ ճաշ ժամը 13ին, ընթրիք՝ 19ին։ Ձոխ պիւֆէ, շամփուրով խորոված, չիճէօֆթէ, *մատչելի գիներով*։

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։ Զբօսալի խաղեր, երգ նուագ, հաճելի ջերմ մթնոլորտ։

Փոխադրութեան միջոց·— Անհատական կառքեր պիտի ապահովեն փոխադրութիւնը, Պր· Պարսամեանի նպարավաճառատան առջեւէն ժամը 12–13 եւ 14ին։

ՖՐ· ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու կայանի արձանագրութեանց տակաւին մնացած հաշիւները վերջնականապէս *պէտք է փակուած ըլլան մինչեւ Յուլիս 15։ Թերացումի պարագային չվճարողներու տանուններ կը ջնջուին մեկնումի ցանկէն, խղճամիտ ընտանիքներու զոհացում տալու համար։*

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Ի պատիւ Փարիզ գտնուող Հայաստանէն եկած երիտասարդ զբօսաշրջիկներու, որոնք պիտի արտայայտուին Հայաստանի մշակութային կեանքի մասին։

Այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին Օթէլ Մոտէռնի *սրահին մէջ* (Փլաս տը լա Ռէփիւպլիք)։

Գեղարուեստական բաժին ծանօթ արուեստագէտներու մասնակցութեամբ։

Մուտքը ազատ է

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կրընոպլի Կ· Խաչի պաշտահանդէսը այս կիրակի ամբողջ օրը Սէն Նիզիէի *ճամբուն վրայ* Շաթօ տը Պօրըկարի *գեղատեսիլ պուրակը։*

Կը խօսի ՏԻԿ· ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն, համեղ անակընկալներ, ճոխ պիւֆէ, զուարճացուցիչ խաղեր։

Համայնքով կը հրաւիրուի Լիոնէի, Ըրնաժի, Ռոմանոյի եւ բոլոր շրջակայքի Հայութիւնը։

Ծանօթ·— *Օթօքարի ժամերը·—*

Դպրոցէն կը մեկնի ժամը 8,45 անցած։ Շըմէն տը լա Փլէնէ՝ 9ին, Փլաս Վէրտէօն՝ 9,30ին։ Ռիւ Տալամպէր՝ 9,35ին, Բուռ Պէրիս, կամուրջի մօտ 9,45ին։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հերոսներու Օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ։

Կազմակերպուած՝ Հ· Յ· Դ· Տէօսիի Լազեան խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Կոմիտէին։ Կը մասնակցի Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդը։ Յուլիս 19, կիրակի ամբողջ օրը, Տէօսիի նախկին գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Մարկի արձարանին եւեւ։

Կը հրաւիրուի Տէօսիի եւ Լիոնի հասարակութիւնը անխտիր։ Անձրեւի պարագային խնճոյք Տէօսիի մէջ Հ· Յ· Դ· Տան սրահը։

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ·— Հ· Յ· Դաշնակցութեան Պօմոնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական բացառիկ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9,30ին, սովորական հաւաքատեղին։

Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ»

24 Հոկտեմբեր Շաբաթ գիշերէն մինչեւ լոյս, Զ· Թազամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ։

×

Հերոսներու Օրը կը տօնուի Վիէնի մէջ Յուլիս 19ին։

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Խանասորի Արշաւանքի 67րդ տարեդարձը կը տօնուի Յուլիս 26ին, կիրակի ամբողջ օրը, Վալապրի անտառին մէջ, Կարտանի մօտ, Էքսի ճամբուն վրայ։

Ենթակոմիտէներու եւ խումբերու վարչութիւններէն կը խնդրուի այժմէն վարձել իրենց օթօքարները։

×

Հերոսներու օրուան տօնակատարութիւնը Շաւիլի անտառին մէջ Յուլիս 26 Կիրակի օրը։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 *տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Անոնք որ կը փափաքին գրել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն Հաստատութեան տնօրէնութեան։*

1, Bld. du Nord, LE RAINCY

Tél. : 927-01-72

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Սկսած են արձանագրութիւնները 1964 – 1965 Տարեշրջանին (Cours classique)

Կ'ընդունուին բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ եօթնորդէն մինչեւ Երրորդ դասարան։

Դիմել՝

Direction du P. Séminaire Arménien
3, Ave. de Grandchamp — Le Pecq
Tél. : 963.01-72

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ, Ս. ՂԱԶԱՐ, ԹԻՐՈԼ
ՄԻԼԱՆ ԵՒ ԱՅԼ ԳԵՂԵՑԻԿ ՇՐՋԱՆՆԵՐ

Փափաքողներուն համար, այցելութիւն Հռոմ, յաւելուածական ծախքով։

▼

Մեկնում Օգոստոս 3ին, վերադարձ 31ին

Արձանագրութեան եւ այլ տեղեկութեանց համար դիմել·—

Մ· ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ՝
(ENSEIGNES GRIEG) 1er étage
261, Rue St. Denis, PARIS (2e)
Tél. : GUT. 09-06

Յ· ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ՝
128, Rue de Flandre, PARIS (19e)
(*Մուտքին դիմացի դուռը*)

Հ· ԱԹԱՆԱՍ ՎՐԴ· ՔԵՍԷՃԵԱՆ՝
PAROISSE ARMENIENNE CATHOLIQUE
69, Avenue Henri Barbusse
ARNOUVILLE-LES-GONESSE (S. et O.)
Tél. : 15.56 Gonesse

ԻՐԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ

ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք

ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Գալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
TÉLÉPHONE : 626031
CABLES : 206 TEHRAN

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1 հոգինոց սենեակ· — Օրը 370 Ռ·
2 հոգինոց սենեակ· — Օրը 520 Ռ·
(*Նախաճաշով, ծառայութեամբ, տաքով*)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ

« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »

ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

— Մխիթարեան Փորագրութիւն —

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Ս· ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՍԵՒՐ
ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆ, ՓԱՐԻԶ

— * —

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝ ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝ ՊԱՏ· ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS. RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

IMPRIMERIE SPÉCIALE DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0·30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՅՈՒԼԻՍ — VENDREDI 10 JUILLET 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

40րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10055

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — Nº 10.055

...Ի ՄԵՐ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ

Բայց նաեւ՝ ի սէր իրապաշտութեան, ...րծին, արդիւնքին։

Այսօր ոչ պայմանները, ոչ հնարաւո...թիւնները եւ ոչ ալ ոգին՝ ա՛յն են ինչ ...էին երէկ։

Ո՛չ միայն մեր, այլ անխտիր բոլո՛ր ...ութիւններու պարագային։

Տակաւին տասնամեակ մը առաջ ամ...քէն կանգուն էր Հայ Դպրոցը, այժմ ...ւած է կէիլ մտահոգիչ կերպով։

Տակաւին տասնամեակ մը առաջ Հայ ...մուլը հպարտ էր գրիչներու ճոխու...մբ, նիւթերու զանազանութեամբ, ...րծօրրակ բովանդակութեամբ, այժմ ...պէս նուազած ու նօսրացած է այս ...րը։

Տակաւին տասնամեակ մը առաջ, մեր ...նրային կեանքը խանդավառ ու հմա...փեթակ մըն էր, ուր հոգիներ կը ...րէին, այժմ խամրած է խանդը եւ ...մը խլացող ականջներէն հազիւ ...ցնի։

...րելի է շարունակել համեմատու...ան այս շարքը, որուն վկայութիւննե...ն եւ ոչ մէկը աւելի մխիթարական ...ի ըլլայ։

Սակայն, մեր խօսքը այս ճշմարտու...ան չի վերաբերիր։

...ազի կը հետաքրքրէ ու կը տանջէ ...րորդ ճշմարտութիւն մը, որ վեր է ...ովքինէն։

Վեր է միայն անոր համար, որ ան եւ ...ա՛յն ան է օժտուած մեր ապագան ...պաշտպանելու կարողութեամբ ու ...ողականութեամբ։

...կը դիտենք մեր շրջապատը — համա...րքային իրականութեան մեր շրջա...ը — կը քննենք մեր շարքերը եւ կը ...ցնենք՝ ո՞ւր են շարունակողները։

Ո՞ւր են նո՛ր հայ ուսուցիչը, լրագրո..., հանրային վարիչը, որոնք պիտի շա...նակեն հիներու առաքելութիւնը։

Ո՞ւր է ան, որ տէրն է ե՛ւ 1964ի ե՛ւ ...ի ե՛ւ 1984ի։

Ո՞ւր է ան, որուն պիտի վստահուի ...յառաջիկայ երկու տասնամեակնե... Սփիւռքի հայ կեանքի։

...ն թէ՛ կայ, թէ՛ չկայ։

...ն կայ, որովհետեւ անոր մէջ տակա... մեռած չէ հոգին, լռած չէ գիտակ...թեան ձայնը, խամրած չէ այն կիրքը, ... ծնիլքն է հանրային ծառայութեան։

...ն չկայ, որովհետեւ տիրող ընդհա... չփոթին՝ մենք ալ մե՛ր շփոթը կ'ա...ցնենք, գուցէ չենք միանար դրամին ...իւթին առջեւ սողացող տողանցքին, ...յն ոչ ալ կը պարզուենք գայն, ...րեւ արդար ու պարտամ խօսքեր ...րենք «Հա՛յ մնացիր, այսպս, լեզուդ ...պահութիւնդ չմոռնաս»ի սահման... մէջ ու բովանդակութեամբ, սա... գրկուած ու պարտուած ենք բարո... այն քաջութենէն, որ պիտի բաէր ... ու վստահ.

«Անանցանելի երջանկութիւնը՝ ժողո...րդից ծառայելն է։ Անյեղլի իմաստը՝ ...րեան ու Հայաստանին նուիրուիլն ...ենին նպատակը՝ ոչ թէ անհատի, ... ազգի յաւերժութիւնն է»։

...րչէզեա տակաւին տասնամեակ մը ... մեր մէջ ունէինք շարքերը Հոգէն ..., հոգին հրաշքով համակուած, Հա...րաստամը լման ու լրիւ դաւանող...։

...րոնք չէին ամչնար իրենց դաւանա..., որոնք չէին վարանիր բոււլիքը ա... կախման կէտի արտասանելու, ո... ունէին ներքին բարոյական արիւ..., նորահասին ոչ միայն թելադրե..., այլեւ անկէ պահանջելու։

...տակաւին տասնամեակ մը առաջ նոր ... ա՛յս հիներու շրթներէն էր

կախուած ու կը սպասէր խօսքի՝ զայն գործ դարձնելու համար, հրամանի՝ զայն ի կատար հանելու համար, պատգամի՝ զայն իրականութեան վերածելու համար։

Ա՛յս ճշմարտութիւնն է, որ այն ատեն կար, իսկ այժմ թէ՛ կայ, թէ՛ չկայ։

Որովհետեւ, անմիտ, անճիշդ եւ անարդար խօսք է, որ մէ՛կ անգամէն, մէ՛կ հարուածով, մէ՛կ տասնամեակի ընթացքին ցամքեցան հոգեկան ծարաւները հասած սերունդին։

Նման ծարաւներ — այն ալ հա՛յ երիտասարդի հոգիին մէջ — ոչ պայմաններու բերումով, ոչ պարագայական ճրնշումներու հետեւանքով, ոչ իսկ «անդամահատող» վիրաբուժութեամբ չեն դադրիր։

Սակայն, որպէսզի այս ծարաւները դէթ որոշ յագեցում ստանան, պայման է, որ անոնց տրուած սնունդը ըլլայ անարատ — սուտ սնունդը բազէապէս կը սպաննէ հոգին։

Հետեւաբար, եթէ կ'ուզենք, որ վառ մնայ հնոցը հայ հոգիներուն, եթէ կ'ուզենք, որ պահպանուի շարքը երիտասարդ նուիրեալներու, եթէ կ'ուզենք, որ գաղութներու հայ իրականութիւնը փոխանցուի տիրոջ մը, որ ի վիճակի է իր ժառանգածը աճեցնելու, չվարանինք, այլ բենք ճշմարտութիւնը — ամբողջ ու անսուտ ճշմարտութիւնը։

կրկնենք այն, որ մեզի փոխանցուեցաւ ու ի փոխանցում։

Վկայենք հայ երիտասարդին ու հայ պատանիին, որ անանցանելի երջանկութիւն է ժողովուրդին ծառայելը։ Անյեղլի իմաստ է, Հայութեան եւ Հայաստանին նուիրուիլը։ Անքնին նպատակ է ոչ թէ անհատի այլ ազգի յաւերժութիւնը։

Տափակ ու ապտակալի խորհուրդներ չծամծմենք անհատական ապագայի, ապահովութեան եւ դրամի մասին, եւ քէ՛ն միայն նաեւ «Հայ մնալու» թելադրութիւններ աւելցնելով, այլ յիշենք հրամայական հաւատքը հիներուն։

Հրամայական հաւատքը մեզ նախորդող սերունդին, որուն համար իր ընտրած ճամբան միա՛կ ճամբան էր մեծ խաչելներու տենդով համակուած հոգիներուն համար։

Բոլորը պիտի չընտրեն այդ ճամբան։

Բոլորինը եղած չէ այդ ճամբան երբեք։

Բոլորի ճամբան չէ նաեւ այսօր։

Բայց եթէ լսուի անսուտ ճշմարտութիւնը, անպայման պիտի գտնուին փոքրաթիւ ընտրեալները։

Այն քիչերը, որոնք ընտրե՛լ գիտեն։

Այն քիչերը, որոնց ընտրութիւնը շատերը կը կերպարանափոխէ։

Այն քիչերը, որոնք պիտի վկայեն, թէ նաեւ նոր սերունդը գիտէ դարձնել Հայու ապագան։

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԿԱԽ ԱԼԺԵՐԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

—o—

ՇԱԱՊԱՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒՄԸ

ԷՖ ԷԼ ԷՆ կուսակցութեան Քաղաքական Բիւրոյի մէկ արտակարգ նիստէն ետք, Պէն Պելլա յայտարարած է.— «Շաապանի, Սախրի եւ Հասին դաւաճանները ձերբակալուած են ժողովրդական ազգ. բանակի ուժերուն կողմէ»։

Պէն Պելլա ոչ մէկ մանրամասնութիւն տուած է ձերբակալման պարագաներուն վրայ։ Կ'ըսուի սակայն թէ Ուլէտ Նէլսի լեռնային շրջանին մէջ բռնուած է մօտ յիսուն կողմնակիցներու հետ։

Շաապանի, որ 6 թիւ Վիլլայայի նախկին պետն է, ընդդիմութեան մէջ անցած էր 5000 հոգիով, ասկէ շաբաթ մը առաջ։ Սահարայի անժխտելի տէրն էր եւ սկսած էր պայքարիլ Պէն Պելլայի համայնավարամիտ քաղաքականութեան դէմ։

Այս ձերբակալութիւնը չի բաւեր անշուշտ, առաջքն առնելու համար, օրէ օր զօրացող հակայեղափոխութեան։ Ճիշդ է որ Պէն Պելլա միջամտած է նաեւ զուիցերական կառավարութեան մօտ եւ գրաւել տուած ալժերական միլիոնները զորս Խիտէր փախցուցած էր։ Միլիոնները գրաւելու դիմումին հետ, Պէն Պելլա բողոք մըն ալ ներկայացուցած է Խիտէրի դէմ, գեղծարարութեան համար։

Ալժէի տուած լուսաբանութեան համաձայն, «պատերազմական գանձը», որ խնդրոյ առարկայ եղած էր, Խիտէրի յանձնուած էր ԷՖ ԷԼ ԷՆի Ֆրանսայի կազմին կողմէ, 1962ին։ Այս գումարին մէկ մասը, այն ատեն, Պէյրութ փոխադրուած էր եւ Խիտէր անկէ Ցիւրիխ ղրկած էր։ Ալժէի կառավարութեան համար գեղծարարութիւնը յայտնաբերական է, քանի որ Խիտէր ինքն իսկ ընդունած է, Ժընեւի մէջ տուած մամուլի ասուլիսի ընթացքին։ Պարզ է, որ Զուիցերիոյ դիրքը շատ փափուկ է այս կացութեան մէջ։ Զուիցերիա չուզեր կողմ բռնել։ Պիտի թողու որ արդարութիւնը իր գործը տեսնէ եւ փորձէ արգելք հանդիսանալ, որ դրամը օգտագործուի ընդդիմութեան կողմէ, զէնք գնելու համար։

Գալով Խիտէրի, Լոնտոն կը գտնուի, ուր մամուլի ասուլիս մը տուած է։ Ընդդիմադիր պարագլուխը, ակնարկելէ ետք այն հեղինակութեան զոր 1962ի Թրիփոլիի ժողովը տուած է իրեն, իբրեւ անդամ ԷՖ ԷԼ ԷՆի Քաղաքական Բիւրոյին, չեշտած է նաեւ թէ կը բաժնէ, ընդդիմութեան իր ընկերներուն՝ Այթ Ահմէտ, Մոհամէտ Պուտիաֆ եւ Պիթաթի տեսակէտները։

Անդին Ալժէի մէջ, միշտ անկարելի է Ֆերհաթ Ապպասը տեսնել, բանտարկուած իր տան մէջ։ Տարօրինակ ճակատագիր մը ունեցած է այս մարդը։ Դաստիարակութիւնը, կրթութիւնը եւ պատրաստութիւնը ֆրանսական են։ 50 տարեկանին տակաւին արաբերէն չէր գիտեր։ Ինքն է սակայն, որ աւելի քան ոեւէ ուրիշ «պատմական ղեկավար» ալժերական ապստամբութեան, գլուխ անցաւ այն շարժումին, որու նպատակն էր դուրս քշել Ֆրանսան։ Այսօր 65 տարեկանին, գերի է այն մարդոց զորս իշխանութեան գլուխ բերաւ եւ հակառակ անոր որ նախագահն է անկախ Ալժերիոյ առաջին Խորհրդարանին։ 25 տարի առաջ արտասանած խօսքը միշտ կը յիշուի.— «Գերեզմաններուն եւ պատմութեան մէջ, փնտռեցի ալժերական Հայրենիքը եւ չգտայ»։ Ֆրանսական երեսփոխան էր եւ ձուլումի կողմնակից։

Հոս են այսօր Ալժերիան եւ իր ղեկավարները, երկու տարուան անկախութենէ ետք։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶԱՆԶԻՊԱՐԻ կառավարութիւնը ազգայնացուցած է կղզիին երկրագործական հաստատութիւնները։ Ասկէ ետք հողերը պետութեան կը պատկանին։

ԽՐՈՒՇՉԵՒ ճառ մը արտասանած է գինուորական ակադեմիային առջեւ եւ չեշտած թէ Ամերիկացիք իրենք զիրենք աշխարհի ոստիկանները կը կարծեն մինչ ոչ մէկ իրաւունք ունին թռիչք կատարելու Քուպայի վրայ։ Խորհրդային վարչապետը բաց է նաեւ թէ օտար միջամտութիւնը Կիպրոսի հարցերուն մէջ պէտք է դադրի։ Թուրքիա պէտք է գիտնայ որ զինուորական որեւէ միջամտութիւն Կիպրոսի մէջ վտանգաւոր հակազդեցութիւններ կը պատճառէ։

ԺԸՆԵՒԻ մէջ իրաւագէտներու Միջազգային Յանձնախումբը ձաղկած է հակահրէութիւնը որ կայ Խորհ. Միութեան մէջ։ Այդ է եզրակացութիւնը 45 էջնոց տեղեկագրի մը Խորհ. Միութեան մէջ կատարուած «տնտեսական ոճիր»ներուն համար։

ՓՈՄՓԻՏՈՒԻ եւ Շուէտի վարչապետ՝ Էրլանտէրի գլխաւոր մտահոգութիւնը եղած է խուսափիլ որ Եւրոպա պառակտի։ Միւս կողմէ նախագահ տը Կոլ ընդունած է Շուէտ երթալու Կիւսթաւ-Ատոլֆ թագաւորին հրաւէրը։

ՊՈԼՍՈՅ մէջ դադրած է ֆրանսագիր վերջին թերթը՝ Իսթանպուլ։ Առաջին թիւը լոյս տեսած էր 1875 Օգոստոս 16ին։ Թերթը այլեւս ի վիճակի չէր դիմանալու ծախքերուն, զորս ոչ ընթերցողներու թիւը, ոչ ալ ազդերը կը փակէին։

ԿԻՊՐՈՍԻ միջնորդը Ժընեւի մէջ սկսած է իր խորհրդակցութիւնները։ Իրեն երկրորդելու գացած է Տին Աչիսըն։ Ծանօթ է որ Ամերիկա շատ մտահոգ է Կիպրոսով, որ բոլորովին անկախ եւ չէզոքանալ, կրնայ պատահական զինակից մը ըլլալ Խորհ. Միութեան։ Անգլիա այլեւս կը փորձէ Ամերիկայի զօրավիգ կենալ, իսկ ըստ Թրքական Հիւրիյէթին, Ինէօնիւ յայտարարած է երեսփոխական ժողովին առջեւ, որ «Թրքական տեսակէտէն ամէնէն հեռու զտնուող անձնաւորութիւնը՝ տը Կոլն է»։

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Յուլիս 20ին, վերին ժողով մը տեղի պիտի ունենայ Թուրքիոյ, Փաքիստանի եւ Պարսկաստանի միջեւ։ Ըստ Միլլիէթի, այդ ժողովին նպատակը պիտի ըլլայ քննել աւելի սերտ գործակցութեան մը ծրագիրը խնդրոյ առարկայ երկիրներուն միջեւ, անկախ Սէնթոյի Ուխտէն։

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ ԼԻԶԻԷՕ ԿՈՒԳԱՅ

—o—

Հռոմայ Տարածման Ս. Ժողովի նախագահը՝ Կարդինալ Գրիգոր Աղաճանեան պիտի պատարագէ այս կիրակի առաւօտ Լիզիէօյի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, «Առաքելութեան շաբթուան» փակման առթիւ։ Արդարեւ երկուշաբթի օր սկսաւ «Առաքելութեանց Շաբաթ»ը Ծիրանաւոր Աղաճանեանի նախագահութեան տակ եւ կը փակուի այս կիրակի օր, Լիզիէօ, բացառիկ հանդիսութիւններով։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԵՒ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին պահոց կցել) եւ երեք փրանք։ Հասցէի ԱՌԺԱՄԵԱՅ փոփոխութիւններու համար (արձակուրդ եւն.) հին եւ նոր հասցէներուն կցել 7 փրանք մէկ ամսուան համար, մէկ ամիսէն պակաս ժամանակաշրջանի համար, փոփոխութիւն չի կատարուիր։

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները։

Տնօրէնութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՁԵՌԱԳՐԱՑ
ՑՈՒՑԱԿՆԵՐ

Ա.

Հայաստանի եւ Արտասահմանի կարծես տարբեր մրցումի ելեր են, մէկը միւսէն աւելի թանկարժէք հայագիտական ուսումնասիրութիւններ լոյս ընծայելով: Իրաւ է որ Հայաստանի բանասիրական արժէքաւոր գիրքերը մատի վրայ հաշուելու աստիճան քիչ թիւով կը հասնին արտասահման կամ ուշ կը հասնին, երբ բախտը ժպտի: Բնականաբար վէպեր կամ աշուղական գիրքեր շուտով կը բռնեն արտասահմանի ճամբան: Ամէն պարագայի տակ, ինչ որ ձեռքս անցած է, ցուցադրած եւ ներկայացուցած եմ հայ մտաւորականութեան, որուն մշտական տրամադրութեան ներքեւ են անոնք Պէյրութի Համալսարանին Արեւելեան Մատենադարանին մէջ, նոր, դիւրամատչելի պիտակներով, որոնց շնորհիւ պաշտօնեաները զանոնք խկոյն կը հրամցնեն ընթերցողին:

Գալով Արտասահմանի հրատարակութեանց, անոնք Հայաստանեաններու բըռնային համեմատութեան չեն հասնիր, սակայն հոն եւս լոյս կը տեսնեն մեծապէս գնահատելի հատորներ: Ներկայիս պիտի խօսիմ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան ձեռնարկած *Հայկական Մատենաշարին* մասին, որ նիւթական մեծ զոհողութիւն պահանջող եւ այդ իսկ պատճառով ցարդ մեր մէջ զանց առնուած թերի մը կը դարմանէ: Նոր հաստափոր հատորներ լոյս տեսած են, որոնք տարիներէ ի վեր կապոցներու մէջ կը ննջէին, վանքերու ձեռագրական հաւաքածոներու ցուցակներ են անոնք: Առանց ասուլիսի մը սպասելու զոնէ հակիրճ կերպով զանոնք պիտի ներկայացնեմ ընթերցող մտաւորականներու, *Առաջին Շարք* խորագիրով: *Երկրորդ Շարք* մը պիտի ճառէ նոյն Մատենաշարին պատմա–բանասիրական հատորներուն մասին:

Կը պատմուի, որ օր մը մտաւորական սրտցաւ Հայեր կը ներկայանան Վիեննա Հ. Տաշեանին եւ կ'ըսեն անոր. «Գերապատիւ Վարդապետ, կ'ուզենք նախաձեռնարկ ըլլալ Հայոց պատմութեան գիտական հրատարակութեան մը, ի՞նչ ընենք, ի՞նչպէս սկսինք»: Հեզահամբոյր Տաշեանը ըսեր եւ ըսեր է ինչ որ իր խորհրդածութեանց եւ մտահոգութեանց առարկան էր տարիներէ ի վեր: Գացէք, նախ բոլոր վերապրող ձեռագիրներուն ցուցակները հաւաքեցէք ու հրատարակեցէք: Յետոյ երեւան եկող պատմագիրներն ու ժամանակագիրները ի լոյս ընծայեցէք: Այն ատեն կրնաք ձեռնարկել Հայոց պատմութիւն մը գրելու: Սրտցաւ ազգայինները գլխիկոր բաժնուեր են իր հեզահամբոյր բնաւորութենէն պահ մը դուրս ելած սիրելի Հայր Տաշեանէն:

Չեմ գիտեր, եթէ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան հայկական բաժնի վարիչները լսա՞ծ են, թէ ոչ Հ. Տաշեանի սոյն եղելութը, սակայն անոր իմաստին ճշմարտութեան քաջատեղեակ կը թուին: Այս վերջին տարիներուն դրամական առատ օժանդակութիւն յանձն առին, որպէսզի օր առաջ սփիւռքի բոլոր հայ գրչագիրները, որ ցուցակ չունին, ցուցակագրուին եւ խկոյն տպագրութեան յանձնուին արդէն պատրաստ ցուցակները: Առիկա իրենց հայանպաստ գործունէութեան մէկ աւագ պարտականութիւնը սեպեցին, զուգընթացաբար բարեսիրական եւ մշակութային այլ ձեռնարկներու: Եւ ահաւասիկ չորս խոշոր հատորներ՝ Ձեռագիրներու Ցուցակներ, կը կրեն իրենց վրայ յաջորդաբար 1961, 1962, 1963 *եւ* 1964 *թուականները թէպէտեւ վերջինները այս տարի, եւ նորերս միայն աւարտած են: Զանոնք կը մատնանշեմ իրենց թուական կարգով—*

ԱՌԱՋԻՆ (1961)

Ցուցակ Ձեռագրաց Ղալաթիոյ Ազգային Մատենադարանի Հայոց, *Մեծադիր* 1494 *սիւնակ, այսինքն* 747 *էջ*, 1961:

Այս հատորին տպագրութիւնը որ տեղի ունեցաւ Անթիլիասի Կաթողիկոսարանի տպարանին մէջ՝ մրցանիշ կոչելու արժանի արագութեամբ, շնորհիւ անձնազոհ գրաշարի մը եւ հսկողութեամբ երջանկայիշատակ Զարեհ Կաթողիկոսի: Սոյն արագ տպագրութիւնը քաջալերած էր Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը:

Այդ ցուցակը պատրաստած էր Բաբգէն Ծ. Վրդ. Կիւլէսէրեան (ապագայ աթոռակից կաթողիկոս), երբ Պոլիս կը գտնուէր 1900*էն* 1907 *տարիներու ընթացքին, երբ «ընդ հսկողութեամբ» օսմանեան կառավարութեան, քարոզիչ եւ մատենադարանապետ էր Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին: Այս պարագան կը յիշենք ցոյց տալու համար, որ մօտաւորապէս* 60 *տարիներ առաջ պատրաստուած էր սոյն ցուցակը, եւ հեղինակին ալ գրութեան ընթերցումը դժուարութեանց տեղի տուաւ:*

Անոր մէջ ցուցակագրուած ձեռագիրները փոխադրուած էին Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիի վերնատան աջակողմեան սենեակը եւ զետեղուած սնտուկներու մէջ: Լուսահոգի Գարեգին Պատրիարք Խաչատուրեանի բարեհաճ կարգադրութեամբ, կրցայ այդ գրչագիրները աչքէ անցընել եւ ցաւօք նշմարեցի, որ անոնց համառօտ ցանկին մէջ արձանագրուած ամէնէն արժէքաւոր գրչագիրներէն քանիներ անհետացած էին: Ո՞վ գիտէ եւրոպական կամ ամերիկեան ո՛ր հաւաքածոյի մաս կը կազմեն հիմա: Այս իսկ պատճառով անհրաժեշտութիւն էր զանոնք փոխադրել Գում Գափուի Պատրիարքարանը եւ աւելի դիւրութեամբ ալ մատչելի դարձնել ուսումնասիրողներու: Գարեգին Պատրիարք նման ծրագիր մը ունէր: Չեմ գիտեր եթէ Ամենապատիւ Տ. Շնորհք Պատրիարք Գալուստեան իրագործեց սոյն ծրագիրը:

Սոյն Ղալաթիոյ մատենադարանին կազմութիւնը սկսած էր բանիրուն Կոլոտ Պատրիարք, որ թէ՛ գտածը կը հաւաքէր, թէ՛ Բաղէշի Ամրտոլի վանքէն (իր նախկին վարժարանը) կարեւոր ձեռագիրներ բերել կուտար եւ ընդօրինակել տալէ յետոյ ետ կը ղրկէր: Կոլոտի եւ յետոյ Նալեան Պատրիարքի օրով մեծ շարժում կար Պոլսոյ մէջ փիլիսոփայական եւ աստուածաբանական ուսումներու, մրցակցութեամբ եւ նոյնիսկ գործակցութեամբ Փրանկանոցին եւ Եւրոպայէն եկած ուսեալ եւ գործունեայ վարդապետներու: Ուրեմն այս հաւաքածոն — ինչպէս նաեւ նուազագոյն չափով Արմաշի ցուցակը — մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն Կ. Պոլսոյ հայ դպրութեան կրօնական, մանաւանդ եկեղեցագիտական շարժումին ուսումնասիրութեան համար: Գոհանանք այսքանով:

Հ. ՅՈՎՀ. ՄԸՍԸՐԵԱՆ

(Շար. — 1)

ԹՈՐՈՍ
ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

Գ.

Ամէնէն առաջ՝ Ֆրանսացի հնախոյզներու աշխատասիրութիւններու շնորհիւ էր որ արեւմտեան գիտական աշխարհը ծանօթացաւ Հայաստանի ճարտարապետական յուշարձաններուն: 19րդ դարու սկիզբներուն՝ Շառլ Թեքսիէ եւ Տիպուա տը Մոնփերէօ, իրենց գծագրութիւններով եւ նկարագրութիւններով իրենց գեղարտական նրբին վերլուծումներով ջանացին հայկական արուեստին առանձնայատկութիւնները բացատրել, եւ ցոյց տալ անոր նմանութիւնները՝ արեւմտեան Եւրոպայի քրիստոնէական ոճերուն հետ: Անոնք գիտել տուին, որ Հայաստանը պայտաձեւ աղեղներն ու սլաքակամարները գործած էր արդէն ռոման եւ գոթական արուեստներու սաղմնումէն առաջ:

Աւելի ուշ՝ Օկիւսթ Շուազի կրկնեց միեւնոյն գաղափարները, և ցոյց տուաւ՝ թէ վաճառականական եւ մշակութային ո՛ր ճամբաներով հայկական արուեստին յատկանիշները մուտք են գործած մինչեւ իսկ Հեռաւոր Իրլանտայի եւ Սկանտինաւեան երկիրներուն մէջ: Սակայն Շուազի կը կարծէր, որ մեր ճարտարապետութեան առաջին ծաղկումը 10րդ դարուն միայն սկսած է. ուրեմն, անոր համաձայն, հայկական արուեստին ազդեցութիւնները օտար ճարտարապետական ոճերու վրայ՝ 10րդ դարէն աւելի հին չէին կրնար ըլլալ: Տեսակէտ մը, որուն անճշդութիւնը կը բացատրուի միայն՝ ճարտարապետութեան մեծանուն պատմաբանի օրերուն հնախօսական տուեալներու անբաւարարութեամբ:

Յամենայն դէպս, 20րդ դարու սկիզբը, հայկական ճարտարապետութեան նկատմամբ՝ միջազգային գիտական կարծիքը իր այս փուլերուն մէջ էր: Իրեն ծանօթ եկեղեցիներուն իսկ շինութեան թուականին գրեթէ անտեղեակ, ան գաղափար անգամ չունէր մեր ազգային արուեստի երկունքի պայմաններուն եւ ծաղկման հոլովոյթին մասին. ան կ'անգիտանար գոյութիւնն իսկ Զուարթնոցին ու Տեկորին, Երերոյքի եւ Բասաղի պազիլիքայի կառոյցներուն, Անիի Դադկաշէն Ս. Գրիգորին եւ Հռիփսի եկեղեցիին, Խծկոնքի ու Մարմաշէնին, Օձունին ու Մրէնին, Հոռոմոսին ու Հառիճավանքին, Թալինին ու Թալիշին, եւ տակաւին ճարտարապետական մեծ ու փոքր ուրիշ շատ գոհարներու: Միջազգային գեղարուեստի գիտութիւնը հայկական ճարտարապետութեան ճանաչումին մէջ իր այս սայթաքումն ու սխալ հիմնաւորուած վիճակին մէջ էր՝ երբ 1908ին, Թորոս Թորամանեան Փարիզէն եկաւ Անի:

Եկաւ Անի չորս ամսուան պայմանագրութեամբ մը միայն իր ճարտարապետական հմտութեան նպաստ բերելու համար պատմագէտ Կարապետ Բասմաճեանի նախաձեռնութեամբ կազմուած հնագիտական արշաւախումբի մը: Բայց երբ տեղւոյն վրայ ըմբռնեց տարածքին ու հիմնական կարեւորութիւնը կատարուելիք գործին, երբ ծանօթացաւ պայմաններու նախնականութեան եւ աշխատանքի ծանրութեամբ, երբ համոզուեցաւ որ Անիի հնագիտական պեղումները՝ եւ կիսականգուն յուշարձաններու ուսումնասիրութիւնը ոչ թէ միայն չորս ամիսներու՝ այլ բազմաթիւ տարիներու տքնաջան աշխատանքի կը կարօտին, ճարտարապետը չվերադարձաւ: Կովկասահայ հարուստներու անտարբերութենէն յուսահատ՝ Բասմաճեան վերադարձաւ Փարիզ, արշաւախումբը ցրուեցաւ, Թորամանեան մնաց:

Բայց եթէ չմնար, հայկական ճարտարապետութիւնը, իր այնքան ինքնուրոյն ու ճառագայթող գեղագծութեամբ, պիտի կարենա՞ր իր ներկայի պատուաւոր ու պատկառելի տեղը ունենալ քրիստոնէական արուեստներու պատմութեան մէջ: Ստրժիկովսքին ի՞նչպէս պիտի գրէր եւ իր «Հայոց ճարտարապետութիւնը

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՐՄԱՇԻ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ինծի համար ուխտին ամէնէն հետաքրքրական եւ նկարագեղ կողմը կը կազմեն այն զանազան արծաթէ առարկաները զորս ուխտաւորները կը նուիրեն Աստուածածնի պատկերին եւ որ իրենց ուխտագնացութեան նպատակը ցոյց կուտայ: Թեւին վրայ հիւանդութիւն մը ունեցողը արծաթ թեւ մը կը նուիրէ, աչքի հիւանդութիւն ունեցողը՝ արծաթ աչք մը, սիրտ մը, ձեռք մը, ամբողջ մարմին մը, տուն մը ուզողը՝ տուն մը կը նուիրէ, կառք մը, ձի մը, եւայլն: Այս սովորութիւնն ալ շատ հին է: Աստուածաշունչին մէջ կը կարդանք թէ Փղշտացիները իրենց երաստանի հիւանդութեանց եւ իրենց դաշտերն աւերող մուկերուն համար իրենց քուրմերէն պատուէր ստացան Իսրայէլացիներուն Տապանակին նուիրելու «զպատկերս երաստանաց ձերոց, եւ զնմանութիւն մկանց ձերոց՝ ապականչաց երկրին»: Այդ պատկերները ոսկիէ շինուեցան:

Ուխտագնացութեան մաս կը կազմէ նաեւ մանկանուէրը: Ժամերգութենէն յետոյ, ծնողքները Աստուածածնի կը ծախեն, դրամական նուէրով մը, իրենց հիւանդ կամ անառակ զաւակները, եւ մէկ քանի տարիներ անոր պաշտպանութեան ներքեւ թողլէ յետոյ զայն, ետ կը գնեն:

Ահաւասիկ ինչ է Արմաշի ուխտագնացութեան նպատակը:

Դ.— ՍՐԲԱԶԱՆԻՆ ՍԵՆԵԱԿԸ

Արմաշի մէջ, Խաչի ուխտագնացութեան ժամանակ, տիպարներու, տարազներու, լեզուի, զգացումներու արտայայտութեան ամէնէն ճշգրիտ հանդիսարանը ո՛չ եկեղեցիին մէջ է, ո՛չ դուրսի ընդարձակ պարտէզին մէջ ուր բազմութիւնը կը պտըտի յարաժամ, ո՛չ վանական շէնքերուն մէջ ուր ուխտաւորները կը պատսպարուին, ո՛չ վանքին դուրսի լայնատարած հրապարակին վրայ ուր սրճարաններուն եւ խանութներուն մէջտեղ կը վխտայ ամբոխը, ո՛չ, այլ Վանահօր սենեակին մէջ: Քալէիտոսքոփ մըն է այդ սենեակն ուսկից կուգան կ'անցնին բոլոր բարեպաշտները, խորհրդանոց ուր կը յայտնուին բոլոր թաքուն ցաւերը, խուլ ըղձանքները, հաւատքի սլացումները, հոգեկան գերագոյն խանդավառութիւններն ու բոլոր ողորմ ու պզտիկ եսամոլութիւնները. տեսակ մը փողերանոց—սրբարան, ուր հաւատքն ու դրամը իրար կը խառնուին տարօրէն սերտութեամբ:

Այդ սենեակին մէջ բազմած է փոխվանահայր Օրմանեան Սրբազան: Հոն է որ, տարուան պատարագէն յետոյ, բարեպաշտները կուգան վճարելու իրենց զարպասը, իրենց մանուկները ծախելու Աստուածածնին, հոն կուգան բերելու իրենց զանազան նուէրները:

Օրմանեան Սրբազանի թոյլտուութեամբ երկար ժամեր անցուցի այդ սենեակին մէջ, որ ուսումնասիրութեան եւ հոգեբանութեան կատարեալ դիտարան մը եղաւ ինծի համար:

Ցաղթ ու կորովի գիւղացիներ ներս կը մտնեն, ու յարգանօք համբուրելով Սրբազանին ձեռքը, կը նստին բազմոցներուն կամ աթոռներուն վրայ: Յետոյ իրենցմէ մին ոտք կ'ելլէ եւ կուգայ կամացուկ մը Սրբազանին սեղանին վրայ դնել իր զարպասը, մէկ մէճիտէն մինչեւ մէկ ոսկի եւ աւելի ալ: Սրբազանը կը գրէ ընկալագիրը եւ կը յանձնէ նուիրատուին: Յետոյ ետին կը դառնայ, վարագոյր մը մէկդի կ'առնէ կիսովին, թուղթ մը կը քաշէ եւ կուտայ նուիրատուին: Այդ թուղթերը՝ հինէն մնացած նուիրատոմսեր են, որոնց վերեւ հրաշագործ Աստուածածնին պատկերը փորագրուած է եւ տակը գրուած է «Վճարեց 100 *դահեկան վասն վերաշինութեան եկեղեցիին, եւ այլն»: Հին հանգանակութեան մը աւելորդ մնացած այդ թուղթերը՝ հիմա կը գործածուին իբր յիշատակ մը Արմաշի, եւ տեսնելու է թէ բարեպաշտներն ինչ խանդակաթ սրտեռանդութեամբ կը տանին իրենց հետ թուղթերը: Այնքան ճշմարիտ է որ դիտաւորութիւնն է ամէն բանի մէջ որ գործի մը էական հիմը կը կազմէ:*

Կիներ ներս կը մտնեն, Իզմիթի գիւղերուն յատկանշական տարազովը, գունաւոր ատլասէ կարճ վերարկու, գունաւոր ուզիկ շալվար, գլուխնին ոսկեթել մայով մը ուսկից մազը կը կախուի հիւսքով՝ մինչեւ մէջքը: Երկիւղածութեամբ կը մտնեն ներս, Սրբազանին կը մօտենան եւ աջը համբուրելէ յետոյ իրենցմէ մին մեղմով գետինը կը դնէ պզտիկ կապոց մը: Նուէր բերեր են Սրբազանին, կամ անձեռոցներ զորս իրենք մաներ են, կամ գուլպաներ զորս իրենք հիւսեր են ձմրան գիշերներուն տաղտկութեանց մէջ:

Երկու խեղճ կիներ ներս կը մտնեն մէկ մէկ պզտիկ լաճ ձեռքերնին բռնած: Ռոտոսթոյէն են: Աւելի համարձակը խօսք կ'առնէ.

— Ա՜խ, Սրբազան, Աստուածածնին պիտի ծախենք, կ'ըսէ արտասուախառն ձայնով մը: Անառակ են, դպրոց չեն երթար, չեն կարդար, կը փախին ծովեզերքը կ'երթան միշտ:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(Շար. — 7)

ԷԼԵԿՏՐՈՆԱԿԱՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

—o—

…րդուն ամէնէն Թանկագին իրաւուն-
քը, «մինակ ըլլալու իրաւունքը»՝ լուրջ
…նգի տակ է: Թշնամին լուռ է, ան-
…տեսնելի, Թափանցող: «Ելեկտրոնական
…տեսութիւնը»՝ կը սպառնայ մեր ազա-
…տութեան: Վերջերս, Փարիզի ազգանշա-
…Թեան: Վերջերս, փառնոյի ամերիկեան դես-
…Մոսկուայի ամերիկեան դես-
…պանատունը: Հաղորդիչներ կրող ման-
…րանկար քառասուն բարձրախօսներ (միք-
…րոֆոն) գետեղուած էին դեսպանատան
…շէնքի պատերուն մէջ, խօսակցութիւննե-
…րը արձանագրելու եւ անմիջապէս հա-
…ղորդելու համար:
Ելեկտրոնականութեան եւ մանրանր-
…կարչութեան (միքրոկրաֆի) դարուն,
…ձայնագրին մեծութեամբ մեքենայ մը
…կան է, հարիւրաւոր մեթր հեռա-
…ւորութենէ ձայնը արձանագրելու եւ հե-
…ռաւոր ընկալուչի մը հաղորդելու հա-
…մար: «Հաժրայրներ Ռուսաստանէն» ժա-
…պաւէնին մէջ, Ճէյմս Պոտ, Կոստանդնու-
…պոլսոյ մէջ, իր պանդոկին սենեակը կը
մանէ եւ անմիջապէս կը սկսի երեւան
հանել պատերուն մէջ պահուած ելեկտրո-
նական լրտեսները: Ամբողջ սենեակին
մէջ կը պտըտցնէ մանուար մեքենայ մը,
որ երբ կ'անցնի բարձրախօսի մը մօտէն,
անմիջապէս ձայն մը կը հանէ: Շատ մօտ
ատենէն, ամէնքս ալ պիտի սորվինք
ատենը հեղ մը մեր պատերը «մաքրել»
ելեկտրոնական սատանաներէն, մեր ան-
հատական կեանքը պահպանելու համար:
Ներկայիս գոյութիւն ունին ընկերու-
թիւններ, որ իրարու հակադիր երկու
ապսպրանքներ կ'ընդունին: Անտեսանելի
բարձրախօսներ կը գետեղեն եւ անտե-
սանելի բարձրախօսներ կը չէզոքացնեն:
Կը կարծուի թէ Միացեալ Նահանգներու
մէջ կան տասը հազար ելեկտրոնական
լրտեսներ, որ ամէն օր կը հետեւին մի-
ջակերեար քաղաքացիի խօսակցութիւն-
ներուն, իր տան կամ իր գրասենեակին
մէջ եւ նոյնիսկ օդափոխութեան իր ճամ-
բորդութեան ընթացքին: Միեւնոյն ա-
տեն, «փակ շրջանակով» պատկերա-
սփիւռը, կը հետեւի մեծ վաճառատուներու կին յաճախորդներուն եւ գատարան-
ներուն մէջ՝ աշակերտներուն: Հակալր-
տեսական սպասարկութեան գործակալ-
ներն անգամ կը խոստովանին թէ կը
սարսափին հետախուզութեան մեթոտնե-
րու զարգացումէն:
Անհատական ազատանի այս բռնա-
գրաւումը՝ մեծ մտահոգութիւն կը պատ-
ճառէ: Այս հարցին շուրջ հրատարակուե-
ցան բազմաթիւ գիրքեր ու բոլորն ալ կը
յանգին այն եզրակացութեան, թէ …:
գիրք մը ունեցող չափահաս ամէն Ամե-
րիկացի, պէտք է վստահ ըլլայ որ իշխ-
նութիւնները մէկ կամ աւելի թղթածրար
ունին իր մասին:
Զարմանալի չափերու հասած է ելեկ-
տրոնական աչքերու եւ ականջներու զար-
գացումը: Նուշի մեծութեամբ ընկալուչ
մը, կրնայ արձանագրել քովի տան մէջ
տեղի ունեցող խօսակցութիւնները:
Անդրշառագոյն լոյսի լուսանկարչական
մեքենայ մը, լուսելեկտրական փեթակի
մը օգնութեամբ ամենախոր խաւարին
մէջ իսկ կրնայ լուսանկարել: Եւ այս բո-
լոր բարձրախօսները, հաղորդիչները եւ
ընկալուչները կրնան պահուիլ ձեր հրա-
հանին, ձեր փողկապի գնդասեղին, ա-
կիններու շրթունքի կարմիրի տուփին եւ
ինքնահոս գրիչին մէջ:
Ատամնաբոյժ մը, կրնայ իր յաճախոր-
դի ակռաներուն միջեւ գետեղել հաղոր-
դիչով բարձրախօս մը: Կրնայ պատահիլ
որ ամայի փողոցի մը մէջ մարդու մը
հետ խօսիք ու ձեր այդ խօսակցութիւնը
արձանագրուի հինգ հարիւր մեթր հեռու
հաստատուած ընկալուչի մը վրայ:
Բուռն վիճաբանութիւններ կ'ըլլան ե-
լեկտրոնական լրտեսներուն շուրջ: Շա-
տեր զանոնք օգտակար կը նկատեն, իբրեւ
պաշտպանութիւն՝ գողերու եւ ընտացու-
ներու դէմ: Ուրիշներ ալ կը դատապար-
տեն զանոնք:

Բաղեց Վէն

…րագան» երկհատոր մեծածաւալ գոր-
…ը. Գալթրիշայթիար անհրաժեշտ հիմ-
…նքարը պիտի ունենա՞ր բազմաթիւ հա-
…տորներ նուիրելու համար Հայաստանի
…եւ մերձակայ երկիրներու արուեստին. ու
…. Յաւիյոն պիտի կարենա՞ր Հայաստա-
…նը նկատել
propagateur des formes essentielles. du
moins un foyer très original doué d'une
grande puissance de rayonnement,
(…թէ ոչ հիմնական ձեւերու տարածիչ,
…ա նուազն՝ շատ ինքնատիպ օճախ մը՝
…ճառագայթման մեծ կարողութեամբ օժ-
…տուած»): Եւ տակաւին հայկական ճար-
…տարապետութեան ուսումնասիրութեամբ
…զբաղող օտար թէ հայ այսօրուան բոլոր
…մասնագէտները ի՞նչպէս պիտի կարենա-
…յին իրենց երկասիրութիւնները լեցնել»,
…Թորամանեանի հատատուածներով,
…գրութիւններով, յատակագծերով,
…նկարագրութիւններով: Որո՞ւ մանրա-
…կրկիտ ուսումնասիրութիւններուն եւ ա-
…նձնական յուշումներուն հիման վրայ
…ըմբռնէր Թորամանեան Հայաստանի նոր
…ճարտարապետութեան նախատիպարները
…պիտի ըլլար, եւ մանաւանդ որո՞ւ
…ուած աւանդին ու ժառանգութեան վրայ
…պիտի խարխափէր փիթթումը Հայաստա-
…նի ներկայ հնագէտ-ճարտարապետնե-
…րու նոյնին՝ Կարօ Ղափադարեաններու,
…Յարութիւնեաններու, Մնա-
…կեաններու, Սահինեաններու, Սա-
…քարեաններու եւ Խալփախչեաններու:
…չ լաւ ըրաւ Թորոս ճարտարապետը, որ
…ծաց:

ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

(Շար. – 3)

ՇԱՀԵԿԱՆ ԳԻՐՔ ՄԸ

Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ Հայկ Գաս-
պարեանի «Վիկտոր Հիւկօ հայ գրակա-
նութեան մէջ» խիստ շահեկան աշխատու-
թիւնը: Ֆրանսերէնէ հայերէնի թարգ-
մանուած բազմաթիւ գործերու շարքին
են Շաթօպրիանի, Լամարթինի, Վոլթէ-
րի, Ֆրանսացի անսիքլոփետիսթներու,
ինչպէս նաեւ Միւսէի, Վերլէնի, Պար-
պիւսի, Արակոնի գլխաւոր երկերը:
Հայերու հետաքրքրութիւնը ընդհան-
րապէս Ֆրանսացի ականաւոր գրողներու
եւ յատկապէս Հիւկոյի գործերուն հան-
դէպ հինէն կուգայ: Դեռ 1859ին Յարու-
թիւն Սվաճեան իր «Մեղու» ամսաթեր-
թին մէջ թարգմանած էր Ֆրանսացի մեծ
վիպասանին քերթուածը:
1895–1896ի դժնդակ օրերուն, երբ
թուրք մարդասպանները ամենակուլ մո-
լեխի նման կը թեւածէին Արեւմտեան
Հայաստանի մէջ, կը ջարդէին ժողովուր-
դը, կը քանդէին օճախները, Ալ. Ծա-
տուրեան պատ թարգմանութեամբ կը
հնչեցնէ Վ. Հիւկոյի «Տղան» բանաստեղ-
ծութիւնը: Ասիկա դիմադրութեան կոչ
մըն էր՝ ուղղուած թուրք բարբարոսնե-
րուն դէմ: Հիւկոյի քերթուածը կը բա-
րախէ ազատասիրութեան զեղուն զգա-
ցումով:
Ֆրանսացի վիպասանին արձակ գոր-
ծերը եւս Հայաստանի մէջ պարարտ հող
գտան: Գրողէտին «Թշուառները» վէպը
առաջին անգամ հրատարակուած է
Զմիւռնիոյ մէջ 1868ին, Գրիգոր Զիլին-
կիրեանի թարգմանութեամբ: Գնահա-
տելով հայ ընթերցասէր հասարակու-
թեան ջերմ վերաբերումը, Հիւկօ թարգ-
մանիչին ուղղած իր նամակին մէջ կը
գրէր.— «Ես չեմ գիտեր ձեր հին լեզուն,
բայց կը սիրեմ զայն: Ձեր լեզուին մէջ
ես կը զգամ Արեւելքը, կը տեսնեմ դա-
րերու խորքը: Ձեր լեզուին մէջ ես կը
տեսնեմ նաեւ անցեալի խորհրդաւոր լոյ-
սին փայլը: Իմ գործերուս թարգմանու-
թիւնը՝ հայերէն լեզուով, պատիւ եւ հր-
ճուանք է ինծի համար: Ես սիրով
կ'ընդունիմ ձեր նուէրը:
Երախտապարտութեամբ՝ Վ. Հիւկօ»:
Տարիներու ընթացքին օր ըստ օրէ ա-
ւելի կրկնապատկուեցաւ ընթերցասէր
հայ հասարակութեան հետաքրքրութիւնը
Հիւկոյի գործերուն հանդէպ: Անոր բազ-
մաթիւ երկերը նորէն հրատարակուեցան:
Յիշատակութեան արժանի է «Թշուառնե-
ր»ուն նոր հրատարակութիւնը՝ Վ. Մի-
քայէլեանի թարգմանութեամբ:
Հայկ Գասպարեանի գիրքին այն էջե-
րը, ուր կը ներկայացուի Վ. Հիւկոյի
գրականութեան հանդէպ Հայերուն ունե-
ցած հետաքրքրութիւնը, յատուկ յիշա-
տակութեան արժանի է: Այս բաժինը
կրնայ յատկապէս շահագրգռել Ֆրանսա-
ցի գրասէրը: Արդարեւ, հեղինակը ոչ
միայն քննութեան կ'ենթարկէ թարգմա-
նութիւններուն որակը, այլ նաեւ ցոյց
կուտայ Հիւկոյի գրական լեզուին ազդե-
ցութիւնը մեր լեզուին զարգացման հո-
լովոյթին մէջ:
Հայ թարգմանիչները փնտռած են Ֆը-
րանսացի գրողէտին խօսքերը հայացնե-
լու լաւագոյն միջոցները: Այս ճամբով ալ
ստեղծուած են նոր բառեր, արտայայտ-
չական միջոցներ, որոնք յետագային մը-
տած են Հայոց լեզուին մէջ: Գասպար-
եան կը փաստէ, որ ԺԹ. դարու միայն
60–80ական թուականներուն Հիւկոյի եր-
կերուն հայերէն թարգմանութիւնը հա-
սած է 200 տպագրական մամուլի: Հեղի-
նակը յաջողած է ցոյց տալ ոչ միայն հայ
գրականութեան կապը Ֆրանսական վի-
պապաշտներուն հետ, այլ եւ վառ գոյնե-
րով ընութագրել հայ եւ Ֆրանսական
իրապաշտ գրականութեան՝ Պալզաքի,
Զոլայի, Ֆլոպէրի, Մօփասանի ազդեցու-
թիւնը: Այս տեսակէտէն Գասպարեանի
աշխատութիւնը շահեկան եւ այժմէական
հարց մը մէջտեղ կը դնէ՝ ուսումնասիրել
Ֆրանսացի գրողէտներուն այն գործերը,
որոնք սիրով գրուած են ոչ միայն հայ
ժողովուրդի ճակատագրով, այլ եւ ու-
սումնասիրած են անոր մշակոյթը, գի-
տութիւնը: Յիշատակենք Անաթոլ Ֆրան-
սի, Ռոմէն Ռոլանի եւ Անրի Պարպիւսի
անունները:

(Մ. Ն. Գ.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—o—

Յ. ՇԻՐԱԶ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

«Սովետական գրականութեան զար-
գացման մատուցած ծառայութիւններուն
համար եւ ծննդեան յիսնամեակին կա-
պակցութեամբ, գրող Յովհաննէս Շիրազ
(Յովհ. Թադեւոս Կարապետեան) պար-
գեւատրուած է Աշխատանքի կարմիր
դրօշի շքանշանով», կը հաղորդեն Երե-
ւանի թերթերը:
Պարգեւատրութեան «հրամանագիրը»
կը կրէ Յունիս 24 թուականը:

ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐ

Երեւանի ժամացոյցի գործարանը այս
տարի պիտի պատրաստէ 10 տեսակի նոր,
ճաշակաւոր ժամացոյցներ: Ամէն մէկ
ժամացոյցին մէկուկէս տարուան աշխա-
տանքը երաշխաւորուած է:
Պիտի կրեն «Նայիրի» անունը:
Արթնացուցիչ ժամացոյցներ կը ղըր-
կուին 28 երկիրներ: Այս տարի այդ ժա-
մացոյցները պիտի ցուցադրուին Թեհ-
րանի, Իզմիրի, Ճենովայի, Փեշտայի,
Լայփցիկի եւ այլ վայրերու մէջ տեղի
ունենալիք ցուցահանդէսներուն եւ տօ-
նավաճառներուն մէջ:

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (141)

ԽՈԴԵԴԱՆ

—o—

— Ա՜խ, Սալվա՛րդ, Սալվա՛րդ, —
…հառաչեց Քուրդը, երբ նայում էր հարա-
…ւային լեռներին:
— Ո՞ւմ աղջիկն էր նա, աղա, — շա-
…րունակեց հովիւը, — էգզլխի հայրենա-
…կից աղջիկ ես դեռ տեսած չկամ:
— Այս դրքի վերջում գրուած է նրա
…մասին: Հուրի Մալաքը Թոմաս Մելիքի
…աղջիկն էր: Երբ Մուստաֆէն Արքավանքի
…վրայ դիւղացուն փառեց բուխարեկի մէջ,
…Մելիքի հայրը ըմբոստութեան կոչով դի-
…մեց ժողովրդին եւ մեռաւ կախաղանի
…վրայ: Հօր մահից յետոյ տղան թողեց
…գիւղական աշխատանքը եւ երդուեց նրա
…վրէժառուն առաջ կռուել Հայաստանի ա-
…զատագրութեան համար: Նա իր միակ
…աղջկան տարաւ Քրդագոմ եւ յանձնեց
…Սանամ անունով մի կնոջ խնամքին, որ
…իր քեռկինն էր, իսկ ինքը զէնք վերցնե-
լով բարձրացաւ Տիրնկատար:
Երբ աղջիկը տասնեօթ տարեկան դար-
ձաւ, Ֆետայիները նրան նուիրեցին մի
դաշոյն, որի կոթի վրայ գրուած էր
«վրէժ» եւ իրենց հետ փախցրին սարերը:
Պիթլիսի վալին եւ Մուշի գաւառապե-
տը հրաման արձակեցին, որ եթէ այդ
աղջիկը Հայի հետ ամուսնանայ, կամ
Հայի տանը գտնուի, նրա ամբողջ ընտա-
նիքը սրի է քաշուելու: Շէկօ տան Քրդե-
րից մէկը սիրահարուեց այդ աղջկան եւ
նրան գիշերով բերեց իր տունը:
Այդ Քուրդը ես էի:
Նրա հօրը՝ Թոմաս Մելիքին, գդուշու-
թեան համար արգիլուած էր Քրդի տուն
մտնել: Դրա համար էլ նա իբրեւ կատու
հաւաքող էր Արինոք գալիս՝ ծպտուած
շորերով եւ անունը փոխած: Կատուաճա-
րի եղերքին կանգնած նա երկա՜ր, եր-
կա՜ր նայում էր իմ ապարանքի կողմը
եւ պարկը վերցնելով, ծանր քայլերով
հեռանում էր:
Փառօրէն Սալվարդը մի օղակ դար-
ձաւ իմ եւ Ֆետայիների միջեւ: Այդ էր
պատճառը, որ նա Ջրի գնալիս «Պարգիր
աղբիւր» էր երգում:
Ջորքը շարժւում էր: Նա մերթ ծած-
կւում էր Խութի սուսերոտ բլուրների
ետեւ, մերթ երեւում էր դրանց արեւա-
շող լանջերին:
Հաջին նայեց երկինքն ի վեր եւ, խուր-
ջինը վերցնելով, ասաց.
— Ես գնացի, Խոդեդան: Սա Քրդըս-
տան տանող ճանապարհն է: Արինոքի
Քրդերը էս կողմով գնացին: Ամէն ջուր
իր գետի մէջ է թափւում, ամէն կուռնկ
պէտք է հասնի իր երամին: Ապա ձեռքը
անյուսօրէն թափահարելով ասաց.
— Մենք սխալուեցինք, Խոդեդան:
Թուրքերը մեզ համար Քրդստան չեն բա-
ռեղծի: Ի զո՜ւր, ի զո՜ւր սուր քաշեցինք
Հայերի վրայ: Ի զուր զործից դարձանք
Օսմանցու ձեռքին: Մենք բոլորս կը զղ-
ջանք, բայց ուշ կը լինի: Հակառակը
պէտք է լինէր, հակառակը:
— Ի՞նչպէս պէտք է լինէր, աղա:
— Քուրդը եւ Հայը պէտք է միանային
եւ խփէին Օսմանցուն:
Աստուրը Սեւ սարի լանջին կանգնած
երկա՜ր, երկա՜ր նայեց Աւէսի Հաջու ե-
տեւից: Գնաց Արինոքի Քուրդը, առանց
զէնքի ու զարդերի, միայն մի երկայն
սպիտակ քոլոզ գլխին եւ մի հնամաշ
խուրջին ուսին գցած: Ճանապարհին նա
սկսեց տխրագին մի երգ սուլել:
Եւ դրա խօսքը այս էր.

Առաւօտուն արեւն ելաւ,
Շափաղ զարկեց լեռներուն,
Բլբուլ չաղբր զարկեց
Վարդի բըլերուն:

Դէ բացուի՛ր, վարդ, մի՛ թոռմիր վարդ,
Ես բլբուլ եմ, չունեմ երամ գնալու:

Բլբուլն ասաւ, մէջ իմ վարդին
Փուշ չկայ,
Էնճա՛ն լացի, գիշեր-ցերեկ,
Թուխ աչքերիս քուն չկայ:

Դէ բացուի՛ր, վարդ, մի՛ թոռմիր վարդ,
Ես բլբուլ եմ, չունեմ երամ գնալու:

Անբուն, անքուն մի հաւք եմ ես,
Կորցրած երամ ու հանգիստ,
Հուրի փերին ձեռքէս թռաւ՝
Ոսկէ երազն իմ կեանքիս:

Դէ բացուի՛ր, վարդ, մի՛ թոռմիր վարդ,
Ես բլբուլ եմ, չունեմ երամ գնալու:

ՀՐԱԺԵՇՏ ԱՐԻՆՈՔԻՆ

Աստուրը մինչեւ Ճախրական առօ-
նորդեց ուս զօրքին:
Թամօն, Անդոկի գագաթից վերադառ-
նալով, վերստին բաց էր արել իր ջրա-
դացը եւ սկսել էր աղալ վերջին Սասուն-
ցիների ալիւրը: Ունենու տակ նստած
նա նայում էր Ծովասարին, երբ լուր բե-
րեցին, թէ խաչապաշտի զօրքը գալիս է:
Ծերունին գրկեց Խոդեդանին եւ արտա-
սուեց ուրախութիւնից:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՕՐ· ՌԻԹԱ ԽԱՉԻԿԵԱՆ
եւ
Պ· ՊԵՏՐՈՍ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
Ամուսնացած

Կնքահայրութեամբ
Անդրէ Եոփքարտաչեանի

Փարիզ, Յուլիս 4, 1964

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ· Յ· Դաշնակցութեան Պօմոնի «Զաւարեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ընկերական բացառիկ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9,30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՎԱԼԱՆՍԷՆ Տէր եւ Տիկին Գ· Քիրճեան կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց տարաբախտ եղբօր (չարաչուք դէպքի մը զոհ)՝

ՀԱՅԿ ՔԻՐՃԵԱՆԻ

մահուան 20րդ տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

×

Տէր եւ Տիկին Շակոյեան (Տիթրօյթ), Տէր եւ Տիկին Զարչեան (Տիթրօյթ), Տէր եւ Տիկին Սուքիասեան (Մարսէյլ), Թոռները՝ Արաքսի, Պերճուհի եւ Պերճ (Ամերիկա) կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի, Պուլվար Օտտոյի Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր, մեծ-մօր եւ խնամիին ու ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱԼՄԱՍ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

×

Պ· Մարտիրոս Կարապետեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Մարսէյլի Փրատոյի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ իր կնոջ՝

ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

(ծնեալ Սրապեան)

մահուան քառասունքին առթիւ եւ անհօր՝

ԵՂԻՇԷ ՍՐԱՊԵԱՆԻ

(Պէյրութ մեռած) յիշատակին:

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Ի պատիւ Փարիզ գտնուող Հայաստանէն եկած երիտասարդ գրօսաշրջիկներու, որոնք պիտի արտայայտուին Հայաստանի մշակութային կեանքի մասին:

Այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 20,30ին Օթէլ Մոտէռնի *սրահին մէջ* (փլաս տը լա Ռէփիւպլիք):

Գեղարուեստական բաժին ծանօթ արուեստագէտներու մասնակցութեամբ:

Մուտքը ազատ է

ՖՐ· ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներու կայանի արձանագրութեանց առկախ մնացած հաշիւները վերջնականապէս *պէտք է փակուած ըլլան մինչեւ Յուլիս 15: Թերացումի պարագային չվճարողներու անունները կը ջնջուին մեկնումի ցանկէն, խղճամիտ դիմումներու գոհացում տալու համար:*

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

★

ԻՐԱՆԻ
ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ

ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք
ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
TÉLÉPHONE : 626031
CABLES : 206 TEHRAN

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
1 հոգինոց սենեակ· — Օրը 370 Ռ·
2 հոգինոց սենեակ· — Օրը 520 Ռ·
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, սակով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ
« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »
ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Խոհարար մը ու տիկին մը փոքրիկ Հայ հաստատութեան մը համար: Դիմել խմբագրութեան:

—*—

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ
— Մխիթարեան փորագրութիւն —

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Ս· ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՍԵՒՐ
ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆ, ՓԱՐԻԶ

— * —

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կրընոպլի Կ· Խաչի դաշտահանդէսը այս կիրակի ամբողջ օրը Սէն Նիզիէի *ճամբուն վրայ* Շաթօ տը Պօրրկարի *գեղատեսիլ պուրակը:*

Կը խօսի ՏԻԿ· ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

Երգ, արտասանութիւն, հաճելի անակընկալներ, ճոխ պիւֆէ, զուարճացուցիչ խաղեր:

Հանդէսին կը հրաւիրուի Լիոնէի, Ըռնաժի, Ռոնտոյի եւ բոլոր շրջակայքի Հայութիւնը:

Ծանօթ·— *Օթօքարի ժամերը·—*

Դպրոցէն կը մեկնի ժամը 8,45 անցած: Շըմէն տը լա Փլէնէ՝ 9ին, Փլաս Վերտէօն՝ 9,30ին: Ռիւ Տալամպէր՝ 9,35ին, Քուռ Պէրիա, կամուրջի մօտ 9,45ին:

ՃԱՄԲԱՐ — Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ — ՃԱՄԲԱՐ

Camp du Nor Séround

A LA *PILE* SUR LES BORDS DU LAC *PALADRU*

ՕԳՈՍՏՈՍ 1-31 — AOUT

Հոյակապ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր՝ լիճին ճիշդ քովը: Խաղաղաւէտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

ՕՐԱԿԱՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7-9, եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 5-7,

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE — 17, Rue Bleue

Գաւառը դիմել Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ·— Փարիզէն հաւաքական տոմսով (պիյէ քոլէքթիֆ) *մեկնողներու արձանագրութիւնները կը շարունակուին:*

Երթ ու դարձի ծախքի հաշուոյն կանխավճար՝ 50 փրանք:

« Au Pavillon Bleu »

(BORD DE SEINE)

BAS-MEUDON

50, Route de Vaugirard
Téléph : OBS. 14-39

●

Տէր եւ Տնօրէն
ՆԻԿՈՂՈՍ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

BAR-RESTAURANT

— SPÉCIALITÉS ORIENTALES —

NOCES — BANQUETS
SALLE DE DANSE

ՀԱՐՍԱՆԻՔԻ, ԽՆՋՈՅՔԻ, ՊԱՐԻ
վարձու սրահ, նաշով ու
խմիչքով կամ ոչ:

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՎԱԼԱՆՍ

Կազմակերպուած Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կողմէ այս կիրակի ամբողջ օրը:

Պր· Թէսիէի ագարակի ծառաստանին մէջ Հօք-Ֆաւանիթին, Շըմէն տը լա Ֆորէ *(Նախորդ տարիներու սովորական վայրը) ի նպաստ եկեղեցւոյ բարգաւաճման:*

Բացօթեայ նաշ ժամը 13ին, ընթրիք՝ 19ին: Ճոխ պիւֆէ, շամփուրով խորոված, չիքէօֆթէ, *մատչելի գիներով:*

Գեղարուեստական խնամուած բաժին: Զբօսալի խաղեր, երգ նուագ, հայկական ջերմ մթնոլորտ:

Փոխադրութեան միջոց·— Անհատական կառքեր պիտի ապահովեն փոխադրութիւնը, Պր· Պարսամեանի նպարավաճառատան առջեւէն ժամը 12-13 եւ 14ին:

LE LORD
RESTAURANT
✶
SPECIALITÉS
ARMÉNIENNES ET HONGROISES
Décor agréable — Prix modérés
Հայկ· եւ Հունգարական Ընտիր նաշ

PARIS

9, Rue Lord Byron, 9
(CHAMPS-ÉLYSÉES)

★

— Ouvert tous les jours —
sauf lundi
Téléphone :
ELY. 07-27
Փակ է Երկուշաբթի:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

———o———

Հերոսներու Օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ:

Կազմակերպուած՝ Հ· Յ· Դ· Տէսինի Լազեան խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Կոմիտէին: Կը մասնակցի Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդը: Յուլիս 19, կիրակի ամբողջ օրը, Տէսինի նախկին գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Մարկի արձարանին եւ ետեւը:

Կը հրաւիրուի Տէսինի եւ Լիոնի հասարակութիւնը անխտիր: Անձրեւի պարագային խնջոյք Տէսինի մէջ Հ· Յ· Դ· Տան սրահը:

Les *Vartananc,* les compagnons du Connétable Vartan Mamigonian, sont les héros et les 1036 martyrs qui, en 451, à la bataille d'Avaraïr, se sont sacrifiés à leur patrie. Aux 250.000 hommes du Roi des Rois, aux fameux Immortels, aux éléphants, Vartan ne peut opposer que 15.000 chevaliers et 45.000 manants accourus à son appel. Combat désespéré dont l'Arménie sortira pourtant victorieuse, arrêtant pour plus d'un millénaire l'invasion de l'Occident.

Vartananc est une puissante évocation historique, épique, colorée, animée, grouillant de personnages inoubliables, basée sur une étude et sur une connaissance précise des lieux et des événements. L'on comprend que Louis Aragon ait exprimé le désir de voir traduit le grand livre du dramaturge, poète et historien de l'Arménie Soviétique, T. Démirdjian.

traduit par Dikran Kirazian,
présenté et adapté par
Victor Gardon. 336 p. 15 F.

Editions STOCK, 6, rue Casimir-Delavigne, Paris 6e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0·30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 11 ՅՈՒԼԻՍ

SAMEDI 11 JUILLET 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...Տարի — Թիւ 10056

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — Nº 10.056

...ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՂՋՈ՜ՅՆ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

—o—

...Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդ... կան Կոմիտէութեան 35րդ Շրջանա... ժողովը կը բացուի այսօր՝ չորսաթ: ...ին մէկ անդամ Ֆրանսայի եւ զրա... երկիրներու դաշնակցական մարմին — ...ու պատգամաւորները կը հաւաքուին՝ ...ու կեդրոնական Կոմիտէի եւ շրջանի ...եւութեանց նիւթական ու բարոյա — ...գործունէութեան տարեկան տեղե — ...կները, քննելու օրակարգի հարցե — ...քննարկելու համապատասխան բա — ...ներ, գծելու նոր տարեշրջանի գործու... ...թեան ծրագիրը եւ ընտրելու նոր ...կեդրոնական Կոմիտէն, որ պիտի կոչուի ...կելու կուսակցութեան գործերը ամ... ...մէկ տարի:

...Շրջանային ժողովը օրէնսդիր գերա — ...մարմինն է, որուն առջեւ պատասխա — ...տու եւ հաշուետու են Կեդրոնական ...Կոմիտէն եւ անոր ենթակայ մասնաճիւ — ...ու կազմակերպութիւնները:

...տարի Շրջանային Ժողովը կը գու... ...բացառիկ պայմաններու մէջ: ...ելով աչնան տեղի ունեցող կուսակ — ...թեան քառամեայ ընդհանուր ժողովը, ...ելով օրուան ազգային ու քաղա — ...հրատապ հարցերը, անդամ մը ...ատակ թէ կարեւոր պարտակա... ...թիւններ կը ծանրանան մեր կազմա — ...ութեան վրայ՝ Սփիւռքի Հայու — ...պահպանման մարզին մէջ: ...ծեւելով իր գաղափարական եւ քա... ...ական դաւանանքը, որ իբրեւ ուղե — ...պիտի ծառայէ այսուհետեւ եւս իր ...ունէութեան համար:

...իր դրաւ Հայկական Դատին վրայ, ...արդար ու բարւոք լուծումը պիտի ...դանել իր մտահոգութեան ...տարիկան:

...ծօնեայ Ապրիլեան Եղեռնի յիս — ...ակը:

...հրաժեշտ է այժմէն ծրագիրներ մը... ...միայն արժանավայել չուքով ...ելու համար մեր մէկ միլիոն ան... ...նահատակներու յաւէտ անմոռանալի ...այլ քաղաքակիրթ աշխարհին ...ցնելու մեր անարդ դահճին ան... ...ելի ցեղասպանութիւնը, ՄԱԿին ...արծարծելու Հայկական Դատը եւ ...ներկայացնելու մեր հողային պա... ...րը, իբրեւ անկորնչելի եւ արդար ...մեր հայ ժողովուրդին:

...ցեր են սանք, որ լուրջ աշխա — ...կը կարօտին:

...ռքի Հայերը, ի՛նչ դաւանանքի որ ...ին, չեն կրնար տարբեր կարծիք ...մեր ազգային ու քաղաքական ...ներուն ու պահանջներուն մա — ...

...պէտք է ըլլանք համերաշխ ու ...արժեցնելու համար մեր ար... ...ները, հաւուցում պահան... ...նահատակներու թափած հեղե... ...կորմիր արեան համար, յանուն ...հայրենիքի:

...աշխարհին մէջ բազմաթիւ ...կան, որ տակաւին իրենց ...կը սպասեն: Բազմաթիւ ալ ...որ դեռ կը հեծեն օտարի լու...

...րդներու ազատութեան անոյ... ...ական Ֆրանսայի ազատ եր... ...Շրջանային Ժողովը իր մը... ...Դիւսար տարեկան պիտի ...հարցերը:

...35րդ Շրջանային Ժողովին: ...իր աշխատանքներուն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԷՆ ՊԵԼԼԱ ԵՒ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

ՖԱՐՀԱՆ ԱԼ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻ

—o—

Արաբ եւ ազգու միջոցներ ձեռք առնելով, Պէն Պելլա կը յուսայ զլխատել հակայեղափոխութիւնը: Շապաթնիէն ետք, ալժերական կառավարութիւնը ձերբակալած է Ապտէլհաֆան Ֆարէսը, նախկին նախագահ Աժամեայ Գործադիրին, միջտ երեսփոխան: Ֆարէս շատ քաշուած կեանք մը կ'ապրէր եւ միայն իր գրասենեակով կը զբաղէր: Յարդ ծանօթ չեն իր ձերբակալութեան պատճառները:

Ապտէլհաֆան Ֆարէս, ծնած է 1911ին: Հայրը սպաննուած է Վերտէօն: Իրաւագիտական ուսումը կատարած է Ալժէի համալսարանը եւ իբրեւ նոտար հաստատուած է Քոլէա, առաջին օրէն քաղաքական կեանքի մէջ ալ նետուած էր: Նախ Ալժէի Ընդհանուր Խորհուրդին մաս կազմած է, ապա տը Կոլի նախագահած Սահմանադրական Ժողովին, յետոյ Ալժերական Ժողովին, որուն նախագահած է: Կատաղի կողմնակից էր Ֆրանսայի հետ միաձուլման եւ 1954 Նոյեմբեր 1էն, դիրք բռնած է ապստամբութեան դէմ: Յետագային սակայն, խորամանկ քաղաքագէտ եւ զգալով թէ Ֆրանսա վճռած չէ Ալժերիա մնալ, սկսած է ինքն ալ «պատմութեան ճամբէն» քալել: 1956ին Ալժէէն Փարիզ կ'անցնի եւ կը յայտարարէ թէ Ալժ. Ազատ. Ճակատը (էՖ-էԼ-էՆ) միակ խօսակիցն է: Կը դառնայ այդ շարժումին գանձապահը, Զուիցերիա կը գրկէր Ֆրանսայի մէջ հանգանակուած գումարները: Կը ձերբակալուի 1961 Նոյեմբերին եւ այդ ձեւով այլեւս կը նուիրագործուի իբրեւ «ըմբոստ»: Անկախութեան, կը դառնայ Աժամեայ Գործադիրին նախագահ:

Գալով Խիտէրի, որ Լոնտոն կը գտնուի, յայտարարած է թէ «միլիառներս ապահով տեղ են: Որոշած եմ անուանարկութեան համար դատ բանալ, Զուիցերիա կատարուած դրամի համար»: Յայտարարած է նաեւ թէ Ֆարէսի ձերբակալութիւնը նոր փաստ մըն է այն «խուճապին որու ենթարկուած է Պէն Պելլայի վարչակարգը»: Աւելցուցած է թէ Ալժերիոյ մէջ կազմուած է «յեղափոխութեան Պաշտպանութեան Ազգ. Կոմիտէ» մը, որ վճռական տարր մըն է ընդդիմութեան «աշխարհագրական համախմբումին համար: Խիտէր որոշած է երկրէ երկիր երթալ պարզելու համար այն փրկարար գործունէութեան բնոյթը, որու ձեռնարկած է ընդդիմութիւնը Պէն Պելլայի վարչակարգին դէմ:

Խիտէրի մատնանշած Կոմիտէն արդէն իսկ գործի անցած է եւ կոչ մը ըրած Ազգ. Ժողովրդական Բանակի զօրքին, որպէսզի «ազատագրուած» շրջանները երթան:

Այս դէպքերը պատճառ եղած են որ Պէն Պելլայի եւ գնդ. Պումէտիէնի դերերը զօրանան: Պարզ է որ Շապաթնիի ձերբակալութիւնը թեւ կոտրած է ընդդիմութեան եւ ճակատագրական օգուտ ունեցած Պէն Պելլայի համար:

Պէն Պելլայի դէմ եղած մահափորձին 11 պատասխանատուները ձերբակալուած են եւ յեղափոխութեան դատարանին առջեւ պիտի ներկայանան:

× Ալժերիա գիմում բրած է որ անդամ ըլլայ Ապահովութեան Խորհուրդին Մարոքի տեղ, որու շրջանը կը լրանայ (Ափրիկեան պլոքի իբրեւ ներկայացուցիչ):

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԷ ԻՆԷՕՆԻՒ

—o—

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏԸ ԻՐԱՒԱՑԻ Է ԵՂԵՐ...

—o—

Նախքան Խորհրդարանին առջեւ խօսիլը, Թուրքիոյ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է, իր ճամբորդութեան արդիւնքներուն մասին:

Վարչապետ Ինէօնիւ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ այսօր, օրուան հրատապ խնդիրներուն, մասնաւորաբար Թուրքեւհելլէն յարաբերութեանց մասին: Լրագրողները յիշեցուցին թէ Յունաստան պիտի չմասնակցի Ժընեւի ժողովներուն, ի՞նչ կը խորհի այս մասին: Ինէօնիւ պատասխանեց.

— Կրնան մասնակցիլ կամ ոչ, այդ իրենց գիտնալիք բանն է: Իրողութիւն է որ Ժընեւի մէջ աշխատանքները սկսած են եւ պիտի շարունակուին, հելլէն կառավարութեան մասնակցութիւնը կամ բացակայութիւնը կացութեան մէջ որեւէ փոփոխութիւն չի բերեր: Ես գոհ եմ վերջին ուղեւորութիւններուս արդիւնքներէն: Պարզ ծրագրի մը պաշտպանութեան համար յանձն չառի այս յոգնութիւնը, այլ ուզեցի օտար պետութիւններու լուսաբանել Կիպրոսի դատին շուրջ, որ միջազգային չափանիշով կնճիռ մըն է եւ շատ մը բարդութիւններ ունի: Կարելի չէ քանի մը օրուան մէջ վերջացնել այս խնդիրը: Իմ նպատակս էր թրքական տեսակէտը բացատրել եւ արժեցնել մեր Դաշնակիցներուն, Ամերիկայի, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի աչքին: Ուրախ եմ յայտարարելու թէ ամէն տեղ հասկացողութիւն ցոյց տուին թրքական դատին հանդէպ. եւ մեր Դաշնակիցները խրացուցած են այսօր Թուրքիոյ արդար տեսակէտը: Իրենք ալ ընդունեցան թէ ներկայիս ի զօրու կը մնան Կիպրոսի մասին կնքուած համաձայնութիւնները եւ նուիրականացած Սահմանադրութիւն մը, որոնց լոյսին տակ միայն կարելի է ժողովի նստիլ եւ վճարմանութեան գնել խնդիրը:

Հ.— Ի՞նչ կը խորհին այդ մասին մեր դաշնակիցները:

Պ.—Անոնք վճռական բան մը չեն խորհած, այլ իրենց մեծագոյն մտահոգութիւնն է խուսափիլ պատերազմէ մը, որ կրնայ քայքայել ՕԹԱՆը: Այս նպատակով է որ մեծ ճիգեր կը թափեն, կռիւէ մը առաջքը առնելու համար: Այդպիսի պատերազմ մը բնականաբար մենք ալ չենք ուզեր, եւ այս պատճառով է որ արդէն մինչեւ հիմա անսահման համբերատարութիւն եւ պաղարիւն ցոյց տուինք: Միայն թէ երբ համբերութեան բաժակը յորդի, անխուսափելին է որ տեղի պիտի ունենայ: Իմ վերջին տեսակցութիւններուս ընթացքին, որոշապէս ըսի այս պարագան:

Հ.— Փափանտրէու նախագահ Ճոնսընի հետ տեսակցելէ ետք, վճռաբար ըսեր է թէ Թուրքերու հետ ուղղակի բանակցութեան պիտի չնստի, ի՞նչ կ'ըսէք այս մասին:

Պ.— Ինծի համար այդ խօսքը անակընկալ մը չէ: Նոյնինքն Նախագահ Ճոնսըն ինծի ըսաւ թէ այս մասին վերապահ է եւ դժուար թէ Փափանտրէու ընդունի այդպիսի առաջարկ մը: Այսուհանդերձ ժամանակը կրնայ ամէն բան կարգադրել եւ անոնք ալ դարձի կուգան: Թերեւս ալ երկար չի տեւեր:

Հ.— Ինչպիսի՞ ելք մը կրնայ ունենալ Կիպրոսի վէճը:

Պ.— Ըսի նախապէս թէ այս վէճը բազմակողմանի երեսներ ունի եւ կանուխէն կարելի չէ ըսել թէ սապէս պիտի ըլլայ, այսինչ կարգադրութիւնը պիտի ընենք: Քաղաքական մեծ դատերուն հետեւանքը կարելի չէ նախատեսել վճռաբար: Մենք տուած ենք մեր որոշումը, որ ծանօթ է ամէնուն: Պիտի սպասենք եւ պիտի տեսնենք ամէն բան: Ամէն պարագայի մէջ, մեծ պայքարի մը մէջ ենք, եւ վճռած ենք ցվերջ տանիլ այս պայքարը, որովհետեւ կը հաւատանք թէ իրաւացի ենք:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՏԻԿԱՆ եւ Թունուզ համաձայնութիւն մը ստորագրեցին, որուն տրամադրութիւնները պիտի հրատարակուին ի մօտոյ: Եկեղեցւոյ պատկանող հողերը եւ պիտի առնուին պետութեան կողմէ: Այս համաձայնութեան առթիւ Օսսերվաթօրէ Ռոմանօ կը գրէ.— «Բարեկամական ոգիով է բարեկամական ժողովուրդի մը հանդէպ որ Կաթողիկէ Եկեղեցին մեծ զոհողութիւններ կ'ընէ աւելի զարկ տալու գործակցութեան մը զոր կողմերը անհրաժեշտ կը նկատեն»:

ԱՏԸՆԱՈՒՐ տեսակցութիւն մը տուած է Համպուրկի Պիլտ Ցայթունկ թերթին եւ չեշտած թէ Եւրոպա պէտք է քաղաքական դեր մը խաղայ: «Եթէ կ'ուզենք խօսքի իրաւունք ունենալ, պէտք է ըլլանք անպարծունէութենէն»:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ միսի մեծ գայթակղութիւն մը ծագած է: Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է 48 հոգի եւ գրաւած է տարադրամներ, ոսկեղէն եւ 8 միլիոն զլօթի (1 միլիոն 600 հազար ֆրանք):

ԿԻՊՐՈՍԻ փոխ-նախագահը Տոքթ. Քիւչիւք բողոք մը ներկայացուց Ու. Թանթ յօր. Զրիվասի գործունէութեան դէմ:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻԱ եւ Խորհ. Միութիւն համաձայնութեան եկած են երկար ժամանակուան համար բացուած վարկին համար զոր Անգլիա պիտի շնորհէ Խորհ. Միութեան, որպէսզի այս վերջինը կարենար գնումներ ընէ Անգլիայէն:

ՊԱՂՏԱՏԻ համայնավար կուսակցութիւնը յայտարարութիւն մը ըրած է, որու մէջ կը դատապարտէ «չին ղեկավարներու անպատասխանատու ընթացքը»:

ՁՕՄՊԷՆ կառավարութիւնը պատրաստած է բայց Ատուլան մէջտեղ չկայ որպէսզի ստորագրէ: Արդարեւ Քոնկոյի Սահմանադրութիւնը կը պարտադրէ որ մեկնող վարչապետը (այս պարագային՝ Ատուլա) ստորագրէ այն հրովարտակը, որ իր յաջորդը կը նշանակէ:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ տագնապը կը շարունակուի: Թերթերուն մեծ մասը լոյս չէ տեսած, Հռոմի եւ Ֆիրէնցէի մէջ, ուր գրաշարները բանթող ըրած են:

ՅՈՒԼԻՍ 14ի առթիւ, բազմաթիւ հաստատութիւններ ստիպուած կ'ըլլան «կամուրջ» ընել, պետական սպասարկութեանց աշխատանքի դադրեցման իբրեւ հետեւանք: Այսպէս երեքշաբթիէն զատ, թղթատարական գրասենեակները գոց են նաեւ երկուշաբթի ցերեկէն սկսեալ: Քաղաքապետարան եւ Սէնի նահանգապետարանը փակ են շաբաթէն չորեքշաբթի: Նոյնն է Ընկերային Ապահովութեան պաշտօնատուներ եւ դրամատուները որոնք փակ են ուրբաթ իրիկունէ չորեքշաբթի: Երկուշաբթի օր բաց կը մնան միայն մեծ վաճառատուները (Փրէնթան, Կալըրի Լաֆայէթ, եւայլն): Փակ է նաեւ Յառաջի խմբագրատունը (երկուշաբթի եւ երեքշաբթի):

ՋՈՒՐ ՉԷ ԱՆՑԱԾ, ՋՈՒՐ ՉԷ...

խեղճ պանդուխտ Հային հող է հարկաւոր,
ոչ օտար երկրում, այլ իր սեփական,
Եւ երբ ունենայ նա հողը նորից,
դէն կը շպրտի ցուպն օտարութեան,
Անհուն բերկրանքով կը շտապի հեռուից
դէպի Ղարս, Իգդիր, Վան կամ Արտահան,
Նորից կը լսուի հորովէլը հին,
նորից կը ծխայ ծուխը հայկական:

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

«Ամենայն սրտով» վերնագիրը կրող եւ ամենայն սրտով գրուած Շիրազի մէկ քերթուածէն առնուած են վերի տողերը: Ամբողջութիւնը ութ տուներէ կը բաղկանայ եւ կը դառնայ նոյն հարցին շուրջ, պահանջելով չարունակ Կարսը, Իգդիրը, Արտահանը: Քերթուածը կը թուէ նոյնպէս մեզի եղած անիրաւութիւնները եւ անիրաւները անիծելէ ետք՝ կը մատնանշէ յափշտակուած իրաւունքները վերատանալու ճամբան, պայքարին անհրաժեշտութիւնը, կեանք մը արժող եւ մահր արհամարհել տուող անոր սրբութիւնը: Եւ վերջին աղաղակը.

Պէտք է պայքարել, պէտք է պայքարել
Եւ պէտք չէ սոսկալ մահից սեփական,
Մահուան գնով էլ պարտաւոր ենք մենք
Միացեալ տեսնել հողը հայկական...

Կը հասկցուի, որ Շիրազը նոր աշխարհէ մը չի գար եւ անծանօթ մոլորակի մը պատգամը չի բերեր մեզի. կուգայ մեր աշխարհէն եւ կը խօսի մեր լեզուն, մեր բառերով: «Ամբողջական Հայաստան, ամբողջական Հայութեամբ» կարգախօսքով պայքարի եղած եւ կէս դար տեւողութեան մը վրայ միեւնոյն կիրքով գործը չարունակող մարդոց լեզուն է ասիկա: Հեղինակի իրաւունք մը ճշդելու չենք միտեր անշուշտ, կ'ուզենք ընդգծել պարզապէս, որ պայքարը ջուր չէ անցած, ջուր չէ:

Զրսենք, որ Հայրենիքը Սփիւռքի հետ չէ ամբողջական Հայաստանի գաղափարին կապակցութեամբ: Մեզի հետ է հաբիւրին հարիւր տոկոսով: Կրնայ մեզի հետ չըլլալ Հայրենիքի այժմու պետութիւնը: Ատիկա անհասկնալի չէ սակայն: Պետութիւններ միշտ չէ, որ ժողովուրդի երազը կը մարմնացնեն եւ կամքը կը ներկայացնեն: Այս երկուքին տարբերութիւնները անծանօթ չեն մարդոց: Պետութիւններուն արտաքին հաշիւը շատ կ'ըլլայ եւ ներքին ապրումը քիչ: Այդ է իրենց նկարագիրը: Ժողովուրդներու արտաքին հաշիւը քիչ կ'ըլլայ եւ ներքին ապրումը խիտ: Այդ է իրենց իրականութիւնը: Եւ Հայրենիքի ժողովուրդին իրականութիւնը համապատասխան է այսօր Սփիւռքի ժողովուրդին իրականութեան:

Իր անսուտ ներկայացուցիչներուն վկայութեամբ: Վերի բանաստեղծութիւնը պերճախօս է եւ ցեղին տագնապները անձնաւորող հարցին մէջ, Շիրազը առանձին չէ: Հոն մշակուած գրականութեան մէջ բազմաթիւ նմոյշներ կան, որոնք «Միացեալ»ին երազը կը մարմնացնեն, պահանջքը կը դնեն, տառապանքը կ'ապրին:

Շիրազը առանձին չէ հոն: Միացեալ Հայաստանի կարգախօսքը առաջին անգամ ու կէս դար առաջ հրապարակ նետած հատուածը առանձին չէ հոս: Բովանդակ Հայութիւնը նոյն տեսիլքին սեւեռած է իր աչքերը եւ կ'ապրի նոյն տագնապը:

Բոլորս մէկ կը տօնենք Վարդանանքը եւ Ապրիլեան Եղեռնը կը սգանք, բոլորս մէկ: Առանձնացնելով այս երկու թուականները, պիտի ըսենք, որ երկար ատենէ ի վեր մոցած էինք ընդհանրական բնոյթ կրող ուրիշ հարցերու առջեւ համատարած ապրիլ: Հայաստանի Հանրապետութեան անկումէն ի վեր: Հանրապետութեան օրօք ընդհանրական արժէքներու կամ ցաւերու վրայ ընդհանուրին զուրգուրանքը անպակաս էր եւ կամքը ներկայ: Անկէ ետք ու Վարդանանքէն ու Ապրիլեան Եղեռնէն յետոյ, հայկական հարցը միակ խնդիրն է, որուն շուրջ գոնէ չահագրգռութիւնը եւ ապրումը հասարակաց է այսօր բոլոր Հայերուն մօտ: Ամէն ոք իր միջոցներով եւ նախընտրած ի'ր նպանակով կը տանի պայքարը այժմ, յիշելով ու յիշեցնելով չարունակ մեր պատմական իրաւունքները, թշնամիին անպատիժ անիրաւութիւնը, միաժամանակ խորապէս գիտակցելով, որ մեր պարտականութիւններէն եւ ոչ մէկը այնքան նուիրական է, որքան այս մէկը, ոչինչ կայ մեր կեանքին մէջ աւելի թանկագին, գոհողութեան արժանի աւելի մեծ խնդիր, քան արինախանձ մեր հողերուն արդարութեան նուիրուելու գործը:

Նկատելի է մանաւանդ, որ հայկական հարցը դադրած է մէկ սերունդի պատկանելէ եւ դարձած է ապրող բոլոր սերունդներուն սեփականութիւնը: Ըսել կ'ուզենք հին սերունդը առանձին չէ այս տագնապին մէջ, որ նոյն յանկերգը կրկնելու գիւրին ամբաստանութեան տակ առնէինք եւ արանջալով հեռանայինք: Մեծ է երիտասարդներուն չահագրգռութիւնը եւ նուաղ զօրաւոր չէ անոնց ձայնը:

Մեր կազմակերպութիւններուն տարած հետեւողական ու յամառ պայքարին կողքին, կը թուի թէ այս գարթօնքին մէջ իրենց ազդու դերը ունեցած են նաեւ արտաքին պայմանները: Վերջին պատերազմէն ետք, աշխարհը ապրեցաւ ընդհանուր արթնութիւն մը, ինքնորոշման լուսաւոր շրջան մը եւ բազմաթիւ ազգեր, մինչեւ իսկ ցեղախումբերէ կազմուած անորոշ հաւաքականութիւններ անկախութիւն ստացան: Այս երեւոյթը իր բաբերար դերը կատարեց մեր երիտասարդութեան կազմաւորման մէջ: Պատճառ դարձաւ, որ երիտասարդը փնտռէ ինքզինք եւ պապենական աւանդին իրաւատէր կանգնելու որոշումը տայ: Աշխարհահաքաղաքացիական քաղաքացիութիւնը մերժող եւ զուտ ազգային պայքարի մը լծուած երիտասարդութեան մը առջեւ կը գտնուինք հիմա: Ով որ կը ճանչնայ այդ երիտասարդութիւնը իր մտերմութեան մէջ եւ առիթ ունեցած է չփում հաստատելու անոր որակաւոր խաւին հետ, չուտով պիտի հաստատէ, որ այս կամ երկրին մէջ տուն, գործ, ապահովութիւն ունեցող այդ տղաքը, տունի, գործի, ապահովութեան վրայ գուրգուրալու եսամոլ հեշտանքով մը օրը իրիկուն չեն ըներ, այլ կ'ապրին այդ բոլորէն վեր ու անդին, հաւաքական կեանքով, ինքնորոշման հրամայականէ մը տարուած:

Միացեալ Հայաստանը եւ անոր երազով տագնապով միացեալ Հայութիւն մը,

Հայաստանը,
Սփիւռքը,
Երիտասարդութիւնը,

Պայքարը ջուր չէ անցած, ջուր չէ...

Բոլորովին անշան չէ ու ջուր չէ նոյնպէս արտաքին ճակատի վրայ տարուած աշխատանքը: Մամուլին հետեւող մարդը դիւրութեամբ եւ ուրախութեամբ կը նկատէ, որ Պուէնոս Այրէսէն մինչեւ Միացեալ Նահանգներ, Ֆրանսայէն Պելկրատ ու մինչեւ Հնդկաստան, որոշ չափով յաջողած ենք միջազգային քաղաքական դէմքերը եւ գրողները չահագրգռել մեր հարցերով: Այսօր անոնցմէ չատերը ոչ միայն ծանօթ են մեր պահանջքին, այլեւ իւրացուցած են զայն եւ մարդկային գործ մը կատարած ըլլալու պատասխանատուութեամբ կ'արտասանեն իրենց բառերը:

Մէկ օրէն միւսը հող չեն տար մարդուն, ճիշդ է, բայց նոյնքան ճիշդ է, որ իրաւունք մը կարելի չէ յաւիտենապէս բռնաբարել:

Մինչեւ հիմա կը լսէինք.

— Եթէ հարցը ուզելով կը լուծուի, մենք ալ կ'ուզենք, բայց ո՞վ է տուողը:

Այս փուլը անցած ենք հիմա: Նուաճած ենք մեր Թուլութիւնը, մեր բեր[...] հաւատութիւնը, ենթակայական ա[...] թիւնները: Նուաճած ենք մեր ներ[...] թշնամին: Կը մնայ գործելու խելացի [...] վճռական եղանակ մը գտնել եւ յաղթ[...] հարել բուն թշնամին:

ՓՕՂՈՍ ՄՆԱՑԵԱՆ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՁԵՌԱԳՐԱՑ ՑՈՒՑԱԿՆԵՐ

Բ.

ԵՐԿՐՈՐԴ (1962)

Այս ցուցակը պատրաստուած է հանգուցեալ Յակոբ Թօփճեանի կողմէ եւ տպուած Ս. Ղազարու տպարանին մէջ, որով չեշտելու պէտք չունինք, տպագրութեան խնամեալ վիճակը: Մեծադիր երկսիւն 543 էջերէ կը բաղկանայ եւ 1962 թուականը կը կրէ, թէպէտ 1964ի Ապրիլին միայն աւարտած է: Նկարագրուած են 223 գրչագիրներ, որոնց ամէնն ալ փճացած են աւելի 50 տարիներ առաջ Մեծ Եղեռնի օրերուն, եւ Զարխափան Ս. Աստուածածնի վանքն ալ իր պղեմանքով միասին նոյն ատեն քարուքանդ եղած են: Վերապրած ցուցակին կարեւորութիւնը կը չեշտուի վերոյիշեալ հանգամանքով:

Քաանրորդ դարու սկզբնաւորութեան մեր լաւագոյնս պատրաստուած հայագէտներէն մէկն էր Տոքթ. Յակոբ Թօփճեան, վախճանած Պէյրութ, 1951 Մարտ 7ին: Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանը աւարտելէ ետք, յաճախած էր Գերմանիոյ Հալլէի համալսարանը վեց տարի (1898-1904) եւ Պոլիս վերադարձին Օրմանեան Սրբազան զայն Արմաշ հրաւիրած էր իբր աստուածաբանութեան ուսուցիչ: Այլուստ լաւ կարգադրութիւն մըն էր Օրմանեանի բրածը, որովհետեւ Թօփճեան Պոլիս վերադարձին պէս օսմանեան կառավարութիւնը զայն բանտարկած էր իբր կասկածելի մտաւորական: Տարի մը ետք Թօփճեան կ'արտօնուի Պոլիս վերադառնալու եւ կը կլանուի առեւտրական, լրագրային եւ ազգային գործերով, տուժանս իր մտաւորական արդիւնաբերութեան: Այդ Արմաշ անցուցած տարիներ է որ Թօփճեան պատրաստած է Արմաշ վանքին գրչագիրներուն ցուցակը, որոնց մասին պատառիկներ տուած է յետագային իրր յօդուած Թէոդիկի օրացոյցին մէջ (1912 եւ 1924) եւ Հասկ Տարեգիրքին մէջ (1948 եւ 1950): Բարեբախտաբար ցուցակը կը գտնուէր հանգուցեալին որդւոյն՝ Պ. Արա Թօփճեանի մօտ, որ զայն տրամադրած է Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան եւ վերջինս ալ Ս. Ղ[...]

ԱՐՄԱՇԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Պզտիկը, կրակոտ չարաճճի աչքերով, այս «Աստուածածնին պիտի ծախենք» խօսքին վրայ կը սարսափի, ինքզինքը կ'ազատէ մօրը ձեռքէն եւ կը վազէ դէպի դուռը, երբ կը բանեն կը բերեն զինքը: Սրբազանին հայրական յորդորներուն տակ տղան կը հանդարտի ու հիմա իր աչքերը խոհուն ու մտածկոտ արտայայտութիւն մը ունին:

Կին մը ներս կը մտնէ գոլգոլալով.

— Ա՛խ, Սրբազան, բեռա մը ունիմ: Ճամբան տիւլպիւն մը խայիպ րրի. բան մը չէր, ոսկի մը նոր նոր առեր էի ֆի հեռուէն Արմաշը տեսնամ, ճամբան նաարլ եղաւ չիտեմ խայիպ եղաւ: Ճա՛նըմ Սրբազան, սանկ եկեղեցիին մէջ ծանուցում մը ընէիք:

Վանքի դուրսի հրապարակին մեծ սրբճարանին վարձակալներն եկած են ու կը գանգատին թէ ոստիկանութիւնը թող չի տար որ գիշերուան ժամը հինգէն յետոյ բաց մնան գինետուները եւ կ'արգիլէ ֆիշէնկ նետելը: Ի՞նչ տեսակ է այդ մարդերուն միամտութիւնը որ իրենց օղիի հաշիւներուն հետ խառնել կ'ուզեն Վահօր միջամտութիւնը: Ու մանաւանդ ի՛նչ ահաւելի ծարաւ է այն որ չի կրնար յագենալ մինչեւ ժամը հինգ խմելով:

Ուրիշ կին մը, Բերայէն, շատ շնորհքով ընտանիքէ մը, սրտի եսամոլ աղաղակ մը կ'ունենայ.

— Ա՛խ, Սրբազան, փէք աղէկ է Արմաշը, բայց ի՞նչ աղէկ կ'ըլլար եթէ Աստուածածինը Բերա ըլլար:

Ձեր տանը քովիկը Թերեւս, այնպէս չէ՞:

Ու հետզհետէ կուգան, տողանցութիւնը կը չարունակուի անընդհատ. դրան առջեւ կարգի կը սպասեն. սենեակը պարպուելուն պէս՝ նորէն կը լենայ: Մէկը արծաթ բուրվառ մը կը բերէ, ուրիչ մը մետաքսէ թաշկինակներ, ամէնքն ալ իրենց դարպասը: Երկար ու կապկպուած քանակներու խորէն մէճիտիէները դուրս կ'ելլեն: Ծորանկ մտածութիւններէ ետքը, նուիրատուն մէկ երկու մէճիտիէ կը դնէ սեղանին վրայ. ու յանկարծ նոր մտածում մը գալ կը թուի իրեն, իր մէկ որեւէ բաղձանքը զոր մոցած էր, ու մէճիտիէ մըն ալ կ'աւելցնէ իր նուէրին վրայ՝ տաժանելի չարժումով մը: Ծեղճ գիւղացիներ են յաճախ որ առատօրէն կուտան իրենց դարպասը, եւ ուրիշներ, որոնցմէ բաւական գումար մը սպասել ներելի է, կը չափեն կը չափչփեն իրենց նուէրը:

Ու մէկ կողմէ այդ հաշուուած հաւատքը, զոր կը խօրեն, կը մանրեն ծայրատուր, անոր թեւերները սանձելով, ու միւս կողմէ այն բնազդական անխարհրդածեալ մատուցումները որք կ'ըլլուին՝ սրտի անխառն ու վճիտ բխումով մը, գիտողին համար մարդկազմութեան տախտակներ են, որոնց վրայ մերկապարանոց զետեղուած են ներքին գործարաններուն ամէնէն թաքուն խորշերն ու ծալքերը:

Ու Օրմանեան Սրբազան, այդ ամէնուն մէջ, կը պահէ իր վարժ ու փորձ հոգեբանի անդորրութիւնը: Գրիչը ձեռքը միշտ, կը գրէ ու գրէ ընկալագրեր որոնք հաւատացեալներուն խանդին ծանրաչափն են, կը քաշէ իր գզրոցը որուն մէջ յատուկ խորշեր կան օսմանեան եւ անգլիական ոսկիներու, մէճիտիէներու, քառորդներու եւ մանրուքի:

Ու կուգան միշտ, ամէնքն ալ իրենց աչքերուն մէջ մատնելով իրենց ներքին ցանկութիւնները: Ու անոնց քով որոնք պարզապէս չահի ու յաջողութեան ակընկալութիւններ ունին, քանինե՛ր կան որոնց մարմինը կը կրծէ ցաւը, որոնց բարոյական տառապանքները՝ ալ շատ ծանր կուգան իրենց մարդկեղէն պատեանին, սեւեր հագած կիներ որ մեռած զաւկի ցաւ քաշած են, հիւանդի տէրեր որոնց աչքին մէջ արցունք մը կայ միշտ, մայրեր որոնք յուսահատօրէն կը գիտեն իրենց աղջիկներուն ծիւրիլը ու հատնիլը ամուլութեան մէջ: Ու դէպի Սրբազանին սենեակը տանող սանդուխը՝ Գող[...] թա մը կը թուի ինծի, ու անկից վեր [...] լողները՝ այդ Խաչի չարթուն մէջ [...] խաչը չալկած են կռնակնին, ցաւով [...] հեծութեամբ:

Ե.— ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ԳԱՒԻԹԸ

Արմաշի հրաշագործ Աստուածածին[...] կը գտնուի եկեղեցիին աջ կողմի [...] թին ճակատը: Մեծադիր պատկեր մը [...] արեւելեան հին նկարչութեան հա[...] անճարտար գծերով ու սաստիկ, [...] պտոտ գոյներով: Աստուածածինը [...] լուխը թագով մը, գիրկն առած է [...] նուկ Յիսուսը, նմանապէս բո[...] զուրկ մանկական չնորհէ: Այդ [...] յայտութենէ զուրկ պատկերին մէջ [...] բամօր խոշոր աչքն է որ [...] կենդանութիւն մը ունի, աչք մը [...] անդունդի մը վրայ բացուած, [...] եալ, իր նայուածքին չեշտակի [...] ժութեամբն ու ցրտութեամբը [...] լով զքեզ, ամէն կողմէ քեզի [...] բարեպաշտներուն գլուխները [...] ցնելով իր ահաւոր ու գերբնական [...] թեան արհաւիրքին տակ:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(Շար. – 7)

…անոր տպագրութիւնը։ …հրատարակութեան ու կազմուած ըլ-… …ին գրչագիրները չէ կրցած ձեռք …։ Երբեք 7-8 տող միայն տպագրուա– … 14րդ դարուն կը պատկանին, մինչեւ … 19 տող միայն կայ, մնացած– … 17էն 19րդ դարու ընդօրինակու– … կամ խմբագրութեան, մեծա– … կատարուած Պոլսոյ, նոյն– … մէջ։ Ինչպէս վերը բսի Պա– … գրչագիրներուն առթիւ, Արմա– … կ'ամբողջացնէ Պալաթիայ … կը ծառայէ նոյն նպատակին, … աւարտին չարժեմի ուսում– …բութեան։ … բովանդակութեան մասին, … մէկ երկու մանրանշումով։ … մանրամասն վերլուծած է … Մադթասար Թագէթիւան, «Հա– … երկու օրինակին' ին … Թիւ 41։ Թէպէտեւ 1837 թուականի … մէ՛կ է, սակայն, … սուած ծանօթութեամբ, ըն– … կատարուած կը թուի։ … նոյն վերլուծումներ նկատելի … երբար ձեռնարկուի նոյն … քննական հրատարակու– … արդէն բոլոր ծանօթ գրչագիրնե– … վերաբերեալ Գալուստ … Հմմտութեան համեմա– … վրայ առնուած են … կը սպասեն համբերատար կարգ … մը։ … կարեւորութեամբ վերլու– … Թիւ 28 գրչագիրը՝ Կիլիկեան Կա– … մը, 14–15րդ դարերուն վերա– … բայց շատ գէշ վիճակի մէջ հա– …։ Այդ գրչագիրին երեք անգամ ան– … է հեղինակը յետագայի վե– … տարեգրութիւններուն մէջ եւ նոյն … կորուստը շատ ցաւալի կը …։ Բանասէրներուն ցայժ մեզմէ – … րակով, որ նոյն կորուստը իր դար– … լաւագոյնս ունի արդէն։ Թոփ – … վերլուծումը քննելով եւ բաղդա– … կերպով հաստատելի, որ … կանոնագիրքը ուրիշ բան մը … թէ ոչ Մխիթար Գոշի Դատաստա– … առաջին՝ այսինքն սկզբնական … գրութիւնը պարունակող գրչագիր … պատճէնագիրքը մը, ուր … եւ քաղաքական օրէնքներ … տակաւին չեն զանազանուած, … կատարուած է յետագային։ Եւ … առաջին խմբագրութեան երկու ըն– … ունինք, մէկը Ս. Ղազար … միւսը՝ Զմմառի վանքը, հրա– … թիւ 8ը։ Այս խնդիրը ապացու– … [illegible] Հայագիտական Ճեմարանի … մէջ (1947–1948), բայց … քանի մը գիտնականներ խար – … մէջ են տեղեակ չըլլալով հայ– … ապացոյցներուն։ … անձնանուններու ցանկը … նոյն պիտակի տակ գր– … են բառ սովորութեան Յովհաննէս Երզնկացի, Պլուզ, Ծործորեցի եւ բաղ – մաթիւ էջեր նշանակած են իրր այդ անձ– նաւորութիւնը յիշատակող։ Արդ, եթէ մօտէն քննեն այդ անուններ պարունա– կող գրչագիրներու խորագիրները, այդ նոյնացումը չարդարանար։ Կամ պարզ Յովհաննէս Երզնկացի կայ, կամ Յով – հաննէս Երզնկացի Պլուզ, կամ Յովհան– նէս Ծործորեցի։ Եւ իրօք Յովհաննէս Պլուզը Երզնկայի վանքին շնորհալի աշա– կերտն է, որմէ իր միաբանակիցները օր մը խնդրեցին Շահնամէի եղանակով տաղ մը երգել, մինչդեռ Յովհ. Ծործորեցին՝ արտաքս Ս. Թադէոս Առաքեալի սրբա– վայրին վանական՝ տաղանդաւոր ունի – թոր գրող մըն է եւ հմուտ թարգմանիչ մը։ Արմաշի վանքին ցուցակը կը վաւե– րացնէ բէզ մը, որ գրուած է Երեւանի մէջ, հիմնուելով Մատենադարանական գրչագիրներուն քննութեան վրայ՝ Ա. Սրապեան, Պլուզ եւ Ծործորեցի Յովհան– նէս Երզնկացիները, Երեւան 1957 և 1958։

Հ. ՅՈՎՀ. ՄՍԸՐԵԱՆ

(Շար. – 2)

ԱՆՄԱՀՈՒԹԵԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐ

Եթէ քառասուն տարեկան էք, բաւա – կան հաւանականութիւն ունիք երբեք չմեռնելու։ Որովհետեւ, ձեր սիրտը թէեւ տրոփելէ պիտի դադրի, բայց ձեր ուղե– ղին ու կենսական գործարաններուն տար– րալուծումէն առաջ, ձեր սիրելի ազգա – կանները, ձեզ պիտի դնեն սառնարանի մը մէջ, որուն ջերմութիւնը զերոյէն 273 աստիճան վար պիտի ըլլայ, այսինքն, «բացարձակ զերօ» բառածը։

Առանց երազի քուն մը պիտի քնանաք, տասը, քսան, յիսուն, հարիւր, երկու հարիւր եւ կամ աւելի երկար տարի։ Երբ զարձեալ արթննաք՝ գիտութիւնը ա՛յն – քան յառաջդիմութիւններ արձանագրած պիտի ըլլայ, որ գերագոյն արարած մը պիտի ըլլաք։ Ձեր մարմնին մնացած բոլոր գործարանները փոխուած պիտի ըլլան։ Ձեր նախկին կեանքին մէջ եղա – ծէն շատ աւելի գեղեցիկ եւ աւելի լաւ պիտի ըլլաք։

Գիտական երեւակայական պատ – մուա՞ծք է։ Բնա՛ւ երբեք։ Ամերիկացի գիտնական մը՝ Ռոպըրթ Էթինկըր այս տեսութիւնը կը պարզէ «Անմահութեան հեռանկար» անուն գրքին մէջ, որ լոյս տեսաւ Նիւ Եորքի մէջ, Փրանսայի հռչա– կաւոր կենսաբան եւ հեղինակ Ժան Ռոս – թանի յառաջաբանով։

Ռոսթան կը գրէ նախաբանին մէջ. «Երկար պիտի չսպասենք սորվելու հա – մար թէ ի՛նչպէս պիտի սառեցնենք մարդկային կազմը, առանց զայն փճա – ցնելու։ Եւ երբ սորվինք, պէտք պիտի ըլլայ գերեզմանատուները փոխարինել ննջատուներով»։

×

Գիտական տեսակէտով՝ ո՛չ միայն Միացեալ Նահանգներու, այլ նաեւ Ֆր– րանսայի, Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ մէջ տեղի ունեցող հետազօտութիւնները ա՛յնքան յառաջացած են որ, ըստ Ռ. Էթինկըրի մէկ քանի տարիէն, գիտնականները պի– տի կրնան մարդկային մարմինները սա– ռեցնելու սկսիլ։ Այս մեթոտին առաւե – լութիւնները անհաշուելի են։ Անբուժելի հիւանդութենէ մը տառապող հիւանդ մը պիտի կրնայ քնանալ եւ արթննալ այն ատեն, երբ գիտութիւնը յաղթած պիտի ըլլայ այդ հիւանդութեան։

Այսուհանդերձ, պիտի ստեղծուին կարգ մը խնդիրներ, որոնցմէ մէկը գեր– բնակչութեան հարցն է, որ արդէն բաւա– կան լուրջ է մեր օրերուն։ Սակայն եւ այնպէս Էթինկըր լաւատես է այս հարցի մասին։ Հետզհետէ, ծնունդներու հակա– կշիռը ամբողջ աշխարհի կողմէ ընդուն – ուած սովորութիւն մը պիտի ըլլայ։ Միւս կողմէ, մանուկները մայրերէն պիտի չծնին այլեւս, այլ փորձի խողովակներէ։

Ուրիշ ընդհանուր հարցեր ալ պիտի ծագին։ Ցգան պարտաւոր պիտի ըլլա՞յ ծնողքին մարմինները սառեցնել։ Եթէ չսառեցնէ մարդասպանութի՞ւն գործած պիտի ըլլայ թէ ոճիր։ Օրինակի համար, քուէի իրաւունք պիտի ունենա՞ն։ Եւ եթէ մէկը չուզէ որ զինք սառեցնեն, ինքնա – սպանութիւն գործած պիտի չըլլա՞յ։

×

Միւս կողմէ, իր առաջին մահէն երկու հարիւր կամ երեք հարիւր տարի ետք «յարութիւն առնող» մարդը պիտի դըժ– ուարանա՞յ տարբեր աշխարհի մը յար– մարելու։

Էթինկըր կ'ըսէ թէ մարմիններու սառե– ցումը՝ պատմութեան ամէնէն մեծ խոս – տումը պիտի ըլլայ եւ հաւանաբար նաեւ ամէնէն մեծ հարցը։ Սակայն, ինչ որ ըլ– լայ (պէտք է գործնական ըլլալ), ամե– րիկացի գիտնականը ապագայի մասին մտածողներուն կը թելադրէ իրենց կը – տակներուն մէջ գրել թէ կ'ուզե՞ն որ զի– րենք սառեցնեն։ Նմանապէս կը թելադրէ դրամ խնայել իրենց ժամանակաւոր մահ– ուան (սառեցումին համար) ինչպէս նաեւ իրենց երկրորդ կեանքին համար։ Էթին– կըրի հաշուով, սառուցեալ ննջատուներու մէջ մարմին մը պահելու համար, տարե– կան պէտք պիտի ըլլայ մօտաւորապէս 200 տոլար։ Սառած մարմինները այդ ննջարաններուն մէջ պիտի գիզուին իրա– րու վրայ ու պիտի մնան։

Հոս պէտք է ըսել թէ Էտմոն Ապու գրագէտը (1828–1885) իր «Կորած ական– ջով մարդը» գրքին մէջ, մարդիկը այս մեթոտով «քնացնելու» ձեւ մը կը ներ – կայացնէ։ Իր հերոսը՝ կայսրութեան 24 տարեկան գնդապետ մը, 1913ին, Փրու – սիացիներու կողմէ մահուան կը դատա – պարտուի եւ գիտունի մը կողմէ կը մո – միացուի։ Երբ 43 տարի ետք կ'արթըն – նայ՝ հազարումէկ ընկերային եւ ընտա – նեկան թիւրիմացութեանց, հազարումէկ հարցերու առջեւ կը գտնուի։ Ամիս մը վերջ, հիասթափ եղած, կը նախընտրէ հեռանալ աշխարհէն, որ այլեւս իր գիտ– ցածը չէ, եւ այս անգամ կ'ուզէ իրա – պէս մեռնիլ։

Բաղեց Վէն

ՀԱՅԵՐ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Բժիշկ Եդուարդ Սագըզ «շատ պատ – ուաբեր» յիշատակութեամբ, Յուլիս 2ին անցուցած է Բնական Գիտութեանց պե– տական Տոքթորաճ Փարիզի Համալսարա– նին քննիչ յանձնախումբին ներկայացնե– լով իր ատրտաճառ.—

«Interaction des Gonades Surrénales chez la Souris et le Rat».

×

Զուիցերիա (Ռայնֆելտէն) հաստատ – ուած դեղագործութեան տոքթէօր Կ. Մ. Ինէզեան, որ իր մասնագիտական հրա – տարակութիւններով եւ միջազգային հա– մագումարներու մէջ իր բրած հմուտ զե– կուցումներով ծանօթ է դեղագիտական աշխարհին, վերջերս շահեկան ուսումնա– սիրութիւն մը ստորագրած է «Ժուրնալ Սուիս տը Ֆարմասի» գիտական հանդէ– սին մէջ (1964), որ իր շահեկանութեանը բերումով լոյս ընծայուած է առանձին պրակով ալ.—

«Les médicaments utilisés sous forme d'aérosols».

Երկու խենթեր կը պտըտին յիմարանո– ցի մը բակին մէջ։ Մէկը կ'ըսէ միւսին.

— Կ'ուզե՞ս հոսկէ դուրս գալ։

— Կը հարցնե՞ս։

— Ուրեմն, հիմա փորձ մը պիտի ը – նենք, իբրեւ թէ կը գտնուինք տնօրէնին առջեւ։ Գիտես որ դարմանուած եմ ըսելէ առաջ, պէտք է որ փոքր քննութիւն մը անցընես։

— Լա՛ւ, ըրէ ինծի հարցում մը։

Այն ատեն, առաջին խենթը գետնէն փոքր քար մը կը վերցնէ եւ կը հարցնէ.

— Ի՞նչ ունիմ ձեռքիս մէջ։

— Հեծանիւ մըն է ունեցածդ։

— Չի սեպուիր, որովհետեւ վերցնելս տեսար…

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (142)

ԽՈԴԵԴԱՆ

— Իսկ քո աղէն ի՞նչ եղաւ, լաօ, — հարցրեց Թամօն։

— Փախցրի Քրդստան։

— Ինչո՞ւ։

— Նրա համար, որ Ռուսների վրայ կրակեց, մեզ էլ ազատեց կոտորածից։

— Որ էդպէս է, լաւ արիր, լաօ։ Լաւ մարդուն միշտ լաւութիւն պէտք է անել։

— Հաջու պապերը Հայ են եղել, — իբրեւ նորութիւն յայտնեց հովիւը։

— Ո՞վ ասաց։

— Ինքը։ Բաժանուելիս նա ինձ տուեց իրենց տոհմի գիրքը։

— Օ՛, սա թանկագին գանձ է, — նը– կատեց Ճախրականցին, ձեռքը վերցնելով Քրդի տաֆթարը, որի վրայ խաչ եւ հիւսք կար։ — Ցանձնիր Դաշտադէմցի Գէորգին։ Նա վաղուց որոնում էր։ Գէորգը դրա համար երկու անգամ իմ Ջրաղացն է եկել Ս. Աղբերիկից։

— Անպայման կը յանձնեմ։

— Դա անկասկած Բանաշէնի նշանաւոր Քաղաղաթն է, որ կորել է Ս. Աղբերիկի քարայրից՝ Թարգմանչաց վանքի զաւը շինելուց յետոյ։ Երեւի մէջը շատ կա– րեւոր բան կայ գրուած հին Քրդերի եւ Հայերի մասին, եւ նմանապէս Ս. Աղբե– րիկի մասին, — ասաց Թամօն։

— Նրա առհմի հիմնադիրը եղել է Բանիկ անունով մի հայ իշխան, որի ա– նունով մեր գաւառը կոչուել է Բանաշէն։

Այդ օրը խաչագաշտ զօրքը գիշերեց Ծովասարի թաւշեայ լանջերին։ Թամօն նրանցից մի քանիսին տարաւ իր Ջրաղա– ցը։ Նրանք պառկեցին թեւների վրայ, նրա պատերի տակ եւ կանաչ տանիքին։

Առաւօտեան, երբ ծերունի Ջրաղաց – պանը ռուս զօրքին ցոյց էր տալիս Սաս– նոյ բերդը, Աստուրն այնտեղ մի պա– տանի տեսաւ, որ նետ–աղեղով լոր էր որ– սում բերդի շրջակայքում։

— Գիտե՞ս ում տղան է, — հարցրեց Թամօն։

Խողեղանը երկար զննեց պատանու ար– տաքինը, բայց չկարողացաւ ճանաչել նրան։

— Կիրակոսի տղան է։

— Ո՞ր Կիրակոսի։

— Ընկուզակցի էն խեղճ մշակի, որին առաջին օրը տեսար Դուլթի Ջրաղացում։

Աստուրը վերյիշեց տարիներ առաջ այնտեղ հանդիպած այն կորաքամակ գիւղացուն, որի տառապալից պատկերը յետագայում շատ յաճախակի կանգնել էր իր աչքի առաջ։

— Հայրդ ո՞ւր է, լաօ, — հարցրեց Խողեղանը։

— Սպանուել է Անտոկի կռւում, — պատասխանեց վշտահար պատանին, որի անունը Եղնիկ էր։

— Էս օր աղէն ինձ տուր, Թամօ, — ասաց Խողեղանը սաստիկ կարեկցելով պատանի աղեղնաւորին, — Մի կտոր հաց եղաւ, միասին կ'ուտենք, չեղաւ՝ թող միասին քաղցած մնանք։

— Տար, լաօ, սրան տիրութիւն անե– լով, դրանով խեղճ Կիրակոսի գերեզմա– նի վրայ աղօթած կը լինես։

Ռուսները, Ծովասարը եւ Աստուածած– նի լեռները վերցնելով, շարժուեցին դէ– պի Տիգրանակերտ։

Աստուրը այլեւս չառաջացաւ զօրքի հետ։ Նա մնաց բարով ասաց Թամոյին, եւ Եղնիկին առած, Ճախրականից վերա– դարձաւ Արինոք։ Զօրքին առաջնորդ դարձաւ Թամօն, որ, փակելով Դուլթի Ջրաղացը, նրանց առաջն ընկած, գնաց Տիարպէքիրի կողմերը։

Խողեղանը Արինոք հանելով ամբողջ գիւղը ամայացած գտաւ բնակիչներից։ Կարգադրութիւն էր եղել, որ կոտորածից ազատուած Հայերը շտապ թողնեն այդ վայրերը։ Դրանից մէկ օր առաջ գնացել էին Ստեփանն ու Շինական Պօղոսը՝ ի– րենց ընտանիքներով։

Քարափի վրայ կանգնած Աստուրին էին սպասում Բայազն ու Հեղինէն։ Գե – ղի դաշտերում ու ձորերում ամենուրեք բառաչում էին անտիրական կովերը, եզ– ների եւ գոմէշների նախիրներ։ Մայում էին ոչխարների բազմաթիւ հօտեր, նո– րածին գառների եւ ուլերի հարիւրաւոր խայտաբղէտ խմբեր։

Կատուածորից իր ականջին հասաւ գե– տակի խշշոցը՝ կանաչ ընկուզենիների սօսափիւնի հետ։ Մի ժամանակ, գրեթէ ամէն լուսաբացին, իրենց մօր ետեւից դէպի Սալվարդի աղբիւրն էին վազում իր երեխաները։ Իսկ այժմ նրանցից մնա– ցել էր միայն Հեղինէն։ Իրենց կատուն, որ չարաճճի խաղում էր դրան բոլորակ անցքից ներս ու դուրս անող ճուտերի հետ, արդէն մտել էր ձորը եւ վերստին խառնուել վայրի գազաններին։

Այդ բարձունքի վրայ կանգնած քանի՛– քանի՛ գիշերներ նա լռութեամբ նայել էր դիմացի քարափին, որտեղից երեւում էր Օնէի պլպլացող լոյսը եւ լսում էր, թէ ի՛նչպէս լեռնային հովից ձորն էին կաթում նրա ծառերի հասունացած տան– ձերը։ Ինչպիսի անձկութեամբ նա սպա – սում էր Օնէի աքաղաղի կանչին, որ – պէսզի օրը լուսացած լինէր իր համար։ Իսկ այժմ ոչ մի ձայն չէր լսում այդ հայաբնակ գիւղից, ոչ մի աքաղաղ չէր ողջունում արեւածագը։ Անգամ լռել էր ահարկու Զատօն, որ գրեթէ ամէն առա– ւօտ, Տօնէի տանիքին կանգնած, գոռում էր դէպի Ծովասար։

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՕՐ· ՍԻՐՎԱՐԴ ՊՕԼԻԿԵԱՆ·
եւ
Պ· ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄՍՐԵԱՆ
Նշանուած

Տէր եւ Տիկին Ջաւէն Միլտոնեանի կնքահայրութեամբ

Մարսէյլ, 28 Յունիս 1964

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տոքթ· Ռ· Տէր–Դաւթեանէ 50 փր·, Պ· Պօղոս Թորիկեանէ 50 փր· Կապոյտ Խաչի մահացած ընկեր – ընկերուհիներու յիշատակին:

×

Պ· Խ· Ուլուսեան խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնէ, իր եղբօր Յ· Ուլուսեանի մահուան առթիւ Հ· Յ· Դ· «Հայաստան» ենթակոմիտէի, «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի եւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, եւ մամուլով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին եւ փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւններ ըրին բարենպատակ հաստատութիւններու, եւ փոխան ծաղկեպսակի 10ական փր· կը նուիրէ «Յառաջ»ի եւ «Հայ–Բոյժ»ի բարգաւաճման:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Խոհարար մը ու տիկին մը փոքրիկ Հայ հաստատութեան մը համար: Դիմել խմբագրութեան:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ
ԵՒ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին *պանտը* կցել) եւ երեք փրանք: Հասցէի ԱՌԺԱՄԵԱՅ փոփոխութիւններու համար (արձակուրդ եւն·) հին եւ նոր հասցէներուն *կցել* 7 փրանք մէկ ամսուան համար, մէկ ամիսէն պակաս ժամանակաշրջանի համար, փոփոխութիւն չի կատարուիր:

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները:

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

★

ԻՐԱՆԻ
ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք
ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
TÉLÉPHONE : 626031
CABLES : 206 TEHRAN

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
1 հոգինոց սենեակ· — Օրը 370 Ռ·
2 հոգինոց սենեակ· — Օրը 520 Ռ·
(*Նախաճաշով, ծառայութեամբ, ակով*)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ
« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »
ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

—*—

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

— Մխիթարեան փորագրութիւն —

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Ս· ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՍԵՒՐ
ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆ, ՓԱՐԻԶ

—*—

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ
«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ»

24 *Հոկտեմբեր Շաբաթ գիշերէն մինչեւ լոյս, Զ· Թագամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:*

×

Հերոսներու Օրը կը տօնուի Վիէնի մէջ Յուլիս 19ին:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Խանասորի Արշաւանքի 67րդ տարեդարձը կը տօնուի Յուլիս 26ին, Կիրակի ամբողջ օրը, Վալաբրի անտառին մէջ, Կարտանի մօտ, Էքսի ճամբուն վրայ:

Տօնակատարութեան առթիւ Քրիստափոր ենթակոմիտէն վարձած է մասնաւոր օթոքարներ՝ գիւղացիները համար քաղաքի շրջաններու հայրենակիցներուն փոխադրութիւնը:

Տոմսերը կարելի է ապահովել հետեւեալ հասցէներէն.— Ֆօբօ Ռէֆս՝ ընկեր Թէօսէեան, 2 Ռիւ Պեռնար տիւ Պուա: Պատ Րաֆֆիէն, Ռիւ տէ Տոմինիքէն *եւ* ընկեր Տաքէսեանէն, Ռիւ տէ Փրթիթ Մառի:

×

Մարսէյլ – Սէն–Ժերոմի Հ· Յ· Դ· Հայաստան ենթակոմիտէն կը յայտարարէ թէ Սէն–Ժերոմի եւ շրջակայքի հայրենակիցներէն անոնք որ կը փափաքին ներկայ ըլլալ, այժմէն պէտք է արձանագրուին, Սէն–Ժերոմ Յ· Սիմոնեանի եւ Ս· Յարութիւնեանի մօտ, Սառքան – Լա Ռոզ, *Ա· Աւետիսեանի մօտ:*

Տեղերը սահմանափակ են:

×

Հերոսներու օրուան տօնակատարութիւնը Շաւիլի անտառին մէջ՝ Յուլիս 26 Կիրակի օրը:

×

Հերոսներու Օրը Կրընոպլի մէջ կը տօնուի Յուլիս 26 կիրակի ամբողջ օրը: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է
բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
Դիմել

Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

— Ի ՆՊԱՍՏ "ՀԱՅԱՍՏԱՆ" ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ —

Կազմակերպուած Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի Կեդրոնական վարչութեան կողմէ

FORET DE CARNELLE

AU LIEU DIT *LE BEAU POINT* (près de Saint-Martin du Tertre)

Կիրակի Յուլիս 19
Գեղարուեստական բաժին Հայկական մթնոլորտ
Խմիչք՝ մատչելի գիներով
Մանրամասնութիւն ները յաջորդով

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հերոսներու Օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ:

Կազմակերպուած՝ Հ· Յ· Դ· Տէօյինի Լաղեան խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Կոմիտէին: Կը մասնակցի Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդը: Յուլիս 19, կիրակի ամբողջ օրը, Տէօյինի նախկին գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Մարկի սրճարանին եւեւը:

Կը հրաւիրուի Տէօյինի եւ Լիոնի հասարակութիւնը անխտիր: Անձրեւի պարագային խնջոյք Տէօյինի մէջ Հ· Յ· Դ· Տան սրահը:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կրընոպլի Կ· Խաչի դաշտահանդէսը այս կիրակի ամբողջ օրը Սէն Նիզիէի *ճամբուն վրայ* Շաթօ տը Պօրըկարի *գեղատեսիլ պուրակը:*

Կը խօսի Տիկ· ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

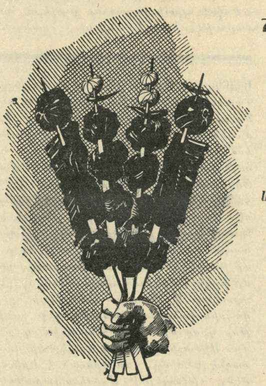
Երգ, արտասանութիւն, հաճելի անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ, զուարճացուցիչ րոպէններ:

Հաճոյքով կը հրաւիրուի Լիոնէի, Բընոժի, Ռոմանյի եւ բոլոր շրջակայքի Հայութիւնը:

Ծանօթ·— *Օթոքարի ժամերը·— Դոպրոյէն կը մեկնի ժամը 8,45 անցած: Շըմէն տը լա Փլէնէ՝ 9ին, Փլաս Վերտէօն՝ 9,30ին: Ռիւ Տալամպէր՝ 9,35ին, Քուռ Պէրիօ, կամուրջի մօտ 9,45ին:*

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵԻԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ
կովկասեան ընտիր ճաշեր:

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ:

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 12-14 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE MARDI 12-14 JUILLET 1964
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 10057
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
40e ANNÉE — No 10.057

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏՕՆ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ

Ազատութեան եւ ժողովրդավարութեան ...տական երկիր Ֆրանսան 1880ին, Եր– ...րդ Հանրապետութեան օրով, Ազգային ...ն հռչակեց Յուլիս 14ը, Պասթիյլի ...րաւման պատմական թուականը:

Ինչո՞ւ այս ընտրութիւնը:

1789էն առաջ շատ տաք ու սպրդ հովեր ...էն անցած Ֆրանսայի վրայէն, ուրիշ ...փոխութիւններ ծագած, զանազան ...ատամբական շարժումներ, քաղաքա– ...ն ու ընկերային յեղաշրջումներ տեղի ...նեցած:

Սակայն ո՛չ մէկը հաւասարեցաւ Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան, որ ...սպարած մը կազմեց համաշխարհային ...պատմութեան մէջ:

Ո՛չ մէկը ունեցաւ Յուլիս 14 մը:

...տապետական վարչաձեւին, թագա– ...ւորին կամայականութեանց, ազնուական ...դասակարգի եւ բարձրաստիճան կղերա– ...կաններու կեղեքումներուն առաջ մը դնե– ...լու նախաքայլեր էին առնուած:

Ժողովուրդի ներկայացուցիչները խոր– ...հրդարանական ձեւով ժողով էին գու– ...մարած: Սակայն ճառերը դարման չէին ...բերած ցաւին:

1789 Յուլիս 14ին առտուն, ժողովուր– ...դը բոլոր խուներէն բազկացած, հե– ...ղեղի պէս դրոհ տուաւ Պասթիյլի ամրո– ...ցին վրայ եւ գրաւեց զայն, կուրծք տա– ...լով արքայական պահակներու գնդակնե– ...րուն:

Բանտարկութեան միջնաբերդն էր Պաս– ...թիյլ, որ կառուցուած էր 1370ին, շըր– ...ջապատուած 23 մեթր բարձրութեամբ ...պարիսպ աշտարակներով, սահմանուած ...պաշտպանելու Սէն – Փօլի արքայական ...ապարանքը:

...ետագային, Ռիշլիէօի օրով, անիկա ...վերածուեցաւ 42 սենեակներով բանտի, ուր ...կը փակուէին բարձրաստիճան ...երեւելիներ եւ ազատամիտ մտաւորականներ, ...որոնց շարքին Վոլթէր:

...Թուրքիոյ Հայոց պատրիարք Աւետիքն ...երբ ամբո ձերբակալուած էր Պասթիյլի ...ն դառնութիւնները 1708 Սեպտեմ– ...բերէն Դեկտեմբեր:

Յուլիս 14ը պատմական դարձաւ, ո– ...րովհետեւ այդ օրը Փարիզի ապստամ– ...բած ժողովուրդն բնակիչները տարերային ...թափով մը, աւելի քան հարիւր ...զոհ տալով, յարձակեցան բացար– ...ձակութեան այդ անառիկ ամրոցին ... ազատութիւն, հաւասարութիւն ...եղբայրութիւն գոչելով:

... յաջողեցան պարտադրել իրենց ...կամքը:

...եւ երբ նշանաբանները առաջ տար– ...ւ Յեղափոխութիւնը, որուն արձա– ...գանգները Եւրոպայի սահմանները գլե– ...լով հասան մինչեւ Պալքանները, ուր ... բարբարոս վարչաձեւին տակ ...կը հեծէին միլիոնաւոր քրիստոնեաներ:

Յուլիս 14ը խորհրդանշանն է ազատու– ...թեան:

...միայն Ֆրանսացիներուն չի պատկա– ...նիր:

Յուլիս 14ը Ազգային Տօն է բոլոր ա– ...զատասէր ժողովուրդներու, ընդ որս ...մեզի համար:

...ամբողջ հոգիով կ'ողջունենք զայն, ...քանի անիկա տօնն է Ազատութեան: ...ո՛րքան կարօտ ենք ազատու– ...թեան:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽԻՏԷՐ ՏԵՂԻ ՉԻ ՏԱՐ

Լոնտոնի մէջ, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Մոհամմէտ Խիտէր յայտարարած է թէ Պէն Պէլլա պիտի տապալի ամառը չվերջացած:

Անգլիացի լրագրողներու առջեւ, Պէն Պէլլայի գլխաւոր ընդդիմադիրը՝ Խիտէր չեշտած է.— «Պէն Պէլլայական կառավարութիւնը պիտի տապալի ամառը չվերջացած եւ ընդդիմութիւնը գործի պիտի անցնի Ալժերիոյ մեծ քաղաքներու մէջ: Զանգուածային ապստամբութիւն մը պիտի կատարուի այն ատեն եւ ալժերացի ժողովուրդը պիտի վերադառնայ իր հանդարտութիւնը, աւելի՛ տաք թշուառութեան այս քաղաքականութիւնը»:

Հակառակ անոր որ, ճշդած է Խիտէր, անդամ չէ պաշտօնապէս «Ալժերական Յեղափոխութեան Պաշտպանման Կոմիտէին», կը մնայ անոնց գործընկեր թեան: Մերժած է հաշտութեան որեւէ գաղափար ընդդիմութեան եւ ներկայ կառավարութեան միջեւ:

Ընդդիմադիր պարագլուխը աւելցուցած է նաեւ թէ վերջին վեց ամիսներու ընթացքին, պետութեան բացը 70 միլիառ հին ֆրանք աւելցած է, որովհետեւ դրամագլուխները «աքսորի ճամբան» բռնած են եւ տուրքերը չեն գանձուիր: Ֆրանսական նախկին կալուածները մատակարարող կոմիտէներու քաղաքականութիւնը ողբալի է: Երեք ամիս առաջ երբ այդ կոմիտէները իրենց հաշիւները ներկայացուցին, 13 միլիառի բաց մը ունէին: Կառավարութիւնը 25 միլիառ տուաւ բայց իր ձախողութիւնը ծածկելու համար, կառավարութիւնը մէկուկէս միլիառի շահ մը ծանուցանեց եւ իբրեւ թէ այդ շահը բաժնած է կոմիտէի անդամներուն: Վերջապէս ազգայնացման քաղաքականութիւնը շատ առաջ տարուեցաւ մանաւանդ ինչ կը վերաբերի փոքր առեւտրականին եւ փոքր հողագործին: Ասոնք կորսնցուցին իրենց վստահութիւնը եւ ետ առին իրենց ունեցած փոքր խնայողութիւնը: Ասեն մը քաշուած դրամը այնպիսի համեմատութիւն մը առաւ որ տեղական դրամատուները ստիպուեցան դրամ ուզել կեդրոնական դրամատունէն:

Գալով օտար դրամագլուխներու, այնքան անհրաժեշտ Ալժերիոյ, դրուեցան, կառավարութեան «ընկերվարական» քաղաքականութեան շնորհիւ»:

Խիտէր յայտնած է նաեւ թէ Պէն Պէլլայի մատնանշած նշանաւոր 6 միլիառները զուիցերական հողի վրայ չեն գտնուիր եւ ներկայիս ընդդիմութեան ձեռքը կը հասնին:

Անդին Ալժերիոյ մէջ, մթնոլորտը տաք է նաեւ քարիւղի շրջաններուն մէջ: Հասի-Մեսաուտի նաֆթուղին փակուած է 24 ժամուան համար, տրուած ըլլալով որ քարիւղը շատ է:

Արդարեւ, քարիւղատէրերը կը մերժեն լեցնել ալժերական հարցարաններ յայտնելու համար թէ ո՞ւր կը ծախեն այդ քարիւղը Ֆրանքի գօտիէն անդին, այդ պատճառաւ նաւեր պարապ մեկնած են եւ նաֆթուղին ալ փակուած:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱ աւելի քան երբեք մտահոգ է ի տես Կիպրոսի երկու համաքականութեանց գինարշաւին: Ըստ Կուարտիանի, Յոյները վերջերս, դաղտնաբար զօրք ցամաք հանած են Կիպրոս:

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ԷԱԿԱՆԸ՝ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

Օտարականը երբ առջին անգամ Ֆրանսա կուգայ, կը զարմանայ տեսնելով ժողովուրդ որ երեք օր կը պարէ, Յուլիս 14ի առթիւ:

Ինչո՞ւ չպարէ, երբ ունի սեփական հայրենիք, ազատ եւ անկախ:

Բոլոր ժողովուրդներուն մէջ ալ, ազատ հայրենիքը խաղ կանչել կուտայ: Եւ մարդիկ իրենց խանդավառութեան թափ կուտան ստանալով, երգելով, ցնծութեան աւիթներ սաեղծելով:

Ինչպէս ամէն տեղ, Ֆրանսայի մէջ ալ կազմուած է հոսանք մը, որ գոհ չէ իր հայրենիքին վարչական եւ ընկերային կարգուսարքէն, եւ նոր յեղափոխութիւն կը պահանջէ:

Գաղափարները չեն իր նշանախօսքերը, ո–րոնք Յուլիս 14ի առթիւ ալ կը տարփողուին թերթերով, անթելով եւ պատի ազդերով: Այլ մանաւանդ ճառերով:

Անշուշտ շատ բան փոխուած է 1789ի յեղափոխութենէն ի վեր:

Մարդկային միտքը անընդհատ կը գործէ: Քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական պահանջները կը բազմապատկուին գոհացում պահանջելով:

Ժողովուրդներու կեանքն ալ անընդհատ շարժում է եւ հոլովում: Ինչ որ յանդգնութիւն կը համարուէր երէկ, դարձած է սովորական երեւոյթ:

Վերջին երկու աշխարհամարտներն ալ խմորումներ եւ խլրտումներ յառաջ բերին, արձագանգելով երկրէ երկիր:

Ոեւէ ժողովուրդ չէր կրնար լերան մը կատարը կամ ստորոտը քաշուիլ, փակելով աչք ու ականջ:

Բնականաբար ամէնէն առաջ և ուղղակի պիտի ազդուէին անոնք որ կը գտնուին քաղաքակրթութեան, յառաջդիմութեան բարձրագոյն աստիճանի մը վրայ:

Ֆրանսան ալ, մշտավառ հնոց յեղափոխութեան եւ մշակոյթի, կը գտնուէր այդ ճամբուն վրայ:

Խմորումէ խմորում, ձեւք մը բացուեցաւ ընկերվարական ճակատին վրայ, եւ մարդիկ սկսան աւետարեր հրաշքներ սպասել Արեւելքէն:

«Կարմիր Աստուած»ը նոր լերան քարոզ է դարձեր հոսանքի մը համար որ սառելը կը շփոթէ իրականութեան հետ:

Այս հոսանքը շուտ մոռցաւ թէ որեւէ յեղափոխութիւն ի վերջոյ կը դառնայ բռնակալութիւն, երբ կը կապտէ անհատին ազատութիւնը:

Նոյնպէս մոռցաւ թէ Ֆրանսան այն երկիրն է ուր ամէնէն յանդուգն գաղափարները կը ձեւակերպուին ու կը զարգանան շնորհիւ ազատութեան:

Որքան ալ անշուք երեւայ, այսօր, Յուլիս 14ը, կը պահէ իր հիմնական արժէքը, իբրեւ խորհրդանշան ազատութեան եւ մարդկային իրաւունքներու նուիրականութեան:

Նոր հոսանքը խաղաղութիւն կը պահանջէ գրգռացին կոչեր ուղղելով միլիոնաւոր բազմութեանց:

Ցնորք չէ՞ այդ խաղաղութիւնը, երբ միլիոններ կը հեծեն բռնութեան տակ: Նոյնիսկ Եւրոպայի սրտին վրայ: Եւ տարիներէ ի վեր:

Կարելի՞ է խաղաղութիւն եւ բարօրութիւն յուսալ, երբ հսկայական ուժեր ծայրահեղութիւն մը վերածեր են Ազատութիւնը, Արդարութիւնը եւ Հաւասարութիւնը: Երբ կապարի ծանրութեամբ կը ճնշեն ուրիշներու հայրենիքին վրայ:

Յուլիս 14ի խոյանքը այսօր ալ կը պահէ իր արժէքը, իբրեւ ազդարար զանգ ամէն կարգի բռնութեանց դէմ:

Ազատութիւն ամէն բանէ առաջ:

1955 Յուլիս 14 Շ.

ԱՆՏԻՊ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

26-9-1936

Եւ ի՞նչ պատահեց կեանքում արդարեւ,
Որ ձեռքս յանկարծ յօժար, ինքնիրեն
Իմ գրած բոլոր տողերի վերեւ
Զոր թուականներ սկսեց գրել...

Եւ վերնագրերն այդ սովորական,
Որ բառեր էին գրուած թանաքով, —
Խորհրդանիշեր դարձան մոգական՝
Ինչպէս խաչն առաջ — մահ նշաւակող:

×

Այս՝ գաղթական կանանց բնտանեկան
սուգով
Ու շիւանով միայն շրջապատուած,
Փայտեայ դագաղն ու դին արհնոտած
Մի՞թէ, օ, Աղասի, դիակն է քո...

Դո՞ւ ես արդեօք պառկած անյոյզ
դէմքով,
Ցանցապարտի, գողի դագաղ մտած,
Երբ ժողովուրդն անգամ արցունքն իր
բաց
Պարտաւոր է զսպել սուրբ դագաղի դէմ
քո...:

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

×

Եւ որպէս ազատ դաշտերի թռչուն՝
Դու եկար ուրախ, ճախրեցիր մի օր
Մեր համայնական դաշտերում հնչուն,
Ուր կեանքն է զնգում կարկաչով մի նոր:

Քո զանգակաձայն ծիծաղն էր հնչում,
Կարկաչով սուրում, ինչպէս մի ալիք,
Որ գուարթագին առաջ է թռչում
Դէպի երջանիկ ափերը զալիք: —

Չհասած սակայն ափերին չքնաղ՝
Զուարթ ծիծաղով դիպչելով քարին,
Փշրուեց կեանքիդ կոհակն անարատ,
Ինչպէս յորդառատ ովկիանի ալիք...

Եւ հիմա մեր բիւր մանկիկների ժիր
Զուարթ կենարար կանչում, կարկաչում
Հնչում է կրկին քո ծիծաղն անծիր,
Ինչպէս մանկութեան չմեռնող հնչիւն...:

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յուլիս 14ի տօնական օրերու առթիւ, թղթատարն ալ փակ ըլլալով, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ երեքշաբթի եւ չորեքշաբթի: Խմբագրատունը փակ է երկուշաբթի եւ երեքշաբթի: Մեր յաջորդ թիւը՝ հինգշաբթի Յուլիս 16:

ՀԻՆ ՎԷՃ ՆՈՐ ԷՋԻ ՎՐԱՅ

ՄԱԴՐԱՍԻ «ՈՒՐՈՒԱԿԱՆԸ»

Հետեւողութեամբ անգլերէնի՝ «ուր-ուական» կը կոչեմ այն գրողը (1), որուն հեղինակութիւնը կը հրատարակուի այլ մէկու մը անունով: Բուն հեղինակը կը կորսուի ուրուականի մը պէս, կը մնայ անծանօթ, կը մնայ անյայտ, իր խակ յօժարութեամբ: Նման պարագաներու մէջ՝ սեղծագործական աշխատանքի մը «հայր» ներկայացողը անունի գող մըն է յաճախ:

Այսինքն ստորագրողը չէ... ստորագրողը, այսինքն հեղինակը:

Սկիզբները ստորագրութիւնն ի՛նչ է չէին գիտեր: Այս հայերէն բառը թարգմանութիւն է յունարէնէ, ձեւուած՝ ըստ յունարէն բառին կազմախօսութեան: Նշանակութիւնը եւս՝ ըստ յունարէնի: Արդարեւ, ստորագրող, յունարէն hypo-graphéus, կը նշանակէ այն որ գրի կ'առնէ ինչ որ ուրիշ մը տուն կուտայ իրեն: Հասարակ բառով՝ քարտուղար: Հին Աթէնքի մէջ՝ այս անունը կը կրէին անոնք որ կը խմբագրէին դատարան ներկայացուելիք ամբաստանութիւնները, այսինքն գործուած յանցանքի մը պատմութիւնը:

Գիտէ՞ք թէ ո՛ւրկէ կը ծագի այս աւանդութիւնը: Գրողը իր աչքին առջեւ կ'ունենար, գրավարժութեան ժամանակ, պատճէն մը՝ որուն կը հետեւէր կամ որուն նմանագրութեան փորձը կը կատարէր աշակերտը: Ձեւով մը, գրողը կը քաշէր ստորեւ գրուած գրութեան մը վրայ: Ահա թէ ինչո՛ւ ստորագրութիւն կը նշանակէր հետեւիլն նախագիծի մը կամ պարզապէս նախագիծ (2), ինչպէս այս իմաստով գործածուած կը գտնենք Պղատոնի գործերուն մէջ (Հանր. 504 դ): Յետագային՝ ստորագրութիւն բառը ստացաւ նկարագրութիւն իմաստը, ուրուագիծ պատկերն էր պատճէնի մը: Այդ իմաստով գործածուած՝ ունինք Ստորագրութիւն հին Հայաստանեայց, Ստորագրութիւն կաթողիկէ էջմիածնի եւ այլ գիրքեր:

Հին գործածութիւններէն կը մնայ հետք մը Նարեկացիի մօտ. «Ստորագրեցելովք մասամբքդ...» (Գլ. ԾԶ.): Այս պարբերութեան աշխարհաբար լաւագոյն եւ յաջող թարգմանութիւնը կը պատկանի Թորգոմ պատրիարքի:

Ուրեմն, հին ժամանակներու մէջ՝ ստորագրութիւնը հեղինակի մը իրաւունքը կամ հայրութիւնը հաստատող փաստական նշան մը չէր: Այդ իրաւունքը, անկողոպտելի ձեւով հաստատելու համար, բանաստեղծները իրենց գործին մէջ կը հիւսէին իրենց անունը, օրինակ՝ սկզբնատառերով (Ներսէս Շնորհալի) կամ վերջին քառեակով մը (Յովհ. Թլկուրանցի):

Նոյնիսկ Ծագմանց Բառարանին մէջ գրուած է թէ մինչեւ ԺԶ. դար Փրանսացի ազնուականները, նոյնիսկ աստուածաբանները, ոչ միայն չէին գիտեր ստորագրել, այլ եւ իրենց զաստկարգային բարձրութեան անպատշաճ կը համարէին ստորագրելը, — կը գործածէին միայն կնիք: Մեր մէջ, երբ կ'ըսուի թէ «ձեռն գնէին», կը նշանակէ կնիք կը դնէին, այսինքն կը դրոշմէին, հետեւողութեամբ կրօնակիտական տարազի մը՝ որ «ձեռն դնելու» արարողութեան մէջ կ'ընդունի ոչ միայն հոգեկան զօրութեան մը փոխանցումը, այլ եւ այդ փոխանցման դրոշմը (օծում): Այս տարազը, իմաստի ընդլայնումով, ԺԶ. դարուն կը ստանայ արդի իմաստը, «ձեռն դնել ի ստորեւ նամակի», այսինքն ստորագրել՝ վաւերացնել իմաստով, — այս «ձեռն դնել» տարազը կը գտնենք նաեւ «Որոգայթ փառաց» գիրքին մէջ:

Արդ, ո՞վ է այն, որ «ձեռն գրած», արդի իմաստով՝ ստորագրած, կամ պարզապէս՝ հեղինակած է այս հնարժէք գիրքը, բայց «ուրուականի» պէս անյայտացած: Ո՞վ է այն, որ Մադրասի հայերէն հրատարակութեանց մէջ գրական հայրութիւն է կատարած, բայց հրաժարած՝ հայրութեան պատիւէն կամ հեղինակի իրաւունքէն, իր տեղը տալով... մճարողին կամ կեղծարարին:

Ո՞վ է Մադրասի «ուրուականը»:

Ո՞վ է «Որոգայթ փառաց» գիրքին բո՛ւն հեղինակը:

×

Երկու տպագրութիւն ունի «Որոգայթ փառաց» գիրքը:

Առաջինը՝ Մադրասի տպագրութիւն: Ըստ Յ. Անասեանի պատրաստած «Հայ հնատիպ գրքի մատենագիտական ցուցակին»՝ օրինակներ ունին Միխանիկեան Մատենադարանը (Թիւ 173), Մեսրոպ Մաշտոց Մատենադարանը (Թիւ 1415), Գիտութեանց Ակադեմիային գրականութեան Թանգարանը (Թիւ 11394):

Կը բաղկանայ 339 էջերէ:

Երկրորդը՝ Թիֆլիզի տպագրութիւն: Հրատարակուած «Ղուկասեան Մատենաշար»ին մէջ, Թիւ 9: Կը բաղկանայ Դ+446 էջերէ: Այս է իմ ունեցածս:

Մինչեւ էջ 139 ներածական: էջ 139ին կողնակին վրայ, (Ա. տպ. էջ 105), ուրեմն էջ 140, գրուած է

ՆՇԱԻԱԿ
Կարգադրութիւն Հայոց
վասն կառավարութեան
Հայաստանեա(յ)ց յԱշխարհի:
ՀԱՏՈՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ու կը սկսի բուն գիրքը, 521 «գլուխներու» բաժնուած: Իրականին մէջ՝ մէկ հատոր է գիրքը, բայց ներածականէն ետք, գլխաւոր այս մասը Հատոր Երկրորդ խորագրուած ըլլալով, ոմանք (Յ. Մարթայեան) կարծած են թէ ամբողջութիւնը կը բաղկանայ երկու հատորներէ (3):

Գիրքին ճակատը տպուած է. «Շարադրեցեալ Յակոբայ Շահամիրեանց Նոր-Ջուղայեցւոյ առ ի օգուտ յազգին Հայոց: Ի հայրապետութեան Տեառն Սրբազան Սիմէօնի ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ի Վաղարշապատ: Ի թագաւորութեանն Յաղթողափայլ Տեառն Երկրորդի Հերակլիոսի ի Թիֆլիս: Յամի Տեառն Փրկչին մերոյ Քրիստոսի 1773»:

Մադրաս հրատարակուած գիրքերուն մէջ ուրիշ «Նշաւակ» մըն ալ կայ.—

Տետրակ որ կոչի Նշաւակ: Տպագրութեան Թուականը 1783: Հեղինակի անուն չունի: Ըստ Յ. Անասեանի մատենացուցին՝ օրինակներ ունին Միխանիկեան Մատենադարանը (Թիւ 3658), Մեսրոպ Մաշտոց Մատենադարանը (Թիւ 1409):

Վերջապէս, Հնդկահայոց պատմութեան կապակցութեամբ՝ գոյութիւն ունին երկու վաւերաթուղթեր եւս, — Կերպ դաշնադրութեան ի մէջ յերկուց ազգաց, Հայոց եւ Ռուսաց ընդհանուր խորագրով, այլ խմբագրութեան որոշ եւ մեծ տարբերութիւններով: Մինչեւ այժմ այնպէս կը կարծուէր թէ առաջինը, որ կը բաղկանայ 18 յօդուածներէ, խմբագրուած է Հայոց ձեռքով, իսկ երկրորդը, որ կը բաղկանայ 20 յօդուածներէ, պատրաստուած է Ռուսներու կողմէ: Թէ՛ մէկը եւ թէ միւսը հեղինակ ցոյց չեն տար:

Կը մնայ հետեւցնել թէ «ուրուական» մը կը շրջի Հնդկահայոց մէջ: Ուրուական մը՝ որ գիրք կը գրէ, Տետրակ որ կոչի Յորդորակ կամ Տետրակ որ կոչի Նշաւակ, ինչպէս Գիրք որ կոչի Որոգայթ փառաց, ծոցին մէջ՝ Նշաւակ, եւ դեռ երկու Կերպ դաշնադրութեան, բայց չի ներկայանար իբրեւ հեղինակ, դէմք ցոյց չի տար, չի յայտներ անուն: Մէ՞կ է, երկո՞ւք է: Բայց ահա գործը, ինք կը կորսուի, կ'անյայտանայ, կը դառնայ չիք: Սակայն է որ հեղինակ ճանչցուած գրողն է որ գրած է, բայց կայ եւ մէկը՝ որ բռնած է գրողին ձեռքէն եւ զայն կը դնէ չարժման մէջ:

Պրպտումը անուններ կուտայ, բանասիրութիւնը կը սրբէ այդ անունները: Ուրուականը կը հեռանայ՝ երբ ստուգման տաւօտը կուգայ: Կը հաստատուի սակայն թէ խնամութիւն մը կայ այդ գիրքերուն մէջ: Երբեմն բառեր կան, որ կը մատնեն միութեան գիծ մը, երբեմն լեզուի աղճատ ձեւեր կան, որ ապահարզան կը կատարեն եւ գիրքերը կը բաժնեն, կը հեռացնեն իրարմէ: «Որոգայթ փառաց» գիրքը եւ «Դաշնագրութեան» վաւերաթուղթերը տարազներ ունին, որ նոյնը կը կապեն իրենց գլուխներուն, իսկ «Յորդորակ»ը եւ «Նշաւակ»ը խորթ եղբայր կը դառնան իրենց անհաշտ լեզուով:

Կարելի՞ է գտնել «ուրուականը» այս հրատարակութեանց եան :Շա՛տ դժուար:

Նկատի ունենալ աս իրողութիւնը.— Ե. Տէր-Մինասեան, խօսելով Եգէջի պատմագիրքին տպագրութեանց մասին՝ գանազան քաղաքներու մէջ, կը մերժէ ընդունիլ որ օրինակ մըն ալ տպուած ըլլայ Նոր-Նախիջեւանի մէջ 1787ին, — «ամենայն հաւանականութեամբ, եթէ իրօք այդպիսի տիտղոսաթերթ ունեցող հրատարակութիւն կայ, դա Պետերբուրգի հրատարակութիւնն է, որ նրա հրատարակիչ Յովսէփ Արղութեանը կարեւոր է համարել տիտղոսաթերթը փոխելով ընծայել նաեւ իր թեմի ամենահայաշատ Նոր-Նախիջեւան քաղաքում»:

Այդ մասին՝ յառաջիկային:

Կամ աս վկայութիւնը.—

Յովսէփ Արղութեան, առաջնորդ Ռուսաստանի, յետագային՝ կաթողիկոս (մեռա՛յ, Օրմանեան կը մերժէ կոչել կաթողիկոս), 1791 Ապրիլ 4 թուակիր նամակով մը, կը յայտնէ թէ «Ռուսաստանում ի չորս այլ գրքերի տպել է տալիս նաեւ Շահամիր աղայի Որոգայթ փառաց գիրքը»:

Ուրեմն, «Որոգայթ փառաց» գիրք մը կայ, «շարադրեցեալ Յակոբայ Շահամիրեանց...»: Կայ եւ «Որոգայթ փառաց» գիրք մը, «շարադրեցեալ Շահամիրայ Շահամիրեանց...»: Եւ նման այլ գիրքեր, «փոխուած» տիտղոսաթերթերով եւ յիշատակարաններով:

Մեր պատմութեան մէջ առաջին անգամ չէ որ հեղինակի կամ քաղաքի անուն կը փոխուի, թուականներ կեղծուին: Եւ դեռ ի՛նչ գործեր, որոնց կ'որդեգրուին, որոնց «հայր» կը դառնան սեփականատէրերը: Թումանեան «որբի հայրենիք» կոչած է մեր բանաստեղծ, արդարեւ «որբերու ազգ» է մեր ժողովուրդը, ծոցը լեցուցած «որբ ձեռագիրներով» եւ «որդեգրուած հեղինակութիւններով»: Ի՛նչ գանձեր, ի՜նչ պատմութիւններ լոյս պիտի տեսնէն՝ եթէ պեղենք Հնդկահայոց գաղութը, այնտեղ կորսուած Հայերու գիւղերը, նոյնիսկ հնդկական մատենադարանները:

Օ՜, ժամանակ մը Հայոց պատմութեան սիրտը եւ հոգին փոխադրուած էին Հնդկաստան: Ասոր պատմութի՜նը...

Այդ իրականութիւնը, այդ մե՜ծ պատմութիւնը, ցոյց պիտի տրուի այսօր «Որոգայթ փառաց» գիրքին խորհրդաւոր լուսամուտէն: Բայց կարելի՞ է գտնել ուրուականին հետքը: Դժուա՛ր, դժուար աշխատանք, — հարկ է անել՛ լոյս, — աւելի՛ լոյս... բանասիրութեան:

(Շար. – 2) Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(1) Անգլերէն համապատասխան բառ... «կուսթ» գրած եմ՝ հետեւելով «Հաբ...» բափ'ս Սթէնտըրտ Տիքշընէրի»ին, բե... այլ բառարաններ կուտան կոսթ արտա... սանութիւնը: Ապահովաբար իմ գրածս... է ճիշդը, վասնզի, ինչպէս Սֆիրի... զաքանական մեծ բառարանը կը վկայէ...

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՐՄԱՇԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

———o———

Այդ պատկերին՝ գեղարուեստական հանգամանքէ զուրկ ըլլալու իրողութիւնը գիտուածական բան մը չէ, անճարատար վրձինի մը անկարողութեան հետեւանքը, այլ կամովին, գիտակցաբար, Աստուածածինը գրկած են իր մայրական չնորհալից ու վայելչածաղիկ տիպարէն որ կը տեսնուի նմանօրինակ պատկերներու մէջ:

Խորանին վրայ գտնուող միւս Աստուածածինը գեղարուեստական արժէք ունեցող գործ մըն է, Վենետիկի մէջ նկարուած՝ իտալացի մեծագոյն վարպետներու ստեղծագործութեանց ընդօրինակութեամբ եւ ժամանակին մեծ խնդիրներ ու կռիւներ եղած են զայն վանքին մէջ ընդունելու համար:

Այդ հրաշագործ աստուածութեան դէմ է որ տախտակամածին վրայ նստած, պառկած, ծնրադրած, ընկողմանած են հարիւրէ աւելի մարդիկ, այր, կին, տղայ, ծերունի, հիւանդներ եւ հիւանդի տէրեր: Կ'երեւակայեմ թէ Պրոպատիկէի աւազանին եզերքը խռնուող բազմութիւնը ճիշդ այդ տեսարանը ներկայացնելու էր: Երկու կատաղի խենթեր կան, վարտիքով ու շապիկով միայն, մին ճկնավաճառ մը Բերայէն ու միւսը Իզմիրցի խեղճ երիտասարդ մը, ու հուժկու մարդիկ բռնած են անոնց թեւերէն ու ոտքերէն: Խենթերը կը թօթուըտին, կը պոռան, կ'ոռնան. պահ մը կը հանդարտին ու կը վերսկսին: Բաւական թուով խուլեր ու մունջեր կան: Ցետոյ խեղճ կիներ, ջղային տագնապներու ենթակայ: Ուշադրութիւնս կը գրաւէ Ատաբազարցի ծաղկատի աղջիկ մը, գետինը պառկած. իսթեռիքի կատարեալ տիպար մը, այնպէս ինչպէս տեսած եմ Փարիզի հիւանդանոցներուն մէջ, որ ակռաներուն մէջէն կը չչէ, կը փրփրի, սուր աղաղակներ կ'արձակէ, իր հիւանդութեան յատուկ «մեծ պարոյթը» կը դծէ՝ գլուխը դէպի ետեւ ծռելով մինչեւ մէջքը, մինչ իր կուսական հէք վշտաչարչար կուրծքը՝ անհատնում հեւքի մը մէջ՝ փքոցի մը տխուր տպաւորութիւնը կը թողու: Իր ոտքերուն ու գլխուն վերեւ չորս հինգ կիներ նստած են, արցունքով, հառաչներով, ողբական պար մը բռնած հիւանդին բոլորտիքը:

Ու անդին, Աստուածածնի պատկերին առջեւ, ժխորը կը բարձրանայ, խուլ ու խորունկ բզզիւնի մը պէս. ուխտաւորներ որոնք մոմեր կը բերեն՝ ամէն հասակէ, կուգան իրենց կարգ աղօթքը կատարել պատկերին դիմաց, ծնրադրելով ու խաչակնքելով, եւ Աստուածածնին առջեւ վառող կանթեղին մէջ թաթխուած բամպակի կտորները դնելով քառասուն վարանոց թիթեղէ փոքրիկ տուփերու մէջ: Բազմութիւնը կը սեղմուի, անհուն ճիգեր կը թափուին մինչեւ պատկերին առջեւ հասնելու համար, լուսարարները կը պոռան, կը հայհոյեն, կիներն ու աղջիկները՝ սեղմուելով, ճիչեր կ'արձակեն. հրմշտուք մը եւ իրարանցում մը որ վերջ չունի, ու փոշին կը բարձրանայ, կը ծաւալի, ոսկի գնդիկներու պէս թռչկոտելով արեւի ճառագայթներուն մէջ: Ու ահա խենթերն են որ կը պոռան, ցաւագար կիներն են որոնք իրենց վայնը կը նետեն: Եւ այս՝ ամէն վայրկեան, ամէն ժամ, չորս օր չորս գիշեր չարունակ:

Գիշերն է որ այս տեսարանը կը գտնէ այն «պակուցանողական սոսկութիւնը» որուն վրայ կը խօսի Նարեկացին: Կանթեղներն իրենց խորհրդաւոր ու խաչորդնող լոյսը կը սփռեն այս ամէնուն վրայ. այն ատեն ընդհանուր պատկերը ուրուատեսիլ բան մը ունի որ կը սարսացնէ դէգ: Երկու երեք հարիւր կիներ, մէկ ձայնի վրայ կը մրմնջեն «Ա՜խ Աստուածածին, ա՜խ Աստուածածին», իրենց կուրծքերը ծեծելով, այն լալկան ձայնով զոր մեռելներու տան մէջ կիները կ'ունենան՝ երբ ա՛լ կոկորդնին չորցած է երկարատեւ հառաչանքներէն ու ... քերնին ցամքած: Ու այս հեծութեան ... մանուածը, երբ թաքստոցէ մը, կ'...բանայ այն միւս ահեղ համանուագ... կը սաւառնի գաւիթին վերեւ: Բոլոր ... ւանդները, այդ վայրին յատուկ գե... գրգռութենէն բռնուած, ոտքէն, ծ... ւէն, անօթութենէն, իրենց չորս բոլոր... տիքը տիրող տարափոխիկ հիւանդ... մթնոլորտէն, այսահար ոգիներու ... տանջուին: Ամէնուն նայուածքը ... է Աստուածամօր պատկերին վրայ, ... նութիւն մը ընդունելու գերագոյն ... մոլումով: Ու բոլոր այդ երազացնո... քերուն՝ կը թուի յանժամ թէ Տիրա... րը կը ժպտի կամ կը քրտնի: ... մէջ, նայուածքը կը պահէ մէջ... ժառ ու անզգած անդորրութիւնը, ... յուերժաբաց կոպճներուն ու ... տող հարիւրաւոր աչքերուն մէ... մագնիսականութիւն մը կը ... ելեկտրական հոսանուտ մը, որ ... կը դրդէ ու կը պրկէ:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(Շար. – 8)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

Դ.

Հոգ չէ թէ մնաց՝ ապաւինելով միայն թիֆլիսեցի մեկենասի մը քմահաճ եւ ... չատ ցաղրած օգնութեան. հոգ չէ թէ իր առաջին մէկուկէս տարիներու ... զրկանքներով լի մենումեան մէջ, կիսա-կրակ բայց ազնուական հոգեւորական ... մը՝ Անիի Միքայէլ վարդապետի խը-... ... ու բարոյական նեցուկը միայն ... «Ինքը, բարեխիղճ վարդապետ- ... — կը գրէ Նիկողայոս Մառ, յաճախ ... առանց կասր հացի էր։ Ապրելով ցուրտ, անխառն, անձրեւի ժամանակ ջրով լեց-ուած սենեակում, Թորոս Թորամանեան հասաւ վերջին ծայր թշուառութեան. օ-րերով քաղցած էր մնում. վերջին ալ բո-լորովին ցնցոտիների մէջ մնաց։ Մինչեւ այդտեղ նա չարունակում էր աշխա-տանքը, բայց այլեւս չէր կարող տանել. եւ ամայի Անիի չուրջը ճարում սրտա-ցաւ մարդկանց օգնութեամբ գնաց էջ-միածին՝ հանգչելու»։

Բայց եթէ Անիի մէջ ճարտարապետը կը կրէր միայն ֆիզիքական զրկանքներ, Էջմիածնի մէջ իրեն կը սպասէին նաեւ բարոյական չարչարանքներ։ Միաբաննե-րէն շատեր, ցնցոտիներու մէջ տեսնելով մէկը որ ինքզինք ճարտարապետ կ'ան-ուանէր, գայն կը հեգնէին «ուստա» կանչելով, եւ ծաղրական ուրիշ կոչա-կաններով։ Ոգորմելիները ի՞նչ գիտնա-յին, որ իրենց ծաղրած մարդը կոչուած էր օր մը արդարօրէն հայկական ճարտա-րապետութեան գերագոյն «ուստան» դառնալու։ Վարպե՛տը։

Համեմատաբար խելօք ու հնագիտական հետաքրքրութիւններ ունեցող մարդ՝ Խաչիկ վարդապետ Տառեան այդ օրերուն ձեռնարկած էր Դրդ դարու Զուարթնոց տաճարի պեղումներուն։ Ընդառաջելով անոր հրաւէրին եւ բախտը ունենալով Խրիմեան Հայրիկի անձնական խրախու-սանքը վայելելու, Թորամանեան մաս-նակցեցաւ այդ պեղումներուն, նկատեց թէ ինչպիսի անփոյթ ու հակագիտական կերպով են սկսած անոնք, ուղղումներ կատարեց, ամբողջացուց աշխատանքնե-ները, ձեռք բերուած բեկորները մանրա-կրկիտ կերպով չափագրեց, համեմատեց, գծեց։ Զորս ամիսներու գիտական այդ բծախնդիր աշխատանքին հետեւանք, շը-նորհիւ հայկական ճարտարապետութեան ձեւերու եւ ծաւալներու իր բացառիկ պայծառատեսութեան, Թորամանեան երկնեց Զուարթնոցի իր աշխարհահռչակ վերակազմութիւնը։ Աշխատութիւն մը, որ առանձին պիտի բաւէր սեւէ հնագէտ-ճարտարապետի՝ պատիւ համբաւ մը վաստկելու համար։ Վերակազմութիւն մը, որու եսայարկ խիզախանքը պահ մը ցնցեց հնագիտական աշխարհը, տա-րակուսանքի մատնեց շատերը, բայց ո-րուն վաւերականութիւնը յետագային ըն-դունուեցաւ, երբ պեղուեցաւ Անիի Գագ-կաշէն Ս. Գրիգորը եւ յայտնաբերուեցաւ Տայոց աշխարհի Բանակի եռայարկ եկե-ղեցին։ Անկէ ասդին զանազան հեղինակ-ներ այլ տարբերակներ առաջարկեցին, սակայն ամէնէն հիմնական ու հիմնաւոր-ուած վերակազմութիւնը Թորամանեանի-նը կը մնայ։

« Զուարթնոցի փսեմ ու հոյակապ ձե-ւերը, — կը գրէ Հայաստանի ճարտա-րապետներու Միութեան նախագահ Վ. Յարութիւնեան, — աւերակների խառնի-ճաղանճ կոյտի տակից դուրս բերուեցին, վերակենդանացան ու մեր խոյացան, եւ մատչելի դարձան մեր սերնդի համար մի միայն շնորհիւ Թորոս Թորամանեանի հմուտ եւ խորաթափանց հետազօտու-թեան։ Ահա թէ ինչու, հազիւ թէ սխալ-ուած լինենք եթէ Թորամանեանի անունը համարձակօրէն դասենք տաղանդաւոր ճարտարապետների ու վարպետների՝ մեզ համար անյայտ այն պայծառ անունների շարքը, որոնք Է. դարում կերտեցին հայ ճարտարապետութեան այս բարձրար-ուեստ յուշարձանը »։

ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

(Շար. – 4)

...ֆիզին անգլերէնի մէջ բառին ուղղագրու-թիւնն էր *հօօսթ*, (արմատական նշանա-կութիւնը անստոյգ, — եթէ ընդունուի ծագումը, կը նշանակէ սար-... ... ուրուական)։ Այս արտասա-նութիւնը ընդունած են այժմ փրանսա-... վերջին հրատարակութիւնները (Հա-յբ)։

Ֆրանսացիները «նեկր» կը կոչեն այդ ... ուրուականն»ը կամ «առաջին անհերեւոյթ ...», այն գաղափարով թէ ստրկային ... մըն է կատարուածը, վճար-... ... բայց բարոյական զնահատութենէ ... եւ հեղինակի իրաւունքը ու-...։

Անգլերէն լեզուն «տեվլ» կը կոչէ այն ... ուրուականը», որ կ'աշխատի փաստա-բաններուն համար, իսկ «կուսթ-րայթըր» կամ միայն «կուսթ»՝ այն որ կ'աշխատի գրագէտներուն համար։

Այս «ուրուականներուն» մասին ունէի ... կարգ մը նօթեր, բայց ... գիտեր ո'ւր եմ դրեր։

(2) Ստորագրութեանց պատմութեան ... հետաքրքրական է թագաւորներու ... արքայական ընտանիքին յատուկ ա-... մը, որ տեղի կ'ունենար ... պահուն։

« Մինեաթիւս ան քուա տը Ռոմ » կը ... նախագիծ մը (մինիութ), որով ... շնորհ մը կը պարգեւէ։

Բժշկութեան պատմութեան մէջ՝ ծա-... է «ստորագրութեանց տեսութիւնը», ... *Հայ-Բուժ*ի մէջ։

Ամբողջացնելու համար բառին պատ-... *առորադրել* կը նշանակէ նաեւ, ... լեզուի մէջ անշուշտ, ծարիր ... աչքերուն, ներկել դէմքը՝ գեղեց-... համար, — տեսնել Քսենոփոնի գործը. (*Կիւր*. Ա. 3), զոր Հ. Յովսէփ ... կը թարգմանէ. «Ամացեալ ծարիր յաչս եւ երփն երփն գունակաց»։

(3) Գոյութիւն ունի՞ արդեօք տպա-գրութիւն մը, առանց ներածականի (446-139=107 էջ պակաս, միայն «Նշաւակ» ...)։

ՇԷՅՔՍՓԻՐԻ ԱՍՈՅԹՆԵՐԷՆ

Մենք ի վիճակի չենք մարդուն մէջ գնահատելու մարդը։ Մենք կը գնահա-տենք անունը, անոր հարստութիւնը, փառքը, գիրքը, չմտածելով թէ որքան ունայն են այդ բոլորը։

×

Ճշմարտութիւնը պահապան չուն մըն է, որուն մտրակելով դուրս կը քշեն սեն-եակէն, մինչդեռ տիկին շողոքորթութիւ-նը որսկան շան պէս կը շնթռկի կրակին քովը, որ դարշահոտութիւն արձակէ։

×

Օ՜, ինչքան լաւ է արտասուել ուրա-խութենէն, քան ուրախանալ արտասուք-ներուն վրայ։

×

Ամէն մարդ ցաւին զարմանը գիտէ, բացի ցաւը քաշողէն։

×

Անոնք որոնք թեթեւամտութեամբ կը խաղան բառերուն հետ, դիւրութեամբ կրնան անոնց իսկական իմաստը փոխել։

×

Անարդար կուին մէջ իսկական քաջու-թիւնը կը կորսուի։

×

Լսեցի՞ք խօսքը, իմ բարեկամներ,
սքանչելի է սուրը մարդական՝
մերկացուած յանուն մեծ արդարութեան։

×

Ահաւոր ցաւ է, երբ արծիւը կը տան-ջուի վանդակին մէջ։
Իսկ ցինն ու բաղէն որս կը յօշոտեն ազատութեան մէջ։

×

Սպիներուն վրայ կը ծիծաղի այն, որ վէրք չէ տեսած։

×

Մենք ըստ արժանւոյն չենք գնահատեր ինչ որ հիմա ունինք եւ կը վայելենք, բայց երբ կորսուի, ան ժամանակ կը յայտնաբերենք նոր արժէքներ, որ չէինք տեսած, երբ մեր ձեռքն էր։

×

Ծերութիւնը խելօք մարդը կը յիմարա-ցնէ, իսկ յիմարը՝ կը խելօքցնէ։

×

Տանր երկունքով ծնած խօսքը կը լսեն բոլորը։ Մարդոց համար պարզ է, որ այդ խօսքին մէջ ճշմարտութիւն կայ։

ԿԱՐՃ ԳԻՏԵԱԼ

ԲՆԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ դարու կէսերուն Փարիզի նկա-րիչներէն Ռուսօ, Տիւփրէ եւ ուրիշներ որոշեցին բնակիլ քաղաքէն դուրս, հնա-մեայ մեծ անտառի մը մօտ գտնուող Պարպիզոն գիւղը։ Բոլորն ալ սկսան նկա-րել բնութիւնը։ Կը նկարէին ինչ որ կը տեսնէին։ Այս բնանկարները (փէյիզաժ) ամէն տեղ մեծ գնահատանքի կ'արժա-նանային։

Փէյիզաժ՝ ֆրանսերէն կը նշանակէ տե-սարան։ Բնանկարչութիւնը գոյութիւն ունեցած է անոնցմէ առաջ ալ, բայց նկա-րիչները կը գծէին իրենց արուեստանոց-ներուն մէջ, քաղաքին մէջ հաստատ-ուած։ Այդ պատճառով ալ կը նկարէին տատելաբար յիշողութեամբ, իսկ աւելի շատ կը նկարէին այնպիսի վայրեր բոյ-սեր, լեռնային բարձունքներ, բնութեան վերաբերեալ մանրամասնութիւններ, ո-րոնք գոյութիւն իսկ չունէին։ Պարպի-զոնցիները առաջինները եղան, որ բնու-թիւնը ներկայացուցին իր իսկութեան մէջ։ Աւելին՝ արտայայտեցին մարդոց տրամադրութիւնները՝ մերթ ուրախալի, ինչպէս առեւտ օրը, մերթ մռայլ ու խռովայոյզ, ինչպէս երկինքը ամպոտ էր։

×

ԱՆԿԵՆԴԱՆ ԲՆՈՒԹԻՒՆ

Նկարչութեան մէջ «նաթիւր-մորթ», բառացի իմաստով «մեռեալ», աւելի ճիշդ «անկենդան բնութիւն» արտայայտով կը բնորոշուին այն նկարները, որոնք կը պատկերացնեն անշունչ իրեր եւ տար-կաներ։

Թէեւ այս սեռին պատկանող գործե-րուն մէջ մարդկային կերպարանքներ չկան, այսուհանդերձ, հոն ներկայաց-ուած իրերը ցոյց կուտան մարդոց կեն-ցաղը։

Օրինակի համար առնենք ԺԷ. դարու հոլանտացի նկարիչ Աբրահամ Վան Պէ-յէրէնի «Նախաճաշ» նաթիւր-մորթը։ Սե-ղանին վրայ անփոյթ ձեւով նետուած ծխամորճը դեռ կը մխայ, թասը կիսով չափ լեցուած է գինիով, ծխայարուած տաւեխը կտրուած է մեծ կտորներու։ Կ'երեւի որ այստեղ ճաշողը դեռ նոր ճմռթած է անձեռոցը եւ շրջած ըմպա-նակը։ Հաւանաբար աճապարած է մեկ-նիլ։ Կրնանք մինչեւ իսկ կռահել թէ ո՛վ է այդ մարդը։ Ծխամորճը, ծխախոտի թիթեղեայ տուփը, կաւէ սափորը — ա-նոնք միջակարեար հոլանտացի ձկնորսին կամ նաւաստիին իրերն են։ Ան իր ամ-բողջ կեանքը կ'անցընէ ծովուն վրայ եւ շատ քիչ ուշադրութիւն կը դարձնէ տան վրայ, մանաւանդ, որ կ'ապրի մինակ։ Այս պարագան յայտնի կը դառնայ սեղա-նին թափթփածութենէն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (143)

ԽՈԴԵԴԱՆ

Խոդեդանը բռնեց մի անտէր եզ, բար-ձեց նրա վրայ մի մաշուած կարպետ, դրեց իրենց ամուսնական բարձն ու վեր-մակը եւ Հեղինէն նստեցրեց վրան։ Զմո-ռացաւ վերցնել նաեւ լաղլաղով կճուճը, որ ծարաւելիս դրանով ջուր խմեն։

— Գնա՛նք, Մարոէ աղջիկ, — ասաց հովիւը եւ ձեռնափայտը վերցնելով՝ Բա-յազի եւ Եղնիկի հետ ճանապարհ ընկաւ դէպի կծանք, այնտեղից էլ՝ Մուշ։ Նրա երեւից գնում էր միակ կենդանի մնա-ցած շունը՝ Սեւուքը։

Վերջին անգամ Ասատուրը ետ դարձաւ եւ նայեց քարափին կանգնած իր մենա-ւոր ու թափուր խրճիթին։ Դուռը բաց էր։ Շէմքի մօտ ընկած էր Թէլօ Մեսրո-պի հին աւելներից մէկը, որի ծաղիկները դեռ չէին թափուել։ Պատի տակ դրուած էր իրենց շաղգամի կողովը։ Զայդ ծի-ծեռնակների ծլվլոցը նրա աչքերը արտա-սուքով լցրեց, եւ նա երեխայի պէս լաց եղաւ։

— Մէկ Շէնից գաղթեցի, մէկ էլ հի-մա՝ Արինոքից։ Ա՛խ, տո՛ւն, հեզ մ'չէ քեզ կը տեսնե՛մ, — գոչեց Խոդեդանը եւ դառնութեամբ երեսը շուռ տալով շա-րունակեց ճանապարհը։

Ամբողջ աշխն էր գաղթում։

Դեռ առաւօտ էր, երբ հովիւը պետխնե-րի մօտով իջաւ Մշոյ դաշտ։ Իր առաջ կանգնած էր աւերակ Խասգիւղը։ Բուլա-նուխ գնալիս Ասատուրը եղել էր այդ գիւղում։ Բացի այդ, նա մի քանի անգամ աշնանը Արինոքից ընկոյզ եւ վարդալուչ էր տարել այդ վայրերը ցորենի հետ փոխանակելու։ Ամէն անգամ Խոդեդանը այդ գիւղը տեսել էր շէն, լի կենսուրախ աշխատաւոր մարդկանցով։ Թոնիրներից հեռաւոր դաշտերի վրայ տարածւում էր անուշահոտ հացի բուրմունքը։ Նախիրը տեղ չզտնելով, հեռանում էր գիւղից, կեր որոնելով Մեղրապետի արգաւանդ եզերքներին։ Իսկ այժմ այդ շէնը ամայի էր ու աւերակ։

Այդ միեւնոյն վիճակի մէջ գտաւ նա Շմլակ, Ալվառինջ եւ Բերդակ գիւղերը։

Կանգնել էր Ասատուրը Բայազի գիւղի առաջ եւ մշուշոտ աչքերով նայում էր Մեղրապետին։ Այդ միեւնոյն դաշտում երեք հազար տարի առաջ լողանում էր վարդամատն Աստղիկը։ Այդ միեւնոյն գետի մէջ առանելօթ տարի առաջ լողա-նում էին հնձուոր աղջիկները։ Նա մօ-տաւորապէս որոշեց այն աղբիւրի տեղը, որի ակունքից փախցրել էր Բայազի կճուճը։ Այդտեղ էր, որ նորահարսը նըս-տել էր սպիտակ ձիու վրայ, եւ ընկե-րուհիներն անջատման ժամին պարել էին մանդալի հրաշալի պարը։ Այդ դաշտի վրայ ոտք դնելով, Խոդեդանը հառաչեց, յիշելով այն նուիրականը, որ անվերա-դարձ կորել էր, այն անկրկնելին, որ այլեւս չկար։

Զկային այն պատուարները, որ կէսօ-րին հաց էին տանում դաշտում աշխատող առնչպարներին։ Զկար այն երիտասարդ սայլապանը, որ եզները դանդաղ քշելով երգելով իջնում էր Մառնիկ սարից։ Ա-մէ՛ն ինչ, ամէ՛ն ինչ փոխուած էր։

Վերջապէս նա հասաւ Մուշ։ Քաղաքը զարմանալիօրէն լուռ էր։ Մշոյ աշխոյժ ու բանուկ շուկան թափուր էր ու ան-հրապոյր։ Էլ չէր լսւում հայ մրգավա-ճառի ձայնը, էլ չէր երեւում հայ մշակն այնտեղ, էլ չէին կանչում՝ Մշոյ չամի՜չ։ Լեռնային գետակը դառում-գոչելով ան-ցնում էր այդ սգաւոր քաղաքի տակով։ Նա զարմացած խփում էր եզերքներին, կարծես հառաչելիս լինէր իր կորած տէրերի համար, եւ վշտից խելակորոյս, վազում էր Մեղրապետի գետակը, նրա արծաթ ալիքների մէջ հանգչելու։

Տաշօ Կամուրջի մօտ Ասատուրի առաջ վազեց մի տարօրինակ, գլխաբաց ծերու-նի եւ բռնելով եզան ականջը՝ բարձրա-ձայն գոչեց. «աւելները տարէք Մուս-տաֆայի քարվանսարան»։

Անցորդներից մէկն ասաց, թէ դա քա-ղաքի յայտնի իշխանատէր Մուստաֆա էֆէնդին է, որ բոլորովին դժուել էր դրանից մի քանի շաբաթ առաջ։ Թուր-քերը փաշայի հրամանով վերջին պահին վառել էին նրա իջեւանը եւ սպանել նրա բարեկամ Հայերին, որ աշխատում էին այնտեղ։

Ամէն առաւօտ Մուստաֆան սգաւորի պէս նստում էր իր քանդուած խանի ա-ւերակներին եւ գլխին մոխիր ցանելով բացականչում էր. «Մուշե՛ղ, Համբար-ձո՛ւմ, Վարդա՛կ, կեալէն պուրա»։ Պատասխան չստանալով, նա վազում էր դէպի Տաշօ կամուրջը, կարծելով, թէ նրանք այնտեղ են գնացել եւ, ընդհատ-ընդհատ քրքջալով, որոնում էր նրանց ամայութեան մէջ։ Երբ որեւէ անցորդ էր տեսնում բարձկանով քաղաք մտնելիս, կարծում էր թէ Թէլօ Մեսրոպն է սարից իջնում եւ հռհռալով գոռում էր բարձրա-ձայն. «աւելները տարէք Մուստաֆայի քարվանսարան»։

— Ես Թէլօ Մեսրոպը չեմ, ես Արինո-քից գաղթեցի, — ասաց Խոդեդանը եւ, գլուխը դառնութեամբ օրօրելով, անցաւ այդ խելագարած Թուրքի մօտով։

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ. — Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ն. Նահապետեանէ 10 ֆր. Թուլթեան ընտանիքէն 50 ֆր. ողբացեալ Եպրուհի Թուլթեանի մահուան առթիւ եւ կը յայտնէ իր ցաւակցութիւնները:

×

Աղքատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Պ. Ժագ Սէյահի 500 ֆրանք, Պ. Սեդրակ Սանճեան 250, Պ. Պարոյր Թուրեան, Պ. Ռուփէյր 100ական, Տիկին Վերոն Զարգարեան, ողբ. Տիկին Աննա Բուդաղեանի մահուան առթիւ 50, Տէր եւ Տիկին Ղազարոսեան 30, Պ. Արա Մինասեան իր ողբ. քրոջ մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի 50, Պ. Ավճեան 30:

Դաշտահանդէսի առթիւ՝ Պ. Արտաշէս Համբարձումեան 30, Տիկին Տիգրանուհի Նալեան 20, Պ. Միհրան Քէպապճեան, Պ. Խաչիկ Քիրազեան եւ Պ. Աթապէքեան 10ական: Տիկին Ագապի Խաչիկեան իր թոռան ծննդեան առթիւ 50: Պ. Մուրատեան (Պանեէօ), Պ. Գարեգին Վարդանեան 20ական: Տէր եւ Տիկին Կարապետեան (Պորտոյէն) ողբ. Տիկին Էդնար Վարդանեանի մահուան առթիւ 20, Պ. Վահան Տէմիրճեան ողբ. Տիկին Գասպարոկի մահուան առթիւ 50, նոյն առթիւ Պ. Մելքոն Մանուկեան 10:

Պ. Պետրոս Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Թորոս Սալէրեան, Պ. Միհրան Հաճրնեան 50ական, Պ. Ղազարոս Ըէիդեան Պ. Արմենակ Հաճրնեան 20ական, ողբ. Տիկին Անթառամ Ղազէրեանի մահուան առթիւ: Պ. Տիգրան Ղնեանց 20, Պ. Մաթէոս Ինճէեան 10, Պ. Պ. Ռէժիս, Գարագաշեան եւ Խախամեան Անդրանիկ 5ական ֆրանք:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԵՒ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին պանտը կցել) եւ երեք ֆրանք: Հասցէի ԱՌԺԱՄեայ փոփոխութիւններու համար (արձակուրդ եւն.) հին եւ նոր հասցէներուն կցել 7 ֆրանք մէկ ամսուան համար, մէկ ամիսէն պակաս ժամանակաշրջանի համար, փոփոխութիւն չի կատարուիր:

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները:

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն. Ֆ. Շրջանակով 300 Ն. Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette.
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

COSTA VERDE

SOCIETA
PER LA
VALORIZZAZIONE DELLA SARDEGNA
(s. p. a.)

ՍԱՐՏԵՆԻԱՅԻ գեղածիծաղ ու վայրի՝ արեւմտեան ափերուն վրայ, չինութեան մէջ է զբօսաշրջիկներու յատուկ ծովեզերեայ ՔՈՍԹԱ ՎԵՐՏԷ քաղաքաշրջանը, 15 միլիոն ք. մ. տարածութեամբ ընդհանուր յատակագիծով մը:

Այս առթիւ, ծախու են ՔՈՍԹԱ ՎԵՐՏԷ Ընկերութեան բաժնեթուղթեր սահմանափակ թիւով, որոնց գինը խիստ մատչելի է եւ գնումը զուրկ որեւէ պետական տուրքէ՝ 20 տարի:

Գրաւոր դիմել Ընկերութեան արտասահմանի ներկայացուցիչին՝

Mr. A. GLORIKIAN :
— MUNICH (Allemagne)
Platzl Münzstr. 8/9
— MILANO (Italie)
Via S. Vittore al Teatro, 3

Ընկերային կամ հաւաքական բնոյթ ունեցող ձեռնարկներու համար, գնումի մասնաւոր եւ շահեկան պայմաններ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ»

24 Հոկտեմբեր Շաբաթ գիշերէն մինչեւ լոյս, Զ. Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

×

Հերոսներու Օրը կը տօնուի Վիէնի մէջ Յուլիս 19ին:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Խանասորի Արշաւանքի 67րդ տարեդարձը կը տօնուի Յուլիս 26ին, Կիրակի ամբողջ օրը, Վալպալի անտառին մէջ, Կարտանի մօտ, Էքսի ճամբուն վրայ:

Տօնակատարութեան առթիւ Քրիստափոր Ենթակոմիտէն վարձած է մասնաւոր օթօքարներ՝ փոխադրելու համար քաղաքի շրջաններու հայրենակիցներուն փոխադրութիւնը:

Տոմսերը կարելի է ապահովել հետեւեալ հասցէներէն.— Ֆօրօ Ռէֆս՝ ընկեր Քէօսէեան, 2 Ռիւ Պեռնար տիւ Պուա: Պառ Րաֆֆիէն, Ռիւ տէ Տումինիքէն եւ ընկեր Տաքէսեանէն, Ռիւ տէ փթիթ Մառի:

×

Մարսէյլ – Սէն-Ժերոմի Հ. Յ. Դ. Հայաստան Ենթակոմիտէն կը յայտարարէ թէ Սէն-Ժերոմի եւ շրջակայքի հայրենակիցներէն անոնք որ կը փափաքին ներկայ ըլլալ, այժմէն պէտք է արձանագրուին, Սէն-Ժերոմ Յ. Սիմոնեանի եւ Ս. Յարութիւնեանի մօտ, Սառքան-Լա Ռոզ, Ա. Աւետիսեանի մօտ:

Տեղերը սահմանափակ են:

×

Հերոսներու օրուան տօնակատարութիւնը Շաւիլի անտառին մէջ՝ Յուլիս 26 Կիրակի օրը:

×

Հերոսներու Օրը Կրընոպլի մէջ կը տօնուի Յուլիս 26 կիրակի ամբողջ օրը: Մանրամասնութիւնները յետագային:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հերոսներու Օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ:

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի Լավեան խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Կոմիտէին: Կը մասնակցի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը: Յուլիս 19, կիրակի ամբողջ օրը, Տէսինի նախկին գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Մարկի սրճարանին եռեւը:

Կը հրաւիրուի Տէսինի եւ Լիոնի հասարակութիւնը անխտիր: Անձրեւի պարագային խնջոյք Տէսինի մէջ Հ. Յ. Դ. Տան սրահը:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Խոհարար մը ու տիկին մը փոքրիկ Հայ հաստատութեան մը համար: Դիմել խմբագրութեան:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

— Ի ՆՊԱՍՏ "ՀԱՅԱՍՏԱՆ" ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ —

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական վարչութեան կողմէ

FORET DE CARNELLE

AU LIEU DIT *LE BEAU POINT* (près de Saint-Martin du Tertre)

Կիրակի Յուլիս 19

Գեղարուեստական բաժին Հայկական մթնոլորտ

Խմիչք՝ մատչելի գիներով

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

★

ԻՐԱՆԻ
ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք
ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
TÉLÉPHONE : 626031
CABLES : 206 TEHRAN

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1 հոգինոց սենեակ. — Օրը 370 Ռ.
2 հոգինոց սենեակ. — Օրը 520 Ռ.
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, տակով)

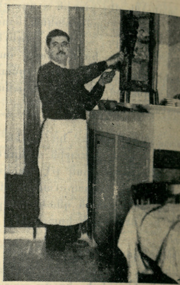
Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ
« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »
ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ
— ՑԱՃԱԽԵՑԷՔ —

ՃՈՇԿՈՒՆԵԱՆ-ՈՐԴԻ
(CHEZ JEANNOT)
Ծովէն մէկ քիլոմեթր հեռու

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան համադամ կերակուրներ եւ մասնաւորաբար ՏԷՕՆԷՐ-ՔԷՊԱՊ եւ արեւելեան զանազան խմորեղէններ

BAR-RESTAURANT
« CHEZ JEANNOT »
195, Chemin du Rouet
MARSEILLE - 8e
Հեռ. 77 – 76 – 39

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
երբ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ տասնեակ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ խաղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — *ծածկոցներ.* —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՅՈՒԼԻՍ

JEUDI 16 JUILLET 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

40րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10058

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — Nº 10.058

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ

ԹՈՐԷԶԻ ՄԱՀԷՆ ԵՏՔ

Արեւմտեան համայնավարութիւնը իր ... դէմքը կորսնցուց աւջի օր, Մօրիս Թորէզի յանկարծական մահով: ... Թորէզը որ կը մնար միշտ յարգանք կը ... եւ այսօր համաշխարհային համայնավարութիւնը կ'ողբայ իր ամէնէն հաւատարիմ պարագլուխներէն մէկը: Համայնավար ամէն բանէ առաջ, հաւատարիմ Մոսկուայի ամէն բանէ առաջ, այս եղած է Մորիս Թորէզի նշանախօսքը իր ամբողջ կեանքի ընթացքին:

... զաւակ, Մորիս Թորէզ ծնած է 1900ին, Փա տը Քալէի նահան..., հանքագործ հօրմէ. Ինք ալ հանք ի... է 14 տարեկանին: 1919ին չորքային ... է, բայց Թուրի պատակ... ամէն նոր, կ'անդամակցի համայնավար կուսակցութեան եւ 1923ին հիւսի... նահանգի կողմէն քարտուղարն է: Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ 1924ին, Քաղաքական Բիւրոյի անդամ 1925ին, կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարն 1930ին: Իվրիի երեսփոխան կ'ընտրուի 1932ին:

1939ին զօրակոչի կ'ենթարկուի եւ զին... կ'երթայ էնի շրջանը: Միջազգայի... սակայն, կը դատապարտէ Ֆրանսա– ... համայնավար կուսակցութեան դիր–: Կուսակցութիւնը համաձայն է հիթ... բանակին Լեհաստան մուտքին: ...ճէր եւ Սթալին կը բաժնուին Լեհաստանը, Թորէզ դասալիք է եւ Տալատիէի կառավարութիւնը կը լուծէ համայնավար կուսակցութիւնը: Գերման–խորհրդային ... թեան օրերն են: Թորէզ Պել... եւ Զուիցերիայէն անցնելով կը ... Մոսկուա, մահուան դատապար... է զինուորական ատեանին կողմէ: ... արժանացած տը Կոլի կողմէ, ... Թորէզ Փարիզ կը վերադառնայ 1944ին: 1945ին Քաղաքական Բիւրոյի ... է: Սէնի երեսփոխան, պե... նախարար կը դառնայ եւ փոխ... տը Կոլի նախագահած դահ...: Նախարար է նաեւ Կուէնի, Պի... եւ Ռամատիէի կառավարութեանց ...: Այդ շրջանին (1947) Ռամատիէ կը ... համայնավարները կառավարու... եւ երբեք այլեւս պիտի չվերա...:

... շատ դպրոց չէր տեսած, բայց ... կատաղի ընդդիմադիրները ... թէ շատ խելացի դէմք մըն ...: Երկու սկզբունք ունեցած է միշտ ... յաղթանակին համար ... իր պայքարին մէջ.— Գործու... միանականութիւն ամէն գնով ... խիստ ուղղափառութիւնը: ... տարիներու իր կուսակցա... կեանքի ընթացքին եղած է միշտ ... իր սկզբունքներուն: Համոզ... համայնավար էր եւ անպայմանա... ձեւով կը հետեւէր Մոսկուայի ...: Իրեն համար, Խորհըր... Միութիւնը տեսակ մը «վերագոյն ...» էր: Հոն կ'երթար, ինչպէս ... կ'երթայ: Արձակուրդը, ... սպաքինումը երբ կաթուածի ա... մը ունեցած էր 1950ին, ...: «Մեծ Լենինի կուսակ... եւ խորհրդային ժողովուրդը ... իւրաքանչիւր ժողովուրդի ... ապագային ճամբան: Խորհ. ... է եւ կը մնայ բոլոր բան... փարոսը», կ'ըսէր տակաւին ... առաջ, Միւթիւալիթէի մէջ, կուսակցութեան համագումարին առթիւ: Այնքան նոյնացած էր ֆրանսական համայնավար կուսակցութեան հետ, որ յաճախ «Մորիս Թորէզի կուսակցութիւնը» որակուած է ան, Ֆրանսա եւ արտասահման:

Երկար տարիներ ընդհանուր քարտուղար, վերջին համագումարին, Մորիս Թորէզ իր աթոռը կուտար Վալտէք Ռոշէի եւ կը դառնար կուսակցութեան նախագահ: «Իմ անփանկ վառ տի թար» (սիրտը գործն էր), կ'օթէի այս խօսքը եղած է Մորիս Թորէզի գլխաւոր մտահոգութիւնը: Ամբողջ կեանքը կազմակերպած եւ կամ վերակազմած է իր կուսակցութիւնը, որ եղած է իր ընտանիքը եւ հայրենիքը: Այդ կուսակցութիւնը դարձուցած է Ֆրանսայի առաջին կուսակցութիւնը բայց եւ այնպէս չէ կրցած անոր քաղաքական վճռական դեր մը խաղալ տալ երկրին կեանքին մէջ: Առաջին օրէն, պաշտպանած է Խորհ. Միութիւնը բայց արգելք չէ կրցած ըլլալ ոչ Միւնիխի համաձայնութեան, ոչ Ատլանտեան Ուխտին, ոչ ալ աւելի կանուխ Ֆրանսայի ոչ–միջամտութեան՝ Սպանիոյ պատերազմի ատեն:

×

Ինչպէս ամէն տարի, Մորիս Թորէզ, իր կնոջ՝ չորքային համայնավար Ժանէթ Վերմերշի հետ, Սեւ ծով կ'երթար, խորհրդային Լիթվիա նաւով: Պոլսոյ եւ Վառնայի մէջտեղ, յանկարծ անհանգըստութիւն մը կը զգայ ու կ'իյնայ, զոհ սրտի սուր տագնապի մը: Մարմինը Վառնայէն Փարիզ փոխադրուեցաւ խորհրդային Թուփոլեւ օդանաւով մը, որ Պուրժէ հասաւ կիրակի իրիկուն: Մարմինը ցուցադրուած էր մինչեւ չորեքշաբթի Իվրիի քաղաքապետարանը, ուրկէ փոխադրուեցաւ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնատեղին: Հինգշաբթի ժամը 3ին, կը կատարուի թաղումը:

Համայնավար կուսակցութիւններէն զատ, իր ընդդիմադիրներն ալ յարգանքով կը խօսին մարդուն մասին, որ միշտ համոզումով գործած է: Կի Մոլէ ըսած է այս առթիւ.— Մորիս Թորէզ իր կուսակցութիւնը առաջնորդեց բազմաթիւ պայքարներու մէջ, երբեմն մեզի հետ, աւելի յաճախ մեզի դէմ: Կը խորհիմ թէ մէկ կամ միւս պարագային մէջ, համոզումով կը գործէր և այդ պատճառաւ յարգանքի արժանի է: Իրեններուն եւ իր կուսակցութեան, Ընկերվարական կուսակցութեան ցաւակցութիւնները կը ներկայացնեմ»:

Իր մահով, ամբողջ շրջան մը կը փակուի Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան մէջ:

× Նախագահ տը Կոլ ցաւակցական երկտող մը գրած է Թորէզի անդրանիկ զաւկին՝ Ժանի, զոր համայնավար պարագլուխը ունեցած է առաջին կնոջմէն: «Ձեզի եւ ձերիններուն կը ներկայացնեմ իմ անկեղծ ցաւակցութիւններս այն սուգին համար զոր կը կրէք ձեր հօրը մահուամբ: Ես չեմ մոռնար, որ Ֆրանսայի մէկ վճռական ժամուն, նախագահ Թորէզ — ինչ որ ալ ըրած ըլլայ առաջ կամ վերջը — պատասխանած է կոչիս եւ իբրեւ անդամ կառավարութեանս, օժանդակած է ազգային միասնականութեան», այս խօսքերով Հանրապետութեան Նախագահը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ:

Թորէզի մահուան լուրը ցարդ գաղտնի կը պահուի իր ծերունի մօրմէն, որ հիւանդ է:

× Ցանուն խորհրդային Համայնավար կուսակցութեան, յուղարկաւորութեան ներկայ պիտի ըլլայ՝ Սուսլով:

× Վառնայի պուլկար բժիշկներու համաձայն, Թորէզ զոհ գացած է ուղեղային արիւնահոսութեան:

ՅՈՒԼԻՍ 14Ը

Հանրապետութեան Նախագահին եւ կառավարութեան անդամներու ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ Յուլիս 14ի աւանդական զինուորական տողանցքը: Մինչ նախորդ օրերը ամպոտ էին, երկինքը Յուլիս 14ի առաւօտուն պայծառացած էր եւ փառաւոր արեւի մը տակ կատարուեցաւ տպաւորիչ տողանցքը, որուն յաջորդեց տը Կոլի Կառտըն–Փառթին, Էլիզէի պարտէզներուն մէջ, ի ներկայութեան օտար դիւանագէտներու: Յուլիս 14ի առթիւ, տը Կոլ ներում շնորհած է 249 քաղաքական դատապարտեալներու՝ որոնց կարգին՝ զօր. Փըթի եւ լրագրող մը՝ Ժորժ Ռաս:

ՄՈՍԿՈՒԱ

ՄԻԿՈՅԵԱՆ ԽՈՐՀ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՆԱԽԱԳԱ՞Հ

Աւջի օր բացուեցաւ Գերագոյն Խորհուրդի երկամեայ նիստը, մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ Թորէզի յիշատակին: Խրուշչեւ, իր բացման ճառին մէջ ալ ոգեկոչած է իր «մեծ բարեկամին» յիշատակը:

Խրուշչեւի ճառին գլխաւոր նորութիւնը կը վերաբերի կոլխոզներու հանգստեան թոշակին: Արդարեւ, տրուած նոր որոշումները այս ուղղութեամբ եւ ընդհանուր ամսաթոշակներու աւելցումով, ցոյց կուտան թէ որքան ետ է Խորհ. Միութիւնը ընկերային գետնի վրայ: Ցարդ կոլխոզներու 6 միլիոն 500 հազար գիւղացիները ոչ մէկ հանգստեան թոշակ կը ստանային, մինչ Ֆրանսա 935էն հաստատած է ընկերային ապահովութիւնը երկրագործներուն համար: Ասկէ ետք, կոլխոզներու աշխատաւորները հանգըստեան պիտի կոչուին 65 տարեկանին եւ ամսական 66 Ֆրանքէն 560 Ֆրանք ամսական պիտի ստանան ըստ իրենց պաշտօնին: Նուազագոյն ամսաթոշակն ալ 220 Ֆր.էն կ'անցնի 247 Ֆրանքի (Ֆրանսայի մէջ 300էն 330 է):

Գերագոյն Խորհուրդի այս նիստին գըլխաւոր նորութիւնը կը նկատուի նաեւ այն լուրը ըստ որուն Անաստաս Միկոյեան Խորհ. Հանրապետութեան Նախագահ պիտի կարգուի, Բրեժնեւի տեղը: Եթէ հաստատուի այս լուրը, բաւական կարեւոր բնոյթ ունի զանազան տեսակէտներով: Որեւէ ձեւով շնորհազրկում մը չէ, տրուած ըլլալով որ եթէ նոյնիսկ նոր պաշտօնը աւելի պատուակալ է քան գործադիր, ներկայացուցչական գետնի վրայ շատ կարեւոր բնոյթ ունի: Այս նոր պաշտօնը թոյլ կու տայ տակայն Միկոյեանի, որ խնայէ իր առողջութեան: Ամէն պարագայի մէջ, բարձրացում մըն է եւ օգտակար նշանակում մը Խրուշչեւի համար, որ այս ձեւով առաջնակարգ գործակից մը կ'ունենայ, աւելի ծանօթ արտասահմանի: Միկոյեանի պատասխանատուութեանց բաժինը չաւելնար բայց կը տարածուի եւ առաջին դիրքի վրայ կը գտնուի: Գալով Բրեժնեւի, այլեւս կրնայ նուիրուիլ միայն իր կուսակցական աշխատանքներուն: Ծանօթ է արդէն, որ Բրեժնեւ միակ նախագահն է որ զոյգ պաշտօններ կը պահէր իշխանութեան գըլուխը եւ կուսակցական մեքենային մէջ:

Նոյն աղբիւրներու համաձայն Իզվեստայի խմբագրապետը՝ Ալեքսիս Աճուպէյ, կրնայ Արտաքին նախարար ըլլալ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԻՊՐՈՍԷՆ ԱՌԱՋ ՆԵՐՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊ

Ճումհիուրէթի խմբագիրը կը զարմանայ որ ամէն մարդ Կիպրոսով զբաղած է մինչ Թուրքիա շատ աւելի կարեւոր հոգեր ունի իր գլուխը, որոնց կարգին նախ եւ առաջ՝ տնտեսական եւ ընկերային տագնապը:

Ինէօնիւի կառավարութիւնը ձախողած է եւ Թուրքիոյ զինակիցները աւելի մըտահոգ են գիտակցելով թէ մարդ ալ չէ մնացած որ անոր տեղը գրաւէ: Ներքին քաղաքականութեան այս ձախողանքը կը յայտնուի մանաւանդ ծրագրի կազմակերպութեան զաղանի տեղեկագրին մէջ ինչպէս նաեւ ելմտական նախարարին խօսքերուն: Թղթադրամի շրջագայութիւնը 5 միլիառ 631 միլիոնի հասած է, ինչ որ չէր պատահած, կը գրէ Վաթան, նոյնիսկ 1950–1960ի դրամի անկումի տարիներուն: Պիւտճէին բացը հասած է 500 միլիոն ոսկիի, Ամերիկա գեղչած է իր օգնութիւնը եւ կը նկատէ Վաթան «Թուրքիոյ ռազմական կարեւորութիւնը կը պակսի»:

Ճումհիուրիէթի ծանօթ յօդուածագիրը՝ Պուրհան Ֆէլէք անդրադառնալով երկրին վիճակին, կը շեշտէ.— «Պարտատէրերը չեն վճարեր իրենց պարտքերը: Պաշարները չեն ծախուիր: Կարգ մը օգտուողներ կ'արծարծեն տագնապը: Ելմտական ոստիկանութիւնը, Ազգ. Ապահովութեան ոստիկանները կը կրկնապատկեն իրենց եռանդը եւ «ոստիկանական վարչակարգի» մը տպաւորութիւնը կը թողուն»:

Խուճապի ենթարկուած են ոչ միայն Յոյները, այլեւ միւս փոքրամասնութիւնները, տրուած ըլլալով այն զրոյցները, որոնք կը շրջին «արտասահման գտնուող հաստատութիւններու մասին»: Յոյներու ունեցածին գրաւումը կէս միլիառ թրքական ոսկիի հասած է, այս առթիւ Միլլիէթ կը գրէ թէ 8 հազար Յոյներու ունեցածին գրաւումը 2 միլիառի կը հասնի: Ընկերային կացութիւնն ալ շատ աւելի զէշ է: Բանուորական պահանջները կ'աւելնան եւ միեւնոյն ժամանակ գործադուլ ալ կը սպառնայ (?):

ՁԻՆԱՐՇԱՒ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Կիպրոսի մէջ ալ կացութիւնը ծանր է: Թուրքերը ամէն օր զինուոր ցամաք կը հանեն եւ կը կարծուի թէ ասոնց թիւը արդէն 6000ի հասած է, թէեւ Անգարայի կառավարութիւնը կը հերքէ:

ՄԱԿի Նիկոսիոյ բանբերը որ հաստատած է այս լուրը, որոշած է որ պաշարէ Մանսուրայի ծոցը ուրկէ Թուրքերը ցամաքահանում կ'ընեն:

Ի տես թրքական այս վտանգին, զօր. Ղրիվաս կրկին ստանձնած է զինուորական խորհրդատուի դերը զոր կը խաղար կիպրական կառավարութեան մօտ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՔ ԱՆՔԹԻԼ 5րդ (եւ 4րդ յաջորդական) անգամ ըլլալով շահեցաւ Ֆրանսայի շրջանը հեծանիւով: Մինչեւ վերջին վայրկեանը, յաղթականը որոշ չէր, Անքթիլ եւ Փուլիտոր շատ քիչ տարբերութիւն ունենալով իրարու միջեւ:

ԷՐՀԱՐՏ դէմ արտայայտուած է «Երկուքներու Եւրոպայի» թէեւ կողմնակից կը մնայ Ֆրանքեւգերման գործակցութեան:

ԷՇՔՈԼ Իսրայէլ վերադարձած է եւ շեշտած թէ իր այցելութիւնը սերտացուցած է Իսրայէլի եւ Ֆրանսայի բարեկամութիւնը:

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՁԵՌԱԳՐԱՑ ՑՈՒՑԱԿՆԵՐ

ԵՐՐՈՐԴ (1963)

Երրորդ ցուցակն է Վիեննայի Մխի – թարեան Միաբանութեան Մատենադա – րանին հայերէն Ձեռագրաց երկրորդ հա – տորը, 1963 թուականը կրող։ Հ. Տաշեա – նի հռչակաւոր ցուցակին շարունակու – թիւնն է, ինքն ալ հսկայ հատոր մը, շատ կարճ գերմաներէն ամփոփումով մը, ընդամէնը մեծադիր երկսիւն 1154 էջ, կը բովանդակէ Վիեննայի Մխիթարեանց 730 գրչագիրներու նկարագրութիւնը 574 թիւէն մինչեւ 1304 թիւը։ Սոյն գործը կը պարտինք Հ. Համազասպ Ոսկեանին, որ դայն սկսած էր երիտասարդութեան շըրջանին եւ շատոնց աւարտած։ Նոյնիսկ առեն մը անոր տպագրութիւնը սկսուած էր «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ, բայց շուտով ընդհատուած, երբ Հ. Ակինեան, Հայաստանէն վերադարձին վերստանձ – նեց «Հանդէս»ին խմբագրութիւնը։ Աւելորդ է ընականաբար յաւակնիլ թէ ցուցակագրութեան մեթոտին, թէ տպագրական խնամքին զանազան աչքերու պատ – կանող գիրերով, թէ ճոխ ցանկերուն՝ 161 էջ երկսիւն, որ կը բազմապատկեն ցուցակին օգտակարութիւնը, գայն մատչելի դարձնելով խուզարկուներուն։ Ամէն ոք գիտէ որ Վիեննայի Դպրոցն ու Տպարանը մասնագիտացած են գրչագիրներու ցուցակագրութեան մէջ։

Սակայն թող ներուի ինձ ըսել, որ զարմանքով կարդացի հեղինակին՝ Յա – ռաջաբանին մէջ դրած մէկ խօսքը. «Հ. Տաշեանի հետեւողութեամբ պատրաս – տած եւ ներհիւսած էինք Անուանացան – կին մէջ (նաեւ երբեմն բովանդակութեան մէջ) մատենագիտական տեղեկութիւն – ներ, սակայն տպագրութեան միջոցին յարմար համարեցանք այդ տեսակէտէ չծանրաբեռնել այս հատորը, քանի որ հրապարակի վրայ կան Հայր Ա. Ղա – զիկեանի Հայկական Մատենագիտութիւ – նը (Վենետիկ, 1904–12) եւ աւելի ըն – դարձակը Յ. Անասեանի համանուն երկի Ա. հատորը (Երեւան, 1959), որուն պիտի յաջորդեն անշուշտ ի մօտոյ միւս հատորները»։

Անշուշտ վերոյիշեալ երկու Մատենա – գրութիւնները շատ օգտակար ձեռնարկ – ներ են, սակայն Հ. Ոսկեան գիտէ, մեզի պէս, որ Ղազիկեանի գործը անաւարտ է եւ շարունակող մըն ալ չունի։ Անասեա – նին գլուխ գործոցը — որուն ներբողը կարդացողներուն առջիններէն եղաւ այս տողերը ստորագրողը — իր վիթխարի, սպառողական հանդամանքով շատ երկար տարիներու կը կարօտի։ Ուստի կ'ափսո – սանք որ Հ. Ոսկեան յապաւած է ակ – նարկած մատենագիտական տեղեկու – թիւնները, եթէ բաւական լրացուցիչ էին եւ իր երիտասարդութեանը պատրաս – տած վիճակէն ի վեր հայագիտական գի – տութեանց հետ զարգացած էին։ Վիեն – նայի մատենադարանը լուլի կը հայ – թայթէր պէտք եղած ատաղձը։ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնն ալ տրա – մադիր էր բոլոր ծախքերը հոգալու։ Վիեննայի Մխիթարեան վանքը մեզ պա – հանջկոտ չգտնէ, շատ ունեցողէն շատ կը պահանջուի, վանքին աւանդութեան վրայ հիմնուելով։ Բայց ըսենք խկոյն որ շատ գոհ ու երախտապարտ ենք տըր – ուածով որ վիթխարի է, վիեննական է։

Հիմա փոքր խնդրանք մը, որ ի զօրու է նաեւ Զմմառի գրչագիրներու ցուցակին համար, ինչո՞ւ այդ հսկայ հատորներու կողակին վրայ չեն դրուած հեղինակին անունը եւ գիրքին կարճ խորագիրը, ինչպէս գայդ ըրած են Անթիլիասի եւ Ս. Ղազարի տպարանները։ Ցուցակները չկարուած բարակ գրքոյկներ չեն — Ազգային Մատենադարանի հատորիկներուն պէս — որ այդ կերպը արդարանայ, ամէն ոք չի կրնար խկոյն կազմատուն յանձնել նոյն հատորները։

Հնութեան տեսակէտով, 30 հատէ աւելի գրչագիրներ կան ապահովաբար ին – ներորդէն տասներհինգերորդ դարերու պատկանող, մնացեալները մինչեւ 1917 թուականը կ'երթան։ Հաճելի է նշել, որ երկու գրչագիր, թիւ 1041 եւ 1042, տա – դարան – դանձարան, երկու հաւաքածո – ներ են Հրաչեայ Աճառեանի եւ իր կնոջ՝ անշուշտ Արուսեակի ձեռքով գրուած եւ Հ. Ակինեանի նուէր տրուած Մխիթար – եան Մատենադարանին համար։

Ինչպէս յիշատակեմ հոս առ նուազն կարեւորագոյնները այդ 730 ձեռագիր – ներուն։ Բարեբախտաբար ցուցակը այդ պակասը կը լեցնէ։ Ցանկերէն առաջ կայ հատ մը, խորագրուած «Ցուցակ նիւթոց դասաւորուած ըստ բովանդակութեան», որ ԺԴ. հատուածներու ներքեւ հաղոր – դած է շատ օգտակար ցանկ մը ձեռագիր – ներուն թուահամարներով։ Բացի Աւե – տարաններէն, առատ են պաշտամունքի վերաբերող գիրքերը՝ ժամագիրքեր, ճա – շոցներ, մանաւանդ մաշտոցներ եւ շա – րակնոցներ, նոյնպէս խորհրդատետրներ եւ տօնացոյցներ։ Առատ են նաեւ կարե – ւոր հաւաքածոներ՝ աստուածաբանա – կանք եւ մեկնողականք։ Յիշատակեմ մասնաւորապէս բժշկարաններ, դատաս – տանագիրքեր եւ կանոնագիրքեր, այս վերջիններէն ընտիր՝ թիւ 810 կանոնա – գիրքը ուսումնասիրելու առիթը ունեցած եմ։ Կան նաեւ տաղարաններ եւ նամա – կանիներ ու կոնդակներ։

Յիշատակենք ուրիշ կէտ մը եւս։ Թէ – պէտեւ գրչագիրները բազմաթիւ եւ դա – նազան տեղերէ ծագում ունին, այսու – հանդերձ աչքի կը զարնեն Հունգարիոյ

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

Ե.

1905էն մինչեւ 1909ի վերջերը երկարող շուրջ հինգ տարիներուն, Թորամանեանը կրկին կը գտնենք Անիի մէջ։ Այս շրջա – նին սակայն գիտնականին պայմանները համեմատական բարելաւում մը արձա – նագրած են, քանի որ ան կը մասնակցի Պետերբուրգի Կայսերական Ակադեմիայի նախաձեռնութեամբ եւ Նիկողայոս Մառի անմիջական հսկողութեամբ յառաջ տար – ուող պեղումներուն, յաճախ գտնենք անձնապէս ղեկավարելով։ Իրենց հողե – դէն ծածկոյթը վերցուած, տարիներու խաւարէն դուրս կը բերուին Բագրա – տունեաց երբեմնի շքեղ մայրաքաղաքին տաճարներուն ու պալատներուն մնա – ցորդները։ Հայաստանի ու Կովկասի հը – նագէտներուն համար, Անին կը դառնայ հնագիտութեան գործնական դպրոց։ Թո – րամանեան այնտեղ կը ծանօթանայ բազ – մաթիւ հնագէտներու եւ պատմագէտնե – րու — Գրիգոր Ղափանցեան, Յովսէփ Օրբելի, Աշխարհբէկ Քալանթար, լուսա – նկարիչ Արամ Վրոյր — որոնց անխախտ բարեկամութիւնը պիտի վայելէր մինչեւ իր մահը։ Կը ծանօթանայ Աւետիք Իսա – հակեանին, Գարեգին Լեւոնեանին, Եր – ուանդ Լալայեանին և ուրիշներու՝ որոնք գնահատողներն ու քաջալերողները կը ըլլան իր գործնական, տեսական աշխա – տանքներուն։ Կը մտերմանայ Նիկողայոս Մառի հետ, որ երիտասարդ ճարտարա – պետին նկատմամբ կը տածէ բացառիկ գուրգուրանք, բարձր կը գնահատէ անոր տեսակէտներն ու վերակազմութիւնները, եւ ռուսերէնի կը թարգմանէ Թորաման – եանի «Էջմիածնի տաճարը» աշխատասի – րութիւնը։ Մառի թելադրանքով Կայսե – րական Ակադեմիան քանի մը առիթներով գնահատանքի բանաձեւեր կ'արձանագրէ Թորամանեանի հասցէին, եւ նիւթական միջոցներ կը յատկացնէ՝ յօգուտ անոր աշխատանքներու շարունակումին։

Այդ տարիներու ընթացքին եւ տակա – ւին անկէ ետք՝ մինչեւ 1913 թուականը, Թորամանեան կը պեղէ եւ կը չափագրէ մեծ թիւով եկեղեցիներ եւ պալատներ ինչպէս Անիի՝ նոյնպէս եւ Շիրակի, Ա – րագածոտնի եւ Արարատեան դաշտի զա – նազան շրջաններուն մէջ։ Ոտքով կ'ան – ցնի գիւղէ գիւղ՝ արձանագրութիւն կար – դալու համար կանգուն կամ կիսականգուն յուշարձաններու, զանոնք գծագրելու, յատակագծեր կազմելու, կամ յետագայ անհրաժեշտ պեղումներու վայրերը ճշ – դելու համար։ Տեսականապէս կը վերա – կազմէ Էջմիածնի տաճարին եւ Տեկորի սկզբնական ձեւերը, կը պատրաստէ Գագկաշէն Ս. Գրիգորի, Հռիփսի եկեղե – ցիի, Անիի կամուրջի եւ հիւրատան [illegible] – կատի վերակազմութեան նախագծերը։

Միեւնոյն այդ ժամանակաշրջանին, հայ պարբերական մամուլի էջերուն մէջ կը հանդիպինք Թորամանեանի բազմա – թիւ յօդուածներուն՝ մենագրական ու – սումնասիրութիւններու կամ ընդհանուր տեսական հարցերու նուիրուած։ 1905ին, «Մուրճ» հանդէսին մէջ լոյս կը տեսնէ «Զուարթնոց եկեղեցին» աշխատասիրու – թիւնը։ 1905էն մինչեւ 1908, «Յուշարար» ամսագիրին եւ «Արարատ» թերթին մէջ կը գտնենք «Նամակներ Անիից» խորա – գրուած յօդուածաշարքեր, ինչպէս նաեւ առանձին ուսումնասիրութիւններ՝ նը – ւիրուած Գագկաշէնին, Տեկորի եկեղե – ցիին, Հռիփսի եկեղեցիին, Անի եւ Եր – ուանդաշատ քաղաքներուն, եւն.։ «Գեղ – արուեստ» ամսագիրին մէջ կը հանդի – պինք «Հայաստանի արքունական եւ իշ – խանական ապարանքի ներսը եւ անոնց ներքին կենցաղը» մեծարժէք աշխատու – թեան։ Սակայն Լալայեանի «Ազգագրա – կան Հանդէս»ին կ'իյնայ պատիւը գը – տակելու Թորամանեանի կարեւորագոյն եւ ամենահիմնական արժէք ներկայացնող գրութիւններէն մէկ քանին, — «Էջմիած – նի տաճարը», «Գաւիթ եւ ժամատուն Հայոց» հնագոյն եկեղեցիներուն մէջ, «Անի, քաղա՞ք թէ ամրոց», եւայլն։

1911ին Թիֆլիսի մէջ լոյս տեսաւ, ա – ռանձին հատորով, Թորամանեանի «Տե – կորի տաճարը» աշխատութիւնը, որ հա – մանուն եկեղեցիին յաջորդական ձեւերու հոլովոյթին մասին մենագրական ընդար – ձակ ուսումնասիրութիւն մը ըլլալով հանդերձ, մանրամասն քննութեան կ'են – թարկէ հայկական ճարտարապետութեան [illegible] – նձային շատ մը յատկանիշները, — գը – բէթաւորումը, զարդաքանդակները, [illegible] – ները, խոյակները, եւայլն։

Քրիստոնէական արուեստներու ին – պէս նաեւ միջնադարեան քաղաքային ճարտարապետութեան բնագաւառներու մէջ ուսումնասիրութեան նոր դաշտեր յայտնաբերող եւ ազգային ինքնատիպ [illegible] – նձի մը գիտը գրսեւորող այս աշխա – տութիւնները չէին կրնար անշուշտ [illegible] նկատ անցնիլ հնագիտական միջավայրի կեդրոններուն եւ արուեստներուն կաղմ [illegible] պատմութեան տեսաբաններուն [illegible]

ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

(5 – Շար.)

եւ Լեհաստանի մէջ գրուածները իրենց տեղական բարբառին տեսակէտ։ Զմռ – նանք որ՝ այդ սահմաններուն մէջ Վիեն – նական Մխիթարեան վանքեր կամ կա – յաններ գոյութիւն ունեցած են։

Հ. ՅՈՎՀ. ՄԸՍԸՐԵԱՆ

(Շար. – 3)

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՐՄԱՇԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հրաշքի մը կը սպասեն ամէնքը։ Խաչին կիրակի առտուան պատարագին է որ ա – մէնքը, հաւատքի ծայրագոյն խանդավա – ռութեամբ մը, կը սպասեն այն աստուա – ծային զօրութեան որ պիտի քակէ լեզու – ները, պիտի շարժէ անդամալոյծ ան – դամները, որ ուղեղին խանգարեալ ծալ – քերուն մէջ պիտի վերահաստատէ բնա – կան կարգաւորութիւնը։ Այս տարի յիշ – ուած հրաշքներուն մէջ, այլազգի տղայ մը, տասներկու տարեկան, ի ծնէ համր, ոկսեր է բարբառիլ։ Պէտք է ըսել թէ գաւիթին մէջ սպասողներուն հետ կան տասնի չափ այլազգի այրեր ու կիներ ալ։ Յիշուեցաւ նաեւ թէ ուրիշ համր տը – ղու մըն ալ լեզուն քակուեր է։

Զ. — ՄԱՆԿԱՆՈՒԷՐ

Ժամերգութենէն յետոյ է որ, Արմաշի եկեղեցիին մէջ, տեղի կ'ունենայ Ման – կանուէրի պատկառազդու արարողու – թիւնը։

Տասը քսան տղաքներ, չապիկ հագած ու մոմ բռնած ձեռուընին, սեղանին առ – ջեւ կարգով կը շարուին։ Անատակ տղաք – ներ են որոնց վրայ «շնորհք եւ իմաս – տութիւն» կը խնդրուի, հիւանդոտ տը – ղաքներ որոնց համար առողջութիւն կը հայցուի, ու իր մեռած եղբայրներէն յե – տոյ մէկ հատիկ մնացած տղայ մը՝ որուն վրայ Տիրամօր կենսապարգեւ գթութիւնը կ'աղաչուի։ Այս արարողութեան համար մասնաւոր աղօթք մը չկայ Մաշտոցին մէջ, այլ Ս. Գիրքին բոլոր այն հատ – ուածներն առնելով որոնց մէջ մանուկնե – րու վրայ խօսուած է՝ Արմաշի մէջ ժա – մանակին շինուած է այդ աղօթքը, Վա – նահայր Գէորգ եպիսկոպոս Ալիքսանեա – նի օրով կամ ձեռքով։

Յետոյ մանուկները սեղանին վրայ կ' անուին, եւ մինչ «Մանկունք Եկեղեց – ւոյ, փառաբանիչք Ս. Երրորդութեան» շարականը կը կարդացուի իրենց վրայ, երեք անգամ կ'երկրպագեն սեղանին։ Պահպանիչ մը կը փակէ արարողութիւնը։

Շատ հետաքրքրական ուսումնասիրու – թիւն մըն է գիտել մանուկներուն զիմա – գծութիւնն ու վարմունքը այդ արարո – ղութեան միջոցին։ Յորչափ որ փոքր, սեղանին առջեւ են, իրենց ետին տեսնե – լով իրենց մայրերը կամ քոյրերը, դեռ իրենք զիրենք կը դգան ընտանեկան մըթ – նոլորտին մէջ եւ իրենց զգեստաւորումն ու իրենց ձեռքերուն մէջ վառող մոմերը զուարթ ու հաճոյական փոփոխութեան մը տպաւորութիւնը կը թողուն իրենց վրայ։ Բայց երբ իրենց մայրերէն բաժ – նուելով սեղանին վրայ կ'ելլեն, այն ա – տեն անօրինակ գերբնական աշխարհի մը մէջ մտած ըլլալու արհաւիրքը կը կար – դացուի իրենց աչքերուն մէջ, կարծես հողային երկրաւոր բաներէն անդանդայի կերպով կտրուած, անջատուած, քօղըն – տի սարսափահար նայուածքներ նետելով դէպի իրենց մայրերը։ Երկրպագութեան միջոցին, ա՛լ աւրուած է այն գեղեցիկ կարգը որ փոքր տեսնողներուն գոհունա – կութիւն կ'ազդէր։ Ոմանք, շուարած, արդէն այդ «ծախուելու» գաղափարին սարսափին տակ, կը խռովին, կը գժգը – մին, վայրի ձիերու պէս կը խրտչին. ու – րիշներ, կարծես ըմբռնած այդ խորհըր – դաւոր վայրկեանին բոլոր վեհութիւնը, հասուն լրջութեամբ մը կը յառաջանան, կանոնաւորապէս ծալելով իրենց ծուն – կերը եւ խաչակնքելով։ Երբոր սեղանէն վար իջած են, ամէնուն ալ սրտին մէջ բոյն դրած է նոր գիտակցութիւն մը, ա – հաւոր խորհրդի մը մասնակցած ըլլալու խորին հաւատքը։ Աստուածածնի հովա – նին միշտ իրենց վրայ՝ փրկելով զիրենք ամէն վտանգներէ ու ձախողուածներէ, եւ այս առաջամ մտածութիւնները, ան – կերպարան այլ զգացուած, իրենց դէմ – քին կուտան ծանրակաց խառնութիւն մը որ պիտի տեւէ։

Է. — «ԵԿԵՍՑԷ»

Արմաշի եկեղեցիին մէջ ամէնէն [illegible] դական արարողութիւնն է իրիկուան [illegible] մերգութիւնը, «Եկեսցէ»ն։ Երբ [illegible] կը կոխէ, Դպրեվանքին երեսունէն [illegible] լի աշակերտները, իրենց սեւ [illegible] լայն վերարկուները հագած, [illegible] կ'երթան եկեղեցի, ուր բազմութիւ[illegible] խռնուած է արդէն։ Ամէնքն ալ կը [illegible] սեն այն պահուն երբ աշակերտները, [illegible] րենց ներդաշնակ ու միաբերան երգե[illegible] ղութեամբ պիտի եղանակեն Նարեկացի[illegible] մեծ աղօթքը, «Առ Մայրն երանու[illegible] ի խորոց սրտի խօսք ընդ Տիրամ[illegible] Եւ ահա աղօթքը կը սկսի դաշն, [illegible] կան, հեռուէն, խորունկէն եկածի [illegible] ու սարսուռ մը կ'անցնի բոլոր [illegible] րու մէջէն, անդիտակցաբար ձեռ[illegible] բանալ տալով եւ աչքերնին վեր [illegible] լով։ Նարեկացիին ամէնէն հրաշ[illegible] ուածն է այդ, ճշմարտապէս [illegible] հատուած, արձակ բանաստեղծ[illegible] մը իր լայն ու թաւալուն հն[illegible] թեամբ. — «Հրեշտակ ի մար[illegible] մարմնատեսիլ քերովբէ, երկնա[illegible] քայուհի, անխառն իբրեւ զօդ, [illegible] որպէս լոյս, անշաղախ ըստ նմանո[illegible] պատկերի արուսեկին բարձրութեան [illegible] դեմ չնչական...»։

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(Շար. – 9)

ՅՈՒՇԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՍԵՐԱՅԵՎՈ 28 ՅՈՒՆԻՍ 1914

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԲՌՆԿԵՑԱՒ Ա. ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԸ

Ցիսուն տարի առաջ, 1914 Յունիս 28ին պատահեցաւ գզուածութիւն պատմական դէպք մը, որ աշխարհը առաջնորդեց Հայկական Առաջին Պատերազմի սարսափին: Աւստրօ-Հունգարական կայսրութեան գահաժառանգ Ֆրանց Ֆերտինանտ եւ կինը՝ դքսուհի Սոֆիա, Սերայեվոյի մէջ սպաննուեցան սերպ ուսանողի մը կողմէ:

Սերայեվօ մայրաքաղաքն էր սերպիա-կան Պոզնիոյ, որ այն ատեն գրաւուած էր Աւստրիոյ կողմէ: Գահաժառանգին եւ կնոջ սպանութիւնը փոքրիկ Սերպիոյ կողմէ՝ ծանր նախատինք մը նկատուեցաւ Աւստրօ-Հունգարական կայսրութեան դէմ, որ պատերազմ հռչակեց Սերպիոյ դէմ:

Բախումը շուտով ծաւալեցաւ եւ պատճառ եղաւ 8–10 միլիոն զինուորներու սպանութեան, միայն պատերազմի դաշտերուն վրայ:

×

Թագաւորական ու կայսերական չորս ինքնաշարժները արագօրէն կը սուրային Սերայեվոյի առաջին գիւղերուն մէջէն: Ձորս ինքնաշարժներն ալ բաց էին: Բաւական տաք կ'ընէր եւ ճամբորդութիւնը մինչեւ այն ատեն հաճելի էր: Առաջին ինքնաշարժին մէջ տեղ գրաւած էին՝ աւստրիական կառավարութեան կոմիսարը եւ քաղաքին քաղաքապետը, երկրորդին մէջ՝ Աւստրիոյ գահաժառանգը Ֆրանց Եոզէֆ, կայսեր եղբօրորդին՝ Արքիդուքս Ֆրանց Ֆերտինանտը իր գեղանի կնոջ՝ Հոզէկի կոմսուհի եւ Հոհէմպէրկի դքսուհի Սոֆիայի հետ: Առջեւի նստարաններուն վրայ հպարտօրէն նստած էին՝ Պոզնիա-Հերցեկովինի կառավարիչ կոմս Փոթիորէկ եւ ինքնաշարժին տէր եւ մեքենավարներու գունդի սպայ կոմս Հարրաշ: Միւս երկու ինքնաշարժները լեցուն էին սպաներով 15րդ և 16րդ զօրաբաժնին, զոր նոր աչքէ անցուցած էր գահաժառանգը, 1914 Յունիս 28ի այդ տաք առաւօտուն:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Ինքնաշարժները այլեւս քաղաք մտած էին: Փոքրաթիւ զինուորներ կը գրաւէին ճամբուն աջ ու ձախ կողմերը: Կարգապահութեան կը հսկէր բանակը: Ոստիկանները ժողովուրդին մէջ խառնուած էին:

Ճամբուն խորքը նշմարուիլ սկսած էր քաղաքապետարանը եւ Սերայեվոյի ճերմակ մզկիթը (ճամի), Պոզնիացիները «կեցցէ» կը պոռային: Սերպերը աւելի հեռուն կեցած էին եւ հպարտօրէն ու արհամարհանքով կը նայէին Արքիդուքսին, որ կ'անցնէր: Սերպերուն համար անիծեալ օր մըն էր այդ օրը: 525 տարի կ'ըլլար որ սերպ ազգը Քոսովոյի հովիտին մէջ պարտուած էր Թուրքերէն:

Ցանկարծ սոսափիւնի պէս բան մը լսուեցաւ: Աջ մայթէն, մարդոց խումբի մը մէջէն սեւ բան մը նետուեցաւ: Շրջան մը ընելէ ետք, ինկաւ Արքիդուքսին կրունկը: Ան քիչ մը ցնցուեցաւ: Ատարկան ապա ինկաւ կառքին ծալուած ծածկոցին վրայ եւ ի վերջոյ սահեցաւ գետին ինկաւ, ետեւէն եկող ինքնաշարժին անիւներուն մէջտեղ: Քանի մը երկվայրկեան յետոյ, ատարկան պայթեցաւ մեծ աղմուկով: Ձեռքով շինուած շատ զօրաւոր ռումբ մըն էր: Թէեւ ինքնաշարժին մեքենային տակ պայթեցաւ, սակայն, երկու սպաներ եւ ժողովուրդէն տասնեակ մը մարդիկ վիրաւորուեցան: Ժամը 10ը քառորդ կ'անցնէր:

Արքիդուքսը կառքին մէջ կանգնեցաւ եւ պաշտպանին՝ հրամաններ արձակեց: Երկու սպաները անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցան: Պոզնիոյ ոստիկաններէն խումբ մը ոստիկաններ սկսան հետապնդել ահաբեկիչը, որ գտնուած էր: Երիտասարդ տղայ մըն էր, որ կը փախէր՝ Մլիաքա գետի կամուրջը անցնելու համար: Երբ միւս ափը հասաւ՝ զինք բռնեցին, ծեծեցին եւ ամուր մը կապեցին: Անունը Նետելիքօ Գապրինովիչ էր: Գրաշար էր եւ աւստրիական հպատակ: Բայց ծագումով Սերպ էր եւ 21 տարեկան:

Տասը վայրկեան յետոյ, թափօրը կրկին ճամբայ ելաւ եւ հասաւ քաղաքապետարան: Քաղաքապետը բարի գալուստ մաղթեց, յուզումէն դողդղալէն:

— Ըսել է հոս հիւրերը ռումբերո՞վ կը դիմաւորէք, ըսաւ Արքիդուքսը բարկութեամբ:

Ցետոյ զուրս ելան, այցելելու համար փոքրիկ հրապարակին վրայ հաւաքուած բազմութիւնը որ կը ծափահարէր:

ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գահաժառանգը ամբողջ յայտագիրը փոխեց: Բոլոր պաշտօնական այցելութիւնները ջնջեց եւ որոշեց միայն հիւանդանոց այցելել՝ վիրաւորուած սպաները տեսնելու եւ ապա կառավարչատուն երթալ ճաշի համար:

Քիչ յետոյ, թափօրը ճամբայ ելաւ եւ հասաւ Ֆրանց-Եոզէֆ փողոցը, որ գոց առնուած էր: Բայց առաջին ինքնաշարժին վարիչը որ կ'երեւի թէ լաւ հրահանգներ չէր ստացած, յառաջացաւ: Գահաժառանգին ինքնաշարժն ալ ստիպուած հետեւեցաւ անոր:

Երբ առաջին ինքնաշարժին վարիչը իր սխալը հասկցաւ՝ շուարեցաւ եւ կառքը կեցուց ճամբուն անկիւնը: Այդ պահուն, սրճարանէ մը երիտասարդ մը ելաւ եւ ատրճանակը քաշելով կրակեց Արքիդուքսին եւ դքսուհիին վրայ:

Քանի մը երկվայրկեանի մէջ ամբողջ չքախումբը պաշարեց գահաժառանգին ինքնաշարժը: Գահաժառանգը խօսիլ ուզեց, բայց չկրցաւ: Բերնէն արիւն եկաւ: Դքսուհի Սոֆիան գլխ-գլխին եղած էր ու կը դողար՝ գլուխը ամուսինին կուրծքին դրած:

Քանի մը վայրկեան վերջ երկու վիրաւորները փոխադրուեցան կառավարչատուն, ուր խնճոյքներ պատրաստուած էին հացկերոյթին համար:

Ֆրանչիսկեան քահանայ մը հազիւ հասաւ եւ անոնց աչքերը փակելէ առաջ, անոնց մեղքերուն թողութիւն շնորհեց: 1914 Յունիս 28ի ժամը ճիշդ 11ը 5 անց, Արքիդուքս Ֆրանց Ֆերտինանտ եւ դքսուհի Սոֆիա ողջ չէին այլեւս:

Ահաբեկիչը 19 տարեկան Սերպ մըն էր, Լիսէի վերջին դասարանի ուսանող Կաւրիլօ Փրինցիփ, որ փորձեց ինքնասպան ըլլալ, բայց չյաջողեցաւ, որովհետեւ ատրճանակին մէջ ... պատճառ թոյն չէր...:

Այսպէս սկսաւ Առաջին Համաշխարհային պատերազմը, որ արիւնի մէջ խեղդեց ամբողջ աշխարհը:

Քաղեց ՎԱԶՐԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՍՏՂԱԴԷՏԻՆ ԱՅՑԸ

Ակադեմիկոս Վ. Համբարձումեանի հրաւէրով Բիւրական այցելեց գերմանացի աստղագէտ Ռիխթէր իր կնոջ հետ:

Իր այցելութեան ընթացքին, Ն. Ռիխթէր ծանօթացաւ Հայաստանի աստղագէտներու գործունէութեան եւ տուաւ նաեւ դասախօսութիւն մը Բիւրականի մէջ:

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՒԻԼ. — Անցեալ կիրակի օր տօնուեցաւ Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի կազմութեան երեսնամեակը: Վարչութիւնը գովելի գաղափարը ունեցած էր, նախքան հանդէսի սկիզբը, տեղւոյն եկեղեցիին մէջ ոգեկոչելու յիշատակը բոլոր այն ընկերուհիներուն եւ ընկերներուն, որոնք 30 տարուան ընթացքին իրենց աշխատանքի բաժինը բերած էին Կապ. Խաչի գործին եւ յաւէտ բաժնուած էին մեզմէ: Հոգեհանգիստի եկեղեցական արարողութենէ յետոյ բուն հանդէսը սկսաւ եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ՝ նախագահութեամբ Բժ. Ռ. Տէր-Դաւթեանի եւ ձեռնարկուութեամբ ընկ. Սահակ Յովհաննէսեանի:

Խաչուհիները պատրաստած էին ճոխ սեղան մը:

Տօնակատարութեան պատշաճ բաժակաճառներ խօսեցան ընկերուհի Փափազեան, ընկ. Հայկ Չեան եւ եկեղեցւոյ վարչութեան կողմէ Պ. Նշան Հայթայեան: Երգեցին ընկ. Յովհաննէսեան, մեր դպրոցի աշակերտուհի Օր. Նայիրի Արէլեան եւ Տիկ. Մաքինաճեան որ իր երկու երգերով խանդավառութիւն ստեղծեց: Թումանեանէն արտասանեց ընկ. Մաքինաճեան:

Գլխաւոր բանախօս ընկերուհի Հուրի Իփէկեան մասնաւորապէս ծանրացաւ Կապոյտ Խաչի գործունէութեան վրայ, մի առ մի թուեց կատարուած աշխատանքներն ու կատարուելիք բոլոր գործերը, որոնց համար կարեւոր է մեր ժողովուրդին բերելիք բաժինը, իր գոհունակութիւնը յայտնեց բոլոր մասնաճիւղերուն որոնք Շրջանային Վարչութեան կողքին իրենց աշխատանքի բաժինը կը բերեն իրականացնելու համար այն դժուար տաքելութիւնը որ Կապոյտ Խաչինն է:

Բոլոր ներկաները խանդավառուած ընկերուհիին խօսքերէն, ինքնաբերաբար տեղւոյն վրայ ձեռնարկեցին հանգանակութեան մը, որ հասաւ 1·500 Ֆր. գումարի մը՝ ի նպաստ Կապոյտ Խաչի Պելֆոնթէնի կայանի նորոգութեան:

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը եւս իր նախագահուհիին ողբացեալ Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանի յիշատակին հանգանակութեան մասնակցեցաւ 200 ֆրանքով, նոյնպէս Տէր-Դաւթեան եղբայրները որ ներկայ էին իրենց ընտանիքներով կարեւոր նուիրատուութիւն մը ըրին Մշակոյթի Տան:

Հանդէս – հացկերոյթը լրացաւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ:

(Նուէրներու ցանկը առանձին):

ԹԱՂԵՑԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (144)

ԽՈԴԵԴԱՆ

ՏՕՆԷՆ ԲԱԺԱՆՈՒՈՒՄ Է ՍԵՒ ՍԱՐԻՑ

Սեւ սարում արդէն ծաղկել էին սավզուկները: Հաստատուն կաղնու փտած կեղեւների միջից զանգակների պէս կախուել էին գարնանային այդ գեղեցիկ զարդարանքները՝ լեռնային մանուշակներին դրկած:

Տօնէն Տուրոսին կանգնեցրել էր կաղնու տակ եւ, ամենայն հանդիսաւորութեամբ, նրան սովորեցնում էր խաչ հանելու կերպը: Նա ուզում էր որդուն անտառից գիւղ ուղարկել իմանալու, թէ ինչ եղան Շինական Պօղոսը, Խոդեդանը եւ Սանեփանը: Ինչո՞ւ մարդ չի գալիս իրեցանք:

— Հէնց որ գեղի մօտ չէկ զինուոր կը տեսնես, խաչ հանիր երեսիդ: Աջ ձեռքիդ երեք մատը կը դնես ճակատիդ, յետոյ կրծքեղնես փորիդ, յետոյ կը դնես կրծքիդ ձախ կողմը, վերջում կը դնես կրծքիդ աջ կողմը, — խրատում էր հայրը:

Որդին մի քանի անգամ կրկնեց այդ վարժութիւնը եւ, գդակը ծաղիկներով զարդարած, մի փունջ սավզուկ էլ ձեռքը բռնած, ընթացաւ դէպի գիւղ:

Անտառի եզրին հայրը մէկ անգամ էլ ցոյց տուեց որդուն խաչ հանելու կերպը եւ հով ջուխտակ Մարաթուկ, դու անփարձ պահպանիր մինուճարիս», ասելով ու նրա երեսը համբուրելով ճանապարհ դրեց:

Տուրոսը հազիւ էր մօտեցել Օնէի տանը, երբ տեսաւ մի չիկաղէմ զինուորի, որ զէնքը ձեռքին դէպի Կասուձորն էր իջնում:

— Բո՞րդ, Արմէնի՞ն, — գոչեց զինուորը հրացանը երկարելով դէպի երեխան: Մանկան աչքերը չղուեցին: Նա, այլայլուելով, մի մեծ խաչ հանեց երեսին եւ ծաղկեփունջը նետեց սուինի վրայ: Զինուորը ժպտաց, վերցրեց սավզուկները եւ երեխային ուսին դրած՝ գիւղ տարաւ:

— Արմէ՞ն:

— Արմէ՛ն, Արմէ՛ն, — մեքենաբար կրկնում էր մանուկը եւ իր գդակի սավզուկները հանելով՝ շարում էր ուս զինուորի գլխարկին:

Բոլորից վերջը Սեւ սարից բաժանուեց Տօնէն:

Երբ Տուրոսը վերադարձաւ եւ լուր բերեց, որ Դաշտադէմը դատարկ է, նա զրեթէ խելագարուեց: Մի գիշեր եւս նա անցկացրեց Իրիցանքում: Առաւօտեան կռացաւ համբուրեց զարաւոր կաղնու բունը, որ բուրում էր մանուշակներից: Ապա իր հարանը լցրեց Եօթնակնանի աղբիւրի սառը ջրով եւ վեր կացաւ: Փչակի միջից հանեց որդուն, նրան առաւ շալակը եւ, առանց գիւղ իջնելու, Սեւ սարով շարունակեց առաջ:

Փայլափուրիկը քնած էր:

Նա ընթացաւ արշալոյսով ողողուած անտառի միջով: Ահա զողդողջուն կաղամախիներ որ օրօրւում են այգաբացի զեփիւռից: Ահա սաղարթախիտ կաղնինե-րը՝ զիրկընդխառն կանգնած ծաղկաբոյլ լորենիների հետ: Ահա լեռնական թխկենիները, որ լայն տերեւներ արձակած փակում են իր ճանապարհը: Ահա վայրի խնձորենին, որ վարդագոյն ծաղիկները հառաչանքով շաղ է տալիս իր վրայ: Ահա անուշահոտ նորքենին, որ կողքից կռանալով քաշում է իր զօտուց, շողացնելով իր կարմիր մէջքը: Ահա գեղեցիկ կեչին, որ մեղմօրէն շշնջում է նրան. «գուրս չգաս այս անտառից»:

Տօնէն անցաւ մակաղատեղէն: Բազմահազար հօտը անցլուկս արածում էր անտառի մէջ: Հարիւրաւոր մաղաշ պառներ ու ուլեր եռեւի ոտներին կանգնած, թափահարում էին կաղնի ծառերի տերեւոտ ոստերը: Մաքիների եւ այծերի մի ստուար բազմութիւն ազահօրէն լիզում էր աղաքարերը, կեռ եղջիւրները միմիանց բախելով:

Մնացի՛ն:

Իր ետեւում մնացին ադաւների տրնկած հազարաւոր ընկուզենիները, եւ այն զարմանալի նշենին, որի մասին արձանագրել էին պապերը հարիւրաւոր տարիներ առաջ ե՛ւ այդ ամբողջ կախարդական անտառը իր զունազեղ մշուշներով, ե՛ւ այն հրաշալի արեւաշող կանաչը, որ այդ միջոցին ծալւում էր նրա ոտքերի վրայ՝ դանդաղեցնելով նրա երթը:

Տօնէն մէկ անգամ էլ վազեց դէպի Եօթնակնանի աղբիւրը եւ ետ վերադարձաւ: Նորից վազեց եւ նորից ետ եկաւ: Ինքն էլ չիմացաւ, թէ ինչու: Նրա հայեացքը միայն մի արտայայտութիւն ունէր այդ պահին. «Ինչո՞ւ, բնութիւն, դու այսքան գեղեցիկ ստեղծեցիր մեր աշխարհը: Ինչո՞ւ ձգեցիր այդ աղամանդեայ լերինքը խուժադուժ ազգերի ճանապարհին եւ նրան անուանեցիր Հայկական Տաւրոս»:

Դուեթի քարի մօտ նա դադար առաւ: Անդունդի վրայ կախուած առասպելական ժայռին յենուած, Սեւսարեցին նայեց զօղաւոր հարթութեանը: Իր առջեւ փռուած էր Մուշի երկնաճիզ կանաչ դաշտը: Նրա միջով հանդարտօրէն հոսում էր Մեղրագետը: Բայց գեղերը լուռ էին: Նրանց երդիկներից առաջուայ նման էլ չէր բարձրանում յորդահոս ծուխը: Լուռ էին Պնտոխները, Ալվառինջն ու Բերտակը: Լուռ էին Հացիկն ու Քրդագոմը: Հեռաւոր ճանապարհների վրայ երեւում էին գաղթականների հոլածական խմբեր, որոնք Ծծմակայ քթի տակով ընթանում էին դէպի Մուշ:

Տօնէն նստեց Դուեթի քարին, մի ծաղկած վարդենու մօտ, որ աճել էր ապառաժի միջից: Տուրոսը գլուխը դրեց հօր գոգը:

— Պապօ, մենք ո՞ւր կ'երթանք — հարցրեց որդին սպիտակ վարդերից մէկը թփից պոկելով:

— Մո՛ւշ:

— Ինձ չամիչ կ'առնե՞ս:

— Կ'առնեմ, — սաստ հովիւը:

— Պապօ, մենք ե՞րբ կը դառնանք Մուշից:

— Մենք Մուշից էլ չենք դառնայ, լաօ, — պատասխանեց հայրը, որդու գլուխը տխրութեամբ շոյելով:

Դուեթի քարի վրայ նրանք կերան վերջին հացը եւ խմեցին անտառի վերջին ջուրը:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները այս չորեքշաբթի գիշեր ժամը 8,30ին Միշակոյթի տան մէջ:

Կը խօսի ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբի կողմէ, հովանաւորութեամբ Անի կոմիտէի, այս կիրակի ամբողջ օրը:

Ծանօթ պաշտավայրը Պ. Փէլէի:

Փէլէի Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին եւ պաղ աղբիւրին մօտ:

Կը նախագահէ ընկ. Ս. ԼՈՒՍԱՐԵՒԵԱՆ կը խօսի ընկ. Յ. ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆ (Վալանսէն):

Գեղարուեստական բաժին, բարձրախօս, առատ կերուխում, չամփուրով խորոված՝ մատչելի գիներով:

Կը հրաւիրուին Վիէնի եւ շրջակայքի հայրենակիցները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Տէսինի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկ. Մկրտիչ Մուրատեանէ 50 ֆր. իր ամուսնութեան առթիւ:

×

Տէսինի Նոր Սերնդականներ, Պ. Մկրտիչ Մուրատեանի եւ Օր. Ալիս Զաքրրեանի ամուսնութեան առթիւ, Կրթական Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է իբրեւ նուէր դպրոցին.— Պ. Մկրտիչ Մուրատեանէ 50 ֆր., կնքահօր Պ. Եսայի Այէմեանէ (Փոն տը Շէրի) 30 ֆր., Պ. Մանուէլ Հերվաճեանէ (Սէն Շամոն) 5 ֆրանք, Պ. Ազատ Պալեանէ (Փրմպէ) 20, Տիկ Նաթալի Պըտիկեանէ 10, Վահէ եւ Ժիրայր Պառաւեանէ 10 ֆրանք:

Տիկ. Հռիփսիմէ Գրիգորեանէ 20 ֆր. իր որդւոյն Արամի իրաւաբանի լիսանսի յաջողութեան առթիւ:

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1964 – 1965

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Տրջանաւարտ աշակերտներու սակաւթիւ ազատ տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյապաղ Վարժարանի Տեսչութեան:

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
SÈVRES (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որ կը փափաքին զրկել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն Հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԵՒ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին պանտը կցել) եւ երեք ֆրանք: Հասցէի ԱՌԺԱՄԵայ փոփոխութիւններու համար (արձակուրդ եւն.) հին եւ նոր հասցէներուն կցել 7 ֆրանք մէկ ամսուան համար, մէկ ամիսէն պակաս ժամանակաշրջանի համար, փոփոխութիւն չի կատարուիր:

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները:

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ»

24 Հոկտեմբեր Շաբաթ գիշերէն մինչեւ լոյս, Զ. Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

×

Հերոսներու Օրը կը տօնուի Վիէնի մէջ Յուլիս 19ին:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Խանասորի Արշաւանքի 67րդ տարեդարձը կը տօնուի Յուլիս 26ին, Կիրակի ամբողջ օրը, Վալպոնի անտառին մէջ, Կարտանի մօտ, էքսի ճամբուն վրայ:

Տօնակատարութեան առթիւ Բիւսդավոր ենթակոմիտէն վարձած է մասնաւոր օթոքառներ՝ փոխադրելու համար քաղաքի շրջաններու հայրենակիցներուն փոխադրութիւնը:

Տոմսերը կարելի է ապահովել հետեւեալ հասցէներէն.— Ֆօթօ Ռէքս՝ ընկեր Քէօսէեան, 2 Ռիւ Պեռնար տիւ Պուա: Պառ Րաֆֆիէն, Ռիւ տէ Տոմինիքէն եւ ընկեր Տաքէսեանէն, Ռիւ տէ Փըթիթ Մառի:

×

Մարսէյլ – Սէն-Ժերոմի Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէն կը յայտարարէ թէ Սէն-Ժերոմի եւ շրջակայքի հայրենակիցներէն անոնք որ կը փափաքին ներկայ ըլլալ, այժմէն պէտք է արձանագրուին, Սէն-Ժերոմ Յ. Սիմոնեանի եւ Ս. Յարութիւնեանի մօտ, Սառքան – Լա Ռոզ, Ս. Աւետիսեանի մօտ:

Տեղերը սահմանափակ են:

×

Հերոսներու օրուան տօնակատարութիւնը Շաւիլլի անտառին մէջ՝ Յուլիս 26 Կիրակի օրը:

×

Հերոսներու Օրը Կրընոպլի մէջ կը տօնուի Յուլիս 26 կիրակի ամբողջ օրը: Մանրամասնութիւնները յետագային:

★

ԻՐԱՆԻ
ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ
«PARS HOTEL»
— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք
ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
Դալար պարտէզ – Ջուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
TÉLÉPHONE : 626031
CABLES : 206 TEHRAN

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
1 հոգիանոց սենեակ. — Օրը 370 Ռ.
2 հոգիանոց սենեակ. — Օրը 520 Ռ.
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, սակով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ
« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »
ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

— Ի ՆՊԱՍՏ "ՀԱՅԱՍՏԱՆ" ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ —

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական վարչութեան կողմէ

FORET DE CARNELLE

AU LIEU DIT *LE BEAU POINT* (près de Saint-Martin du Tertre)

Կիրակի Յուլիս 19

Գեղարուեստական բաժին Հայկական մթնոլորտ

Խմիչք՝ մատչելի գիներով

Les autocars partiront :

d'ALFORTVILLE Place Carnot : à 8 h.
de CHAVILLE Puits sans vin à 8 h.
et Guilleminot à 8 h. 15
de BAGNEUX : Cinéma Lux à 8 h.
DE Paris : 17 Rue Bleue à 8 h. 30 et 9 h.

EN CAS DE PLUIE, LA LOCATION D'UNE SALLE EST PREVUE

ՃԱՄԲԱՐ — Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ — ՃԱՄԲԱՐ

Camp du Nor Séround

A LA *PILE* SUR LES BORDS DU LAC *PALADRU*

ՕԳՈՍՏՈՍ 1-30 — AOUT

Հոկայ չէնք մը: Գեղատեսիլ վայր՝ լիճին ճիշդ քովը: Խաղաղաւէտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

ՕՐԱԿԱՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7 – 9, եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 5–7,

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE — 17, Rue Bleue

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով (պիյէ քոլէքթիֆ) մեկնողներու արձանագրութիւնները կը շարունակուին:

Երթ ու դարձի ծախքի հաշուոյն կանխավճար՝ 50 ֆրանք:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հերոսներու Օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ:

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի Լազեան խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Կոմիտէին: Կը մասնակցի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը: Յուլիս 19, կիրակի ամբողջ օրը, Տէսինի նախկին գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Մարկի սրճարանին ետեւը:

Կը հրաւիրուի Տէսինի եւ Լիոնի հասարակութիւնը անխտիր: Անձրեւի պարագային խնջոյք Տէսինի մէջ Հ. Յ. Դ. Տան սրահը:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Խոհարար մը ու տիկին մը փոքրիկ Հայ հաստատութեան մը համար: Դիմել խմբագրութեան:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ'Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ'Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ պաստառ-թուղթ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.—

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 17 JUILLET
1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

40րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10059
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
40e ANNÉE — N° 10.059

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ
– ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԵԱՆ –

...կապաշտօնական լուրերէ նաք, Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդը միաձայնութեամբ ադջունած է Անաստաս Միկոյեանի նշանակումը Խորհ. Միութեան Հանրապետութեանց իբրեւ նախագահ: Այս նշանակումով, Անաստաս Միկոյեան կը հասնի խորհրդային պետութեան գերագոյն պաշտօնին: Անխօնաբար բարձրացում մըն է որ տեղի կ'ունենայ, խորհրդային փոխ-վարչապետի համար, որ 1935էն ի վեր կրցած է միշտ մնալ նոյն դիրքին վրայ, հակառակ բոլոր վերիվայրումներուն:

Այս ուղղութեամբ յատկանշական է շաբաթաթերթի օրուան Օռոռի տուած մեկնաբանութիւնը: Ռոլան Ֆօռ կը գրէ — «Եթէ այս նշանակումը, ինչպէս ընդհանրապէս կը կարծուի, յառաջացում մըն է մեր համար, պէտք է նաեւ թէ չնորհազրկում մըն է անձնաւորին համար: Այս արեւմտեան տրամաբանութիւնը սակայն ի զօրու չէ Խորհրդային Միութեան մէջ, ուր փոխ-վարչապետութիւնները, քաղաքական բարձր դիրքերու մէջ, մեզի անծանօթ շատ աւելի ազդեցութիւններ ունին:

«Միկոյեան, հաւատարիմ, խմաստուն, մեծ տեղի չտուած հին չարքայինը կուսակցութեան անդամ եղած է 1915էն եւ պատասխանատուութիւն ընձեռնած 1935էն ի վեր — գերագոյն իշխանութեան կը կոչուի, անոր տալու համար փայլ մը զոր երբեք չէ ունեցած եւ ... հոն դեր մը խաղալու համար, որ իր նախորդներէն ոչ մէկուն վստահուած է:

«Խորհրդանշան կուսակցութեան շատ ... ականութեան, որուն բոլոր գիտակցութեան ծառայած է, ավքեր ալ ըլլան անոնք, գէմ պէտք է գնէ տագնապի որ ծանրօրէն կը սպառնայ համաշխարհային համայնավարութեան միասնականութեան:

«...ծի չրջան մեծ գեսպան, քաջ ... այցելած է համայնավար երկիրներէ բոլոր մայրաքաղաքները, Պեկինը 1954ին Թիթոյի հետ հաշտութեան համար, 1956ին Վարշաւա էր Կոմուլքայի ... համար, 1963ին Բու ... է Քասթրոյի սիրտը առնելու համար խորհրդային հրթիռներու քաշուելուն ... թիւ: Այն պահուն ուր Խրուշչեւ գործունէութիւններ ունի շուրջը հաւաքելու համայնավար կուսակցութիւնները, նոր նախագահը աւելի մեծ հեղինակութիւն պիտի ունենայ քոյր կուսակցութիւնները ... համար:

«Խորհրդային եւ ասիական բարեկամութեան մարդն է: Այցելած է Հնդկաստան, Փաքիստան, Ճափոն, Աֆղանիստան, Ինտոնեզիա եւ քանի մը անգամ ... Աւելի շուտ սեւէ մէկը պիտի ... հաշտութեան ճամբան բանալ ... հետ եւ փարատել այն վտանգը, ... չինական հերձուածը կը պատճառէ համայնավար աշխարհին:

«68 տարեկանին, յաջորդելով Սվերտ..., Կալինինի, Շվերնիկի, Վորոշիլո... եւ վերջապէս՝ Բրեժնեւի, Հանրապետ... պետով Հայը, ամէն բանէ առաջ, ... մանուկէն է, փոխանակու... մարդն է, ժամանական հարցերու ... Կրեմլինի ամէնէն լուսաւոր մարդը: ... պահուն, ուր Խրուշչեւ իր քաղաքականութիւնը կը հիմնէ իր ժողովուրդին ... մակարդակի բարելաւման եւ իր դիւանագիտութիւնը՝ խաղաղ համակեցութեան վրայ, Միկոյեանի բարձրացումը, այս ուղղութեամբ, խորհրդանշական է»:

×

Անաստաս Միկոյեան ծնած է Սանահին, Լոռիի չրջան, 1895ին: Նախնական ուսումը կատարած է Թիֆլիզ, ուր Ներսիսեան վարժարանի մէջ իբրեւ ուսուցիչ ունեցած է Արշակ Ջամալեան: Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանի մէջ, աշակերտած է Աշոտ Յովհաննիսեանի: Այդ չրջանէն եղած է Թունդ համայնավար եւ արագ վերելք մը ունեցած է: Նախ Բագուի գործիչ, ապա եղած է Հիւսիսային Կովկասի ընդհ. քարտուղար: Կանչուած է Մոսկուա, ուր մնացած է միշտ, պատասխանատու պաշտօններով:

Իբրեւ փոխ-վարչապետ, Անաստաս Միկոյեան կենսական դեր կը խաղար խորհրդային կառավարութեան մէջ: Ինքն է որ ամէնէն լաւ կը ճանչնայ Արեւմուտքը եւ արտասահմանը ընդհանրապէս: Առջի օրուան այս նշանակումը Խրուշչեւի առաջարկով, նուիրագործումն է երկար եւ հաւատարիմ ասպարէզի մը: Գերագոյն Խորհուրդի նիստին առջեւ, Խրուշչեւ հետեւեալ խօսքերով բրած է իր առաջարկը.— «Կը խորհիմ թէ պէտք չկայ ձեզի ներկայացնելու ընկեր Միկոյեանը, ծանօթ էք քաղաքական եւ պետական մարդու այն մեծ աշխատանքին զոր տարած է եւ կը շարունակէ տանիլ Անաստաս Իվանովիչ, կուսակցութեան եւ խորհրդային պետութեան մէջ: Ընկեր Միկոյեան հաւատարիմ Լենինիստ մը եղած է, գործունեայ պայքարող մը համայնավարութեան դատին համար: Իր գործունէութիւնը ծանօթ է մեր ժողովուրդի տասնեակ տարիներէ ի վեր: Ծանօթ է ոչ միայն մեր երկրին մէջ, այլեւ արտասահման: Խորհ. Միութեան համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէն կը խորհի թէ Անաստաս Միկոյեան արժանի է որ իրեն վստահուի Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի Պրեզիտիումի Նախագահի կարեւոր եւ բարձր պատասխանատուութիւններով լեցուն պաշտօնը»:

Երբ Միկոյեան ոտքի կ'ելլէ, յուզուած, բոլոր երեսփոխանները կը ծափահարեն զինքը, եւ «հայկական շատ գգալի շեշտով մը», ինչպէս կը գրեն Ֆրանսական թերթերը, իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ.— «Ջերմ եւ սրտագին շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ այն վստահութեան համար զոր ցոյց կուտաք ինծի: Ձեզ կը վստահեցնեմ թէ ինչ որ կրնամ կ'ընեմ արդարացնելու համար Կուսակցութեան եւ Գերագոյն Խորհուրդի վստահութիւնը: Պիտի պայքարիմ եւ աշխատիմ ապահովելու համար համայնավարութեան յաղթանակը»:

Ֆիկառօ կը նկարագրէ տեսարանը.— Կարճահասակ, թխադէմ իր մութ գոյնով գլեստին մէջ, Միկոյեան չէր կրնար ծածկել իր յուզումը, զոր հաղորդեց բոլոր երեսփոխաններուն եւ ներկայ հանդիսականներուն, երբ բեմ բարձրացաւ ընդունելու համար Պետութեան գեկավարի պաշտօնը: Կարելի էր նկատել որ իր հայկական շեշտը երբեք այդքան զգալի չէր եղած:

Տիրող կարծիքն այն է, որ Բրեժնեւ կլանուած է կուսակցական աշխատանքներով, ինչ որ անհրաժեշտ դարձուցած է այս փոփոխութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, Միկոյեան կը մնայ Խրուշչեւի աջ բազուկը եւ ամէնէն աւելի լուսաւոր եւ մտերիմ խորհրդատուն: Եթէ իր արտաքին գործունէութիւնը պիտի պակսի, իր քաղաքական ազդեցութիւնը չի փոխուիր:

Ուշագրաւ կարծիքն այն է որ Բրեժնեւ կրնայ Խրուշչեւի յաջորդը նկատուիլ:

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆԻ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Կիրակի առաւօտ, խուռներամ բազմութիւն մը, ի շարս որուն բազմաթիւ Հայեր Փարիզէն, լեցուցած էին Լիզիէօյի Մայր Եկեղեցին, ուր կը պատարագէր Հաւատոյ Տարածման Ս. Ժողովի նախագահ՝ Կարդինալ Աղաճանեան: Արարողութեան ներկայ էր նաեւ նախարար՝ Թրիպուլէ:

Բազմաթիւ կրօնաւորներ կը շրջապատէին Կարդինալը, ինչպէս Ռուանի արքեպիսկոպոսը, Պայէօյի եւ Լիզիէօյի եպիսկոպոսները եւ Կարապետ եպիսկ. Ամատունի:

Կարդինալ Աղաճանեանի արտասանած քարոզը, մանաւոր գնահատանքի արժանացաւ եւ Փարի – Նորմանտի կը գրէ այս առթիւ.— Կարդինալ Աղաճանեան վերապրող խորհրդածութիւններով նուրբ հոգեւոր ճառ մը խօսեցաւ: Նախքան այս քարոզը տեղւոյն եպիսկոպոսը մանաւոր շնորհակալութիւն յայտնած էր հայ Ծիրանաւորին, որ ընդունած էր անձամբ նախագահել տօնակատարութեանց արարողութեանց, մանաւոր փայլ մը տալով անոնց՝ իր ներկայութեամբ:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԻ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԸՆԴՀ. ԱԲԲԱՀԱՅՐԸ՝ Հ. ՀՄԱՅԵԱԿ Վ. ԿԷՏԻԿԵԱՆ

— * —

Վենետիկէն ստացանք հեռագիր մը որ կը հաղորդէր Հ. Հմայեակ Վ. Կէտիկեանի ընտրութիւնը իբրեւ ընդհ. Աբբահայր Վենետիկոյ Մխիթարեան Ուխտին:

Ծանօթ է որ Մայրավանքին արքայութիւնը մշտնջենական չէ եւ ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ վեց տարին անգամ մը: 1958ին անգամ մը եւս կը վերընտրուէր Սրապիոն Ծ. Վ. Ուլուհոճեան, յետագային եպիսկոպոս, որ ցարդ կը վարէր իր պաշտօնը:

Նոր Աբբահայրը, ծնած է Տրապիզոն 1905, Հոկտ. 2ին, քահանայ ձեռնադրուած է 1930ին: Իր վերջին պաշտօնն էր՝ մեծաւոր Հռոմի Մխիթարեան Ընծայարանին եւ Ս. Ղազարի գործակալ Վատիկանի մօտ:

«ՊԷՏՔ ՉԷՐ ԿԱԽԵԼ ՀԱՅՈՑ ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԸ»

Րէֆիք Հալիտ Գարայ, որ Իթթիհատականներու եւ յարակից շրջաններու մասին յօդուածաշարք մը սկսած է Եճի Թանինի մէջ, անդրադառնալով առաջին աշխարհամարտի դէպքերուն, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ, ի պաշտպանութիւն Թուրք ջարդարարներուն.—

«Մահմուտ Շէվքէթ Փաշայի սպանութիւնը ողբերգութիւն մըն էր, ինչպէս ողբերգութիւն մըն էր նաեւ պատերազմէն վերջ երկու Թուրք ազգակիցներու մահուամբ պատժուիլը, իբր հեղինակ տարագրութեան դէպքերուն: Զանոնք կախեցին յաղթական պետութիններու պայրոյթը մեղմելու եւ իբր թէ շահ մը ապահովելու համար հաշտութեան բանակցութեանց մէջ: Պէտք չէր որ կախուէին: Այսօր գերման կառավարութիւնն ալ կը պատժէ Հրեաներու ջարդարարները, բայց ոչ մահապատժի ձեւին տակ: Ես հաւատարապէս կը նզովեմ թէ՛ խոնարհ... հայրենիքին բնաջնջման եւ տարագրութեան հեղինակները, եւ թէ Ջինայադարին գանոնք մահուամբ պատժողները»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ վարչապետը, Յուլիս 14ի յեղափոխութեան տօնին առթիւ, կարգ մը ազգայնացումներ հռչակեց որոնք խոտոր կը համեմատին, մանաւանդ Արէֆի, ցարդ բրած յայտարարութեանց: Մինչ կը դատապարտէր Պասսըր իր «անասուանութեան» համար, այսօր իր տուած որոշումները ցոյց կուտան թէ կը հետեւի Նասրի: Ազգայնացած են 32 հաստատութիւններ, որոնց կարգին յիշենք դրամատուները, ապահովութեան ընկերութիւնները, ծխախոտը: Ազգայնացմանց ընդհանուր թիւը 32 է:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ Թաս գործակալութիւնը կը հաղորդէ որ Կեդրոնական Կոմիտէի եւ կառավարութեան որոշումով Ուկրայնիոյ Զիտոմիրի քաղաքը ասկէ նաք Թորէզ պիտի կոչուի, ի յիշատակ Ֆրանսացի համայնավար պարագլուխին: Թորէզի մարմինը չորեքշաբթի առաւօտէն մինչեւ հինգշաբթի ժամը 3, մնաց կուսակցութեան կեդրոնատեղին, Շաթօտօնի հրապարակը: Ամբողջ շէնքը վերէն վար ծածկուած էր սեւ հսկայ քօղով մը, որու վրայ փռուած էր կարմիր դրօշը եւ կողքին՝ Ֆրանսական եռագոյնը: Երկու օրուան ընթացքին հազարաւոր հոգիներ, պոչ բռնելով, իրենց վերջին յարգանքը մատուցին Մօրիս Թորէզի: Ցաւակցութիւն յայտնած է նաեւ Ծերակոյտի նախագահ Կասթոն Մոներվիլ:

ԿԱՍԹՈՆ ՄՈՆԵՐՎԻԼ կը հերքէ այն լուրը զոր հաղորդած էին կարգ մը թերթեր, ինչպէս Լը Մոնտ, ըստ որուն ներկայ էր Յուլիս 14ի տօնակատարութիւններուն եւ ... Կոլի ձեռքը սեղմած էր: Ծերակոյտի նախագահը Բորտոյի է ... մըն է եւ Լը Մոնտ կը գրէ թէ լրագրողները շփոթած են Մոներվիլը պաշտօնական այցելուի մը հետ, որ Փարիզ կը գտնուէր:

ԱՐԻԶՈՆԱՅԻ ծերակուտականը՝ Կոլտուոթըր պաշտօնապէս Հանրապետականներու նախագահական թեկնածու ընտրուեցաւ Միացեալ Նահանգներու մէջ:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ յոյն – ուղղափառ Սինայի լերան վանքը հաւանաբար անհետանայ, վանականի չգոյութեան պատճառաւ: Սինայի արքեպիսկոպոսը՝ Գէորգ. Փորփիրիոս ազդարարութիւն մը բրած է, կոչ ընելով բոլոր անոնց որոնք վանական կեանք ընտրած են որ Ս. Կատարինէի վանքը երթան: Այդ վանքը շինուած է 6րդ դարուն: Իր գրադարանը եւ ձեռագիրները աշխարհի ամէնէն հազուագիւտներէն են:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Իզվեստիան նկրողութիւն կը խնդրէ Դաշնակցային Հանրապետութեան նախագահ՝ Լիւպքէ, զոր Կեսթափոյի գործակալ որակած էր քանի մը օր առաջ: Խորհրդային թերթին այս չքմեղանքը տեղի կ'ունենայ իր խմբագրապետին՝ Աճուպէյի, Պոն այցելութեան նախօրեակին:

ԿԻՊՐՈՍԻ կառավարութիւնը խիստ կերպով բողոքած է Թրքական կառավարութեան մօտ Թուրք զինուորներու ցամաքահանման համար:

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՁԵՌԱԳՐԱՑ ՑՈՒՑԱԿՆԵՐ

(Դ. եւ վերջին մաս)

ՉՈՐՐՈՐԴ (1964)

Զմմառի վանքի մատենադարանին ցուցակը, 1964 *թուականին*:

Իրականին Զմմառի վանքին մէջ տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունի ձեռագիրներու երեք հաւաքածոյ, ծանօթ հետեւեալ բաժանումներով՝ Զմմառեան Հին ձեռագիրք, Զմմառեան Նոր ձեռագիրք *եւ* Անտոնեան ձեռագիրք: *Այս վերջինները վանք հասած են 1925 թուականին նախկին Անտոնեան Միաբանութեան Օրթագիւղի (Պոլսոյ արուարձան կամ թաղամաս) վանքէն: Անոնք ալ նախապէս կը գտնուէին Հռոմի նոյն միաբանութեան Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ վանքին մէջ եւ որուն համառօտ ցուցակը պատրաստած էր Օրմանեան: Անոնց մասին կը խօսինք երբ ցուցակը տպուի:*

Զմմառի հին ձեռագիրք կը սեպուէին 154 հատ եւ նորեր՝ 783 հատ, որոնց նորագոյնները միաբաններու կողմէ կատարուած ընդօրինակութիւններ կամ թարգմանութիւններ են, միւսները աւելի կարեւոր:

Միջազգային Ա. Պատերազմի ընթացքին, մինչ ահ ու դող եւ սով կը տիրէր ամենուրեք, նոյնիսկ Լիբանանի մէջ, յամառ աշխատող վանական մը՝ Հ. Մեսրոպ Վ. Քէչիչեան, ծագումով կեսարացի, կը լծուի վանքին ձեռագիրները ցուցակագրելու կլանիչ գործին եւ կը կազմէ ազուոր փունջ մը 422 գրչագիրներու: Պատերազմէն վերջ հայկական ցուցակը Վիեննա կը ղրկէ տպագրութեան համար: Վիեննայի տպեալներու գրացուցակին մէջ երկար տարիներ Զմմառի ցուցակը արձանագրուած էր ընդ մամլով, *ուրիշ ցուցակներու պէս: Այն ատեն է որ լուսահոգի Հ. Ակինեան կը հաւաքէր գրչագիրներու ցուցակները, սակայն կը պակսէին դատ հատորներով զանոնք տպագրելու միջոցները:* Հանդէս Ամսօրեայի *էջերն ալ չէին բաւեր երկարաշունչ ցուցակներու տպագրութեան, ինչպէս էր պարագան վանքին իսկ գրչագիրներու Բ. հատորին:*

Շնորհիւ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան կարգադրութեան, այժմ ան լոյս կը տեսնէ հաստափոր հատորով մը, մեծադիր 809 էջ, երկսիւն, Վիեննայի Սպեսիպլիզէ *տպարանին յատկութիւններով:*

Զմմառի վանքին ձեռագիրներուն մէկ մասը անձամբ ուսումնասիրած ըլլալով, տպուած ցուցակին մէջ կէտ մը ուշադրութիւնս գրաւեց: Հ. Ակինեան թիւերու փոփոխութիւններ կատարած է նոր կարգ մը տալու համար անոնց՝ Աստուածաշունչ, Յայսմաւուրք, Աւետարան են.: Ձեռագիրները ժամանակին արդէն տարբեր թուարկութիւններ կրած էին. վերջապէս Քէչիչեան զանոնք կարգի դրած էր եւ կարելի էր դիւրութեամբ գտնել փնտռուած ձեռագիրը, Քէչիչեանի Ցուցակին ընդօրինակութեան շնորհիւ, որ Զմմառի մատենադարանին մէջ պահուած էր: Իրաւ է որ տպագրողները ցանկ մը զետեղած են ցուցակին հին թիւ, նոր թիւ *սիւներով: Սակայն Քէչիչեանի հին եւ նոր թիւերը խառնաշփոթութիւն կը ստեղծեն: Օրինակով մը բացատրեմ խնդիրը: Վանքին ամէնէն ընտիր գրչագիրներէն մէկն է Մխիթար Գոշի հռչակաւոր Դատաստանագիրքը, 1240 թուականէն առաջ գրուած եւ ծանօթ է ամենուրեք 8 թիւով: Արդ հին 8 թիւին դիմացը դրուած է 189, որ է «Գիրք Ժողովոց Եկեղեցւոյ»: Այդ հանրածանօթ թիւ 8ը եղած է նոր ցուցակին մէջ թիւ 180 եւ անոր հին թիւ տրուած է 226: Անպատեհութիւն:*

Ցուցակագրութեան սովորական կարգը, զոր որդեգրած են Տաշեան, Սարգիսեան եւ ուրիշներ, կ'արդարանայ ի հարկին նոր՝ անծանօթ հաւաքածոյի մը համար, բայց նուազ արդարանալի կը գտնեմ 1915ին պատրաստուած եւ հեղինակը բացակայ ցուցակի մը համար 1964ի տպագրութեան մէջ սոյն կամայական փոփոխութիւնները: Յառաջաբանն իսկ կը խոստովանի որ ամբողջ բնագիրին մէջ փոփոխութիւնները սրբագրուած չեն եւ «յիշուած թիւերը տեղ-տեղ մնացած են Քէչիչեանի թիւերով»:

Հոս անկարելի է վեր հանել այդ 442 գրչագիրներուն կարեւորագոյնները: Արդէն ցաւ է յայտնել որ անոնցմէ փոքր մաս մը՝ արժէքաւորներէն անշուշտ, այժմ գոյութիւն չունին վանքին մէջ, հարկ եղած ըլլալով «նեղ օրերու մէջ» զանոնք վաճառքի տալ: Անոնց իսկ մանրամասն նկարագրութիւնը մասամբ կը մխիթարէ կորուստին համար:

Հաւաքածոն ճոխ է գրչագիրներու հնութեամբ (40է աւելի 12րդ դարէն մինչեւ 15րդ դար), նոյնպէս մշակուած նիւթերու կարեւորութեամբ, զանազանութեամբ եւ յիշատակարաններու այլազանութեամբ: Արդէն յիշատակեցի Մխիթար Գոշի Դատաստանագիրքին գրչագիրը. յիշատակեմ նաեւ Գագատիս գրուած եւ ծաղկուած գեղեցիկ մագաղաթեայ աւետարան մը, զոր բանասէրներու ներկայացուցի « Հանդէս Ամսօրեայ »ի 1961ի յոբելինական հատորին մէջ: Մխիթար Հերացիի մէկ բժշկարանը մասամբ կը տարբերի Վենետիկ տպուածէն: Ամիր Տովլաթէն կայ ի մէջ այլոց ընտիր գրչագիր մը՝ «Օգուտ բժշկութեան»:

Յիշատակարաններէն ակնարկեմ մէկ հատին, որ Յակոբ Գ. Կաթողիկոսին մահուան թուականին կը վերաբերի: Կիլիկիոյ մէջ կաթողիկոսական աթոռին բարձրացած է 1404 կամ 1405 թուականին ցուցակի պարագաներու մէջ, նոյնպէս միեւնոյն թուանշումով: Բայց ե՞րբ: Ընդհանրապէս 1411ին կը դնեն զայն: Այսպէս Օրմանեան (Ազգապատում, *լուսանցքի թիւ 1405), Աճառեան* (Անձնանունների բառարան, *Գ. հատոր, էջ* 499) *տակջին տողին վրայ կը դնէ 1404-1414, սակայն բնագիրին մէջ կ'ըսէ. «Յակոբը իր թշնամիների ձեռքով թունաւորուելով մեռաւ 1411 թ.»: Այս Յակոբը այն կաթողիկոսն է, որ Գրիգոր Տաթեւացիի միջամտութեան վրայ նզովքի կապանքէն արձակած էր Աղթամարի Դաւիթ կաթողիկոսը եւ կը պատրաստուէր միացնելու Աղթամարը Կիլիկիոյ ընդհանրական աթոռին:*

Արդ՝ պատկառելի ճաշոց մը, թիւ 28 (Քէչիչեան ցուցակ, էջ 44-50) կը դնէ թէ սոյն ճաշոցը աւարտեցաւ ի թուին ՊԿԳ (1414) *«ի հայրապետութեան Տեառն Յակոբայ...»: Հայ եկեղեցական պատմութեան համար սոյն թուականի ճշդումը կարեւոր է, եթէ ստուգուի այլուր նաեւ: Արդէն 1411 թուականը պարզ ենթադրութեանց վրայ հիմնուած է:*

×

Քանի օգտակար ծանօթութիւններ պիտի կրնայինք քաղել գրախօսուած չորս Ցուցակներու յիշատակարաններէն: Ջանացի կրցածիս չափ խուսափիլ թեքնիք խնդիրներէ, մատչելի դարձնելու գրութիւնս: Յոյս ունիմ որ յաջորդ չորսը՝ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան պատմա-բանասիրական ուսումնասիրութիւնները աւելի հետաքրքրական կ'ըլլան շատերու:

Հ. ՅՈՎՀ. ՄԸՍԸՐԵԱՆ

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

Զ.

Պետերբուրգէն ետք՝ Վիեննան կը հետաքրքրուի Թորամանեանի գործնական եւ տեսական աշխատանքներով, եւ 1913ին՝ հայկական ճարտարապետութեան գիտական ուսումնասիրութեան հիմնադիրը կ'անցնի Վիեննա՝ Փրոֆ. Ժօզէֆ Ստրզիգովսքիի անձնական հրաւէրով « Օրիէնթ ունտ Ռոմ »*ի աշխարհահռչակ հեղինակը, որ արեւմտեան հնագիտական շրջանակները ցնցած էր քրիստոնէական արուեստին նախատարերքը Արեւելքի մէջ տեսնելով, մեծապէս շահեկան կը գտնէր Թորամանեանի հետ միասին պատրաստել ընդարձակ եւ համադրական ուսումնասիրութիւն մը՝ հայկական ճարտարապետութեան մասին: Ասիթայի եւ Իրանի մէջ իր գտած քառակուսի յատակագծով գմբէթակիր կառուցուածքներու նախատիպարները գիտ... ղի քրիստոնէական տաճարները ... հոլովոյթի՝ եւ մշակման աշխատանքը չէր կրցած ճշդել, եւ ահա հայկական արուեստին բազմարժէք օղակը կուգայ շղթային երկու ծայրերը միացնելու: Հայաստանը... քրիստոնէական սկզբնական կերպարներու դարբնոցը, անոնց յետագայ զարգացման եւ նոր ու անկախ բարդ տիպարներու ստեղծման ինչ իսկական* լաբորաթուար:

Աշխատանքներու բնոյթի ճշգրտումէն եւ ծրագրի պատրաստութենէն ետք Թորամանեան կը վերադառնայ Հայաստան, Վիեննա ձգելով իր չափագրութիւնները, վերակազմութեան նախագծերն ու ձեռագիրները: 1913ի աշնան Հայաստան կուգայ նաեւ Ստրզիգովսքի, Վիեննայի համալսարանի նախաձեռնութեամբ կազմուած գիտական արշաւախումբը ղեկավարելու եւ Թորամանեանի հետ միասնաբար՝ տեղւոյն վրայ քննելու համար գործնական ու տեսական բազմ... հարցերը, որոնց լուսաբանումը անհրաժեշտ էր ծրագրուած ընդարձակ աշխատութեան լրումին համար:

Համաշխարհային պատերազմի ծագումը պատճառ կը դառնայ սակայն որ Ստրզիգովսքի անյապաղ վերադառնայ Վիեննա, եւ երկու գիտականներուն միջեւ կապը կտրուի: Հիմնուելով ամբողջութեամբ Թորամանեանի ձեռագիր եւ հրատարակուած աշխատութիւններուն վրայ Ստրզիգովսքի 1918ին հրատարակեց իր «Հայոց ճարտարապետութիւնը եւ Եւրոպան» մեծածաւալ գործին երկու հատորները: Ճիշդ է, ան իր յառաջաբանին մէջ թէ աշխատութեան ամբողջ երկայնքին՝ անհրաժեշտ յարգանքն ու տուրքը կուտայ Թորամանեանին՝ նշելով անոր չափագրութիւններուն ճշգրտութիւնը եւ վերլուծութեանց բացառիկ տարողութիւնը, սակայն Վարպետ իրաւունք ունէր վշտանալու, քանի որ, ի վերջոյ, իր անձնական աշխատանքներն էին որ լոյս կը տեսնէին՝ բայց ուրիշի մը անունով: Ճիշդ է, Ստրզիգովսքի պարկեշտութիւնը ունեցաւ գրելու. «Ես այս գիրքը որպէս նախնական աշխատութիւն կը յանձնեմ գիտական աշխարհին, փափաքելով յետագայ աշխատանքներու ճամբայ բանալ անոր համար, որ ամենամեծ վաստակը ունի այս բոլորին մեր ծանօթացման մէջ», սակայն աւելի ամբողջական պարկեշտութիւն մը կը պահանջէր՝ որ գիրքը կրէր երկու հեղինակի անուն, — առաջինը Թորոս Թորամանեան, երկրորդը՝ Ժօզէֆ Ստրզիգովսքի:

Պատերազմի ընթացքին ինքը՝ Թորամանեան ծանր օրեր ապրեցաւ, իր ընտանիքին հետ ատեն մը մնալով Ալեքսանդրապոլ, թուրք բանակի յառաջ-

ՀԻՆ ԼԷՋԵՐ

ԱՐՄԱՇԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ամէնուն աչքերը կը վառի՛ն արցունքով: Եկեղեցիին մէջ լապտերները կանգուն են դեռ՝ նորոգութեան պատճառով, եւ իրենց ստուերները՝ պլպլուն լոյսերուն քմահաճոյքին հետ կը դողդղան, կը վազվռտեն պատերուն վրայ, վիթխարի մանուկներու թեւերուն պէս: Անդին, Աստուածածնի գաւթին մէջ, ամէնքը ոտքի ելած են, իրենց հոգիին բոլոր զօրութեամբը, իրենց մարմնին ամբողջական ընծայումովը ընկերանալով աղօթքին որ կ'ուղղուի առ Տիրամայրն: Խենթերը, ջլախտաւորները կարծես սահմռկած են ու ապշութեամբ կը դիտեն իրենց չորս բոլորտիքը:

Քովս կին մը կայ, ներկուած մազերով ու շպարուած դէմքով, անճաշակ ճոխ արդուզարդ մը բրած, որ երեսի վրայ դեղինը ինկած է, կուրծքը ծեծելով, հոգ չտանելով որ իր յորդ արցունքները կ'աւրըշտկեն դէմքին բոլոր խնամեալ սնգոյրները, ու իր ամբողջ էութիւնը հառաչ մըն է միայն, իր կուրծքէն անզուսպ արձակուելով, հառնող երկարումի մը մէջ սպառելով:

Անդին աղօթքը կը շարունակէ.

«Ահա կաթիլ մի կաթին քումդ կուսութեան յանձն իմ անձրեւեալ՝ կենայ ինձ զօրէ»:

Ա՜խ, ա՜խ, ա՜խ: Ու ձայնարկութիւնները կը յաջորդեն իրարու, հեծկլտուքները ու թառանչները օղակ օղակ կը բարձրանան օդին մէջ, եկեղեցիին կամարներուն զարնուելով: Խառնուած բոլոր այդ ժողովուրդը, հաւատքի անդիմադրելի մղման մը տակ, ամբողջ անձնամատոյց հոգի մըն է լոկ, առ Տիրամայրն ուղղուած, անձնամատոյց աղերսանք մը, պաղատանք մը, անոր մէջ հալելու, երկրային կապերէն ազատելու, դէպի վեր սաւառնելու հզօր բղձանքով մը: Ու հաւատքի այդ անհուն անսահման պոռթկումին առջեւ, որուն նեղ կուգայ եկեղեցիին յարկածածուկ չէնքը, անբացատրելի խանդաղատանք մը կը լեցնէ հոգիս: Ուրնանի պատմութիւնը կուգայ միտքս: Պրըթանիի մէջ աւանդութիւն է թէ Իս անուն քաղաք մը ծովուն մէջ անյայտ կորսուած է: Ձկնորսները տարօրինակ պատմութիւններ ունին անոր վրայ: Փոթորկի օրերը, կը հաւատեն, ալիքներուն խորը կը տեսնուի անոր եկեղեցիներուն սլաքներուն կատարը. անդորրութեան օրերը, անդունդէն կը բարձրանայ ու կը լսուի անոր զանգակներուն ձայնը, օրուան ժամերգութեան եղանակին համաձայն: «Յաճախ ինծի այնպէս կուգայ թէ սրտիս խորն ունիմ Իս քաղաք մը որ տակաւին կը հնչեցնէ զանգակներ՝ յամառաբար հրաւիրելու սրբազան պաշտամունքներուն հաւատացեալներ որոնք ա'լ մտիկ չեն ըներ»: Ու այդ բոլոր ժողովուրդին հանդէպ որ մէ'կ մտածումով մը միացած է, խորհելով այն գերագոյն զօրութեան վրայ որ գոնէ այդ վայրկեանին բարի, անկեղծ, անշահախնդիր, խանդավառ ու մարդասէր կ'ընէ այդ բոլոր մարդիկն ու կիները, «կանգ կ'առնեմ մտիկ ընելու համար այդ գաղտագողի թրթռումներուն, որոնք անվախճան խորութիւններէն գալ կը թուին ինծի»:

Ը.— ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

Արմաշի վանքին դրան առջեւ տարածուող ընդարձակ հրապարակը, ուր տեղի կ'ունենայ բանայիրը, *ամէնէն խառնակ ու այլակերպ տեսարանը կը ներկայացնէ զոր տրուած ըլլայ մարդուս դիտել երբեք: Բազմութիւնը, եկեղեցիին մէջ իր աղօթքը կատարելէ ու մոմը վառելէ յետոյ, դուրս կ'ելլէ անմիջապէս՝ մէկ մասը բացօթեայ արձարաններուն մէջ օղի խմելու եւ միւս մեծագոյն մասը՝ անոր օղի խմելը դիտելու համար:*

Եկեղեցիին դրան քովէն անմիջապէս կը սկսին առժամապէս հաստատուած փայտաշէն խարխուլ խանութներ, աղտոտ ուտելիքներու, անուշեղէններու, շարբաթներու՝ որոնց դիմաց պզտիկ աղաքներ շարուած մատուրներն կը լցեն: Փեթեղակներ, իրենց ապրանքները գետինը փռած, կիներու մեծ բազմութիւն մը հաւաքած են իրենց շուրջը. գեղացի աղջիկներ, գունաւոր ապաշխաններու, ... լունքներու, ապարանջաններու, ... մատանիներու եւ օղերու տեսքէն հրապուրուած, երկար սակարկութիւններ կը տապլտկին իրենց պչրասիրութեան դրդումին եւ գեղացիի հաշուագիտութեան միջեւ:

Այդ խանութներու շարքը կ'երկարաձգուի մինչեւ Արմաշի գիւղը, որուն տուները, վերջին հրդեհէն այրած, ... ամբողջովին չինուած են: Այս «չինուած» ... բառը սխալ բառ. «հիւսուած» պէտք է ... սել. տուներուն մեծ մասին արտաքինը ... երեւոյթ ճիշդ կողովի մը պէս հիւսուած է:

Բանայիրը գուլ ու գագրում ... Երբ գիշեր կ'ըլլայ մանաւանդ, ... հրապարակը կը լեցուի բազմութեամբ, լոյսերով, թմբուկի ու փողի, լաբլէբ... նայի ու քէֆի *ձայներով, երգերով, ... մուկով: Բայց բուն Բանայիրը՝ «... տաղիտական» տեսակէտով՝ այս ... յին դարձութիւնը իր ... չատ վար կը մնայ մեր Պոլսոյ ... տօնախմբութիւններէն, բացի թերեւս ... իրենց* փիշէնճէն *որ չատ լաւ է, ... կորածին չափ բարձրանալով երկինքի մէջ. ու Պոլսոյ* hովարտաները՝ *... գեն օդին մէջ սուրացող լուսեղէն ... քին ազդած հաճոյքը կրկնապատկել ... իրենց մթերքը այս կողմերէն բերել ...*

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(Շար. – 10)

...ան հետեւանքով՝ գաղթելով Ղարաքի–... ապա Լոռի հեռաւոր գիւղերը, ...ի վերջոյ անցնելու համար Թիֆլիս՝ Թուր–... վիճակի մէջ: Փախուստի ընթացք–... անմխիթարելի դժբախտութիւնը ...ւ նաեւ կորսնցնելու իր ձեռագիր–... եւ չափագրութեանց թղթածրար–... կարեւորագոյն մասը:

...բախտաբար համեմատաբար քիչ ...ան է գրուած ու բսուած՝ Թորոս Թորա–...եանի խորհրդային ժամանակաշրջանի – իր կեանքի վերջին 14 տարիներու ...գործունէութեան մասին: Ճիշդ է, Կարօ Ղաֆադարեան կը գրէ — եւ պատճառ ... Պատմութեան Թանգարանի բաղ–... տնօրէնին անկեղծութեան ... — թէ «Թորամանեանն աշ–... պայմաններ ստացաւ ... ամենական կարգեր հաս–...տատելուց յետոյ միայն եւ իր կեանքի վերջին տարիներուն գործունէութեան ... ժամանակաշրջան ապրեց»: ...ճիշդ է նաեւ, որ ան անգամ ընտրուեց ... կարգ մը խնամակալութեան ... եւ շրջան ... Պատմութեան Թանգա–...րանի ճարտարապետական բաժնի վարիչ: ... կը սակայ սակայն ... թէ 9-10 տարիներու ընթացք–... Բագրատունեաց շքեղ մայրաքաղաքը ... աշխարհ բերած, գիտական աշխար–... իր Զուարթնոցի խնդրոյ վերակազմու–...թիւնը տուած, Տեկորը, Էջմիածինը, Ա–... աշխարհի եւ Շիրակի յուշ–...արձանները չափագրած եւ ուսումնասի–...րած Վարդեւոր, որ խորհրդային դարու–... կը սկսէր հայկական ճարտարապե–...տութեան աշխարհահռչակ մասնագէտ –... անխարդախ համբաւին տիրացած, ...իմնական ի՞նչ գործ տուաւ եւ իր ...ագիտ վաստակին վայել ո՞ր պա–...իներուն արժանացաւ խորհրդային 14 տարիներուն ընթացքին: Կուլտուրայի ...թեան ինստիտուտի անդամ ըլ–... ու գիտութեան վաստակաւոր գոր–... կոչում ստանալը, հոգ չէ թէ մա–... մը առաջ միայն, փառք ու ... է անշուշտ ամն ճարտարապետի ... հնագէտի համար, բայց Թորաման–...եանի մը անզուգական նպաստը հայ մշա–... չատ վեր կը մնայ ընթացիկ ... գնահատականներէն: «Շինութիւնն ... նրանց գործածութեան կերպը հին Հայաստանում» մէկ հատիկ գո՞րծը մի–... առանձին պիտի հրատարակուէր, երբ ... ճանչցող բոլոր հնագէտները կը ... որ Վարդեւորին փափաքն էր լոյս ... տեսնել իր աշխատութիւննե–... ամփոփուած թէ անտիպ՝ ամբողջա–... ժողովածուին: Թորոս Թորաման–... «Պատմական Թանգարանի ճարտա–...րապետական բաժնի համառօտ յատկա–... ցուցակ»ը կազմելո՞վ պիտի զբա–... թէ հնագոյն կամ միջնադարեան ...Հայաստանի կարեւոր ոստաններու պե–... պիտի ղեկավարէր: Որպէս ...թիւններու Պահպանութեան Կոմի–... մէկ պաշտօնեան գիւղէ գի՞ւղ պիտի

հրջէր նորէն՝ առանձին յուշարձաններ չափագրելու եւ կոմիտէին տեղեկագրեր ղրկելու համար, թէ պէտք էր գերագոյն ղեկավարն ու համադրողը կարգուէր Հայաստանի հնագիտական բոլոր աշխատանքներուն:

Երբ Հայաստանի վաստակաւոր հնագէտներէն ու ճարտարապետներէն մէկ քանիին կը յայտնէինք այն տպաւորութիւնը, որ խորհրդային տարիներուն Թորամանեանը չի թուիր վայելած ըլլալ բոլորի անխառն յարգանքը եւ իր վաստակին արժանի դիրքն ու պատիւները, կը պատասխանէին.— «Սխալւում էք. նրան մենք բոլորս յարգում եւ սիրում էինք, նա մեր բոլորի սրտին մէջ անջնջելի տեղ ունի»: Շատ լաւ կը հասկնայինք, բնականաբար, որ մեր խօսքը իրենց սրտին մասին չէր:

Թորամանեանի գործակիցներն ու գիտութիւնները Ակադեմիան իրեն տուին սակայն, պէտք է ընդունիլ, յետ մահու անհրաժեշտ մեծարանքը, 1942 եւ 1948ին հրատարակելով իր ամբողջական գործերը, երկու մեծածաւալ հատորներով (Կարօ Ղաֆադարեանի դասաւորումով): Երրորդ հատոր մը խոստացուած է մեզի, որ պիտի պարունակէ Վարդեւորին բոլոր չափագրութիւնները, յատակագիծերն ու վերակազմութիւնները: «Նիւթեր Հայկական ճարտարապետութեան պատմութեան» ժողովածուն, իբրեւ մեր ճարտարապետական արուեստի ուսումնասիրութեան հիմնաքար, հայ մշակոյթի ապետական այս ծառային մնայուն եւ անխարդախ փառքը կը կազմէ: Անոր մէջ կը գտնենք Թորամանեան մարդը՝ իր գեղարուեստական, մտաւորական եւ ազգային ապրումներուն վճիտ արտայայտութիւնով: Կը գտնենք Թորամանեան գիտնականը՝ ճշմարտութեան եւ արդարութեան անձնուէր սպասարկու, վերլուծական եւ — ինչ որ աւելի կարեւոր է — համադրական կարողութեամբ օժտուած միտք: Կը գտնենք մէկ խօսքով՝ Վարդեւոր, որուն համար Նիկողայոս Մառ կը գրէր.— «Թորամանեանի մէջ ես տեսնում եմ ճարտարապետական յուշարձանների լեզուի առաջին ուսուցիչին»:

ՀՐԱՉ ՏԱՄԱՆԱՊԵՏԵԱՆ

(Շար. – 6)

Աշխարհի վրայ բռնատէր չկայ որ սիրէ ճշմարտութիւնը, ճշմարտութիւնը չի հնազանդիր:

×

Երբ տասը հոգի որ նոյն բանը կը մտածեն, կը հաւաքուին, այլեւս չեն մտածեր:

ԱԼԷՆ

×

Ժամանակը շարժուն պատկերն է անշարժ յաւիտենականութեան:

ՊՂԱՏՈՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԶԷՆՔԸ

ՄԱՀԱՍՓԻՒՌ ԿԱԶԸ

Արեւմտեան Ինտիանայի մէկ բլուրին վրայ, ապահովութեան անանցանելի պարիսպով մը շրջապատուած խումբ մը շէնքերու մէջ, Միացեալ Նահանգները կ՚արտադրեն ու կը մթերեն ահեղի եւ մահասփիւռ քիմիական զէնք մը: Այդ զէնքը կազ մըն է, որ կ՚ազդէ ջղային կեդրոններուն վրայ: Օդին մէջ լուծուող անոր մէկ կաթիլը, երբ մարդու մորթին հետ շփման մէջ մտնէ, անմիջապէս կը մեռցնէ ենթական:

Այս կազը, զանազան մշակումներու ենթարկուելէ ետք, անծանօթ քանակութեամբ կը ներմուծուի հրթիռներու, ընդերկրեայ անցքերու եւ իբրեւ միջուկ՝ թնդանօթի ռումբերու մէջ:

Ներկայիս, այս կազի մշակման հաստատութիւնները կը գտնուին հոն, ուր նախապէս կը գտնուէր հիւլէական ուժի կեդրոնը եւ որ ծանօթ էին՝ իբրեւ Նիւփորթի հաստատութիւններ: Այս մահացնող կազի արտադրութեան մեծագոյն կեդրոնն է ան եւ երեք տարիէ ի վեր կը գործէ օրը քսանըչորս ժամ անդադար:

ԲԱՂԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԳԱՂՏՆԻ

Այս ահաւոր կազի քիմիական բաղակցութիւնը անծանօթ է: Հոն աշխատող մասնագէտի մը համաձայն, այս կազը մէկ քանի հարիւր անգամ աւելի թունաւոր է քիմիական ուրիշ որեւէ բաղակցութենէ: Կ՚ըսուի թէ այս կազը չորս վայրկեանէն կրնայ մեռցնել մարդս: Քոնկրէսին առջեւ եղած ուրիշ յայտարարութեան մը համաձայն, մէկ վայրկեանէն կը մեռցնէ:

Տեղեկատուութեանց գինուորական սպասարկութիւններն ալ կը հաղորդեն թէ այս կազը ա՛յնքան զօրաւոր է որ, անոր փոքր մէկ քանակութիւնն իսկ հիւլէական ռումբի մը չափ կործանարար արդիւնքներ կրնայ ունենալ: Եւ ասիկա կը նշանակէ թէ մեծ քանակութեամբ գործածուելու պարագային, ա՛յնքան աղէտաւոր հետեւանքներ կրնայ ունենալ որ, հիւլէական ռումբերու թոյնի ազդեցութիւնները գլէ անցնի:

Պետական հսկողութեան տակ այս կազը արտադրող ընկերութեան փոխ–նախագահին համաձայն, նախապէս հետազօտութիւններ եղած են միջատասպան դեղ մը պատրաստելու համար: Յետագային այդ միջատասպան դեղը փոխուած է ահեղի քիմիական զէնքի մը: Կազը կազմող նիւթերը կ՚եռացուին եւ իրերայաջորդ մշակումներէ ետք թանձրացած կաթի ձեւ կը ստանան:

Մասնաւոր մեքենաներով՝ կազը կը փոխադրուի բարձր շէնքի մը փակ յարկաբաժնին մէջ, ինքնագործ դրութեամբ մը հրթիռներու եւ պատերազմական ռու–

ՆՈՐԵՐ ՈՐ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ

Պուա – Քոլոմպէն Ժիրայր Երանեան յաջողութեամբ աւարտած է «Ելեկտրոնականութեան Բարձրագոյն Վարժարանը» ստանալով «Ելեկտրոնիք Ճարտարագէտ»ի վկայականը: Կրտսեր եղբայրը՝ Արման, յաջողութեամբ անցուցած է Պաքալորէայի քննութիւնը: Այս զոյգ առիթներով, ծնողքը 50ական ֆրանք նուիրած են Շաւիլի եւ Պուա – Քոլոմպի կրթական ձեռնարկներուն եւ 10 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Տէսինէն Նոր Սերնդական Արամ Գրիգորեան աւարտած է Լիոնի Իրաւագիտական Համալսարանը եւ ստացած իրաւագիտական Լիսանսը: Յաջողութեամբ աւարտած է նաեւ իմաստասիրութեան, ընկերային գիտութեանց եւ սպաներէնի դասընթացքները:

րիչ զէնքերու մէջ դրուելու համար: Սպաննիչ նիւթը ռումբերուն մէջ զետեղուելէ ետք, Բ. ճառագայթներով կը չափուի եւ ապա կազի կը վերածուի:

ՀԱԿԱԴԵՂԸ՝ ԱԹՐՈՓԻՆ

Երբ ռումբը պայթի, կազը ապատ կ՚արձակուի եւ մարդկային մարմնի շարժիչ ջղային կեդրոնները հարուածելով ու բոլոր կենսական օրկանները անդամալուծելով կը մահացնէ: Միայն մէկ հակադեղ գոյութիւն ունի — Աթրոփինը, որ սակայն պէտք է անմիջապէս տրուի: Իրագութիւնն այն է, որ այս կազը կ՚ազդէ առանց նախապէս լուր տալու, այսինքն, առանց ախտանշաններու:

Քիմիական այս դեղի արտադրութիւնը դրեթէ ոչինչ կ՚արժէ: Տարեկան ընդհանուր ծախքը երեքուկէս միլիոն տոլարի կը հասնի:

Նիւփորթի քիմիական հաստատութեանց տնօրէնութեան եւ ապահովութեան սպասարկութեանց կողմէ կանխազգուշական շատ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, լրտեսներու մուտքը եւ հոն աշխատողներուն համար ամէն վտանգ կանխելու համար:

Կազի արտադրութեան համար աշխատող ամբողջ անձնակազմը կ՚ընտրուի բժշկական յանձնախումբի կողմէ, որ կը հաստատէ ամէն մէկուն առողջական վիճակը: Իսկ կեդրոնական աշտարակին մէջ բոլոր աշխատողները մասնաւոր տարազներ եւ հակակազային դիմակներ կը կրեն: Եւ ատենը հեղ մը, ձեռնարկի առողջապահական սպասարկութեան կողմէ արեան քննութեան կ՚ենթարկուին: Նիւփորթի հաստատութեանց մէջ գոյութիւն ունի նաեւ լրիւ սարքաւորումով հիւանդանոց մը:

Քաղեց Վ.Է.Ն

ԽՈԴԵԴԱՆ

...ՆԷՆ ԲԱԺԱՆՈՒՈՒՄ Է ՍԵՒ ՍԱՐԻՑ

Հայրը երկար ժամանակ լուռ էր: Նրա ...ի առաջ փռուեր էր գալիս Հայոց Աշ–...ը, դատարկւում, ամայանում էր ... Տարօնը: Անդառնալի ցաքուցրիւ ... կում աշխարհի վրայ հարազատ չէ–... վերջին անօգնական բնակիչները: Եւ նա գդակը եա տալով ու գլուխն ... ափերի մէջ, յուզուած սկսեց ... իր «Մնաք բարով»: Սկզբում նրա ... խուլ հեւեւքներով թափւում էր իր ... մէջ: Գնալով ուժգնացաւ եւ Դաւ–...թի քարի վրայից որոտալի եղեւէջներով ... շրջապատի վրայ:

...Նա երբեք այդքան որոտում եւ սրտա–... չէր երգել Բռնաշէնցի այդ տա–... հովիւը.

— Մընաք բարով Եփրատեսք.
Մընաք բարով Տարօն ու Տաւրոս,
...նեաց աղբերք,
...լերինք,
Մընաք բարով մեր նախնեաց շիրիմք,
Սասուն ու Տարօնք,
Գրգուռ ու Նեմրովթ,
Մընաք բարով մեր Մեղրի ջուրք,
Եւ աղբերակունք.
— Երթա՛նք, հապա երթանք:
Մընաք բարով Խութ–Բռնաշէն,
Եւ Դաշտադէմ, եւ Արինք,
Գառնիովիտ եւ Իրիցանք,
— Երթա՛նք, հապա երթանք:
Մընաք բարով մեր վանորայք,
Մեծատան եւ նշխարք սրբոց,
Դաշտ ու ծաղկունք, երամ թռչնոց:
Երամք թռչնոց,
Ձեր ձագերով վայելեցէք
Մեր վայրն Հայոց,
Մինչ դառնանք մենք կամ մեր սերունդք,
Կամ մեր սերունդք...

Նա քնած որդուն առաւ չալակը եւ, իր տխրագին ողբը շարունակելով, վայր իջաւ Դաւթի քարից: Մերթ ուժգին եւ մերթ հանդարտ հնչում էր նրա խեղճագար երգը հայրենի ձորերի ու ժայռերի մէջ:

Ծծմակայ քթի տակ Տաւրոսն արթնացաւ:

— Էն է Սեւ սարը, — հօր չալակից եա դառնալով ասաց որդին: — Ա՛յ, էն Դաւթի քարն է, — մատնացոյց ըրաւ նա:

— Առանց էդ սարի ես մեռած եմ, լաօ, — պատասխանեց հայրը, վերջին անգամ նայելով հարազատ լերան:

Մի շաբաթ յետոյ Մուշ քաղաքում Տօնէն մեռաւ: Նա պառկած էր իր բարեկամ Մանուկ Եղիշէի ներքնայարկում, որ նրան էր տուել Հարսանիքի մատանին: Ամբողջ վերնայարկը կործանուած էր: Առաստաղը տապալուելով, իր մի ծայրով կախուել էր Խաչփողանի վրայ, իսկ միւսով՝ իջել էր այն սեղանին, որին Տօնէն դրել էր սնկերի կապոցը: Աւերակ պատին երեւում էր Եղիշէի հօր կախուած լուսանկարը՝ ծանր մուրճով գութանի խոփը կռանելիս: Ներքնայարկում, ուր հանգչում էր լեռնցին, փայտէ կոտրած սնտուկի շուրջը թափուած էին հին ձեռագրեր: Դրանք Եղիշէի պապի թղթակցութիւններն էին, որ նա գրել էր «Արծուիկ Տարօնոյ» թերթի խմբագրութեանը 1863–1865 թուականներին: Մի փոքր այն կողմ, դրան ճեղքից փչող գարնանային քամին ննջեցեալի պաղ ոտքերին էր հարուածում մի պատառոտուած թուղթ՝ Մասիսի նկարով եւ յայտնի մակագրութեամբ.

«Արդեօք գալո՞ւ է մի օր ժամանակ,
Տեսնելու Մասսի գլխին մի դրօշակ.
Եւ ամէն կողմից պանդուխտ հայ ազգիք
Դիմել դէպ իւրեանց ազատ հայրենիք»:

Այստեղ ու այնտեղ, այդ փոշեթաթաւ եւ ցաքուցրիւ թղթերի ու յիշատակների մէջ պսպղում էին հատուկենտ մատանիներ եւ օղեր, ո՛վ գիտէ, ի նկատի առնուած ո՛ր նորապսակների եւ զոյգերի համար:

Շինական Պօղոսը, Խողեղանը եւ Ստեփանը Տօնէի ունեցած կէս ոսկով քաթան առան, պատանեցին նրան եւ տարան թաղեցին Մշոյ Շէկ աւետարան եկեղեցու բակում, որ նայում էր սարալանջի այգիներին: Հետը դրեցին նաեւ իր հարանը եւ հաստ ձեռնափայտը:

— Հանգիստ ոսկորներիդ, Տօնէ, — գդակը վերցնելով, խօսեց Աստուրը: — Քո գերեզմանի առաջ երեք տղամարդ են նստած եւ երեք կին. Պօղոսն է, ես եմ, Ստեփանն է, Ոսկեհատը, Բայազը եւ Ազրուէթը: Խաղաղութեամբ ննջիր Տարօնի օրհնեալ հողում: Կ՚անցնե՛ն տարիներ: Հայաստանի վրայ արեւ կը ծագի՛, Տօնէ: Մենք էլ չենք լինի էս աշխարհում, բայց էն երգը, որ դու վառուած ասացիր, անմե՛ռ կը մնայ հայ շինականի սրտի մէջ: Էդ մեր Դաւթի ջաղա՛ցն էր, մեր թոնրան կրա՛կն էր, մեր տաք ու պաղ խաղերկա՛թն էր...

Իւրաքանչիւրը մի բուռ հող վերցրեց եւ շաղ տուեց ննջեցեալի վրայ: Երբ գերեզմանը ծածկուեց, Սեւսարը մի քանի պտոյտ գործեց շուրջը, հոտոտեց գետինը, տխրագին հաչեց ու հեռացաւ:

ԽԱԶԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

Տիկին Հռիփսիմէ Ումուրշատեան, Տէր եւ Տիկին Կրէկուառ Սիմոնեան եւ իրենց աղջիկը Սիլվի, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Էսքիճեան եւ զաւակները (Սելանիկ), Տէր եւ Տիկին Արշակ Քիրէչեան (Սելանիկ), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Եաղըճեան եւ զաւակները (Արժանթին), Տէր եւ Տիկին Ժաք Հալաճի եւ զաւակները, Տոքթ. Տուտի Փափազեան, Մամիկոնեան, Գասպեան, , Ժամկոչեան, Պուսալեան, Քիւթիւպեան, Քէօսէեան, Մալաւաղի, Արթինեան, Սիմոնեան, Կիւլպէնկեան եւ Քէլլէրեան ընտանիքները, խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՎԱՐԴԱՆ ՈՒՄՈՒՐՇԱՏԵԱՆԻ

(65 տարեկան)

մահը կաթուածի արկածով, Յուլիս 11ին:

Յուղարկաւորութիւնը այս շաբաթ, Յուլիս 18, ժամը 10,30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ ընդունիլ:

Յառաջ.— Մեր ցաւակցութիւնները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Մելքուհի Սողոմոնեան կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի, Լիոնի նորաշէն եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իր ամուսնոյն Գարեգին Սողոմոնեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

Նոյնպէս իր մօրը Տիկին Իսգուհիի, հօրը Սիմոնի, քրոջը Սաթենիկի, եղբայրներուն Յակոբի, Արամի եւ Կարապետի, Հռիփսիմէի եւ Սողոմոնեան ընտանիքի բոլոր ննջեցեալներու հոգւոյն համար:

Ցիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները այս շաբաթ գիշեր ժամը 8,30ին Միշակոյթի տան մէջ:

Կը խօսի ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբի կողմէ, հովանաւորութեամբ Անի կոմիտէի, այս կիրակի ամբողջ օրը:

Ծանօթ դաշտավայրը Պ. Փէլէի:

Փէլէի Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին եւ պաղ աղբիւրին մօտ:

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԼՈՒՍԱՐԵՒԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. Յ. ԿՈՇԿԱԿԱՐԵԱՆ (Վալանսէն):

Գեղարուեստական բաժին, բարձրախօս, առատ կերուխում, չափաւոր խորոված՝ մատչելի գիներով:

Կը հրաւիրուին Վիէնի եւ շրջակայքի հայրենակիցները:

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1964 – 1965

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ծրջանաւարտ աշակերտներու սակաւթիւ ազատ տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյապաղ Վարժարանի Տեսչութեան:

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
Sèvres (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

ՓԱՐԻԶԻ
ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ
Այս կիրակի կը խօսի
ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ
8 bis. rue des Ternes
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Նաճարեանի պարտէզը: Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը:

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Կարտանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Կարտանի Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ:

Օրակարգի հարցերը խիստ կարեւոր ըլլալով, մասնաճիւղին բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ժամուն ներկայ գտնուիլ այն ժողովին:

★

ԻՐԱՆԻ

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ

ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԻՒՆՔ

Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք

ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
Téléphone : 626031
Cables : 206 Tehran

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1 հոգիներ սենեակ. — Օրը 370 Ռ.
2 հոգիներ սենեակ. — Օրը 520 Ռ.
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, տուրքով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ

« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »

ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ»

24 Հոկտեմբեր Շաբաթ գիշերէն մինչեւ լոյս, Զ. Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

×

Հերոսներու Օրը կը տօնուի Վիէնի մէջ Յուլիս 19ին:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Խանասորի Արշաւանքի 67րդ տարեդարձը կը տօնուի Յուլիս 26ին, Կիրակի ամբողջ օրը, Վալպարի անտառին մէջ, Կարտանի մօտ, Էքսի ճամբուն վրայ:

Տօնակատարութեան առթիւ Բրիստոփոր ենթակոմիտէն վարձած է մասնաւոր օթոքարներ՝ դիւրացնելու համար քաղաքի շրջաններու հայրենակիցներուն փոխադրութիւնը:

Տոմսերը կարելի է ապահովել հետեւեալ հասցէներէն.— Ֆօքօ Ռէճս՝ ընկեր Քէօսէեան, 2 Ռիւ Պեռնար տիւ Բուա: Պառ Րաֆֆիէն, Ռիւ տէ Տոմինիքէն եւ ընկեր Տաքէսեանէն, Ռիւ տէ Փրքիթ Մառի:

×

Մարսէյլ – Սէն-Ժերոմի Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէն կը յայտարարէ թէ Սէն-Ժերոմի եւ շրջակայքի հայրենակիցներէն անոնք որ կը փափաքին ներկայ ըլլալ, այժմէն պէտք է արձանագրուին, Սէն-Ժերոմ Յ. Սիմոնեանի եւ Ս. Յարութիւնեանի մօտ, Սառքան-լա Ռոզ, Ա. Աւետիսեանի մօտ:

Տեղերը սահմանափակ են:

×

Հերոսներու օրուան տօնակատարութիւնը Շաւիլի անտառին մէջ՝ Յուլիս 26 կիրակի օրը:

×

Հերոսներու Օրը Կրընոպլի մէջ կը տօնուի Յուլիս 26 կիրակի ամբողջ օրը: Մանրամասնութիւնները յետագային:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

— Ի ՆՊԱՍՏ "ՀԱՅԱՍՏԱՆ" ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ —

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական վարչութեան կողմէ

FORET DE CARNELLE

AU LIEU DIT *LE BEAU POINT* (près de Saint-Martin du Tertre)

Կիրակի Յուլիս 19

Գեղարուեստական բաժին Հայկական մթնոլորտ

Խմիչք՝ մատչելի գիներով

Les autocars partiront :

d'ALFORTVILLE Place Carnot : à 8 h.
de CHAVILLE Puits sans vin à 8 h.
et Guilleminot à 8 h. 15
de BAGNEUX : Cinéma Lux à 8 h.
DE Paris : 17 Rue Bleue à 8 h. 30
et 9 h.

EN CAS DE PLUIE, LA LOCATION D'UNE SALLE EST PREVUE

ՃԱՄԲԱՐ **Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ** ՃԱՄԲԱՐ

Camp du Nor Séround

A LA *PILE* SUR LES BORDS DU LAC *PALADRU*

ՕԳՈՍՏՈՍ 1-30 — AOUT

Հսկայ չէնք մը: Գեղատեսիլ վայր՝ լիճին ճիշդ քովը: Խաղադաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

ՕՐԱԿԱՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7 – 9, եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 5–7,

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE — 17, Rue Bleue

Կամ դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով (պիյէ քոլէքթիֆ) մեկնողներու արձանագրութիւնները կը շարունակուին:

Երթ ու դարձի ծախքի հաշւոյն կանխավճար՝ 50 ֆրանք:

« Au Pavillon Bleu »
(Bord de Seine)
BAS-MEUDON
50, Route de Vaugirard
Téléph : OBS. 14-39

●

Տէր եւ Տնօրէն
ՆԻԿՈՂՈՍ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

BAR-RESTAURANT

— Spécialités Orientales —

NOCES — BANQUETS
SALLE DE DANSE

ՀԱՐՍԱՆԻՔԻ, ԽՆՋՈՅՔԻ, ՊԱՐԻ
վարձու սրահ, ճաշով ու խմիչքով կամ ոչ:

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հերոսներու Օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ:

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի Լագեան խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Կոմիտէին: Կը մասնակցի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը: Յուլիս 19, կիրակի ամբողջ օրը, Տէսինի նախկին գեղատեսիլ պուրակին մէջ, Մարկի սրճարանին եւեւը:

Կը հրաւիրուի Տէսինի եւ Լիոնի հասարակութիւնը անխտիր: Անձրեւի պարագային խնջոյք Տէսինի մէջ Հ. Յ. Դ. Տան սրահը:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որ կը փափաքին դրկել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն Հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԵՒ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին պահարանը կցել) եւ երեք ֆրանք: Հասցէի ԱՌԺԱՄԵԱՅ փոփոխութիւններու համար (արձակուրդ եւն.) հին եւ նոր հասցէներուն կցել 7 ֆրանք մէկ ամսուան համար, մէկ ամիսէն պակաս ժամանակաշրջանի համար, փոփոխութիւն չի կատարուիր:

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները:

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն. Ֆ.
Շրջանակով 300 Ն. Ֆ.
Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 18 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 18 JUILLET
1964
LE NUMÉRO : 0,30 FR.

40րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10060 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — Nº 10.060

ԹԱՂՈՒՄԻ ՄԸ ԻՄԱՍՏԸ

Ո՛չ համայնավար, ո՛չ ալ համայնավա– ըլլալու պէտք կայ ընդունելու համար, թէ Մորիս Թորէզի յուղարկաւորութիւնը եզակի ցոյց մըն էր իր տեսակին մէջ եւ խորապէս տպաւորիչ:

Ժողովուրդը, «փոքրիկ մարդը», ինչպէս կ'ըսեն, չէր ծածկեր ու կը խոստովանէր.— «Այսանկ բան չէի տեսած, թէեւ ական բան տեսած եմ»: Արդարեւ թափօրը, որ լուռ կ'ընթանար երեք քիլոմեթրի վրայ, չէր կրնար տպաւորութիւն չգործել: Մէկուկէս ժամ կը տեւէր միայն ծաղկեպսակներու թափօրը, որ կարելի էր տասը հազար հաշուել, առանց չափազանցութեան, ապա դանդաղ կը յառաջանային հարիւրաւոր դրօշակիրներ, կուսակցութեան բոլոր շրջանները ներկայացնող, յետոյ վեց ծաղկատար կառքեր եւ վերջապէս մեռելակառքը, որ կը հանգչէր Մորիս Թորէզ եռագոյնով ծածկուած դագաղի մը մէջ: Ետեւէն՝ ընտանիքը, կուսակցութիւնը, օտար պատգամաւորներ եւ վերջապէս ժողովուրդը, միահամար: Այդ ժողովուրդը մէկ միլիոն կը հաշուէր մասնագէտներու կողմէ եւ վարան կարելի է ընդունիլ այդ թիւը: կարգապահութիւն մը կը տիրէր այս ամբոխին մէջ:

Թաղումէ մը աւելի, դանդուածային ցոյց մըն էր: Արդարեւ, Թորէզ այլեւս տիպար մըն էր, զոր Համայնավար կուսակցութիւնը լաւագոյնս կ'օգտագործէր թէ՛ ոչ իր ուժը, առնուազն իր կազմակերպութեան կարգապահութիւնը ցոյց տալու համար: Եթէ անտեղեակ մէկը հարցում մը ընէր «ո՞վ է մեռնողը», անպայման չէր սպասեր որ պատասխանը ըլլայ «համայնավար պարագլուխ մը»:

Արդարեւ, ո՞վ էր մեռնողը: Համոզուած կուսակցական մը անշուշտ, բայց նաեւ մէկը որ երբ իր երկիրը պատերազմ հրատարած էր հիթլերական Գերմանիոյ դէմ, նախընտրած էր դասալիք ըլլալ եւ Մոսկուա ապաստանիլ, աւելի հաւատարիմ Մոսկուայի քան իր հայրենիքին:

Ո՛վ էր մեռնողը: Մարդ մը, որ ծառայած էր իր գաղափարականին պարկեշտօրէն, վարելով հանդերձ քաղքենի կեանք մը: Ժողովուրդի զաւակ, խեղճ բայց զուրկ զարգացումէ, Թորէզ խորհրդանշան մը դարձած էր բանուորական դանդուածին համար: Հանքագործի զաւակ եւ ինք ալ հանք իջած 14 տարեկանին, կրցած էր երկրին առաջին կուսակցութիւնը դարձնել Համայնավար կուսակցութիւնը: Բայց եւ այնպէս, ինչ դեր կրցաւ խաղալ տալ այդ կուսակցութեան՝ երկրին քաղաքականութեան մէջ, ոչ մէկ: Եւ այդ ուղղութեամբ Թորէզի յաջողութիւնը բացասական է: Ինչպէս կ'ըսել կուտար Ֆօվէ Լը Մոնտի մէջ, համայնավար կուսակցութիւնը վճռական ոչ մէկ դեր կրցաւ խաղալ վճռական օրերու: Ֆրանսա չմիջամտեց սպանական քաղաքացիական պատերազմին, Համայնավար կուսակցութիւնը չկրցաւ փոխել տալ այդ ընթացքը, ինչպէս աւելի ետք չկրցաւ արգիլել հանդիսանալ Միւնիխի համաձայնութեան:

×

Ի տես այս պատկառելի թափօրին, կարելի՞ է եզրակացնել թէ Թորէզ եւ իր կուսակցութիւնը արտակարգ ժողովրդականութիւն կը վայելեն: Ո՛չ: Աւելի ժողովրդական է այն մարդը որուն ինքնաբերաբար կը հետեւին հարիւր հազար հոգի, քան ան որ կուսակցական հրահանգով եւ կարգապահութեան ոգիով իր ետեւէն կը հաւաքէ հարիւր հազարներ: Բայց եւ այնպէս, Թորէզի թաղումը ի–

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԱՐԴԸ՝ ԱՆԱՍՏԱՍ ՄԻԿՈՅԵԱՆ

«ՀԱՅ ՄԸ ՈՐ Կ'ԱՐԺԷ ԲՈԼՈՐ ՀԱՅԵՐԸ» ԸՍԵՐ Է ԽՐՈՒՇՉԵՒ

— * —

Օրուան մարդն է Անաստաս Միկոյեան, «ան որ դիմացաւ բոլոր փորձութեանց» կը խորագրէ Պերնար Ֆերոն Լը Մոնտի մէջ, ուր ձեռնհասօրէն կը խօսի Միկոյեանի մասին, առանց սակայն կարենալ խուսափելու բերնի ծամոց դարձած պատմութիւններէ: Կը պատմէ թէ ինչպէս — հրաշքով — չէ գնդակահարուած «հակահամայնավարներուն կողմէ, որոնք շրջան մը Հայաստանի ղեկը ունէին իրենց ձեռք եւ ձերբակալեցին 26 պոլշեւիկ–կոմիսարներ»:

Իր ասպարէզը, կ'ըսէ Մոնտի աշխատակիցը, կը նմանի ասպարէզին բոլոր անոնց որոնք յաջողեցան մէջտեղ ելլել Լենինի օրով եւ իշխանութեան գլուխ մնալ Ստալինի օրով: Թրոցքիի դէմ դիրք բռնեց այնպիսի ատեն մը երբ դեռ տաղնապը փարատած չէր: Համաձայնեցաւ մաքրագործումներուն որոնց զոհ գացին իր բարեկամները եւ իր «հանճարեղ տիրոջ» փառքը երգեց: Երեք գլխաւոր թուականներ կան իր վերելքին մէջ.— 1922ին կ'ընտրուի Կեդրոնական Կոմիտէի մէջ: 1926ին թեկնածու է Փոլիթպիւրոյի: 1934ին կը յաջորդէ Կիրովի իբրեւ անդամ այդ կազմին:

Եթէ մէկ խօսքով, հարկ ըլլար սահմանել Միկոյեանի նկարագիրը, ճարպկութիւն բառը ամէն բան պիտի ըսէր: Վարչակարգը պիտի չկարենար արդէն առեւտուրի աւելի արթուն ներկայացուցիչ մը գտնել: 1936ին երբ կ'այցելէ Միացեալ Նահանգները, հրապուրուած է Շիքակոյի սպանդանոցներու թեքնիքով եւ իր երկիրը կը վերադառնայ, որպէսզի գործադրէ նոյն մեթոտները: Երբ գերի է Անգլիացիներուն, քաղաքացիական պատերազմի օրերուն, հիացումով կը նկատէ թէ ինչպէս կը պահեն զօրքին պարենաւորումը եւ յետագային յօդուած մը կը գրէ այդ մասին, Փրաւտայի մէջ: Արեւմտեան բազմաթիւ գործի մարդիկ կարծած են թէ «իրենցմէ» է: Արդարեւ մեծ է հակադրութիւնը այս ժպտուն, սրամիտ մարդուն եւ «դանակը ակռաներուն մէջ սեղմած» պոլշեւիկին միջեւ: Միկոյեան հաւանաբար, առաջիններէն եղած է որ օգտագործած է կոչումները եւ հրապոյրը: Այդ պատճառաւ, երկար ատեն «ադատական» նկատուած էր:

Իր ճարպկութիւնը թոյլ տուած է իրեն որ յաղթահարէ բոլոր դժուարու– թիւնները:

մասս մը ունէր:

Յուլիսեան յեղափոխութեան այս տարեդարձի օրերուն, այդ պատկառելի թաղումը կուգար անգամ մը եւս ապացուցանել թէ Ֆրանսան օրրանն է ազատութեան, ուր բոլոր գաղափարականները կրնան ազատ կերպով արտայայտուիլ:

Անոնք որոնք կը հետեւէին Թորէզի, երախտապարտ էին նաեւ որ ան կրցաւ յեղափոխութիւն քարոզել, բայց յեղափոխութիւն չընել: Տոստում մը չէին բերեր, անցեալ մը կը թաղէին, վասնզի ո՞վ էր մեռնողը: Ան որ կը խորհրդանշէ ամբողջ կուսակցութեան անցեալը:

Կարմիր էին բոլոր ծաղիկները, բայց ծաղիկ էին ի վերջոյ, այսինքն խաղաղ կեանքի եւ սիրոյ խորհրդանշան:

թեանց: Ստալինական էր Ստալինի օրով, բայց առաջին հակաստալինականը եղաւ երբ անիւը դարձաւ: Կը յիշուի որ Խրուշչեւ իր նշանաւոր տեղեկագիրը կարդացած է Միկոյեանի ելոյթէն ետք, ուր փոխ–վարչապետը կ'ըսէր թէ Ստալինի ղեկավարութեան տակ գրուած կուսակցութեան պատմութիւնը անկատար եւ չինծու է:

Ոչ ոք իր պաշտօնակիցներուն մէջ, կը վախնար այս Հայէն, որ երիտասարդ է իր նկարներուն մէջ բայց իրականին մէջ կքած է: Կը կատակէր օր մը ըսելով.— «Կը զգամ որ դրամատէր պիտի դառնամ» Ֆինլանտիոյ մէջ:

Իր ճարպկութեան շնորհիւ է որ միշտ «գլուխը» մնացած է եւ արտաքին ճակատի վրայ կատարած է ամէնէն դժուար բանակցութիւնները, քաղաքական թէ առեւտրական:

Եւ Ֆերոն կ'եզրակացնէ յիշելով թէ օր մը, իր մասին Խրուշչեւ ըսած է.— «Կ'ըսուի թէ գործի մէջ մէկ Հրեայ տասը Ռուս կ'արժէ եւ մէկ Հայ տասը Հրեայ: Միս–միհակը Միկոյեան բոլոր Հայերը կ'արժէ»:

Այս խօսքը տարբեր ձեւով եւ ուրիշ բերնի մէջ, կը յիշուի Անտրէ Մոնոնի կողմէ, Փարի–Փրէսի մէջ: «Պարզ է, ըսած կ'ըլլայ Միկոյեան, Հրեայ մը տասն անգամ աւելի խորամանկ է քան Ռուս մը, բայց տասն անգամ նուազ քան Յոյն մը: Յոյնն ալ տասն անգամ նուազ ճարպիկ է քան Հայ մը, եւ ես, Հայերուն ամէնէն ճարպիկն եմ»:

Կ'ըսեն նաեւ թէ Ստալին ըսած է իր մասին.— «Կրնայ որեւէ բան ծախել ուեւէ մէկուն»:

Միկոյեան շատ ժողովրդական է Խորհ. Միութեան մէջ, վասնզի Ռուսերը շատ երախտապարտ են իրեն որ պարզապակ նուաճած է: Արդարեւ, կը պատմէ յօդուածագիրը, պատերազմէն առաջ Միացեալ Նահանգները կատարած ճամբորդութեան մը ընթացքին է որ որոշած է այսքրիմ ներածել:

Ամերիկացի գործի մարդիկը այնքան հիացած են իր վրայ որ իրենցմէ մէկը ըսած է.— «Եթէ Ամերիկա ապրած ըլլար, միլիառատէր կ'ըլլար եւ 5րդ Ավրնիւին մէջ 15 սենեակնեոց յարկաբաժին մը կ'ունենար»:

Բոլոր թերթերը կը կրկնեն թէ Միկոյեան երբեք այդքան գգալի հայկական չեշտ չէ ունեցած քան շնորհակալութիւն յայտնած ատենը, Գերագոյն Խորհուրդին առջեւ: Այս երեւոյթը կը վերագրեն յուզումին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՈԼՏՈՒԱԹԸՐԻ նշանակումը իբրեւ թեկնածու Հանրապետականներու գանագան հակազդեցութիւններու տեղի կու տայ: Այսպէս Ուաշինկթընի մէջ, ամերիկեան սենատիքայի նախագահը ըսած է. «Աղէտ մըն է Ամերիկայի եւ ազատ աշխարհի համար»: Մոսկուայի մէջ ալ շատ դժգոհ են, իսկ Արեւելեան Գերմանիոյ մամուլի գործակալութիւնը կ'ըսէ թէ «Հիթլէրի չափ խենթ է»: Գահիրէի մէջ Ափրիկեան Միութեան կազմակերպութեան բանբերը յայտարարած է թէ աշխարհ կը խենթենայ: Քոփէնհակի անկախ ինֆորմասիոն թերթը կը գրէ «Անձնասպանութիւն մըն է Հանրապետական կուսակցութեան համար»: Անգլիա ալ յոռետես է:

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ, ըստ ՄԱԿի ներկայացուցիչի մը յայտարարութեան, առանց ՄԱԿի հովանոյին, բախումը արդէն տեղի ունեցած կ'ըլլար: Ու Թան կոչ մը ըրած է Անգարայի եւ Աթէնքի, որպէսզի զադրեցնեն իրենց զինարշաւը:

ՍՈՒՍԼՈՎ յանուն Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան, Վալտէք Ռոշէ յանուն Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի եւ Պըռնուա – Ֆռաշոն, յանուն Աշխատանքի Համադաշնակցութեան (ՍԷ. ԺԷ. ԹԷ) ոգեկոչեցին Մորիս Թորէզի կեանքն ու գործը Փէր – Լաշէզի գերեզմանատան առջեւ, ուր թաղուեցաւ համայնավար պարագլուխը: Աւելի քան տասը հազար ծաղկեպսակներ կային եւ անհամար բազմութիւն մը որ հետեւած է դամբանականներուն: Ժամը 19,40ին դագաղը գերեզմանատուն կը մտնէ, ուր թաղումը տեղի կ'ունենայ ուշ գիշերին, ընտանիքին եւ Կեդր. Կոմիտէի անդամներու ներկայութեան միայն:

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ սկսաւ Ափրիկեան Միասնականութեան կազմակերպութեան ժողովը: Քաղաքական կոմիտէն Ալժէն կը յանձնարարէ իբրեւ կեդրոնավայր Գանատայի ժողովին մասնակցող երկիրներուն յաջորդ համագումարին համար:

ՓԱՓԱՆՏՐԷՈՒ, յոյն վարչապետը Լոնտոն կը հասնի այս երկուշաբթի եւ խօսակցութիւններ պիտի ունենայ բրիտանացի ղեկավարներու հետ Կիպրոսի եւ արեւելեան Միջերկրականի զինուորական եւ քաղաքական կացութեան մասին:

ԱՆԳԼԻՈՅ Արտաքին նախարարը Մոսկուա կ'երթայ Յուլիս 27ին: Լենինկրատ ալ պիտի այցելէ:

ՖԻՏԷԼ ՔԱՍԹՐՕ չորս ժամ մնացած է Հաւանայի Ֆրանսական դեսպանատունը Յուլիս 14ի տօնին առթիւ:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ կոչ մը ըրած է աշխարհի հանրային կարծիքին Թուրքիոյ յոյն փոքրամասնութեան դէմ եղած հալածանքներուն առթիւ: «Յոյներու օրէ օր աւելի մեծ թիւ մը կ'արտաքսուի կեղծ պատրուակներով» կ'ըսէ կոչը որ կը ճշդէ թէ երկու ամսուան մէջ 800 Յոյներ տեղահան եղած են իրենց տուներէն հեռանալ: «Ութ հազար Յոյներու ինչքերը գրաւուած են Թուրքիոյ կառավարութեան կողմէ: Անհաւոր տուրքեր դրուած են տուգանքի ձեւով: Յոյն խանութներու պօյքոթը կազմակերպուած է: Յունական դպրոցներու կարգը լրջօրէն խանգարուած է եւ Տիեզերական Պատրիարքութիւնը, պատրիարքը, այլեւս չեն կրնար ազատօրէն գործել»: Եզրակացութեան մէջ, Աթէնք կոչ կ'ընէ աշխարհին որ ճնշում բանեցնէ Թուրքիոյ վրայ որ դէպի այս վերջինը յարգէ յոյն փոքրամասնութեան իրաւունքները, ըստ միջազգային օրէնքին:

ԱԼԺԵՐԻԱ եւ Քուպա մշակութային համաձայնութիւն ստորագրեցին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մը, որ դրամատան տնօրէն նշանակուած էր Մարոքի մէջ, սպաննուած է առջի օր:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ ԵՒ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին պանդը կցել) եւ երեք փրանք: Հասցէի ԱՌԺԱՄԵԱՅ փոփոխութիւններու համար (արձակուրդ եւն.) հին եւ նոր հասցէներուն կցել 7 փրանք մէկ ամսուան համար, մէկ ամիսէն պակաս ժամանակաշրջանի համար, փոփոխութիւն չի կատարուիր:

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները:

Շնորհակալութիւն

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԴՐՈՒԱԳ ԴԻՒՑԱԶՆԱԿԱՆ

(ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 240ԱՄԵԱԿԸ)

Այն, ինչ կատարուեց Երեւանի չուրջը՝ Հրազդանի ձորում, սրանից 240 տարի առաջ, յիրաւի մի դիւցազնական դրուագ է: Այդ օրերի՝ Երեւանցիների մղած պատմական հերոսամարտերի մասին կարդալիս, մարդ լցւում է հպարտ արժանապատուութեամբ եւ ակամայ գլուխ խոնարհում ժողովրդական սխրագործութեան այդ անօրինակ փայլատակման առջեւ:

Իր հերոսական պատմութեան հազարամեակների ճանապարհին հայ ժողովուրդը խիզախութեան, հայրենասիրութեան բազմաթիւ փայլուն օրինակներ է տուել՝ զարմացնելով մերթ Պարթեւներին, մերթ Հռոմէացիներին, Բիւզանդացիներին, Արաբներին եւ այլ ուրիշ նուաճողների: Սակայն այն հերոսամարտը, որ մի բուռ Երեւանցի Հայեր 1724 Թուականի գարնանը մղեցին Թուրքական ահռելի բանակների դէմ, սխրագործութեան մի եզակի օրինակ է:

Անդրկովկասը նուաճելու ագահական նպատակով, Օսմանեան փաշաները, 1724 Թուականի գարնանը, մեծաթիւ զօրքերով նորից ներխուժեցին Հայաստան, Վրաստան ապա եւ Ազրբէջան: Դա զաւթողական, Թալանչիական, աշխարհաքանդիչ ներխուժում էր, աւազակաբարոյ արշաւանք: Մի քանի ուղղութեամբ յարձակուելով Անդրկովկասի վրայ, Թուրքերը մտադիր էին կարճ ժամանակում հասնել Բաքու եւ Տերբէնդ, այնտեղից դուրս մղել Անդրկովկասեան ժողովուրդներին դաշնակից ռուսական բանակները, զաւթել նաեւ մերձկասպեան երկրները: Նրանց հարուածների տակ արագօրէն ընկան Թիֆլիսը, Թաւրիզը, Շամխորը, Գանձակը, Լոռին եւ բազմաթիւ բերդեր ու քաղաքներ: Դժուարութեամբ նուաճելով Շիրակը, Թուրքերը արշաւեցին Երեւանի վրայ:

Երեւանի պարսիկ խանը իր բազմամարդ կայազօրով չկարողացաւ որեւէ դիմադրութիւն ցոյց տալ Թուրքերին, խայտառակ պարտութիւն կրեց Եղուարդ գիւղի տակ եւ խուճապով նահանջելով՝ փակուեց Երեւանի անառիկ բերդում: Ապրիլի եօթին Թուրքական վաթսուն հազարնոց բանակը պաշարեց Երեւանը եւ սկսեց գրոհել պարիսպներից դուրս քաղաքի վրայ:

Երեւանցիները չընկրկեցին Թուրքական վիթխարի բանակի, նրանց «ռումբարաների» ու «դոբերի»՝ Թնդանօթների ահեղ որոտմունքից, կարմրազգեստ ենիչէրիական գնդերից: Նրանք վճռեցին պաշտպանել իրենց քաղաքն ու չտալ Թուրքին: Երեւանի բնակչութիւնը համախմբուեց, չիկացած դունդ-կրակի պէս կծիկ բռունցք դարձաւ: Զինուեցին բոլորը. մեծ թէ փոքր, կին թէ տղամարդ: Հայերը բերդում փակուած պարսիկ երեւելիներին առաջարկեցին համատեղ պաշտպանել իրենց քաղաքը, սակայն տմարդի Պարսիկները մերժեցին այդ առաջարկը, լքեցին, մենակ Թողին Հայերին, նոյնիսկ հրաժարուեցին բերդից Թնդանօթներով խփել Թուրքական ճամբարին:

Երեւանի հերոսական պաշտպանութեանն ականատես Աբրահամ Երեւանցին, ոգեւորուած նկարագրելով Երեւանցիների չլսուած ու չտեսնուած սխրագործութիւնը, գրում է. «Եւ սոքա էին միայն Հայք, քանզի Պարսիկքն ընդ իշխանի (խանի) քաղաքին փախուցեալ՝ ի բերդն ամրացան եւ զՀայս Թողին յանպարսպ քաղաքի անդ մարտնչիլ»:

Ապրիլի եօթնից (հին տոմարով) սկսւում է մի տեւական ու արիւնահեղ ճակատամարտ Երեւանի տակ: Առաջին օրուայ ճակատամարտում Թուրքերը նահանջում են Հրազդանի միւս ափը, ձորում Թողնելով վեց հազար դիակ: Հայերն այդ օրը կորցնում են 1300 կտրիճ: Թուրքերի գրոհները կրկնւում են ամէն օր: Օր ու գիշեր Թուրքերը տասնեակ Թնդանօթներով խփում են «յանպարիսպ քաղաքին», տասնեակ հազար փորձուած զինուորներով գրոհում քաղաքի վրայ: Սակայն հայ ժողովուրդը լաւ գիտէր պաշտպանել իր հայրենիքը, իր տունն ու պատիւը: Դարերի փորձը զօրավիգ էր նրան: Մօտ 9500 կտրիճ Հայեր էին դիմադրում Օսմանեան ահռելի բանակին: Երեւանցիներին միացել էին նաեւ Փարաքարի, Գողմբէթի, Զաղաւանի, Զագի, Նորագեղջի հայ գիւղերի բնակիչները:

Ժամանակակից Թուրք պատմիչի վկայութեամբ, Հայերը դիմադրում էին անօրինակ սխրագործութեամբ: Զանգուի ձորում բորբոքուող ամենօրեայ ճակատամարտում Թուրքերը Թողնում էին « փատիշահի յաղթական զինուորների » հազարաւոր դիակներ: Յուսահատ Թուրք փաշաները շտապով նոր ուժեր են բերում Երեւանի վրայ: Ժամանակակից Թուրք պատմիչ Իսմայիլ Ասըմ Չելեբի Զադէն իր «Թարիխի Չելեբի» գրքում Երեւանի համար մղած ճակատամարտի մասին գրում է. «Աստծոյ կամքով Երեւանը սուլթանական երկրին» միացնելու համար, փատիշահը Երեւան քաղաքի վրայ միանգամից նետեց «ընդամէնը վաթսուն հազարից աւելի յաղթական զինուորներ»:

Սակայն շաբաթներ շարունակ մղուող գրոհներում չկարողանալով կոտրել Երեւանի քաջամարտիկ Հայերի դիմադրութիւնը, Թուրքերը նորանոր զօրքեր են բերում Երեւանի վրայ: «Բանակի զինուորների ուժը երկու անգամ աւելացրեց եւ ուժեղացրեց», — գրում է Չելեբին: Վաթսուն հազար զօրք ունէր սերասկերը (գլխաւոր հրամանատարը), երկու անգամ էլ աւելացրեց դա: Մայիսի կէսերին արդէն 120.000 Թուրքական զօրք կար Երեւանի տակ: Չմոռանանք, որ սա վկայում է Թուրք պատմիչը, որ յաճախ իր տիրոջ զօրքերի Թիւը դիտաւորեալ պակաս է ցոյց տալիս, տարած յաղթութեանը աւելի շուք տալու նպատակով:

Այս 120.000նոց բանակը երկար ժամանակ մեխուած է մնում հերոս քաղաքի պատերի տակ: Հայ մարտիկները, որոնց Թիւը տասը հազարի էլ չէր հասնում կռուի սկզբին, վաթսուն օր Հրազդանի ձորում խեղդած են պահում Թուրքական ահռելի բանակը, տասնեակ հազարներով կոտորում նրանցից: Իրենց անկոտրում դիմադրութեամբ Երեւանի Հայերը (ինչպէս նաեւ Սիւնիքի ու Ղարաբաղի հայ զինուորութիւնը) օգնում էին նաեւ Կասպից ծովի արեւմտեան ափին ամրացած ռուսական կայազօրներին՝ նրանց ազատ պահելով օսմանեան բանակների գրոհներից: Այսպիսով Արեւելեան Հայաստանի հայ զինուորութիւնը մեծ օգնութիւն ցոյց տուեց իր դաշնակից Պետրոս Ա.ի պարսկական արշաւանքին, մի քանի տարի կասեցնելով Թուրքական ներխուժումը դէպի Ռուսների գրաւած Կասպիական երկրներն ու Ռուսաստանի հարաւ:

Վաթսուն օր աներեւակայելի հերոսութեամբ պաշտպանուելով, մեն-մենակ մնացած Երեւանն ի վերջոյ Յունիսի 7ին ընկնում է Թուրքերի ձեռքը: Ընկնում է ոչ դաւաճանութեան, ոչ էլ վախկոտութեան հետեւանքով: Ընկնում է, երբ արդէն նրա պաշտպան բոլոր մարտիկները զէնքերը ձեռքներին զոհուել էին: Ինչպէս վկայում է այդ մարտերին մասնակից մի հայ քահանայ, «Երեւանում այլեւս մի տղամարդ չէր մնացել»: Բոլորն ընկել էին հերոսաբար:

ԺԸ. դարի առաջին քառորդում Թուրքական զաւթիչների դէմ մղած հայ ժողովրդի հերոսական պայքարի մասին հիացմունքով են խօսում նաեւ օտար աղբիւրները: Ռուս գեներալ Դոլգորուկովը ցարին գրած մի նամակում ասում է. « Մարդկային խելքից բարձր է հասկանալ, թէ դեռ ինչպէս են նրանք (Հայերը) դիմադրում այդքան զօրեղ թշնամու առաջ»: Իսկ Չելեբին ստիպուած խոստովանում է, թէ «Երկարատեւ պաշտպանման տոկալը դժուարին գործ է. զինուորների (թուրք) մի մասը կորցրել են իրենց հաստատակամութիւնն ու վճռականութիւնը եւ փախուստի դիմելու դիտաւորութիւն են ցոյց տալիս »: Սա գրում է Երեւանի մարտերին լաւատեղեակ Թուրք պատմիչը՝ իր տիրոջ զօրքի մասին, այն պատմիչը, որ անյաղթելի, անպարտելի է համարում «փատիշահի յաղթական բանակը»:

Ինչպէս գրում է Չելեբի Զադէն, Երեւանի առումը խելահեղ ցնծութիւն է պատճառում օսմանեան արքունիքին: Սուլթանի հրամանով Ստամբոլում [illegible] օր տօն ու խրախճանք է յայտարարւում, Թնդանօթներից համազարկեր են տալիս, հրավառութիւն անում: Տաս օր «գործերը դադարեցին, — գրում է Չելեբին: — [illegible] առեւտուրը կանգ առաւ»: Ահա թէ [illegible] վիթխարի նշանակութիւն ունէր Թուրքերի համար Երեւանցի մի բուռ Հայերին ընկճելը:

Այժմ, երբ արդէն 240 տարի է անցել Երեւանի փառահեղ պաշտպանութեան օրերից, ակամայ կանգնում ես Հրազդանի ձորի եզրին ու գլուխդ վեհ պահած նայում այն ժայռերին, մռնչացող գետի, որի ափերին այնպիսի դիւցազնութեամբ կռուեցին ու ընկան մեր նախնիքները, իրենց անունները Թողնելով եկող սերունդներին՝ իբրեւ բոցավառ հայրենասիրութեան, անձնազոհութեան յաւիտենական մասունք:

Խոնարհուելով յիշենք այդ հերոսների անունները, որոնք պատմութեան [illegible] տողերը աւանդել են մեզ: Երեւանի պաշտպանութեան դիւցազնամարտերում փայլատակեցին ու զոհուեցին Յովհաննէս Հունդիբէգեան, Պօղոս Քիչիբէգեան, Կաչիկ Յովհաննէս, Դաւիթ Միրզէջանեան, Գրիգոր վարդապետ, Յարութիւն Հացթուխ, Ախիջանեան Միրզէ, Հոբաշ Ղազար Բաբուրեան, Կլզուզ, Դուլիթ, Հին Երեւան Թաղից «բազում խումբ երիտասարդաց վառելոց ի պատերազմ, որոնց կառավարէին զօտեմարտիկ Նիկողայոսն, Մարիամին որդի Անտոնիոս, Խաթունին որդի Բուբիկն, Տէր-Մովսէս եւ էլի՝ քաջեր անանուն, կանայք սխրագործ, պատանիներ անյողդողդ:

Մենք երախտապարտ ենք այս քաջամարտիկների յիշատակի առջեւ: Մինչեւ մեր գեղեցիկ մայրաքաղաքում պիտի հնչեն նրանց անունները: Մենք մեր պարտքը կատարած կը լինենք մեր քաղաքի քաջ պաշտպանների հանդէպ, եթէ Հրազդան գետի ափին, նրանց յիշատակին նրանց արիւնով ողողուած ժայռերից մէկի վրայ կանգնեցնենք բարձր ու վեհ կոթող: Դա երախտիքի հատուցում լինելուց բացի, սերունդներին կը յիշեցնի նաեւ մօտ երեք հազար տարեկան մեր քաղաքի պատմութեան ամէնէն հերոսական էջերից մէկը, նրանց կը դաստիարակի անհաշտ ատելութեամբ դէպի ամէն տեսակի ու գոյնի օտարերկրեայ զաւթիչները:

Դա մեծ, շնորհակալ գործ կը լինի:

ՍԷՐՕ ԽԱՆԶԱՏԵԱՆ

Անձնասպան չըլլալու համար է որ մարդիկ Աստուած հնարած են:

ՏՈՍՏՈՅԵՎՍԿԻ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՐՄԱՇԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչ որ ներողամիտ իմաստասէրին համար այս տեսակ հանդէսներու արդարացումը կը կազմէ, ժողովուրդին նախնական տիպարներուն տաղդ ու անխառն զուարճութիւնը, դրամին դէմ ազնուական արհամարհանք մը որ մէկ օրուան մէջ տարտղնել կուտայ այնքան օրերու տաժանքին վաստակը, ու այն խորոտ գիտակցութիւնը, որ զուարճացողներուն կուրծքը կ'ուռեցնէ եւ աչքերը կը վառէ՝ իրենց մարմնական բոլոր բովանդակ գեղազանցութեան տեսարանովը, իրենց ազգնական կերպերուն ազատ ու կտրիճ արտայայտութեամբը, — այդ ամէնը կը պակսի այստեղ:

Այդ գիւղացիները զուարճանալ չեն գիտեր. ներկայ գտնուեցայ պզտիկ կռիւի մը խումբ մը Ատաբազարցի երիտասարդներու եւ լանթէրնաճիներու միջեւ. տղաքները քառասուն փարա տուեր էին նուագածուներուն եւ կը պահանջէին որ ժամ մը շարունակ նուագեն: Անկից զատ, պարել չեն գիտեր, որովհետեւ ինծի համար պար մը չէ երկու հոգիի դիմացէ դիմաց կանգ առնելն ու իրենց մարմինը անճոռնի կերպով կոտրտելը: Ա՛հ, Պոլսէն եկած երիտասարդներու խումբ մը կար, Ջրհանկիրներ կամ ձկնորսներ, հինգ վեց հոգի, որոնք Թեւ Թեւի տուած պար բռնած էին. իրենց գլուխը երիտասարդ մը կը գտնուէր, ծանօթ տիպարին ամէնէն գեղեցիկ օրինակներէն մին, բարձրահասակ ու կարչնեղ. տեսնելու էր թէ ի՛նչ շնորհքով ու վայելչութեամբ իր պարին արագ վազքին մէջ իր հետը կը քաշէր կը տանէր իր պարակիցները, նայուածքը անձառ խնդութեամբ մոլորուն, գլուխը բարձր, արհամարհոտ ու վէս, ժպիտը շրթունքէն անպակաս, ու ի՛նչ անտարբեր ու անփոյթ առատաձեռնութեամբ քառորդ ոսկի մը կը փակցնէր նուագածուին ճակտին:

Ու յետոյ, պէտք է ըսել, շալվարը զոր հագած են այդ բոլոր գիւղացիները, չես գիտեր ի՛նչ լուրջ ու ծանրազանգաղ բան մը ունի որ բնաւ չի յարմարիր այդ Թեթեւաթռիչ ու արագոտն պարերուն, ու անոր լայն ու փոթփոթ խիստ ծալքերը՝ օտար տեղէ բանի բերուած ու չընտելացած բանի մը տպաւորութիւնը կը Թողուն՝ օդին սեղանին զուարճութեանց եւ երգիոնակին Թեթեւ ու ցատքոտուն նուագածութեան մէջտեղ:

Եւ սակայն հոս է բազմութեան մը առաւելութիւնը որ միշտ, գիտողին համար, ընկերային ուսումնասիրութեան լաւագոյն միջոցն է եւ ան է որ ճշգրտագոյն ծանօթութիւններ պիտի տայ ժողովուրդի մը բարքերուն, բնաւորութեան, սովորութեանց, տարազին լեզուին վրայ: Ժողովուրդը այդտեղ է որ պիտի երեւի իր ինքնութեանը համարձակ ու անծածկոյթ տեսարանին մէջ: Փափկանկատ դիւրազգածութեամբ պէտք չէ հեռու քաշուիլ ամբոխէն, նոյնիսկ իր աղտոտեան ու գռեհկութեան միջավայրին մէջ: Մեծագոյն դասը, անոր մէջ պիտի գտնենք:

Բազմութեան մէջ ամէնէն աւելի ուշադրութիւն կը գրաւեն կիները, իրենց աչքային նիհար դէմքով ու շատ նուրբ, գրեթէ աթենական դիմագծութեամբ, որ այդ ցեղին հին ազնիւ սերունդի մը շառաւիղն ըլլալու ապացոյցը կրնայ նկատուիլ: Էրիկմարդիկ ալ բարձրահասակ են, բարեկազմ ու վայելուչ: Տղաքները... օ՛հ Ատաբազարցի եւ Իզմիտցի փողցի պզտիկ տղաքները. կարելի չէ երեւակայել աւելի անառակ, աւելի չարաճճի, աւելի արթուն ու խելացի սերունդ մը: Պզտիկները՝ հին նուագածուներու պէս կը ծխեն ու կը հայհոյեն, սրամիտ խօսքերով, աշխոյժ կատակներով: Այս լաճերը քար կը հանեն, բարեկա՛մ, Մալթա կղզիին պզտիկներուն որոնք ատեն մը իրենց տեսակին մէջ աննման ըլլալու առաւելութիւնը տուած էին մեզի:

Տասը հազար հոգի կը հաշուեն այս տարի Արմաշ եկող ուխտաւորներու բազմութիւնը:

Տասը հազար հոգի, համեմատաբար շատ սահմանափակ տեղի մը մէջ, հինգ վեց օր շարունակ պիտի ուտեն, պիտի խմեն, պիտի քնանան, իրենց բնական պէտքերը պիտի հոգան, պիտի լուացուին, պիտի քալեն, պիտի նստին: [illegible] այն ատեն գաղափար մը կ'ունենաք [illegible] աղտոտութեան վրայ, որ կը տիրէ [illegible] կողմ, ու այն խժլտուքին վրայ որ [illegible] ընդհատ կը տեւէ, գիշերէն մինչեւ [illegible] չալոյս եւ արշալոյսէն մինչեւ գիշեր:

Ուխտաւորներուն մեծամասնութիւնը Իզմիտի գիւղերէն եկած է, գլխաւորաբար [illegible] պէս Ատաբազարէն, որուն բնակիչները անմիջապէս կարելի է ճանչնալ իրենց [illegible] ու երկար փէսերէն, ու յետոյ Պարտիզակէն, Մեծ-Նոր-Գիւղէն, [illegible] Պրուսայի գիւղերէն եւ Պոլսէն, [illegible] տաղէն, Մալկարայէն, Զօրլուէն, [illegible] Թուրքիոյ ամէն քաղաք իր մէջ ներկայացուցիչ ունի գոնէ:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(11 – Շար.)

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

Է.

Թորոս Թորամանեանի հնագիտական ուսումնասիրութիւնները՝ պատմական յուշարձաններու յայտնաբերման, գծագրումի եւ չափագրութեան նպատակով, հնագիտական արժէք ներկայացնող եւ պեղելի նոր վայրերու ճշդումի աշխատանքով, ինչպէս նաեւ անոր՝ ղեկավարած պեղումները՝ Անիի թէ Վաղարշապատի մէջ, Զուարթնոցի հրջակայքը թէ Գեղարդավանք, աւելի քան բաւարար աշխատանքներ էին արդէն, լեցնելու համար կեանքը փառաւոր հնագէտի մը: Իր նախահայրենական կառուցողական տաղանդին ու քաղաքակրթական մակարդակին ամբողջական յայտնաբերման տենչը՝ Թորոս ճարտարապետը դարձուց նաեւ հնագէտ եւ հնախոյզ: Հանրի Ֆոսիյոն կը գրէ.— «Ամբողջ Եւրոպան գիտէ, թէ իր նորագոյն ուսումնասիրութիւններուն մէջ, հայկական հնագիտութիւնը ինչ կը պարտի այս վարպետին»:

Թորամանեանի գրաւոր վաստակը կարելի է բաժնել հիմնական երկու մասերու: Մասեր, որոնք անբաժանելի կերպով շաղկապուած են իրարու, քանի տանցմէ երկրորդը՝ տրամաբանական եզրակացութիւնը, համադրական անհրաժեշտ հետեւողութիւնն է առաջինին: —

ա) Մենագրական աշխատութիւններ, — չափագրութիւններ, նկարագրութիւններ, յատակագծերու կազմում, պեղումներու արդիւնքներ, վերակազմութիւններ, ճարտարապետական առանձին կոթողներու վերաբերեալ մանրամասն ուսումնասիրութիւններ: Այս աշխատութիւններուն այն մասը, որ պատած է Աղեքսանդրապոլի կոլուտէն կամ կազմած յետագայ տարիներուն, կը պահուի Երեւան, 72 թղթածրարներու մէջ, շուրջ 500 թերթերու վրայ (տես, Կ. Ղաֆադարեան», — Պատմաբանասիրական Հանդէս, 1964 թիւ 1, էջ 20):

Չափագրական, նկարագրական այս աշխատութիւնները իր հնախոյզ-ճարտարապետի արհեստին անմիջական եւ տատ բերքը կը կազմեն: Նկատելով թէ որքան թերի են, ու յաճախ անճիշդ, մինչ առաջ Հայաստանի ճարտարապետական յուշարձաններու քննութեամբ զբաղած հայ թէ օտար հնագէտներու տուած նկարագրութիւններն ու չափերը, Թորոս ճարտարապետը իր չափագրական վերականգման աշխատանքներուն մէջ եղաւ բացառիկ կերպով բծախնդիր եւ բարեխիղճ: «Նրա չափագրութիւնները, — կը գրէ Փրոֆ. Ղաֆադարեան, — այսօրուայ ընդունուած չափագրութեան եղանակներից գրեթէ ոչնչով չեն տարբերւում»: Վարպետը ոչ միայն մանրակրկիտ կերպով չափագրած է մեր կանգուն ու կիսականգուն տաճարները, այլ իր քննական խուզարկու հայեացքը ուղղած է նաեւ Հայաստանի մեծ ու փոքր վանքերուն, դեղջուկ ճարտարապետութեան թէ Բագրատունեաց պալատներուն, բերդերուն, կամուրջներուն, ճամբաներուն վրայ: Ու հետաքրքրուած է տակաւին ոչ միայն ոճային ընդհանուր ձեւերով, այլ գմբէթներու հօրինուածքով ու տարբերակներով, յուշարձաններու պատմականով, շինանիւթերով, կառուցողական թեքնիքի զարգացման փուլերով:

(Շար. — 7) ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

ՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆՑ

Լոյս տեսած է Հայկական Ուսմանց Հանդէսին (Ռըվիւ տէ զ'էթիւտ Արմէնիէն) նոր շարքին առաջին հատորը: Ինչպէս ծանուցուեցաւ ժամանակին, Հանդէսին տնօրէնն է Պ. Էմիլ Պենվենիստ, անդամ ֆրանսական կաճառին (Ակադեմիա Արձանագրութեանց եւ Գեղեցիկ Դպրութեանց), պատախօս Քոլէժ տը Ֆրանսի, նոյնն, իսկ խմբագրական քարտուղարն է Պ. Հայկ Պէրպէրեան:

Առաջին հատորը, որ կը բաղկանայ 500 էջէ եւ կը պարունակէ 47 պատկեր՝ բնագրէն դուրս, ուսմանուած ծրագրին համաձայն՝ կը բովանդակէ լեզուաբանական եւ բանասիրական, պատմական եւ հնագիտական, ֆոլքլորային եւ ազգագրական ուսումնասիրութիւններ:

Պ. Էմիլ Պենվենիստ կը խօսի «Հայերէնի մէջ պարթեւական տարրեր»ուն մասին (էջ 1–39), ամերիկացի բանասէր մը՝ Լ. Ռ. Թոմսըն կ'ուսումնասիրէ «Վարդապետութիւն Ս. Գրիգորի մէջ քանի մը փիլիսոփայական եզրեր» (էջ 41–46), երիտասարդ գերմանացի լեզուաբան Տոքթ. Ր. Շմիթ (Պոնն)՝ «Դասական հայերէնի մէջ որոշիչ յօդի գործածութիւնը գոյականի հետ (էջ 67–99) եւ Հ. Ժ. Միւլտերման՝ (Լուվէն) Փարիզի Պետական Մատենադարանին թիւ 116 հայերէն ձեռագիրը(էջ 101–120):

Հնագիտական բաժինը կը սկսի Օր. Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանի «Սկեւռայի մանրանկարները եւ 13րդ եւ 14րդ դարերուն կիլիկեան ոսկերչութիւնը» (էջ 121–147), եւ Լենինկրատի Էրմիթաժ թանգարանէն Տիկին Թամարա Իզմայլովայի «Երեւանի Մատենադարանին թիւ 2877 ձեռագրին պատկերագրութիւնը» (էջ 149–186) խորագրեալ ուսումնասիրութիւններով:

Պատմական յօդուածներ են Պ. Հայկ Պէրպէրեանի թարգմանութիւնը Անանիա Շիրակացիի Ինքնակենսագրութեան (էջ 189–202), որուն կը յաջորդեն բիւզանդագէտ Պ. Փօլ Լըմեռլի «Նօթեր Անանիա Շիրակացիի Ինքնակենսագրութեան պատմական տուեալները» (էջ 195–202): Հայերէնէ թարգմանուած են Երեւանի Մատենադարանին աւագ գիտական աշխատակից Պ. Գէորգ Աբգարեանի «Նկատողութիւններ Սեբէոսի Պատմութեան մասին» (էջ 203–215), Պ. Աշոտ Յովհաննիսեանի (Երեւան) «Պետրոս Դ.ի Սարգիս Գիլանենց» (էջ 217–232), Ա. Տէր-Ղեւոնդեանի (Երեւան) «Դուին՝ Սալարեաններու օրով» (էջ 233–242), Տ. Սահակեանի (Երեւան) «Փիւզայիկան տպաւորութիւնը Սիւնիքի մէջ 10րդ դարուն» (էջ 243–252), հանդուցեալ Թ. Աւդալբեկեանի (Երեւան) «Անյայտ ազանդաւորներ 16րդ եւ 17րդ դարերուն» (էջ 299–319): Ռուսերէնէ թարգմանուած է Բ. Լ. Զուգասզեանի «Իրանական դիցաբանական աւանդութիւններու արձագանգներ Գրիգոր Մագիստրոսի Թուղթերուն մէջ» (էջ 321–329):

Պելժիքացի երիտասարդ հայագէտ Հ. Տրնի կ'իյամ կը ներկայացնէ 16րդ դարու բողոքական աստուածաբաններուն տեղեկութիւնները Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ վարդապետութեան մասին, անոնց նիւթերու եւս հրատարակութեամբ (էջ 253–297):

Ֆոլքլորային նիւթեր են Միքայէլ Բարթիկեանի (Երեւան) «Հիւսիսային Յունաստանի մէջ հայ աղանդաւորներու հետքերը» (էջ 331–345), Տոքթ. Մ. Մոքրիի «Հայաստանը քրդական ֆոլքլորին մէջ» (էջ 347–376), Հ. Գագիմիր Ռոշքոյի (Լեհաստան) «Քուլթիի Հայերը» (էջ 377–387):

Պ. Եարոսլաւ Տաշքեվիչ (Լվով) մատենագրական ուսումնասիրութեամբ մը կը պարզէ «Հայկական ուսումնասիրութիւնները Ուքրանիոյ մէջ 19րդ եւ 20րդ դարերուն (էջ 389–414): Այս յօդուածին կը յաջորդէ 16րդ դարու 70ական թուականներուն լեհ բողոքական եկեղեցականի մը «Հայոց կրօնք»ին մասին հրատարակած քանի մը էջերուն թարգմանութիւնը:

Դրամագէտ Փօլ Պաուկեանի մատենագիտութիւնը կը վերաբերի 1925էն մինչեւ 1963ի վերջը հրատարակուած հայ եւ օտար դրամագիտական հրատարակութիւններուն, իսկ հայկական ուսումներու երիտասարդ հայ հետեւող մը Ռոպըրթ Հիւսն (Հիւսնեան) կը ներկայացնէ «Ազուանական այբուբենը»:

Հատորը կը վերջանայ 12 գրախօսութիւններով (որոնց հեղինակներն են Պ.Պ. Հայկ Պէրպէրեան, Եարոսլաւ Տաշքեվիչ, Մարիուս Գանառ, Ս. Գ. Նարինեան, Եարոսլաւ Իսայեվիչ, Ըիւտ-Գոլենպերկ և Շառլ Մերսիէ), զարգացումներու հանգիտութեանց եւ համաժողովներու վերաբերեալ տեղեկութիւններով եւ առաջին Հայկական Ուսմանց Հանդէսին ընդհանուր ցանկով:

Բնագրէն դուրս պատկերները կը վերաբերին հնագիտական նիւթերուն եւ հազուագիւտ գիրքերու այն էջերուն, որոնցմէ թարգմանութիւններ կատարուած են:

Ինչպէս կը տեսնուի, Հանդէսը մասնագիտական հրատարակութիւն մըն է, սակայն յօդուածներուն մեծագոյն մասը հետաքրքրութեամբ կրնան կարդացուիլ ուսումնասէրներու կողմէ:

Հայկական ուսումնասիրութիւնները շնորհակալութեան պարտք մը ունին հանդէպ Պ. Էմիլ Պենվենիստի, որ նախաձեռնարկ եղած է հանդէսին վերհրատարակութեան եւ որուն գիտական համաշխարհային համբաւը գրաւական մըն է անոր յաջողութեան, ինչպէս նաեւ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, որուն նիւթական աջակցութեամբ միայն կարելի էր վերհրատարակել այսպիսի ստուարածաւալ եւ շքեղ հատոր մը:

Հանդէսը լոյս կը տեսնէ տարին մէկ անգամ: Ներկայ հատորին գինն է 60 ֆրանք կամ 12 տոլար: Վաճառման կեդրոնատեղին է՝

LIBRAIRIE KLINCKSIECK
11, RUE DE LILLE, PARIS (7e)

Հանդէսին խմբագրութեան վերաբերեալ ամէն գրութիւն եւ հայագիտական հրատարակութիւն ուղղել հետեւեալ հասցէին.

H. BERBERIAN
10, BL. DELESSERT, PARIS (16e).

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անեւտրական Բարձրագոյն Ուսմանց մուտքի քննութեանց յաջողած է Պերճ Ալէսեան (Ալալէմճեան): Փարիզի Քաղաքական Ուսմանց շրջանաւարտի վկայական ստացած է Պ. Տօնիկեան: Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու Ազգ. Վարժարանէն, հայերէնի շրջանաւարտի վկայականը ստացած է Օր. Տէօքմէճեան:

ՍԵՒՐԻ ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Այս տարի եւս, վարժարանին ուսումնական տարին մեծ յաջողութեամբ փակուած է: Հետեւեալ աշակերտները յաջողութեամբ անցուցած են պաշոյի եւ պրեվէի քննութիւնները.—

Ա. Դասարանէն՝ 8ի վրայ 5 (Պաշօ)

Պաղտասարեան Ժիրայր, Պէքմէզեան Ժիրայր, Գասպարեան Ժան-Ժաք, Գասրիկեան Ժիրայր, Տէր-Դաւթեան Միքայէլ:

Գ. Դասարանէն՝ 19ի վրայ 16 (Պրըվէ)

Ատալեան Յով.-Պետրոս, Անդրէասեան Եղուարդ, Արսէնեան Թիէրի, Արդումանեան Սարգիս, Ալլահեան Յովսէփ, Աւետիքեան Ալէն, Պետիկեան Պետրոս, Ցարութիւնեան Ալէն, Գարաճեան Միսաք, Գազազեան Փիլիպպոս, Քէհիրեան Ժիրայր, Գէորգեան Թադէոս, Կիրակոսեան Ալէն, Փափազեան Սարգիս, Ջերքէզեան Վիլլի, Ծառուքեան Սարգիս:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (146)

ԽՈԴԵԴԱՆ

— Պապօ, քեզ ինչո՞ւ դրին հողի տակ: Պապօ, մենք ե՞րբ կը գնանք Սեւ սար, — հեկեկալով ասում էր մի երեխայ թարմ հողաշիրիմին ընկած:

Այդ Տաւրոսն էր:

Հետեւեալ օրը, մանկան արտասուքը սրբելու համար, հօրեղբայրը նրան մի բուռ չամիչ տուեց եւ, նրա ձեռքից բռնելով դիմեց դէպի Արեւելեան Հայաստան:

Ճանապարհին մի տխուր դէպք պատահեց: Խնուսի մօտ, որտեղ Բինկէօլի արեւմտեան ճիւղը թափւում է Արածանին, Չարբհարի կամուրջից անցնելու ժամանակ, Տաւրոսն անյայտացաւ:

— Ի՞նչ եղաւ երեխան, — ասաց Շինական Պօղոս անհանգստութեամբ չորս կողմը նայելով եւ դէս ու դէն վազելով կամուրջի վրայ:

Մանուկը չկար:

Ոսկեհատը, Բայազը եւ Ազրութը շատ եղան, կարծելով թէ նա անզգուշաբար ընկած կը լինի գետի մէջ: Նրան երկար որոնեցին Խողեղանը, Ստեփանը եւ Եղնիկը, բայց ոչ մի տեղ չկարողացան գտնել:

ԽՆՈՒՍԻ ԼԵՌՆԵՐՈՒՄ

Չարբհարի կամուրջն անցնելով, Սասունցի փախստականները մօտեցան Խնուսի Խաչալոյս գիւղին, որ գտնւում էր Բերդի մօտ, Դումամ եւ Քաղքեկ աւանների շրջապատում, Արօս գետի ափին: Արեւմուտքից եւ հարաւից երեւում էին Բիւրակնի եւ Խամուրտ լեռները, հարաւարեւելքից՝ Ջեռնակայ սարը, իսկ հեռւում մշուշին էր տալիս մենաւոր Սիփանը:

Բինկէօլի հովը գիպաւ Աստուրի ճակատին:

«Խնուս խնչա,
Բինկէօլ բարդա»,—

բըրնչեց Խողեղանը՝ յիշելով ժողովրդական երգի յայտնի խօսքերը:

Խնո՜ւս: Այդ այն երանելի գաւառն էր, ուր Աստուրը երազել էր մի օրեւէ աշխատանք օրինել, եթէ Աւէսի Հաջին իրեն ծառայութեան չընդունէր կամ թոյլ չտար բնակուելու Արինոքում:

Արեւմտեան Հայաստանի ջրառատ արօտատեղին էր Խնուսը, կաւնկների ամառային նստավայրը:

Խողեղան անունը լսելով սպիտակ վարդագոյն դէմքով եւ ուժեղ թեւերով կապուտաչեայ մի գեղջկուհի, որին Խիմաթ էին ասում, շտապով եկաւ եւ նրա ամբողջ խմբին տարաւ իրենց գիւղը:

Ինչպէս չար արարքը, այնպէս էլ բարի գործը, վաղ թէ ուշ, գալիս է մարդու առաջ:

Ո՞վ էր Խիմաթը:

Դա Վարդով գիւղացի Թորգոմի մօրաքոյրն էր, այն տարաբախտ փոքրիկի, որին Խողեղանը դրանից տասնեօթ տարի առաջ օգնել էր Հացիկ գիւղում, գրկելով Նոյնիսկ իր եօթ ոսկեդրամներից: Խիմաթի ամուսինը եւ բազմաթիւ ազգականները սպանուել էին պատերազմի ժամանակ:

Սպանուած էր նաեւ Թորգոմը:

Խիմաթի տնից մնացել էր միայն մի աղջիկ եւ ծաղկատար դէմքով մի տղայ, որի անունը Գերազատ էր: Այդպէս էր անուանել որդին, երազելով այն օրը, երբ ինքը օսմանեան գերութիւնից կ'ազատուի եւ կը տեսնի ազատ կեանք: «Ե՞րբ պիտի վերանայ քո «գերին», լաօ, որ քեզ մենակ «Ազատ» կանչեմ», — յաճախ որդուն դիմելով ասում էր մայրը:

Խաչալոյս գիւղի կտուրածից աղատուած բեկորները իրար գլխի հաւաքուելով, կամաց-կամաց կարգի էին բերել իրենց քանդուած օջախները: Ծլել էին արտերը: Ազգութիւններից նորից ծուխ էր ելնում:

Խիմաթը Աստուրին եւ միւս Սասունցիներին գիւղ տանելով տեղաւորեց իրենց տներում, բոլորին հողամաս տուեց եւ խնդրեց, որ այդտեղ ապրեն:

Շատ չուշաւ Բայազը, Ոսկեհատը եւ Ազրութը մտերմացան Խիմաթի հետ: Խաչալոյս գիւղում ռուսական մի փոքրիկ զօրամաս կար: Հայ կանայք հաց էին թխում զօրքի համար, իսկ տղամարդիկ պարէն էին հայթայթում:

Խողեղանը ամէն օր եփած հացը բառնում էր եզան եւ Շինական Պօղոսի հետ տանում էր զօրանոց: Երբեմն էլ Ստեփանի եւ Եղնիկի հետ գնում էր Խոզլուսարը խաւարծիլ քաղելու եւ եղնիկ որսալու հրամանատարի համար:

Ռուսներին բան հասկացնելու գործում ամէնից ճարտարաբանը Խիմաթն էր, որն ամբողջ Խնուսում անուն էր վաստակել իբրեւ հմուտ «ուսուվար» խօսողի: Մանաւանդ շատ հռչակաւոր էր նրա «իշտօն», որով սկսում էր իր խօսակցութիւնը սալդաթների հետ: Ով որեւէ բան էր ուզում հասկացնել ռուս զինուորներին կամ հրամանատարներին՝ Խիմաթն էր օգնութեան կանչում: Այնչափ շատ էին դիմողները, որ նա մտահոգութեամբ բացականչում էր. «Քա ես որ էս գեղի մէջ չլինեմ, բոլորը լա՞լ են»:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

Տիկին Հռիփսիմէ Ումուրշատեան, Տէր եւ Տիկին Կրէկուառ Սիմոնեան եւ իրենց աղջիկը Սիլվի, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Խոքիճեան եւ զաւակները (Սելանիկ), Տէր եւ Տիկին Արշակ Քիրէչեան (Սելանիկ), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Եաղըճեան եւ զաւակները (Արժանթէօյ), Տէր եւ Տիկին Ժագ Հալաճի եւ զաւակները, Տոքթ. Տուտի Փափազեան, Մամիկոնեան, Գասապեան, Ժամկոչեան, Պուսալեան, Քիաթիպեան, Քէօսէեան, Մալաւալի, Արթինեան, Սիմոնեան, Կիւլպէնկեան եւ Քէլլէրեան ընտանիքները, խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՎԱՐԴԱՆ ՈՒՄՈՒՐՇԱՏԵԱՆԻ

(65 տարեկան)

մահը կատքի արկածով, Յուլիս 11ին:

Յուղարկաւորութիւնը այս չորեքշաբթի, Յուլիս 18, ժամը 10,30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այդ ընդունիլ:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Հովանաւորութեամբ
Լիոնի Հայ Ազգային Միութեան
Կազմակերպութեամբ
Լիոնի Հայ Կրթական Մարմնոյ

Մասնակցութեամբ Ս.-Մորիս դպրոցի «Կրթ. Յանձնախումբ»ին եւ գաղութին: Ի նպաստ դպրոցին եւ կրթական գործին:

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ ուշ երեկոյ, Ս.-Մորիս, Շըվալիէ դղեակին գեղատեսիլ պարտէզին մէջ:

Հանդէսի բացում Դաւիթ Վրդ. Սահակեանի կողմէ: Խօսք՝ Ազգ. Միութեան կողմէ:

Պիտի ըլլան հայկական երգեր, պարեր, արտասանութիւններ եւ օրուան պատշաճ հաճելի անակնկալներ:

Տեղւոյն վրայ առատօրէն պիտի գտնէք հայկական աւանդական կերակուրներ, համադամ պտուղներ եւ զովացուցիչ ըմպելիներ՝ դիւրամատչելի գիներով:

Ծանօթ. — Դաշտ երթալու համար կիրակի առաւօտ ժամը 9,30ին հաւաքուիլ Փլաս Կիշար, մասնաւոր օթոքար կը մեկնի ժամը ճիշդ 10ին: Իսկ կէսօրէ ետք ժամը 1,30ին, մեկնում՝ 2ին:

Անձնական կառքով մեկնողներ — Ս.-Մորիս մտնելէ ետք, Քաֆէ տը լա Կառի առջեւէն դառնալ ձախ կողմի ճամբան, քիչ մը քալելէ վերջ դառնալ աջ կողմը:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները այս շաբաթ գիշեր ժամը 8,30ին Մշակոյթի տան մէջ:

Կը խօսի ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Նաճարեանի ագարակը: Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը:

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Կարտանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Կարտանի Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ:

Օրակարգի հարցերը խիստ կարեւոր ըլլալով, մասնաճիւղին բոլոր անդամներէն կը խնդրուի ժամուն ներկայ գտնուիլ սոյն ժողովին:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հերոսներու Օրը կը տօնուի Խանասորի արշաւանքի տարեդարձին առթիւ:

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Տէսինի Լազեան խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Կոմիտէին: Կը մասնակցի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը: Յուլիս 19, կիրակի ամբողջ օրը, Տէսինի նախկին գեղատեսիկ պուրակին մէջ, Մարկի որձարանին ետեւը:

Կը հրաւիրուի Տէսինի եւ Լիոնի հասարակութիւնը անխտիր: Անձրեւի պարագային խնջոյք Տէսինի մէջ Հ. Յ. Դ. Տան սրահը:

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Դրօ խումբի կողմէ, հովանաւորութեամբ Անի կոմիտէի, այս կիրակի ամբողջ օրը:

Ծանօթ դաշտավայրը Պ. Փէլէի: Փէլէի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի դաշտին եւ պաղ աղբիւրին մօտ:

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԼՈՒՍԱՐԵՒԵԱՆ կը խօսի ընկ. Յ. ԿՕՇԿԱԿԱՐԵԱՆ (Վալանսէն):

Գեղարուեստական բաժին, բարձրախօս, առատ կերուխում, շամփուրով խորոված՝ մատչելի գիներով:

Կը հրաւիրուին Վիէնի եւ շրջակայքի հայրենակիցները:

ՆՈՒՐՀԱՆ ՑՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է
բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱՒ-ՇՈԳԵՆԱՒ-ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
Դիմել

Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX
7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9-12 եւ 14-18
բացի շաբաթէն,

ՊԱՏԱՐԱԳ – ՔԱՐՈԶ

Այս կիրակի՝ Հարու. Ֆրանսայի Առաջնորդ՝ Արտաւազդ Եպիսկոպոս կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Պոլ. Օտոօ խիկ Գուրգէն Վարդապետ՝ Սէն Լու:

Հայութիւնը կը հրաւիրուի խուռներամ եկեղեցի փութալ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Ազգ. Առաջնորդարանի Գրասենեակը, արձակուրդի պատճառաւ, երկուշաբթի Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստոս 20 փակ պիտի մնայ:

Շատ անմիջական եւ ստիպողական գործերու համար, դիմել Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը մինչեւ կէսօր:

ԴԻՒԱՆ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Պօմոնի եկեղեցւոյ Թաղականութեան, այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Պօմոնի Ս. Սահակ-Մեսրոպ սրահին մէջ: Նիւթ՝ «Երկու կաթողիկոսներու ողջագուրումը եւ Ազգային Եկեղեցական Հարցեր»:

Կը խօսի Հարու. Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդ Արտաւազդ Եպիսկոպոս Թըրեան:

Առաջնորդը կը ներկայացնէ Վահրամ Միքթիք:

Սիրով կը հրաւիրուի Պօմոնի եւ շրջանի հայ հասարակութիւնը անխտիր: Երգ, արտասանութիւն եւ պար՝ Նոր Սերունդի կողմէ: Մուտքը ազատ է:

ՃԱՄԲԱՐ | Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ | ՃԱՄԲԱՐ

Camp du Nor Séround

A LA *PILE* SUR LES BORDS DU LAC *PALADRU*

ՕԳՈՍՏՈՍ 1-30 — AOUT

Հսկայ չէնք մը: Գեղատեսիլ վայր՝ լիճին ճիշդ քովը: Խաղաղաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

ՕՐԱԿԱՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7-9, և Շաբաթ օրերը՝ ժամը 5-7,

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE — 17, Rue Bleue

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ. — Փարիզէն հաւաքական տոմսով (պիյէ քոլէքթիֆ) մեկնողներու արձանագրութիւնները կը շարունակուին:

Երթ ու դարձի ծախքի հաշւոյն կանխավճար՝ 50 ֆրանք:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

— Ի ՆՊԱՍՏ "ՀԱՅԱՍՏԱՆ" ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ —

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական վարչութեան կողմէ

FORET DE CARNELLE

AU LIEU DIT *LE BEAU POINT* (près de Saint-Martin du Tertre)

Կիրակի Յուլիս 19

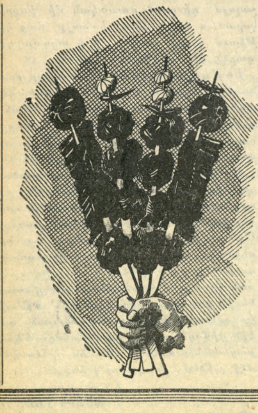
Գեղարուեստական բաժին Հայկական մթնոլորտ

Խմիչք՝ մատչելի գիներով

Les autocars partiront :

d'ALFORTVILLE Place Carnot : à 8 h.
de CHAVILLE Puits sans vin à 8 h.
et Guilleminot à 8 h. 15
de BAGNEUX : Cinéma Lux à 8 h.
DE Paris : 17 Rue Bleue à 8 h. 30
et 9 h.

EN CAS DE PLUIE, LA LOCATION D'UNE SALLE EST PREVUE

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

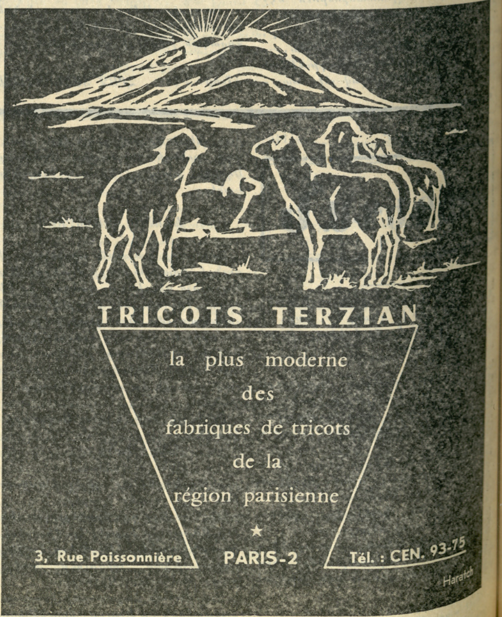
Եւրոպական, հայկական եւ
կովկասեան ընտիր ճաշեր:

Առաջնակարգ կովկասեան խորոված

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՅՈՒԼԻՍ

DIMANCHE 19 JUILLET 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

40րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10061

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — No 10.061

«ԳՐԱԿԱՆ»

...ենին այս թերթը սովորութիւն ըրած էր Շաբաթ օրուան իր թիւին տալ «գրական» բովանդակութիւն:

...ւմ, նման յատկութիւն ու նպատակ հնարաւոր չէին այլեւս:

...ի անոր համար, որ չկան բանաստեղծութիւն, գրական պատմուածք ու վէր... տրամագրողներ, այլ անոր համար, որ գրականութիւնը ճարտարար... չէ:

Առաջին անգամ Գերմանիան էր, որ «էրզաց» անունով ծանօթ նիւթեր հանեց շուկայ: Ի՞նչ էր այս «էրզաց»ը: ...թ մը կ'արտադրուէր, որ ոչ միայն ...ջինով այլեւ իր բոլոր յատկանիշով նման էր փայտի:

Սակայն, չէր փայտ, այլ՝ «էրզաց...»:

Ուշագրաւ է, որ այս մարզին մէջ ...կային հանճարը ընդունակ է արտադրելու «էրզաց» մը, որուն որակը ...ր է քան հում նիւթէն:

Այդպէս չէ արուեստի պարագային:

Այդպէս չէ մշակոյթի պարագային:

Այդպէս չէ գրականութեան պարագա...:

...ն, ոչինչ կրնայ փոխարինել «հում ...թը»:

...ն, պայմաններու պայմանը այն է, ...ներկայացուածը ըլլայ վաւերական... եւ ոչ՝ արուեստական, թէկուզ ...» հասած:

Այսօր, Սփիւռքի վաւերական գրականութիւնը ստորնակէտի հասած է:

...ները այնքան պարզ ու ակներեւ ...որ չարժեր անոնց անդրադառնալ:

Այսօր, տարագիր Հայը կրնայ վաւերական գրագէտ դառնալ բացառաբար ... պարագային, երբ «սարոյեանականու...» ընէ, ու այդպէ՛ս ինքն իրեն ... հայ գրագէտ:

Ի՞նչ ըրաւ Սարոյեան: Ընտելացաւ մի...: Իւրացուց անոր բարքերն ու ...: Հաղորդակից դարձաւ անոր ...յթին եւ իմացական, զգացական, ...կան արտայայտութեանց:

Եւ ապա, այս բոլորին պայմանները ...ելով եւ անոր պահանջներուն գոհացնելով՝ գրեց: Ստեղծագործեց: ...ապէս գրական ձեւ եւ բովանդակութիւն ունեցող գործեր հեղինակեց: Սակայն երբեք չհրաժարեցաւ իր հա...ն, թէ ինք հա՛յ գրող է. մէկը, ...ն ներաշխարհն ու ոգին հայկական ... եւ ամերիկեան:

Այդպիսի «հայ գրականութիւն» հնա...ր է: Անիկա «էրզաց» չէ, այլ վաւերական:

...ր, այն, որ տեղ կը գտնէ հայ ...րականութիւններու եւ պարբերա...ներու մէջ աղկաղկ [?] է, ոգեզուրկ եւ ...ական:

...ւէ է, անոնց բովանդակութեան:

...բաղ է, անոնց շունչի եւ իմաստի:

...ճնուտ է, բայց երբեք՝ արուեստ:

...րու՞ր է, որ տարբեր ըլլար: Ո՛չ, ...ր է:

...մանակն ու պայմանները տարա...թեան առաքելութենէն խլեցին ու ...ցին վաւերական գրականութիւն հե...ներու հնարաւորութիւնը:

...ի, նոյնիսկ հոս ու հոն գտնուող ...ն այն անհատները — երիտասարդ... ժամանակը — որոնք օժտուած են ...կան խրու ձիրքով ու ցանկութեամբ, ... անոնք պէտք է լծուին հիմնա... առաքելութեան. արգիլել, որ եկ... գաղութներու հանրային կեանքի ...նութիւնը եւ բան մը բարձուի անկէ: ... շատ աւելի իմաստալի է, քան ...ութիւնը խառնել գրական «էր...ներու:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՈԼՏՈՒԱԹԸՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ ՄՏԱՀՈԳ

Կոլտուաթըրի նշանակումը իբրեւ թեկնածու Հանրապետականներու, մեծ աղմուկ կը հանէ ամէն կողմ: Հանրապետական այս նոր թեկնածուն ծանօթ է իրեւ ծայրայեղ: Պարի Կոլտուաթըր իր ճառին մէջ ալ տարօրինակ տպաւորութիւն մը թողուց: «Ծայրայեղութեամբ կ'ընդունիմ ինծի եղած պատիւը: Ոչ մէկ մարդ, ոչ մէկ կուսակցութիւն կրնայ որեւէ բան երաշխաւորել, ինչ որ կրնանք ընել այն է որ արժանի ըլլանք յաղթանակի եւ այն ատեն յաղթանակը մերը կ'ըլլայ»:

Կոլտուաթըր, ապա, կը ջատագովէ խաղաղութիւնը եւ ազատութիւնը ու անոնց պաշտպանութիւնը ամերիկեան հին մեթոտներով «ոչ թէ որովհետեւ հին են, այլ որովհետեւ խրուն են»:

Հանրապետական թեկնածուն կը յարձակի դեմոկրատ վարչակարգին վրայ որ «տկար, կեղծաւոր է եւ նախաձեռնութեան պակաս ունի»:

«Կը տեսնեմ ապագայ քաղաքականութեան մը ծագումը: Ի՞նչ ճակատագիր կ'ըլլայ մերը եթէ Ամերիկա, Միացեալ Եւրոպա, լաց առաւօտեան ամէն, Խաղաղական ովկիանոսի մեր բարեկամները միացած ըլլային ուժեղ դրութեան մը մէջ՝ նուիրուած բարգաւաճման եւ անկախութեան: Բայց լաւ կարգ ու կանոն տունէն կը սկսի: Մեզ մօտ, հասարակաց բարիքը անհատական ճիգերու արդիւնք չէ եւ կառավարութիւնը պէտք է միջամտէ հոն ուր անհատները չեն բաւեր գործին: Հանրապետական կուսակցութիւնը պէտք է մնայ ղանազանութեան կուսակցութիւնը»:

Այս խօսքերուն առաջին տպաւորութիւնը այն է որ մարդը անիշխանութիւն կը քարոզէ:

Ամէն պարագայի մէջ, ամէն ոք կը զգուշ ու մտահոգ է եւ Նիւ Եորքի կառավարիչն ալ՝ Ռոքֆելլէր յայտարարած է Կոլտուաթըրի ճառին առթիւ. — «Սարսափելի, անպատասխանատու եւ վտանգաւոր յայտարարութիւններ»: Ռոքֆելլէր մասնաւորապէս վրդոված է ծերակուտականի սա արտայայտութիւններէն. — «Ծայրայեղութիւնը ազատութեան պաշտպանութեան մէջ, ախտ մը չէ եւ չափաւորականութիւնը արդարութեան հետապնդման մէջ առաքինութիւն չէ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՍԹՐՈՆ ՏԷՖԷՌ յայտարարած է ամերիկեան պատկերասփիւռին որ ճիշդ չէ թէ Ֆրանսա բարգաւաճման մէջ ըլլայ: «Անցեալ տարի աշխատանքի դադարի 6 միլիոն օր ունեցած ենք: Գիները աւելի բարձր են քան որեւէ ուրիշ երկրի մէջ եւ մեր տնտեսական վիճակը այնքան լաւ չէ որքան Պելճիոյ, Հոլանտայի կամ Գերմանիոյ վիճակը» ըսած է Հանրապետութեան Նախագահութեան թեկնածու, Մարսէյլի քաղաքապետ — երեսփոխանը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը պատասխանելով ամերիկեան Արտաքին Նախարարութեան մէկ գիրին ճշդած է որ միայն համաձայնագրերուն նախատեսուած զօրքը կը գտնուի Կիպրոսի մէջ:

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ զինեալ պատերազմը կը դադրանայ: Ու. Թան շատ մտահոգ է:

ԳԱՀԻՐԷԻ Հիւլթըն պանդոկը արգիլեալ գօտի դարձած է, ափրիկեան պետութեանց ղեկավարներու ներկայութեան պատճառաւ: Ժողովին բացման նիստին խօսած է Նասր, շեշտելով « Վստահ եմ կարեւոր բանաձեւեր պիտի որոշուին, բայց արդիւնքը գիրին մէջ պիտի չըլլայ այլ՝ ոգիին »:

Մեր բոլոր թեւաւորները միշտ սաստկացող հոտանքին դէմ կը թիավարեն այսօր:

Սակայն երբեք ըսել չէ, թէ ճակատագրուած ենք դառնալու կամազուրկ եւ ուժարեկ:

Միշտ հնարաւոր է, եւ անհաւանական չէ ընաւ, որ վայր դէպքերու բերումը տնօրինէ այնպէս, որ ճակատագրի մէջը թեքուը Սփիւռքը հանդիսանայ:

Մեր առաքելութեան էութիւնը կը բխի բերկանայ մանաւանդ այն ատեն, երբ մըտաբերենք եւ մեզի համար միակ ուղեցոյց դարձնենք այն, զոր մեզմէ կ'ակընկալեն հայրենիքն ու հոն հաստատուած մեր արենակիցները:

Անոնք մեզմէ գրականութիւն չեն սպասեր: Անոնք մեզմէ արուեստ չեն պահանջեր: Անոնք մեզմէ մշակոյթ չեն ակնկալեր:

Անոնք գիտեն, թէ ոչինչ այնքան տարանցիկ է, որքան քաղաքական այս կամ այն պատմաշրջանը:

Հայութիւնը հազարամեակներ կարած է, որովհետեւ միշտ ալ օժտուած եղած է այնպիսի կենահայեցողութեամբ, որ անմիջականէն եւ արտաքինէն անդին կը տեսնէ: Գիտէ, որ այդ «անդին»ը պիտի գայ եւ անոր կը պատրաստուի:

Այսպէս է նաեւ այսօր, հոն, հայրենի հողին վրայ:

Այսպէս պէտք է ըլլայ դուրսն ալ, այնտեղ, ուր Սփիւռքն է:

Ապագան յղի է բախտորոշ եւ ճակատագրական անակնկալներով: Սփիւռքի անզերագանցելի առաքելութիւնն է ըլլալ պատրաստ, զանոնք դիմաւորելու եւ եթէ հարկ է՝ դիմագրաւելու:

Երբ Պահը գայ եւ գրուի պատմութեան նժարին, հարկաւ Հայաստանն ու Հայաստանի Հայութիւնն են, որ պիտի հանդիսանան գլխաւոր կշռաքարերը:

Սակայն կրնայ պատահիլ, որ Սփիւռքը հանդիսանայ այն «մի քանի դրամ»ը, որուն ծանրութիւնը թեքէ նժարին մէջը:

Եթէ ա՛յս գիտակցութեամբ «թանձրացնենք» Սփիւռքի հայկականութիւնը, այն ատեն մենք ալ անպայման պատրաստ կ'ըլլանք:

Այն ատեն, եւ միա՛յն այն ատեն, արդարացուցած կ'ըլլանք այն, որ գոյատեւուշ հակառակ մեր կամքին, մեր անցեալի անողոք դէպքերու հետեւանքով եւ մեզի այնքան անհարազատ ձեւով եւ բովանդակութեամբ:

Եւ որ կոչուեցաւ «Սփիւռք»:

«ՑՈՒՍԱԲԵՐ»

ՏԽՐՈՒԻՆԻ. — ՏԻԿԻՆ Զ. ՃԵՎԱՀԻՐՃԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք որ Յուլիս 16ին, իր մահկանացուն կնքած է Տիկին Զապէլ Արամ Ճեվահիրճեան: Հիմնադիր եւ պատուոյ Նախագահուհի Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան, որպիսեալ 1913էն սկսեալ երբ միութիւնը Որբախնամ անունը կը կրէր, իր ընկերուհիներուն հետ միասին բարենպատակ մեծ գործունէութիւն ունեցած է, տարագիրներով եւ որբերով զբաղելով:

Ցարգանք իր յիշատակին:

ԼԻՐԻԿԱ (*)

— * —

Երբեմ չի մեռնի քնքուշ լիրիկան
Այն ո՞ր զարունն է, որ վարդ չի բերել,
Այն ո՞վ է, որ իր սիրած աղջկան
Չի տեսնում թէկուզ երգով համբուրել...

Կամ այն ո՞ր ժայռի մռայլ շրթունքից
Դուրս չի բողբոջել գէթ մի մանուշակ.
Այն ո՞ր զարնանը, թէկուզ դժոխքից
Չի վերադարձել սոխակն անուշակ:

Ու թէ իրաւ է մարդը քնքշացել՝
Ի՞նչպէս կարող է մեռնել լիրիկան,
Թէ բիրտ է դարձել՝ ինչպէս սիրտը ձեր
Մահից էլ պիտի յառնէր ինձ նման:

Տոկաց սոխակի կրծքէ վահանս
Քարէ սրտերի անմիտ նետերին,
Ժխորին յաղթեց մանուշակ ձայնս,
Բիլ ծովս յաղթեց պղտոր գետերին:

Եւ հիմա քեզ բոյն՝ գիրկն է աղջկայ,
Վիրաւոր զինուոր դու իմ լիրիկա,
Ես քո արիւնից ելած մանուշակ,
Ես՝ լիրիկայի յաւերժի զուշակ...

×

Իրիկուայ հովն է հարովել երգում,
Նոր բացուող ցել է գիշերը կարծես —
Լուսինն ամպերի խոպանն է հերկու՝
Ամպի մէջ խրուած ոսկէ խոփի պէս:
Եւ ծավանում է ցելը գիշերուայ,
Սեւ ակօսներով սեւ ծով ամպերի,
Եւ մէկը, կարծես, յոյսով իմ վաղուայ
Լուռ սերմանում է հերկը խաւարի:
Նա հոծ աստղերն է մթնում սերմանում,
Ամէն աստղ՝ ոսկէ հունտ է ցորենի,
Մթնավախ սրտիս յոյսն է արթնանում,
Թէ ցանքսը մէկի՞ն եօթը կը ծնի...
Բայց մէկ է ծնում հազարն էլ հսկայ,
Մէկ է ծնունդը անսահման ցանքսի,
Քանզի արեւն է իր հունձքը ոսկեայ՝
Այսպիսի ծով հունձ ո՞վ չի երազի:

×

Տե՛ս, ծաղիկը ծաղկին շոյեց,
Աստղը աստղին աչքով արաւ,
Մենութիւնից, տե՛ս, բուն վայեց,
Աստղը աստղի գիրկը թռաւ:

Միայն ես ու դու հեռ խեղառ,
Թաղում ջահէլ օրերն ու տե՛ս՝
Դու ժայռի պէս մնում յամառ...
Ես լալիս եմ աղբիւրի պէս:

Կը փոշմանես՝ երբ ծերանաս,
Ջահէլութիւնն էլ ետ չի գայ,
Չի գայ՝ թէկուզ իմ գիրկը գաս,
Ա՜խ, ե՛կ, քանի զարունս կայ...

×

Ես սիրում եմ ծաղիկները,
Մէկ էլ մօրս աչքերը պարզ,
Ազգեր, մէկ էլ ձեր աչքերը,
Ծաղկի պէս էք նայում վրաս:

Ես սիրում եմ ողջ աստղերը,
Մէկ էլ մօրս աչերը տե՛ս.
Ազգեր, մէկ էլ ձեր աչերը՝
Որ ժպտում էք աստղերի պէս:

Ես սիրում եմ ծաղիկները,
Մէկ էլ մօրս աչերը հեզ,
Ազգեր, մէկ էլ ձեր աչերը՝
Որ ժպտում էք մայրիկիս պէս...

Ամէն ճերմակ մի մազն, ասես,
Գերեզման է մի զարնան,
Բայց կ'ուզէի իր ազգի պէս
Մայրս ապրէր յաւիտեան:

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

(*) Սովետ Հայաստանի լոյս կ'ընծայէ Յովհ. Շիրազի բանաստեղծութիւններու հատորներ: Այդ հատորներէն «Սով. Գրականութիւն» ամսաթերթը կը ներկայացնէ փունջ մը:

ՀԻՆ ՎԷՃ ՆՈՐ ԷՋԻ ՎՐԱՅ

ԹՈՒՂԹԷ... ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

Հիւսիսի Շամիրամը, — ինչպէս Վոլթէր կը սիրէր անուանել զայն, — կ'արշաւէր դէպի հարաւ, դէպի Հայաստան, օ՜ զուգադիպութիւն, Քրիստոսէ այնքան տարի ետք, ուր, Քրիստոսէ նոյնքան տարի առաջ, իր առասպելներն էր հիւսեր հարաւի Շամիրամը:

Թունդ ելան Հայոց սրտերը:

Կարծեցին լսել Հայաստանի ազատագրութեան ձայնը: Շամիրամն էր առեր Հայոց Թագը, Շամիրամն էր որ կը բերէր Հայոց Թագը:

1768ին սկսած ռուսեւթրքական պատերազմի մասին է խօսքը: Կամ՝ Եկատերինէ Բ. կայսրուհիին արշաւանքին, որ կրկնուեցաւ ընդհատաբար:

Եւ «հրարորբոք ջերմեռանդութեամբ լցեալ՝ ի խորհուրդ» նստան ոչ միայն Հայերը, այլ եւ Ռուսերը: Գիշերաջան պատրաստութիւն նոր պետութիւն մը ստեղծելու... Թուղթի վրայ: Ապացո՞յց, — կարծես արդէն կազմուած ըլլար հայկական պետութիւն մը, մշակեցին հայռուսական քաղաքական «յաւիտենակա՛ն» դաշնագիր, տեսակ մը «մատեան դաշանց Ռուսաց (*) ընդ Հայոց», ճիշդ ինչպէս «Թագաւորք ընդ Թագաւորաց կարեն դնել դղաշինս», ամենա՛յն լըրջութեամբ, մանաւանդ... հեռատեսութեամբ՝ չմոռնալով արձանագրել, որ եթէ, յետագային, վէճ ծագէր Ռուսիոյ եւ Հայաստանի միջեւ, պիտի դիմէին «կայսերն Հռովմայ, այսինքն՝ Գերմանիոյ» իրաւարարութեան:

Ներկայացան նոյնիսկ թեկնածուներ... Թագաւոր պսակուելու համար Հայաստանի վրայ. «Գրիգոր Ալեքսանդրիչ կնեազ Պոտեմկինն ջանայր բստ ամենայնի ի գլուխ տանիլ զայս գործ եւ յորդորէր միշտ զկայսրուհին զինքն կացուցանել Թագաւոր ի վերայ Հայոց» (Վարդան արք. Օձնեցի):

Ահա այս «նոր բորբոքման» պատմութենէն յիշատակ կը մնան երկու դաշնագիրներ.— Մին Շահամիր Շահամիրեանի եւ ընկերներուն պատրաստածն է, միւսը՝ Յովսէփ արք. Արղութեանի եւ ընկերներուն խմբագրածը: Այժմ երկուքն ալ դարձած... մատենադարաններու հարըստութիւն՝ իրենց բազմագրուած օրինակներով: Իսկ Սահակ վարդ. Տարօնացի եւ Վարդան արք. Օձնեցի ընդօրինակած են իրենց գրած Պատմութեան գործերուն մէջ: Աւելի ետքը՝ տպագրուած են նաեւ մեր պարբերական մամուլին մէջ (Ծիլն Աւարայրի եւ Փորձ):

Ըստ առաջին դաշնագրին՝ Հայաստան կը ստանայ անկախ պետութեան մը պատկերը: Ըստ երկրորդին՝ Հայաստան կը դառնայ Ռուսիոյ հպատակ պետութիւն մը: Այս տարբերութիւնը ունի իր պատմութիւնը, զոր զանց կ'առնեմ:

Թադ. Աւդալբէգեան այս «երկուորեակ» դաշանց պատրաստութեան մէջ կը տեսնէ «հայ ազատագրական շարժման երկու հոսանքի» արտայայտութիւն, որոնց մին, հեգնաբար, կ'անուանէ «Հիւսիսափայլ», միւսը՝ «Հարաւափայլ», ակնարկելով արտասահմանեան երկու քաղաքական բեւեռներու, մէկը միւսին անթակոնիստ [sic]: Ընդհակառակն, Աս. Մնացականեան, առանց բոլորովին մերժելու նման անթակոնիստ մը, համերաշխութիւն կը տեսնէ խմբագրող կողմերուն մտածման մէջ: Շարժման հակառակորդ մը եթէ կայ, արտասահմանի մէջ չէ, այլ Հայաստանի մէջ, — էջմիածինն է: Այդպէս է եղեր միշտ, Հայաստան թշնամի է արտասահմանի, ու Սիմէոն (**) կաթողիկոսը չէր որ բացառութիւն պիտի կազմէր՝ արտասահմանին տալով իրաւունքներ, որոնք պիտի վնասէին դապալայի կամ վախուցեմայի իր հեղինակութեանց:

Նիւթը ընդարձակ է, հետաքրքրական՝ բայց մեր առաջադրութենէն զուրս: Այսքանը՝ այն պատճառով որ Շահամիրեանի դաշնագրային ծանօթ նախագիծը կապուած է «Որոգայթ փառաց» գիրքին պատմութեան:

Արդարեւ, ռուսեւհայկական «դաշանց» նախագիծը եւ «Որոգայթ փառաց» գիրքը մոնոգիկոթ արտադրութիւններ են, այսինքն ծնունդ առած են... մէկ ձուէ: Այս տեսութիւնը կը պատկանի Աս. Մնացականեանի, գիտական տարազն է միայն որ կը պատկանի իմ գրիչիս:

Բայց թէ այս «երկուորեակներէն» ո՞րն է առաջ ծնած, վէճի նիւթ է դարձած:

Աւդալբէգեան կը քանդէ այն կարծիքը թէ «Որոգայթ փառաց» գիրքը տպուած է 1773ին, ի՞նչ փոյթ թէ այդպէս տրպուած է գիրքին ճակատը:

Ահաւասիկ իր պատճառաբանութիւններ.—

1.— «Որոգայթ փառաց» գիրքին նեռածական բաժնին մէջ կը կարդանք (էջ 138).—

«Եւ այժմոյս լսեմք բորբոքում նոր, այսինքն ոմն իմաստուն Վաշինկթոն անուամբ ի յազգէն Բրիթանիացւոց, ծնեալ ի ամէրիկ, որում պահպանիւր ի մեծի Բրիթանիացւոյ, սա հակառակեալ տերանց եւ ժողովեալ հասարակութենէ ժողովրդոց ամէրիկու զօրք բազում, ջանայ եւ աշխատի գտանել ազատութիւն եւ լինել անհնազանդ ումեքէ»:

Արդ, Ուաշինկթըն մասնակցեաւ Պոսթընի համաժողովին 1774ին, եւ Ամերիկայի ազատագրական բանակին ընդհանուր հրամանատար նշանակուեցաւ մէկ տարի ետք, 1775ին: Հետեւաբար, «Որոգայթ փառաց», որ կը յիշէ Ուաշինկթընի ընդհ. հրամանատար նշանակումը, չի կրնար տպուիլ 1773ին:

2.— «Որոգայթ փառաց» գիրքին նեռածական բաժնին մէջ կը կարդանք (էջ 137).—

«Քարիմ Խան, յազգէն Բաքտրիացւոց, որ սկզբանէ ոչ յաւելի զօրութեամբ քան թէ Մէլիք Յովսէփն Ազուանից, տիրապետեաց բոլոր Պարս, Արաղ, Ատրպատական յաշխարհ եւ միխիթար կենօք վարեաց զկեանս իւր իբրեւ Թագաւոր, բնական մահուամբ վախճանեցաւ»:

Արդ, Քարիմ Խան մեռած է 1779ին:

Հետեւաբար, «Որոգայթ փառաց», որ կը յիշէ Քարիմ Խանի մահը, չի կրնար տպուիլ 1773ին:

3.— Նամակի մը մէջ, զոր Շահամիր Շահամիրեան ուղղած է Հերակլ Բ. Թագաւորին՝ 1787 Հոկտեմբեր 15 Թուականով (հայերէն բնագիրը տես՝ Փորձ, 1881, Թիւ 2, էջ 28, վարէն՝ 16րդ տող).—

«Տեարքն անուանեալ Որոգայթ փառաց, շարադրեալ վասն ազատութեան ազգին Հայոց... ես ոչ իշխեցի տպել, վասն որոյ ձեռագիր երիս օրինակօք միայն եղանելոյ է ի մէնջ...»:

Ապացոյց որ «Որոգայթ փառաց» գիրքը դեռ լոյս չէր տեսած 1787ին:

4.— Վերջապէս 1789 Նոյեմբեր 1 Թուականով, Շահամիր Շահամիրեան կը գրէ Ղուկաս կաթողիկոսին թէ ի չորս Թանկագին նուէրներու՝ զրկած է նաեւ «Որոգայթ փառաց» խորագրով «նորատիպ» գիրք մը: Ու կաթողիկոսը 1792 Օգոստոս 16 Թուակիր նամակի մը տակ կ'աւելցնէ հետեւեալ փուսուլան.—

«Գիտասջիր եւ զայս, ազնիւ սիրելիդ իմ, զոր գրեալ էիր թէ զմի նորատիպ գիրք իցես յղեալ առ մեզ՝ անուանեալ «Որոգայթ փառաց»: Թուեցաւ մեզ թէ «Նշաւակ» կոչեցեալ գրքուկն իցէ, զոր քանի ամօք յառաջ ընկալեալ եմք եւ ազնուայդ եւս միամտութիւն գրեալ, բայց թէ այլ ուրիշ գիրք իցէ «Որոգայթ փառացն», տակաւին առ մեզ չէ հասեալ: Եւ գի ի կարծիս էաք ի կողմանէ սորին, վասն այն ի թղթոջն ոչ յիշատակեցաք: Այսպէս գիտացեալ՝ ողջ լեր Տէրամբ»:

Այսպէս, ուրեմն, «Որոգայթ փառաց» գիրքը տպուած չէր 1773ին, ոչ իսկ դեռ տասնուաղն տասը տարի ետքը:

Հետեւաբար կարելի չէ «շարադրող» եւ տպագրող ցոյց տալ նաեւ Յակոբ Շահամիրեանը, որ մեռած է 1774 Յուլիս 7ին, Մադրասի մէջ, — 29 տարեկան:

Թող չզարմացնէ ձեզ, — Փորձ ամսագրին մէջ (1881, Փետրուար) Սրբ. Երիցեան մէջբերէն կը վերցնէ Շահամիր Շահամիրեանը, մեռած երիտասարդը կ'ապրեցնէ մինչեւ դարուն վերջը եւ Յակոբ Շահամիրեանի կը վերագրէ «Յորդորակին», «Որոգայթին» եւ «Դաշանց»... տենին վերարերեալ ամէն գործ... թիւն, ինչպէս եւ վարպետ գերձակ... նուն, մարգարիտ վաճառականութ... հայկական տպագրութիւն, ամէն... վէճը լուծելու լաւագոյն ձեւը:

Դժբախտաբար բանաւէճները... ուզան կ'ըլլան քիչ մը, գլուխ կը... ունին մէկ բառի կամ թուականի... ի բաց կը մերժեն որեւէ խօսք...

Էհ, վերջապէս պատմութիւնը... թէ հայր ունէր Յակոբը, վկայ հօրը... թակցութիւնները կաթողիկոսին... Թագաւորներու հետ: Եւ արդի... սիրութիւնը, փոխանակ հօրը... կը սրբէ տղուն անունը, ...«Որոգայթ փառաց» գիրքը եւ... դաշինքը կը պատկանին Շահամիր... համիրեանի, ապացոյց ներկայացնել... այս երկու գործերուն լեզուն, ... գործերուն մէջ գործածուած... նորօրինակ իմաստը:

Այս պարագան նկատած են, ... անզամ, Լէօ եւ Աւդալբէգեան, ... կ'ընդունին թէ հայ մատենագրութեան... ինչպէս Հայոց լեզուին մէջ, «տուն Հայոց» կամ «նախարար» բառերը ... եւ երբեք գործածուած չեն այն իմաստով, որ գործածուած են «Որոգայթ փառաց» գիրքին եւ ծանօթ «Դաշանց» նախագծին մէջ, ո՛չ Շահամիրեանէն առաջ, ո՛չ Շահամիրեանէն ետք: Անսովոր նորութիւնը, որ տրուած է այդ բառերուն, կը մատնէ թէ նոյն անձն է ... մական երկու գրութեանց հեղինակ... «Նախարար» կը նշանակէ Հանրապետութեան նախագահ, թէ՛ «Որոգայթ փառաց» գիրքին մէջ (Գլ. 234), թէ՛ «Դաշանց» նախագծին մէջ (Յօդ. Բ):

«Տուն Հայոց» կը նշանակէ խորհրդարան կամ կառավարութեան պալատ, ... «Որոգայթ փառաց» գիրքին մէջ (... 234), թէ՛ «Դաշանց» նախագծին մէջ (Յօդ. ԺԵ):

Գաղափար մը տալու համար «Որոգայթ փառաց» գիրքին բովանդակութեան ... ին, կը ներկայացնեմ քաղ մը քիչ ... գին:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Թանիցս գրուած է... «Ռուսաց»... Այս փաստին պէտք պիտի ունենանք ... ռաջիկային:

(**) Սիմէոն, դէմքով անհրապոյր... մօրուքով ադէաս՝ ուստի Գոչ կոչեցեալ (Օրմանեան կը գրէ Fօշ եւ կը թարգմանէ ... ադրու այծ եւ քօսէ, բայց սխալ է ... գիտցած հայերէնը, տարբեր բառեր ... գոշ եւ Fօշ), նկարագրով դժնդակ ... չէր կրնար հանդուրժել այն բոլոր ... ժումներուն, որոնք ստուերի մէջ ... ձգէին իր հեղինակութիւնը: Բայց ... մէոն կրնայ առանձին նիւթ դառնալ ... խտրադիմայութեան (քարաքթերոլոգիա...

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՐՄԱՇԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Վանական փարչութիւնը, այս ամբողջ ժողովուրդը տեղաւորելու համար, բնականաբար անկատար միջոցներ ունի միայն իր ձեռքը: Նորաշէն Թաղը, որ եռայարկ մեծ շէնք մըն է, Վանքին ձախակողմի ընդարձակ Թեւը, Նորաշէն դպրանոցը զոր հարկ եղած էր ուխտաւորներուն յատկացնել, եւ չերմատունը, չեն բաւեր: Արմաշի գիւղին գրեթէ բոլոր տուները լեցուած են, եւ տասր հետ մէկտեղ բնատնիքներ կան որոնք ստիպուած են գիշերը բաց օդին անցընել վրաններու տակ:

Վանքին ձախակողմի Թեւին երկար ու ընդարձակ ճեմելիքը, որուն վրայ բացուող սենեակներ յատկացուած են գիւղերէն բնտանիքներու, փաշխատուն ցեղերու կայքի մը կը նմանի: Գիշերը այդ ճեմելիքը, անզօր լոյսերու կիսատուերին մէջ թաղուած, անհաւատալի կենդանութեամբ կ'ողեւորուի: Խումբ խումբ նստած, փախթներու վրայ, իրենց կերակուրը կը պատրաստեն կիները, ժրաջան աշխատելով, այրերը օղի խմելով ու պռռալով կանչելով: Պառաւ մը՝ վերմակի մը տակ կծկտած, կը դողդղայ, մինչդեռ նորածին մը, որ մէկ պատէն միւսը ձգուած օրօրոցի մը մէջ կը տատանի, իր ցաւագին պզտիկ ճիչերը կը խառնէ ընդհանուր աղմուկին: Ու երբ գիշերը յառաջանայ, այդ միեւնոյն խալիին վրայ, աղտոտ վերմակներու տակ, քովէ քով պիտի պառկին մանուկն ու պառաւը, երիտասարդներն ու մանկամարդ կիները:

Երբ իրիկուն կ'ըլլայ, վանքին ներսի հրապարակը խարոյկներով կը ցանցընուի: Կիներ իրենց իրիկուան ճաշը կը պատրաստեն պտուկներու մէջ: Անոնցմէ մէկուն կը մօտենամ ու կը հարցնեմ.

— Ի՞նչ կ'եփես, խաթո՛ւն:

— Ռօզ կ'եփեմ, հաճի աղա, կը պատասխանէ:

— Պա՞հք ես:

— Մեղա՛յ Տէր, պահքն ալ ըլլա՞յ:

Ուրիշ կին մը խարոյկին վրայ դրած է սան մը ուսկից անուշ հոտ մը կուգայ:

— Ի՞նչ է եփածդ:

— Խազ մը:

— Վա՛յ, պահք չէ՞ք:

— Այս իրիկուան համար չէ, աղա (օրն Ուրբաթ էր), կիրակի օրը պիտի ուտենք: Մենք հայ քրիստոնեայ ենք, մեր պահքը կը պահենք:

Ա՛լ ուրիշներուն չեմ հարցներ:

Եկեղեցին, գիշերը, օթեւան մը դարձած է: Խսիրներուն վրայ պառկած կը քնանան հարիւրաւոր այրեր ու կիներ, ու տաքը, հոտերը, փոշին՝ անտանելի մթնոլորտ մը կը կազմեն այնտեղ:

Բազմութեան զբօսանքին այս զանազան եղանակներուն մէջ, ուր, ինչպէս բուն, օդին ու թմբուկը իրենց անկապտելի գերազանցութիւնը կը պահեն, ինծի համար ամէնէն նոր եւ ուշագրաւ բանն է այն նուագահանդէսը զոր Ատաբազարցի կիներ կուտան, գիշերը, վանքին ներսի հրապարակին մէջ: Խումբ մը կիներ, որոնց մէջ մանկամարդները կը խառնուին պառաւներուն, պաւ ներդաշնակ ձայնով մը կ'երգեն... եկեղեցական շարականներ, այնպիսի կարգաւորութեամբ որ մեր ամէնէն ծանօթ «Դպրաց Դասերուն» նախանձը պիտի շարժէր: Ու մինչ թմբուկը զուրը կ'որոտայ, մինչ լանթէրնան մինչեւ հոս կը զրկէ իր դառածած ու եղծուած երաժշտութիւնը, մինչ գինովներուն ձայնարկութիւնները՝ ջախջախ համերգութեան մը պէս՝ օդը կը պատռեն, հոս, այդ կիներուն բարակ ու անուշ ձայնը եկեղեցական երգեցողութեան թրթռուն եւեւէջները կ'ոլորտէ: Ինծի կը յայտնեն թէ Ատաբազարի բոլոր կիները, փոխանակ իրենց տուներուն մէջ ուրիշ երգեր երգելու, ժամերգութիւնը կ'եղանակեն: Հետաքրքիրներու շրջանակ մը կազմուած է իրենց չորս դին, ու ... ները կ'երգեն միշտ, ասանդազարդ ... կինքին տակ, ծառերուն սօսաւիւնին ... ձայնին ընկերանալով: Քրիստոնէութեան առաջին դարերու վերկենդանացումն է ... ծես այդ փառաբանութիւնը այդ ... օդին, ու այդ աղօթքներուն մէջ ... մուած աղերսներն ու պաղատագին ... չերը՝ ինծի այնպէս կուգայ որ ... չուտ, աւելի չիտակ պիտի հասնին ... տեղն ուր կ'ուղղուին:

Թ.— ԳԵՂԻ ՏԱՐՓԱՆՔՆԵՐ

Իրիկուան խաղաղութիւնը կ'իջնէ ... ու դանդաղ, Արմաշի բլուրներուն ... տառներուն վրայ: Արեւը ... լեռներուն ետին, ու ստուերները ... վիտներէն կը բարձրանան՝ ... բար փոխելով արտերուն, բաց... րուն, ծառերուն գոյնը. ... նաստանները մութ խարտիշութիւն... հագնին, եւ ծառերը աւելի թու... չութեամբ մը կը թաւշանան:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼ...

(12 — Տար.)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ՀՐԱՅՐ

Մեր ազատագրական պայքարի պատ- մութիւնը կենսագրութիւնն է նաեւ ան- ծանօթ եւ անուանի հանրային գործիչնե- րուն, մտաւորականներու եւ ազատամար- տիկներու:

Փաղանգ կը կազմեն խիզախներու ղա- րի պատկանողները: Ու անոնց մէջ ա- ռանձին տեղ կը գրաւեն բացառիկ դէմ- քեր՝ տիպական ու կարկառուն: Այս վեր- ջիններու շարքին կը պատկանի Արմենակ Ղազարեան, յեղափոխական մկրտու - թեամբ Հրայր, ու նաեւ՝ Դժոխք, Ուր- ուական, որուն յեղափոխական գործու- նէութիւնը կը սկսի 1886ին եւ կը շարու- նակուի մինչեւ անոր փառահեղ մահը՝ 1904ին:

Պէյրութի մէջ վերջերս լոյս տեսաւ Հրայրի նուիրուած շահեկան մենագրու - թիւն մը: Հեղինակը՝ Կ. Սասունի գեղե- ցիկ նախանձախնդրութեամբ մը փորձած է հչել Հրայրին դերը հայ ազատագրա- կան շարժման մէջ, յատկապէս բացա - յայտել այդ կարկառուն դէմքին յեղա - փոխական նկարագիրը: Մանաւանդ՝ ներ- կայացնել անոր յեղափոխական աշխա - տանքներուն ուղեգիծը, աշխարհահայ - եացքը:

Բնածին ընդունակութիւններով հա - րուստ եւ զօրաւոր անհատականութեան տէր Հրայր մասնակցած եւ հաւատացած է Երկրի բնիկ ժողովուրդի հաւաքական ուժին: Իրապաշտ եւ չրջահայեաց յեղա- փոխական գործիչի դիմագիծը կը բացա- յայտեն անոր այս քանի մը տողերը, գրուած «Դրօշակ»ի գրկուած թղթակ - ցութենէ մը, 1896ին.— «Մենք այլեւս ոչ Եւրոպայի խաբուսիկ յոյսերէն եւ ոչ Թուրքի խոստմանկութիւններէն կը խաբ- ուինք: Մենք գիտենք մեր ճանապարհը» կ'այլն:

Եւ, իրօք, Հրայրի յեղափոխական գոր- ծունէութեան ուղեգիծը եղած է ամէնէն առաջ զինել հայ ժողովուրդը, գայն գոր- ծածել մարտունակ, ճակատելու ընդու - նակ: Այս հիմնական առաջադրանքէն ա- ռաջնորդուած դէմ եղած է խմբական կամ ցուցական ելոյթներու:

Համազգային ազատագրութեան հաւա- տացող յեղափոխական գործիչը շատ լաւով ըմբռնած է Դաշնակցութեան ծը- րագրին էութիւնը՝ բոլոր ուժերու հա - մադրում ի նպաստ հայրենի երկրի ազա- տագրութեան: «1895ի ամրան, — կը գրէ հեղինակը այս կապակցութեամբ, — գործակցելով Դաշնակցութեան, արդէն կազմած էր այն եզրակացութեան, թէ Եր- կրի պահանջներուն ընդառաջող կուսակ- ցութիւնը միայն Դաշնակցութիւնն էր: Եւ Հրայրը, առանց տատանումներու, Երկրի յեղափոխական գործին ձեռնար - կեց ու դարձաւ Դաշնակցութեան տիրա- կան դէմքերէն մէկը»:

ՔԱՂՈՒԱԾՔՆԵՐ «ՈՐՈԳԱՅԹ ՓԱՌԱՑ» ԳԻՐՔԷՆ

Հայոց Հանրապետութեան նախագահին իրաւասութիւնը.—

Նախարարն Հայոց ունի իշխանութիւն ի վերայ ամենայն պաշտօնատարի ի կար- գէն զինուորութեան բանիւ առնել եւ կա- լանաւորել, այլ հանելն պաշտօնէ կալա- նաւորին պարտ է լինի վճռաւ դատաս - տանի, ի պատճառէ մեղաց գործոց ձե - ռաց իւրոց (Գլ. 309):

Կ. Սասունի սկզբ բայց ցայտուն գի - ծերով ներկայացուցած է Հրայրի կազ- մակերպչական աշխատանքները Բուլէնի, Սասունի եւ այլ շրջաններու մէջ: Սա- սնոյ առաջին ապստամբութեան, որ իրա- կանութեան մէջ ծայր տուաւ 1890ին եւ ոչ 1894ին, ինչպէս իրաւամբ կը ճշդէ գրքոյկին հեղինակը, իրական վարիչը ե- ղած է Հրայր: Արդարեւ, Տամատեան մատնուած եւ ձերբակալուած էր ապըս- տամբութեան նախօրէին:

Այլապէս ուսանելի է Հրայրի ըմբռ - նումը եւ բնորոշումը կուսակցութիւննե- րու վերապահուած դերի եւ տարբերու - թիւններու մասին: «Կուսակցական տար- բերութիւնը, ըստ Հրայրի, աշխարհա - հայեացքի հիմնական տարբերութեան վրայ պէտք է հիմնուի, եւ կրնայ միայն խաղաղ ժամանակաշրջանի մը օգտակար հանդիսանալ: Մինչդեռ ազատագրական յեղափոխութիւնը բնկած պատերազմ է, պատերազմի ընթացքին բոլոր ճակատի վրայ պիտի գտնուին: Թուլացնել այս հիմնական պարտականութենէն՝ յան - ցանք է»:

Տասնամեակներու վերիվայրումներ, փոթորիկներ պէտք եղան, որպէսզի ազ- գովին ըմբռնենք յեղափոխական այս համեստ գործիչին իմաստութիւնը: Ըմ - բռնենք կարճ շրջանի մը համար, քանի որ ներկայիս ալ հայ կեանքը կը մատնէ նոյն տխուր երեւոյթը, ուր գաղափարա- կան տարակարծութիւններէ աւելի հատ- ուածական գձուձ տրամադրութիւններ տիրական դեր կը խաղան մեր կեանքին մէջ:

Հրայրի նուիրուած Կ. Սասունիի այս աշխատասիրութիւնը, որ առաջին ան - գամ լոյս տեսաւ 1931ին «Հայրենիք» ամսագրին մէջ եւ երկրորդ անգամ 1939ին, Սոֆիա, առանձին գրքոյկով, կու գայ լրացնել մեծ յեղափոխականի մասին մեր ունեցած պատկերացումը:

Կենսագրական գիծերու կողքին, Հրայ- րի յեղափոխական նկարագիրն ու աշ - խարհահայեացքը բացայայտող այս աշ - խատութիւնը օգտակար գործ մըն է, որ, անտարակոյս, պիտի գնահատուի ընթեր- ցասէր հասարակութեան կողմէ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

«Հրայրի դերը հայ ազատագրական շարժման մէջ», հեղ. Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ, տպ. Պէյրութ, 1964:

Հանրապետութեան նախագահին հա - գուստը.—

Նախարարն զարդարի փառօք եւ ար - ժան կարգի պաշտօնի իւրոյ այսպիսեօք.

Ուրար սեաւ ի պարանոց ի թիկնամէջ:

Ի վերայ ուրարոյ ոսկատիպ առիւծ մը:

Ծառագայթ մի ակամբ փայլածու ի վերայ ձախու կրծոց:

Եւ ի մէջի ճառագայթի՝ գառն Աստու- ծոյ դրշակ խաչիւ:

Եւ գնջիլն մի ոսկէ ի պարանոց եւ ի ծայր գնջլին ձիաւոր մի ոսկէ:

Եւ վերարկուն փեղոն մի սեաւ երկայն, եւ ի ներս փեղոնի մորթ մկան գաղամէ սուր ընդ մէջ ածեալ, ցուպ իշխանական ի ձեռին, եւ թագ պսակ, ի գլուխն ի վերայ գագաթին խաչ (Գլ. 283):

Հայկական Հանրապետութեան բանակը—

Տունն Հայոց ռոճկաւ պահեսցէ զօրս իննսուն հազար, իւրաքանչ(իւր) զինուոր եօթն ամ ժամանակաւ, զի հաւատար - մարար ծառայեսցեն ազգին իւրեանց՝ ստանալով վարձ ծառայութեան իւրեանց ըստ օրինօք:

21.000 ի սոցանէ այր եւ ձի: 69.000 ի սոցանէ հետեւակ:

Սոքայ երիս բաժանմամբ կազմեսցեն երիս խումբս, ամենայն մի խումբ գայի 7.000 այր եւ ձի, եւ հետեւակ 23.000 (Գլ. 277):

Հայաստանի տօնակատարութիւնները.—

Ամենայն իշխան քաղաքաց ամենայն տարւոջ չորս անգամ արասցեն հանդէս եւ հրաւիրեսցեն նշանաւոր արք ի ճաշ, եւ արք եւ կանայք ընթրիս եւ կաքաւել (պարել).

Մի Յունվարի 6 տօնի սրբոյ յայտնու- թեան, ձմեռն:

Մի տօնի սրբոյ յարութեան, գարնան:

Մի տօնի Վարդավառի, ի ամառնան:

Մի տօնի սուրբ Խաչի, ի աշնան: (Գլ. 374):

Բաժակ պարպել և թնդանօթ արձակել.—

Մինչ դեռ բազմեալ ի սեղանն ճաշի ու- տել եւ ըմպել իւրաքանչիւրօք, որում բնութիւն իւր խոստանայցէ, յետ (յ)ա - գենալուն, հարկաւոր է յիշխան քաղա - քին առնուլ բաժակ գինով ի ձեռս իւր եւ այց արասցէ բարձրաձայն հնչեամբ ի աջ եւ ձախ թեւ ընդ իւր բազմողաց ա- սելով.

Առաջին անգամն (բաժակ) բարեկե - ցութիւն ամենայն Հայոց, եւ սմայ վա- ռեսցեն չուրջ պարսպի եղեալ թօփերն (թնդանօթաձգութիւն):

Երկրորդ անգամն, երկայն կեանս նա- խարարին Հայոց, փրթանայ սմայ 21 թօփ:

Երրորդ անգամն, երկայն կեանս հայ- րապետին Հայոց եւ բոլոր եպիսկոպո - սաց, 19 թօփ:

Չորրորդ անգամն, առատ պտղաբերու- թիւն անկոց Հայաստանեայց, 17 թօփ:

Հինգերորդ անգամն, սէր դրացեայ մերոց հաստատուն ընդ Հայք, 15 թօփ:

Վերջ՝ բարի հանդստութիւն հրաւիր- եալ եղբարց, 13 թօփ:

Եւ ապա յոտս կացցեն, գոհութեամբ ելցեն ամենեքեան առ տունն իւրեանց, եւ ընթրիսն յիրիկուան հանդարտ եւ խա- ղաղութեամբ ոչ երբէք յաւելորդութիւն ըմպելոյ, եւ ոչ ալ ինչ համարձակարար խրախճանութիւն եւ ո՛չ ումեք կենաց յազդաւ ըմպել եւ ո՛չ թօփ վառել, բայց հեզ եւ խոնարհ եւ մեղմ չարժմամբ, ա- մենայն այր ջանայ ծառայել՝ կանանց, օգնական նոցայ լինել, սրբութեամբ ու- տացանել եւ ըմպել նոցայ քիչ գինի ջրով խառնեալ, եւ տալ տեղի նոցայ լսել ձայն երգոց տաղուաց եւ նուագարանաց, եւ կաքաւել հեզութեամբ եւ ամօթխածու - թեամբ եւ միայն ուրախ լինել ի առա- քինութիւնս իւրեանց մինչեւ բոլոր գի- շերն եթէ կամին, եւ իւրաքանչ(իւր) ոք ազատապէս կարէ ելանել առ տունն իւր որում ժամի որ ինքն կամի (Գլ 374):

Գլուխ 288–299 նկարագրութիւն սպա - րապետին, իշխաններուն, դատաւորնե - րուն, դպիրներուն, զաւառապետներուն համազգեստներուն, — նմոյշի համար՝ «ամենայն դպիր հայելի մի ոսկեպատ ի վիզն», «մայր դատաւորն կշիռ մի ի ձա- խու կրծոց կախեալ»:

Սպարապետները, ըստ իրենց դասա - ւորման, կ'ունենան կարմիր դրօշակ, գդակն կարմիր, կապէն կարմիր, այլք՝ կապոյտ դրօշակ, գդակն կապոյտ, կապէն կապոյտ, այլք՝ դեղին դրօշակ, գդակն դեղին, կապէն դեղին:

Ընկերային օրէնքներ.—

Դատերք Հայոց ար հասակի ամուսնու- թեան իւրեանց յետ չորեքտասան ամաց, եւ ուստերք յետ եօթն եւ տասն ամաց, յառաջ քան զայն ժամանակ արգելեալ իցէ (Գլ. 199):

Ամենայն կանայք եւ դատերք գլուխն բաց, երեսն բաց ազատապէս շրջեսցեն, բայց ի տան տեառն Աստուծոյ քօղաւոր- եալ (Գլ. 182):

Ոչ ոք տէր եւ կամ տիկին վասն մեղաց սպասաւորի եւ աղախնոյ իւրոյ մի՛ կա- րողասցի հարկանել զան (զաւազան) յա- ւելի քան թէ երկոտասան դալար փայ- տիւ ի տեղի փափուկ մսի, որ ոսկր նո- րայ մի փշրեսցի եւ եթէ սպասաւոր կամ աղախին երկոտասան զանիւն մի՛ գոյի կառավարեալ՝ տացի ի ձեռն իշխանին տեղի բնակութեան իւրեանց, զի իշխան այնմիկ պատժեսցէ ըստ արժանեաց մե- ղաց նոցայ (Գլ. 175):

Ամենայն ոք որ ստութեամբ ձեռնադրէ այլոց անուամբ թուղթ՝ հրով կիզեսցի ձեռն ձեռնադրողին, եւ եթէ հրովարտակ եւ կամ հրաման ինչ է ժամանակի պա - տերազմի՝ մահու մեռցի:

ԾԱՆՕԹ.— Այս քաղուածքները առաջին անգամ է որ կը հրատարակուին հայ մա- մուլին մէջ: Գիրքը իր ամբողջութեան մէջ՝ հետաքրքրական է իբրեւ առարկայ երկար ուսումնասիրութեանց զանազան տեսակէտներով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (147)

ԽՈԴԵԴԱՆ

Լեզուի հարցում ամէնից շատ դժուա - րանում էին Սասունցիք: Երբ Խիմաթը «ուսուցչար» էր խօսում, սրանք բերան- ները բացած զարմացած նայում էին նր- բան: Օգտուելով առիթից, Խօդեդանը եւ Շէյխական Պօղոսը Խիմաթին մի քանի անգամ տարան ռուս հրամանատարի մօտ եւ նրա միջոցով հարցուփորձ արեցին ձեռքի որդու մասին, թէ արդեօք նրանք հանապարհներին չէ՞ն հանդիպել Տարօն անունով մի Սասունցի մանկան, որ կո- րել էր Զարհուրի կամուրջի վրայ:

Մի օր, երբ Խիմաթը տանը նստած խը- ծոր էր շաղում, ներս մտաւ Բայազը:

— Քա, Խիմաթ, զուրբան քըզի, սաղ- նոց է եկել, էկի տես՝ ի՞նչ կ'բսէ:

— Քա էս Սասունցիք հուհու (բոլո - րովին) լալ են, — ասաց Խիմաթը ձեռ- քերը խմորից հանելով եւ զարմացած նա- յելով Բայազին:

— Բան-ման է բերել: Հետս խօսում է, լեզուն չգիտեմ: Արի տես՝ իր միտքն ի՛նչ է:

Խիմաթը ձեռքերը լուաց, սրբեց գոգ- նոցով, գնաց կանգնեց սալդաթի դէմ եւ, թեւերը մէջքին կանթելով, հանդի- սաւորութեամբ հարցրեց.

— Հշտօ՞:

Ռուս զինուորը, որ քան-քանմէկ տարեկան մի սիրունադէմ խարտեաշ ե- րիտասարդ էր, նկատելով հայ կնոջ հա- մարձակ խօսելաձեւը, մեղմաբար ժըպ- տաց եւ ձեռքը դէպի լուացքի կապոցը տանելով ասաց.

— Բելյո:

— Վլա՞նք, — երկու ձեռքերը իրար վրայ տրորելով հարցրեց Խիմաթը:

— Դա, — գլխով արաւ սալդաթը:

— Հիմա հասկացա՞ր, խոպուկ, թէ իր միտքն ինչ է, — Բայազին դիմելով, հարցրեց Խիմաթը: — Մի բոխչա չոր է բերել, կ'ուզէ որ լուաս:

— Կը լուամ, — ասաց Բայազը: — Մի հարցրու, տես, սապօն ունի:

— Սապօն բերե՞լ ես, — հարցրեց Խի- մաթը այս անգամ մի ձեռքը միւսին քսե- լով, իբրեւ թէ օճառը չորին տրորելով, եւ չնչտակի նայելով զինուորի երեսին:

Ռուսն այդ շարժումից խիկոյն կռահեց, թէ խօսքը ինչի մասին է եւ կապոցից մի կտոր օճառ հանելով ցոյց տուեց նրան:

Խիմաթը քաջալերուած ռուսերէն խօ - սելու իր ճարտարութեամբ, այս անգամ դիմեց Բայազին, կամենալով իմանալ, թէ լուացքը ե՞րբ պատրաստ կը լինի:

— Լուացքը ե՞րբ կը տաս, — հարցրեց նա:

— Երեք օրից յետոյ, — խոստացաւ Բայազը:

Այս անգամ Խիմաթը դարձաւ զինուո- րին եւ նախ նրա կապոցը եւ ապա երեք մատը ցոյց տալով ասաց.

— Երեք օրից յետոյ կը գաս կը տանես:

— Խօրօշօ, — ասաց զինուորը եւ գո - հունակութեամբ պատրաստւում էր հե - ռանալ, երբ Խիմաթը բռնեց նրա թեւից եւ երկու ցուցամատը իրար կցնելով հարցրեց.

— Հէր, մէր, ախպէր, քուր ունի՞ս:

Այդ խօսքի վրայ զինուորը շփոթուեց, չգիտէր թէ ինչ պատասխանէր, բայց նայելով նրա մատներին, որ չարունա - կում էին իրար քսուել, հասկացաւ, թէ խօսքը ինչի մասին է:

— Դա, — ասաց զինուորը եւ լռեց:

— Ա՜խ, եամա՜ն, — գլուխը կարեկ - ցաբար օրօրելով բացականչեց գեղջկու - հին: — Ես մեռնիմ քո էգ չալ ու բալաք աչքերին, քո էգ խորոտիկ խաժ աչքե - րին: Ա՜խ, քոռնէր քո մէր, լաօ, որ քը- զի չվառտկէր, որ դու չիգէր ընկներ էս սար ու չոլ, էս գարիբ աշխարհ: Ո՞վ բերեց քըզի էս հեռաւոր երկրներ, լաօ: Եարաբ հիմա ի՞նչ կ'ընէէ քո մէր: Ի՞նչ- պէս կը մրմռայ ու կը խաչուի խեղճը քո կարօտից: Պատերազմը զօռ բան է, լաօ: Պատերազմը ստեղծողի տունը թող էս Խնուսայ բերդի պէս աւերակ դառնայ:

Զինուորը շփոթուել էր: Չէր իմանում ինչ ասի: Հայ կնոջ աչքերը պղտորուել էին: Նա յիշում էր իր բազմաթիւ հարա- զատներին, որ սպանուել էին ընդամէնը մի քանի ամիս առաջ:

Ապա Խիմաթը արցունքները սրբելով, մայրաբար հրեց սալդաթին թէ գնայ եւ ետեւից երեք մատը ցոյց տալով ասաց.

— Երեք օրից յետոյ կի գաս ու քո լուացքը կը տանես, խապո՛ւկ:

Երբ զինուորը հեռացաւ, Խիմաթը լուացքի կապոցը յանձնեց Բայազին եւ կէս հպարտ, կէս բարկացած եղանակով ասաց.

— Քա աղջի, ուսուցմար ի՞նչ է, որ դուք կը դժուարանաք: Վաղը միւս օր, որ Խիմաթ մեռնի, էս ամբողջ գեղով լա՞լ պիտի մնաք:

Ապա ինքնագոհ, հպարտ քայլերով գը- նաց շարունակելու խմոր հունցելը, իսկ Բայազը ռուս զինուորի չորերը տարաւ լուանալու:

Ծանապարհին հանդիպեց Ազրութը:

— Քա, աղջի, էս Խիմաթ ի՛նչ լաւ ուսուցմար կը խօսայ, կ'ասես թէ ուսու- մի կնիկ է:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

Տիկին Ասթրէ Ճեվահիրճեան, Օլկա Ճեվահիրճեան, Էֆթիկ Ճեվահիրճեան, Տէր եւ Տիկին Փիէր Արթիս, Ռոժէ եւ Էրվէ Միշէլ ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԶԱՊԷԼ ԱՐԱՄ ՃԵՎԱՀԻՐՃԵԱՆԻ

մահը որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 16ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս երկուշաբթի, Յուլիս 20, ժամը 14·15ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Ըստ հանգուցեալին փափաքին փոխան ծաղկեպսակի, նախընտրաբար նուիրատուութիւններ ընել իր Միութեան։

Մասնաւոր մահազդ հրատարակուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ ընդունիլ։

Զարուհի, Էլիզ եւ Լօրա Մեհթէրեան, Տիկին Ալիէթ, Այրի Տիկին Ազատնի Մեհթէրեան, զաւակները եւ թոռները (Պէյրութ), Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Յակոբովիչ, զաւակները եւ թոռները (Պոլիս), ինչպէս նաեւ Փափազեան, Պալըգճեան, Գարանֆիլեան եւ Գալուստեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր եւ ազգականին

ԳՐԻԳՈՐ ՄԵՀԹԷՐԵԱՆԻ

(Ռոտոսթոցի)

մահը որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 16ին, 61 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երեքշաբթի (Յուլիս 21) ժամը 14,30ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Իվրիի գերեզմանատունը։

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ընկեր Բենօ Նալչաճեանի մահուան քառասունքին առթիւ Շաւիլի եկեղեցիին մէջ, այս կիրակի առաւօտ ժամը 11ին։

Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները ներկայ գտնուիլ, յարգելու համար մեր վեթերան ընկերոջ յիշատակը։

×

Տէր եւ Տիկին Արմէն Բուղդաղեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգե-հանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՆՆԱ ԲՈՒԴԱՂԵԱՆԻ

մահուան կառասունքին առթիւ, Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, 183 Պուլվար տը լա Մադըլէն, կիրակի (Յուլիս 26) ժամը 11,30ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ողբացեալ Ռ. Թաղէոսեանի մահուան տարելիցին առթիւ, Տիկ. Բաղումեան քսան ֆրանք կը նուիրէ Ֆ. Կապոյտ Խաչի կայանին։

×

Տիկին Նշանեան, ամուսնոյն մահուան եօթներորդ տարելիցին առթիւ 20 ֆրանք կը նուիրէ կայանին։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի սպասուհի մը բարեկեցիկ ընտանիքի մը համար, որ ֆրանսերէն ալ գիտնայ։ Հանգիստ պայմաններ։ Հեռաձայնել՝

CEN. 73-48

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

"ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ"Ը

Կը տօնուի Հ. Յ. Դ. « Արղութեան » խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէին, 26 Յուլիս կիրակի ամբողջ օրը, Շաւիլի անտառին մէջ։

Խանասորի հրամանատար — Իշխան Արղութեանի եւ տիկնոջ, ընկեր Բժշկ. Յովսէփ Տէր-Դաւթեանի եւ ընկերուհի Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանի շիրիմներու այցելութիւնը ժամը ճիշդ 15ին։

Կը խօսի Տիկին ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, կազմակերպուած տեղւոյն Նոր Սերունդին կողմէ։

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Խանասորի Արշաւանքի 67րդ տարեդարձը կը տօնուի Յուլիս 26ին, Կիրակի ամբողջ օրը, Վալապրի անտառին մէջ, Կարտանի մօտ, էքսի ճամբուն վրայ։

Տօնակատարութեան առթիւ Քրիստափոր Ենթակոմիտէն վարձած է մասնաւոր օթոքարներ՝ դիւրացնելու համար քաղաքի շրջաններու հայրենակիցներուն փոխադրութիւնը։

Տոմսերը կարելի է ապահովել հետեւեալ հասցէներէն.— Ֆօբօ Ռէճս՝ ընկեր Քէօսէեան, 2 Ռիւ Պեռնար տիւ Պուա։ Պառ Րաֆֆիէն, Ռիւ տէ Տոմինիքէն եւ ընկեր Տաքէսեանէն, Ռիւ տէ Փրքիթ Մառի։

Պօմոնէն օթոքարով երթալու համար դիմել.— Սերժ Սարգիսեանի, Ժիրայր Տէր-Վարդանեանի, Յակոբ Տօլպաշեանի եւ Երուանդ Տէր-Մեսրոպեանի։

× Տոմսեր կարելի է ստանալ Ծերեկեան գրատունէն։

× Օթոքարը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7,30ին ընկ. Քէօսէեանի խանութէն։

×

Մարսէյլ – Սէն-Ժեռոմի Հ. Յ. Դ. Հայաստան Ենթակոմիտէն կը յայտարարէ թէ Սէն-Ժեռոմի եւ շրջակայքի հայրենակիցներէն անոնք որ կը փափաքին ներկայ ըլլալ, այժմէն պէտք է արձանագրուին, Սէն-Ժեռոմ Յ. Սիմոնեանի եւ Ս. Յարութիւնեանի մօտ, Սառքան-Լա Ռոզ, Ա. Աւետիսեանի մօտ։

Տեղերը սահմանափակ են։

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ
ՄՈՒՐԱՏ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԱՑ

Սեբաստիոյ նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրացի վարչութիւնը փոփոխութեան ենթարկուած է։ Նոր վարչութեան կազմը պիտի հաղորդուի վերամուտին։ Միութեան հետ թղթակցութիւնը առժամեայ կերպով պէտք է կատարուի հետեւեալ հասցէով.—

KATCHADOURIAN SEROP
21, Rue Lasserre
ISSY-LES-MOULINEAUX (Seine).

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Պօմոնի եկեղեցւոյ Թաղականութեան, այս երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Պօմոնի Ս. Սահակ-Մեսրոպ սրահին մէջ։ Նիւթ՝ «Երկու Կաթողիկոսներու ողջագուրումը եւ Ազգային եկեղեցական Հարցեր»։

Կը խօսի Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմի Առաջնորդ Արտաւազդ Եպիսկոպոս Թըրթըռեան։

Առաջնորդը կը ներկայացնէ Վահրամ Մխիթիք։

Սիրով կը հրաւիրուի Պօմոնի եւ շրջանի հայ հասարակութիւնը անխտիր։ Երգ, արտասանութիւն եւ պար՝ Նոր Սերունդի կողմէ։ Մուտքը ազատ է։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Ազգ. Առաջնորդարանի Դըրասենեակը, արձակուրդի պատճառաւ, երկուշաբթի Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստոս 20 փակ պիտի մնայ։

Շատ անմիջական եւ ստիպողական գործերու համար, դիմել Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը մինչեւ կէսօր։

ԴԻՒԱՆ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Սկսած են արձանագրութիւնները 1964 – 1965 Տարեշրջանին (Cours classique)

Կ'ընդունուին բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ եօթներորդէն մինչեւ Երրորդ դասարան։

Դիմել՝
Direction du P. Séminaire Arménien
3, Ave. de Grandchamp — LE PECQ
Tél. : 963.01-72

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Անոնք որ կը փափաքին գրել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան։

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր լաթակազմ	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 հատոր, լաթակազմ	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, լաթակազմ	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (Արովեան Պռօշեան, Պարոնեան)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. լաթակազմ	7·50 Ֆր.
ՄԻՌ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը նորից եկաւ. 296 էջ.	5 Ֆր.
ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան (անգլ.) 18 գունաւոր մանրանկարներ	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. լաթակազմ	3·50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 էջ. լթկզմ.	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, Պէյրութ, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն։ Նորոյթ խւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Ծածկոցներ.— Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒԼԻՍ

MARDI 21 JUILLET 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

…րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10062

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — Nº 10.062

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԱՆ ՉԷ ՓՈԽՈՒԱԾ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

—o—

ՓԱՓԱՆՏՐԷՈՒ ԼՈՆՏՈՆ ՀԱՍԱՒ

…Անգլիացիները մասնաւոր լաւատեսու- …թիւն մը ցոյց չեն տար, Փափանտրէուի …յցելութեան եւ անոր հետ ըլլալիք խօ- …սակցութեանց առթիւ: Յոյն վարչապե- …տին կ'ընկերանայ իր Արտաքին Նախա- …րարը եւ խօսակցութիւններ տեղի պիտի …ունենան իրենց պաշտօնակիցներուն հետ: …Պաշտօնապէս դիտուող թերթերէն մէկը՝ …(Թայմզ) կը գրէ թէ այս խօսակ- …ցութիւնները կրնան տխուր արդիւնք մը …տալ անգլօ-յունական յարաբերութեանց …վրայ, եթէ Տըկլաս Հիւմ, բրիտանացի …արտաքին նախարարը, բողոքէ յունական զօրքին …ներկայութեան դէմ, Կիպրոսի մէջ եւ …զարմանայ որ Յունաստանի կառա- …վարութիւնը չուզեր ուղղակի բանակցու- …թեանց նստիլ Թուրքիոյ հետ:

…Արդարեւ, Անգլիա համոզուած է, որ …հակառակ Աթէնքի տուած հերքումնե- …րուն, գաղտնի կերպով 3500 հոգի եկած …աւելցած են Կիպրոսի յոյն զօրքին վրայ, …որուն թիւը 960 է եւ այս քանակութիւ- …նը արտօնուած է 1959ի Լոնտոնի հա- …մաձայնագրերով:

…Պարզ է որ նոյնը ըրած է Թուրքիա (ե- …թէ ոչ աւելի), բայց առավ հանդերձ …Բրիտանիա, Քանատա եւ Դանիա …բողոքած են, քանի մը օր առաջ, Փարիզի …Ատլանտեան Խորհուրդի նիստին, իրաց …կացութեան հանդէպ եւ նոյնիսկ …հասկցնել կուտան թէ Ատլանտեան Ուխ- …տի զինուորական օժանդակութիւնը Յու- …նաստանի կրնայ ընդհատուիլ եթէ Աթէնք …քայլ չընէ:

…Անգլիոյ մէջ, ցաւ կը յայտնուի նաեւ …որ Ժընեւի յոյն պատուիրակութիւնը …մերժած ըլլայ հանդիպելու թուրք …պատուիրակութեան հակառակ Տին Աչը- …սընի ներկայութեան:

…Տըկլաս Հիւմ եւ Պըթլըր հաւանաբար …այս կէտերուն վրայ ծանրանան ամէնէն …աւելի, Փափանտրէուի հետ խօսակցու- …թեանց ընթացքին:

…Նախքան մեկնիլը, Փափանտրէու ճառ- …ափիռ ճառ մը խօսած է Աթէնք, ուր …մասնաւորաբար ծանրացած է կիպ- …րական հարցին վրայ. «Թուրքիա միակ …եւ ամբողջական պատասխանատուն է այն …լարուածութեան որ կայ մեր յարաբերու- …թեանց մէջ». ճշդելով թէ մինչ Յունաս- …տան խաղաղեցում կը ցանկայ, Թուրքիա …կը պատրաստուի պատերազմ ընել: Այս ձե- …ւով ստեղծուած վտանգաւոր կացութիւ- …նը, անհրաժեշտ կը դարձնէ որ կիպրա- …կան կառավարութիւնը իր պաշտպանու- …թիւնը պատրաստէ: Աթէնքի մէջ բազմա- …թիւ ենթադրութիւններ կ'ըլլան կառավարութեան …վրայ, մանաւանդ ի տես թրքական զին- …ուորական միջամտութեան մը օրէ օր զարգա- …ցող վախին: Նման միջամտութիւն մը …կատարուած իրողութիւն դարձնել …երկրին բաժանումը:

…Յոյն թերթերը, որոնք արձագանգ կը …հանդիսանան այս լուրերուն, կը գրեն …նաեւ թէ համաձայնութիւն կայ Անգա- …րայի եւ Ֆամակուսթայի միջեւ օրինա- …կան բնոյթ տալու համար Կիպրոս գտ- …նուող թրքական ուժերուն: Կ'ըսուի թէ …գաղտնի ժողով մը տեղի ունեցած է Ֆա- …մակուսթա Կիպրացի Թուրքերու եւ …թուրք սպաներու միջեւ այդ քաղաքը …«անկախ պետութեան» մայրաքաղաքը …հռչակելու համար: Այդ «անկախ պետու- …թիւնը» պաշտպանութիւն ունի նաեւ որ …պիտի ճանչցուի Փաքիստանի, Պարսկաս- …տանի, Իսրայէլի եւ գուցէ Անգլիոյ եւ …Միացեալ Նահանգներու կողմէ: Յոյն

ԱՄԷՆԷՆ ՃԱՐՊԻԿԸ

—o—

Միկոյեանի նախագահական պաշտօ-նի նշանակումի առթիւ, զանազան պատմութիւններ սկսած են շրջան ընել: Այսպէս Փարի-Փրէս արձագանգ կը հանդիսանայ վերի խորագրով պատմութեան մը, որ կը պատմուի եղեր Երեւան.—

1984ին, Նիքիթա Խրուշչեւ, 90 տարեկան, իր ծեր ոսկորները կը տաքցնէ Քալիֆորնիոյ արեւուն տակ: Ալեքսանդր Դ. ցարը կ'իշխէ իր ամբողջ փայլով բոլոր Ռուսաստաններուն վրայ: Օր մը հեռաձայնը կը զարնէ Կրեմլինի իր գրասենեակին մէջ: Աքսորուած Խրուշչեւն է, որ զգալով իր մօտալուտ վախճանը, կը խնդրէ որ իր ծննդավայրը վերադառնալու իրաւունք տրուի, հոն մեռնելու համար:

Յուզուած, բարի ցարը վայրկեան մը կը մտածէ, բայց չի համարձակիր որոշել.— «Պահ մը սպասեցէք, պէտք է վարչապետիս հետ խորհրդակցիմ» եւ կը կանչէ.— «Միկոյեան, խնդրեմ»...:

ՑԱՆՐ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ՀԱՐԼԷՄԻ ՄԷՋ

Առաջին անգամն է, տարիներէ ի վեր, որ Նիւ Եորքի Հարլէմի թաղամասին մէջ ցեղային ծանր ընդհարումներ պատահած են:

Ցեղային Հաւասարութեան համագումարին ելքին, 300 ցուցարարներ ոստիկանատուն փութացած են: Մթնոլորտը լարուած էր, որուած ըլլալով որ երկու օր առաջ, ոստիկան մը սպաննած էր 15 տարեկան սեւ տղեկ մը որ ծեծած էր զինքը: Այս տղուն վրէժը լուծելու համար է որ սեւերը ցոյց կազմակերպած են եւ պահանջած որ ոստիկանը ձերբակալուի: Միջադէպերը ծանր բնոյթ առած են, ցուցարարները պարապ շիշեր նետած են նոյնիսկ ոստիկաններուն վրայ: Միւս կողմէ երիտասարդ սեւեր ճերմակ ճամբորդներու վրայ յարձակած են մեթրոյին մէջ, կողոպտելով եւ ծեծելով ու կրցած են փախչիլ ոստիկանութեան հասնելէն առաջ: Ֆլորիտայի մէջ ալ ցեղային մոլեռանդութիւնը նոր միջադէպերու դուռ բացած է: Ճերմակ ծայրայեղները չորս սեւերու վրայ յարձակած են երբ ճաշարան կը մտնէին:

թերթերը կը վստահեցնեն թէ նման հաւանականութեան մը պարագային, Դըրիվաս եւ կիպրական բանակը ի վիճակի են ծամլ նետելու թրքական ուժերը, 48 ժամէն:

Յոյն թերթերը վախ կը յայտնեն նաեւ որ Ատլանտեան Ուխտը դադրեցնէ իր զինուորական օժանդակութիւնը Յունաստանի, որուած ըլլալով որ ան 23ուկէս միլիոն տոլարի կը հասնի տարին: Ուաշինկթըն ալ կրնայ ջնջել 100 միլիոն տոլարի իր զինուորական օժանդակութիւնը եթէ Աթէնք յամառի մերժել բանակցութիւններ վարել Անգարայի հետ: Կառավարական շրջանակները աւելի պայծառ են եւ իրենց թերթերը գրել կուտան թէ, ի հարկին, Յունաստան կրնայ պահանջել եւ ձեռք ձգել միջազգային այլ օժանդակութիւններ: Կեդրոնի եւ ձախի պաշտօնաթերթերը կը գտնեն թէ Պուլկարիոյ հետ կնքուած վերջին համաձայնագիրը եւ Պալքաններու չէզոքացման ծրագիրը թոյլ կուտան որ յունական զինուորական բեռը թեթեւնայ:

× Սելանիկի մէջ վեց հոգի վիրաւորուած են, ծանր բախումներու ընթացքին: Ձախ հոսանքի պատկանող սենատ-քայի չորս հազար անդամներ հաւաքուած էին հակառակ կառավարական արգելքին: Մերժած են ցրուիլ, ոստիկանութիւնը միջամտած է: Քանի մը հոգի ձերբակալուած են:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

—o—

Բացի Իւ-էն-էՌ-ի Լա Նասիոն օրաթերթէն, բոլոր թերթերը լայն տեղ կը նուիրեն Մորիս Թորէզի թաղումին եւ մանաւանդ անոր ձգած տպաւորութեան: Պարզ է որ եթէ կարելի չէ տեսականօրէն անտես առնել 600 միլիոն չինական աշխարհը, կարելի չէ նաեւ անտեսել մէկ միլիոն հոգինոց թափօր մը, որ համայնավար մը կը թաղէ քաղաքի մը մէջ, որ Փարիզ կը կոչուի: Այս երեւոյթը կը մեկնաբանուի զանազան ձեւերով, զանազան հոսանքի պատկանող թերթերու կողմէ: Ամէնէն յատկանշականներէն կը քաղենք կարգ մը կարծիքներ.—

ՔՈՄՊԱ.— Մօտ մէկ միլիոն հոգի ներկայ եղան Մորիս Թորէզի յուղարկաւորութեան: Այս արտակարգ զօրակոչը քաղղչութեան սքանչելի առիթ մըն է: Ֆրանսական համայնավար կուսակցութեան համար սակայն կորովի ապացոյց մը չէ: Նախ վտանգաւոր է զօրքի ընդհանուր համախմբում մը կարենալ ապահովել միայն դագաղի մը շուրջ: Գերեզմանին ճամբան իշխանութեան ճամբան չէ, մանաւանդ ապագայի ճամբան չէ: Այս միլիոնը ներկայ եղաւ պայքարի երկար անցեալի մը թաղումին: Խոստում մը չէր, խորհրդանշան մըն էր: Կարծես, համայնավար կուսակցութիւնը, հիանալի կարգապահութեամբ մը որ իր ուժն է, իր իսկ թաղումին ներկայ կ'ըլլայ:

«... Ուրեմն, Մորիս Թորէզի հետ, մէկ միլիոն հոգի թաղեցին ամէն ինչ որ կրնար պատահիլ եթէ մեծ անհետացողը ապրանշանը տուած ըլլար: Իրեն հետ թաղեցին իրենց ախոյեանքները եւ ձախողութիւնները: Իրենց արդարացումն է: Այդ ապրանշանը, զոր չտուաւ, հրաշքով կախուած է: Մորիս իր պատճառներն ունէր»: (Ֆրանսուա Քավիլիօլի):

ԼԸ ՄՈՆՏ.— ... Քանի՛ հոգի տողանցեցին գիշերը, գերեզմանատունը: Խորքին մէջ, կարեւոր չէ: Ինչ որ կարեւոր է, ինչ որ պէտք է ըսուի, այն է որ մեծ ամբոխը հոն էր: Ինչո՞ւ եկած էր: Ո՛չ երբեք ըսելու համար թէ վճռած է նպատակին հասցնել յեղափոխութիւնը, կը բաւէր դիտել դէմքերը, լսել ընդհանրապէս անկեղծ վշտի մը արտայայտութիւնը հասկնալու համար, որ եկած էին շնորհակալ ըլլալու մարդու մը, որ անշուշտ օժանդակած էր փոքրերուն ընկերային նուաճումներ ձեռք ձգելու, բայց նաեւ խուսափած էր յեղափոխութենէն, պահպանած էր, իր հասկցած ձեւով, հաստատուած կարգը: Դ. Հանրապետութեան մահ, Շառոնի մեռեալներ, Թորէզի մահ,— ուրեմն Փարիզը միայն յուղարկաւորութիւններու համա՞ր կրնայ համախմբուիլ, դագաղներու ետին:

Եւ վերջապէս Փարի-Փրէսն է որ կուտայ եզրափակիչ պատկերը.—

« Վերջապէս կարելի է ամէն բան մտածել Թորէզի մասին, բայց Ֆրանսայի քաղաքական հաւուպլիտ դէմքերէն մէկն էր, որ չփում ունէր ամբոխին հետ: Ներկայութիւն մը ունէր, ինչպէս կ'ըսուի թատրոնի համար, կը ճառագայթէր մարդկային ջերմութեամբ մը, զոր տարիներ արծարծեց անհատի պաշտամունք մը, Արակոնի ծանօթ քերթուածին ոճով, երբ 1953ին, կ'ողջունէր անոր ապաքինումը —

...Երկու տարի, երկար է առանց անոր,
Բայց ահա, կ'ըսուի թէ վարդագոյն
Կրեմլինի մէջ,
Ժողովուրդի մը առեանին առջեւ, ոտքի
եկած է...

«Բայց այս հսկայ յուղարկաւորութիւնը օգտակար յիշեցում մըն է համայնավար կուսակցութեան եւ անոր յատուկ ձիրքերուն, որոնց հետ կարելի չէ բաղդատել որեւէ ֆրանսական կազմակերպութիւն, բացի թերեւս Ֆրանսայի շրջանը հեծանիւով...:

« Համայնավար կուսակցութիւնը քաղաքական միակ մեքենան է, որ չորս օրուան մէջ նման ցոյց մը կրնայ կազմակերպել.— Ոչ աթիշ մը կը պակսէր, ոչ մահազդ մը պատերուն վրայ, ոչ բազկանոց մը կարգը ապահովող սպասարկութեան: Եւ գոհարերութեան ոգի պէտք էր շարքայիններուն, որոնք, 30 աստիճան տաքութեան տակ, ծաղկեպսակներ կը փոխադրէին:

«Բայց, այսօր ծաղիկները արդէն թօշնած են եւ Վալտէք-Ռոշէ, որ միայն շուքն է Թորէզի, այլեւս կը մնայ միայն ինչ որ է: Լաւ կազմակերպուած մեծ կուսակցութեան մը գլուխն է, բայց ի՞նչ դեր խաղալու համար: 1914ին գերմանական ընկերային — ժողովրդավարութիւնը, աշխարհի մեծագոյն կուսակցութիւնն էր, հրաշալիք մը իբրեւ կազմակերպութիւն: Եւ սակայն ոչ մէկ բանի ծառայեց իրեն:

« Այս թաղմանական փառքը նո՞ր բան մը կը յայտնէ համայնավարներուն մօտ: Առաջին նշանախօսքը Թորէզինն է, 1931ին.— խմաճիկներու պէտք չկայ կուսակցութեան մէջ, բերանները թող բացուին»: Շարքայինները եւ հովկուլները շատ ճառեր լսեցին, Փէր-Լաշէզ, բայց ոչ մէկ ձայն»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՐՈՒՇՉԵՒ, Նովոթնի եւ Ուլպրիխթ Վարշաւա կը հասնին երեքշաբթի օր, մասնակցելու համար ժողովրդական Լեհաստանի 20րդ տարեդարձի հանդիսութեանց:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ մէջ գիները յանկարծակի կերպով բարձրացած են: Հաց և ալիւր 24 առ հարիւր, շաքար՝ 30 առ հարիւր, ձէթ 10 առ հարիւր եւ կաթ 8 առ հարիւր:

ՋՈՄՊԷ եղբայրացնելով իր ճառը, 30 հազարնոց բազմութեան մը առջեւ, յայտարարած է.— «Ինծի երեք ամիս տուէք եւ ձեզի Նոր Քոնկօ մը կուտամ»:

ՍԱՅԿՈՆԻ մէջ հակաֆրանսական ցոյց մը տեղի ունեցած է, Ժընեւի համաձայնութեանց տասնամեակին առթիւ: Երկու կախաղանէ կախած են Տը Կոլի եւ Հօ-Շի-Մինհի նկարները, ձեռք ձեռքի:

ՖՐԻՏՐԻԽ ՋԻՊՈՒՐԿ, գերմանացի գրագէտը որ նաեւ գրական քննադատ էր, մեռած է առջի օր Ֆրանքֆուրթի մէջ, 71 տարեկանին: Բազմիցս արտասահման եղած է, մանաւանդ Ֆրանսա ուրու խիստ բայց ազդու պատկերը գծած է «Աստուած Ֆրանսացի՞ է» գիրքին մէջ:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Վերջին շաբաթներուն մեր խմբագրատունը այցելեցին.—

Պ. Արտաշէս Օրագեան (Եգիպտոսէն):

Յովսէփ Գաբրիէլեան եւ Յակոբ Սրապեան (Միացեալ Նահանգներէն):

Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Յակոբեան (Նիւ Եորքէն):

Տէր եւ Տիկին Եռովք Լաչինեան (Թեհրանէն):

Պ. Անդրանիկ Գէորգեան (Պուէնոս Այրէսէն):

Ընկ. Եուրիկ Ավդանդիլեան (Թեհրան):

Պ. Աւետիսեան (Պաղտատէն):

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 10ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Անկէ տասը տարի առաջ յիմար գլորուածի մը պէս գնաց արեւմտահայ գրականութեան մեծագոյն վաստակաւորներէն մէկը՝ Արշակ Չօպանեան։ Բարախելէ դադրեցաւ այն պայծառ սիրտը, որուն մէջ աւելի քան 65 տարի, — անդադար բոցավառումով հառաղայթած էր մեր ժողովուրդին վիրաւոր, բայց լուսավառ աչքը։ Մեծ սրտի տէր՝ մեր գրականութեան այդ մեծ երախտաւորը իր ժողովուրդին կենդանի հանրագիտարանն էր, որուն մէջ կ'արձանագրուէին մեր ազգային կեանքի մէջ տեղի ունեցած քիչ թէ շատ նշանակալից դէպքերը, իրադարձութիւնները։

Կան՝ որ մեծ են իրենց գործով, ուրիշներ՝ իրենց կեանքով։ Մեծ է, նոյնիսկ շատ մեծ Արշակ Չօպանեանի գործը, բայց առաւել մեծ, առաւել գեղեցիկ է անոր կեանքը։ Աւելի քան 65 տարի, իրբեւ ուխտեալ սպասաւոր, աննահանջ սիրով բոլորանուէր պաշտամունքով ան ծառայեց հայ գրականութեան։ Անկաշառ սէրն ու նուիրաբերումը հայ ժողովուրդի գիր ու գրականութեան, անոր հոգեւոր արժէքներուն նկատմամբ՝ Արշակ Չօպանեանի մէջ կը հասնէր գերագոյն աստիճանի։ Ան կը շնչէր, կ'ապրէր իր ժողովուրդին կեանքով, անոր գիր ու գրականութեամբ։ Եղաւ սակայն, որ երբեմն ամայութիւն տիրեց անոր շուրջը։ Անոր սերնդակից ընկերներէն ոմանք (Լեւոն Բաշալեան, Տիգրան Կամսարական) ձգեցին հայ գրականութիւնը, հեռացան, ուրիշներ՝ աւելի տաղանդաւոր, իրենց ծաղկման բուռն շրջանին, անգթօրէն նահատակուեցան՝ հնձուելով Թրքական կեռաւաթազանի հայաջինջ հարուածներէն։ Որբացաւ Արշակ Չօպանեան, դառնօրէն սգաց իր գրչակից նուիրական ընկերներուն անժամանակ կորուստը, բայց մնաց հաւատքով։ Մնաց հաւատքով՝ օր մը դարձեալ ցնծագին ողեւորութեամբ ողջունելու համար մեր գրական կարկառահար անդաստանին նոր վերարծնաւորումը Չարենցի, Բակունցի, Կ. Զարեանի բացառիկ տաղանդներով եւ անոնց համաստեղութեան մէջ մանող Շահնուրէն մինչեւ Մահարի, Շիրազէն մինչեւ Կապուտիկեան, այլ տաղանդաւոր ուժերով։

Արշակ Չօպանեանի գրական – հանրային գործունէութիւնը կը սկսի անցեալ դարու վերջաւորութեան։ 1850էն սկսեալ հայկական զարթօնքը կը շարունակուէր՝ հետզհետէ խորանալով, բիւրեղանալով եւ բազմապատկուելով նորանոր նուաճումներով։ Դարերու թմբիրէն արթնցած հայ ժողովուրդը՝ հանրային կեանքի բոլոր բնագաւառներուն մէջ իր գիտակիծը արտայայտեց ապշեցուցիչ չափլութեամբ։ Գրչապայքարէն յաղթական դուրս ելած էր արեւմտահայ աշխարհաբարը եւ կ'ամրապնդէր իր դիրքերը։ Ցանձին Զօհրապի՝ արեւմտահայ ուժ–սանականներու իրապաշտ դպրոցը կը հասնէր արուեստի կատարելութեան։ Դարը կը լուսաւորուէր։ Կը խմորուէր, կը ձեւաւորուէր արեւմտահայ արուեստագէտ սերունդը, որ նոր, աննախընթաց բարձրութեան հասցուց արեւմտահայ արձակը եւ բանաստեղծութիւնը։ Ա. Զօպանեան նոյնպէս արեւմտահայ մեծ զարթօնքի ծնունդ է, եւ զայն խորացնող, զարգացնող մեծագոյն դէմքերէն մէկը։ Մեծ է անոր դերը արեւմտահայ արուեստագէտ սերունդին նախապատրաստման եւ զարգացման գործին մէջ։ Առաջին իսկ քայլերէն ան իր մէջ համադրեց գրականը եւ հանրայինը՝ արտասովոր ներդաշնակութեամբ։

Զօպանեան գրել սկսած է շատ կանուխ տարիքէն, նոյնիսկ աշակերտական սեղանէն. ստեղծագործած է գրեթէ գրական բոլոր սեռերով՝ վէպ, վիպակ, բանաստեղծութիւն, քննադատութիւն, թանաւխութիւն, հրապարակագրութիւն։ 1895–96ին Պոլսոյ մէջ կը խմբագրէ «Ծաղիկ» գրական – գեղարուեստական կիսամեայ հանդէսը։ Այս հանդէսին մէջ լոյս տեսան Զօպանեանի գրական – քննադատական, գեղագիտական կարեւոր յօդուածները։ Այս հանդէսին մէջ է, որ առաջին անգամ լոյս տեսաւ Զօպանեանի ծանօթ խանդավառ յօդուածը հայ բանաստեղծութեան հսկայի՝ Նարեկացիի մասին։ Զօպանեանի յօդուածով, հայ եկեղեցին սուրբերէն մէկը՝ Նարեկացի դարձաւ հայ բանաստեղծական աշխարհին անդուգական մեծութիւնը։ Նարեկացիի մասին յօդուածը Զօպանեանի գրական սուր հոտառութեան եւ նրբանկատ գեղագէտ – քննադատին ամէնէն կենդանի ապացոյցն է։

1895–96ի հայկական ջարդերը կը սթափեցնեն զինք, ան կարծես կը զգայ դէպքերուն ապագայ արիւնոտ ընթացքը եւ կը տեղափոխուի Փարիզ։ Հոս կը սկսի Զօպանեանի եռուն գրական – հանրային գործունէութիւնը։ 900ական թուականներուն կը հիմնէ և կը խմբագրէ «Անահիտ» գրական–գեղարուեստական հանդէսը, որ պարբերական հարկադիր ընդմիջումներով ան շարունակեց հրատարակել մինչեւ իր կեանքին վերջը։

Հայ տաղանդաւոր, բայց տարաբախտ ժողովուրդին դատի պաշտպանութիւնը եղած է Զօպանեանի կեանքին գլխաւոր մտասեւեռումը։ Անոր գրական – հանրային – թարգմանական գործունէութեան առանցքը կազմած է այս գլխաւոր մտահոգութիւնը։ Ան իր ամբողջ կեանքը, իր անսպառ եռանդը նուիրեց հայ ժողովուրդին ազգային իրաւունքներու պաշտպանութեան, անոր ստեղծած մշակութային հոյակապ արժէքներուն յայտնաբերման, պանծացման եւ տարածման սրբազան գործին։ Այս մարզին մէջ անոր կատարած գործը, այն ալ անհատական սահմանափակ միջոցներով, ամբողջ հաստատութիւն մը հազիւ թէ կարողանար կատարել։

Զօպանեան հաւասարապէս կը տիրապետէր երկու լեզուներու՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն։ Բազմաթիւ են անոր ֆրանսերէն հրատարակութիւնները։ Իր ֆրանսերէնի հմտութեամբ նախանձը շարժած է նոյնիսկ շատ մը շնորհալի գրողներուն, որոնցմէ շատերուն հետ՝ ինչպէս, օրինակ, Անաթոլ Ֆրանս, Հանրի տը Ռենիէ, Ժան Մորէաս եւայլն, կապուած էր բարեկամութեամբ։ Հայերէնէ ֆրանսերէն ան գրեթէ մեր միակ թարգմանիչն է։ Անոր թարգմանութիւնները աչքի կը զարնեն իրենց ճշգրտութեամբ եւ բնագրին հանդէպ բարեխիղճ հաւատարմութեամբ, պարագայ մը, որ թերեւս երբեմն կը նուազեցնէ անոր թարգմանութիւններուն գեղարուեստական կողմը։ Գրեթէ մեր ամբողջ միջնադարեան տաղերգութիւնը ան թարգմանած է ֆրանսերէնի՝ կցուած ընդարձակ, հմուտ ուսումնասիրութեամբ եւ բարեխիղճ ծանօթագրութիւններով։ Օտար լեզուներու թարգմանելու համար հայերէն գործեր, շատ անգամ Զօպանեանի ֆրանսերէն թարգմանութիւնները կ'օգտագործուին։

Գ. ԿԻՒԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

Ը.

Եւ եթէ նկատի ունենանք մանաւանդ՝ որ այս աշխատութիւններու մեծագոյն մասը Թորամանեան կատարած է 1903էն մինչեւ 1913 երկարող 9–10 տարիներուն ընթացքին, եր վաստակին առատութիւնն ու բազմակողմանիութիւնը տակաւին այսօր իսկ գլխու պտոյտ կուտայ մեզի։ Դժուար է հաւատալ, — իրաւամբ կը գրէ ճարտարապետ Վ. Յարութիւնեան («Թորոս Թորամանեան», Երեւան, 1959), — որ այդ ամբողջը մէկ մարդու գործն է։ Նա իրենով փոխարինեց գիտական մի ամբողջ հաստատութիւն... Նա միայնակ կատարեց գիտական մի մեծ կոլեկտիւի աշխատանք։ Հետախոյզի նրա սուր աչքից չի վրիպել հայ ճարտարապետութեան որեւիցէ բնագաւառ, նոյնիսկ երկրորդական որեւիցէ հարց։ Զարմանալի խորաթափանցութեամբ նա կարողացել է խորամուխ լինել երեւոյթների մէջ, տալ գիտական ճիշդ մեկնաբանումներ, ստեղծել անսասան դրոյթներ հայ ժողովրդի շինարարական հանճարի բոլոր ասպարէզներում»։ Եւ կ'եզրակացնէ գեղեցիկ ու արդար բանաձեւումով մը՝ «Թորամանեան հայ ճարտարապետութեան հաւաքական հանրագիտարան է, նրա աննահեղինակաւոր մատնացոյցն ու մեկնաբանողը, հետազօտական մի ամբողջ դըպրոցի հիմնադիրը»։

Մենագրական աշխատութիւններու շարքին մէջ, եթէ նոյնիսկ պահ մը մէկդի դնէինք մեծանուն գիտնականին միւս բոլոր գործերը, Զուարթնոցի վերակազմութեան մէջ իր ցուցաբերած հմտութիւնը եւ իր տեսակէտը պաշտպանելու խիզախութիւնը պիտի բաւէին՝ մեր մշակոյթի պատմութիւնը կերտողներու շարքին իրեն տալու պատուաւոր, նախանձելի դիրք մը։ Որովհետեւ Զուարթնոցը, բոլոր ժամանակներու եւ բոլոր երկիրներու ճարտարապետական արուեստին գլուխ գործոցներէն, հազուագիւտ է իր տեսակին մէջ։ Ու Թորոս ճարտարապետը, այն ժամանակ տակաւին սկսնակ հնախոյզ, մեծ դժուարութիւն [illegible] հնագիտական աշխարհը համոզելու համար թէ Հայը եռայարկ կլոր եկեղեցի է ունեցած։ Շինարարական արուեստի հասկցողներուն անհաւատալի կը թուէր համեմատաբար թոյլ յենակէտներ ունեցող կամարներու վրայ [illegible] շէնք մը կառուցանելու յանդուգն քայլը՝ է. դարուն։ Իսկ չհասկցողներուն համար՝ տարօրինակ էր եկեղեցիին արտաքին պատկերը։ Ու մենք տեսանք արդէն, որ Գագկաշէն Ս. Գրիգորի եւ Բանակի եկեղեցիին յայտնութենէն ետք էր միայն, որ գիտական աշխարհը վերջնականապէս գլուխ ծռեց Թորամանեանի վերակազմութեան առջեւ։

Զուարթնոցի պեղումներու, չափագրութեանց եւ վերակազմութեան աշխատանքներու պատմութիւնը, առանձին առնուած, կը բաւէ արդէն յստակ կերպով արտապատկերելու համար Թորոս ճարտարապետին գիտական եւ մարդկային արժանիքները։ Իր վրդովումը՝ Խաչիկ վարդապետի ապիկար եւ բոլորովին հակագիտական պեղման աշխատանքներուն ի տես, իր ինքնավստահ եւ [illegible] մօտեցումը գործին՝ ուղղելու համար սխալ հունի վրայ դրուած ընթացքը այդ աշխատանքներուն, ծայրէն սկսելու եւ համբերատար ու բծախնդիր ճիգերով ամբողջացնելու համար չափագրական–քննադատական աշխատանքները, ճշգրտութեան անտեղիտալի սկզբունքը եւ ճշմարտութեան միայն փնտռտուքը վերակազմութեան աշխատանքներուն մէջ, բայց եւ անվիճելի կեցուածքը բոլոր անոնց նկատմամբ՝ որոնք կը տարուէին իր վերակազմութիւնը a priori թերի կամ անճիշդ յայտարարելու ամէնէն դիւրին լուծումով, — այս բոլորը յատկանիշներ են, որոնք ցայտուն կերպով կը բիւրեղացնեն գիտութեան մարդու եւ անխարդախ դիմագիծը»։ «Պարոն, — կ'ըսէ ան հեղինակաւոր ճարտարապետ Քրիստափոր Տէր–Սարգսեանին, — [illegible]

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՐՄԱՇԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Բլուրէ մը նախիր մը կ'իջնէ վար, պզտիկ ու բոլիկ հօտաղներու հետ, իր մութ գիծերը այլանդակօրէն քակելով ու վերստին կազմելով։ Անոնց զանգակներուն ձայնը միայն կը լսուի ընդհանուր լռութեան մէջ, տատանոտ հնչիւններով որոնք պզնձին երեսներուն վրայ զնդակներուն տարուբերումովը կը կէտկիտուին։

Վանքին այգիին քովիկը, խոշոր ծառի մը տակ նստած ենք։ Մեզի կը մօտենայ գիւղացի պատանի մը, ու առաջին խօսքերէն՝ մտերմութեան պէս բան մը, անկապ ու անբռնազբօս, կը հաստատուի իրեն ու մեր միջեւ։

Ինքը Արմաշէն չէ. Օրթաքէօյէն, Չէնկիլէրի ու Մեծ–Նոր–Գիւղի միջեւ գտնուող Օրթաքէօյէն է, ու վանքին այգիին պահպանութեանը համար եկած է։ Տասնըհօթը տարու կորիճ մըն է, թուխ գոյնով, սեւ ու մտացի աչքերով, շատ խելացի ու կորովի դիմագծութեամբ մը։ Հագած է գաւառին սովորական տարազը, ուռուցիկ շալվար մը մինչեւ ծունկերը, սեղմ պանդալաններ որոնք ջիղոտ ազդրերը կը կաղապարեն ու կարճ թիկնոցակ՝ թեւերուն ու թիկունքին վրայ մետաքսով բանուած։ Քովէն կախուած է խոշոր դաշոյն մը։

Հարցումներ կ'ուղղենք իրեն, ու ինք կը պատասխանէ, նոյնիսկ կանխելով մեր հետաքրքրութիւնը որ անհարկի չերեւար իրեն։

— Ինչո՞ւ մինչեւ Օրթաքէօյէն բերել տուեր են քեզի այգիին համար։

— Է՛հ ի՞նչ ըսեմ. աս Արմաշի գիւղացիները մա՞րդ են. այգի մը պահել անգամ չեն գիտեր։ Այգիին խերը անիծեր վար ձգեր են. երեք տարի աշխատելու է որ շէնքի շնորհքի գայ։ Մեր գիւղը գալու էք տեսնելու համար որ այգին ի՛նչպէս կ'ըլլայ։

Ու, ծայրագոյն արհամարհանքով մը,

— Մարդ չեն այս գիւղացիները։ Ինչի՞ս գիւղն է որ էրիկ–մարդուն ալ, կնիկ մարդուն ալ շալվարը մէկ է. մա՞րդ է մի, կնի՞կ է մի, չես կրնար հասկնալ։ Մեր գիւղին կնիկները տեսնելու է, ի՛նչ շնորհքով կը հագուին, ի՛նչ աղէկ խումաշներէ շալվարներ ունին։

«Այս տեղի կնիկներն ալ կնիկ չեն, կը շարունակէ. չափան առած՝ նայիս որ – տերը կ'երթան հող կը փորեն, կը հերկեն, կը դառնին։ Մեր գիւղին մէջ կնիկ մը արտ երթայ աշխատի՛. իրա՛ւ որ կը մեռցնեն ան իր տեղը։ Մեր կնիկները տանը մէջ կ'աշխատին. դուրսի գործերը իրենց չենք ձգեր։ Մարդ չեն աս գիւղացիները։

— Մինա՞կ ես աստեղը։

— Չէ՛, կ'ըսէ, ինծմէ մեծ ընկեր մը ունիմ, ան է որ այգիին վրայ կ'աշխատի։ Ան հոս չէ հիմա, գիւղը գացած է։ Հոն կը բնակի։ Ես գիշերները հոս կը պառկիմ։

Ու ցոյց կուտայ չորս գերանի վրայ շարուած տախտակներով ձեւացած տնակ մը։

— Դուն կարդա՞ծ ես։

— Չէ, նշանուած ալ չեմ, ապրանքս բուս կարգին կը սպասեմ։ Ընկերս կարգուած է։ Արմաշէն աղջիկ փախցուցը ան էր, չէ՞ք գիտեր, կ'ըսէ հպարտութեամբ։

— Չէ՛, չիմացանք։

— Հապա՛, տարի մը եղաւ։ Այգիին համար հոս կանչուած առենը, տուն մը կը բնակէր։ Տանը աղջկանը կը հաւնի, աղջիկն ալ իրեն, իրար կը սիրեն։ Աղջկանը հայրը մայրը դէմ կեցան. աղջիկներուն համար տախա մենձ տեղ կը փնտռեն եղեր։ Անոնք ալ խօսք մէկ կ'ընեն։ Իրիկուն մը, ընկերս Օրթաքէօյէն երկու կորիճ բերել տուած էր, երկուքն ալ ձիու վրայ, աս վերը կեցած։ Մութը կոխելուն, աղջիկը եկաւ. հետը երկու պզտիկ աղջիկ ալ կային. անոնց հետ պտըտելու համար դուրս ելած էր։ Մէյ մըն ալ անոնք ձգեց, վազելով ձիաւորներուն քովը գնաց, ընկերս ալ հոն էր, ու թասն գային Շիտակ մեր գիւղը [illegible], բարեկամները, ընկերները տավուլներով, զուռնաներով առջեւնին ելան. ալ [illegible] հարկինք։

— Ինչո՞ւ։

— Էյ պատիւ է առանց բան [illegible] աղջիկ փախցնելը կորիճութիւն [illegible]։ Գիւղէն ելան Քարգի գայլին. ան [illegible] տէրտէրը աղէկ մարդ մըն է, պսակեց զանոնք։

— Ապրի՛ Քարգիի տէրտէրը։

— Մէկ քանի շաբաթ ետքը ելան [illegible] Արմաշ եկան։ Եղածը եղած էր։

— Աղջիկը աղուո՞ր է։

— Հա՛, շատ խաս աղջիկ է։ [illegible] տու որ գալու ըլլաք, ձեզի կը ցուցնեմ։

×

Հետեւեալ առտուն չկրցինք երբեք երթալ՝ տեսնելու համար նորահարսը, բայց Արմաշէն դարձին, [illegible] մէջ, հայ երիտասարդ մը, որ ընկերոջ հետ ձիու վրայ խաղակ կ'ընէր, [illegible] ճամբէն յոգնած՝ խնդրեց մեր [illegible] մէկ անկիւնը նստիլ, ու ընդունելութեան [illegible] խօսք, այդ առեւանգութեան [illegible] քին հասանք։

— Երեկ կնիկ հիմա երջանիկ են, [illegible] երիտասարդը։ Աղջկանը հայրը [illegible] հաշտուիլ կ'ուզեն, բայց անոնք [illegible] են իրենց եղած տեղը։

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(13 – Շար.)

վրայ գոյութիւն ունին փաստեր և քանդակներ ապացուցանող բեկորները, ինչպէս կարող եմ ձեր ուզածին պէս ճանձել»:

Թարգմանանի վերակազմութեանց հնարաւորութիւնը դժուար է սակայն վաւե- գիտնականի եւ կարող մասնագէ- ընթացիկ ըմբռնումներով միայն բա- : «Նա ոչ միայն բարձրարուեստ էր ու նկարող, — կը գրէ Կա- Ղաֆադարեան (նոյն, էջ 21), — այլ չնքերի մնացորդների հիման վրայ, մաթեմատիկական ճշգութեամբ, վերականգնելու եւ շէնքի կանգուն վիճա- պատկերը տալու մեծ վարպետ: Այդ ասպարէզում նա մինչեւ այսօր մրցակից չունի»: Կը կարծենք սակայն, որ Զուարթնոցի եւ այլ տաճարներու չգե- այդ վերակազմութիւնները ունենար մենք, եթէ Թորոս ճար- օժտուած չըլլար երկնատուր մը, որ վեր կը մնայ մասնա- հմտութենէն եւ ճշմարտու- մաթեմատիկական չափանիշներէն: այն պայծառատեսութիւնն է՝ որ ունէր հայկական ճարտարա- ձեւերուն ու ծուալներուն մը, բնականօրէն ու առանց ճի- մատուր տեսողութիւնը, գի- հայկական տաճարներու կա- ու գեղարուեստական տեսակա- նկարագրին, էնթիւիսիոնը, որ հան- է: էնթիւիսիոն մը, որ Վարպե- բիւրեղային յստակութեամբ տեսնել կառուր ամէնէն հայեցի կեր- ճարտարապետական հուանական մէջ, ճիշդ այնպէս՝ Բէօթահիայի Թրքախօս պատա- ներաշխարհին մէջ ժողովրդական կը զուէր, կը թօթափէր օտարա- խաղերը՝ ծնունդ տալու համար հայկական պարզութեան անկրկնելի գո- :

Անի՜ն... — կը գրէ Խաչատրեան յուշերուն մէջ. — Անին նրա համար , ընչող իրականութիւն էր: Անիի նրա աչքում կենդանի ներկայ նա տեսնում էր անցած իրերը, դէպ- պատկերները: Լսում էր անցեալի , զգում էր անցեալը: Անիում նրա մնացած կամ կիսամեռ փլատակ չկար: Բոլորը պարիսպներով, տա- , բուրգերով, աշտարակներով, նրա առաջ լրիւ կանգուն էին՝ ան- եւ կատարեալ, որովհետեւ բոլորը վերականգնել էր արուեստագէտի հրաշագործ եւ ճշգրիտ երեւակայու- մէջ: Կարծես նա աչքով տեսել էր հոյակապ շէնքերը կառուցող վար- , խօսել էր նրանց հետ, աշա- էր, միասին աշխատել եւ այս- սորվել էր նրանց վարպետու- գաղտնիքները: Ականատեսը եւ միայն կարող էր լրիւ այսքան »:

ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

(Շար.)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ 12 ԴԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

ՔԱՌՆԷԿԻԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ

Մարդոցմէ շատեր չեն գիտեր խօսիլ հրապարակաւ եւ սակայն անոնցմէ շատեր ստիպուած են խօսելու:

Տէյլ Քառնէկի, այդ մարդին մէջ իր ձեռք բերած յաջողութենէն քաջալերուելով, հրապարակախօսութեան մէջ երկչոտներու խորհուրդներ կուտայ:

Քառնէկի վերջերս հրատարակեց «Հրապարակաւ ինչպէս խօսիլ» խորագրով գիրք մը ուր հետեւեալ խորհուրդները կան.—

1) Պէնար Շօ կ՚ըսէր.— «Հրապարակախօսութիւնը կը նմանի չմշկելու, բոլոր կիցրը վրանիդ շատ մարդ կը խնդայ, սակայն ի վերջոյ կը վարժուիք»:

2) Գիտցէք թէ չափահասներէ հարիւրին 80-90ը երկչոտ են, թրաք ունին:

«Թրաք»ի որոշ չափ մը օգտակար է: Ձեր մարմնոյն բնականոն մէկ հակազդեցութիւնն է այդ, որ կ՚օգնէ ձեզի առաւելագոյն ուժգնութեամբ մը արտայայտուելու:

3) Մի փորձուիք երբեք բնագիր մը գոց սորվիլ: Ուինսթըն Չըրչիլ Խորհրդարանին մէջ անցաւ այդ փորձառութենէն: Ամէն անգամ, որ բնագիր մը գոց սորվէր, մոռցման կ՚ենթարկուէր եւ ի վերջոյ որոշեց յանպատրաստից ճառեր խօսիլ:

4) Խօսեցէք ձեր նիւթի մասին բարեկամներու: Կ՚ուսումնասիրէք այս կերպով ձեր խօսքերուն արդիւնքը եւ կ՚օգտագործէք պատճառաբանութիւններ, որոնց մասին չէիք խորհած:

5) Մի երեւակայէք ձեր գործելիք քերականական սխալները, ունկնդրեցէք ուրիշ ատենախօսներ եւ խորունկ շունչ մը առէք խօսիլ սկսելէ առաջ:

6) Շիտակ կեցէք եւ դիտեցէք ձեր ունկնդիրները:

7) Սկսեցէք խօսիլ խոստովանական շեշտով մը, իբրեւ թէ ունկնդիրներէն իւրաքանչիւրը ձեզի դրամ պարտական ըլլար:

8) Խօսեցէք, փորձառութեամբ ձեզի ծանօթ նիւթի մը մասին եւ ըսէք թէ կեանքը սորվեցուց զայն ձեզի: Փնտռեցէք ձեր անցեալէն պատմութիւններ: Նիւթ մը որքան անձնական կ՚ըլլայ չօշափէ՝ այնքան շահեկան եւ հաճելի կ՚ըլլայ թուիլ ուրիշներու: Պատմեցէք ձեր ունկնդիրներուն ձեր յուսախաբութիւնները եւ յոյսերը: Եթէ ձեր կեանքի ընթացքին մեծ մարդու մը հանդիպած էք կամ կարեւոր դէպքի մը ականատես եղած, օգտագործեցէք այդ դէպքերը ձեր բանախօսութեան մէջ:

9) Խանդավառ կերպով խօսեցէք ձեր բրածներու մասին: Սահմանափակեցէք ձեր գաղափարները ձեր «նիւթին» շուրջ եւ նետեցէք կէտը:

10) Ջանացէք ադրեցնել ձեր ունկնդիրները նիւթին հետ:

Պատասխանեցէք ե՞րբ, ո՞ւր, ո՞վ, ի՞նչ եւ ինչո՞ւ հարցումներուն եւ նախընտրեցէք երկխօսութիւնը, առաւելապէս օգտուելու համար ձեր նիւթը:

11) Գործածեցէք ընտանի եւ չօշափելի բառեր եւ ջանացէք լաւ պատկերացնել ձեր նիւթը:

12) Անձնաւէր մի՛ ըլլաք. մի մոռնաք, թէ ձեր ունկնդիրները լարուած ուշադրութեամբ մը կը հետեւին ձեր խօսքերուն եւ ձեր խօսքերը շատ աւելի ազդեցիկ պիտի թուին իրենց, եթէ անոնց ուղղուած ըլլան: Խորհեցէք հետեւաբար ձեր ունկնդիրներու մասին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԱՀԵԿԱՆ ԳԻՐՔ ՄԸ

Երեւանի պետական համալսարանը վերջերս լոյս ընծայեց Լէոյի «Անի» խորագրով գործը, ուր մեծանուն հայագէտը արձանագրած է իր տպաւորութիւն-երը եւ յուշերը, երբ 1903ին, խումբ մը հայ մտաւորականներու հետ այցելած է Բագրատունիներու հինաւուրց մայրաքաղաքը: Հեղինակին նպատակը եղած է Անիի մասին ընթերցողներուն յանձնել տպաւորութիւններ, յիշատակներ, անցածն ու մնացածը»: «Անի» ձեռագիրը հրատարակութեան պատրաստ էր 1904ին եւ հեղինակը փափաք յայտնած է, որ իր գործը «լինի, որքան հնարաւոր է, մի չքեղ հրատարակութիւն, սեղանի զարդ»:

Ցարդ աշխատութիւնը մնացած էր անտիպ:

ԶՈՒԻՑԵՐԱՑԻ ԳՐԱԳԷՏԻՆ ԱՅՑԸ

Մեր միջնադարեան պատմութեան լաւատեղեակ զուիցերացի թատերագիր՝ Ֆ. Տիւրենմաթ Հայաստան այցելեց վերջերս: Նպատակն էր ծանօթանալ մեր ժողովուրդին հին մշակոյթին:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ մէջ բնիկ Պոլսեցի Գրիգոր Ճամպազեան 4 միլիոն փեսօս (14 միլիոն հին ֆրանք) նուիրած է, Խրիմեան վարժարան կատարած իր այցելութեան առթիւ, կառուցանելու համար երկրորդական վարժարանը յառաջիկայ տարեշրջանին:

ԻՏԱԼԻՈՑ Հայոց Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը, որ գումարուեցաւ Միլանոյի Հայ Տան մէջ, լսելէ ետք Վարչութեան գործունէութեան բարոյական եւ նիւթական տեղեկագիրը, ընտրեց նոր Վարչութիւնը.— ՊՊ. Ստեփան Սրապեան, Յակոբ Սէֆէրեան, Երուանդ Արզումանեան, Արիս Շալճեան եւ Տիգրան Ալեքսանեան:

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Համախորհրդցխական Միութեան Սէն Թ՚Անթուանի մասնաճիւղի տարեկան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ 5 Յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը, Ս. Անտոնի գեղեցիկ պարտէզին մէջ:

Առատ կանուխ զօրաւոր անձրեւ մը, որմէ յետոյ պայծառ արեւակը տիրապետեց մինչեւ վերջալոյս:

Շատեր կէսօրուան ճաշը միասին բերած էին, ուրիշ շատեր ալ կէսօրէն ետք խաղաղ ու կազդուրիչ մթնոլորտի մը մէջ ապրեցան գեղեցիկ օր մը:

Շնորհիւ Ս. Անթուանի մասնաճիւղի անդամներու եռանդուն աշխատանքին, հանդէսը եղաւ կատարեալ յաջողութիւն մը, դոհացում տալով հոծ բազմութեան, որ իր ծափահարութիւններով գնահատեց երիտասարդներու տոհմիկ եւ Կոմիտասեան պարերը եւ «Սամաթիոյի Արեւ Ազան» պարերը:

Մարսէյլի զանազան արուարձաններէն, Կառտաննէն եւ Էքսէն եկած հայրենակիցներ ուրախ հանդիպում մը ունեցան, մաղթելով որ դեռ երկար տարիներ կրկնուին նման ձեռնարկներ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).— Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Մարսէյլի շրջանի վարչութիւնը ընկերահաւաքական հաւաքոյթ մը կազմակերպեց իր նախագահին՝ Վարդան Պանտիկեանի բնակարանին մէջ:

Օրուան սեղանապետ Ալ. Պապայեան խօսքը յանձնեց Ս. Աւտոյեանի, որ գրաւոր զեկուցումով մը ներկայացուց Միութեան քառասնամեայ գործունէութիւնը: Վասպուրականի Հայրենակցականը իր պատուաւոր տեղը կը գրաւէ Մարսէյլի մեր ազգային կեանքին մէջ, շնորհիւ անդամներու պարտաճանաչ աշխատանքին, գիտակցութեան եւ յատկապէս գոհարեղութեան ոգիին:

Այս առթիւ եւ արդար գոհունակութեամբ գնահատանքի խօսք բուեցաւ վարչութեան նախագահին՝ Վ. Պանտիկեանի, որ աւելի քան 20 տարիներ անընդմէջ աշխատած է Միութեան յառաջդիմութեան համար:

Գնահատանքի խօսքէն ետք, յանուն վարչութեան, Վասպուրականի խորհրդանշանը եղող արծիւով քանդակուած ոսկէ մետալ մը յանձնուեցաւ նախագահին:

Եղան մենրգներ, խմբերգներ եւ արտասանութիւն:

Հայրենի ապրումներով թաթաւուն հաւաքոյթ մը եղաւ բոլորին համար անխտիր: Վստահ ենք, որ ինչպէս միշտ, Վասպուրականի Հայրենակցականը պիտի շարունակէ ազգային առողջ գիտակցութեամբ մը աշխատիլ Հայ գաղութին բարօրութեան համար:

Ց. ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (148)

ԽՈՐԴԵԴԱՆ

— Բա նրա հշտո՞ն: Էս համայն Հայաստանի աշխարհքի մէջ նրա պէս հշտո չկայ, — հաստատեց Ազրութը:

Մի շաբաթ յետոյ, երբ Խիմաթն ու Աւելէսար ցրեն էին մաղում դրանը, Բայադն ու Ազրութը լուացք էին դրել համար, եկան յայտնեցին, պէտք է թողնել Խնուսը:

— Հշտո՞, զարմանքով գոչեց Խիմաթը նրա ձեռքից մաղը վայր ընկաւ շեղջի վրայ:

— Հշտո՞, — կխակերկեր լացակումձայնով կրկնեց նա սպիտակ դաստակները կողքերին կանթելով երկու մեծ ցորեկանի պէս:

Բայց այս անգամ նրա հշտոն անպատասխան մնաց:

Խիմաթը Արոս գինքում ազգական ուներ: Նա Գեբրադատի եւ աղջկայ ձեռքից չապեց այնտեղ:

×

Հօսափ հովիւները իմանալով, որ Խաշալուում բնակութիւն էր հաստատել Սասունցի մի նշանաւոր հովուապետ, որանից երկու օր առաջ Ասատուրին եւ Ստեփանին տարել էին իրենց սարերը, կամենալով մշտական ծառայութեան մէջ պահել իրենց մօտ: Սեւսարը ընդամէնը մի քանի անգամ էր հաչել այդ երազական լեռների վրայ:

Այդտեղ էլ նրանք առան Խնուսից դաղթելու լուրը:

Խաղեղանը կապեց եղը, թեւը դձեց եզան մէջքին, դրեց նախշուն վերմակն ու բարձը, Հեղինէին նստեցրեց վրան, Աւէտի Հաջու դավթարը խնամքով պահեց խուրջինի մէջ եւ, ձեռնափայտը վերցնելով, նորից բռնեց արեւելքի ճամբան:

Նրա հետ էին Շինական Պօղոսը, Ստեփանը, Եղնիկը, Ոսկեհատը, Բայադը եւ Ազրութը:

Ասատուրի ճակատից վայր ընկաւ Բինկէօլի հովը: Ետեւում մնացին Խամուրատն ու Խնուսի գետը, Արոս գեղն ու Խաչալոյսը, Դումանն ու Քաղքեկը: Ետեւում մնաց Խողրուայ կարմիր սարը իր կարմրախայտ խաւարծիլներով եւ կարմիր եղնիկներով:

Նոր առուման իջաւ Հայաստանի վրայ:

ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

Արաքսը սկիզբ է առնում Բիւրակնեան լեռների հիւսիսային լանջերից: Բառնի հովտում, դէպի արեւելք թեքուելով, նա մտնում է Երասխաձորի անդնդախոր կիրճը: Այնուհետեւ, ձախ կողմից իր մէջ ընդունելով Ախուրեան գետը, Արաքսը սկսում է հոսել դէպի Արարատեան մեծատարած դաշտը:

Ամբողջ ժամանակ Խաղեղանը եւ իր խումբը գնում էին այդ ոլորապտոյտ գետի մայրական ափերով, որ սատրիկ յորձանքներով դէպի արեւելք էր մղում իր կատաղի ջրերը:

Կանայք գնում էին առանձին: Եզան վրայ նստած էր Հեղինէն, որի ծնկների մօտ ճօճւում էր կճուճը՝ չիթեր թափելով Ասատուրի ամուսնական բարձի եւ վերմակի վրայ: Բարձկանի աջ կողքով քայլում էր Բայադը՝ իլիկ մանելով: Ձախով Ազրութն էր գնում՝ Շինական Պօղոսի կինը, որ հաստ չիւղերով գուլպայ էր գործում, իսկ ետեւից ընթանում էր Ոսկեհատը՝ ակիշը թեւի տակ, նոյնպէս ձեռագործով զբաղուած:

Տղամարդիկ քայլում էին գետի անմիջական եզերքով: Տեղ-տեղ Արաքսն այնպիսի ուժգնութեամբ էր բախւում քարաժայռերին, որ նրա չիթերը ցայտելով հասնում էին մինչեւ ուղեւորները, գոփացնելով նրանց ու երբեմն էլ թրջելով նրանց զգեստները: Խաղեղանի եւ Ստեփանի մէջտեղով քայլում էր շունը: Եղնիկը մերթ ընդ մերթ նետ-աղեղը լարելով հաւքեր էր որսում եւ, վազելով, վերստին միանում էր խմբին:

Ճանապարհի մօտ սեւին էր տալիս մի արտ: Սերմացուն պարկով դրուած էր ակօսի մէջ: Ո՛վ իմանայ, ո՛ր շինականն էր թողել ու հեռացել:

— Եկէք էս արտը ցանենք, — ասաց Շինական Պօղոսը եւ գոգնոցը կապելով մօտեցաւ սեւահերկին:

Ցանեցին, մի քիչ հանգստացան, հաց կերան եւ նորից ընկան ճանապարհ:

Ետեւից եւ առջեւից գնում էին հարիւրաւոր ուրիշ գաղթականներ՝ խումբ առ խումբ, տոհմ առ տոհմ, ընկեր առ ընկեր: Ոմանք նստած էին սայլերի վրայ կամ դրաստների մէջքին: Մի քանիսի շալակին երեխաներ կային: Գնում, անվերջ գնում էին առաջ, թողած առնտեղ եւ հայրենի օջախ, թողած հազարամեայ հողը իրենց նախահայրերի, իրենց մերձաւորների սրբաշաղախ յիշատակները: Գնում էին եւ ետ էին նայում... Նորից էին շարժւում եւ վերստին կանգնելով հայեացք էին նետում հարազատ հեռաստաններին: Այն, ինչ որ մնում էր նրանց ետեւ՝ դա մի արտ չէր, այլ մի ամբողջ երկիր, մի հասարակ բակ չէր, այլ մի սիրասուն ընդարձակ հայրենիք:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

Օր. Մայտա Եազըճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Եազըճեան (Շարլ Քլերքըն) եւ զաւակները եւ թոռները, Տէր եւ Տիկին Նիքոլ Նիքոլեան, Տիկին Մարկրիտ Եազըճեան, Տէր եւ Տիկին Պաժան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Պէպզճեան եւ զաւակները (Քոնսթանցա), Այրի Տիկին Երուանդ Պէպզճեան եւ զաւակները (Պուքրէշ), Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Պէպզճեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ալէաթճեան, Տէր եւ Տիկին Արա Պէպզճեան, նաեւ Զարֆճեան, Ճիւմպիւշեան եւ Ճիվանեան ընտանիք-ները ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ԵԱԶԸՃԵԱՆԻ

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատար-ուի երեքշաբթի Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, ժամը 4ին: Մարմինը պիտի ամփոփուի Կրոլէի ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՆՈՒԷՐ

Տիկին մը ուխտի մը առթիւ 10 Ֆրանք կը նուիրէ Կապ. Խաչի կայանին:
(Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան ընկերահամակրական հաւաքոյ-թին առթիւ Վարդան Պանոսեան 250 Ֆրանք կը նուիրէ Մարսէյլի Ազգային Առաջնորդարանին, 250 Ֆրանք՝ Վաս-պուրականի Հայրենակցական Միութեան Մարսէյլի վարչութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Արթէն Մասալեան, բնիկ Պրուսայի Գամազա գիւղէն:

Լուր ունեցողէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Պամաճեանի
Fulton 1319, FRESNO, CALIF.
(Ճշգրիտ տեղեկութիւն տուողը պիտի վարձատրուի):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ընկեր Բենօ Նալչաճեանի մահուան քառասունքին առթիւ Շաւիլի եկեղեցիին մէջ, այս կիրակի առաւօտ ժամը 11ին:

Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները ներկայ գտնուիլ, յարգելու համար մեր վեթերան ընկերոջ յիշատակը:

''ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ''

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
1964 – 1965
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Շրջանաւարտ աշակերտներու սա-կաւթիւ ազատ տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյա-պաղ Վարժարանի Տեսչութեան :

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
SÈVRES (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 տարեշրջանի արձանա-գրութիւնները սկսած են: Անոնք որ կը փափաքին գրկել իրենց աղջիկ-ները այժմէն պէտք է դիմեն Հաս-տատութեան տնօրէնութեան :

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

Հ. Յ. Դ.

ԱՐՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ Հ. Յ. Դ. Վար-դանն ենթակոմիտէի ժողովը այս չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւա-քատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՌԹԻՒ
''ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ''Ը

Կը տօնուի Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէին, 26 Յու-լիս կիրակի ամբողջ օրը, Շաւիլի ան-տառին մէջ:

Խանասորի հրամանատար — Իշխան Ար-ղութեանի եւ տիկնոջ, ընկեր Բժշկ. Յով-սէփ Տէր-Դաւթեանի եւ ընկերուհի Սա-թենիկ Տէր-Դաւթեանի շիրիմներու այ-ցելութիւնը ժամը ճիշդ 15ին:

Կը խօսի Տիկին ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, կազմակերպուած տեղւոյն Նոր Սերուն-դին կողմէ:

Անձրեւի պարագային խնջոյք՝ գրլոյի սրահը:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Խանասորի Արշաւանքի 67րդ տարե-դարձը կը տօնուի Յուլիս 26ին, Կիրակի ամբողջ օրը, Վալապրի անտառին մէջ, Կարտանի մօտ, Էքսի ճամբուն վրայ:

Տօնակատարութեան առթիւ Քրիստա-փոր ենթակոմիտէն վարձած է մասնաւոր օթոքարներ՝ դիւրացնելու համար քաղա-քի շրջաններու հայրենակիցներուն փո-խադրութիւնը:

Տոմսերը կարելի է ապահովել հետե-եալ հասցէներէն.— Ֆօբօ Ռէֆս՝ ընկեր Քէօսէեանն, 2 Ռիւ Պեռնար տիւ Պուա: Պառ Րաֆֆիէն, Ռիւ տէ Տոմինիքէն եւ ընկեր Տաքէսեանէն, Ռիւ տէ Փըթիթ Մառի:

Պոմոնէն օթոքարով երթալու համար դիմել.— Սերժ Սարգիսեանի, Ժիրայր Տէր-Վարդանեանի, Յակոբ Տօլպաշեանի եւ Երուանդ Տէր-Մեսրոպեանի:

× Տոմսեր կարելի է ստանալ Ծերիկ-եան գրատունէն:

× Օթոքարը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7,30ին ընկ. Քէօսէեանի խանու-թէն:

×

Մարսէյլ – Սէն-Ժերոմի Հ. Յ. Դ. Հա-յաստան ենթակոմիտէն կը յայտարարէ թէ Սէն-Ժերոմի եւ շրջակայքի հայրե-նակիցներէն անոնք որ կը փափաքին ներ-կայ ըլլալ, այժմէն պէտք է արձանա-գրուին, Սէն-Ժերոմ Յ. Սիմոնեանի եւ Ս. Յարութիւնեանի մօտ, Սառքան-Լա Ռոզ, Ա. Աւետիսեանի մօտ:

Տեղերը սահմանափակ են:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն. Ֆ.
Շրջանակով 300 Ն. Ֆ.
Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

ՃԱՄԲԱՐ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ ՃԱՄԲԱՐ

Camp du Nor Séround

A LA *PILE* SUR LES BORDS DU LAC *PALADRU*

ՕԳՈՍՏՈՍ 1-30 – AOUT

Հոկայ չէնք մը: Գեղատեսիլ վայր՝ լիճին ճիշդ քովը: Խաղաղաշտ եւ լողանք, խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

ՕՐԱԿԱՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7-9, և Շաբաթ օրերը՝ ժամը 5-7,
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE — 17, Rue Bleue

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

ԾԱՆՕԹ.— Փարիզէն հաւաքական տոմսով (պիյէ քոլէքթիֆ) մեկնողներու ար-ձանագրութիւնները կը շարունակուին:

Երթ ու դարձի ծախսի հաշւոյն կանխավճար՝ 50 փրանք:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի սպասուհի մը բարեկե-ցիկ ընտանիքի մը համար, որ Ֆրանսե-րէն ալ գիտնայ: Հանգիստ պայմաններ: Հեռաձայնել՝
CEN. 73-48

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Ազգ. Առաջնորդարանի Գը-րասենեակը, արձակուրդի պատճառաւ, երեքշաբթի Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոս-տոս 20 փակ պիտի մնայ:

Շատ անմիջական եւ ստիպողական գործերու համար, դիմել Չորեքշաբթի և Շաբաթ օրերը մինչեւ կէսօր:

ԴԻՒԱՆ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել Վարչութեան:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ պաստառ-կարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու-թիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10-30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 60 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	35 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 80 Ֆր.	Հատը	0.30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 22 JUILLET
1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

40րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10063 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 40e ANNÉE — No 10.063

ԲՈԼՈՐՍ ՄԻԱՍԻՆ

Անցեալ շաբթու Սփիւռքի հայ մամուլի ...ներուն մէջ սկսան երեւալ ցանա... ...ցուցումները հայ վարժարաններու ...կան տեղեկագրերը: Ասոնց նախոր... ...ած էին այդ վարժարաններու տարե... ...ի հանդէսներու նկարագրութիւն... ...ները:

...կարգ մը պարագաներու, այս վար... ...ները բազմաթիւ տասնամեակներէ ...անցեալ մը կը ներկայացնեն:

...տասնամեակներ, որոնց ընթացքին ծը... ...գրեր եւ աշխատեր ենք՝ բոլորս միա... ...ին:

Ազգային իշխանութիւն եւ ժողովուրդ, ...ազարարձութիւնք եւ ուսուցիչներ, ծնո... ...միութիւնք եւ բարեխնամ հաստա... ...թիւններ:

Ինչպէս ամէն, այնպէս ալ հայ հան... ...յին կեանքի յատկանիշներէն եղած է ...կ'կարծիքներու եւ տեսակէտներու ...զանազան տարբերութիւնը:

Այս տարբերութիւնը իր վայրակէտին ...եղած է, երբ գործ ունեցած ենք հայ ...վարժարանին հետ:

Եւ եթէ այսպէս եղած է անցեալին, ...աւելի լայն տարողութեամբ այդ... ...պէտք է ըլլայ ասկէ ետք մանաւանդ:

Եթէ կ'ուզենք, որ Մեծաւքանչը կեն... ...մնայ մեր մանուկներու շրթներուն ...ու հոգիին մէջ, եթէ կը հաւա... ...նք, որ Հայկեան Դիւցազնավէպը իր ...ոչ միայն հաւաքական, այլեւ անհա... ...կան կեանքի վերագոյն խորհուրդ կը ...րունակէ, եթէ պիտի շարունակուի ա... ...թիւնը այն հնոցներուն, որոնք ...ումները դէպի Հայ Հողը վառ կը ...են, ապա ասկէ ետք պիտի ծրագրենք ...աշխատինք միշտ աւելի ներդաշնակ ...ըսուն նուիրումով՝ բոլորս միասի՛ն:

Հայ ազգային վարժարաններու շրջա... ...րանները միշտ ալ հիացումի առար... ...եղած են: Թէ՛ այն ատեն, երբ շա... ...ած են իրենց ուսումը օտար ու ...կան բարձրագոյն հաստատութեանց ...թէ՛ այն պարագային, երբ անոնք ...նուած են կեանքի ասպարէզ:

...եղած է իմացական յաղթանակ: ...մեր նկարագրին ու անցեալին: ...չարունակութիւնը ազգային ...թեանց եւ աւանդին:

...անկախ, հայ ազգային վարժա... ...րու շրջանաւարտները եղած են գա... ...հանրային կեանքին ա՛յն ...րը, որուն խորացած ու խառնուած ...ն համեմատական ճակատագրական դեր ...ած:

...պիտի չըլլայ ասկէ ետքն ալ: ...ի, յատկապէս յառաջիկայ ...ի ընթացքին չեշտուած կա... ...պիտի զգանք հայկականութեամբ ...այս տարրին:

...կարիքը պիտի զգանք բոլորս ան...:

...ազգային իշխանութիւններն ու հոգա... ...թիւնները, նոյնինքն ազգային ...րաններն ու ազգային այլ հաստա... ...թիւնները, ակումբներն ու միութիւն... ...հրատարակչականներն ու մա...:

...օգտուինք բոլորս հաւասարա...:

...երկայ պայմաններու հրամայական ...ն է, որ ուժերը կեդրոնացուին, ...ու կասեցուի վատնումը, գոր... ...յարմարագոյն տարրերը, ...քները տարուէն ծրագրուած...:

...բոլորը հնարաւոր է, եթէ այս նպատակին լծուինք բոլորս միասի՛ն:

Պէտք է վկայենք, թէ ունինք գիտակցութիւնը օրուան պահանջին, գիտենք մէկդի դնել երկրորդական նկատումներ, ընդունակ ենք ներդաշնակելու մեր ուժերը՝ բոլորիս ցանկալի արդիւնքի մը հասնելու համար:

Հակառակ բոլոր պարտուողական տագնապներուն, դեռ կանգուն են մեր դպրոցները եւ կանգուն ալ պիտի մնան. մանաւանդ ա՛յն ատեն, երբ ամուր պահենք առաջին գծի վրայ գտնուող մեր «բերդ»ը՝ ազգային վարժարանը:

Երբ նուազագոյն թիւն է, խօսքը կը վերաբերի երեւոյթի համեմատական կողմին:

Որակի՛ պահպանումն է, որ բախտորոշ դեր կը կատարէ:

Որակ՝ ոչ միայն իբրեւ դաս եւ ուսում, այլեւ ու մանաւանդ՝ իբրեւ հայ շունչ ու ոգի:

Մեր վարժարանները կարիքն ունին բոլորիս անվերապահ աջակցութեան:

Բոլորիս բարոյական պարտականութիւնն է մտածել ու մտահոգուիլ այն մասին, թէ ի՛նչպէս եւ ո՛ւր կրնանք ամրացնել մեր ազգային դպրոցները՝ նիւթո՛վ, բազմակողմանի աշխատանքո՛վ, նոր նուիրեալներու շարքերո՛վ:

Երբ ազգային վարժարանները կը տուժեն, կը տուժենք բոլորս անխտիր:

Երբ հայ դպրոցները կը շահին, բոլորս է, որ կը շահինք՝ առանց բացառութեան:

Եթէ ճիշդ է, որ հին առաջատարներ կը ծերանան, նոյնքան ճիշդ է, որ ամէն հնարաւորութիւն կայ նոր առաջատարներ բանալու:

Պայմանաւ՝ որ ունենանք կորով ու կիրք սրբազան:

Պայմանաւ՝ որ անխախտ պահենք մեր հաւատքը:

Պայմանաւ, մանաւանդ, որ ծրագրենք եւ աշխատինք՝ բոլորս միասի՛ն:

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԱՀԻՐԷԻ ԺՈՂՈՎԸ

ՉԱՓԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՅԱՂԹԵՆ

Ափրիկեան վերին ժողովը կը շարունակուի իր լիակատար նիստերով: Կը թուի թէ խօսքը չափաւորականներուն կը մնայ ի վերջոյ, տրուած ըլլալով որ Պէն Պելլա եւ Ն'Քրումահ ծանր քննադատութեանց ենթարկուած են, մինչ առաջին նիստին տպաւորութիւնն այն էր որ վերոյիշեալ յեղափոխականները եւ Սեքու Թուրէ իրենք զիրենք պարտադրած են: Բայց վերջին խօսքը իրենցը պիտի չըլլայ: Բոլորին խօսքը անշուշտ իբրեւ գըլխաւոր թեմա ունի ափրիկեան միասնականութիւնը:

Ամէնէն մոլեռանդ ճառախօսը եղած է Ն'Քրումահ, այն աստիճան որ պատուիրակ մը ըսած է. «Ահա միակ մարդը, որ խնկայես կը հաւատայ Ափրիկէի»: Կէս ժամի տեղ, Ն'Քրումահ մէկ... ու կէս ժամ խօսած է:

Գալով Ցիրանի, որ նախագահ խօսք առած է, սխալ զատած է Զոմպէի նկատմամբ բռնուած դիրքը:

«Կը խնդրեմ որ եթէ առնէք Զոմպէի մասին տրուած որոշումը, իմ կարծիքովս պէտք է հոս կանչել եւ լսել զինքը»:

Մատակասքարի նախագահը շեշտած է նաեւ.— «Միայն Քոնկօն է որ կառավարութեան գլուխը բերաւ Զոմպէն: Միջամտեցինք Ափրիկեան Միասնականութեան Կազմակերպութեան ներքին գործերուն: Վաղը նոր պարապ մը պիտի ըլլայ մեր շարքերուն մէջ եւ յետոյ ուրիշներ»:

Իսրայէլի մասին, ամէնէն բուռն խօսողը եղած է նախագահ Պուրկիպա, որուն յատկանշական խօսքը կը նկատուի.— «Ի՞նչպէս Արաբ. Մ. Հանրապետութիւնը կը յուսայ լուծել Պաղեստինի հարցը առանց միացած Ափրիկէի մը օժանդակութեան»: Կ'ըսուի թէ ոչ ոք այսքան յուրջ ձեւով մօտեցած էր հարցին: Արդ, Պուրկիպա ծանր ամբաստանագիր մը արտասանած է Հրեայ Պետութեան դէմ, երկիրը նոյնացնելով Հարաւային Ափրիկէի:

Պէն Պելլա կարճ խօսած է, բայց հանդիսաւոր շեշտով յայտարարած է.— «Ալժերիա իր կայն ու քարիւղը կը դնէ Ափրիկէի տրամադրութեան տակ»:

Ռոտեզիոյ վարչապետը, իր կարգին, պարզած է իր երկրին կացութիւնը՝ խեղդուած Հարաւային Ափրիկէի եւ Անկոլայի միջեւ մէկ կողմէ, եւ Քոնկոյի միւս կողմէ: Ինչ կը վերաբերի Զոմպէի Ռոտեզիոյ վարչապետը շեշտած է.— «Սովորութիւն դարձած է կարգ մը ափրիկեցի ղեկավարներու մօտ քննադատել իրենց ընկերները առանց ծանօթ ըլլալու հարցերուն էութեան»:

Ոչ ոք սակայն Զոմպէն պաշտպանած էր նախագահ Ցիրանի չափ, որ անդրադառնալով Լումումպայի սպանութեան առարկութեան, յայտարարած էր.— «Չեմպէ ո՞վ քաղաքական հակառակորդ մը չէ մաքրած: Եթէ Զոմպէ դժոխք պիտի երթայ, մի մոռնաք որ առանձին պիտի չըլլայ: Մեզմէ շատերուն պիտի հանդիպի»:

ՀԱՐԼԷՄԻ ՅՈՅԶԵՐԸ

Նիւ Եորքի սեւ կեթօն՝ Հարլէմը միշտ հրաբուխի վրայ է: Ոստիկանական մեծ ուժեր համախմբուած են եւ պաշարած ամբողջ թաղը որ պատերազմական վիճակ մը կ'ապրի:

Սպաննուած սեւ աղեկին յուղարկաւորութեան եկեղեցական արարողութիւնը պատճառ եղած է որ նոր ցոյցեր եւ նոր կռիւներ պատահին: Քանի մը հարիւր սեւեր հաւաքուած են մեռեալին տան առջեւ երբ ոստիկանները սկսած են զէնք պարպել որպէսզի ցրուին: Բայց սեւերը զիրենք պարապ շիշերով զինած են: Գիշերը սեւերը շարունակած են շրջիլ թաղին մէջ, ոստիկանական ուժերու վրայ յարձակելով: Յարձակած են նաեւ գիշերօթիկի մը պարուհիին վրայ, որ սպաննուած կ'ըլլար հաւանաբար եթէ ոստիկանները վրայ հասած չըլլային:

Ցոյցերու ղեկավարները փորձած են զսպել կատղած տարրերը բայց ի զուր:

× Քաղաքացիական իրաւունքներու օրէնքին գործադրութիւնը 13 միլիոն տոլար պիտի արժէ պետութեան վրայ:

× Թաս գործակալութիւնը անդրադառնալով Հարլէմի միջադէպերուն կ'ըսէ՝ սեւերու կազմակերպուած հալածանք մըն է: Թասի թղթակիցը, որ այցելած է սեւերու թաղամասը կը պատմէ թէ ան «կը նմանի քաղաքի մը որ գրաւուած է թշնամիին կողմէ եւ շրջող ոստիկանական կառքեր սարսափի մատնած են անցորդները: Ոստիկանները, պահակները, կը յարձակին սեւերու որեւէ խումբի վրայ որ կասկածելի կը թուի եւ կարծես պատրաստ են զէնք պարպելու»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼՊԷՐ ՕԼԻՎԻԷ ֆրանսական պատկերասփիւռի յայտագրերու տնօրէնը, մեռաւ 49 տարեկանին, յետ անողոք հիւանդութեան: Շատ զարգացած, Օլիվիէ նաեւ պատմաբան էր եւ եղկի գործեր ունի Ֆրանսայի պատմական շրջաններու վրայ: Աշխատակցած է գաղտնի «Քոմպա» թերթին եւ բազմաթիւ այլ թերթերու:

«ԵՐԿԱՆԴԱՄ ԵՒՐՈՊԱՅԻ» նախագիծը, որուն գլխաւոր ջատագովը կը հանդիսանար Ատընաուըր՝ լքելէ ետք «քառանդամ Եւրոպայի» նախագիծը, համակրութիւն չգտաւ Էրհարտի մօտ, այն պատճառաբանութեամբ թէ պիտի չկարենար համախմբել Հասարակաց Շուկայի անդամները, կազմելու համար «Մեծագոյն Եւրոպա» մը:

ԹԱՆ, Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան քարտուղարը Փարիզ հասաւ, տեսակցելու համար տը Կոլի հետ՝ միջազգային հրատապ հարցերու շուրջ, Կիպրոսէն մինչեւ հարաւ-արեւելեան Ասիա բորբոքած քաղաքական հրաբուխներու մասին:

ԿԻՒՐՍԷԼ, Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը յայտարարած է թէ ոչ ոք կրնայ արգելք հանդիսանալ իրենց որ Կիպրոս ցամաքահանում կատարեն: Հիւրիէթին ըրած այս յայտարարութեան մէջ, Կիւրսէլ ըսած է նաեւ թէ ցամաքահանում մը աւելորդ կ'ըլլայ եթէ պէտք ըլլայ «մեր ուժերը հարցը կրնան կարգադրել»:

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ զէնքի ներածումը կը շարունակուի: ՄԱԿի բանբերը յայտնած է այս առթիւ, թէ Կիպրոս անկախ պետութիւն է եւ իրաւունք ունի զէնք ներածելու:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ սկսած են Հիւմ – Փափանտրէու խօսակցութիւնները:

ԱՃՈՒՊԷՅ Տիւսէլտորֆ հասաւ իր կնոջ հետ: Գերմանական ճամբորդութեան առաջին հանգրուանն է այս քաղաքը: Հրաւիրուած երեք թերթերու կողմէ, իբրեւ խմբագրապետ, Խրուշչեւի փեսան պիտի այցելէ նաեւ Միւնիխ, Ֆրանքֆուրթ եւ Պոն:

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետ՝ Մորօ անգամ մը եւս հրաժարեցաւ Ուաշինկթըն երթալէ՝ Ճոնսընի հրաւէրով, նկատի առնելով կառավարական տագնապը:

ՓՈՄՓԻՏՈՒ աշխարհի շրջանը պիտի ընէ Յուլիս 23էն 31, գլխաւոր նպատակ ունենալով Խաղաղականի հիւլէական փորձերու դաշտերը ուսումնասիրել եւ քննութիւն մը կատարել Թահիթիի եւ Նոր – Քելետոնիոյ ֆրանսական հաստատութեանց վրայ:

ՍԱՅԿՈՆԻ մէջ ուսանողները ֆրանսական դեսպանատան վրայ յարձակած են: Ապակիները կոտրած եւ պահակը ծեծած են: Կառք մըն ալ կրակի տուած են:

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ դատական ատեանը, ալժերական կառավարութեան բողոքին վրայ հարցաքննած է Մոհամէտ Խիտէրը եւ ճշդած թէ ոչ մէկ ամբաստանութեան պատճառ կայ Խիտէրի դէմ:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ թղթատարական պաշտօնները գործադուլ սկսած են: Ամսականի յաւելում կ'ուզեն:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ 30 միլիոն նամակ մէջտեղ մնացած են իբրեւ հետեւանք թղթատարի պաշտօնեաներու գործադուլին:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ Արտաքին նոր նախարար մը ունի: Ցարդ միշտ վարչապետն էր որ կը ստանձնէր Արտաքին նախարարութիւնը:

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ մէջ, ճամբու արկածի մը հետեւանքով, 30 հոգի մեռած են: Կառք մը օթոքարի մը մէջ մտած է եւ կրակ առած բախումին ազդեցութենէն:

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ 10ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

1902ին լոյս կը տեսնէ Չօպանեանի խմբագրութեամբ եւ ուսումնասիրութեամբ Քուչակեան տաղաշարքերուն հաւաքածոն՝ կազմուած Վենետիկի եւ Փարիզի ձեռագիրներուն, Կոստանեանցի հաւաքածոներուն եւ Արիստակէս Տեւկանց վարդապետի «Հայերգի» տաղաշարքերուն համախմբումով հատորի մը մէջ՝ «Նահապետ Քուչակի Դիւանը» ընդհանուր անունով: Չօպանեանի այս աշխատութիւնը արեւմտահայ եւ արեւելահայ մամուլին մէջ կ'ողջունուի խանդավառ յօդուածներով, որոնք մէկ օրէն միւսը Նահապետ Քուչակի անունն ու գործը բովանդակ հայ ժողովուրդին սիրելի եւ նուիրական կը դարձնեն: Նոյն տարին Չօպանեան այդ տաղերուն մէկ մասը ֆրանսերէնի թարգմանելով, կը հրատարակէ Փարիզի «Լա Ռըվիւ Պլանշ» հանդէսին մէջ: Դարձեալ նոյն այդ տարին լոյս կը տեսնէ անոր «Հին եւ նոր հայ բանաստեղծութիւններ» ֆրանսերէն աշխատութիւնը, որուն մէջ Նարեկացիի, Աբովեանի, Մ. Պէշիկթաշլեանի, Պ. Դուրեանի եւ այլ բանաստեղծներու հատընտիր էջերուն հետ կ'երեւի նաեւ Քուչակեան տաղերուն թարգմանութիւնը: 1905ին կը հրատարակէ «Հայ ժողովրդական երգեր» աշխատութիւնը, որուն մէջ թարգմանաբար ֆրանսացի հասարակութեան կը ներկայացնէ մեր ժողովրդական բանահիւսութեան լաւագոյն նմոյշները: 1907ին լոյս կը տեսնէ «Հայ աշուղներ» հատորը, որուն մէջ թարգմանուած էին 120ի չափ Քուչակեան տաղերուն հետ նաեւ հայ հին եւ նոր մեծ աշուղներուն եւ ժողովրդական բանաստեղծներուն գեղեցկագոյն էջերը: 1910ին հայերէն լեզուով կը տպագրէ Չօպանեանի «Նաղաշ Յովնաթան աշուղը եւ Յովնաթան Յովնաթանեան նկարիչը» հատորը, 1912ին «Հայ էջեր»ը, որուն մէջ Վենետիկի՝ Ս. Ղազար վանքի, Փարիզի և Էջմիածնի ձեռագիրներէն քաղուած միջնադարեան մեր ժողովրդական բանաստեղծութեան լաւագոյն նմոյշները: 1919ին լոյս կ'ընծայէ Ջիւանիի բանաստեղծութիւններուն ֆրանսերէն թարգմանութեան գրքոյկը: 1918–1929ին լոյս կը տեսնեն Չօպանեանի թարգմանական գրականութեան պսակը կազմող «Վարդենիք Հայաստանի» հաւաքածոյին երեք հատորները, որոնք կ'արժանանան ֆրանսական ակադեմիայի մրցանակին: Այս հատորներուն մէջ ֆրանսերէնի թարգմանուած են Առաքել Սիւնեցիի, Ներսէս Շնորհալիի, Աշուղ Սարգիսի, Կոստանդին Երզնկացիի, Խաչատուր Կեչառեցիի, Գրիգոր Խլաթցիի, Զաքարիա Գնունեցիի, Յովասափ Սեբաստացիի, Նահապետ Քուչակի, Մովսէս Եղխաղարի, Մուրատ Խիկարի, Պաղտասար Դպիրի, Նաղաշ Յովնաթանի, Ջիւանիի տաղերը եւ կարգ մը ժողովրդական ուրիշ երգեր: Այս հաւաքածոյին երեք հատորներուն մէջ թարգմանութեան կ'ընկերանան ուսումնասիրական ներածութիւններ, իւրաքանչիւր բանաստեղծին մասին կենսագրական եւ քննական ծանօթութիւններ, քերթուածներուն եւ տաղերուն հետ կապ ունեցող նկարներ՝ քաղուած մեր հին ձեռագիրներու մանրանկարչական եւ զարդանկարչական ամէնէն ընտիր նմոյշներէն:

1932ին, երբ իբրեւ կաթողիկոսական ընտրութեան պատգամաւոր կը գտնուէր Երեւան, Աւետիք Իսահակեանի առաջարկով յանձն կ'առնէ խմբագրել Քուչակեան տաղերուն ամբողջական հաւաքածոն՝ որ պիտի հրատարակուէր Հայաստան: Շատ ընդարձակ ներածութեամբ երկու տարիէն ան կը պատրաստէ հատորը: Բայց դէպքերու բերումով գիրքը լոյս կը տեսնէ Փարիզի մէջ 1940ին «Հայրենի Բուրաստան» խորագրին տակ: Այս կապակցութեամբ թերեւս անտեղի չէ յիշել, թէ Չօպանեան նոյնպէս եղաւ անհատի պաշտամունքի տարիներու զոհերէն մէկը, Բերիայի կողմէ ամբաստանուելով, ան երկար տարիներ Հայաստանի մէջ դատապարտուեցաւ անարդարանալի մոռացութեան: Չօպանեան դդատ հայրենասէր էր:

Բազմաձեւ ու բազմազան է Ա. Չօպանեանի գրական ժառանգութիւնը: Իբրեւ բանաստեղծ Չօպանեան չունի անշուշտ իր կրտսեր ժամանակակիցներուն՝ Սիամանթոյի, Վարուժանի, Մեծարենցի հզօր տաղանդը եւ ստեղծագործական վառ անհատականութիւնը, բայց սխալ պիտի ըլլար թերագնահատել անոր քերթուածներուն դերն ու արժէքը արեւմտահայ բանաստեղծութեան զարգացման գործին մէջ: Առաջիններէն մէկն էր, եթէ ոչ առաջինը, որ զգաց արեւմտահայ բանաստեղծութեան ձեւն ու բովանդակութիւնը փոխելու պատմական անհրաժեշտութիւնը: Սկիւտարի հանճարեղ պատանիին հետեւողականութեամբ երեւան եկած էին անտաղանդ բանաստեղծներ որոնք Դուրեանի զօրաւոր բողոքն ու տրտունջը փոխարինած էին քաղցր–մեղցր լալկանութեամբ, ինք արեւմտահայ բանաստեղծութեան զարգացումը դրաւ առողջ եւ նոր ուղիի մը մէջ: Արեւմտահայերուն մէջ ան կը նկատուի պանդխտեան գրական դպրոցի հիմնադիրը եւ մեծագոյն ներկայացուցիչը:

Չօպանեանի քերթուածներէն ոմանք ձեւի եւ բովանդակութեան ներդաշնակութեան դասական նմոյշներ են, ինչպէս «Կոյր» եւ «Մոլը» բանաստեղծութիւնները: Յատկապէս «Կոյր» սքանչելի բանաստեղծութիւն է, փրցուած կարծես Դ. Վարուժանի «Հացին երգը» սքանչելի գիրքին լաւագոյն էջերէն: Արեւմտահայ քանի՛ սերունդ դաստիարակուած է անոր «Գեղօն ի պատիւ հայ լեզուին» սքանչելի արձակ բանաստեղծութեամբ: Քանի՛ քանիները հայ բեմէն հնչեցուցած են անոր «Օրօր մայր Հայաստանին» հայրենասիրական ծանօթ բանաստեղծութիւնը:

Չօպանեան, անշուշտ, աւելի մեծ է իբրեւ արձակագիր· արեւմտահայ արձակի մեծագոյն վարպետներէն մէկն է ան: Անոր լեզուն իր ճշգրտութեամբ, յստակութեամբ, գունագեղութեամբ, ճկունութեամբ արեւմտահայ մեր ոսկեղնիկ լեզուին դասական օրինակ է: Անկասկած, Չօպանեան մեր մեծ գեղագէտ-քննադատներէն մէկն է, արեւմտահայ արուեստագէտ սերունդին ռահվիրան: Անոր առաջին մկրտութեամբ միայն ճանչցուեցան, բնութագրուեցան, գնահատուեցան եւ իրենց անփոխարինելի տեղը գրաւեցին արեւմտահայ գրականութեան բոլոր մեծ դէմքերը: Գրական սուր հոտառութեան, նուրբ ճաշակի եւ խոր ըմբռնողութեան դասական նմոյշներ են անոր խանդավառ յօդուածները Սիամանթոյի, Վարուժանի, Զարդարեանի, Զ. Եսայեանի եւ այլոց մասին: Անխտրաբար ան գրած է արեւմտահայ եւ արեւելահայ բոլոր յայտնի դէմքերու մասին: Մեծ է, չափազանց մեծ անոր գրական – քննադատական վաստակը: Անոր գրաքննադատական յօդուածները, եթէ օր մը հատորներու մէջ հաւաքուին, գրեթէ գրուած կ'ըլլայ մեր գրականութեան ամբողջական պատմութիւնը՝ հնագոյն շրջաններէն մինչեւ մեր դարու 50ական թուականները: Եղաւ սիրտառատ սրտի տէր այդ պայծառ մարդը կ'ոգեւորուէր, կ'ուրախանար իր ընկերներուն գրական տաղանդով: Ան ծնած էր կարծես՝ փառաբանելու համար իր յաւերժական ժողովուրդին ստեղծագործական հանճարը: Չունէր իր սեփական նեղլիկ «ես»ը: Ան ձուլուեցաւ իր սերունդին հետ: Չբաւարարուեցաւ միայն գրելով· կը շրջէր քաղաքներ եւ հայ ու օտար հասարակութեան համար կը կազմակերպէր հայագիտական հմտալից դասախօսութիւններ: Օժտուած էր նաեւ հռետորական մեծ տաղանդով: Չօպանեան իր ամբողջ կեանքը եւ եզակի տաղանդը նուիրաբերեց իր ժողովուրդին հոգեւոր արժէքները փառաբանելու եւ պաշտպանելու գործին, դարձաւ այդ արժէքներուն անկաշառ պաշտպանը եւ արթուն պահակը:

Գ. ԿԻՒԼԵԱՆ

«Գրական Թերթ»

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ

ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՈՒԺ ՄԸ

Դարաւոր թմբիրէ մը ետք, Չինաստան, իր 700 միլիոն բնակիչներով եւ տնտեսական ու մասնագիտական յարաճուն վերելքով, իր վրայ կեդրոնացուցած է աշխարհի ուշադրութիւնը: Ստուգապէս, ներկայ թափով, ան շուտով պիտի դառնայ ճակատագրական ուժ մը, աշխարհի պատմութեան մէջ:

Այս քանի մը տեղեկութիւնները մեզի պիտի սորվեցնեն այս հսկայ ժողովուրդին պատմութեան գլխաւոր հանգրուանները:

ՇԱՏ ՀԻՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ

Չինաստան շատ հին երկիր մըն է, եւ կրնայ մրցիլ, պատմութեամբ, հին Քաղդէացիներուն եւ Եգիպտացիներուն հետ:

Չինաստանի մէջ կատարուած են բազմաթիւ պեղումներ, որոնք կը ցուցնեն երկրին պատմութեան հնութիւնը· սակայն, տակաւին շատ բան կայ ընելիք այդ մարզին մէջ:

Ըստ ներկայ տուեալներուն, Չինաստանի պատմութիւնը, գրապէս եւ ստուգապէս, կը սկսի Քրիստոսէ շուրջ 2000 տարի առաջ: Անոնք, Բաբելոնացիներուն հետ մէկտեղ, թէեւ հազարաւոր քիլոմեթր հեռու, տարին բաժնեցին 365 օրերու: Այս գիւտին շնորհիւ, անոնք կրնան մեզի հրամցնել անկէ ասդին բոլորուած չինական շրջանը:

ԱՌԱՍՊԵԼԱԿԱՆ ԾԱԳՈՒՄ

Չինացիները, ինչպէս աշխարհի բոլոր հին ազգերը, առասպելներով կը հիւսեն իրենց ծագումը: Այսպէս, անոնք կը պատմեն թէ իրենց առաջին երեք թագաւորները եղած են Եաօ, Շուէն եւ Եու: Անոնք իբր թէ եղած ըլլան իմաստութեան տիպարներ եւ կատարած օգտակար գիւտեր:

Եու կը նկատուի Հիա թագաւորական հարստութեան նախահայրը: Սակայն, Հիաները տակաւին կը մնան նախապատմութեան մշուշին մէջ:

Առաջին պատմական թագաւորական ընտանիքը սկսած է Շանկերով (կամ Չին եւ կամ Շանկ–յին): Անոնց մայրաքաղաքը եղած է Հոնան նահանգին մէջ, այսօրուան հարաւային Չինաստանի մէջ:

Շանկերը իշխած են պղնձի դարուն: Անոնք ունեցած են նաեւ ուրիշ մայրաքաղաքներ: Անոնց իշխանութիւնը տեւած է մինչեւ ԺԲ. դարու կէսերը, Քրիստոսէ առաջ:

ՇԱՏ ԲԱՐՁՐ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Շանկերու քաղաքակրթութիւնը եղած է շատ բարձր եւ կը ցուցնէ թէ Չինաստան կեդրոնական դեր մը ունի մարդկային պատմութեան մէջ, ոչ միայն իբրեւ թիւ, այլ նաեւ իբրեւ որակ:

Պղնձի, ոսկորի, մարմարի եւ թանկագին քարերու վրայ անոնց կատարած աշխատանքները, գեղարուեստի գլուխ գործոցներ կը ներկայացնեն:

Մենք վարժուած ենք ամէն ինչ դիտել միջերկրականեան քաղաքակրթութիւններու տեսանկիւնէն. բայց, օր մը,

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՐՄԱՇԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

— Ձեր գիւղը ատանկ դէպքեր չե՞ն պատահիր:

— Չէ՛, ըսաւ ան տրտմութեամբ, մեր գիւղը աղջիկ փախցնել չկայ, մեր մեծերէն ատանկ բան տեսած չենք: Մերինները կը մեռնին:

— Ի՞նչպէս թէ կը մեռնին:

— Ի՞նչպէս պիտի մեռնին· սրտերնին կը գնեն կը մեռնին: Աս մէկ քանի տարուան մէջ ատանկ չորս հոգի մեռան: Աղջիկ մը մանչ մը իրար ուզելու որ ըլլան և հայրերնին թոյլ չտայ, ձայն ձուն չեն հաներ· բայց քիչ մը ատենէն, նայիս երկուքէն մէկը, աղջիկը կամ մանչը, սրտին ցաւէն կը հատնի, կը մեռնի:

×

Այս երկու գիւղացիներուն պատմութեան մէջ՝ իրենց գիւղերուն ամբողջ նկարագիրը խտացած է: Մէկ կողմէն ազատ, խիզախ, տիրական — միւս կողմէն թոյլ, նկուն, վատօրէն համակերպող:

Ամէն տեղ, վանքի մօտ ապրող գիւղացիները այսպէս չարափոխուած են, թէ՛ մեր մէջ եւ թէ՛ Եւրոպա: Մինչդեռ միւս գիւղացիները բնութեան հետ ամենօրեայ ոգորման մէջ կը փնտռեն իրենց հացը, անոր յաղթահարելով կը վաստկին իրենց ապրուստը, — այդ ոգորման եւ յաղթանակին մէջ իրենց ֆիզիքական ու բարոյական ուժը զօրանալով, — անդին՝ վանքի գիւղացիները՝ ամէն բան վանքէն եւ ուխտաւորներէն սպասելով, բնութենէն ձեռք քաշած, մեղկացած ու այլասերած մարդիկ են:

Ժողովրդական հայ խօսք մը կայ որ կ'ըսէ· «Հինգ բան կայ որ Աստուծոյ անէծքը կը կրեն· Երուսաղէմի թէրճիման, Էջմիածնի դռնապան, վանքի գեղական, էշերու քէվրան, կիներու տիվան»:

Ուրիշ գիւղացի մըն էր որ ասիկա ըսաւ ինծի կառախումբին մէջ:

Ժ. — ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Խաչին երկուշաբթին արդէն ուխտաւորները կը սկսին մեկնիլ Արմաշէն: Սայլերը եկած լեցուած են վանքին դուրսի հրապարակը, ու գոմէշները, գետինը պառկած, Թրքի ահագին կայաներու նմանութիւնը կուտան:

Երեքշաբթի սակայն տա՛լ Արմաշ կը պարպուի:

Առջի իրիկուընէ ամէն մարդ մեկնելու պատրաստութեամբը կը զբաղի: Վերջին անգամ մը վանքը եւ շրջակաները պտըտելու համար դուրս կ'ելլեմ: Բանուորը, վերջին ճիգով մը, կը կրկնապատկէ իր չինծու կենդանութիւնը եւ արուեստական ոգեւորութիւնը: Թմբուկը կը թնդայ կատաղաբար, զուռնաները ջլախաւոր խաղեր կ'արձակեն, ու լանթէրնաները կը յամառին իրենց յոգնած ու մաշած յանկերգները տարածելու չորս կողմ:

Վանահայր Սրբազանին կ'երթամ, հրաժեշտ առնելու: Հաշուեյարդարութիւնը սկսած է այնտեղ, եւ ապրանքներուն ցուցակագրութիւնը կը պատրաստուի: Հինգ վեց հոգի գործի գլուխ են: Մէկը ոսկիները կը համրէ, խնամքով իրարմէ զատելով օսմանեաններն ու անգլիականները· ուրիշ մը մէճիտիէները, ուրիշ մը քառորդները եւ մանրուքները, մինչ անդին մէկ երկու հոգի զբաղած են նուիրուած իրեղէններուն, զուլպայ, թաշկինակ, անձեռոց, սրբիչ, խորանի ծածկոցներ, սփռոցներ եւայլն, ցանկը պատրաստելու: Դրամները, ծրարներու մէջ դրուելով, պիտի կնքուին եւ Դպրեվանքին Խնամակալութեան պիտի ղրկուին, որ յետոյ Դպրեվանքին ծախքերուն համար մէկիկ մէկիկ նորէն Արմաշ պիտի ղրկէ այդ ծրարները: Ի՜նչ դրական մարդիկ, այդ Խնամակալութեան անդամները:

Դրամատան մը ամբողջ գործունէութիւնը կայ հիմա այդ սենեակին մէջ. Ոսկիներուն եւ մէճիտիէներուն հնչիւնը կանոնաւոր եւ համաչափ անկումներով՝ շը՛խ, շը՛խ, շը՛խ, պանքայի մը [illegible] գաղափարը կուտայ մեզի. Մանր դրամները համրելը աւելի դժուար է, ամէնքն ալ խըղտ, աղտոտ, [illegible] կաթկթուքներով պատած:

Ուրիշներ կը կշռեն Աստուածածնի պատկերին առջեւ կախուած արծաթէ տաշտերը, արծաթ դրամները եւ կը գնահատեն զանազան գոհարեղէններու արժէքը: Միւս կողմէն կ'արձանագրուի նուիրուած ձեռագործներուն թիւը — վաթսուն եւ չո՛րս զոյգ գուլպայ, 13 հատ ձերմակ թաշկինակ, 8 հատ մետաքսէ թաշկինա՛կ եւայլն:

Յանկարծ ուրախութեան ձայն մը կը բարձրանայ· վեց հարիւր ոսկի՛: Անցեալ տարուան ամբողջ հասոյթը վեց ոսկի եղած է: Փա՛ռք Տեառն: Ամէն մարդու դէմքը կը փայլի, կը վառի: «Աղէկ տարիներէն» է այս տարին ալ:

Ու, չեմ գիտեր ինչո՞ւ, դուրս ելած ատենս, սիրտս սեղմուած է:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(14 – Շար.)

ՆՈՐԵՐ ՈՐ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ

Լիոնէն Արա Տէյիրմէնճեան յաջողած է Բագմարուեստից (Փոլիթեքնիք) բարձրագոյն վարժարանի մուտքի մրցումը:

...գոյ է գեղարուեստի պատմութիւնը վերանորոգելու չինական, հնդկական եւ ուրիշ՝ մինչեւ մեր օրերը գրեթէ անծանօթ գեղարուեստները լոյսին տալ: Նոյնը ...րուէ է նաեւ փիլիսոփայութեան եւ ու...երը մարդերու մասին:

...էջ բան մնացած է Շանկերու հոկայ ...ֆերմաններէն, ուր կը հանդչէին թա...ւորներու մարմինները, իրենց զէնքե...րով, անգամ սպասներուն եւ նոյնիսկ ...արքայական կառքերուն հետ մէկ...տեղ:

...ՅՈՒՆԵՐԸ. ԿՈՄՖՈՒԿԻՈՍ

...Շանկերը իսկական Չինացիներ են: Գի...տէ որ Չինաստան երկար տարինե...րու ընթացքին կառավարուած է ծագու...մով ոչ-չինացի վեհապետներու կողմէ: Շանկերու նուրբ քաղաքակրթութիւնը ...նմանութիւններ ունի եգիպտական ...եւ քաղդէական քաղաքակրթութիւննե...րուն հետ, ինչպէս ռազմակառքերու, ...թատար գերեզմաններու, օրացոյցին ...եւ ուրիշ պարագաներու մէջ:

Շանկերու յաջորդեցին Չէուները, ո... նախահայրը եղաւ Վու: Չէուներու ...րական Հարստութիւնը տիրեց ...ԺԶ. դարու առաջին քառորդէն մինչեւ 25. Քրիստոսէ առաջ:

Չէուներու ժամանակ ապրեցաւ պատ...մութեան մեծագոյն փիլիսոփաներէն՝ ...Կոմֆուկիոս (Քոնֆուչիուս), 551–479 Ք. Ա., որուն գրած բարոյական բարձր ...սկզբունքները ի զօրու էին Չինաստանի ...մէջ, մինչեւ համայնավարութեան տի...րապետութիւնը (1949):

...ՆԱԿԱՆ Ա. ՈՍԿԵԴԱՐԸ

Կոմֆուկիոս մարդկային բնութեան յա...ռաջդիմութեան արտայայտութիւնը կը նշմարէ ...ընտանեկան սիրոյն մէջ, ծնողքներու եւ ...զաւակներու միջեւ: Մեծ փիլիսոփային ...այս սկզբունքը ամրացուց, դարերու ըն...թացքին, չին ժողովուրդին միութիւնը:

Կոմֆուկիոսի հետ, չինական ոսկեդարը ...ծրագրեցին անոր աշակերտը Մենչիուս, ...ինչպէս նաեւ Մօ–Յէօ, Հան–Ֆէ–Յու, Լա...օ եւ Շուանկ–Յէօ մեծ փիլիսոփաները:

Մինչեւ այդ շրջանը, Չինաստանի մէջ ...կայսրապաշտութիւն գրեթէ գոյութիւն ...չունէր. նոյնիսկ տեղի ունեցող պատե...րազմները առհասարակ կը վերջանային ...ազնիւ պայմաններով:

...ԱՋԻՆ ՄԵԾ ԲՌՆԱՊԵՏ ԿԱՅՍՐԸ

Սակայն ոսկեդար եւ չափաւորութիւն ...վերջ գտան Յին Թագաւորին օրով: Անի...րա իսկական բռնապետ մըն էր. արհա...մարհեց փիլիսոփաներու խրատները եւ ...ջանաց ստրկացնել իր ժողովուրդը եւ ըն...դարձակել կայսրութիւնը, ու յաջողե...ցաւ: Ան էր շինողը Չինական հռչակաւոր ...պարիսպը, որ իր 2000 քիլոմեթր երկար ...տարածութիւններով, պիտի կեցնէր ...հիւսիսային վաչկատուն թշնամիները

(Թաթարները, Հոները, Թուրքերը):

Յին եղաւ Չինաստանի իսկական առաջին մեծ վեհապետը. ան ստեղծեց կայսրութիւն մը, որ կապէս նոյնը մնաց մինչեւ մեր օրերը:

ԵՐԿՈՒ ԽԱԿԱՆ ԳՒՈՒՏԵՐ

Հռոմէական կայսրութեան ժամանակակից չինացի մեծ կայսրը եղաւ Վուդի, որ մեծ զարկ տուաւ մշակոյթին եւ գեղարուեստին: Ան ի պատուի դրաւ Կոմֆուկիոսը:

Վու–դի կը պատկանէր Հաներու Հարստութեան: Անոնց փայլուն շրջանին, Չինացիները ցուցուցին իրենց յառաջդիմութեան գերազանցութիւնը աշխարհի բոլոր ազգերուն վրայ, կատարելով երկու գիւտեր, որոնք մինչեւ մեր օրերը իրենց կարեւորութիւնը կը պահեն. վառօդին եւ թուղթին գիւտերը (89, Քրիստոսէ առաջ):

ՀՈՆԱԿԱՆ ԵՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔՆԵՐԸ

Սակայն, Հոն եւ Թուրք հորդաները սովորական դայլերու պէս կը սպասէին առիթին, քրկանելու համար չինական բարեկեցիկ կայսրութիւնը, ինչպէս պիտի ընէին, յետագային, հռոմէական եւ բիւզանդական կայսրութիւնները:

Քրիստոսէ առաջ 316ին, Հոները մտան Չինաստան, հակառակ Մեծ Պարիսպի արգելքին, անոնք հասան մինչեւ Չինաստանի կեդրոնը եւ գրաւեցին Դեղին գետի հովիտը: Անթիւ Չինացիներ ջարդուեցան:

Դ. դարու վերջաւորութեան, Դապղալ թրքական ցեղը մեծ թագաւորութիւն մը հիմնեց Չինաստանի մէջ եւ տարածեց պուտտայականութիւնը: (Թուրքերն ալ, բնականաբար, տակաւին հեթանոս էին: Մահմետականութիւնը պիտի սկսէր Է. դարուն): Նոյն դարուն, ուրիշ թուրք ցեղախումբ մը հաստատուեցաւ Դապղաչներու կողքին:

Զարմանալի երեւոյթ մը պատահեցաւ Չինացիները: Անոնք յաջողեցան «չինացնել» աշխարհակալները, մինչեւ որ 626ին, իսկական չինացի կայսր մը, Լի–Չէ–Մին, յաջողեցաւ բնաջնջել թրքական երկու թագաւորութիւնները, եւ իրականացնել հոկայական կայսրութեան միութիւնը: Այն ժամանակ, Չինաստան արդէն կը հաշուէր շուրջ 50 միլիոն բնակիչ:

ՎԱՐԴԱՆ Վ. ԹԷՔԷԵԱՆ

(Շար. – 1)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼԵԶՈՒԻ ՄԱՔՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«Գրական Թերթ»ի Յուլիս 3ի թիւին մէջ Ց. Մխիթարեան կը գրէ ի մէջ այլոց.— «Ոչ միայն զարմանալի, այլեւ զայրացուցիչ է, որ թարգմանիչները դպրոցական դասագրքերում գործածում են այնպիսի օտար բառեր, որոնց համանիշ հայերէն բառերը կան մեր լեզուի մէջ եւ դարձել են միս ու արիւն: Օրինակ՝ դետալ, մոմենտ, ֆունկցիա, պրոցես, մակուլատուրա, լոմ, սիստեմ, սորտ, մաքսիմում, վենտիլացիա եւայլն բառերի փոխարէն չէ՞ր կարելի գործածել մաս, պահ, դեր, ընթացք, անպէտք թուղթ, թափոն, համակարգ, տեսակ, ամենաշատ, օդափոխութիւն բառերը: Միթէ՞ դրանք չէին արտայայտի թարգմանելիի իմաստը: Դասագրքում կարդում ենք. «տեղի են ունենում օքսիդացման պրոցեսներ»: Կարելի էր գրել հայերէն՝ «առաջանում են օքսիտացման երեւոյթներ», եւ աշակերտներն աւելի լաւ կը հասկնային: Կամ՝ շնչառութեան պրոցեսում – շնչառութեան ժամանակ, շընչառութեան ընթացքում, մաքսիմում տեղումներ – ամենաշատ տեղումներ, մանաւանդ որ հէնց նոյն դասագրքի նոյն էջում, մի քանի տող ներքեւ կարդում ենք՝ «ամենաքիչ տեղումները» եւայլն:

ՀՐ. ՔՈՉԱՐԻ ԵՐԿԵՐԸ

Հայաստանի պետական հրատարակչութիւնը այս տարեշրջանին յաջորդաբար լոյս պիտի ընծայէ Հրաչեայ Քոչարի երկերուն վեց հատորեակը:

Արդէն լոյս տեսած է առաջին հատորը, ուր տեղ գտած են վիպակներուն եւ պատմուածքներուն մէկ մասը՝ «Խաչէ», «Վահան Վարդեան», «Օդաէն Վասպուրի ճանապարհորդութիւնը», «Ամուսնութիւն», «Լուսնի Սոնատը», «Եղբայրներ» եւայլն: Վիպակներուն եւ պատմուածքներուն մնացած մասը պիտի զետեղուի երկրորդ հատորին մէջ:

Երրորդ հատորը պիտի պարունակէ ուղեգրութիւններ եւ «Արծուի ծերութիւնը» գիրքը (Աւ. Իսահակեանի կեանքին եւ ստեղծագործութեան մասին): Չորրորդ հատորը պիտի ընդգրկէ հրապարակախօսական եւ քննադատական յօդուածները: Հինգերորդ եւ վեցերորդ հատորները պիտի ամփոփեն «Մեծ տան զաւակները» վէպը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

× Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիան լոյս ընծայեց բանասիրական գիտութիւններու պատկաւոր Վարագ Առաքելեանի՝ « Հայերէնի չարահիւսութիւն » աշխատութեան երկրորդ հատորը:

× Թիֆլիսի հայկական թատրոնը կը շարունակէ իր ներկայացումները Հայաստանի զանազան կեդրոններուն մէջ: Երեւանի մէջ Յուլիս 7ին ներկայացուց «Մխիթար սպարապետ»ը:

× Երեւանի լամբերու գործարանը օժտուեցաւ նոր սարքերով, որոնք կ՚աշխատին բնական կազով: Ժամը՝ 1300 լամբ կ՚արտադրէ:

× Հայրենադարձներու համար նոր բնակարաններ կը շինուին: Մինչեւ տարեվերջ պիտի շինուին շուրջ 50.000 քառ. մեթր տարածութեամբ շէնքեր:

« ՊԱՏՄԱ – ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ » ԹԻՒ 2

Լոյս տեսաւ Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի « Պատմա – բանասիրական հանդէս»ին այս տարուան Բ. թիւը:

«Յօդուածներ եւ հաղորդումներ» բաժնին մէջ զետեղուած են Մ. Մկրեանի «Յակոբ Պարոնեան», Գ. Յովսէփեանի «Ժողովրդական բանաստեղծը (Յ. Յովհաննիսեանի ծննդեան 100 ամեակին առթիւ), Հ. Թումանեանի «Հայաստանի բնակչութեան վերարտադրութիւնը », Արշակ Ալպօյաճեանի «Զմիւռնիոյ տպարանները», Հ. Սահակեանի «Միջնադարեան հայ տաղերգութեան ատաղները եւ Սայաթ–Նովան», Վ. Միքայէլեանի «Կաֆա քաղաքի անկման հարցի շուրջը», Պ. Խաչատրեանի «Թլկուրանցու «Տաղ քաջի Լիպարիտին» պատմական ոգը» Ա. Տէր–Ղեւոնդեանի «Հայոց իշխան»ը արաբական տիրապետութեան ժամանակաշրջանում» յօդուածները, ինչպէս նաեւ լեզուաբանութեան եւ հնագիտութեան կարգ մը հարցերու նուիրուած գիտական տեղեկութիւններ:

Հանդէսի այս թիւին մէջ Աս. Աստուրեան հրապարակած է Ղ. Ալիշանի տասը անտիպ նամակները, Ա. Աբրահամեան՝ փաստաթուղթեր Անդրկովկասի ժողովուրդներուն՝ Թուրք ներխուժողներու դէմ մղած պայքարի մասին ԺԸ. դարու սկիզբները, Վ. Ոսկանեան եւ Վ. Դիլոյեան՝ նոր վաւերագրեր, որոնք կը վերաբերին Ռուսաստանի՝ Անդրկովկասի մէջ վարած քաղաքականութեան ԺԸ. դարու սկիզբները եւ մասնաւորաբար Դաւիթ Նազարովի գործունէութիւնը:

«Նամակներ, նկատողութիւններ» գլուխին մէջ զետեղուած են նիւթեր Դ. Դեմիրճեանի «Վարդանանք» վէպին ձեռագրին, Կարինի «Պաշտպան հայրենեաց» կազմակերպութեան, Աստրախանի Հայերու մշակութային կեանքի (ԺԸ. դար) եւ կարգ մը այլ պատմա–բանասիրական նօթեր:

Այս թիւը ունի նաեւ գրախօսականներ, գիտական հաղորդագրութիւն. եւ լրատուութիւն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (149)

ԽՈԴԵԴԱՆ

...եղաւ լուսնեակ գիշերը:

Արաքսը զայրացած մռնչում էր իր ա...տամեայ եզերքների մէջ եւ թաւալում ...կողքով: Սայլերը դանդաղ ըն...թանում էին իրար ետեւից: Օ՜, այդ ...գութականական սայլերի ճռինչը: Ուղե...ւորներից մէկը լուսնեակին նայելով ...երգում էր.

...մի տար լոյսդ, պայծառ արեգակ,
...ամբի շուրջ կապիր դու սուգի մանեակ,
...եղաւ մեր երկրէն վայրենի խուժան,
...Թրքաց-թոռմեցուց ծառ, ծաղիկ,
շուշան:

...եւ գիշերային լռութեան մէջ այդ սըր...տակեղէք երգը իր «աւաղ – աւաղներով» ...հնչում էր Արաքսի յորձանքներին, ...փշրւում էր պանդուխտ Սասուն...ցիների սրտի մէջ եւ լցցնում ամէն...քին:

...ուշից դուրս գալուց մի ամիս յետոյ Սասունը, Ստեփանը եւ Շինական Պօղոսը իրենց ընտանիքներով մտան մի աւերակ քաղաք, որ գտնւում էր Ախուրեան գետի աջ ափին՝ Արջօ-Առիջ (Ալաջա) սարի ետեւ: Այդ Անին էր:

Նրանք Անի մտան հիւսիս – արեւմտեան կողմից, որ Ղարսի դուռ էր կոչւում, եւ ընթացան դէպի քաղաքի կեդրոնը:

Դեռեւս տասներորդ դարի վերջերին Անին ամէնէն խոշոր ոստանն էր Հայաստանում, եւ խոշորագոյն քաղաքներից մէկը ամբողջ Արեւելքում: Նա զարդարուած էր շքեղ ապարանքներով, հոյակապ շէնքերով եւ ունէր հարիւր հազարից աւելի բնակչութիւն:

Իր ձեռնափայտին յենուած եւ գդակը ձեռքում պահած նայում էր Խոդեդանը այդ կործանուած քաղաքին: Նրա ամէն մի աւերակը յիշեցնում էր Սասնոյ բերդը, որ նա տեսել էր ծախրականում: Փառահեղ, հազարանուն հէքեաթների ու երազանքների կարգն անցած Անին էր փռուած իր առաջ: Ու թէպէտ Արաքսի որոտը, գաղթականական սայլերի դիշերային ճռինչը, քոչուորների սրտակեղէք երգերը դեռեւս արձագանգում էին Նրա սրտի մէջ, բայց այդ պահին Նրա վրայ իշխողը այդ ամայի քաղաքն էր: Մի ամբողջ ժամ ուղեւորները լուռ կանգնած դիտում էին քաղաքի Միջնաբերդը, որ կիսակործան սիւներով եւ փշրուած կամարներով վեհանում էր նրանց առաջ ձայր տաճարի ձախ կողմից:

Իսկ պարիսպնե՛րը: Որքան խորհրդաւոր էին նրանք եւ ահարկու: Դիտոցների սռնամանները, գուլպաները եւ անդրավարտիքի եզրերը չիկնել էին որձաքարերի կարծրութեան մէջ: Ո՛ւր նայում էին՝ մի փշրուած խոյեակ էր ընկած, ո՛ր կողմ դառնում էին՝ նրանց ոտքը գիպչում էր մի զարդաքանդակի, հայեացքը հանդչում էր մի տապալուած որմնաքարի վրայ: Աստուրը մերթմերթ ցաւալին կերպով գլուխն էր շարժում՝ հիացմունքի, վշտի եւ ափսոսանքի ծանր հոգոցներ հանելով:

Գիշերը նրանք անցկացրին մայր տաճարի աւերակների մէջ, իսկ առաւօտեան՝ ընկան ճանապարհ:

Նրանց նպատակն էր կարճ արահետներով բարձրանալ Արագածի լանջերը եւ այնտեղից էջմիածին գնալ:

Նախշուն հակերն ու բեռները չալակած եւ դանդաղաքայլ նրանք անցնում էին հայրենի քաղաքի փլատակների միջով: Բոլորից առաջ ընթանում էր Խոդեդանի բեռնակիրը, որի վրայ նստած էր Հեղինէն: Մերթ ուղեւորները երեւում էին ամբողջ հասակով, մերթ միայն նրանց գլուխներն ու հակերն էին երեւում, մերթ նրանց սրունքները, որ բեկբեկւում էին կիսականդուն շինութիւնների եւ արքայական կործանուած շքամուտքերի առջեւով: Նրանց ստուերները քարշ էին գալիս ետեւից, մերթ արձակուելով ու բացուելով պատառոտուած վերմակների պէս եւ մերթ երկարաձգուելով ինչպէս հսկայական պարան:

Ապրկարերդի մօտից լսւում էր գետի գայրագին վշշոցը, խլացնելով տարագիր լեռնականների զօրաւոր ձայնը եւ դրոշմելով նրանց շուրթերի երկիւղած մըրմունջները իր աւերակների եւ հանգած բուրգերի վրայ:

Հազիւ էին մօտեցել պարիսպներին, երբ Ստեփանը նկատեց, թէ ի՛նչպէս մի անծանօթ տղամարդ մի ահագին բեռ չալակած, որի սեւ կապերը անցնում էին թեւատակերով, շտապում էր դուրս ելնել քաղաքից:

— Հօրեղբայր, գուռն են տանում, — բղաւեց նա Աստուրի թեւից քաշելով:

— Ի՞նչ գուռ:

— Բերդի դուռը:

Ստեփանը վազեց: Նրա ետեւից վազեց Խոդեդանը՝ իր շան հետ: Հարկաւոր էր տեղն ու տեղը ոչնչացնել այն աւազակին, որ յափշտակում էր հայրենի քաղաքի նուիրական բեկորը: Հոգին ուզում էր այնպէս զոռալ, որ կողոպտիչը տեղն ու տեղը խլանար, վայր ընկնէր ուշագնաց: Բայց ի՞նչպէս աղաղակել այդքան փառահեղ եւ յաւիտենապէս լուռ քաղաքում:

— Կանգնի՛ր, թէ չէ կը սպանեմ, — իր աղաղակը հազիւ զսպելով, գոչեց Աստուրը եւ, տանը բեռը իջեցնելու, սատակցրեց քայլերը:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Ոմն, Հ. Յ. Դ. Դիւան-Թանգարան իր այցելութեան առթիւ 10 փրանք կը նուիրէ Մշակոյթի Տան:
(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՌԹԻւ
''ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ''Ը

Կը տօնուի Հ. Յ. Դ. «Արզումեան» խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէին, 26 Յուլիս կիրակի ամբողջ օրը, Շաւիլի անտառին մէջ:

Խանասորի Հրամանատար — Իշխան Արղութեանի եւ տիկնոջ, ընկեր Բժշկ. Յովսէփ Տէր-Դաւթեանի եւ ընկերուհի Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանի շիրիմներու այցելութիւնը ժամը ճիշդ 15ին:

Կը խօսի Տիկին ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, կազմակերպուած տեղւոյն Նոր Սերունդին կողմէ:

Անձրեւի պարագային խնջոյք՝ դպրոցի սրահը:

×

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Խանասորի Արշաւանքի 67րդ տարեդարձը կը տօնուի Յուլիս 26ին, Կիրակի ամբողջ օրը, Վալպարի անտառին մէջ, Կարտանի մօտ, էքսի ճամբուն վրայ:

Տօնակատարութեան առթիւ Քրիստափոր ենթակոմիտէն վարձած է մասնաւոր օթոքարներ՝ փոխադրելու համար քաղաքի շրջաններու հայրենակիցներուն փոխադրութիւնը:

Տոմսերը կարելի է ապահովել հետեւեալ հասցէներէն.— Ֆօբօ Ռէֆս՝ ընկեր Քէօսէեան, 2 Ռիւ Պեռնար տիւ Պուա: Պառ Րաֆֆիէն, Ռիւ տէ Տոմինիքէն եւ ընկեր Տաճէսեանէն, Ռիւ տէ փըթիթ Մառի:

Պոմնեէն օթոքարով երթալու համար դիմել.— Սերժ Սարգիսեանի, Ժիրայր Տէր-Վարդանեանի, Յակոբ Տօփալեանի եւ Երուանդ Տէր-Մեսրոպեանի:

× Տոմսեր կարելի է ստանալ Ծերիկեան դրատունէն:

× Օթոքարը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7,30ին ընկ. Քէօսէեանի խանութէն:

×

Մարսէյլ – Սէն-Ժերոմի Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէն կը յայտարարէ թէ Սէն-Ժերոմի եւ շրջակայքի հայրենակիցներէն անոնք որ կը փափաքին ներկայ ըլլալ, այժմէն պէտք է արձանագրուին, Սէն-Ժերոմ Յ. Սիմոնեանի եւ Ս. Յարութիւնեանի մօտ, Սառքան-Լա Ռոզ, Ա. Աւետիսեանի մօտ:

Տեղերը սահմանափակ են:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որ կը փափաքին դրկել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն Հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Bld. du Nord, LE RAINCY

Tél. : 927-01-72

Հ. Յ. Դ.

—o—

ԱՐՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

''ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ''

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
1964 – 1965
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Շրջանաւարտ աշակերտներու ստակաթիւ ազատ տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյապաղ Վարժարանի Տեսչութեան:

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
SÈVRES (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻւ
— Յ Ա Ճ Ա Խ Ե Ց Է Ք —

ՃՈՇԿՈՒՆԵԱՆ-ՈՐԴԻ

(CHEZ JEANNOT)
Ծովէն մէկ քիլոմեթր հեռու

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան համադամ կերակուրներ
եւ
մասնաւորաբար
ՏԷՕՆԷՐ-ՔԷՊԱՊ
եւ արեւելեան
զանազան խմորեղէններ

BAR-RESTAURANT
«CHEZ JEANNOT»
195, Chemin du Rouet
MARSEILLE - 8e
Հեռ. 77 – 76 – 39

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

CAMP DU CENTRE D'ETUDES ARMENIENNES

Եթէ կ'ուզէք որ ձեր զաւակը այս ամառ՝

— Շրջապատուի մաքուր եւ զուտ հայկական մթնոլորտով,
— Դաստիարակուի վեհ ազգային շունչով,
— Հետեւի մեր նախնիքներու շաւիղին,
— Ըլլայ գիտակից եւ անխոնջ պաշտպան մեր նուիրական մշակոյթին,

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆՑ ԿԵԴՐՈՆԸ

կը հրաւիրէ ձեզ որ արձանագրէք զայն իր

ԲԱՆԱԿՈՒՄԻՆ

որ տեղի պիտի ունենայ Ալպեան լեռներու օդասուն բարձունքներուն վրայ:

Երկու շրջան՝
Հին Անի՝ 1–20 Օգոստոս 1964
Նոր Անի՝ 21 Օգ. – 7 Սեպտ. 1964

Տեղեկանալ հետեւեալ հասցէներէն

PARIS : CEA, 32 Rue de Trévise, Permanences Mardi et Vendredi de 19 h. à 21 h. ou Téléphone : TAI 48-59.
LYON : DONIKIAN Robert, 1 Rue de l'Espérance.
VALENCE : DER-SARKISSIAN Elise, 1 Côte Sylvante.
MONTELIMAR : NAZARIAN Jacques, Rue Mme de Sévigné.
MARSEILLE : KHAYIGUIAN D., 75 La Canebière — Tél. : CO 47-74.

ՃԱՄԲԱՐ — Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ — ՃԱՄԲԱՐ

Camp du Nor Séround

A LA *PILE* SUR LES BORDS DU LAC *PALADRU*

ՕԳՈՍՏՈՍ 1-30 – AOUT

Հոկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր՝ լիճին ճիշդ քովը: Խաղաղաւէտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

ՕՐԱԿԱՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7 – 9, եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 5–7,
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE — 17, Rue Bleue

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

Երթ ու դարձի ծախքի հաշուոյն կանխավճար՝ 50 փրանք:

ՓԱՐԻԶԻ
ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝
ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝
ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ընկեր Բենօ Նալչաճեանի մահուան քառասունքին առթիւ Շաւիլի եկեղեցիին մէջ, այս կիրակի առաւօտ ժամը 11ին:

Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները ներկայ գտնուիլ, յարգելու համար մեր վեթերան ընկերոջ յիշատակը:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Ազգ. Առաջնորդարանի Գըրասենեակը, արձակուրդի պատճառաւ, երկուշաբթի Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստոս 20 փակ պիտի մնայ:

Շատ անմիջական եւ սախպողական գործերու համար, դիմել Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը մինչեւ կէսօր:

ԴԻՒԱՆ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Արթէն Մասալեան, ընկ. Գրուշիգ Գամագա գիւղէն:

Լուր ունեցողէն կը խնդրուի իմացնել Տիկին Պասմաճեանի

Fulton 1319, FRESNO, CALIF.

(Ծչգրիտ տեղեկութիւն տուողը պիտի վարձատրուի):

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Երկերի ժողովածու, 10 հատոր լաթակազմ 70
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 հատոր, լաթակազմ 56
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ 10
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, լաթակազմ 8
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ 14
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ 10
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ. 8
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (Արովեան Պռօշեան, Պարոնեան) 17
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով 5
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. լաթակազմ 7.50
ՄԻՔ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը նորից եկաւ. 296 էջ. 5
ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան(անգլ.) 18 գունաւոր մանրանկարներ 3
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ 3.85
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. լաթակազմ 3.50
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 էջ. լթկզմ. 16
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, Պէյրութ, 1963 10

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 23 JUILLET
1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

… ՏԱՐԻ — Թիւ 10064

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — N° 10.064

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Արձակուրդի շրջանը առիթ կ'ընծայէ … ժխորէն հեռու եւ առօրեայի … զերծ՝ խաղաղ միջավայրի մէջ, հանդարտ մտքով ամփոփուելու, … խորհրդածելու եւ ծրագիր մշակելու վե… համար։

… կը թեւակոխենք նոր տարի …, որ մեզմէ կը պահանջէ լարուած ու … աշխատանք եւ բազմաթիւ … զոհողութիւններ, լաւագոյն արդիւնքներ … բերելու համար։

… գործունէութեան նոր ասպարէզներ կը … մեր զանազան կազմակերպութեանց …։

1965ը յիսնամեակն է Մեծ Եղեռնին։ … Անհրաժեշտ է այժմէն մտածել ո՛չ միայն … ոգեկոչելու համար մեր … միլիոն նահատակներու անմո… յիշատակը, այլ այդ տարեդար… քաղաքական իմաստ, արծար… Հայկական Դատը, համաշխարհային … ։

Այս մարզին մէջ պէտք է համադրել … ուժերը, մտածուած ծրա… եւ համերաշխութեամբ։

… երկար անջրպետ մը կը … մեզ 1915էն սեւ թուականէն։

Անկէ ի վեր շատ պաղ ու տաք հովեր … մեր երկրին եւ մեր ժողովուրդին …։

… նահատակներու բեկորները ցիրուցան … օտար ափերու տակ։

… տուն-տեղ եղած հիւրընկալ հո… վրայ, շատեր կրկին ձեռք առած … ցուպը։ Հաշուեյարդարի … տարիներու ընթացքին աչ… ձեռք բերուած փաստը եւ … նոր հորիզոններու կ'ուղղեն … նոր տնտեսութիւն կազ… եւ փայլուն ապագայ ապահովելու … հեռանկարներով։

… ակամայ։ Յոյսերնին կտրած … երթալու եւ հայրենի հողին … վերջնապէս հաստատուելու երա…։

…, որքան կարելի է, աւելի հե… Մերձաւոր Արեւելքի իրենց … քանդելով, քաղաքական ու ըն… նոր պայմաններու ստիպումին … Այն յոյսով, որ Քալիֆորնիոյ, … կամ Աւստրալիոյ մէջ վերջ… բնակութիւն պիտի հաստատեն։

… պիտի շարունակուին, քանի մը տասնեակ … վերջ, կրկին տարագիր գա… նոր քարեր փնտռել օտար միջավայ… իրենց գլուխը դնելու համար։

… կազմալուծումն մեր հայաշատ գա…ներու, ուր մեր հայրենակիցները … կը բարգաւաճէին աւելի քան … տասնեակ տարիներէ ի վեր, յար… տեղական պայմաններուն, եւ … գործակցութիւնը բերելով տայրեն… երկիրներու վերելքին։

… փաստը համոզմանք կը … օրէ օր։

… պէտք է մտածենք, վերջ տա… այս կացութեան։

… է ամփոփուինք։ Թող չըսանք, … կրկին ցիրուցան դառնալ … հողերուն։

… ուժերով հո՛ն պէտք է պա… տարագիր Հայութեան համար։

… հայրենական հողերը կը շարու… մնալ մեր անարդ թշ… ժամանա՛կ է, որ անոնք վերա… իրենց սեփական տիրոջ։

…, երբ ամէն ոյժով ցեղեր … կը դառնան իրենց հողերուն եւ ճա…, ինչո՞ւ հողազուրկ եւ պա… պիտի մնայ հայ ժողովուրդը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

«ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ ՊԷՏՔ Է ԸՆՏՐԵԼ»

Կ'ԸՍԷ ԽՐՈՒՇՉԵՒ

Խրուշչեւ, Նովոթնի եւ Ուլբրիխթ Վարշաւա հասան անցեալ օր, Լեհաստանի ազատագրման քսանամեակին առթիւ, որ առիթ տուաւ նաեւ, եթէ ոչ լիակատար, առնուազն մասնակի վերին հանդիպում մը՝ համայնավար ղեկավարներու միջեւ։ Խրուշչեւի եօթներորդ ճամբորդութիւնն է այս տարի, որ Լեհաստանով սկսած էր Ցունուարին։

Կարգ մը պաշտօնական այցելութիւններէ ետք, մեծ հանրաժողով մը տեղի ունեցած է Մշակոյթի Պալատին Համագումարներու սրահին մէջ։ Առաջին խօսք առնողը եղած է Կոմուլքա, որ գծած է Լեհաստանի այս վերջին քսան տարիներու ընթացքին, այն օրէն «երբ ազատագրուած է Խորհ. Միութեան կողմէ նացի գրաւումէն»։ Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղարը աւելցուցած է թէ Լեհաստանի եկամուտը հինգ անգամ աւելցած է 1946ի համեմատութեամբ եւ երեք անգամ նախապատերազմեան շրջանին բաղդատմամբ։ Կոմուլքա յարձակած է նաեւ ռազմապաշտութեան վրայ որ, արեւմտեան պետութեանց եւ մանաւանդ Միացեալ Նահանգներու պատճառաւ վերածնած է Դաշնակցային Գերմանիոյ մէջ։ «Եթէ Օտէր-Նայս սահմանագծին ճանաչումը կ'ուզենք Արեւմուտքէն — զոր դը Կոլ արդէն ճանչցած է — խաղաղութեան շահուն համար է որ կ'ուզենք ատիկա»։

Անդրադառնալով չին-խորհրդային տարակարծութեան, Կոմուլքա ըսած է.— Տարակարծութիւնները որ ծագեցան Չինացիներու պատճառաւ, մեզ չեն զօրացներ, բայց պէտք է որ համայնավար երկիրները անցընեն այս շրջանը։ Շարժումը ուրիշներ ալ տեսած է եւ զօրացած ու յաղթական դուրս ելած է»։

Երբ Կոմուլքա յարձակած է ամերիկեան ռազմապաշտութեան վրայ, ամերիկայի դեսպանը եւ քիչ ետք՝ Անգլիացին դուրս ելած են, իբրեւ բողոքի նշան։

Կոմուլքայի յաջորդած է Խրուշչեւ, որ նախ ողջունած է Լեհաստանի իրագործումները եւ Կոմուլքայի աշխատանքը։

Խորհրդային վարչապետը ակնարկած է նաեւ չին-խորհրդային տարակարծութիւնները, այն դժուարութիւնները որ ծագած են միջազգային բանուորական շարժումին մէջ.— «Կը խորհինք թէ այդ դժուարութիւնները պիտի հարթուին եւ այսօր պէտք է որ համայնավար կուսակցութիւնները ցոյց տան թէ ի՛նչ ճամբու կ'ուզեն հետեւիլ»։ Գալով Պոնի վրէժխնդիրներուն, «Թող գիտնան որ պարտուեցան երկրորդ աշխարհամարտին եւ պիտի բնաջնջուին եթէ նոր պատերազմ մը պայթեցնեն»։

«Ուժի քաղաքականութիւնը, որու ամէնէն աչքառու ղեկավարները եղան՝ Տըլըս եւ Ատընաուըր, տեղ մը չի տանիր»։ Բայց եթէ կապիտալիստական յայտարարութիւնները մեզ անտարբեր չեն կրնար ձգել, չենք վախնար սպառնալիքներէ։ Պէտք է սակայն պատրաստ ունենանք մեր զէնքերը դէմ դնելու համար աշխարհակալներուն»։

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԻ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Երկուքուկէս դար առաջ, այն ատենուան եկեղեցական պայմաններուն մէջ հերոսութեամբ եւ ընդմիշտ սրբութեամբ հիմնած է իր ազգանուէր Միաբանութիւնը, հայ ժողովուրդի մեծագոյն առաքեալը՝ Մեծն Մխիթար։ Եւ այսօր, դարեր ետք, իր անսպառ ժառանգութիւնը վկան է իր ձգած անահման վաստակին։

Իր հիմնադրութեան թուականէն մինչեւ այժմու սահմանադրութիւնը (1701-1921), Մխիթարեան Մայրավանքը ունեցած է 6 մշտնջենաւոր Աբբահայր։ Այնուհետեւ՝ փոխանորդարար 1 Թաղաղիր եւ 2 ժամանակաւոր Աբբահայր.—

Մեծն Մխիթար (1701-1749)
Հ. Ստեփանոս Մելքոնեան (1750-1799)
Հ. Ստեփանոս Արք. Ագոնց (1800-1824)
Հ. Սուքիաս Արք. Սոմալ (1824-1846)
Հ. Գէորգ Արք. Հիւրմիւզ (1846-1876)
Հ. Իգնատիոս Արք. Կիւրեղեան (1876-1921)
Հ. Յովհաննէս Վ. Թորոսեան (Տեղապահ Թաղաղիր Աբբայ) (1921-1929)
Հ. Յոհան Վ. Աւգեր (1929-1935)
Հ. Սրապիոն Արք. Ուլուհոճեան (1935-1964)
Հ. Հմայեակ Վ. Կէտիկեան (1964)

Ս. Ղազարի Մխիթարեանց արդի սահմանադրութեան համաձայն, անցեալ շաբաթ գումարուած է Միաբանութեան վեցամեայ ընդհանուր ժողովը, լիազօր մասնակցութեամբ վանքին եւ առաքելութեամբ արտաքոյ Վանքի 24 միաբաններու, 12՝ ի պաշտօնէ, 12՝ ընտրութեամբ պատուիրակ։ Ընտրական ձայն ունին եւ ընտրող են 24 ժողովական հայրերը միայն, ընտրելի՝ բոլոր միաբանները։

Ընդհանուր ժողովի օրակարգի աւանդական եւ հիմնական նիւթերը կը հանդիսանան.— Ընտրութիւն պաշտօնատար Աբբահօր յաջորդին։ Ունկնդրութիւն ներքին եւ արտաքին վեցամեայ գործունէութեան համարատուութեան։ Ընտրութիւն խորհրդական 4 Առաջնորդ հայրերուն (վարչական կազմ՝ հանդերձ ընդհ. Աթոռակալին), ինչպէս եւ Միաբանութեան ընդհ. Քարտուղարին, Մատակարարին եւ Ուխտին ընդհ. Գործակալին առ Հռոմի Աթոռը։ Նշանակում աշխարհացրիւ Մխիթարեան Վարժարաններու եւ այլ Առաքելութեանց մեծաւորներուն եւ իրենց աջակիցներուն։

Նորընտիր Աբբահայրը (Յառաջ, 17 Յուլիս) իններորդն է ընտրեալներու շարքին։ Վաթսունամեայ, անցեալին եղած է Մեծաւոր, ընդհ. Մատակարար Միաբանութեան եւ Գործակալ առ Հռոմի Աթոռը։ Ուսած եւ կատարած է եկեղեցական կանոնագրութեան մանրամասն պրպտումներ, որոնցմէ ոմանք՝ «Հայկական եկեղեցւոյ կանոնագիտութեան աղբիւրներ», «Առաքելական կանոններ» լոյս տեսած են առանձին հատորներով։

Վարչական նոր կազմ (ընդհ. Առաջնորդ)

Հ. Բերոմէ Վ. Զրաքեան, ընդհ. Աթոռակալ, Զեռագրաց տեսուչ։

Հ. Կիւրեղ Վ. Քիպարեան, մատենագիր եւ բանասէր, Հեղինակ «Հայ Գրականութեան Պատմութիւն» քննական եւ վերլուծական մեծարժէք գործին։

Հ. Սերովբէ Վ. Ազըլեան, ցայսօր տեսուչ Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի։

Հ. Ինդնատիոս Վ. Աղամեան, մատակարար Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի։

Ընդհ. Քարտուղար.—
Հ. Ներսէս Տէր-Ներսէսեան։

Ընդհ. Մատակարար.—
Հ. Յուսիկ Վ. Պուշլիկեան։

Ընդհ. Գործակալ առ Հռոմի Աթոռը.—
Հ. Փօղոս Վ. Անանեան։

Այս է ընտրութեանց պատկերը, ուր կան բաղդատմամբ նոր ու երիտասարդ դէմքեր։

Անհրաժեշտ է այժմ, որ նորընտիր Աբբահայրը եւ վարչական կազմը անդրադառնան ազգանուէր այն թանկագին ու գրական գործունէութեան, զոր իր վարքով ու գործով սահմանած է Ուխտին անհաս հիմնադիրը։

Հայ Գիրը, Գրականութիւնը եւ առաքելական Արտնդութեան պատմութիւն... ազգային կեանքը շատ բան կը պարտին Մխիթար Աբբահօր լուսաւորեալ մտքին եւ աննկուն կամքին։ Անհրաժեշտ է, որ այդ մտքով ու կամքով, հայ կեանքի օրհասական պայմաններուն իրատես մօտեցումով եւ ըմբռնումով, Մխիթարեան Մայրավանքը վերսկսի տալ Հայութեան՝ ինչ որ իրաւամբ կ'ակնկալուի այնքան քաջութեամբ եւ սրբութեամբ հիմնուած Ուխտէ մը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼԻՍ հաւաքուած են Փաքիստանի, Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի պետական ղեկավարները, նախագահութեամբ Շահին։ Ինէօնիւ յանձնարարած է որ երեք երկիրներու միջեւ տնտեսական կապերը ամրապնդուին։

ՏՈՐԹՄՈՒՆՏԻ մէջ, Անուպէյ յայտարարած է թէ գերման եւ խորհրդային յարաբերութիւնները այնքան լաւ չեն, բայց հիմ մը պէտք է գտնել համակեցութեան համար։ Արտասանած ճառին ընթացքին, Խրուշչեւի փեսան, շեշտած է թէ Յովհաննէս ԻԳ. շատ խելացի մէկն էր եւ թէ վերջին կոնդակը «ամէնէն գգայացուցիչ զէպքն էր զոր կաթողիկէութիւնը յայտնաբերած է վերջին շրջաններուն»։

ԳԱՀԻՐԷԻ ափրիկեան ժողովին մէջ ճառերը կը շարունակուին։ Ատտիս-Ապապան ընտրուած է իբրեւ մայրաքաղաք Ափրիկեան Միութեան կազմակերպութեան, որու քարտուղարը Կինէացի մը պիտի ըլլայ։

ՏԸ ԿՈԼ — ԹԱՆ առջին հանդիպում մը տեղի ունեցած է առջի օր։ ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարը յայտարարած է թէ խօսակցութիւնը շատ օգտակար եղած է եւ արդիւնաւոր։

ՀԻՈՒՄ — Փափանտրէու խօսակցութիւնները մեծ արդիւնք չտուին։ Լակոնական ղեկոյց մը կ'ըսէ միայն թէ երկու ղեկավարները շեշտած են որ Կիպրոսի հարցը լուծում մը պէտք է գտնէ ՄԱԿի շրջագծին մէջ։ Լոնտոնի յունական շրջանակները գոհ են որ Անգլիա ընդունած է «Աթէնքի դիրքին հիմնական վաւերականութիւնը»։ Այս բանաձեւումը տարօրինակ կը թուի երբ յիշուի թէ Ինէօնիւի հետ խօսակցութեանց ընթացքին ալ ընդունուած էր Ցիւրիխի եւ Լոնտոնի համաձայնագրերուն վաւերականութիւնը։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱՁԵՒԻ

Հարիւր յիսուն տարի առաջ, Յունիսին, Ֆրանսայի Լուդովիկոս 18րդ Թագաւորը Սահմանադրական Հրովարտակով կը հաստատէր Երեսփոխանական Ժողով մը, մնայուն մարմին մը, որ պիտի վարէր օրէնսդիր իշխանութիւնը: Հրովարտակին 15րդ յօդուածը կը տրամադրէր. «Օրէնսդիր Իշխանութիւնը կը ղեկավարուի Թագաւորէն, Ազնուականներու Խորհուրդէն եւ Երեսփոխաններու Ժողովէն»: Առաջին անգամ ըլլալով պաշտօնագրի մը մէջ կը յիշուէր «Երեսփոխաններու Խորհրդարանը», որ հետզհետէ պիտի ընդունուի եւրոպական ժողովուրդներէն, պիտի ըլլայ խորհրդարանական վարչակարգ եւ Հիւկոյի համաձայն պիտի ըլլայ «մարդկային խղճին բերանը»:

Խորհրդարանական այս վարչակարգը, նմանութիւն մը անգլիական սահմանադրութեան, որուն հիացողներն էին Մոնթեսքիէօ, Վոլթէր եւ Ռուսօ, հարիւր տարի ցոյց տուաւ կենսունակութիւն, բայց 1914էն ի վեր ծանրացնէս հիւանդ կը թուի եւ նոր իրաւակարգ մը կը փնտռուի:

Անցեալին Թագաւորը բացարձակ իշխանութիւն ունէր աստուածային իրաւունքով, պետն էր ամէն իշխանութեան: Թագաւորը վեր կը մնար աւատապետներէն, աւատապետ մըն ալ ինքը, որովհետեւ օծում ունէր, որուն ճորտերն էին բոլոր ազնուական կալուածատէրերը:

Աւատապետութիւնը կը զօրանար, կը սահմանափակէր Թագաւորին իշխանութիւնը, Թագաւորին իշխանական ստորագրութեան կողքին ամէն հրովարտակ պիտի ստորագրէր նաեւ մեծ պաշտօնեան, վարչապետը: Հետզհետէ դասակարգեր կը կազմուէին, մէկ կողմէն եկեղեցական, արքայական իշխաններ, միւս կողմէն համեստ ծագումէ վեր ելած մասնագէտներ: Կը գումարուէին նիստեր, Թագաւորը ներկայ կ'ըլլար նիստերուն, բայց Թագաւորին համար խորհրդակցական իրաւունք ունէին: Եկեղեցական, ազնուապետական դասակարգերուն կը միանային Երրորդ Վիճակի ընտրուած պատուիրակները:

Յեղափոխութիւնը կը հաստատէ ընդհանուր քուէարկութիւնը. «Ընտրող են 25 տարեկան բոլոր Ֆրանսացիները»: Առաջին կարգի ընտրութիւն եկեղեցական եւ ազնուապետական դասակարգերու, 2րդ աստիճանի ընտրութիւն գիւղերու մէջ, 3րդ աստիճանի ընտրութիւն քաղաքներու մէջ երրորդ վիճակի պատուիրակներուն: Կալուածատէր կին մըն ալ քուէի իրաւունք ունէր: Ժողովականներ խորհրդակցական ձայն ունին, Թագաւորը կը հրաւիրէ ժողովի, տուրք հաստատելու համար: Ժողովները պարբերական չեն, մնայուն չեն, Թագաւորին կամքէն կախում ունի ժողովի հրաւիրելը:

Արքայական իշխանութեան շրջանին Միջին Դարու մեծ իմաստասէրն ու աստուածաբան Թովմաս Աքուինացին կը սահմանէր ժողովուրդի վեհապետութիւնը. «Վեհապետութիւնը ժողովուրդին տրուած է Աստուծմէ անմիջականօրէն, «Ձայն բազմաց, ձայն Աստուծոյ», Թագաւորը ժողովուրդէն կը ստանայ երկրորդաբար: Բազմութեան կը պատկանի կարգադրել ամէն բան՝ հասարակաց բարիքի համար»:

Բողոքականներ պիտի օգտագործեն կաթողիկէ աստուածաբանին տեսութիւնը, առանց նկատի առնելու կաթողիկէ ծագումը:

Ժան-Ժաք Ռուսօ Աքուինացիէն պիտի առնէ ժողովուրդի վեհապետութեան սկզբունքը: «Սահմանադրութիւն հաստատելը ժողովուրդին իրաւունքն է»: Ֆրանսական Յեղափոխութիւնը պիտի ներշնչուի Ռուսոյէն, պիտի ընդունի երկու մեծ սկզբունքներ՝ Ազգ. Վեհապետութիւն եւ Իշխանութեանց բաժանում: Վեհապետութիւնը չի պատկանիր Թագաւորին, ոչ ալ ընկերութեան, ինչպէս որ կ'ընդունէր «Ընկերային Դաշինք»ի հեղինակը, այլ Ազգին, որպէս իրաւական անձ, քաղաքացիներէն անջատ էակ մը:

Յեղափոխութիւնը զանազան ժողովներ ունեցաւ, չկրցաւ մնայուն մարմին մը հաստատել, Հանրապետութենէն անցաւ կայսրութեան եւ վերջապէս Ֆրանսա պիտի ունենայ սահմանադրութիւն մը արքայական իշխանութիւնը չափաւորող:

1848ի յեղափոխութիւնը հռչակեց երկրորդ Հանրապետութիւնը, աւելի ժողովրդավարական եղաւ: Սահմանադիր ժողովը ընտրուեցաւ ընդհանուր եւ ուղղակի քուէարկութեամբ, կարեւոր թուական մը, որովհետեւ առաջին անգամ կը կատարուէր ընդհանուր քուէարկութիւն ուղղակի ձեւին տակ եւ պիտի մնար այնուհետեւ:

Նոյեմբեր մէկին կ'ընդունուի սահմանադրութիւնը, որ անգամ մըն ալ կը հաստատէ ազգային վեհապետութիւն, կը կազմակերպէ ժողովրդավարութիւն: Հանրապետութեան նպատակն է «ապահովել արդար բաշխում ընկերութեան պարտքերու եւ իրաւունքներու: Մարդկային իրաւունքներու թիւին մէջ են իրաւունք աշխատանքի եւ օգնութեան»:

Հանրապետութիւն եւ քաղաքացի փոխադարձ պարտականութիւններ եւ իրաւունքներ ունին:

Ժողովուրդին վեհապետութիւնը կը յայտնուի երեսփոխաններու ընտրութեամբ՝ որպէս իր ներկայացուցիչը, նախագահի ընտրութեամբ: Կը ստեղծուին սակայն երկու իշխանութիւններ հաւասար եւ մրցակից, առանց որոշելու թէ ինչ միջոցներով պիտի կարգադրուէին երկուքին միջեւ տեղի ունենալիք տարակարծութիւնները:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԴԱՆԿԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

Լի-Զէ-Մին 626ին, իր հօր մահէն յետոյ, դարձաւ միահեծան տէր չինական կայսրութեան եւ պատմութեան անցաւ Դայ-Ցանկ անուան տակ:

Չինաստան վերագտաւ իր նախկին զօրութիւնը եւ բարգաւաճումը:

Բոլոր գեղարուեստները, երաժշտութիւնը, բանաստեղծութիւնը, նկարչութիւնը, քանդակագործութիւնը սքանչելի կերպով ծաղկեցան:

Չինաստանի մէջ պաշտօնականութիւնը ի պատուի էր. սակայն, Դանկերու շրջանին (618–907), Չինաստանէն ներս մուտք գործեցին ուրիշ կրօնքներ՝ քրիստոնէութիւնը, զրադաշտութիւնը և մահմետականութիւնը: Մարքօ Փօլօ, ԺԳ. դարուն, կը վկայէ բազմաթիւ քրիստոնեայ համայնքներու ներկայութեան մասին, Չինաստանի մէջ:

Դայ-Ցոնկի կայսրութիւնը չինական պատմութեան փառաւորագոյններէն է: Ան ջախջախեց Թուրքերը եւ տիրեց երկրին: Իրմէ յետոյ աւելի ընդարձակուեցաւ կայսրութիւնը, պարփակելով Թիպէթը եւ հասնելով մինչեւ Պարսկաստան: Չինական բանակները հասան մինչեւ իրենց այսօրուան արեւմտեան վերջին սահմանները եւ ընդհարեցան արաբ բանակներուն հետ:

Սակայն, մեծ Թագաւորներու կը յաջորդէին տկարներ եւ կը հետեւէին քաղաքացիական պատերազմներ: Տկար Թագաւորէ մը ետք (683–705) Վու-Ցէ-Դիէն կայսրուհին միահեծան տէրը դարձաւ Չինաստանի:

Ժ. դարուն սկիզբը, Չինացիները գտան տպագրութիւնը, զոր իրենցմէ պիտի սորվէին Եւրոպացիները, միայն 500 տարի ետք:

ՏԿԱՐԱՑՈՒՄԸ

Սակայն կայսրութեան ընդարձակութեան պատճառ մը եղաւ, որովհետեւ հետզհետէ աւելի դժուար կը դառնար պաշտպանել հազարաւոր քիլոմեթր իրարմէ հեռու գտնուող սահմանները: Բարբարոսները անգամ մըն ալ կը սպառնային յօշոտել զայն:

874ին ծագած յեղափոխութիւն մը, 30 տարուան քաղաքացիական պատերազմներ յառաջացուց եւ պատրաստեց կայսրութեան անկումը:

Ժ. դարուն Թուրքերը անգամ մըն ալ կը տիրեն Չինաստանի հիւսիսին, մինչ կեդրոնը եւ հարաւը կը տեսնէ ծաղկումը բազմաթիւ փոքր պետութիւններու: Այդ շրջանին, 939ին, Վիէթնամցիները կը ստանան իրենց անկախութիւնը:

Մոնկոլեան տիրապետութենէն առաջ, Չինաստանը կը ղեկավարեն Սունկերը (960–1270), որոնք բաւական փայլուն շրջան մը կ'ապահովեն, թէեւ կայսրութիւնը հին փառքին չեն կրնար հասցնել: Թուրքերը կ'իջնեն դէպի հարաւ:

ՃԵՆԿԻԶ ԽԱՆ, ԽՈՒԲԻԼԱՅ ԽԱՆ

Սակայն Թուրքերէն աւելի զազանաբարոյ մէկը կար. Ճենկիզ Խան, ծնած 1167ին, Մոնկոլիոյ մէջ: 1206ին, տիրելէ ետք բոլոր Մոնկոլ եւ Թուրք ցեղերուն, յարձակեցաւ Չինաստանի վրայ, 1228ին, անթիւ ջարդեր կատարելով: Իր յաջորդները վերջացուցին անոր գրաւումը 1270ին:

Ճենկիզ Խանի թոռը, Խուպիլայ Խան, որուն արքունիքին մէջ երկար տարիներ ապրեցաւ հռչակաւոր Մարքօ Փօլօ, եղաւ իմաստուն եւ մեծ Թագաւոր մը: Ան իր հսկայական կայսրութեան տուաւ կազմակերպութիւն մը, որուն նկարագրութիւնը, իր կողմէ կատարուած, … բերան թողուց Եւրոպացիները: Միայն նամակատար ձիերու թիւը 200.000 էր: Խուպիլայ Խանի կայսրութիւնը եղաւ պատմութեան մեծագոյնը:

Սակայն, անգամ մըն ալ, Չինացիները յաղթեցին՝ իրենց թիւով: Անոնք «չինացուցին» Մոնկոլները, որոնք հետզհետէ անժողովրդական դարձած էին իրենց տնտեսական ձախաւեր քաղաքականութեամբ:

1368ին, զուտ Չինացի մը, Չու-Եան Չանկ, գրաւեց կայսերական գահը եւ հիմնեց Մինկերու Հարստութիւնը, որ պիտի տեւէր մինչեւ 1644: Մայրաքաղաքը, որ Փեքին էր, լքուեցաւ եւ անոր …

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՐՄԱՇԻ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգ վեց օրուան աղօթքներուն, պաղատանքներուն, հաւատքի հոգեցունց արտայայտութեանց, խոլ խանդավառութեանց, միսթիքական յափշտակութեանց [illegible]

×

[illegible]

այդ ուխտաւորները, յիսունի չափ, պզտիկ հօտ մը կազմած են որ վանքին գաւթի պարտէզին մէջ կ'արածի: Նուիրատուները կը պահանջեն որ իրենց ուխտաւորները իրենց աչքին դիմաց կտրուին եւ աղքատներու բաժնուին: Զարմանալի է ժողովուրդին այդ հաւատքը, որ գրական շօշափելի օրինակներու վրայ միայն կրնայ գտնել իր ներքին հոգեկան զգացումին գոհացումը:

×

[illegible]

Կը խոստովանիմ թէ Արմաշի վանքին իմ վրաս թողած այդ տպաւորութիւնը կը պարտիմ Տ. Եղիշէ վարդապետ Դուրեանի որ իր բարոյական մեծութեամբը կը լեցնէ այդ վանքը: Ա՛հ, ճշմարիտ եկեղեցականը, նոր օրերու սուրբ մը, որուն վրայ աւելցած է Հայոց մեծագոյն գիտնականներէն մին: Իր խուցը ճշմարիտ վանականի խուց մըն է, ո՛չ անոնցմէ ուր անձնդիր ծուլութիւնը եւ որովայնապարար հանգստութիւնը կը տիրեն, [illegible]

[illegible] լով մեկնիլ անկէ առանց իրենց … րուն զարմանք գտած ըլլալու, … զօթքը հիմա աւելի բարձրաձայն … լով դէպի վեր, բողոքի մը, պաշ… մը պէս: Ու այդ հոգեւորականը … ոտնդները, ընկերիկները բոլոր, … բաժին չէ ինկած ընդհանուր չարչա… խութենէն, կը պայքարին, կ'… րենք իրենց հետ, հառաչանքներ… հեծկլտուքներով:

Ու երբ քիչ մը յետոյ վանքին [illegible]

(15 եւ վերջ)

ԼԵՒՈՆ [illegible]

...ընդունեցաւ Նանքին՝ կեդրոնական Չի–նաստանի մէջ։

Մինչեւ անգամ Չինաստան չփոխելէ, շնորհիւ ...նեցաւ Եւրոպացիներուն հետ, շնորհիւ ...ի նաւաստիի մը։ 1512ին, Փորթու–...ի ...ընթերուն արտօնութիւն տրուեցաւ ...ակնական կեդրոն մը ունենալու ...ի մէջ։

1582ին, Ցիսուեան հռչակաւոր Հայր ...ի գնաց չինացի կայսրին մօտ ու ա–...ը արքունիքին մէջ մեծ պատիւներու ...ացաւ, շնորհիւ իր աստղաբաշխա–...ան գիտութեան։

ՄԱՆՉՈՒՆԵՐՈՒ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Չինացիները իրենց ազդեցութիւնը ...ացած էին մինչեւ արեւելեան Սի–...իրիա Թունկուզ ցեղերը։ Շնորհիւ Չի–...ներուն, սանոնք իրարու հետ համ–...ցան «Մանչու» անուան տակ եւ... ...ցան Չինաստանի վրայ, եւ 1625–1659 գրաւեցին զայն։

...ռուհանդերձ, Մանչուները Չինաս–...տանի ...ին երկու կայսրեր, Քանկ–Հի ...Քիէն–Լունկ, որոնք իրենց պատմու–...թեան մեծագոյններն են։ Քանկ–Հի կայս–...ը ...ած էր քրիստոնէութիւնը ընդ–...ելու իր ամբողջ կայսրութեան հետ, ...ց ծէսերու վերաբերեալ հարց մը խա–...նեց այդ ծրագիրը։

Անգամ մըն ալ, Չինաստան խրացուց ...ր աշխարհակալները եւ տիրեց... Մանչուրիոյ եւ Մանկոլիոյ վրայ։

ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀԱՑՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Դժբախտաբար, եւրոպական պետու–թիւնները, կուրցած իրենց դրամատիրու–թենէն, չափազանց յոռի վարմունք ու–նեցան Չինաստանի հետ, զայն նկատելով իրենց միջեւ բաժնելիք «կարկանդակ» մը։

Անգլիա, Ռուսիա, Ֆրանսա եւեւէ ե–ւեւ հարուածներ իջեցուցին եւ անդա–ռնասաղ ըրին չինական կայսրութիւնը, ...զ քաոսի մէջ ընկղմելով, գիւրին զոհը ...դարձաւ ամրապաշտ Ճափոնի։

Չին ժողովուրդը մէկ ելք միայն կը ...տեսնէր, ներքին յեղափոխութիւնը եւ ...արշակարգի բարեփոխութիւնը։

Առջին առաջնորդը եղաւ Սուն–Եաթ–Սէն, քաղաքական Չինացի մը, որ տասնց ...երին հաւեցնելու, Փու–Եյի կայսրը հր–...աժարեցուց եւ հռչակեց Հանրապետու–թիւն։

Եւրոպացիները անգամ մըն ալ անհաս–կացող եւ արհամարհալից գտնուեցան, ...ինչ Խորհրդային Միութիւնը բարեկա–...մութեան ձեռք կ'երկարէր Չինաստանի ... 1920ին կը հիմնէր չինական համայ–նավար կուսակցութիւնը։

Սուն–Եաթ–Սէնի յաջորդեց մարեչալ Չան–Քայ–Շէք, որ նշմարեց համայնա–վարական վտանգը եւ չէզոքացուց հա–մայնավարները, որոնք կ'ուզէին հետը «գործակցիլ»։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՏԻՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Սակայն Չանկ–Քայ–Շէքի բոլոր ջան–քերը ապարդիւն մնացին, ճափոնական աւարար գրոհին պատճառաւ, զոր ինք ա–ռանձին կրեց։

1946ին, ամերիկացի Զօր. Մարշալի գերապանցապէս անհեռատես քաղաքակա–նութեան պատճառաւ, Չանկ–Քայ–Շէք լքուեցաւ ինքնիրեն եւ Մաօ–Ցէ–Թունկի համայնավար բանակը կատարեց «10.000 քիլոմեթր»ի վրայ հսկայ արշաւանքը, եւ 1949ին ցամաքամասէն վտարեց Չանկ–Քայ–Շէքը։

Մաօ–Ցէ–Թունկ Չինաստանի բացար–ձակ տէրն է։ Կազմած է 13 միլիոն հաշ–ուող համայնավար հզօր կուսակցութիւն մը, որ աշխարհիս մեծագոյնն է։ Միւս կողմէ, չինացի 130 միլիոն գիւղացիան–ները կը կրթուին համայնավարական բա–նկրունքներու համաձայն։

Այսօր Չինաստան աստիճանէ քաղա–քականութիւն կը վարէ եւ իր սուրը կը ճօճէ ոչ միայն Միացեալ Նահանգներու այլ նաեւ Ռուսիոյ դէմ։

Աշխարհի ապագան կարեւոր չափով կախում ունի Չինաստանի բռնելիք դիր–քէն միջազգային հարցերու մէջ։ Այսօր 730 միլիոն հաշուող Չինաստանը, 20 տա–րիէն պիտի ունենայ շուրջ մէկ միլիառ բնակչութիւն։

ՎԱՐԴԱՆ Վ. ԹԻՒՊԼԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՅՆՃԱՐԻ ՄԷՋ

---o---

ԱԶԳ. «ՅԱՌԱՋ» ԲԱՐՁՐ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

---o---

Յուլիս 10ին, երեկոյեան ժամը 7ին տեղի ունեցաւ Ազգ. «Յառաջ» Բարձր. վարժարանի ամավերջի հանդէսը, հովա–նաւորութեամբ Լիբանանահայոց Առաջնորդ Տ. Տ. Արք. Ուրֆալեանի։

Ազգ. «Յառաջ» Բարձր. վարժարանը ցարդ հասած է բարձրագոյն վարժարանի վերջինթեր դասարանին։ Այս իսկ պատ–ճառով չունեցաւ վկայականաց բաշխում։ Փոխարէնը, ունեցաւ գեղարուեստական հանդէս մը, կատարմամբ բարձրագոյն կարգի ուսանողներու։ Հանդէսը ինքնին աննախընթաց յաջողութիւն մը արձանա–գրեց եւ երեւոյթը ոգեւորիչ էր Այնճարի մէջ։

«Տիգրանեան Սրահ»ը, բերնէ բերան լեցուած էր ծնողքներու եւ պաշտօնական մարմիններու հրաւիրեալներով։

Վարժարանի տնօրէն ընկ. Ա. Չէյթըլ–եանի բացման խօսքէն վերջ գործադրու–թեան դրուեցաւ գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը, որ ամբողջ չորս ժամ, գեղարուեստական ճաշակի վայելքով խանդավառեց հանդիսականները։

«Յառաջ» Բարձ. վարժարանի ուսանո–ղութիւնը իր այս ելոյթով փաստեց, թէ ինք կարող է ասկէ ետք մխիթարելու եւ գոհացնելու ազգային գեղարուեստական եւ մշակութային շարժումներուն ծարաւ Այնճարցին։

Արդարեւ, Այնճարցին ապրելով Պէյ–րութի մեր ազգային կեանքէն հեռու, յաճախ զրկուած էր վայելելու եւ սփոփ–ուելու հոն տեղի ունեցած գեղարուես–տական եւ մշակութային ձեռնարկներու հաճոյքէն։ Ազգ. «Յառաջ» Բարձր. վար–ժարանը իր արագընթաց վերելքով եւ խոստմնալի տարրերով կոչուած է լըլ–լու բալասան, ոչ միայն Այնճարի Հայու–թեան ազգային զգացումներուն, այլ ի սփիւռս Հայութեան։

Պետական եւ վարժարանի քայլերգնե–րը յոտնկայս ունկնդրուելէ ետք, եղան արտասանութիւններ, խմբերգներ, մե–ներգներ եւ երկու դաւէշտ։

Իններորդ եւ տասներորդ դասարաննե–րու կողմէ ներկայացուեցան երկու դա–ւեշտներ։ Առաջինը հայերէն, իսկ եր–կրորդը անգլերէն։

Յայտագրի վերջաւորութեան հրամ–ցուած ժողովրդական պարերը, հանդի–սականներու խանդավառութիւնը իր գա–գաթնակէտին հասցուց։ Ժողովուրդի բուռն փափաքին գոհացում տալու հա–մար, պարերը կրկնուեցան։

Հոգաբարձութեան կողմէ Պր. Թ. Հա–պէշեան կարդաց դպրոցի 1963–64 տարե–շրջանի ամփոփ տեղեկագիրը, որ հանդի–սականներուն ջերմ գնահատանքին ար–ժանացաւ։

Այս ընդհանուր խանդավառութեան մէջ, հանդիսականները, Ազգ. «Յառաջ» Բարձր. վարժարանի հանդէպ ունեցած ի–րենց համակրանքը արտայայտելու հա–մար, տեղւոյն վրայ հանգանակեցին 2400 լիր. ոսկի, ի նպաստ Ազգ. «Յառաջ» Բարձր. վարժարանին։ Մասնաւորաբար վարակիչ էր Այնճարի վեց թաղապետ–ներու նուէրը՝ 600 լիր. ոսկի, ինչպէս նաեւ Այնճարցի «Թրաքթէօրիսթ»ներու նուէրը՝ 330 լիր. ոսկի։

Ի վերջոյ բեմ բարձրացաւ Տ. Տ. Արք. Ուրֆալեան որ խօսեցաւ խանդա–վառ եւ ազգայնաշունչ ճառ մը։ Սրբազան Հայրը շնորհաւորեց Այնճարի պաշտօնա–կան մարմիններն ու ժողովուրդը իրենց ցուցաբերած անվերապահ նուիրումին համար՝ հանդէպ Ազգ. «Յառաջ» Բարձր. վարժարանին, գնահատեց եւ օրհնեց Ազգ. «Յառաջ» Բարձր. վարժարանի ա–րագ վերելքին ի տես։ Ան ըսաւ— Ազգ. «Յառաջ» Բարձր. վարժարանը արժանի է ամէն տեսակի գոհողութեանց, որովհե–տեւ կոչուած է ըլլալու ազգապահպան–ման մեր գլխաւոր հնոցներէն մին։ Ան իր ուսումնական մակարդակով արտաս–կան պետական պաքալորէայի ծրագրով եւ իր կարող ուսուցչական կազմով, ոչ մէկ կերպով ետ կը մնայ յառաջադէմ երկրորդական որեւէ վարժարանէ։ Արդ, ժամանակն է, ըսաւ Սրբազան Հայրը, որ Պէքաայի շրջանի Հայութիւնը իր աչքը ուղղէ դէպի Ազգ. «Յառաջ» Բարձր վար–ժարանը»։

Այնճար Պ. Ճ.

×

ՊՈՍԹԸՆԻ մէջ Յուլիս 4ին աւարտած է Հիւսիսային Ամերիկայի Հ. Յ. Դ. 71րդ Պատգ. Ժողովը ջերմ մթնոլորտի մէջ։ Փակման նիստին յաջորդաբար խօսք ա–ռած են Պատգ. Ժողովի դիւանին եւ կո–միտէներու ներկայացուցիչները։ Գերա–գոյն Մարմնի անունով խօսած է Տոքթ. Ա. Վարժապետեան։ Փակման դաշտա–հանդէսը տեղի ունեցած է «Հայաստան» քեմփին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներ–կայութեան։

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ վերջերս իր մահկանա–ցուն կնքած է Կարօ Տէր–Զաքարեան։ Ծը–նած էր Ագուլիս, 1902ին։ Եղած է յա–րատեւ պայքարի զինուոր մը։ Գործօն դաշնակցական, երիտասարդ տարիքէն ծանօթ էր իբրեւ «Ուստող Կարօ»։ Գաղտնի խումբեր կազմակերպած է եւ մեծ աշխատանք տարած։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ մեկնած է Ե–գիպտ պատրիարք, որ մօտէն պիտի ու–սումնասիրէ տեղւոյն գաղութը։ Այս այցելութեան առընչութեամբ, Բարգէն եպիսկ. Սան Փաւլօ գացած է եւ յայտ–նած թէ Երուսաղէմի պատրիարքին ճամ–բորդութեան նպատակն է նաեւ գլխաւո–րել այն հանգանակութիւնը, որ պիտի կատարուի Ս. Յարութիւն տաճարի վե–րանորոգման առթիւ։ Առաջնորդական փոխանորդ Շնորհք վարդապետ Գաս–պարեան որ նախապէս հրաժարած էր, ետ առած է իր հրաժարականը Բարգէն Եպիսկ.ի այցելութենէն ետք։

ՊՈԼՍՈՅ մէջ վերջերս վախճանած է Յակոբոս քհնյ. Թիւլպէնճեան։ Վախճան–եալը քահանայ ձեռնադրուած է 1959ին Գարեգին պատրիարքի ձեռամբ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

---o---

ՕՏԱՐ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յուլիս 6ին Հայաստան ժամանած է եր–գահան Տմիթրի Շոսթաքովիչ։ Երեւանի օդակայանէն անմիջապէս մեկնած է Դի–լիջան, ուր պիտի մնայ երկու ամիս։

ՋՈՒՐԻ ԳԻՆԸ

1961էն ի վեր ջուրի գինը Երեւանի մէջ սահմանուած է հետեւեալ ձեւով։ Ընդհա–նուր ծորակներէն օգտուողներուն համար ամսական 3 կոպէկ, բնակարաններու ծո–րակներէն օգտուողներուն՝ 10 կոպէկ։

Վերադաս մարմիններու կողմէ սահ–մանուած ջուրին այս կայուն գինը, սա–կայն, տնային կառավարիչներուն կողմէ միշտ կը փոխուի, անշուշտ, ի նպաստ ի–րենց։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (150)

ԽՈԴԵԴԱՆ

Բայց մարդը, պարխաներից դուրս գալով, սկսել էր շարժուել դէպի հիւսիս։ Նա ընթանում էր առաջ, առանց ետ նա–յելու, կքած իր հսկայական բեռի տակ։ Նա, ըստ երեւոյթին, ոչ մի կանչ էր լսում։ Ծանրութիւնից նրա ոտքերը մխրճւում էին ճանապարհի կարմրափո–շու մէջ եւ դուրս ներքեւի անկիւններով դիպչում էր գետնին։ Բեռնակիրը տա–կից երբեմնակի ցնցումներով ուղղում էր բեռը՝ աւելի ու աւելի վար կռանելով եւ գրեթէ ընդունելով հորիզոնական դիրք։ Կարծես թէ մի վիթխարի կրեայ էր սողում այդ ժայռերի միջով։

Տեսնելով որ չալակաւորը բոլորովին անտարբեր է իրենց կանչին, Խոդեդանը եւ Սմիթանը Դուինի դռնով շտապեցին նրա ետեւից։ Նախքան հասնելը, Սեւաս–տը մի քանի ոստիւն գործելով, շրջանցեց ճանապարհը եւ կանգնելով մի ժայռի, դիմացից ամբողջ ուժով հաչեց նրա վրայ։

Ուղեւորը դուռն անմիջապէս յենեց մի բարդինի կիսակործան բեկորի, որ պա–րիսպներից դուրս էր շինուած եւ, թաշ–կինակը հանելով, սրբեց ճակատի քըր–տինքը։ Նա ծանրօրէն շնչում էր մեծ–մեծ հեւոցներ արձակելով։

— Բռնեցինք, վերջապէս, — գոչեց Ա–սատուրը եւ ձեռնափայտը բարձրացրեց, որ հարուածի։ Յանկարծ մի ուրախալին ճիչ արձակեց եւ ղարմանքից ետ–ետ գնաց։

Նրանց առջեւ կանգնած էր Դաշտա–դէմցի Գէորգը։

Երեքով գրկախառնուեցին։

— Թարգմանչաց վանքի դուռն է, — ասաց Գէորգը իր չալակի բեռը ցոյց տա–լով։

— Իսկ մենք կարծեցինք, թէ քաղաքի բերդի դուռն են տանում։

— Ո՞րտեղից ես բերում։

— Մշոյ դաշտից։ Մուսաբէկն այս դուռը Թարգմանչաց վանքից գիշերով փախցրել էր Պիթլիս, որ յանձնի նահան–գապետին։ Երբ հայ կամաւորները Բա–ղէշ մտան, ես, Ս. Աղբերիկից մի կծիկ պարան վերցնելով, շտապեցի այնտեղ եւ կազմակերպեցի դրան փոխադրութիւնը։

— Ինչո՞վ։

— Մինչեւ Կարս բերել եմ զինուորա–կան Փուրկոնով, մի հայ բժշկի եւ կամա–ւորների օգնութեամբ, իսկ Կարսից մին–չեւ էստեղ՝ չալակով։

— Ո՞ւր ես տանում։

— Երեւան։

Հասան նաեւ Շինական Պօղոսը եւ Եղ–նիկը, իրենց հետ բերելով Հեղինէին ու միւս կանանց։

Այնքան անակնկալ էր այդ հանդիպու–մը, որ ամէնքն ապշել էին։ Խոդեդանի աչքում Դաշտադէմցի Գէորգն այնքան մեծացաւ, որ ամբողջ Անին լուսաւոր–ուեց։ Ինչպիսի՜ անձնազոհութիւն, ազգա–յին արժանապատուութեան ինչպիսի՜ տարերային ուժ կար այդ հասարակ մար–դու մէջ, որ, ամենայն վտանգ արհա–մարհելով, Մուշի հեռաւոր դաշտից Անի էր հասցրել հայրենական արուեստի նուիրական բեկորներից մէկը՝ բարբարո–սական ոչնչացումից փրկելու համար։

— Իսկ Ս. Աղբերիկի ձեռագրերը ի՞նչ եղան, — հարցրեց Ասատուրը։

— Բաժանել եմ գաղթականներին, որ Էջմիածնում ինձ յանձնեն։ Ափսո՜ս, որ չկարողացայ ձեռք բերել Առէսի Հաջու հռչակաւոր տավթարը։

— Վերցրո՛ւ, ինձ մօտ է, — ասաց Խո–դեդան եւ չալակն իջեցնելով, այնտեղից դուրս քաշեց խնամքով փաթթուած մի գիրք, որի կազմի վրայ մի մեծ խաչ եւ ձիաւոր էր դրոշմուած։

— Ի՞նչպէս ձեռքդ ընկաւ, — բացա–կանչեց Դաշտադէմցի Գէորգը սաստիկ ուրախացած։ — Չէ՞ որ նա այս գիրքը գաղտնի պահում էր իր տոհմական որն–տուկում։

— Բաժանուելիս տուեց ինձ, որ յանձ–նեմ Հայոց Կաթողիկոսին։

— Իսկ ինքն ո՞ւր գնաց։

— Քրդստան։

— Որքա՜ն եմ չարչարուել, որ այս մատեանը իմ ձեռքն ընկնի։ Շնորհակալ եմ քեզնից, Խոդեդան։ Քո ծառայութիւնը ի զուր չանցաւ Առէսի Հաջու մօտ։

Սա Բռնաշէնի հին աւետարանն է, որ գրուել է Ս. Աղբերիկի քարայրում եւ կորած է համարուել մօտաւորապէս հա–զար երեք հարիւր տարի, — ասաց Դաշ–տադէմցի Գէորգը՝ Այարարի տան մատ–եանը ձեռքը վերցնելով եւ զգուշութեամբ բաց անելով մետաղեայ փակիչը։

— Յիշո՞ւմ ես այն գործիքները, որ ցոյց տուեցի ձեզ Ս. Աղբերիկի սար–եկրեայ անցքում։

— Յիշում եմ։

— Այդ գործիքներով է շինուել իմ չա–լակի դուռը։ Որքան բառ կայ այս աւե–տարանում, այնքան նախշ է գրուած այս դրան վրայ, — բացատրեց Կէկել Օհանի տղան, Առէսի Հաջու գիրքը փաթթելով եւ խնամքով թաքցնելով իր ծոցի մէջ։ — Գոնէ իմացա՞ր, թէ ո՛րտեղ էր պա–հում իր սնտուկի բանալին, — հարցրեց Գէորգը։

— Իմացայ։

ԽԱԶԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Աւլէն Փափազեան 250 ֆրանք կը նուիրեն Փարիզի Մշակոյթի Տան՝ տէր եւ Տիկին Լուի Խմբրգեանի (Պրիւսէլ) անդրանիկ պաւկին ծննդեան ուրախ առիթով։

«ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

ՄԱՐԱՒԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԵԾ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Նուիրուած Խանասորի յաղթական Արշաւանքի 67րդ տարեդարձին, Սասնոյ 1894ի եւ 1904ի կրկնակ ապստամբութեանց 70 եւ 60 ամեակներուն։

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին եւ Կարտանի «Նիկոլ – Դուման» խումբին եւ տեղւոյն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին։

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Մարսէյլի եւ շրջաններու Դաշնակցական բոլոր խումբերն ու ենթակոմիտէները, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Շրջ. Վարչութիւնը իր բոլոր խումբերով, ինչպէս նաեւ Կապոյտ Խաչի միջմասնաճիւղային Վարչութիւնը իր մասնաճիւղերով։

Այս կիրակի ամբողջ օրը, «Վոլապրի» գեղատեսիլ եւ ծառախիտ անտառին մէջ։ Կարտանի մօտ, էքսի ճամբուն վրայ։

Բարձր հովանաւորութեամբ եւ պատուոյ նախագահութեամբ Կարտանի քաղաքապետ՝

ՎԻՔԹՈՐ ՍԱՎԻՆԻ

կը նախագահէ

ԸՆԿ. ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

կը խօսին՝

ՌՈԺԷ ԼԵՐՏԱ

Կարտանի քաղաքապետ. խորհրդական

եւ ԸՆԿ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր մասնակցութեամբ կարող ուժերու։ Պիտի ըլլան երգեր, արտասանութիւններ, նուագ եւ հաճելի անակնկալներ։

Շամփուրով խորոված, ճոխ պիւֆէ, դիւրամատչելի գիներով։

Բացարձակապէս արգիլուած է կրակ վառելը եւ դուրսէն ապրանք ծախելը։

ՊՈՒԼԻ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

Հայրենակիցներ, մեծ թիւով փութացէք այս տօնակատարութեան, ձեր յարգանքի տուրքը մատուցանելու Հայ Ազատագրութեան ճամբուն վրայ ինկող Հերոսներու յիշատակին։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Մարսէյլ քաղաքէն եւ շրջաններէն հանդիսավայր կը մեկնին խումբերու եւ ենթակոմիտէներու վարչութեանց կողմէ վարձուած մասնաւոր օթոքարներ։ Խճողումի տեղի չտալու համար, ջանացէք նախապէս ապահովել ձեր տեղերը։ Կարելի է առնել նաեւ Մարսէյլ – էքս մասնաւոր օթոքարները եւ Մարսէյլ–էքս թրոլէյպիւսը, եւ իջնել «ԼԱ ԼԻԻՆ»։ Այնտեղ հասցնել ՎՈԼԱՊՐԻ անտառը։

×

Տօնակատարութեան առթիւ Քրիստափոր ենթակոմիտէն վարձած է մասնաւոր օթոքար՝ դիւրացնելու համար քաղաքի շրջաններու հայրենակիցներուն փոխադրութիւնը։

×

Տոմսերը կարելի է ապահովել հետեւեալ հասցէներէն.— Ֆօթօ Ռէֆս՝ ընկեր Քէօսէեան, 2 Ռիւ Պեռնար տիւ Պուա։ Պառ Րաֆֆիէն, Ռիւ տէ Տոմինիքէն եւ ընկեր Տաքէսեանէն, Ռիւ տէ Փրրիթ Մառի։

Պօմոնէն օթոքարով երթալու համար դիմել.— Սերժ Սարգիսեանի, Ժիրայր Տէր–Վարդանեանի, Յակոբ Տօլպաշեանի եւ Երուանդ Տէր–Մեսրոպեանի։

× Տոմսեր կարելի է առնել Ծերիկեան գրատունէն։

× Օթոքարը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7,30ին ընկ. Քէօսէեանի խանութէն։

×

Մարսէյլ – Սէն–Ժեռոմի Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէն կը յայտարարէ թէ Սէն–Ժեռոմի եւ շրջակայքի հայրենակիցներէն անոնք որ կը փափաքին ներկայ ըլլալ, այժմէն պէտք է արձանագրուին, Սէն–Ժեռոմ Յ. Սիմոնեանի եւ Ս. Յարութիւնեանի մօտ, Սարքան – Լա Ռոզ, Ա. Աւետիսեանի մօտ։

Տեղերը սահմանափակ են։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ընկեր Բենօ Նալչաճեանի մահուան քառասունքին առթիւ Շաւիլի եկեղեցին մէջ, այս կիրակի առաւօտ ժամը 11ին։

Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները ներկայ գտնուիլ, յարգելու համար մեր վեթերան ընկերոջ յիշատակը։

ՇԱՒԻԼԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԻ ճաշին ընթացքին, Կ. Խաչի Կայանի տանիքի նորոգութեան ի նպաստ եղած նուիրատուութեանց ցանկը.—

Տէր–Դաւթեան եղբայրներ 500 ֆրանք, Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղ 200։ Պ.Պ. Ս. Մկրտիչեան 150, Վ. Քէօսէեան 100, Օ. Սարաֆեան 100, Բժ. Ռ. Տէր–Դաւթեան՝ Պերճուհի Բարսեղեանի յիշատակին 70, Պ. Ն. Հայթայեան, Տիկին Հ. Պարոնեան, Տիկին Լիւսի Օհանեան 60ական։ Պ.Պ. Օ. Տէմիրճեան, Սրապեան, Հ. Օհաննէսեան, Թուրիկեան, Գ. Կօշկակարեան, Ա. Թօփալեան, Տիկին Փանոսեան, Պ.Պ. Հանտալեան, Պօղոսեան, Ա. Պետեան 50ական։ Տիկին Փ. Պէրպէրեան, Պ. Պ. Ս. Յովհաննէսեան, Հապէշեան, Ուզունեան, Հարելեան, Մ. Տէմիրճեան 20ական։ Շահպազեան, Փափազեան, Տիկին Փափազեան, Պ. Սրապեան, Պ. Մինասեան, Ոմն, Պ. Յոլաքեան, Պ. Մանուկեան 10ական։

Ընդհանուր գումար՝ 2.000 Ֆրանք։

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան խորին շնորհակալութիւնները։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ

Միհրան Հանտալեան երեք հարիւր ֆրանք կը նուիրէ կարօտեալ հայ տղու մը օդափոխութիւնը ապահովելու համար։

Տէր եւ Տիկին Ներկիզեան արդուկի ելեքտրական մեծ մեքենայ մը կը նուիրեն։

Բժ. Ռ. Տէր–Դաւթեան մոպիլէթ մը կը նուիրէ։

Հ. Յ. Դ.

ԱՐՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հասցէին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

"ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ"Ը

Կը տօնուի Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէին, 26 Յուլիս կիրակի ամբողջ օրը, Շաւիլի անտառին մէջ։

Խանասորի հրամանատար — Իշխան Արղութեանի եւ տիկնոջ, ընկեր Բժշկ. Յովսէփ Տէր–Դաւթեանի եւ ընկերուհի Սաթենիկ Տէր–Դաւթեանի շիրիմներու այցելութիւնը ժամը ճիշդ 15ին։

Կը խօսի Տիկին ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿՃԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, կազմակերպուած տեղւոյն Նոր Սերունդին կողմէ։

Անձրեւի պարագային խնջոյք՝ գլորցի սրահը։

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կրընոպլի Հ.Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի կողմէ կազմակերպուած է դաշտահանդէս մը մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի, Յուլիս 26ին, ամբողջ օրը։

Սէսինէէն վեր, Սէն–Նիզէի ճամբուն վրայ, Շաթօ տը Պորրկարի կանաչազարդ ծառաստանի եւ պաղ աղբիւրի մօտ։

Հաճելի անակնկալներ, ազգային եւ ժողովրդական երգեր, ճոխ պիւֆէ, զուարճացուցիչ բմպելիներ, դիւրամատչելի գիներով, պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ։

Կը հրաւիրուին Կրընոպլի, Լանսէի, Ռընաժի, Ռոմանոյի եւ շրջակայքի բոլոր հայրենակիցները, որպէսզի միասին, տարին անգամ ոգեկոչուին մեր հերոսները, որոնք իրենց արիւնը տուին Հայու պատիւը անմահացնելու համար։

Ծանօթ. – օթոքարի ժամը

Դըպրոցէն կը մեկնի ժամը 8,45ին

Շըմէն տը լա Փլէնէն՝ ժամը 9ին։

Փլաս Վէօրտէնէն՝ 9,15ին։

66 Քուռ Պէրիայէն 9,25ին։

Ռիւ Տ'Ալսամպէրէն՝ 9,35ին։

Քուռ Պերիայէն՝ 9,40ին։

Անձրեւի պարագային պիտի յետաձգուի յաջորդ կիրակի օրուան, նոյն վայրը եւ մեկնումի նոյն ժամերը։

ՃԱՄԲԱՐ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՃԱՄԲԱՐ

Camp du Nor Séround

A LA *PILE* SUR LES BORDS DU LAC *PALADRU*

ՕԳՈՍՏՈՍ 1-30 – AOUT

Հոկայ չէնք մը։ Գեղատեսիլ վայր՝ լիճին ճիշդ քովը։ Խաղաղաւէտ եւ լողանք։ Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ։

ՕՐԱԿԱՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7 – 9, և Շաբաթ օրերը՝ ժամը 5–7,

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE — 17, Rue Bleue

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն։

Երթ ու դարձի ծախքի հաշուոյն կանխավճար՝ 50 ֆրանք։

CAMP DU CENTRE D'ETUDES ARMENIENNES

Եթէ կ'ուզէք որ ձեր զաւակը այս ամառ՝

— Շրջապատուի մաքուր եւ զուտ հայկական մթնոլորտով,
— Դաստիարակուի վեհ ազգային շունչով,
— Հետեւի մեր նախնիքներու շաւիղին,
— Ըլլայ գիտակից եւ անխոնջ պաշտպան մեր նուիրական մշակոյթին,

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆՑ ԿԵԴՐՈՆԸ

Կը հրաւիրէ ձեզ որ արձանագրէք զայն իր

ԲԱՆԱԿՈՒՄԻՆ

որ տեղի պիտի ունենայ Ալպեան լեռներու օդասուն բարձունքներուն վրայ

Երկու շրջան՝

Հին Անի՝ 1–20 Օգոստոս 1964

Նոր Անի՝ 21 Օգ. – 7 Սեպտ. 1964

Տեղեկանալ հետեւեալ հասցէներէն

PARIS : CEA. 32 Rue de Trévise, Permanences Mardi et Vendredi de 19 h. à 21 h. ou Téléphone : TAI 48-59.

LYON : DONIKIAN Robert, 1 Rue de l'Espérance.
VALENCE : DER-SARKISSIAN Elise, 1 Côte Sylvante.
MONTELIMAR : NAZARIAN Jacques, Rue Mme de Sévigné.
MARSEILLE : KHAYIGUIAN D., 75 La Canebière — Tél. : CO 47-74.

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Ազգ. Առաջնորդարանի Գրասենեակը, արձակուրդի պատճառաւ, երկուշաբթի Յուլիս 20էն մինչեւ Օգոստոս 20 փակ պիտի մնայ։

Շատ անմիջական եւ սախպալական գործերու համար, դիմել Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը մինչեւ կէսօր։

ԴԻՒԱՆ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ՝

ԺԱՄԸ 10,45ԻՆ

Այս Կիրակի կը խօսի՝

ՊԱՏ. ՍԻՍԼԵԱՆ

8 BIS, RUE DES TERNES
PARIS (17e)
Métros : Porte Maillot ou Champerret

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն։ Նորոյթ խաւաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — ծածկոցներ.

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE. PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAYRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՅՈՒԼԻՍ

VENDREDI 24 JUILLET 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

[illegible] ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10065

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — N° 10.065

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ի՞ՆՉ Է ԳԱՂՏՆԻՔԸ

—o—

[illegible]ջին շաբաթներու ընթացքին տեղի [illegible] Հ. Յ. Դաշնակցութեան Հիւսի[illegible] Ամերիկայի, Քալիֆորնիոյ, Լի– [illegible] եւ Արեւմտեան Եւրոպայի տա– [illegible] պատգամաւորական – շրջանային [illegible]ները:

[illegible] ընկալեալ աւանդութեան, Պոսթը– [illegible] մէջ պատգամաւորականի բացումը [illegible] անգամ եւս կատարուած է հայկե– [illegible] եւ հրապարակային հանդէսով, [illegible] որուն մասնակցած են Հիւս. Ամե– [illegible] ազգային Թեմին առաջնորդը, [illegible] նահանգի ընդհ. դատախա– [illegible] փոխանորդը, Հայ Օգնութեան Միու– [illegible] եւ Հայ Երիտասարդաց Դաշնակ– [illegible]թեան ներկայացուցիչները, որոնք ի– [illegible] ողջոյնի խօսքը բաած են շրջանի [illegible] ղեկավար ընկերներու [illegible]:

[illegible] հանդիսութեան առթիւ բոլոր բա– [illegible] ալ ծանրացած են Հայկական [illegible] վրայ եւ պարզած Հ. Յ. Դաշ– [illegible]թեան կատարած աշխատանքները [illegible] բարուք լուծումին ի նպաստ՝ իր [illegible] մինչեւ այսօր:

[illegible] իր գաւանանքին՝ Դաշ– [illegible]թիւնը կը շարունակէ իր առաքե– [illegible]թիւնը Սփիւռքի մէջ, ազգային ոգին [illegible] ու վառ պահելով տարագիր [illegible]թեան հոգիին մէջ:

[illegible] արեւելեան ափերէն [illegible] Ատլանտեան եւ Խաղաղական ով– [illegible] ափերը, Պաղեստանէն մին– [illegible] Ցեխոստան, Ֆրանսա եւ Անգլիա, [illegible] Գերմանիայէն, ու մինչեւ Պրա– [illegible] Արժանթին եւ Ուրուկուէյ Դաշնակ– [illegible]թեան շուրջ համախմբուած հաւատա– [illegible] ու հայրենասէր Հայեր, հին թէ նոր [illegible], ամրակուռ եւ կանգուն կը [illegible] հայ ժողովուրդի այս մեծագոյն [illegible] կազմակերպութիւնը, որ հարա– [illegible] է անոր ազգային ի– [illegible] եւ քաղաքական պահանջնե– [illegible]: Անհաղորդ պաշտպանն ու աննկուն [illegible] Հայկական Դատին:

[illegible] եւ ուրախալի է այն երե– [illegible], որ բոլոր այս երկիրներուն մէջ, [illegible] տակ ծնած, սնած եւ [illegible] պատանիներ ու երի– [illegible] կուգան անդադար մտնել ա– [illegible] տակ, Թարմացնելով գայն [illegible], նոր աւիշ մացնելով անոր [illegible] մէջ:

[illegible] տարի 75 ամեակն է Հ. Յ. [illegible]թեան:

[illegible] տարիէ ի վեր քա– [illegible] եղաւ աշխարհ: Քանի՛ [illegible] կայսրութիւններ հիմնայատակ [illegible], բազմաթիւ գահեր տապա– [illegible] վարդապետութիւններ [illegible], սակայն կանգուն ու կեն– [illegible] կը մնայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

[illegible] է գաղտնիքը այս կենսունակու– [illegible]:

[illegible] ժողովուրդի անվերապահ վստա– [illegible] է ու հաւատքը հանդէպ Հ. Յ. [illegible]թեան:

[illegible] թէ ի՛նչպէս պատա– [illegible] հայրենիք մը ունեցաւ շնորհիւ [illegible]:

[illegible] կը շարունակէ հաւատամ մնալ իր [illegible] վրայ, նաեւ ազգային հա– [illegible]:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԵՊՔԵՐԸ

ՑԵՂԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

—o—

Ցեղային խախտումները եւ պայքարնե– րու հարցը սուր հանգամանք ստացած է Միացեալ Նահանգներու մէջ եւ այն տը– պաւորութիւնը կայ նաեւ որ անուղղակի կերպով, այս կացութիւնը կրնայ նպաս– տել Կոլտուաթըրի: Հարլէմի մէջ մթնո– լորտը միշտ լարուած է եւ սեւերը կը պահանջեն ոստիկանապետին հրաժարու– մը: Քաղաքապետը, որ յանկարծակի վե– րադարձած է եւրոպական իր արձակուր– դէն, յայտարարած է թէ ոչ մէկ խօսք կրնայ ըսել այդ մասին: Ճոնսընի յայ– տարարութիւններն ալ դատապարտելով «բռնութիւնն ու անկարգութիւնը» եւ յայտնելով թէ դաշնակցային քննութիւն մը պիտի բացուի, այն տպաւորութիւնը ձգած են թէ նախագահին այդ խօսքերը միայն ցուցարարներուն կը վերաբերին: Սեւ կազմակերպութիւնները սակայն ցանկ մը յանձնած էին քաղաքապետ Վակնէրի ուր տրուած են թիւերը այն ոստիկաններուն որոնք ուշադրութիւն գրաւած են իրենց կոպտութեամբ:

Հարլէմի փողոցներուն մէջ, կիները պտըտած են իրենց ձեռքն ունենալով Թերթերէն կտրուած նկարներ, ուր կը տեսնուի թէ ինչպէս ոստիկանները կը ծեծեն գետին ինկած սեւերը: Իրաց այս կացութեան մէջ կը յիշուի թէ շատ հա– ւանք չի ներշնչեր Կոլտուաթըրի «ձեն– թըլմէն'ս ակրիմընթ»ը ըստ որուն, հան– րապետական թեկնածուն տրամադիր էր նատիլ խօսելու նախագահ Ճոնսընի հետ, աւելի չսրծարծելու համար ցեղային ա– տելութիւնները: Իրականին մէջ, բացա– յայտ է որ ցեղային այդ միջադէպերն են որ ընտրուելու միակ պատեհութիւնը կրնան տալ Արիզոնայի ծերակուտակա– նին:

Ուլլասի քաշուիլը արդէն կ'ապահովէ Կոլտուաթըրի հարաւային ձայները այլեւ անոնց ձայները որոնք սարսափած են սեւ յառաջխաղացումէն:

Միւս կողմէ դժգոհութիւնը կը ծաւալի արեւելեան նահանգներու սեւ թաղերուն մէջ, փոս մը պատրաստելով Դեմոկրատ կուսակցութեան եւ սեւերուն միջեւ ինչ որ կրնայ ի վերջոյ յանգիլ սեւերու ձեռն– պահութեան ընտրութեանց առեն: Սեւե– րու ձայներու այս բացակայութիւնը կըր– նայ բաւական վնաս հասցնել Ճոնսընի:

Նկատի պէտք է առնել նաեւ որ սեւե– րու ցոյցերը ֆիզիքական վախի մթնո– լորտ մը ստեղծած են նոյնիսկ ազատա– կան ձերմակներու մօտ եւ կրնան այդ պատճառաւ Կոլտուաթըրի համար քուէ– արկել:

Օրինակ եթէ այսօր Կոլտուաթըր չունին ձայներ կրնայ ստանալ Նիւ Եորք, նոյնը չըլլար կացութիւնը Նոյեմբերին, եթէ ընտրութեանց նախօրեակին սեւերու ծայրայեղ տարրեր սարսափի մատնեն ժողովուրդը:

× Պրուքլինի մէջ բուռն խառնակու– թիւններ պատահած են: Ոստիկան մը ծանրօրէն վիրաւորած է սեւ մը: Վախ կայ որ ցոյցերու նոր ալիք մը հասնի: Վեց հոգի ալ ձերբակալուած են:

Ճոնսընի կը մնայ կարելին ընել որպէս– զի վերջ դնէ այս խառնակ կացութիւնը եւ կարենան զլուխ հանել ցեղային այս ծայրայեղ պայքարները, որոնք կը վը– տանգեն իր բարոյական հեղինակութ– ւութիւնը: Օտոռի աշխատակիցը՝ Սերժ Կոսսար անողոք պատկեր մը կը գծէ Պրուքլինի միջադէպերուն:

ՏՈՄՍԵՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՑԱՒԵՐ...

—o—

— Խնդիրք մը ունիմ...

— Ըսէ՛, տեսնեմ...

— Հօրաքրոջս ամուսինը սրճարանին – րէն ադին եկած չունի.... Իրիկուններ – րը, գործէն տուն կուգայ, պատառ մը բան կ'ուտէ եւ շիտա՛կ սրճարան կը վա– զէ...

— Շատ կը ցաւիմ...

— Ցաւիլը չի բաւեր, բան մը ընելու էք...

— Մե՞նք ինչու պիտի խառնուէինք այդ ընտանեկան վէճին... Մե՞նք ով ենք որ:

— Մեղա՛յ Աստուծոյ, դուք կուսակ – ցութիւն չէ՞ք, ազգին գործերով չէ՞ք հետաքրքրուիր...

— Բարեկա՛մ, հօրաքրոջդ ամուսնոյն պարագան ազգային գործ չէ...

— Շա՛տ ալ ազգային գործ է... Եթէ այդ մարդը սասնկ շարունակէ նէ ընտա– նիքը պիտի քայքայուի, այսինքն հօրա– քոյրս գլուխը պիտի առնէ երթայ... Հայ ընտանիք մը պակաս պիտի ունենանք... Ազգը պիտի տուժէ... Ուրեմն, սակա ձեր օրակարգին վրայ դնելու էք...

— Դժբախտաբար չենք կրնար:

— Անա՛նկ է *նա*... Երբ նառ խօսելու կարգը գայ, ամէնէն առաջ բեմ կ'ելլէք: Կուսակցութիւն չէ՛ք *մի*, ամէնքդ ալ տե– ղերնիդ մնաք... Մնաք բարով...

×

— Ցաւիս դարմանն կը փնտռեմ:

— Ո՞ր ցաւիդ... Գլո՞ւխդ կը ցաւի թէ ոտքդ...

— Ո՛չ գլուխս, ո՛չ ալ ոտքս... էրիկ մը ունիմ որ շատ խիստ, շատ բարկացոտ մարդ է... Ամէն պզտիկ բանի համար կը պոռայ, կը կանչէ... «Վա՛յ, ինչո՞ւ այս ծաղկամանը դաշնակին վրայ դրեր ես: Ինչո՞ւ այսօր լուբիա չես եփեր...» Քաշ– ուելիք բան չէ...

— Իրաւունք ունիս...

— Բան մը ընելու էք...

— Ո՞վ բան մը ընելու է...

— Դո՛ւք...

— Մենք ո՞վ ենք որ...

— Դուք ազգին ցաւերով չէ՞ք զբա – ղիր... Հապա ինչո՞ւ տանիքները ելեր էք եւ տարին տասներկու ամիս կը պարծե – նաք թէ այս ազգը փրկողը կուսակցու – թիւններն են...

— Բայց, Տիկի՛ն, ձեր ամուսնոյն կոպ– տութիւնը, անկրթութիւնը եւ ջղային տագնապները ազգային խնդիրնե՞ր են...

— Անշո՛ւշտ... Եթէ իրիկուն մըն ալ չգայ եւ ելլէ Ֆլորիտաները երթայ նէ, տուներնիս ի՞նչ կ'ըլլայ — կը քայքայ – ուի, անանկ չէ՞...

— Կը ցաւիմ, բայց մենք բան մը չենք կրնար ընել...

— Անանկ է նէ, ասկէ ետքը մի՛ ըսէք որ ազգը կառավարողը կուսակցութիւն – ներն են... Մէկը առ, միւսին զարկ, սենք մը չեն արժեր... Ցտեսութիւն...:

×

— Մեծ Պահքին հարսնիք կ'ըլլա՞յ...

— Տէր Պապային հարցուցէք...

— Ինչո՞ւ, դուք ինչի՞ս կուսակցու – թիւն էք որ սասնկ խնդիրներով չէք զբաղիր...

— Ուրիշ կարեւոր գործեր ունինք...

— Ասիկա ալ կարեւոր գործ է... Եթէ կնիկս խօսքը քալեցնէ եւ աղջկանս հարս– նիքը Մեծ Պահքին ընել տայ, տուներնիս տակնուվրայ պիտի ըլլայ եւ ազգը պիտի վնասուի...

— Շատ կը ցաւինք... Բան մը չենք կրնար ընել...

— Ես ալ շատ կը ցաւիմ որ ազգին նա– կատագիրը կուսակցութիւններուն յանձ – ներ ենք... Մնաք բարով...

×

Այս հոգեշահ պատմութիւնները պա – տահած են երէկ, կը պատահին այսօր եւ պիտի պատահին վաղն ալ՝ մեր ազգային կազմակերպութեանց գլխուն:

Որովհետեւ, մեր ազգին երեք քառոր – դին համար, կուսակցութիւն մը խոհա– նոցներէն և սրճարաններէն ալ պէտք է ներս մտնէ, որպէսզի Տանտիկին Այբին լուբիա եփել տայ, եւ Տանտիկին Բենին ամուսինն ալ սրճարաններէն տուն վերա– դարձնէ ազգին ապագան ապահովելու համար...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

«Բուռ մը Տոմս»

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարաց Խորհուրդը ջնջեց Հայրենադարձներու Նախարարու– թիւնը եւ Թօքիոյի դեսպան նշանակեց նախարար Միսոֆը: Ալժերիայէն ներ– գաղթողները այլեւս Ներքին Նախարա– րութենէն կախում պիտի ունենան:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ վերջացած է թուրք, պարսիկ եւ փաքիստանցի ղեկավարներու ժողովը: Երեք պետութիւնները համա– ձայնած են գործակցութեան ծրագրի մը շուրջ որ կը նախատեսէ գլխաւորաբար տնտեսական փոխանակութիւններ, օ– դանաւային գիծերու հաստատում եւ մերձաւոր համաձայնութեան մը սարքա– գրութիւնը զբօսաշրջիկութիւնը աւելցնե– լու համար:

ՅՈՐԴԱՆԱՆ ճանչցաւ Եմէնի հանրապե– տութիւնը: Նախարարաց Խորհուրդի այս որոշումը վաւերացուած է արքայական հրովարտակով:

ԱՃՈՒՊՔԷՅ պիտի տեսնուի փարչապետ Էրհարտի հետ երեքշաբթի օր եւ յաջորդ օրը, Միւնիխի մէջ ընդունուի Եոզէֆ Շթրաուսի կողմէ: Ծանօթ է որ քանի մը օր է Խրուշչեւի փեսան գտնուած բրած էր որ ընդունուի Էրհարտի կողմէ: Անուղէյ այցելած է Բոնի գործատունը:

ԺԵՐԱՐ ԱՅՐԱՆՃԵԱՆ (Այրա՞մճեան) վիրաւորուած է առջի օր Սէն–Թրոփէզի բացին, երբ կը լողար եւ ֆրիսթ–բրաֆթ մը դէպի իրեն կուգար: Անմիջապէս սուզուած է եւ կեանքը փրկած, միայն վիրաւորուած է պտուտակէն: 14 տարե– կան է եւ գաւակը Սէն–Թրոփէզի Լա Լի– ֆորն գիշերաքոյնին տիրոջ:

ՓՐԱՒՏԱ կը գրէ թէ Քենըտիի սպա – նութիւնը ուզուած էր ծայրայեղներու կողմէ եւ Կոլտուաթըրը կը նմանցնէ Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի:

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ երկու համայնքները կը շարունակեն ուժեր համախմբել: Կզզին տաք կէտն է՝ Մանսուրա:

ԱԼՄԱ–ԱԹԱՅԻ (Ղազախստան) մէջ «կրօնաքաղաքական» աղանդի մը պետերը տաժանակիր աշխատանքի դատապար – տուած են: Ըստ Թերթին, սանոք կ'ըսէին թէ խորհրդային իշխանութիւնը Նեռի կրօնքն է եւ կը հրահրէին իրենց անդամ– ները որ չաշխատին եւ հեռու մնան խոր– հրդային հաստատութիւններէն:

ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ
— ՊԱՐՍԿԵՐԷՆ —

ԽՄԲ.— «Թովմասեան Եղբայրներու Գրական Ֆոնդը», որ հիմնուած է Թեհրանի մէջ, վերջերս հրատարակեց Գրիգոր Զօհրապի նորավէպերէն հատընտիր տասնեւեօթը կտոր, պարսկերէն լեզուով, Ալբերտ Բեռնարդի թարգմանութեամբ:

Պարսիկ մտաւորականներուն համար վայելք մը դարձած է Զօհրապի գործը: Իրանի ընտրանին մեծ գնահատանքով կը խօսի այս գործին մասին:

Թեհրանի «Ալիք»էն կը քաղենք պարսիկ մտաւորականներուն տպաւորութիւնները.—

Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ Տոքթ. Ռեզազադէ Շաֆաղ (ծերակուտական, գրագէտ եւ բանասէր).—

Թովմասեան ֆոնդի ձեռնարկը իրապէս ամէն տեսակէտից ողջունելի է, որով պարսկախօս Իրանցիներին ծանօթացրել է Հայ հայրենակիցների արուեստի ու գրականութեան գանձարանի հետ:

Ֆոնդի գործունէութեան առաջին արդիւնքը «Տասնեւեօթ Նորավէպեր»ն է, յատկանշիչ մի օրինակ, որ թարգմանուել է սահուն եւ անթերի պարսկերէնով եւ այդ գործը յատկապէս արժէքաւորում է թէ՛ գրական ոճի, թէ՛ իմաստի եւ թէ՛ մարդկային հոգեկան աշխարհի վիճակների ցուցադրմամբ:

Սրտագին զգացումներով յաջողութիւն եմ մաղթում Յանձնախմբին՝ Իրանցիներին միմեանց ծանօթացնելու եւ մերձեցման մարզում տարած աշխատանքների համար:

Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ Տոքթ. Մոհամմատ Շահիար (իրաւաբան եւ հրապարակագիր).—

Եղբ. Թովմասեանների Գրական Յանձնախմբին,

Խորին շնորհակալութիւն եմ յայտնում, որ ինձ էք ուղարկել Գրիգոր Զօհրապի «Տասնեւեօթը Նորավէպեր»ի գիրքը՝ Ալբերդ Բեռնարդու գեղեցիկ պարսկերէն թարգմանութեամբ:

Գիրքը կարդացի ուշադրութեամբ եւ հետաքրքրութեամբ. յարգոյ Յանձնախմբի ձեռնարկը, ծանօթացնել Գրիգոր Զօհրապի պէս կարող եւ իրատես մի հեղինակի, արժէքաւոր ծառայութիւն է մշակոյթի ու գրականութեան մարզերում:

Զօհրապի ներկայացրած պատկերները արտայայտութիւնն են մի նուրբ ու զգայուն հոգու, որոնք միաժամանակ բնական են եւ իրական: Արձակագրութեան այս ոճը, որ այսօր աշխարհի գրականութեան բարեկամների հետաքրքրութեան առարկան է համարւում՝ այն ժամանակաշրջանում երբ Զօհրապը կիրառում էր նրան իր գործերում, հազուագիւտ էր արեւելեան ժողովրդների մէջ: Կէս դար առաջ արեւելեան արձակ գրականութիւնը լցուն էր արտառոց բառերով, բռնազբօսիկ ոճերով ու մտքերով: Զօհրապը սակայն իր պատկերների մէջ մարդկանց մտածելակերպն ու առօրեայ կեանքը ներկայացնում է ամենայն պարզութեամբ, անվերապահութեամբ ու անկեղծութեամբ:

Զօհրապն իր առողջ ու վերլուծող մտքով քննարկում է մարդկային եսասիրութիւնը, կարիքն ու ագահութիւնը, կեղծիքն ու խարէութիւնը եւ թղթի վրայ է բերում ինչ որ ընկալում էր իր զգայուն հոգին:

Նրա բոլոր նորավէպերը գրաւիչ եւ զգայացունց են յատկապէս իր վերջի [illegible]պետութիւնը մեծապէս աւելացնում է նրանց հետաքրքրականութիւնը: Սակայն իր նորավէպերի մէջ «Թեֆարիկ»ը եւ «Կարծեմ թէ»ն միւսներից աւելի գեղեցիկ ու հոգեցունց են: Ես մի քանի անգամ կարդացի այդ երկու պատմուածքները ու ամէն անգամին աւելի հաճոյք ստացայ քան նախորդ անգամներին:

Յոյս ունեմ, որ Թովմասեան եղբայրների Գրական Յանձնախումբը ուրիշ քայլեր եւս կը վերցնի այս ուղղութեամբ եւ «Տասնեւեօթը Նորավէպեր»ի նման այլ նմոյշներ կը բերի մշակոյթի անդաստանին եւ հայ եղբայրների տաղանդը աւելի կը ներկայացնի Իրանի ժողովրդին:

Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ Մահմուդ Սարշար (Իրաւաբանական Միութեան փոխնախագահ).—

Շնորհակալութիւն եմ յայտնում ձեր գրութեան համար, որի մէջ ներփակուած էր Յանձնախմբի առաջին հրատարակութիւնը՝ հայ ականաւոր մտաւորական Գրիգոր Զօհրապի հեղինակած եւ Ալբերդ Բեռնարդու թարգմանած «Տասնեւեօթը Նորավէպեր» գիրքը: Ստորեւ ձեր ուշադրութեան եմ յանձնում իմ տպաւորութիւններս այդ գրքի մասին:

Հայ իրապաշտ հեղինակի գործի ուշադիր ընթերցումից յետոյ, յանգեցի այն համոզման, որ նա ուշադրութեամբ քննութեան է առել մարդկային կեանքը եւ ներկայացրել նրա զանազան մասերը՝ վերցրած հասարակական կեանքի թատերաբեմից եւ վերլուծել է հասարակութեան վերիվայրումներն ու հակասութիւնները: Գեղեցիկ ու սահուն գրչով, որն իր տեսակի մէջ հազուագիւտ է: Նա նկարագրել է բնութիւնն ու պատկերաւորել է մարդկային բնազդները այնպէս՝ ինչպէս յիշատակուել է գրքի նախաբանի մէջ: Հեղինակի շաղախում եղած այս առաւելութիւնների մի մասը վերաբերում է իր գործին ու արհեստին, որ իրաւաբանութիւնն ու իրաւունքի պաշտպանութիւնն էր, եւ արդարեւ նրա սէրն ու հետաքրքրութիւնը իրաւաբանութեան հանդէպ, ձեռք բերած փորձառութիւններն այդ ուղղութեամբ եւ հասարակութեան հոգեբանութեան ու մտայնութեան ճանաչման կարողութիւնը, խոշոր դեր է ունեցել այդ գործերի հեղինակման մէջ:

Անցնող տարիներում կատարած ուսումնասիրութիւններիս բերումով՝ շատ ու քիչ ծանօթութիւն եմ ձեռք բերել հայ ժողովրդի պատմութեան ու գրականութեան մասին եւ գտել եմ, որ հայ լեզուն ու գրականութիւնը ունի շատ հին պատմութիւն, հինաւուրց արմատներ և պատմական մեծ անցեալ, որ տարիների ու դարերի հոլովոյթի ընթացքին՝ շնորհիւ այդ ժողովրդի մտաւորականներու ուշադրութեան եւ հետաքրքրութեան, անցել է դէպի զարգացում ու կատարելագործում, այնպէս որ այսօր գտւում է քաղաքակիրթ աշխարհի փայլուն գրականութեան շարքում եւ այս երկարատեւ պատմութեան ժամանակաշրջանում տուել է տաղանդաւոր անհատներ թէ՛ գիտութեան տարբեր բնագաւառներում եւ թէ՛ արուեստի տարբեր ճիւղերի մէջ ինչպէս՝ գրականութիւն, նկարչութիւն, երաժշտութիւն եւայլն, որոնք այդ ժողովրդի պարծանքը համարուելով՝ նրա հնամեայ արուեստին ու գրականութեան փայլ եւ շքեղանք են տուել:

Հայ ժողովուրդը հնագոյն դարերից եւ իր գրաւոր պատմութեան նախնական շրջաններից ի վեր մշտապէս հանդիպել է Իրանի արքաների ու այս երկրի ղեկավարների սիրալիր ու հովանաւորող վերաբերմունքին եւ Սասանեան տոհմի թագաւորութեան օրօք, հայ իշխանուհիներից մէկը այս բարեացակամ յարաբերութիւնների բերումով դարձել էր Խոսրով Փարուիզ արքայի թագուհին: Իսլամական շրջանից յետոյ եւս, մանաւանդ Սաֆաւիների թագաւորութեան ժամանակ եւ յատկապէս Շահ Աբբաս արքայի օրօք, այս ժողովուրդը մեծապէս հանդիպել է այդ արդարադատ արքայի սատնջական վերաբերմունքին, եւ նրանք որոնք բնակութիւն հաստատեցին Իրանի հողի վրայ այս երկրի ժողովրդի այլ անհատների նման օգտուեցին հասարակական բոլոր իրաւունքներից, մի դրութիւն, որ շարունակուել է մինչեւ այսօր եւ այս բովանդակ ժամանակաշրջանին տեւականօրէն զանուել են Իրանի թագաւորների սիրոյ եւ բարեացակամութեան ներքոյ ու նրանք էլ սահմանադրութեան օրերին, ոչ մի ծառայութիւն ու զոհաբերութիւն չեն խնայել ազատութեան ճանապարհին եւ այդ պատճառներով է, որ այսօր Իրանի խիկական համայնքի մէջ եւ ամբողջ ժողովրդի շարքին վայելում են հասարակական բոլոր իրաւունքները եւ ունեն իրենց ներկայացուցիչները այս երկրի օրէնսդիր իշխանութեան մէջ ու մասնակցում են մեր ճակատագիրը անօրինելու գործում:

Հայ ժողովրդի մեծ մտաւորականների, պատմաբանների ու լեզուաբանների գործերն ու մտքերը՝ այսօր խոշոր նիւթ է մատակարարել պատմագէտներին ու բանաստեղծներին ինչպէս համբաւաւոր [illegible]նացին, որի խօսքին են դիմում թէ պարսկական եւ թէ եւրոպական ժողովուրդների հնագոյն պատմութեան հետազօտողները:

Նախորդ դարին այս ժողովրդի մեծագոյն գրողն ու բանաստեղծը՝ Նալբանդեան անունով իրապէս իր դարու անուանի գրողներից է եղել: Ժամանակակից դարում մի շարք այլ գրողներ ինչպէս օրինակ Աւետիք Իսահակեան եւ յատկապէս պարսկական գրականութեան ծանօթացման մարզում Մելիքեանը, Յովհաննէս Խան Մասեհեան (Մասեհեան), Միրզայեան եւ նրանց նմանները՝ խոշոր դեր են ունեցել մշակոյթի եւ գրականութեան պատմութեան մէջ: Նոյնպէս արհեստի ու արուեստի ճիւղերում՝ մեր հայրենիքի արդիւնաբերական բարեկարգման ազդակներից մէկը իրապէս Հայերն են եղել:

Իրապաշտ գրող՝ Գրիգոր Զօհրապի գործերի ընթերցանութեամբ այսքան [illegible] եմ առել ձեզ, որ այդ գրքին [illegible] ու շուք տալու մի այլ պատճառն էլ [illegible] սահուն եւ անթերի թարգմանութիւնն է, որ անկասկած ընթերցողների յատուկ [illegible] ուշադրութեան պիտի արժանանայ եւ [illegible] շատ շնորհակալ եմ այդ գրքի պարսկերէն թարգմանիչ Բեռնարդից եւ [illegible] եմ որ ձեր Գրական Ֆոնդի հիմնադիրներն ու թարգմանիչը մշտապէս յաջողութիւն կ'արձանագրեն մշակոյթի եւ հասարակական գործունէութեան ճանապարհին:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱՁԵՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սահմանադրութեան համաձայն նախագահը վերընտրելի չէր: Նափոլէոն կ'ուզէր վերընտրուիլ, ուստի կ'առաջարկէր սահմանադրութեան փոփոխութիւն: Երեսփոխանական ժողովը կը մերժէր: Նափոլէոն պետական հարուածով կը լուծէր ժողովը:

Կայսրութեան անկումով Ֆրանսա կը դառնար Երրորդ Հանրապետութիւն, կը կազմուէին երկու ժողովներ, մէկը ժողովրդական, միւսը [illegible] երեսփոխանական ժողով եւ ծերակոյտ: Նախագահը կ'ընտրէր նախարարները: Նախագահը կրնար լուծել երեսփոխանական ժողովը ծերակոյտի հաւանութեամբ: Նախագահին ստորագրութեան կողքին պէտք ստորագրէր պատասխանատու նախարարը: Երեսփոխանական ժողովը կը մերժէր վստահութիւնը նախարարութեան, որ պարտաւոր էր հրա[illegible]

ԱՂԹԱՄԱՐ
ԴԱՐԵՐՈՒ ՄԷՋԷՆ

Այս վերջին տարիներուն՝ Աղթամար շատ խօսեցնել տուաւ իր վրայ, — իր պատմութեան, աշխարհագրական իր դիրքին, ճարտարապետական իր հրաշալիքներուն մասին: Եւրոպական մամուլը քանիցս արձագանգներ տուաւ ճանապարհորդներու եւ արուեստի մասնագէտներու տպաւորութեանց: Թուրքերն ալ արթնցան, սկսան հետաքրքրութիւն ցոյց տալ հայկական այս ժառանգութեանց մասին: Եւ այս առթիւ կը գրեն. «Թուրքիոյ Արեւելեան նահանգները (Յառաջ.— *Հայկական բնաշխարհը) հարուստ են պատմական հարստութիւններով, ինչպէս Աղթամարի վանքն ու եկեղեցին, կամ Անիի քաղաքը իր բազմաթիւ եկեղեցիներով, ամէն մէկը ճարտարապետական գեղեցիկ կոթողներ, — այս ամէնքը կը կազմեն զբօսաշրջիկներու հետաքրքրութեան եւ տարադրամի անսպառ աղբիւր»: Թուրք կառավարութիւնը կ'աշխատի օգտագործել այս պարագան, ու թրքական թերթերը արդէն սկսած են նկարագրել հայ արուեստին կոթողները՝ աշխարհագրական գիրքով:*

Ինչ որ լոյս կը տեսնէ եւրոպական թէ թրքական մամուլին մէջ, կը հետաքրքրէ նաեւ մեզ: Եւ ինչպէս քանիցս տուած ենք նկարագրութիւններ Աղթամարի հայկական հին սրբավայրերուն մասին, ճանչնալու համար մեր ընթերցողներուն ծանօթութիւնը ազգային այս ժառանգութեանց վերաբերեալ տպաւորութիւններով՝ այսօր կը հրատարակենք այս յօդուածաշարքը, որու մէջ որոշ կէտեր կարօտ են սրբագրութեան՝ քաղուած ըլլալով «երկրորդ» աղբիւրէ մը, նուազ վստահելի:

ԽՄԲ.

×

Քրիստոսի 914 *թուականին Հայոց Գագիկ թագաւորը, Վասպուրականի մէջ, պաշտպան արուեստներու, կ'որոշէ ընծայաբերութիւն մը ընել Աստուծոյ:*

Այս նպատակով, «գիտնական եւ շատ ճարպիկ մարդէ» մը, ճարտարապետ Մանուէլէն՝ կ'ուզէ որ մայր եկեղեցիի մը շինութեան ձեռնարկէ Աղթամար կղզեակին վրայ, որ չորս քմ. հեռու կը գտնուի Վանայ ծովուն ափերէն, ծովու մակերեւէն 1720 *մեթր բարձր, Վասպուրականի հայկական թագաւորութեան մէջ: Շրջակայքի դաշտանկարը տպաւորիչ է իր պարզութեամբ, բուսականութիւնը՝ ցանցառ, լճին ջուրերը օշնանով* (սոտա) *ծանրաբեռնուած, թափանցիկ եւ աղուլ:* (ԽՄԲ.— Վանայ ծովը օշնան չի պարունակեր, այլ՝ բորակ):

852 *թուականին, Պաղտատի արաբական կայսրութեան խալիֆան, ձանձրացած իր հայ հպատակներուն մշտնջենական դիմադարձութիւններէն (Հայերը մերթ Բիւզանդիոնի հետ կը դաշնակցէին իրեն դէմ, մերթ իրեն հետ՝ ընդդէմ Բիւզանդիոնի), Հայաստանի թագաւորութեան դէմ կը ղրկէ իր ռազմիկներէն երկու հարիւր հազար հոգի, որոնք կը ճզմեն Հայերը, քարուքանդ կ'ընեն քաղաքներն ու գիւղերը: Այս աննախընթաց աղէտը պատճառ եղած է թագաւորութեան վերածնունդին:*

885*ին հիմնուած է Բագրատունեաց հարստութիւնը, որ մօտաւորապէս երկու դար իշխանավարած ու Անիի հայկական թագաւորութիւնը իր փառքի գագաթնակէտին հասցուցած է:*

Այլեւս Բիւզանդիոնի կայսրը եւ Պաղտատի խալիֆան դիւանագիտական մրցակցութեան կը ձեռնարկեն՝ գրաւելու համար իրենց փոխադարձ գերիշխանութիւնը Հայաստանի վրայ: Այսպէս, երկու առաջին հայ արքաները երկու անգամ թագ կը ստանան Պաղտատի խալիֆային ձեռքէն նախ, յետոյ Բիւզանդիոնի կայսեր ձեռքէն...: Դիւանագիտական զարմանալի խեղկատակութիւն մը:

Վասպուրականի (Վանայ լճին շրջան) Արծրունեաց հայ իշխանները՝ երբ կը դաւաճանեն իրենց թագաւորին, իրենց դրուժանութեան իբրեւ վարձատրութիւն Հայաստանի թագը կը ստանան իրենց արաբ զինակիցներէն, եւ քանի մը տարի ետք կը կորսնցնեն այդ թագը: Արաբներու [illegible] ծնաւ Հայաստանի առաջին [illegible] Վասպուրականի Արծրունեաց թագաւորութիւնը: Բագրատունիները, իրենց կողմէ, 962*ին մայրաքաղաք փոխելով՝ Անիի հայկական թագաւորութեան ոսկեդարին բացումը կը կատարեն:*

921*ին, ճարտարապետ Մանուէլ կ'աւարտէ Սուրբ Խաչ եկեղեցին [illegible] կազմին ուր թագաւորը ընդունած էր:*

Երբ Գագիկ թագաւորը կղզի [illegible] կու գայ, մայր եկեղեցին իրեն կը ներկայանայ յունական խաչի ձեւով կերտ[illegible] կառուցած յատակագիծի մը համաձայն: [illegible] սամուտները ծածկուած են գմբէթով մը, որ կը նստի տասնըչորս անհաւասար [illegible] մերով սիւնախումբի մը վրայ: [illegible] բրգաձեւ է: Ս. Խաչ եկեղեցւոյ [illegible] չափերն են 15.40 *մեթր երկայնութիւն,* 12.60 *մեթր լայնք եւ չորս [illegible] բարձրութիւն:*

Գագիկ աւելի կը մօտենայ եւ կը [illegible] նէ գեղեցիկ հարթաքանդակներ:

(Շար. — 1)

…: Երբ ժողովը նախագահին դէմ
էր, կը լուծէր ժողովը եւ նոր ընտրու-
թիւն կը կատարէր, բայց ստիպուած էր
…ծամասնութեան որոշումներն ընդու-
նիլ, վարչապետութիւնը յանձնել մեծա-
մասնութեան պատկանող երեսփոխանի
մը, պարտաւոր էր ընդունիլ ժողովին
…հրացումները, նախագահը անուանա-
կան իշխանութիւն մը ունէր:
Ֆրանսայի օրինակին հետեւելով, Եւ-
րոպայի ազգայնական եւ յեղափոխական
շարժումներուն տեղի տալով՝ Փիեմոն-
թէի Քարլօ Ալպերթօ Թագաւորն ալ սահ-
մանադրական կանոնադրութիւն մը հրա-
պարակեց, որուն համաձայն կառավա-
րութեան անդամները « Թագաւորին նա-
խարարներն » էին, Թագաւորէն նշանակ-
ուած, Թագաւորէն պաշտօնազուրկ ե-
…: Դահլիճը պատասխանատու էր Թա-
գաւորին, յետոյ պիտի ըլլար «խորհրդա-
րանական կառավարութիւն» մը: Սահմա-
նադրութիւնը պիտի հաշտեցնէր միա-
պետութիւնը ժողովուրդին վեհապետու-
թեան հետ: Ընտրութեան ծաւալումով,
…կական միութեամբ, խորհրդարանը
աւելի իրաւասութիւններ պիտի ունենար
եւ կառավարութիւնը պատասխանատու
պիտի ըլլար խորհրդարանին, որուն վըս-
տահութեամբ պիտի վարէր Գործադիր
իշխանութիւնը, անվստահութեամբ հը-
րաժարականը պիտի ներկայացնէր Թա-
գաւորին:
Արեւմտեան բոլոր միապետական եր-
կիրներ կ'որդեգրեն խորհրդարանական
դրութիւնը, ժողովուրդին վեհապետու-
թիւնը:
Յեղափոխութիւնը ծնունդ տուաւ կու-
սակցութիւններու,
Մոթեսքիէօ 1748ին, Թոքվիլ 1835ին
կը խօսին կուսակցութեանց մասին: Ընդ-
հանուր քուէարկութեան շնորհիւ կը կազ-
մուին կուսակցութիւնները որոշ ծրա-
գիրներու գործադրութիւնը ապահովելու
համար: Ջինները կ'արգիլէին խմբակցու-
թիւններու կազմութիւնը, որովհետեւ
…կային Fլանիներ կազմել խմբակցու-
թեանց շահերը վեր դասելով հանրային
շահերէն, հանրութիւնը շահագործելու
կը ձգտէին:
Լորտ Պրայս, Մոսքա, ընկերաբան Փա-
րեթօ, գերման մեծ ընկերաբան Մաքս
Վեպէր ուսումնասիրեցին կուսակցու-
թեանց դերը, բազմացումին հետեւան-
քով մեծամասնութեան մը կազմութեան
անկարելիութիւնը, խորհրդարանական
…թեանքի այլասերումը: Տեսականօրէն ան-
հատական ազատութիւն, խղճի ազատու-
թիւն կ'ընդունուի, քուէարկութիւնը
գաղտնի պիտի ըլլայ, իրականութեան
մէջ կուսակցութիւնը կը կաշկանդէ ան-
հատին ազատութիւնը՝ կարգապահու-
թեան պարտադրելով: Կուսակցութեան
մէջ ալ կը կազմուի ինքնակալութիւն մը,
որ կը ղեկավարէ կուսակցութիւնը եւ կը
…կողմ իշխանութեան:
Դրապաշտութեան հիմնադիրը՝ Օկիւստ
Քոնթ, կը քննադատէ ժողովուրդին վե-
հապետութիւնը, որովհետեւ ճնշող միա-
թիւքականութիւն մըն էր, հաւասարու-
թիւնը ստախօսութիւն մը: Ժողովրդա-
վարութիւնը կը քաջալերէր անձեռնհա-
սութիւնը: Ընդհանուր քուէարկութեամբ
կը հաստատուէր մեծամասնութեան բըռ-
նակալութիւնը, անպատասխանատու
վարչութիւն մը: Օրէնսդիր եւ գործա-
դիր իշխանութիւնները ստանձնելու էին
ձեռնհաս անձեր, ուղղակի պատասխանա-
տու երկրին առջեւ: « Երեսփոխանութիւ-
նը ապականութեան վարչաձեւն էր, ուր
բռնակալութիւնը ամէն տեղ է, իսկ պա-
տասխանատուութիւնը ոչ մէկ տեղ »:
Ընտրական սկզբունքը կ'ընդունի, որ
ընտրողները մաքի որոշ հասունութիւն
ունին՝ գնահատելու համար ընտրելինե-
րու արժէքն ու սկզբունքները: Ասիկա կը
պակսի ամէն երկրի մէջ, կը պակսի նաեւ
ընտրողներու թիւը, քուէարկութեան
մասնակցողներու թիւը երբեմն մեծա-
մասնութիւն կը կազմէ: Փոքրամասնու-
թիւն մը կը քուէարկէ, փոքրամասնու-
թիւն մը կը կառավարէ, կառավարու-
թիւնը ժողովրդային չէ, մեծամասնական
չէ:
Քուէարկողները կուսակցական կար-
գապահութեամբ կը մօտենան քուէատու-
փին: Ամէնաբար տարրը հրապարակէն կը
վանէ անպաճոյ տարրը, որ միայն կրնայ
մրցանակ ընկերութեան բարդ կեանքը,
պահանջները: Ժողովներն ալ այլասերը
են, ներքին համաձայնութիւններ կարելի
չէ, կը կազմալուծեն ժողովներու գոր-
ծունէութիւնը:
Ասիկէ ժողովրդավարութեան հիւան-
դութիւնը, կառավարական յաճախակի,
տագնապները, մենատիրութիւններու ե-
րեւումը:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«ԼԵՌՆԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻ»: Վախթանգ Անանեանի անունը մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ արտասահմանի մէջ: Արդարեւ, հայրենի բնաշխարհին լաւ ծանօթ գրագէտը իր պատմելու պարզ եւ հմուտ ձիրքով կը գերէ ընթերցողը: Ներկայ հատորը հատընտիր մըն է, որ կ'ընդգրկէ հեղինակին մօտաւորապէս 150 փոքր ծաւալի գործերը՝ պատմուածքներ՝ ակնարկներ, ճամբորդական տպաւորութիւններ, յուշագրութիւններ: Անոնց կարեւոր մէկ մասը լոյս տեսած են նաեւ անգլերէն, պենկալերէն, հնդկերէն, արաբերէն, ճափոներէն, չինարէն, ռումաներէն եւ լեհերէն լեզուներով:

ՇԷՅՔՍՓԻՐ, « ԸՆՏԻՐ ԵՐԿԵՐ ». — Անգլիացի թատերագիրին ծննդեան 400-ամեակին առթիւ Հայաստանի պետական հրատարակչականը ծրագրած է հրատարակել աշխարհահռչակ թատերագիրին երկերը երկու հատորով: Լոյս տեսած է առաջին հատորը, որուն մէջ կան Շէյքսփիրի թատերգութիւններէն վեցը՝ «Համլէթ», «Օթէլլօ», «Մակպէթ», «Վենետիկի վաճառականը» (Յովհաննէս Մասեհեանի թարգմանութեամբ), «Լիր Արքայ», «Ռոմէօ և Ժիւլիէթ» (Խաչիկ Դաշտենցի թարգմանութեամբ):

Ծանօթագրութիւնները կազմուած են անգլերէն, ռուսերէն եւ հայերէն հրատարակութիւններուն հիման վրայ: Գիրքը ձեւաւորած է նկարիչ Ա. Պետրոսեան:

« ՍՏԵՓԱՆ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ ». — Ռուբէն Պարսամեանի այս աշխատութիւնը նըւիրուած է հայ ականաւոր դիմանկարիչ Ստեփան Աղաջանեանի ծննդեան հարիւրամեակին: Այս մենագրութեան հեղինակը վեր հանած է նկարիչին արուեստին գաղափարական բովանդակութիւնը, ակունքներն եւ զարգացման օրինաչափութիւնները:

Գիրքին մէջ զետեղուած են Աղաջանեանի 16 դիմանկարներուն վերարտադրութիւնները: Առաջին էջին վրայ տպագրուած է հայ դասական նկարիչին գունաւոր դիմանկարը՝ Մարտիրոս Սարեանի յաջող գործերէն մէկը:

« ԵՐԿԵՐ ԵՒ ԿԵՐՊԱՐՆԵՐ ». — Այս հատորին մէջ ամփոփուած են գրականագէտ Լեւոն Հախվերդեանի վերջին տարիներու գրած յօդուածները: Առանձմէ չորսը նուիրուած են հայ գրականութեան դասական ներկայացուցիչներուն՝ Թումանեան, Զարենց, Դեմիրճեան, Բակունց:

«Սիրանոյշի արուեստի ազգային հիմքը» եւ «Հրաչեայ Ներսիսեան» յօդուածներով քննադատը կ'անդրադառնայ թատերական արուեստին այդ ծանօթ դէմքերուն: Հեղինակը կը շօշափէ նաեւ ժամանակակից գրականութեան կարգ մը երեւոյթները:

« ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԼԻՄԱՆ ». — Աշխէն Ներսիսեանի այս գործը կ'ամփոփէ 1885-1963 ժամանակաշրջանի օդերեւութաբանական կայաններուն արձանագրած տուեալները:

« Հայաստանի Կլիման » աղիւսակներով եւ մասնագիտական քարտէսներով հարուստ, լուրջ գիտական աշխատութիւն մըն է, որ կրնայ հետաքրքրել նաեւ ընթերցող լայն հասարակութիւնը:

« ՊԱՏՈՒԻՐԵՑԻՆ ՅԱՆՁՆԵԼ ՁԵԶ ». — Խորհրդային կարգերու ամէնէն մռայլ եւ դժուար տարիներուն նուիրուած են Մ. Արմէնի 28 պատմուածքները, որոնք ամփոփուած են այս հատորին մէջ: Այդ պատմուածքներէն մէկ քանին մամուլի միջոցաւ արդէն արժանացած են մեր ընթերցողներուն բարձր գնահատանքին:

Գիրքին վերջին բաժինին մէջ զետեղուած է հեղինակին «Ժիրայր Գլենց» վէպին առաջին մասը, որ նոյնպէս նուիրուած է այդ մռայլ տարիներուն: Վէպը ամբողջութեամբ լոյս կը տեսնէ առանձին:

« ԵՐԿԵՐ ». — Ակսել Բակունցի երկերուն այս հրատարակութեան առաջին հատորը կազմած եւ խմբագրած է Ս. Պալյան: «Սեւ ցելերի սերմնացանը», «Անձրեւ» եւ «Եղբայրութեան ընկուզենիները» գիրքերը:

« Զանազան պատմուածքներ » խորագրին տակ հաւաքուած են 1924 թուականէն մինչեւ 1933 թ. Բակունցի գրած կարգ մը պատմուածքները: Հատորին վերջին մասին մէջ ընթերցողը կրնայ ծանօթանալ Ա. Բակունցի ակնարկներուն, որոնք հիմնականին մէջ նուիրուած են գիւղական կեանքին:

ՄԱԼԱՒԻ

ԱՓՐԻԿԷԻ 35ՐԴ ՆՈՐ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեթէ տասը տարի տեւող յուզումնալի կեանք մը ունենալէ ետք Ռոտեզիա — Նիասալանտ դաշնակցութիւնը քայքայեցաւ: Անոր տեղ ծնունդ առին երեք նոր պետութիւններ, որոնցմէ մէկը՝ նախկին Նիասալանտը — այժմեան Մալաւին — անցեալ շաբաթ ստացաւ իր պետական անկախութիւնը: Գտնուելով Նիասա լիճին երկայնքին, Եւրոպացիները զայն կոչեցին Նիասալանտ ու իրենց գերիշխանութեան տակ պահեցին մօտ 75 տարի: Սկզբնական շրջանին իբրեւ սեփականութիւն Հարաւ-Ափրիկեան ընկերութեան, 1893ին Նիասալանտ կ'անցնի անգլիական խնամակալութեան ներքեւ եւ 1953ին կը դառնայ անդամ Ռոտեզիա-Նիասալանտ Դաշնակցութեան:

Մալաւի կը գտնուի Ափրիկէի հարաւը: Ան սահմանակից է Ռոտեզիայի, Զամպիայի, Թանկանիքայի եւ Մոզամպիքի:

Երկրին ընդհանուր տարածութիւնն է 117.498 քառ. քիլոմեթր, ուր կ'ապրին մօտ 3 միլիոն հոգի:

Մայրաքաղաքն է Զոմպա, որ ունի 11 հազար բնակիչ: Մալաւիի բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը պատկանի Պանթու ցեղախումբին:

Ի տարբերութիւն նախկին Դաշնակցութեան անդամ Հիւսիսային եւ Հարաւային Ռոտեզիաներուն, որոնց ընդերքը հարուստ է զանազան հանքերով, Մալաւի առաւելապէս գիւղատնտեսական երկիր մըն է: Այստեղ կը մշակուին թէյ, սուրճ, բամպակ, ծխախոտ, եգիպտացորեն եւն.:

Թ. Ա. Թ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (151)

ԽՈՐԴԵԴԱՆ

— Որտեղ էր պահում:
— Իր հրացանի խողակոթի մէջ: Զմռ… նրա խնդիրքը կատարել, — պատմեց Ասատուրը:
— Անձամբ կը յանձնեմ վեհափառին:
…քեր գաղարեց յետոյ նրանք Թարդ… վանքի դուռը դրեցին եղան մէջ…, ծածկեցին վերմակով, ամուր կապ… ին եւ ճանապարհ ընկան:
…դնում էին առջեւից, իսկ …ւից գալիս էր կանանց խումբը: Բա… էր մանուկ: Ոսկեհատը նստ… շարժում էր իր հաստ շիվերը, …երեմն կանգնելով եւ այս կամ այն գետ… …ը կամ բանջարը ձեռքի ակիշով …իլով ճանապարհի եզրից: Նա եւ Աղ…թը, մինչեւ Անի հասնելը, արդէն մէկ… …ով գուլպայ էին գործել տղա…մարդկանց համար: Վերջին երկու զոյգը …ւ աւարտել էին Միջնաբերդի փոս…ներին նստած:
…ճանապարհի եզրին կանգնած էր մի կիսակործան մենաւոր եկեղեցի:
— Ի՞նչ վանք է, — հարցրեց Սահփանը:
— Հովուի մատուռը կը լինի, — պատասխանեց Դաշտադէմցի Գէորգը, որ լաւ գիտէր Անի քաղաքի պատմութիւնը:
— Ինչո՞ւ է պարիսպներից դուրս շինուած:
— Հին պատմութիւն է, — ասաց նա եւ ճանապարհը հաճելի դարձնելու համար, պատմեց այդ հոյակապ տաճարի կառուցման գեղեցիկ լեգենդը:
Այն ժամանակ, ուր Անին ծաղկած էր, սարերում ապրում էր մի ծեր հովիւ, որ միայն տարին մէկ անգամ էր գալիս քաղաք աղօթելու, — ասաց Գէորգը:
Մի կիրակի նա քաղաք հասաւ այն ժամանակ, երբ բոլոր եկեղեցիները ողողուած էին կանթեղների լոյսով եւ լըփլեցուն՝ աղօթողների բազմութեամբ: Մէկ տաճարից միւսն անցաւ, բայց չկարողացաւ ներս մտնել:
Սաստիկ տխրեց ծերունին եւ ճանապարհի մէջտեղ կանգնած արտասուեց:
Սատուօտեան ժամերգութիւնն աւարտեց: Տաճարներից դուրս թափուեցին հարուստ քաղաքացիք եւ տեսնելով հովուի վրայ ուշադրութիւն դարձնելու՝ ցրուեցին տները:
— Ինչո՞ւ ես լալիս, ծերուկ, այս ուրախ առաւօտեան, — հարցրեց նրան եպիսկոպոսը մայր տաճարից դուրս գալով:
— Դառն օրերի եմ հասել, Հայր, ժողովուրդը չթողեց ինձ մտնել Աստծոյ եկեղեցին:
— Իսկ ինչո՞ւ ծուլացար, ծերունիներին վայել չէ երիտասարդներից ուշ գալ աղօթքի:
— Ես բոլորովին չեմ ծուլացել, Հայր Սուրբ: Ամբողջ գիշեր չարքերի եւ դեւերի հետ էի կռւում: Վա՜յ ինձ, անպատական ծերունուս: Նուազել է առիւծի մկանունքներիս ընդութիւնը եւ եղնիկի ոտներիս արագութիւնը: Թող ժողովուրդը եկեղեցիներում աղօթի, իսկ դու, Տէր, խեղճ ծերուկիս համար մի առանձին եկեղեցի շինիր, — խնդրեց հովիւը:
— Ով մարդ, շատ եւ շատ ոսկով եւ արծաթով են կառուցւում տաճարները մեծն Անի քաղաքում, քո քուրձերով ու արտասուքներո՞վ պիտի քեզ համար եկեղեցի շինես, — պատասխանեց եպիսկոպոսը:
— Բարի ասացիր, Հայր, բայց կայ քուրձ ոսկու տակ եւ կայ ոսկի քուրձի տակ, — ասաց ծերունին:
Եւ առաւօտեան, նախքան Թմբուկի երբորդ հարուածը կը թնդար, մի վայրի ցիռ իջաւ շատրուանի մօտ: Նրա մէջքին կար մի սակառ եւ մէջը ծանր հարստութիւն կար: Երեք սպասաւոր հազիւ կարողացան կողովն իջեցնել:
— Եթէ դու անմաքուր ուժից ես, հող ու մոխիր դարձիր, — գոչեց եպիսկոպոսը, Սուրբ ջուր ցանելով այդ գանձի վրայ:
Ոսկին ոչ հող դարձաւ, ոչ էլ մոխիր: Այն ժամանակ եպիսկոպոսը կանչեց մեծահամբաւ Տրդատ ճարտարապետին, եւ քաղաքի պարիսպներից դուրս, այս ժայռի վրայ, կանգնեց այս գեղեցիկ տաճարը, որին ժողովուրդը Հովուի եկեղեցի է կոչում, — ասաց Դաշտադէմցի Գէորգը, ձեռքը մեկնելով դէպի մենաւոր վանքը:
Նրա աչքերը փայլեցին այնպէս, կարծես թէ նա իր առաջ տեսնում էր հրաշալիքը մաքի այն ստեղծագործ խոյանքի, որ ներկայացնում էին մի ժամանակ այդ աւերակները:
Տանջալից ուղին աւարտում էր:
Արեւմտեան կողմում մնաց Արջօ-Առիճ սարը, իսկ հիւսիս-արեւելքում՝ Շիրակի հարթութիւնը: Վաղորդեան մշուշի միջից իր կուրծքը բացեց Արագած լեռը: Իսկ երբ մի փոքր աւելի բարձրացան, հարաւ-արեւելքում, ուղիղ երկնքի ծայրում, փայլեց մի ուրիշ լեռ:
— Մասի՛սը, Մասի՛սը, — բացականչեց Գէորգը, ձեռքը մեկնելով դէպի երեւացող սարը:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԻՆ
իրենց այցելութեան առթիւ

Զուլաքեան ընտանիք 200 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Սանճեան 50, Տէր եւ Տիկին Գարակիւլեան եւ Տէր եւ Տիկին Մանուկեան 20ական Ֆ., Օր. Մ. Համբիպէյեան 50 Ֆ.:

Տանիքի նորոգութեան ի նպաստ

Լիոնի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղ 500 ֆրանք, Պանեօ – Քաշանի Կապ. Խաչի մասնաճիւղ 150 ֆրանք:

«ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԵԾ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Նուիրուած Խանասորի յաղթական Արշաւանքի 67րդ տարեդարձին, Սասնոյ 1894ի եւ 1904ի կրկնակ ապստամբութեանց 70 եւ 60 ամեակներուն:

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին եւ Կարտանի «Նիկոլ – Դուման» խումբին եւ տեղւոյն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Մարսէյլի եւ շրջաններու Դաշնակցական բոլոր խումբերն ու ենթակոմիտէները, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Շրջ. Վարչութիւնը իր բոլոր խումբերով, ինչպէս նաեւ Կապոյտ Խաչի միջմասնաճիւղային Վարչութիւնը իր մասնաճիւղերով:

Այս կիրակի ամբողջ օրը, «Վալապրի» գեղատեսիլ եւ ծառախիտ անտառին մէջ: Կարտանի մօտ, Էքսի ճամբուն վրայ:

Բարձր հովանաւորութեամբ եւ պատուոյ նախագահութեամբ Կարտանի քաղաքապետ՝

ՎԻՔԹՈՐ ՍԱՎԻՆԻ
կը նախագահէ
ԸՆԿ. ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
կը խօսին՝
ՌՈԺԷ ԼԵՐՏԱ
Կարտանի քաղաքապետ. խորհրդական
եւ ԸՆԿ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր մասնակցութեամբ կարող ուժերու: Պիտի ըլլան երգեր, արտասանութիւններ, նուագ եւ հաճելի անակնկալներ:

Շամփուրով խորոված, ճոխ պիւֆէ, դիւրամատչելի գիներով:

Բացարձակապէս արգիլուած է կրակ վառել եւ դուրսէն ապրանք ծախել:

ՊՈՒԼԻ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

Հայրենակիցներ, մեծ թիւով փութացէք այս տօնակատարութեան, ձեր յարգանքի տուրքը մատուցանելու Հայ Ազատագրութեան ճամբուն վրայ ինկող Հերոսներու յիշատակին:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Մարսէյլ քաղաքէն եւ շրջաններէն հանդիսավայր կը մեկնին խումբերու եւ ենթակոմիտէներու վարչութեանց կողմէ վարձուած մասնաւոր օթոքարներ: Խճողումի տեղի չտալու համար, ջանացէք նախապէս ապահովել ձեր տեղերը: Կարելի է առնել նաեւ Մարսէյլ – Էքս մասնաւոր օթոքարները եւ Մարսէյլ–Էքս Թրոլէյպիւսը, եւ իջնել «ԼԱ ԼԻՒՆ»: Այնտեղ հարցնել ՎԱԼԱՊՐԻ անտառը:

×

Տօնակատարութեան առթիւ Քրիստափոր ենթակոմիտէն վարձած է մասնաւոր օթոքար՝ դիւրացնելու համար քաղաքի շրջաններու հայրենակիցներուն փոխադրութիւնը:

×

Տոմսերը կարելի է ապահովել հետեւեալ հասցէներէն.— Ֆօթօ Ռէքս՝ ընկեր Քէօսէեան, 2 Ռիւ Պեռնար տիւ Պուա: Պառ Րաֆֆիէն, Ռիւ տէ Տոմինիքէն եւ ընկեր Տաքէսեանէն, Ռիւ տէ Փըթիթ Մառի:

Պօմոնէն օթոքարով երթալու համար դիմել.— Սերժ Սարգիսեանի, Ժիրայր Տէր–Վարդանեանի, Յակոբ Տօլպաշեանի եւ Երուանդ Տէր–Մեսրոպեանի:

× Տոմսեր կարելի է առնել Ծերիկեան գրատունէն:

× Օթոքարը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7,30ին ընկ. Քէօսէեանի խանութէն:

×

Մարսէյլ – Սէն–Ժերոմի Հ. Յ. Դ. Հայաստան ենթակոմիտէն կը յայտարարէ թէ Սէն–Ժերոմի եւ շրջակայքի հայրենակիցներէն անոնք որ կը փափաքին ներկայ ըլլալ, այժմէն պէտք է արձանագրուին, Սէն–Ժերոմ Յ. Սիմոնեանի եւ Ս. Յարութիւնեանի մօտ, Սառթան – Լա Ռոզ, Ա. Աւետիսեանի մօտ:

Տեղերը սահմանափակ են:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Տոքթ. Լեթիկ Կոանի (Պօմոն), որ Փրոֆ. Ֆօսոյի ձեռամբ վիրաբուժական գործողութեան ենթարկելէ ետք՝ ապաքինումի երկար շրջանի մը համար փոխադրեց զիս Թոսա Լիւքի հանգստեան տունը: Շնորհակալութիւն նաեւ Պօմոնի ազնիւ ընկերներուս, Ոսկիին եւ Պապիկեան Յակոբին, Կիրակոսին եւ ընկերուհի Սիրանուշ Կարապետեանին, իրենց այցելութեան համար:

Շնորհակալութիւն նոյնպէս Ռուբէն Փափազեանի եւ Գէորգ Խաչատուրեանի: Շնորհակալութիւն բոլոր անոնց որ հետաքրքրուեցան առողջական վիճակովս:

Վիրաբուժական գործողութենէն անվտանգ ազատելուս համար՝ 20 ֆրանք կը նուիրեմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ֆոնտին, 20 ֆրանք Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին, 20 ֆրանք «Յառաջ»ի:

Յ. Մ. ՊԻՉԱՔՃԵԱՆ

×

Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Պ. Պօղոս Տուրսունեան (Վ. Տուրսունեանի ամուսնութեան առթիւ) 500 Ֆր. եկեղեցւոյ պայծառութեան, 100 Ֆ. դպրաց դասուն: Պ. Աշոտ Վարդանեան 500 Ֆ. եկեղեցւոյ պայծառութեան, Պ. Մանուկ Ղազարեան 100 Ֆ. եկեղեցւոյ պայծառութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Համախմբերդ. Հայրենակց. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս շաբաթ՝ սովորական հաւաքատեղին:

Վարչութիւնս կոչ կ'ընէ բոլորին անպայման ներկայ գտնուիլ տարուան այս կարեւոր ժողովին, որուն արդիւնքը կախում ունի անդամներու ամբողջական ներկայութենէն:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՌԹԻՒ
"ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ"Ը

Կը տօնուի Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէին, 26 Յուլիս կիրակի ամբողջ օրը, Շաւիլի անտառին մէջ:

Խանասորի հրամանատար — Իշխան Արղութեանի եւ տիկնոջ, ընկեր Բժշկ. Յովսէփ Տէր–Դաւթեանի եւ ընկերուհի Սաթենիկ Տէր–Դաւթեանի շիրիմներու այցելութիւնը ժամը ճիշդ 15ին:

Կը խօսի Տիկին ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, կազմակերպուած տեղւոյն Նոր Սերունդին կողմէ:

Անձրեւի պարագային խնջոյք՝ գիւղի սրահը:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կրընոպլի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի կողմէ կազմակերպուած է դաշտահանդէս մը մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի, Յուլիս 26ին, ամբողջ օրը:

Սէսինէէն վեր, Սէն–Նիզէի ճամբուն վրայ, Շաթօ տը Պօրըկարի կանաչազարդ ծառաստանի եւ պաղ աղբիւրի մօտ:

Հաճելի անակնկալներ, ազգային եւ ժողովրդական երգեր, ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներ, դիւրամատչելի գիներով, պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ:

Կը հրաւիրուին Կրընոպլի, Լանսէի, Ռընաժի, Ռոնտոյի եւ շրջակայքի բոլոր հայրենակիցները, որպէսզի միասին, տարին անգամ ոգեկոչուին մեր հերոսները, որոնք իրենց արիւնը տուին Հայու պատիւը անմահացնելու համար:

Ծանօթ. – օթոքարի ժամը
Դիւրոցէն կը մեկնի ժամը 8,45ին
Շըմէն տը լա Փընէէն՝ ժամը 9ին:
Փլաս Վէօրտէնէն՝ 9,15ին:
66 Քուր Պէրիայէն 9,25ին:
Ռիւ Տ'Ալամպէրէն՝ 9,35ին:
Քուր Պէրիայէն՝ 9,40ին:

Անձրեւի պարագային պիտի յետաձգուի յաջորդ կիրակի օրուան, նոյն վայրը եւ մեկնումի նոյն ժամերը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ընկեր Բենօ Նալչաճեանի մահուան քառասունքին առթիւ Շաւիլի եկեղեցիին մէջ, այս կիրակի առաւօտ ժամը 11ին:

Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները ներկայ գտնուիլ, յարգելու համար մեր վեթերան ընկերոջ յիշատակը:

×

ՎԱԼԱՆՍ — Պ. Արտաշէս Պարսամեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Վալանսի Ս. Գրիգոր–Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՄԱՐԻԱՄ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

Հ. Յ. Դ.

ԱՐՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ժողովը այս շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Սանուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ առժամեայ Հոգեւոր Հովիւ Հայր Ներսէս Փապուճեանին որ երկար ժամանակ ծառայեց եկեղեցւոյս պայծառութեան: Ներկայիս իր ուսանողական շրջանը լրացնելու, պիտի մեկնի Փարիզէն:

Այս կիրակի, իր վերջին պատարագը պիտի մատուցանէ: Հաւատացեալ ժողովուրդէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այս արարողութեան:

ՃԱՄԲԱՐ — Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ — ՃԱՄԲԱՐ

Camp du Nor Séround

A LA *PILE* SUR LES BORDS DU LAC *PALADRU*

ՕԳՈՍՏՈՍ 1-30 – AOUT

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր՝ լիճին ճիշդ քովը: Խաղաղաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

ՕՐԱԿԱՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7 - 9, և Շաբաթ օրերը՝ ժամը 5–7,

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE — 17, Rue Bleue

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

Երթ ու դարձի ծախքի հաշւոյն կանխավճար՝ 50 ֆրանք:

CAMP DU CENTRE D'ETUDES ARMENIENNES

Եթէ կ'ուզէք որ ձեր զաւակը այս ամառ՝
— Շրջապատուի մաքուր եւ զուտ հայկական մթնոլորտով,
— Դաստիարակուի վեհ ազգային շունչով,
— Հետեւի մեր նախնիքներու շաւիղին,
— Ըլլայ գիտակից եւ անխոնջ պաշտպան մեր նուիրական մշակոյթին,

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆՑ ԿԵԴՐՈՆԸ

կը հրաւիրէ ձեզ որ արձանագրէք զայն իր

ԲԱՆԱԿՈՒՄԻՆ

որ տեղի պիտի ունենայ Ալպեան լեռներու օդասուն բարձունքներուն վրայ

Երկու շրջան՝
Հին Անի՝ 1–20 Օգոստոս 1964
Նոր Անի՝ 21 Օգ. – 7 Սեպտ. 1964

Տեղեկանալ հետեւեալ հասցէներէն

PARIS : CEA, 32 Rue de Trévise, Permanences Mardi et Vendredi de 19 h. à 21 h. ou Téléphone : TAI 48-59.
LYON : DONIKIAN Robert, 1 Rue de l'Espérance.
VALENCE : DER-SARKISSIAN Elise, 1 Côte Sylvante.
MONTELIMAR : NAZARIAN Jacques, Rue Mme de Sévigné.
MARSEILLE : KHAYIGUIAN D., 75 La Canebière — Tél. : CO 47-74.

COSTA VERDE

SOCIETA
PER LA
VALORIZZAZIONE DELLA SARDEGNA
(s. p. a.)

—

ՍԱՐՏԵՆԻԱՅԻ գեղածիծաղ ու վայրի արեւմտեան ափերուն վրայ, շինութեան մէջ է գրօսաշրջիկներու յատուկ ծովեզերեայ ՔՈՍԹԱ ՎԵՐՏԷ քաղաքաշրջանը, 15 միլիոն ք. մ. տարածութեամբ ընդհանուր յատակագիծով մը:

Այս առթիւ, ծախու են ՔՈՍԹԱ ՎԵՐՏԷ Ընկերութեան բաժնեթուղթեր սահմանափակ թիւով, որոնց գինը խիստ մատչելի է եւ գումարը զուրկ որեւէ պետական տուրքէ՝ 20 տարի:

Գրաւոր դիմել Ընկերութեան արտասահմանի ներկայացուցիչին՝

Mr. A. GLORIKIAN :
— MUNICH (Allemagne)
Platzl Münzstr. 8/9
— MILANO (Italie)
Via S. Vittore al Teatro, 3

Ընկերային կամ հաւաքական բնոյթ ունեցող ձեռնարկներու համար, գնումի մասնաւոր եւ շահեկան պայմաններ:

« Au Pavillon Bleu »
(BORD DE SEINE)
BAS-MEUDON
50, Route de Vaugirard
Téléph : OBS. 14-39

Տէր եւ Տնօրէն
ՆԻԿՈՂՈՍ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

BAR-RESTAURANT
— SPÉCIALITÉS ORIENTALES —
NOCES — BANQUETS
SALLE DE DANSE

ՀԱՐՍԱՆԻՔԻ, ԽՆՋՈՅՔԻ, ՊԱՐԻ վարձու սրահ, ճաշով ու խմիչքով կամ ոչ:

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

IMPRIMERIE SPÉCIALE DU JOURNAL « HARATCH » PARIS (9e)
32, Rue de Trévise,

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 25 ՅՈՒԼԻՍ

SAMEDI 25 JUILLET 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

40րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10066

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — Nº 10.066

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓԱ՛ՌՔ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒՆ

...Խանասորը խորհրդանիշն մըն է դար — ...ան՝ ամէն տարի այս եղանակին սրտա— ...ւոչ երկիւղածութեամբ ոգեկոչելու հա— ...մար յիշատակը այն բոլոր անուանի, մա— ...նաւանդ անանուն ու խոնարհ հերոսնե — ...րուն, անձնուրաց հայդուկներուն, որոնք ...լեռներուն վրայ իրենց ա— ...րիւնը թափեցին, յանուն հայրենիքի ա — ...զատութեան :

Հայե՛ր, յիշէ՛ք, մի մոռանաք այս օրը,
Յուլիս ամսոյ քսանհինգին
Կատարեցէ՛ք մեր տօնը :

Այս նուիրական կռուին հաւատարիմ՝ ...Հայութիւնը 1897էն 67 տա— ...րի վերջն ալ չէ մոռցած Յուլիս 25ի պատ— ...մական օրը, երբ 250 կտրիճ երիտասարդ— ...ներ, զինուորագրուած Դաշնակցութեան ...դրօշին տակ, զրոհ տուին Ջարդա— ...րար Մազրիկ ցեղախումբի որջին վրայ, ...պատժելու համար վրէժը զաւազրօրէն ...սպաննուած հարիւրաւոր Հայերու :

Չէ մոռցած քաջն Անդրանիկը, Աղբիւր ...Սերոբը, Հրայրը, Նիկոլ Դումանը, Քե— ...ռին, Վարդանը, Մուրատը, Արղութեա— ...նը, Իշխանը, Գէորգ Չաւուշը, Բաբգէն ...Սիւնին, Արմէն Գարօն, Սաքօն, Սեպու— ...հը, Դրօն եւ փաղանգը այն անհամար ...հերոսներուն, որոնց անունները կը պան— ...ծացուին մեր ազգային, յեղափոխական ...երգերուն մէջ :

Չէ մոռցած Զէյթունն ու Ղարաբաղը, ...Սասունն ու Վասպուրականը, Մուսա Լեռն ...ու Եդեսիան, Շապին Գարահիսարն ու ...Վանը, Մարաշը, Այնթապն ու Ֆըն — ...դըճաքը, Պանք Օթոմանն ու Եըլտըզը, ...ինչպէս Սարդարապատը, Ղարաքիլի — ...սան ու Բաշ Ապարանը :

...Մեր հերոսամարտներուն եւ հերոսնե — ...րուն յիշատակը հպարտութեամբ կը լե — ...ցնէ Հայու մեր ազատատենչ հոգիները :

Հերոսներու Օրը կը տօնուի Փարիզէն ...մինչեւ Մարսէյլ՝ դաշտահանդէսներով եւ ...ուխտագնացութիւններով :

Փարիզի մէջ անիկա կը ստանայ ուխ — ...տագնացութեան հանդամանք : Բարեպաշ— ...տական այց Խանասորի արշաւանքի հրա— ...մանատար եւ Դաշնակցութեան հիմնա — ...դիր Իշխան Յովսէփ Արղութեանի եւ ...հիմնադիր Սաթենիկի դամբարանին Շա— ...տիյի գերեզմանատան մէջ, ուր կը հանգ— ...չին նաեւ Դաշնակցութեան խիզախ հրա — ...մանատար Բժ. Յովսէփ Տէր-Դաւթեան եւ ...Սաթենիկ :

...Տարիներով մեր ընկերները «Հերոսնե— ...րու Օրուան առթիւ կ'ոգեկոչէին նաեւ յի— ...շատակը Սասունի 1894ի եւ 1904ի դիւց— ...ազնամարտութեանց, որոնք մեծ աղմուկ ...հանեցին ժամանակին :

1895ին Էրզրումի ռուս, անգլիական եւ ...ֆրանսական հիւպատոսներէն բաղկացած ...յանձնախումբ մը ղրկուեցաւ Սասուն՝ ...քննութեամբ պաշտօնական մը ընկերակ— ...ցութեամբ տեղւոյն վրայ քննութիւն կա— ...տարելու եւ պատասխանատուութիւնները ...ճշդելու համար :

...Թուրք կանոնաւոր զինուորները մեծ — ...ջարդարար ամբոխին՝ հրոյ ճարակ ...դարձուցեր Սասունի գիւղերը :

...պատասխանատուները մնացին անպա — ...տիժ ու 1904էն պայթեցաւ Սասնոյ եր — ...կրորդ ապստամբութիւնը՝ Անդրանիկի ...առաջնորդութեամբ :

...Դիւցազնական կռուագներ արձանա — ...գրեց հայկական պատմամարտը :

...Փա՛ռք հերոսներուն :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ ՁԱԽՈՂԱԾ Է

1958էն ի վեր իր տասնմէկերորդ մամուլի ասուլիսին, տը Կոլ երեւան կուգար իբրեւ յոգնած մարդ մը, որ թէեւ միշտ գլխէ բռնելիքը բայց չունի այլեւս նոյն կենսունակ շեշտը եւ վճռական ձայնը: Խօսեցաւ 80 վայրկեան ուղղակի կամ անուղղակի պատասխանելով հարցումնե — րուն կամ անտեսելով այն հարցումը որու չէր ուզեր պատասխանել, ինչպէս Հերմոնի հարցումին: Հերմոն կ'ըսէր.— Պ. Նախագահ, վարչապետ Էրհարդի հետ ձեր խօսակցութեան ընթացքին, առիթ ունեցա՞ք ձեր կարծիքը յայտնելու նախարար Զեպտուսի խօսքերուն մասին երբ ան կը գտնէ թէ Միւնիխի համաձայնա — գիրը իրաւական գետնի վրայ միշտ ի զօրու է եւ Գերմանացիներուն համար կը պահանջէ Սուտէթներու չեխ հողամասը: Միւս կողմէ, Ֆրանսական կառավարութիւնը զօր. Լամբերտինկի յանձնումը պահանջա՞ծ է իբրեւ պատասխանատու Օրատուրի ջարդերուն, որ պատիժ կ'արգիլէ Դաշնակցային Գերմանիա»:

Այս եւ կարգ մը ուրիշ հարցումներ Կիպրոսի եւ գերման վերամխացման մէ — քարերեայ, անտեսուած են:

Ֆրանքեւգերմանական դաշինքին ան — դրադառնալով, տը Կոլ հաստատած է ա — նոր ձախողութիւնը:

«Կարելի չէ ըսել, դաշնագրին գործադրութենէն 18 ամիս ետք, որ բացի մասնակի արդիւնքներէ կարգ մը մարզերու մէջ եւ շփումներէ, Ֆրանքեւգերման դաշինքը առաջնորդած ըլլայ հասարակաց ուղեգիծի մը: Անշուշտ ընդդիմութիւն չկայ, չի կրնար ըլլալ Պոնի եւ Փարիզի միջեւ: Բայց ինչ կը վերաբերի Գերմա — նիոյ եւ Ֆրանսայի համախոհութեան՝ իրենց պաշտպանութեան համար, կամ այն դիրքին որ պէտք է բռնել Արեւելքի նը — կատմամբ, կամ — հոս անուղղակի կը պատասխանէ եղած հարցումին — ազգութեանց կամ սահմանային հարցերու, կամ Չինաստանի ճանաչման եւ Եւրոպա — յի տրուած տնտեսական քաղաքականու — թեան կարելիութիւններուն այդ մեծ ժողովուրդին հետ, կամ Հնդկաչին եւ Ին — տոնեզիոյ խաղաղութեան, կամ Ասիոյ, Ափրիկէի եւ Լատին Ամերիկայի երկիր — ներու մայթած զարգացման, կամ Հա — սարակաց Շուկայի — ճիշդ է, այս պահուս հասարակաց քաղաքականութիւն չկայ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ: Եւ անկեղծօրէն պէտք ըսեմ ձեզի որ ատոր պատճառն այն է որ, ցարդ, Դաշ — նակցային Գերմանիան չի խորհիր որ եւրոպական քաղաքականութիւնը, Եւրոպայի քաղաքականութիւնը, պէտք է եւրոպական եւ անկախ ըլլայ»:

Ճառին գլխաւոր մասը կը նկատուի այն խոստովանութիւնը, որուն յաջորդած է տը Կոլի ծանօթ տեսակէտին պարզումը ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի:

Նախքան այս հարցին անդրադառնալը, տը Կոլ խօսած է Ֆրանսայի մասին եւ իր բառծէն կ'երեւայ որ սահմանադրա — կան փոփոխութիւններ պիտի կատարուին նախագահական ընտրութիւններէն ան — միջապէս վերջ: 1966ին, պիտի ջնջուի Ծերակոյտը եւ փոխարինուի «Տնտեսական Խորհուրդով» մը:

Հիւլէական ղէնքին մասին խօսելով, Նախագահը յայտարարեց թէ 6 տարիէն Ֆրանսա ուժը մը պիտի ունենայ որ 2000 անգամ աւելի զօրաւոր ըլլայ քան Հիրոշիմայի ռումբը: Անոնք որ աւելորդ կը գտնեն այդ ռումբը, պէտք է գաս մը քաղեն Ճափոնի անձնատուութենէն:

Տը Կոլ կը շեշտէ մանաւանդ թէ Եւրոպա պէտք է երրորդ ուժ մը դառնայ եւ կախում չունենայ մէկ կամ միւս հսկայէն (Մ. Նահանգներ եւ Խորհ. Միու — թիւն) ինչ որ կ'ըլլայ եթէ հիւլէական ռումբ չունենայ:

Ինչ կը վերաբերի ասիական հարաւ — արեւելքին, տը Կոլ հաւատարիմ կը մնայ իր «չէզոքացման» տեսակէտին:

Լատին Ամերիկայի մասին, տը Կոլ յի— շեց որ, պիտի այցելէ այս աշնան: Յայս ունի այս շփումը լաւ արդիւնքներ պիտի տայ:

Այս ասուլիսին առաջին արձագանգնե— րը յուռետես մթնոլորտ մը ցոյց կուտան: Ֆրանքեւգերման դաշինքին ձախողութիւ— նը եւ Ֆրանսայի առանձնացումը Հասա— րակաց Շուկայի ծոցին մէջ, որուն մտա — հոգութիւն կը պատճառեն մանաւանդ Ֆրանսական քաղաքական շրջանակներուն մէջ:

Միջազգային մամուլն ալ սկսած է անդրադառնալ եւ դատումներ յայտնել: Այս մասին մանրամասնութիւններ կուտանք մեր վաղուան թիւով:

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ դէպքեր կան որոնց մասին աղօտ գաղափարներ ունի հասարակութիւնը:

Նախ՝ անոր համար որ տարիներ ան — ցած են եւ աւելի նոր, դղրդալից դէպ— քեր տիրապետած են հանրային կարծի— քին վրայ:

Երկրորդ, շատ քիչերը կը սիրեն պատ— մութիւն կարդալ, սերտել եւ արամադրա— նական եզրակացութեան յանգիլ:

Եւ վերջապէս, ահագին աւերներ գոր— ծած է կուսակցական քինախնդրութիւնը:

Մոլեռանդ, նենգամիտ մարդիկ բան գործ ըրած են խեղաթիւրել շատ մը տարրական ճշմարտութիւններ, գոհելով մթնոլորտ մը ստեղծելով:

Զարափոխուած պատմութիւններէն մին կը վերաբերի Խանասորի արշաւանքին:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան այդ արտա — կարգ ձեռնարկին տարեդարձը լրացաւ Յուլիս 25ին եւ այս առթիւ տօնակատա— րութիւններ տեղի կ'ունենան մեր գաղու— թին մէջ, ինչպէս ամէն տեղ:

Ի՞նչ էր այդ յեղափոխական յանդգնու— թեան իմաստը եւ արժէքը:

— Պատժել գազանաբարոյ ցեղախումբ մը, որ 1896ին արեան ճապաղիքներու մէջ խեղդած էր 800 երիտասարդներ, Վասպուրականի շրջանին մէջ, ձեռք ձեռ— քի տալով կառավարական ուժերուն հետ:

Ազատագրական պայքարին վարժուած անձնուէրներ էին զոհերը, առանց կու— սակցական խտրութեան: Եւ կոտորուե — ցան հրէշային դաւի մը հետեւանքով: Անասելի խժդժութեամբ, ինչպէս կ'ըլլան թրքական բոլոր « քաջագործութիւն — ները »:

Կարելի չէր անպատիժ ձգել արիւնար— բու ջարդարարները: Մանաւանդ ա՛յն օրերուն, երբ ահուսարսափ կը տիրա — պետէր «արեւելեան նահանգներուն» մէջ, խորտակելու համար հալածական ժողո— վուրդին բարոյական կորովը:

Պետութիւն չէինք, որպէսզի բանակ մը օգնութեան հասնէր, արժանի դասը տա— լու համար դաւադիր ճիւաղներուն եւ նոյնինքն Օսմ. կառավարութեան:

Ուրեմն, կը մնար կազմակերպուիլ սե— փական ուժերով, եւ արշաւանք մը կա — տարել: Անշուշտ համաձայն օրուան պա— հանջներուն:

Այդ անմիջական պարտականութիւնն էր որ ստանձնեց Դաշնակցութիւնը, 250— 280 հոգինոց արշաւախումբ մը կազմե — լով սահմանին վրայ, կարելի սպառազի— նութեամբ:

Բազմութիւն մը կը կազմէին անձ — նուէրները: Ներկայացուցիչներ բոլոր դասակարգերէն, — համալսարանական, սպայ, քահանայ, բանուոր եւ արհեստա— ւոր: Ամէն մէկը բռնկած ազատութեան եւ հայրենասիրութեան կրակով:

Պատրաստութիւնները տեւեցին մէկ տարի: Եւ արշաւանքը տեղի ունեցաւ 1897 Յուլիս 25ին, արտակարգ յանդըգ— նութեամբ: Արձագանգը հասած էր մին— չեւ եւրոպական պողոտաները, դարմանք պատճառելով նոյնիսկ Վիլհէլմ Բ.ի մայ— րաքաղաքին մէջ:

Ծրագիրը ամբողջովին չգործադրուե — ցաւ:

Եւ սակայն, տպաւորութիւնը եղաւ ջախջախիչ:

Ի զուր չէ որ ժողովրդական երգին մէջ կը լսենք, — «Եաման Աստուած, փետայն եկաւ, ո՞ւր փախչինք»...:

Ջարդարար Թուրքն ու Քիւրտը կը գտնուէին աննախընթաց իրողութեան մը առջեւ:

Անոնք իրենց դիմացը կը տեսնէին ոչ թէ երէկուան «րայա»ն եւ «ֆլա»ն, այլ քաջերու գունդ մը ազատատէն, որ գիտէր զարնել-զարնուիլ: Հարուածին հարուա — ծով պատասխանել, փոխանակ բազկա — տարած աղօթելու, գութ հայցելու կամ պարանոցը երկարելու:

Եւ այդ գունդը կազմուած էր ափ մը քաջերու նախաձեռնութեամբ: Նորակազմ կուսակցութեան մը ձեռքով: Առանց պե— տական աջակցութեան:

Ահաւասիկ իրական իմաստն ու արժէքը Խանասորի արշաւանքին:

Անոր ոգեկոչումը, ինչպէս ուրիշ պատ— մական յիշատակներ կոչուած են կորով ներշնչելու ցիրուցան բազմութեանց:

1952 — Շ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ եւ Սուրիոյ սահմանագլու— խին վրայ նոր միջադէպ մը պատահած է: Սուրիացի զինուոր մը եւ աղջնակ մը վիրաւորուած են:

ԱՆԳԼԻՈՅ թղթատարական սպասար — կութիւնները գործադուլ կը սկսին չա — բաթ գիշեր անորոշ ժամանակի համար:

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ կազմակերպութեան գե — րագոյն հրամանատարը՝ զօր. Լեմնիցէր Փարիզ կանչած է յոյն եւ թուրք սպա — յակոյտերու պետերը:

ՓԱՓԱՆԴՐԷՈՒ գոհ է Լոնտոն ունեցած խօսակցութիւններէն, զորս դրական կը նկատէ: Խօսակցութեանց նիւթ եղած են նաեւ Պոլսոյ Յոյներու հալածանքը: Սեպտեմբեր 16էն վերջ վախ կայ որ 10 հազար Յոյներ ալ արտաքսուին տրուած ըլլալով որ այդ թուականին կը լրանայ յոյն-թրքական դաշնագիրը:

ՄՈՆԹԷ - ՔԱՐԼՕՅԻ Քլէր զոհարավա— ճառատունը կողոպտուած է առջի առ — տու ժամը 10ին, խումբ մը աւազակներու կողմէ որոնք յաջողած են մէկ միլիոն հին ֆրանքի ադամանդ գողնալ, քանի մը հոգի վիրաւորել եւ փախիլ:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿ· ԱՐՀԵՍՏՆԵՐՈՒ

ՇԱՏԱԽԻ ՇԱԼԵՐԸ

ԽՄԲ·— Մեր վաղեմի աշխատակիցը, Հ· Կոսոյեան, վերջերս Թեհրանի «Ալիք»ին մէջ սկսած է շահեկան յօդուածաշարք մը, նուիրուած «Վասպուրականի հայ ժողովրդական մի քանի տոհմիկ արհեստներուն»: Այս յօդուածաշարքէն կ'առնենք «Շատախի շալագործութիւնը»:

Վանի հարաւային կողմը տարածւում են մի քանի լեռնային գաւառներ, Անձեւացիք կամ Նոր–Դուղ, Ջերմաձոր–Շատախ, Ռշտունիք – Գաւաշ, Կարճկան, Կառկառ, Խիզան, Սպարկերտ, եւայլն: Սոյն գաւառների բնակիչները, մինչեւ 1915 Վանի Մեծ Գաղթը, Հայերն էին եւ Քիւրտերը: Թուրք ազգաբնակչութիւն գոյութիւն չունէր, եթէ հաշուի չառնենք պետական տաճիկ պաշտօնէութիւնը եւ իրենց ընտանիքները:

Գաւառներիս Հայերը և Քիւրտերը համարեա միանման հագուստ – կապուստի տարազ ունէին, աննշան տարբերութեամբ, որոնք աչքի չէին խփում: Նրանց հագնելիք կտորները իւրաքանչիւր գաւառում պատրաստւում էին տնայնագործական միջոցներով գլխաւորապէս, սկըսած գլխարկից մինչեւ գուլպայ եւ ոտնաման:

Բոլոր տղամարդիկ հագնում էին շա – լէից, աբայից գործուած բրդեայ կտորներ, որոնք կոչւում էին շալ–շապիկ շալվար, վրայից նախշուն ճեազախիկ, մէջքին փաթաթում գոյնզգոյն շալ գօտիներ:

Նախշազարդ գործուածքով շալ – շապիկն ու լայն շալվարը լեռնցի տղամարդուն, մանաւորապէս երիտասարդներին, տալիս էր իւրայատուկ գրաւչութիւն եւ արտաքին գեղեցկութիւն: Պարթեւահասակ, փարթամ ֆիզիքականով երիտասարդները պատկերւում էին չիք գեղեցկութեան մէջ առնական ու հպարտ, քայլուածքով վէս, իսկ գէօվանդ շուրջ–պարի ընթացքին սքանչելի իր ռիթմիկ խաղերով:

Շալ եւ աբա բուրդ կտորների գործուածքները, վերջի ժամանակաշրջանին, զգալի կատարելագործութեան ու նրբութեան սկսեցին հասնել: Զգալի փափկութիւն եւ ճաշակաւոր գեղեցկութեան համար Շատախու շալ եւ աբա գործուածքները համբաւ շահեցին ամբողջ նահանգում՝ Շատախու շալ կոչւմով: Այսինքն այն համանուն ապրանք – կտորը, որ գործւում էր Շատախ գաւառի Թաղ կենտրոնում:

Շատախու թէ՛ շալ գործուածքը, թէ՛ աբան, իրենց որակի եւ տեսակաւորման առաւելութեամբ լայն սպառման ապրանքներ դարձան Վան քաղաքի առեւտրական հրապարակում, ապա սկսեց պահանջ ունենալ Թուրքիոյ առաջաւոր ուրիշ քաղաքներում, Կ· Պոլսում եւ այլուր:

Այս կարգի գործուածքների այդ վարպետութիւնը եւ կատարելագործութիւնը պատկանում էր բացառաբար Շատախի Թաղ գիւղաքաղաքի հայ արհեստաւորութեան, որ մասնագիտացրած էր հմուտ հայ վարպետների ջանքերով, հասած կատարելագործութեան որոշ նուաճումների:

Շալագործութեան արհեստի մէջ իր աչքառու եւ պատուաւոր աշխատանքի բաժինն ունէր նաեւ գաւառի հայ իգական սեռը, իր տոկուն, համբերատար ու ժրաջան աշխատունակութեամբ: Բուրդ եւ կեաժ գզելու, առաւել եւս բարակ միօրինակ մանուածքի աշխատանքով: Մի աշխատանք, որ նախապայմանն է շալ եւ աբա գործուածքի ընտիր, որակաւոր ապրանք արտադրելու համար: Այլ խօսքով գզող, մանող մեքենաների բարդ աշխատանքը կատարում էր Շատախցի հայ իգական սեռը, իր սանդերքով (գզելու գործիք), իր մանող առչկանով (թէշի), օգնութեամբ զոյգ ձեռքի մատների գործակցութեան ու աչքի ուշադիր նայուածքով:

Շատախու շալն ու աբան պատրաստւում են ոչխարի մաքուր եւ ընտրուած բրդից, նաեւ Զուռ այծի մազից:

Յիշուած լեռնային գաւառների ոչխարի բուրդը, շնորհիւ կլիմայի, արօտի ու ջրի՝ ունի որակաւոր փափկութիւն: Երկրամասի առատորակ ջրի մէջ լուացուելով ու ծեծուելով, շատ աւելի փափկանում է, մետաքսանման դառնում:

Դարձեալ սոյն գաւառներում բուծւում է այծի մի ցեղ, Զուռ այծ անունով յայտնի: Այծի այս տեսակն ունենում է 90 տոկոս սպիտակ մազ: Զուռ այծի տըրւած մազը իր որակով միանգամայն տարբեր է սովորական այծերի մազերից: Այս ցեղի այծի մազը լինում է անհամեմատ երկար, աճեցուն, ապա ունի մասնաւոր փայլունութիւն եւ որ գլխաւորն է գանգուր, ալիքաւոր է լինում, ինչպէս խոպոպներ: Երբ մաքուր ջրում լուացւում, ծեծւում է, նա դառնում է մետաքսի նըմանուող մի նոր տեսակի ասր, բայց ոչ չոր ու կոշտ: Նա չի կոչւում մազ, այլ անուանւում է կեաժ: Այս կեաժ անունը բնորոշւում է միայն Զուռ այծերի ցեղից ստացուած մազի ընտրելագոյն տեսակը, որոնք չունեն սովորական այծերից ըստացուած մազերը, ինչքան էլ մաքրուեն ու մշակման ենթարկուեն վերջինները:

Ահա Շատախում պատրաստուած շալն ու աբան գործւում են լեռնային այս գաւառների մէջ բուծուող ոչխարների ընտիր բրդից եւ Զուռ այծերից ստացուած կեաժից միայն:

Այստեղ անցողակի յիշատակենք այն, որ երբ 1915ին Վասպուրականի նահանջող Հայութիւնը ապաստան գտաւ Արեւելեան Հայաստան, մեծ մասով հաստատուեց Երեւանի նահանգում: Ս· Էջմիածնի Եղբայրական Օգնութեան Երեւանի Կոմիտէն, որի նախագահն էր Խորէն Արքեպիսկոպոս Մուրադբէգեան (յետագային Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս) յատուկ միջոցների դիմեց Երեւան քաղաքում վերականգնել Շատախու շալագործութեան արհեստը, գործի կանչելով գաղթած Շատախցի վարպետներին, մասնագէտ արհեստաւորներին: Տրամադրուեցին թէ՛ դրամական եւ թէ՛ գործի նիւթական հայթայթումները: Սակայն անհնար եղաւ սպասուած արդիւնքը ստանալ, քանի որ պակասում էին պահանջուած բուրդն ու կեաժը: Տեղական միջոցներով հայթայթուած նիւթը չտուեց սպասուած արդիւնքը: Այդ իսկ պատճառով փորձեցին պահանջուած բուրդն ու կեաժը մօտիկ կամ յարմարագոյնը ձեռք բերել Ռեւանդուզի շրջաններից, սակայն այն եւս անցաւ ապարդիւն, որով լքուեցաւ ձեռնարկը: Այժմ արդէն Շատախի այդ արհեստաւոր եւ մասնագէտ սերունդը, համարեա թէ գոյութիւն չունի թէ՛ Հայաստանում եւ թէ՛ այլուր:

Բուրդի եւ կեաժի մշակումը կատարւում է հետեւեալ ձեւով: Ամրան խուզուած ոչխարների բուրդը եւ Զուռ այծերի կեաժը լուացւում եւ փայտերով ծեծւում են հոսող առուների, գետակների մաքուր, առատորակ ջրերում: Այնքան լուացւում ու ծեծւում, մինչեւ որ ազատւում են փոփուրից, նշան՝ աղտից ազատուելուն: Ապա խնամով չորացման ենթարկւում արեւի տակ: Արանից յետոյ կատարւում է բուրդի և կեաճի ընտրութիւնը կամ ջոկումը: Տեսակաւորման այս բաժանումը կատարւում է ըստ փափկութեան եւ երկարութեան: Ընտրուած մասերը սանդերք գզող գործիքի վրայ ձեռքով գզում են: Այս միջոցին նորից է կատարւում զատում–ընտրութիւնը, երբ սանդերքի տակը մնում են որակից թոյլ մասերը, որոնք հեռու են պահւում մանուածքից, գործածւում են ուրիշ պէտքերի համար:

Սոյն մշակումից յետոյ, սկսւում է բուրդ եւ կեաժ մանելու աշխատանքը, որ կատարւում են նոյնպէս կանայք եւ աղջիկները, առչկանի (թեշի) միջոցով երկու ձեռքի մատների օգնութեամբ: Այս աշխատանքը պահանջւում է որ մանուածք–թելը լինի միօրինակ, խիտ բարակ աստիճանով: Մի նախապայման ապահովելու շալ գործի թէ՛ նրբութիւնը, թէ՛ բարակութիւնը, ստանալու համար գործուած ապրանք ընտիր որակով: Բազմաթիւ ընտանիքներ, չքաւոր դասի կանայք եւ աղջիկները իրենց ապրուստի կարեւոր մասը հոգում էին թել մանելու այս աշխատանքով, անտեսելով ութ ժամեայ աշխատանքային ընկերային պահանջը:

Հ· ԿՈՍՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

Թ.

Բ) Թորամանեանի գրաւոր վաստակին երկրորդ մասը, ինչպէս բանի՝ համադրական անհրաժեշտ հետեւութիւնը առաջինին, կը վ ե ր ա բ ե ր ի հայկական ճարտարապետութեան ծագման եւ զարգացման ուսումնասիրութեան: Հիմնուելով իր հաւաքած ու մշակած ժառանգական ճոխ եւ այլազան տեղեկութիւններու վրայ, գիտնականը կերտեց հայկական ճարտարապետութեան ծագման հոլովոյթի եւ փոխ ազդեցութիւններու իր տեսութիւնը՝ որ, թէեւ հայ թէ օտար մասնագէտներու յետագայ աշխատասիրութեանց շնորհիւ գալի զարգացման ենթարկուեցաւ, յամենայն դէպս ցայսօր ալ կը շարունակէ մեր ճարտարապետութեան պատմութեան հիմնաքարը կազմել:

Պեղումներ կատարող հնագէտն եւ չափագրող ու վերակազմող ճարտարապետն ետք՝ այստեղ երեւան կուգայ բաղդատական գեղագիտութեան մասնագէտ արուեստի տեսաբանը: Կը յայտնուի համամարդկային գեղարուեստի հիմնական հանգոյցներուն քաջածանօթ՝ բաղդատական ու համադրական ապահով կարողութեամբ օժտուած միտքը: Անկողմնակալ ու հաւասարակշռուած գիտնական որ հայկական ազգային ոճի կազմաւորման մէջ իրենց արդար ու պատշաճ տեղերը կուտայ թէ՛ ուրարտական մնացորդներուն, թէ՛ հայ գեղջկական կառոյցներու առանձնայատուկ ձեւերուն, թէ՛ Իրանէն ու Արեւելքէն ներմուծուած ազդեցութիւններու, թէ՛ նախաքրիստոնէական շրջանի համատարած հելլենիզմին: Քրիստոսէ ետք 4րդ եւ 5րդ դարերուն Հայկական Բարձրաւանդակին վրայ ծագած ու ծաւալած ճարտարապետական ոճը այնքան ինքնատիպ է, այնքան ամուր ու ապահով՝ իր կառուցողական եւ գեղագիտական յատկանիշներով, որ անիմաստ եւ ծիծաղելի պիտի ըլլար անոր ծագումը պայմանաւորել արեւելեան թէ արեւմտեան ազդեցութիւններուն: Գիտէ, Վարպետը, որ իր 7րդ դարու ճարտարապետական [illegible] բով գեղարուեստի միջազգային գանձարանը Հռիփսիմէի հանգստացնող ծաւալներով եւ Զուարթնոցի կշռութեամբ [illegible] լացքով հարստացնող ժողովուրդը երբեք պէտք չունի անգիրջող ըլլալու, ու [illegible] մանաւանդ թէ «... Արուեստ, գիտութիւն, լեզու, գրականութիւն ամէն [illegible] մէջ զարգացեր են միշտ մէկզմէկէ ազդուելով, եւ ա՛յս է քաղաքակրթութեան զարգացման բնական օրէնքը...: Հայերը եթէ դարէ ի դար փոխուեր [illegible]

ԱՂԹԱՄԱՐ

ԴԱՐԵՐՈՒ ՄԷՋԷՆ

Աստուածային բարձր ներշնչումով՝ պատկերներու քովն ի վեր կը գտնուին մարդկային եւ երկրային իրապաշտութեամբ խմորուած ֆիկիւրներ: Այդ իրապաշտութեան տպաւորութիւնը աւելի եւս կը շեշտուի այդ անձնաւորութիւններուն աչքերով, որոնց բիբերը զարդարուած են հակայ փերուզակներով: Գագիկ հարթաքանդակի կերպարներուն մէջ կը տեսնէ նաեւ ինքզինքը՝ հանդիսաւոր տարազով, զարդարուած յամկաքարով եւ տպաւիոնով, որոնք կը շեշտեն հագուստին ծալքերը: Այսօր այդ թանկագին քարերը խլուած են, միայն այգեպանի մը աչքին մէջ փերուզակ մը մնացած է:

Սուրբ Խաչ այսպէսով տեսակ մը յաբաշող գոհար է որ կը մատուցուի արքունիքին, իշխաններուն եւ նախարարներուն աչքին: Հարաւային ճակատը կը գտնուի կիսաբոլոր կամարով մուտք մը: Տասնեւիններորդ դարու վերջաւորութեան, այդ հողամասին այն ատենուան տէրերը՝ Ռուսերը (՚՚) այդ մուտքին աւելցուցին գաւիթ մը, որ իր մակարդու – ծային ամբողջութեամբ կոթողին ներդաշնակութիւնն ու հաւասարակշռութիւնը կը խանգարէ ու շատ գէշ տպաւորութիւն կը գործէ:

Ներսը, Սասանեան պարսկական աւանդութեամբ, կապոյտ երանգաւորումով որմանկարներ կ'օգտագործեն Աստուածաշունչէն քաղուած նիւթեր: Կրօնական հանդիսաւորութիւնը, միանալով քիչ մը սառած ներամփոփումի մը, այդ որմանկարներու կազմութեան կուտայ կարծրութիւն մը, խստութիւն մը, որոնք քիչ մը անակնկալ կը պատճառեն արտաքին յորդառատ զարդարանքէն ետք:

Կոթողին բարձրաքանդակները արդարեւ մակագրուած են կատարի կողէն մինչեւ շէնքին խարիսխը: Այսպէս, տանիքին ներքեւ կենդանիներ զիրար կը հալածեն, այծեր, հաստ կտուցով այծքաղներ, նրբաշնորհ եղնիկներ, այծեամի սարսափահար ձագեր, տեսակ մը միջնադարեան արձակարան, ուր անասունը կ'անշարժանայ իր վազքին ամէնէն հեւքոտ պահուն:

Զոյգ զառիթափով տանիքին ներքեւ, սուրբի դէմքեր ծանր անդրադարձութեամբ կը դիտեն ուրիշ կենդանիներ, այծեր, հզօր առիւծներ, որոնք վայրագօրէն կը խոյանան նոխազներու եւ խոյերու վրայ: Քանի մը չոր խոտի խուրձ կարծես կը ձգտին յիշեցնել այդ տեսարաններուն դաշտային բնոյթը:

Ատոնց ճիշդ տակը կը գտնուին որթատունկի պտղանկարներ, այգեկութքի ժամանակագրութիւն մը: Նապաստակներ, աղուէսներ, վիթեր, վայրի խոզեր կը լափեն հիւթեղ խաղողները: Արջուկ մը եւ եղնիկի ձագ մը իրենց մօր կաթը կը ծծեն, մինչ այգեպանի շուն մը կը հալածէ անյագ ու որկրամոլ չահէններ, արծիւներ, բազեր եւ սիրամարգներ: Ցամոյր մը կը մրափէ ճաշկերոյթէն ետք: Քիչ հեռուն, հովիւ մը փոքրիկ գառնուկ մը կը բերէ իր ուսերուն վրայ: Քիչ մը եւս հեռուն, գիւղացի մը ցուլ մը կը զսպէ կոտոշներէն: Ծիւրած շնագայլ մը եւ յովազ մը կ'արշաւեն դաշտին մէջ: Այծեր եւ աքլորներ կը ճակատին, մինչ եղնիկի ձագ մը խաղող կ'ուտէ ողկոյզէ մը, իսկ նուազ բախտաւոր նապաստակ մը ծեծ կ'ուտէ այգեպանէ մը:

Հոս սրամտութիւն եւ պարզամտութիւն միաձուլուած են: Մարդ մը դաշոյնով, նիզակով կամ առանց զէնքի դէմ կը կանգնի ագահ արջի մը՝ անխնայ եւ անհաւասար գիրկընդխառնումի մը մէջ: Հոն՝ ուրիշ արջ մը կը յօշոտէ այգեպան մը:

Այս վերջինին ընկերներէն երկուքը, լայն տերեւներու ետեւ պահուըտած, իրենց ապշահար գլուխները կ'երկարեն որթատունկին բուներուն արանքէն ու կը թուին ըսել· «Մնաք բարեաւ կողովներ, այգեկութքը վերջացած է»:

Սեպտեմբերի վերջաւորութիւնը այգեկութքի ժամանակին ամբողջ գունագեղ պատկերը կը պարզէ: Ողկոյզները կտրուած, կոնակի կողովներով փոխադրուած են մինչեւ ճմլելու յատուկ հնձանը, ուր խաղողը ոտքով կը ճմլուի: Այս ամէնը նկարուած է աշխոյժ ոճով մը:

Արեւելեան ճակատին վրայ կը [illegible] յանայ այս պտղանկարներու ամբողջութեան արդարացումը: Արեւելեան [illegible] նստած, բոլորան, Քրիստոս կը [illegible] Սուրբ Հաղորդութեան գոյափոխութիւնը, ձախ ձեռքով կը ներկայացնէ խաղող մը՝ զոր իրեն երկարած են, միւս ձեռքով ալ սկիհը՝ որու մէջ տեղի պիտի ունենայ հրաշքը:

Այսպէս ուրեմն, երկրագործական աշխատանքներու երեւոյթին տակ [illegible] գործօղութեամբ մը կրօնական գաղափարը կը մատուցուի:

Սուրբ Խաչի կենդանագրական [illegible] տը, ուժգին եւ բիրտ, կը բազմա[illegible] գուպէթ կամ թեթեւ մոթիֆները եւ [illegible] նկարները:

Եկեղեցիին խարիսխին [illegible] թաճիկէ հիւսքերու ծոփոր մը կը շրջապատէ կաթողիկէն: Անոր վրայ, [illegible] հաւատացեալներուն աչքին առջեւ, [illegible] պարզուին աստուածաշնչային [illegible] ներու հարթաքանդակուած անձնաւորութիւնները:

(Շար· – 2)

...ւ տարրերու քաղաքակրթութիւնը ի–
...մէջ մտցուցեր են, կը նշանակէ թէ
...եր են չէն մնացեր իրենց շուրջը ղար–
...քաղաքակրթութեան յեղաշրջում–
...եւ անընդհատ մրցեր են ամէն
...մէջ, առանց սակայն մեքենաբար
...ողներ լինելու. յաճախ կերպով
...եր են իրենցը, եւ փոխառութիւնները
...եր են իրենց սեփական ճաշակին»
(...Տաճարը):

...րին ընդարձակ տեսութեան
...հայկական ճարտարապետութեան
...ման առաջին կարեւոր շրջանը կը
...Արշակունի Հայաստանի 4րդ
եւ 5րդ դարերը, որոնք տուած են առա–
...պզտիկ տիպի կառուցումներ
(...Քասաղ, Տեկոր եւայլն) ինչ–
...իրեն հետ չտրամադրանել որ «...Ար–
...զարգացման բնական օրէնքով
...4րդ եւ 5րդ դարերուն մէջ բառ
...կատարելութեան հասնող ճար–
...արուեստներու բաւական–
...մշակուած գրութիւնը ապացոյ–
...է, որ նոյն արուեստներու սկիզբը
...քանի դար առաջ պէտք է լինի, որ
...նաբար մշակուելով եւ զարգա–
...յետոյ հասեր է 4րդ եւ 5րդ դա–
...այնքան կատարելութեամբ, ինչպէս
...պացուցում են այն դարերէն մեր օ–
...հասնող շէնքերու մնացորդները»
(...թիւ, — Բ. հատոր, էջ 26):

...ճարտարապետութեան
...եւ հռչակի յաջորդող երեք
...ները ալ, Թորամանեանի տեսու–
...մէջ, տրամաբանօրէն կապուած են
...ական շրջանի հայ քաղաքական
...րթեան օրերուն հետ: 7րդ դարը,
...մարդկանական Հայաստա–
...մէջ, չքեղ սկեղարի մը կը վերած–
...Զուարթնոցով, Հռիփսիմէով Գայեա–
...Թալինով, Մաստարայով, Մրբա–
...նքով, Մրենով ու Օձունով, խօսե–
...համար կարեւորագոյն կառուցումնե–
...մասին միայն:

ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

ԱՄԷՆԷՆ ՄԵԾ ՆԿԱՐԸ

Աշխարհի ամէնէն մեծ նկարը՝ «Միսի–
սիպի համայնապատկերը» գծուած է
1846ին, Ճոն Պէնուարդի կողմէ: Նկարին
...ութիւնն է 457,5 մեթր:
1948ին նկարը այրած է Նիւ Եորքի մէջ,
...կի ժամանակ:

ՍԻՐԱՅԻՆ ԱՄԷՆԷՆ ՀԻՆ ՆԱՄԱԿԸ

Բաբելոնի մէջ կատարուած հնագիտա–
կան պեղումներու ժամանակ գտնուած է
...է տախտակ մը, որուն վրայ արձա–
նագրուած է սիրային բովանդակու–
թեամբ գրութիւն մը, զոր ամն կիմէկ
...ած է իր սիրուհիին՝ Տասպուի: Այս
...ը կը նկատուի սիրային ամենահին
...թուղթը:

ԳԻՏԱԿԱՆ

ԾՈՎԷՆ ԱՆՈՅՇ ՋՈՒՐ

Երկիրներու մեծ մասին մէջ, այս կամ այն չափով գոյութիւն ունի «Ջուրի սով»: Անիկա արդիւնք է երբեմն բնական պայմաններու, երբեմն՝ բնակչութեան յառաջացման աճումին եւ արդիւնաբերութեան զարգացումին: Օրակարգի հարց դարձած է ներկայիս ծովին ջուրը խմելու եւ արդիւնաբերութեան մէջ օգտագործելու միտքը: Այս միտքը հին է: Արդէն կարգ մը երկիրներու մէջ կը բանին ծովին ջուրը ազատող կայաններ: Թէեւ այս կայաններուն ծախքը շատ սուղ է եւ արդիւնքը՝ անհամապատասխան եղած աշխատանքի տարողութեան:

Ի՞նչպէս կարելի է մեծ քանակութեամբ անոյշ ջուր ստանալ:

Հիւլէական բարդերու (ռէաքթէօրնե–րու) միջոցաւ ծովի ջուրը անոյշ դարձնելու ձեւերէն առանձնայատուկ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ գոլորշիացման եղանակը: Այդ նպատակով հիմնուած թորումի կայանները ունին բարձր արտադրողականութիւն, բայց կը մըսխեն մեծ քանակութեամբ ջերմութիւն եւ ելեկտրում: Հիւլէական ելեկտրումը, որ փառելանիւթի նուազագոյն մախումով կուտայ մեծ քանակութեամբ ջերմութիւն, ամէնէն գործնականն է ապագայի համար: Արդարեւ, հիմնուելիք այդ կայանները մէկ կողմէ ջուրը պիտի ազատեն ու միւս կողմէ ելեկտրում պիտի արտադրեն:

Հզօր հիւլէական բարդերով աշխատող կայանը օրական պիտի արտադրէ 4 միլիոն թոն ջուր, որ լիուլի կը բաւարարէ 4 միլիոն բնակչութիւն ունեցող շրջանի մը կենցաղային եւ արդիւնաբերական պահանջները: Այդ քանակութեամբ կարելի է ոռոգել 1300 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն ունեցող հողեր:

Կ'ենթադրուի թէ ամէնէն արդիւնաւէտը մէկ միլիոն տարողութիւն ունեցող ինքնամուղն է, որ կրնայ աշխատցնել 200 հազար քիլովաթ տարողութեամբ ելեկտրակայան մը եւ ամէն օր տալ հարիւր հազարաւոր խորանարդ մեթր խմելու ջուր, սպառելով ընդամէնը մէկ քիլօ իւրանիում–235:

Անհրաժեշտ է ընդգծել, որ հիւլէական ուժով բանող այս կայաններուն արտադրած անուշ ջուրը զերծ է շողարձակումէ, ուստի ապահովութեամբ ըմպելի եւ բացարձակապէս անվնաս:

Թ. Ա. Թ.

Է. ԴԱՐԷՆ ՄՆԱՑԱԾ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԷՋ ԻՆԿԱԾ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Եւրոպայի մէջ պատերազմի անկեալ զինուորներու ի պատիւ յուշարձան կանգնելը նախորդ մեծ պատերազմէն վերջ մտաւ, կարծեմ Իտալիայէն սկսաւ եւ բանեց բոլոր քաղաքակիրթ աշխարհը: Մեր մէջ ուրիշ բան է:

Մեր ազգին նկարագիրն է ամէն բանով տարօրինակ ըլլալ, կան բաներ որոնց մէջ առաջինն ենք, բաներ ալ կան որ վերջինը կը մնանք, բայց փակելով վա–գելով ուրիշ ազգերու ետեւէն կը հասնինք եւ կ'անցնինք ալ: Բայց ես ուրիշ բան պիտի գրեմ:

Ներկայ Հայաստանի սահմաններէն ներս, Արագածոտն գաւառին մէջ շատ հին դարերէն Ամբերդ անունով ամրոց մը կար, այժմ աւերակները մնացած են: Մեր երկրին մէջ դժբախտաբար ողջ բան չէ մնացած. ամրոցի մը կողը պատեր են, գմբէթի մը գլուխը ծակեր են, պարիսպի մը փոքր ճեղքեր են, աշտարակի մը աչքը փորեր են, տան մը օճախը մարեր են, ոչ մէկ տեղ առանց վէրքի շէ–նութիւն մը կայ: Է՜հ, մարախը կուգայ այգին կը տանի, բարբարոսը կուգայ հողին կը տանի:

Ամբերդը Աշտարակ գիւղէն դէպի հիւսիս արեւելք, 23 քիլոմեթր հեռու է, Երեւանէն 70 քիլոմեթր հեռու պէտք է ըլլայ, Արագածի լանջերուն վրայ շինուած:

Դարերու ընթացքին շիներ ու քանդեր են, աէր եկեր աէր գացեր է: Բայց ես Ամբերդի մասին ալ պիտի չխօսիմ: Այդ ամրոցին քով է. դարէն մնացած յուշարձան մը կայ, վրան գրուած է. «Պատերազմի մէջ ինկած բոլոր զինուորներու յիշատակին»:

Կարդացողը պիտի զարմանայ, պիտի յուզուի թէ այդ փոքրիկ ժողովուրդը որքա՜ն սէր ունէր հայրենիքի պաշտպան զաւակներուն հանդէպ, ի՛նչ յարգանք պատերազմի մէջ ինկածներուն հանդէպ, կարծես թէ ամէն մէկ պատերազմ քիչ մը Աւարայրի դաշտ նկատած է. այդպէս ալ է. մեր ո՞ր պատերազմը կրօնքի, գաղափարականի կամ մարդկային ազատութեան համար մղած չենք:

Ուրեմն աշխարհիս բոլոր ազգերէն առաջ մենք կանգներ ենք կոթող մը «Պատերազմի մէջ ինկած բոլոր զինուորներու յիշատակին»:

Փա՜ռք բոլոր դարերու մէջ Հայրենիքի համար ինկած զինուորներուն, Հայկէն մինչեւ մեր օրերը:

Բ.

ԿԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

ԹՈՅՆ ԿԹԵԼՈՒ ՄԵՔԵՆԱՅ

Մեղուին թոյնը բուժումի կարեւոր միջոց մըն է, բայց շատ սուղ է: Մինչեւ հիմա թոյնը կը քաղուէր մեղուն սպաննելով, բայց վերջերս Մ. Նահանգներու մէջ շինուած է ելեկտրակթիչ մը, որ առանց մեղուին վնաս հասցնելու կը քաղէ միջատին թոյնը: Այս միջոցը կ'օգտագործուի նաեւ իշամեղուէն եւ կրէտէն արժէքաւոր դեղանիւթ ստանալու համար

ԱՌԱՋԻՆ ՎԻՐԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Վիրահատութեան առաջին փորձը՝ գանկի չադափում, կատարուած է Ք. Ա. 4րդ դարուն: Արդարեւ, այդ թուականին պատկանող գերեզմանոցի մը մէջ, որ կը գտնուի Փարկասի (Փերու) մէջ, յայտնաբերուած են չադախուած գանկեր եւ վիրաբուժական գործիքներ՝ ատամնաւոր, փայտէ բռնակ ունեցող նիզակաձեւ սաեղներ, որոնք երբեմն օգտագործուած են իբրեւ վիրադանակ, երբեմն՝ իբրեւ սղոց, ոսկորէ գործիքներ, բուրդէ ամուր եւ առաձգական ժապաւէններ, բամպակէ թրջոցներու տեսակներ, բանուածքներ եւ թելեր եւայլն:

Վիրահատութիւնը կատարուած է կոտրուածքի, բորբոքումի եւ ուռուցքի պարագաներուն: Ամէնէն տարածուած չադափները եղած են կլոր: Յետոյ գրտնուած են ձուաձեւ ուղղանկիւն, քառակուսի, բազմաթիւ ճեղքեր, որոնք գըլխաւորապէս կը գտնուին ճակատի եւ ծոծրակի ձախ մասերուն վրայ:

ԱՄՉԿՈՏ ՓԻԼԻՍՈՓԱՆ

Գերմանացի մեծ փիլիսոփայ Քանթ, բոլոր մեծ մարդոց նման, շատ համեստ էր: Գիտութեան մէջ յանդուգն Քանթ դասախօսութիւններու ժամանակ կ'ամըչնար, նոյնիսկ իր ուսանողներուն դէմքին նայելու, դասախօսութիւնները կ'ընէր ուսանողներէն մէկուն բաճկոնին կոճակին նայելով: Օր մը ուսանողները կը նկատեն, որ իրենց սիրելի դասախօսը կը շփոթի եւ կը կորսնցնէ խօսքին թելը: Դասախօսութենէն ետք Քանթ կը կանչէ իր աշակերտը եւ կ'ըսէ.

— Ինչո՞ւ այսօր առանց կոճակի բաճկոն հագած էք:

ԴԻՈԳԻՆԷՍ ԵՒ ՀԱՐՈՒՍՏԸ

Յոյն մեծ փիլիսոփան՝ Դիոգինէս հիւր գացած էր հարուստի մը տունը: Ամէն ինչ կը փայլէր տան մէջ: Կը փայլէին պատերը, առաստաղը, կը փայլէին ոսկիէ եւ արծաթէ իրերը: Եւ յանկարծ, կը թուի առանց որեւէ պատճառի, Դիոգինէս կը թքնէ տանտիրոջ մօրուքին վրայ: Երբ տանտէրը բացատրութիւն կը պահանջէ, յոյն փիլիսոփան կը պատասխանէ.

— Թուքս եկաւ եւ ամբողջ տան մէջ չգտայ աւելի կեղտոտ տեղ մը, քան ձեր մօրուքը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (152)

ԽՈԴԵԴԱՆ

— Ո՞րն է Մասիսը, — գոչեցին ուղեւորները իրենց տեղերում քարանալով: Նոյնց տառ եւ բարձկան եղը, որ կրում էր օրրազան բեռը: Ոսկեհատը եւ Ագութը գագար տուեցին իրենց փայտեայ ...երին: Բայազի ԽԼԻԿԸ կանգ առաւ:

...եւ նայեցի՛ն:

Անհանգի՛ստ, ապշած, հիացած նայեցին Արարատին: Գուցէ դեռ ոչ ոք այդպիսի տենչանքով չէր նայել այդ լեռան: Խողեղանին թուաց, որ եթէ իր ձեռքի ...ը մի փոքր երկարէր, կը խրէր ...ձիւների մէջ, այնքան պարզ ու սառ... Մինչեւ այդ տեսած բոլոր սարերը այնպէս փոքրացան, այնպէս ...ացան այդ հսկայի առաջ:

Նրանք գտնւում էին Արեւելեան Հայաստանի սրտում:

Այդ պահին ամէնքի մտքով անցաւ Բանաշէնցի հովիւը, որ այնպէս փափաքում էր Մասիսի գագաթը տեսնել Մուշի ...երից:

— Հեղ մըէ նայինք լուսահոգի Տօնէի աչքերով, — առաջարկեց Ասատուրը եւ գդակը հանեց:

Եւ նրանք, աղահօրէն, մէկ անգամ էլ նայեցին Արարատին՝ քեռի Տօնէի, իրենց վաղամեռիկ ընկերոջ փոխարէն:

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ԴԱՇՏՈՒՄ

Ամառ էր:

Էջմիածնի մայր տաճարը դէպի հարաւ Ս. Գայեանէի վանքի շուրջը, նրա մերձակայ անտառներում եւ Ներսէսի լճի եզրին խռնուած էին հազարաւոր հին եւ նոր հայ փախստականներ:

Աւինոքից բերուած եզը մի քանի տարի ամենայն հաւատարմութեամբ ծառայել էր Խողեղանին: Նա այդ բարձկան եզով Ֆնուսի սարերից հասել էր մինչեւ Լեռնային Ղարաբաղ եւ 1918 թուականի Յուլիսին վերադարձել էր Էջմիածին:

Նստած էր Ասատուրը Ս. Գայեանէի վանքի հիւսիսային պատի մօտ՝ Արարատեան դաշտի կիզիչ արեւի տակ: Աջ կողքի վրայ ընկողմանած գանդակ որոնում էր բեռնակիր եզը՝ փնչացնելով եւ կանաչագոյն լորձունք թափելով բերանից: Կոնքի հաստ ոսկորները, դուակի երկու կողքից ցցուելով, իրենց քերծուածքներով գրգռում էին իշամեղուներ եւ ճանճերի ախորժակը:

Գլուխը եզան պարանոցին թեքած, աջ թեւը գրած նրա կեռ եղջիւրին, իսկ ձախով գաւազանը կրծքի մօտ պահած, Խողեղանը լուռ մտորում էր: Բարձկանը մերթ ընդ մերթ պոչը խարազանի պէս շարժելով հարուածում էր կողերին՝ իշաճանճերին հեռացնելու համար: Այդ հարուածներից նրա ականջները պարբերաբար ցնցուելով դիպչում էին Ասատուրի կզակին եւ քունքերին: Մի պահ սթափուելով իր մտքերից եւ նորից պարանոցին յենուելով, հովիւը թեւը ամուր պահում էր նրա կեռ, փայլուն եղջիւրների վրայ:

Ձախ կողմը նստած էր Ստեփանը՝ գդակը թեքութեամբ դրած Սեւասարի գլխին, շան աչարկու կերպարանքը շըրջապատեց ծածկելու եւ մասամբ էլ նրան դաշտային անսովոր արեւից պաշտպանելու համար: Ստեփանի կողքին նստած էին Շինական Պօղոսը՝ արան տակը ծալած, Դաշտադէմցի Գէորգը եւ Եզնիկը՝ նետ-աղեղը ձեռքին: Դիմացը կանայք էին նստած՝ Բայազը, Ոսկեհատը, Ագութը եւ մանկահասակ Հեղինէն:

Ազգային գունաւեղ տարազը, փուշիներով պճնուած կարմրաւուն գդակները, գոլաւոր անդրավարտիքները, կապոյտ ելակները եւ բրդեայ գոյնզգոյն գուլպաները մի բոլորովին ուրախ երեւոյթ էին հաղորդում գաղթականների այդ խմբին, խտօրէն զանազանելով նրանց բոլոր միւսներից:

Ասատուրի ուշադրութիւնը բեւեռուած էր լճի շրջակայքում գտնուող մի խումբ սովահար գաղթականների վրայ, որոնք աչք չէին հեռացնում իր բարձկանից, որ գրեթէ ողջ մնացած միակ կենդանին էր այդ ամբողջ շրջապատում: Երրորդ օրն էր, որ նրանք պատրաստւում էին պատառոտել այդ թշուառ անասունին, եւ անհամբեր հետեւում էին նպաստաւոր միջոցի: Իսկ Խողեղանի եզը, մարդկային ցաւերին ու դաւերին անտարբեր՝ ծանր փնչացնելով, շարունակում էր պոչով եւ ականջներով հարուածել պիծակներին: Կանաչագոյն թանձր լորձունքը նրա բերանից դանդաղ ծորալով թրջում էր Էջմիածնի սրբազան գետինը: Նրա կճղակներում խառնուած էին Բոնաշէնի, Խնուսի եւ Արարատեան դաշտի հողը: Նրա եղջիւրների վրայով գալարուեր էր Սեւլերան քամին, Բիւրակնեան սարերի հովը, Մարաթուկի զեփիւռը: Նրա սրունքների եւ կողերի վրայ չադախուել էին Արաքսի մայրական շիթերը եւ Անիի աւերակների կարմրափոշին:

Հայաստանի չափ յոգնած էր այդ եզը, նրա չափ տանջուած եւ չարչրուած: Բայց նա տոկուն էր եւ կարող էր քայլել քարքարոտ առապարներով, կեռ եղջիւրները զարկելով ճանապարհի ապառաժներին եւ տնքալով իր տաժանելի բեռան տակ: Դա ինքը չարքաշ Հայաստանն էր նստած Արարատի դաշտի վրայ:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Օգոստոսին մեկնելիք երախաներու ծնողքներէն կը խնդրուի շուտափոյթ փակել իրենց առկախ հաշիւները մինչեւ Յուլիս 27: Գրասենեակը բաց է ամէն օր կէսօրէ ետք ժամը 4–7ը:

Օգոստոս ամսուան համար արձանագրութիւնները վերջացած են:

«ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

ՄԱՐԱՇԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԵԾ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Նուիրուած Խանասորի յաղթական Արշաւանքի 67րդ տարեդարձին, Սասնոյ 1894ի եւ 1904ի կրկնակ ապստամբութեանց 70 եւ 60 ամեակներուն:

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին եւ Կարտանի «Նիկոլ – Դուման» խումբին եւ տեղւոյն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին:

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Մարսէյլի եւ շրջաններու Դաշնակցական բոլոր խումբերն ու ենթակոմիտէները, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Շրջ. Վարչութիւնը իր բոլոր խումբերով, ինչպէս նաեւ Կապոյտ Խաչի միջմասնաճիւղային Վարչութիւնը իր մասնաճիւղերով:

Այս կիրակի ամբողջ օրը, «Վալայրի» գեղատեսիլ եւ ծառախիտ անտառին մէջ: Կարտանի մօտ, Էքսի ճամբուն վրայ:

Բարձր հովանաւորութեամբ եւ պատուոյ նախագահութեամբ Կարտանի քաղաքապետ՝

ՎԻՔԹՈՐ ՍԱՎԻՆԻ

Կը նախագահէ

Ընկ. ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսին՝

ՌՈԺԷ ԼԵՐՏԱ

Կարտանի քաղաքապետ. խորհրդական

եւ Ընկ. ԱՍԱՏՈՒՐ ԲԷՕՍԷԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր *մասնակցութեամբ կարող ուժերու: Պիտի ըլլան երգեր, արտասանութիւններ, նուագ եւ հաճելի անակնկալներ:*

Շամփուրով խորոված, ճոխ պիւֆէ, գիւրամատչելի գիներով:

Բացարձակապէս արգիլուած է կրակ վառելը եւ դուրսէն ապրանք ծախելը:

ՊՈՒԼԻ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

Հայրենակիցներ, մեծ թիւով փութացէք այս տօնակատարութեան, ձեր յարգանքի տուրքը մատուցանելու Հայ Ազատագրութեան ճամբուն վրայ ինկող Հերոսներու յիշատակին:

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— *Մարսէյլ քաղաքէն եւ շրջաններէն համախմբավայր կը մեկնին խումբերու եւ ենթակոմիտէներու վարչութեանց կողմէ վարձուած մասնաւոր օթոքարներ: Խճողումի տեղի չտալու համար, ջանացէք նախապէս ապահովել ձեր տեղերը: Կարելի է առնել նաեւ Մարսէյլ – Էքս մասնաւոր օթոքարները եւ Մարսէյլ–Էքս Թրոլէյ-պիւսը, եւ իջնել «Լ.Ա. ԼԻԻՆ»: Այնտեղ հարցնել ՎԱԼԱՊՐի անտառը:*

×

× Օթոքարը կը մեկնի առաւօտեան ժամը 7,30ին ընկ. Բէօսէեանի խանութէն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Համախարբերդ. Հայրենակց. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս շաբաթ՝ սովորական հաւաքատեղին:

Վարչութիւնս կոչ կ'ընէ բոլորին անպայման ներկայ գտնուիլ տարուան այս կարեւոր ժողովին, որուն արդիւնքը կախում ունի անդամներու ամբողջական ներկայութենէն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պարչելոնայէն Պ. Վաղարշակ Պասմաճեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Յակոբ Պասմաճեան, ընիկ Պոլսեցի (Սկիւտարցի), հօրը անունը Ղուկաս, մօրը՝ Ռոմելա: 1906ին Եգիպտոս գացած է ապա Պուլկարիա եւ միացած է Անդրանիկի խումբին: Արհեստով՝ ոսկերիչ:

Կը խնդրուի լուր ունեցողներէն իմացնել իր եղբօրը որ 58 տարիէ լուր չունի:

V. BASMADJIAN
C/Vilamari 54 2° 2°
BARCELONA Espagne

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կրընոպլի Կ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 70 ֆրանք Ազգ. Եկեղց. Միութենէ, ի նպաստ դրպրոցին: Նոյնպէս Պ. Կարապետ Մատանճեանէ 30 հատ պիէ:

- Տէր եւ Տիկին Յ. Քապաքճեանէ, իրենց անդրանիկ զաւկին ծննդեան առթիւ 40 Ֆ. նոյն նպատակին Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ալիքեանէ 40 Ֆ. իրենց Թոռան:

Իսկ Կրընոպլի Կապ. Խաչի գաշտահանդէսի նուիրատուութեանց գոյացու 690 ֆրանք, որ յատկացուեցաւ Պելֆոնթէնի կայանին տանիքի նորոգման համար (ժիւռա):

ՊԱՏԱՐԱԳ

Անուսվիլի Վարդապ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ առժամեայ Հովիւոր Հօրմէ Հայր Ներսէս Փափուճեանին որ երկար ժամանակ ծառայեց եկեղեցւոյս պայծառութեան: Ներկայիս իր ուսանողական շրջանը լրացած ըլլալուն, պիտի մեկնի Փարիզէն:

Այս կիրակի, իր վերջին պատարագը պիտի մատուցանէ: Հաւատացեալ ժողովուրդէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այս արարողութեան:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

"ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ"Ը

Կը տօնուի Հ. Յ. Դ. «Արգուեան» խումբին կողմէ, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէին, 26 Յուլիս կիրակի ամբողջ օրը, Շաւիլի անտառին մէջ:

Խանասորի հրամանատար — Իշխան Արղութեանի եւ տիկնոջ, ընկեր Բժշկ. Յովսէփ Տէր-Դաւթեանի եւ ընկերուհի Սաթենիկ Տէր-Դաւթեանի յիշատակին չիրիմներու այցելութիւնը ժամը ճիշդ 15ին:

Կը խօսի Տիկին ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին, կազմակերպուած տեղւոյն Նոր Սերունդին կողմէ:

Անձրեւի պարագային խնջոյք՝ գպրոցի սրահը:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կրընոպլի Հ.Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի կողմէ կազմակերպուած է գաշտահանդէս մը մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի, Յուլիս 26ին, ամբողջ օրը:

Սէնիճէյն *վեր,* Սէն–Նիզէի *ճամբուն վրայ,* Շաթօ տը Պօրըկարի *կանաչազարդ ծառաստանի եւ պաղ աղբիւրի մօտ:*

Հաճելի անակնկալներ, ազգային եւ ժողովրդական երգեր, ճոխ պիւֆէ, զուարճացուցիչ ըմպելիներ, դիւրամատչելի գիներով, պատրաստուած խաչուհիներու կողմէ:

Կը հրաւիրուին Կրընոպլի, Լանսէի, Ռընաժի, Ռոնտայի եւ շրջակայքի բոլոր հայրենակիցները, որպէսզի միասին, տարին անգամ ոգեկոչուին մեր Հերոսները, որոնք իրենց արիւնը տուին Հայու պատիւը անմահացնելու համար:

Տանօթ. – *օթոքարի ժամը*

Դպրոցէն կը մեկնի ժամը 8,45ին
Շըմէն տը լա Փլէնէն՝ ժամը 9ին:
Փլաս Վէօրտէնէն՝ 9,15ին:
66 Քուռ Պէրիայէն 9,25ին:
Ռիւ Տ'Ալամպէրէն՝ 9,35ին:
Քուռ Պերիայէն՝ 9,40ին:

Անձրեւի պարագային պիտի յետաձգուի յաջորդ կիրակի օրուան, նոյն վայրը եւ մեկնումի նոյն ժամերը:

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է
բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

CAMP DU CENTRE D'ETUDES ARMENIENNES

Երբ կ'ուզէք որ ձեր զաւակը այս ամառ՝

— *Շրջապատուի մաքուր եւ զուտ հայկական մթնոլորտով,*
— *Դաստիարակուի վեհ ազգային շունչով,*
— *Հետեւի մեր նախնիքներու շաւիղին,*
— *Ըլլայ գիտակից եւ անխոնջ պաշտպան մեր նուիրական մշակոյթին,*

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆՑ ԿԵԴՐՈՆԸ

Կը հրաւիրէ ձեզ որ արձանագրէք զայն իր

ԲԱՆԱԿՈՒՄԻՆ

որ տեղի պիտի ունենայ Ալպեան լեռներու օգտաւէտ բարձունքներուն վրայ

Երկու շրջան՝

Հին Անի՝ 1–20 Օգոստոս 1964
Նոր Անի՝ 21 Օգ. – 7 Սեպտ. 1964

Տեղեկանալ հետեւեալ հասցէներէն

PARIS : CEA, 32 Rue de Trévise, Permanences Mardi et Vendredi de 19 h. à 21 h. ou Téléphone : TAI 48-59.
LYON : DONIKIAN Robert, 1 Rue de l'Espérance.
VALENCE : DER-SARKISSIAN Elise, 1 Côte Sylvante,
MONTELIMAR : NAZARIAN Jacques, Rue Mme de Sévigné.
MARSEILLE : KHAYIGUIAN D., 75 La Canebière — Tél. : CO 47-74.

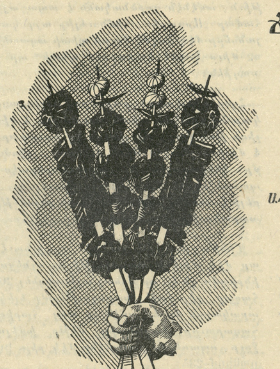
Հ. Յ. Դ.

ԱՐՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ Հ. Յ. Դ. Վարդան *ենթակոմիտէի ժողովը այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:*

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Խոհարար մը ու տիկին մը փոքրիկ հայ հաստատութեան մը համար: Դիմել խմբագրութեան:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

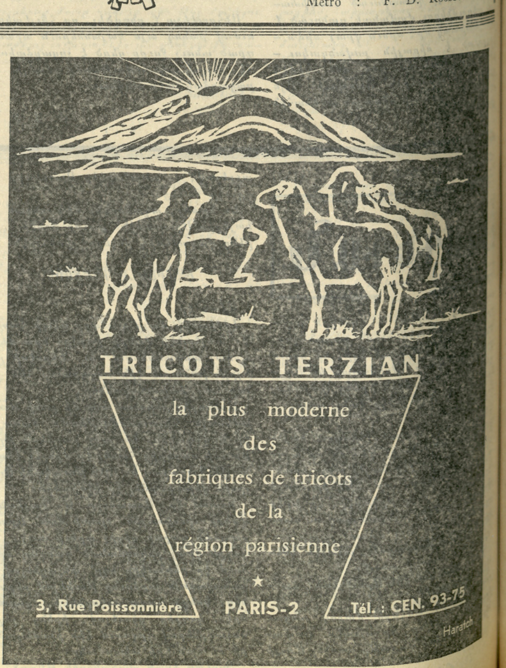
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր:

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0·30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 26 JUILLET
1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

40րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10067

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — Nº 10.067

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՃԱՄԲԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ)

—o—

Սպիտակ ջարդը տարիներէ ի վեր կը [illegible] մեր զաւակները, ամէն օր քիչ մը [illegible] ուժգին։

Մեր աչքերուն առջեւ ցցուած է ուծացման ու օտարացման վտանգը, որ կը [illegible] արեւմուտքի քաղաքակիրթ երկիրներու համայնակուլ հալոցին մէջ ձուլել մեր մատղաշ սերունդը։

Երեք սերունդի առաջնակարգ պարտականութիւնն էր ղուրղուրալ այս վերջինին վրայ եւ սատարել անոր պահպանման [illegible] անրաժան մասնիկը մեր բազմաչարչար ազգին։

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը կեանքի կոչուեցաւ որոշ առաջադրութեամբ եւ յստակ ծրագրով, երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայնին, երբ ազգովին գործի [illegible] լծուած, վերէն սրուած այն յոյսով թէ միջազգային դիւանագիտութեան [illegible] վրայ պիտի դրուէր Հայկական Դատը։

Նոր սերունդը դեր մը ունէր կատարելիք այդ մարզին մէջ։

Մեր յոյսերը չիրականացան։ Սակայն Նոր Սերունդին համար անմիջական եւ [illegible] աշխատանքներ կային։ [illegible] մայրենի լեզուն եւ Հայոց պատմութիւնը։ Զգալ Հայ ծնած ըլլալու հպարտութիւնը։ Ճանչնալ Հայութիւնն ու [illegible] քաղաքակրթական արժէքները Ֆրանսացիներուն եւ փոխադարձաբար Ֆրանսական մշակոյթը՝ Հայերուն։ Մնալ Հայ, դառնալ Ֆրանսայի հաւատարիմ քաղաքացի։

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը շուրջ երկու [illegible] տարիներէ ի վեր կ՚իրագործէ [illegible] ծրագրին հիմնական կէտերը, [illegible] փերեւք արձանագրելով եւ [illegible]։

[illegible] հիմնարկութեան Թուականէն մինչ [illegible] այսօր հազարաւոր աղջիկներ ու երիտասարդներ անցած են անոր շարքերէն եւ հաղորդուած անոր գաղափարականին։ Ամէն տարի Թարմ ուժեր եկած [illegible] նոր աւիշ բերել այս կազմակերպութեան, կոչուած դառնալու տնկարան մը, [illegible] կը ծաղկին հայրենասիրական ոգիով [illegible] ապագայ հայրեր ու մայրեր։ [illegible] տեւականացումը ապահովող [illegible]։

[illegible] ընթացքին փարիզեան շրջակայքի մասնաճիւղերը իրենց հաւաքոյթները, դասախօսութիւններն ու հանդէսները ունեցան։ Տեղ [illegible] վերակազմութեան աշխատանքներ [illegible]։

[illegible] բոլորն ալ կը պատրաստուին Օգոստոսի [illegible] ճամբարին, որ [illegible] դարձեալ տեղի պիտի ունենայ Փալաւրիի գեղատեսիլ լճին ափերուն։

[illegible] մէկ ամիս բոլոր շրջաններէն Նոր Սերնդականներ պիտի ապրին [illegible] մթնոլորտի մէջ, երգ ու [illegible] եւ ընկերուհիներու առաջնորդութեամբ։

[illegible] միշտ, այս տարի եւս հաձելին [illegible] պիտի համադրուին։ Մեր Արեւելքէն համալսարանական երիտասարդ մը հայերէնի դասեր եւ Հայ [illegible] մասին դասախօսութիւններ պիտի տայ մեր աղջիկներուն ու [illegible]։

[illegible] այս հանդիպումներուն շնորհիւ [illegible] մասնաճիւղերու Նոր Սերնդականները մօտէն կը ծանօթանան [illegible]։ Գաղափարի փոխանակութիւն [illegible]։ Ֆիզիքապէս ու հոգեպէս

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

ՏԸ ԿՈԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԷՆ ԵՏՔ

—o—

Ինչպէս գրեցինք, նախագահ տը Կոլի մամուլի ասուլիսին արձագանգները աւելի բացասական են քան դրական եւ աւելի տեղ կը գրաւեն արտասահմանեան մամուլի կամ քաղաքական շրջանակներու մէջ քան Ֆրանսայի։

ՊՈՆ.— Պաշտօնական աղբիւրն արտայայտութիւնն ունեցած է Դաշնակցային Գերմանիոյ կառավարութիւնը, որ ճըշդած է թէ Գերմանիոյ քաղաքականութիւնը ոչ Միացեալ Նահանգներէն ոչ ալ Ֆրանսայէն կախում ունի։ Արտաքին նախարար Շրէօտէր առանց ակնարկելու տը Կոլի յայտարարութեանց, ըսած է.— «Ֆրանքօ-գերմանական դաշինքը սառած չէ եւ պարզապէս ֆրանսական քաղաքականութիւն որդեգրենք»։

Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին ալ, կառավարութեան պաշտօնական բանբերը՝ Կիւնթըր Ֆոն Հազ, պատասխանելով այն հարցումին թէ ինչո՞ւ Պոնի կառավարութիւնը աւելի ամերիկեան քաղաքականութեան կը հետեւի քան ֆրանսականին, Զինուորանի նկատմամբ, ըսած է.— «Ֆրանսա մեր երկրին պէս բաժնուած չէ երկու մասի, Փարիզ մեր մայրաքաղաքին պէս բաժնուած չէ երկու մասի, այդ պատճառաւ չի կրնար մեզի չափ ճանչնալ համայնավարութիւնը»։

«Գերմանական Դաշնակցային կառավարութիւնը կը ցաւի որ Դաշնակցային Հանրապետութեան եւ Ֆրանսայի գործակցութիւնը թոյլ չէ տուած որ համաձայնութեան յանգին կարեւոր շատ մը հարցերու վրայ։ Դաշինքին ստորագրութենէն առաջ, Գերմանիա յստակ կերպով ըսաւ Ֆրանսայի որ կ՚ուզէր մասնակցիլ հիւլէական բազմակողմանի ուժի։ Ֆրանսա քանիցս յայտարարեց որ շատ լաւ կը հասկնայ Գերմանիոյ դիրքը»։

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ.— Նիւ-Եորք Հերըլտ Թրիպիւն (Հանրապետական) կը գտնէ որ տը Կոլ շատ պարզամիտ գաղափար մը ունի աշխարհի մասին։ «Ի՛նչ նպատակ ըմբռնում ունի տը Կոլ Ատլանտեան Ուխտէն եւ որքա՛ն յարգանքի պակաս Օրագի (Ասիոյ դաշինքը որուն Ֆրանսա ալ մաս կը կազմէ) հանդէպ։ Տը Կոլի Եւրոպան դեռ գոյութիւն չունի, նոյնիսկ Գերմանացիք կը մերժեն։ Իր չէզոքացած Ասիան պատրանք մըն է։ Իր Զինաստանը երազ մըն է։ Իր Ռուսաստանը որ, սարսափած համայնավարութեան պառակտումէն, կրնայ կռնել Ֆրանսայի միանալ, երազ մըն է որ կրնայ դէշ երազի վերածուիլ»։

Տէյլի Նիւզ, Չիքակօ-Թրիպիւն նոյն լեզուն կը գործածեն։

Աւելի պաշտօնապէս կը պատասխանէր նախագահ Ճոնսըն մամուլի իր ասուլիսին ընթացքին։

ԼՈՆՏՈՆ.— Անգլիացիք մտահոգ եւ զժգոհ են մանաւանդ ինչ կը վերաբերի Ատլանտեան Ուխտի հետ կապ ունեցող յայտարարութեանց։

Թայմզ կը գրէ թէ տը Կոլ պատճառաբանութիւններ դրած է Երհարտի ընդդիմադիրներու բերանը։ Կուարտիըն իր կարգին կը ճշդէ թէ Կոլատւթըրի յաղթանակ մը աւելի հրապուրիչ կը դարձնէ կոլեան դիրքերը։ «Եթէ Եւրոպայի քաղաքական միասնականութիւնը զոր տը Կոլ նպատակակէտն է, աւելի քան երբեք հեռու է անկէ»։

ՄՈՍԿՈՒԱ.— Փրաւտա չանդրադառնար տը Կոլի այն խօսքերուն որոնք կը վերաբերին Խորհ. Միութեան, կը գրէ սակայն.— «Առաջին անգամն է որ տը Կոլ այսքան յստակ պատկեր մը կը գծէ ֆրանքօ-գերմանական յարաբերութեան շուրջ»։

Գալով նախագահ Ճոնսընի, առանց յիշելու տը Կոլի անունը, պատասխանած է անոր ըսելով.— «Երբեք չենք ուզած ուեւէ մէկուն վրայ իշխել»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՊՐԻԹԻՇ ԿՕ ՀՕՄ» ըսած է Կիպրոսի Խորհրդարանը, որ կը պահանջէ անգլիական զօրքին մեկնումը։ Միւս կողմէ ՄԱԿի ուժերը Յոյներու եւ Թուրքերու կրակէն բնուած են եւ ստիպուած եղած նահանջել։

ՀԱՐԼԷՄԻ եւ Պրուքլինի միջադէպերու հետեւանքով մէկ մեռեալ, 140 վիրաւոր եւ 489 ձերբակալութիւն կայ։ Նոր մի-ջադէպերու վախը չէ հեռացած։

ՊՈՆԻ (Ալժերիա) նաւահանգիստին մէջ, զինամթերքով լեցուն եգիպտական նաւ մը պայթած է։ 45 մեռեալ եւ 165 վիրաւոր կար առաջին հաշուեկշիռով մը։ Կարելի է խափանարարութեան մասին մըտածել։

ՊՕՂՈՍ Զ. Պապին առաջին կոնդակը հաւանաբար հրապարակուի Օգոստոս 6ին։ Կը կարծուի թէ խնդրոյ առարկայ եղած հարցերուն մէջ է ծնունդներու սահմանափակումին խնդիրը։

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐԻ մէջ, մթնոլորտը միշտ լարուած է։ 2500 հոգի ձերբակալուած են։

ՌՈՒՄԱՆԻԱ կը շարունակէ դլուխ բռնել Խորհ. Միութեան։ Զուգեր համայնավար ղեկին ազգատ ազգականն ըլլալ եւ սկսած է պատուհանները բանալ Արեւմուտքի վրայ։

ԿԻՊՐՈՍԻ կացութիւնը շատ դէշ է։ Ամէն օր, երկու համայնքներու զինուորական ուժը կ՚աւելնայ։ Գերպ. Մակարիոս յայտարարած է նաեւ թէ ի հարկին իր կառավարութիւնը պիտի չվարանի զէնքով դէմ դնել կացութեան՝ կղզիին ամբողջականութիւնը ապահովելու համար։

ԼԻՐԻԿԱ

—o—

Գարունն էլ չի մօրս զգզով
Բերում ինձ դաղձ ու ծաղիկ,
Մօրս վշտերն, իմ էլ երգով,
Էլ չեն թւում անցողիկ։

Ես էլ զարուն միշտ մնայի,
Իմ գլուխն էլ չձնէր, —
Գարուններս մօրս տայի՝
Միշտ ծաղկանց մէջ ոտք դնէր…

Գարունն էլ չի մօրս զգզով
Բերում ինձ յոյս ու ծաղիկ,
Մօրս ձմեռն՝ իմ էլ երգով՝
Էլ չի թւում անցողիկ…

×

Օ՛, ծով խելայեղ, մի՞թէ չես յոգնում
Դարեր ալիքուող նոյն երգն ես երգում,
Մի՞թէ չես յոգնում միշտ նոյն ալիքից,
Միշտ նոյն ալիքի երթ ու գալիքից,
Մի՞թէ չես յոգնում դարեր ու դարեր։

— Իմ դարը, սակայն, մի վայրկեանն է ձեր,
Եւ ամէն ալիք ինձ երգ է մի նոր՝
Մի հարց է ափին իմ խորհրդաւոր…

Ափերիս կեանքը թէ յար չփոխուէր,
Իմ էլ յոգնահար աչքը կը փակուէր, —

Ծովից լայն պիտի աչքերդ բանաս,
Որ մի կաթիլի շարժումն իմանաս։
Գաղտնիքի ծով է տիեզերքն այս բիլ,
Դուք դեռ բացել էք հազիւ մի կաթիլ…

×

Ես քեզ այնպէս եմ սիրում,
Ասես նորից արծուենի
Թեւեր ունեմ ու գարուն,
Ու սիրտ ունեմ պատանի։

Ասես նոր եմ սիրում, նոր,
Ու այնպէս եմ ես վառուել,
Թւում է, թէ իմ բոլոր
Գարուններն են ետ դառել։

Դու ինձ այնպէս ես գերում,
Ասես այս ողջ աշխարհում
Դու ես իմ սէրն առաջին,
Դու իմ աշունն, իմ վերջին։

Դարձիր, վառէ ինձ քո սիրով,
Նորից մերժէ, որ նորից լամ,
Պատանեկան տանջանքներով
Գուցէ նորից ջահելանամ…

×

Ինչքան նամբէք եմ անցել, որ, ա՛խ, պիտի չանցնէի՛,
Ճամբայ՝ թէկուզ մի բառի, խորք հնչիւնի մի նամբայ,
Վայրկեան, որով անցնելիս պիտի դարեր կորցնէի,
Որպէս աւազ շաղ տալով ոսկի բառերն իմ անմահ…
Օ՛, ինչ պահեր են կորել, ինչ վայրկեաններ մարգարիտ,
Որպէս շիթեր անձրեւի ժայռի վրայ շաղ տուած, —
Որոնք պիտի ծիլ տային, դառնային երգ ու ժպիտ
Իմաստութեան այս հողում՝ այր օրերիս մէջ գտած…
Եւ անիծե՞մ ես արդեօք այն գիշերներս ապարդիւն,
Որ սէր էի թոթովում աղջիկների յետեւից…
Քարը գլխին… ու թէեւ վէրք են թողել իմ սրտում,
Բայց բողբոջում է միտքս փորձութեան բորբ արեւից,
Ու կէս նամբից ետ դարձել՝ օրհնում եմ դարձս իմաստուն,
Յանուն բարու, գեղեցկի՝ իմ խենթ հեղեղն է նստում,
Ու դուրս գալով անցեալիս զարշ պատեանից՝ լուսերազ
Ներկայիս թուրն է շողում՝ գրաւում բերդ ապագաս…

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

կազղուրուած ու Թարմացած՝ կը վերադառնան իրենց տեղերը, նոր շրջանին աւելի աշխոյժ աշխատանքի լծուելու համար։

Նախորդ տարիներու բացառիկ յաջողութիւնները գրաւական մըն են, որ այս անգամ եւս ճամբարը փայլուն էջ մը պիտի արձանագրէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի տարեգրութեանց մէջ։

Ինքնապաշտպանութիւն սպիտակ ջարդին դէմ։

Ա՛յս է նուիրական առաքելութիւնը, որուն լծուած է Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը։

Ողջո՛յն իր ճամբարին։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԻՆ ՎԷՃ ՆՈՐ ԷՋԻ ՎՐԱՅ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ

—o—

Թող չկարծուի թէ «հայկական գրա-մագլուխը», ինչպէս կը սիրեն ըսել Հայաստանի մէջ, ածեցաւ, ուռճացաւ, բարգաւաճեցաւ ի Հնդիկս՝ այն նախատրամադրութեամբ թէ, ի վերջոյ, պիտի դառնար քաղաքական ու զինական ուժ՝ ի սպաս Հայաստանի ազատագրութեան: « Գիրք անուանեալ Որոգայթ Փառաց » հրատարակութիւնը մէկ էջն է միայն Նոր-Ջուղայի պարզումով ստեղծուած «ազգ. պատմութեան», եթէ այդ գիրքը ցոյց կուտայ Շահամիր Շահամիրեանի մտածման ուղղութիւնը՝ հետակէտ ունենալով Հայաստանի վերականգնումը իրբեւ պետութիւն: Բայց նոյն Շահամիրեանը մեր պատմութեան մէջ տեղ կը գրաւէ այլ ձեռնարկով մը եւս, մեծապէս շահեկան, մեծապէս գնահատելի, — գարձեալ գիրք մը ի ձեռին:

Այդ հրատարակութիւնը կը կոչուի Տետրակ որ կոչի Նշաւակ:

«Տետրակ» կոչուած «Նշաւակը» աւելի հազուագիւտ է (տպուած է 40 օրինակ միայն) քան «Որոգայթը», եւս աւելի քան «Յորդորակը»: Ունի Միսանիկեան Մատենադարանը (թիւ 3658), Մեսրոպ Մաշտոց Մատենադարանը (թիւ 1409): Տպուած է 1783ին, Մադրաս:

Այս գիրքին մասին կը խօսի առաջին անգամ Թադ. Ավդալբէգեան.—

« Հայոց գրականութեան ու ազատագրութեան պատմութիւնը գրողներին մինչեւ այժմ յայտնի են եղել Հնդկահայ հրատարակութիւններից «Յորդորակն» ու «Որոգայթը»: Հիմա մեր ձեռքին է մի հազուագիւտ (հրատարակութիւն), ու մենք հնարաւորութիւն ունենք սրանց վրայ աւելացնելու մի երրորդ մեծարժէք գրքոյկ էլ, — Նշաւակը, որը մինչեւ այժմ անծանօթ է մնացել»:

Ի՞նչ առաքելութիւն է տրուած այս գրքոյկին:

Մայր Հայաստանը (ի՛նչ վայելուչ բացատրութիւն) ընդունելով Հայոց նախական ծնողքը, կ'ըսանք ըսել թէ գաղութները կը նմանին իր այն զաւակնեերուն, որոնք կ'ապրին ու կ'աճին ծնողական հովանիէն հեռու: Ո՛վ պիտի դատապարտէ զանոնք օտարութեան մէջ: Զարմանալի՞ է միթէ՝ երբ կը դառնան անառակ որդի: Բնական օրէնք, — բոյսն անգամ, երբ չի մշակուիր կամ չի խնամուիր, ի վերջոյ կը դառնայ վայրի տունկ:

Շատ քիչ տեղեկութիւն ունինք մեր գաղութներուն ներքին կեանքին մասին, — ի՛նչպէս ապրեցան, ի՛նչպէս աճեցան, ի՛նչպէս մեռան:

Ահաւասիկ ձեզի հետաքրքրական նկարագրութիւն մը Հնդկահայոց ներքին կեանքին մասին, կը քաղեմ Նոր-Ջուղայի Պատմութեան () գիրքէն (էջ 187-188, Ա. հատոր).—*

Հեղինակը նախ կը վկայէ թէ Հայերը ի՛նչպէս «մարթացան կուտել զմեծագանձ հարստութիւնս», բայց «յորդութենէ ճոխութեան եւ յաջողուածոյ բախտին արբեալք՝ բնդալուչեցան, եւ զհաւատոյ մասունս արարին խաղալիկ կամաց», կամ «համարէին թէ մարթ է յառաջ վարել զհաճոյս կամաց մարմնոյ՝ զօրավիգ ունելով զճոխութիւնն, եւ զերկրաւոր հեշտութիւնս համարելով երջանկութիւն՝ յայն ընկղմեցան պարանոցաթաղ»:

Այս Հայերը, նոր Կրեսոսներ, ընկերութիւն էին կազմած, պարզապէս խրախճանք կատարելու համար տուներու մէջ՝ կարգով, — օր մը մեր տունը, օր մը ձեր տունը: Այս խրախճանքին ընթացքին, կե՛ր որ ուտես, խմէ՛ որ խմես, տկռելու ատխճան, յետոյ պարել եւ երգել, երգել ու պարել, բայց ի՛նչ ձեւով, ամէնէն լպիրշ ձեւերուն մէջ գիրար գերազանցելով: Արտօնուած էր ամէն գեղխութիւն, ամէն չուայտութիւն: Ունէին իրենց երգչուհիները, պարուհիները եւ նուագածուները: Որպէսզի կատարեալ դառնար սանդարամետեան խնջոյքը՝ հաստատած էին... կրօնական ատրճանակարգեր: Ընկերութեան մէկ անդամը կ'ընտրուէր եպիսկոպոս, ուրիշ մը՝ քահանայ, ուրիշ մը՝ սարկաւագ, ուրիշ մը՝ դպիր, — ունէին նաեւ մոմակալներ և... սարկաւագուհիներ: « Զղխնարրութեան խնճոյնս ոչ բաւական համարելով՝ խառնէին յայն զհոգեւոր արարողութիւնս եւ զեկեղեցական երգս, նոքօք անուշել կամելով զխնջոյս իւրեանց, ոչ բարեպաշտական նպատակաւ, այլ ծաղրածութեան »: Եւ գինիի հոտով յագեցած ու տաքցած մթնոլորտի մը մէջ՝ պարուհիները զգեստաւորելու արարողութիւնը կը կատարէին երգելով «Խորհուրդ խորին» շարականը: Շարունակելով կրօնական արարողութեանց ձեւ տրուած այս ընծա- տօնը՝ «Փառք ի բարձունս» կ'երգէին ի տես չուայտութեան տեսարանի մը... կը բաւէ երեւակայել, եւ երբ կը հասնէին սա մաղթանքին՝ «Յոյց տուր մեզ, Տէ՛ր, զողորմութիւնս քո», ոտքի կը ցատկէին, կը բանային պարուհիներուն կուրծքերը եւ կը համբուրէին ստինքները, — Աստուծոյ «ողորմութիւնը»:

Անդին, Հայութիւնը արիւն կը թափէր Սիւնեաց լեռներուն վրայ:

Այս նկարագրութիւնը պատկեր մըն է միայն, զոր կուտամ իբրեւ նմոյշ մեր վարթամ գաղութներու կեանքէն, հաստատելու համար թէ ի՛նչպէս Հայոց հարստութիւնը կը մխուէր, յումպէտս կը վատնուէր, կը հալէր, կը սպառէր, նման այն գետին, որու ջուրը, յորդելէ ետք, տարածուելով ափերէն դուրս, ինքն իր բախտին ձգուած, ճահիճ կը կազմէ, կը մօրանայ, կ'ապականի, ի վերջոյ կը ցամքի, հողը կը ծծէ:

Եւ ահա տաղանդաւոր Հայ մը, արհեստով գերձակ, յետոյ վաճառականութեան մէջ նետուած՝ հարստացած, կը բանայ ապարան, հնչեցնելու համար հայրենասիրութեան կոչնակը: Ու կը խորհի նաեւ օգտագործել գետէն դուրս թափուած ջուրը, — ազգային եւ ընկերային գիտակցութիւն գնել Հայոց հարստութեան մէջ:

Ու կը հրատարակէ գիրք մը.—

Տետրակ որ կոչի Նշաւակ վասն կառավարելոյ ինչս որբոց եւ առանց – կտակ ննջեցելոց:

Գիրքը տպուած է «ի հայրապետութեան Տեառն սրբազան Ղուկասու ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ի Վաղարշապատ, ի թագաւորութեան Տեառն Երկրորդ Հերակլիոսի Բակրատունւոյ ի Թիֆլիս, յամի Տեառն Փրկչին մերոյ Քրիստոսի 1783, ի թուականութեան Հայոց 1232, ի Հնդիկս ի մայրաքաղաքն Մադրաս, ի տպարանի Յակոբայ Շահմրեանց կոչեցելոյ»:

Ունի 80 էջ: Բովանդակութիւնը կապ չունի ազգային հարստութիւնը տնտեսելու ծրագրի մը հետ, այլ կը վերաբերի Մադրասի Հայոց ինքնավարութեան կազմակերպութեան: Գաղութներու մէջ՝ Հայը այս ձեւով է գործած, — եկեղեցիներու, ազքատախնամներու, որբախնամներու կազմակերպութեամբ: Իրականին մէջ, այս գրքոյկը ազգային սահմանադրութեան ձեռնարկ մըն է:

Հեղինակի անունն չի տրուիր:

Թադ. Ավդալբէգեան կը գրէ թէ «Որոգայթ»ը շարադրող հեղինակը գտնելէ ետք (տես մեր նախորդ յօդուածը), Մադրասի ինքնավարութեան կանոնադրութիւնը խմբագրողը եւս երեւան հանելը այլեւս կը դառնայ «այսպէս ասած՝ խաղ ու պար»:

Գրքոյկը «Շահամիրեանի հրատարակութիւնների գիրքով է, նրանց թղթով, տառերով, նրանց նման սխալաշատ, նրանց յատուկ կաչեկազմով»: Եւ Ավդալբէգեան, մեկնելով այն փաստէն թէ գիրքին մէջ երկու տեղ (էջ 21 եւ 80) տպուած է Շահամիրեանի արհեստանիշը (**), — «կշեռք քարերով, թանաքաման ու գրիչ, գաղ ու մկրատ», — կ'եզրակացնէ թէ հեղինակը «Շահամիրեան հայրն է, որ դէս ու դէն է ուղարկում Նշաւակը եւ այս առթիւ նամակ գրում: Լեզուով, բազմաթիւ տերմիններով, դրութիւնների նմոյշների վերնագրերով ու կազմութեամբ, որոշ զարձուածքների անընդհատ կրկնութեամբ, մտքերի ու ամբողջ աշխարհահայեացքի նմանութեամբ՝ Նշաւակը այնքան մօտ է Որոգայթին (***), որ մէկից միւսին անցնելիս՝ տպաւորութեան ոչ մի տարբերութիւն չի զգացւում: Թւում է թէ միշտ շարունակւում է առաջւայ գիրքը կարդալ: Գրուածքների այսքան ակնրախ նըմանութիւնը գրողի նոյնութեան հետեւանք միայն կարող է լինել, և այս գրողն անկասկած մեծ ինքնուսն է նորից, — Շահամիր Շահամիրեանը» (****):

Կէտ մը եւս, ու կ'անցնինք բովանդակութեան: «Վերջաւորութեան» մէջ գրըւած է թէ Նշաւակը տպուած է «ծախիւք Մադրասիս Հայոց»: Այս կէտը խորհիլ կուտայ.— Մադրասի Հայե՞րն են որ պատրաստած են այս գործը եւ տպած իրենց ծախքով: Ծանօթութիւնը կը շարունակուի. «Եւ բաշխեցաք Սնդկին որբոց մերոց եւ զին սորա նշանաւորեցաք փի մին Տետրակն հինգ յառ Մադրասիս ատախով հան... այսպէս կատարեցաւ գործս այսօր ի Հնդիկս ի ափն Ովկիանոսի ի Կօրմանտէլ ի մայրաքաղաքն Մադրաս (1783) յամսեանն Օգոստոսի 15»:

Պէտք է դիտել տալ թէ «Որոց Սրնդուկ» կոչուածը, ներկայացնելով հանգերձ Հայոց զանձը կամ գանձատունը՝ իբրեւ նիւթական անձնաւորութիւն, Մադրասի Հայոց Սահմանադրութիւնն իսկ է: Եւ այստեղ եւս Շահամիրեան գործած է նոյն մեղքը, — նշան խոնարհամտութեան, երբեք չյայտնել իր կատարած գոհողութիւնները, ոչ ալ դնել իր անունը իր գործունէութեան կապուած տարկայական վկայութեանց վրայ: Անսպառ հարստութեան տէր, թագաւորներու եւ կաթողիկոսներու գոհարեղէն նուիրող Շահամիրեա՞նն էր որ Տետրակ մը տպելու համար ծախք պիտի պահանջէր Մադրասի Հայերէն: Ինք է պատրաստած այս գիրքը, ինք է տպած եւ «բաշխած» (նուիրած) Մադրասի Հայոց Սահմանադրութեան գանձատան: Թէ իր աշխատութիւնն է՝ յայտ է այն թղթակցութիւններով, որոնց մէջ կը յիշատակուի Նշաւակը իբրեւ իր արմագանը:

Այժմ ներկայացնենք բովանդակութիւնը, յոյժ շահեկան, — տես քաղուածքները՝ քիչ անդին:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(Շար. – 4)

(*) Նոր-Ջուղայ այցելութեանս ժամանակ (1954), բնկ. Թադէոս Թադէոսեան ինծի նուիրեց այս արժէքաւոր գործը, *Պատմութիւն Նոր-Ջուղայու* որ յԱսպահան, հեղինակ՝ Յարութիւն Թ. Տէր-Յովհանեան, 2 հատոր, տպ. Նոր-Ջուղայ, 1880:

(**) Այս արհեստանիշը, որ կը տեսնուի նաեւ Շահամիր Շահամիրեանի դիմատիպ պատկերին մէջ, տպագրուած 1790ին՝ երբ դեռ կ'ապրէր Շահամիրեան, պատկերով միասին այժմ կը գտնուի Երեւան, պետական թանգարանին մէջ: Ոմանք արտատպած են այս պատկերը եւ տակը գրած... Յակոբ Շահամիրեան:

(***) «Որոգայթ փառաց» գիրքին «երկրորդ» հատորին գլուխը եւս գրուած է «Նշաւակ»:

(****) Այս առթիւ Թադ. Ավդալբէգեան կը գործածէ «ուրու» բառը երկու պարբերութեան մէջ.— Նախ «ուսուցչի (Մովսէս Բաղրամեան) ու որդու (Յակոբ Շահամիրեան) ուրուների մի կողմն քաշուելն իսկոյն տեսանելի է դարձնում հոյակապ դէմքը դերձակ հօր, այն է Շահամիր Շահամիրեանի, որը թէ «Որոգայթ»ի ու թէ «Նշաւակ»ի իսկական հեղինակն է», երկրորդ՝ «դեռ չէր շողացել «Հիւսիսափայլը» վերածնիչների պսակազարդ ուրուներով»:

Չէի գիտեր, սակայն, թէ «ուրու» արմատական ձեւն է «ուրուական» բառին՝ երբ կը գրէի *Մադրասի «ուրուականը»* յօդուածը (այս շարքին մէջ՝ երկրորդ):

Ավդալբէգեան, ճիշդ է թէ, « ուրու » բառին չի տար այն նշանակութիւնը, զոր գործածեցի հետեւողութեամբ անգլերէնի՝ թարգմանելով *կուսթ* բառը: Ընդհականակն, իր «ուրուն» այն ստուերն է որ կ'երեւի իբրեւ հեղինակ, ստուերին ետեւ ծածկելով իսկական հեղինակը, մինչդեռ եւրոպական առումով՝ « ուրուականը » բուն հեղինակն է, որ ստուերի մէջ կը մնայ, չի յայտնուիր իբրեւ հեղինակ: Այսուհանդերձ երկար չէ բառին զարգացման ճամբան:

Երբ տեսայ թէ «ուրու» եւ «ուրուական» նոյն բառերն են, այլ խօսքով՝ երկրորդը անունն է առաջինին, հետաքրքրուեցայ ծագումով, — Երից վարդապետաց բառարանը կ'ընդունի թէ «ուրու» արաբերէն *բույա* բառն է, որ կը նշանակէ երազ, ցնորք: Նոյն բառին մասին դեռ կան այլ պրպտումներ, զորս զանց կ'առնեմ:

Ուրեմն, այսուհետեւ « ուրու » կամ « ուրուական » բառերը, անկախ իրենց սկզբնական ծանօթ նշանակութիւնէն, նոր իմաստով պիտի գործածենք յաւելեալ նոր հեղինակ տով մը, նշանակելու համար հեղինակ մը, որ իր աշխատութիւնը կը կատարէ ուրիշի մը հաշւոյն՝ ինք մնալով անծանօթ, իբրեւ ստուեր կամ ստուերի մէջ:

ՅՈՒՇԱԽԱՌՆ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՏԱՐՕՐԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

Պարսկաստան գացող Հայը եթէ քիչ մը հետամուտ ըլլայ, շուտով կ'անդրադառնայ թէ հայերէնի մէջ բազմաթիւ են այն արմատական բառերը որ առնուած են պահլաւերէնէ: Օրինակի համար, ասպ՝ *պարսկերէն կը նշանակէ* ձի... *իսկ հայերէնի մէջ ունինք՝* ասպետ, ասպարէզ, ասպանդակ, ասպնջական, *եւայլն: Պարսկերէն* խար *կը նշանակէ* էշ *եւ* զան *գործել. այս բացատրութեամբ* խարազան *հայերէն բառին ստուգաբանութիւնը կը պարզուի: Պարսկերէն* տաստ *կը նշանակէ* ձեռք... *ունինք* դաստակ *բառը: Պահլաւերէն՝* ռահ *կը նշանակէ* ճամբայ ... *ունինք՝* ռահվիրայ: *Այսպէս նաեւ պարսկերէն ծագումով՝ ունինք բազմաթիւ հայերէն բառեր...* սար, բժիշկ, դժուար, դաշտ, ոստան, ռազմ, ոստիկան, դպրոց, քուրակ, աշակերտ, եւն.:

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ որ մեր մէջ շատ են այն անունները որ Պարսիկներէն առնուած են: Այսպէս՝ Նուպար, Խոսրով, Զարեհ, Վահրամ, Ներսէս, Միհրան, *եւայլն:*

Ամերիկա՝ երկու աղջիկ ունենալէ ետքը, անցեալ տարի մանչ զաւակ մը ունեցանք Պարսկաստան: Ես իմ վրաս այդքան համարում չունէի բայց կ'ներեմ Պարսկաստանի օդը — ջուրը կամ խաւարը նպաստեցին: Նկատի առնելով փոքրիկին ծննդավայրը՝ կատակով կնոջս առաջարկեցի որ իր անունը Կիւրոս, Դարեհ, Քսերքսէս կամ Վռամշապուհ դնենք. բայց վէթօ *դրաւ այս առաջարկին եւ համաձայնութեամբ՝ Կարօ-Տիրան դրինք անունը:*

Անուններու խնդիրը միշտ հետաքրքրական գտած եմ: Ամերիկա՝ Այնթապցիներուն մէջ հանդիպած եմ տարօրինակ անուններու, ինչպէս՝ Եղուպ, Շիւքրիւ, Նեսիմ, Ճիվան, *եւայլն: Եւ Փարիզ՝ գաղթականներուն (այսինքն՝ էնկիւրիցիներուն) մէջ յաճախ լսած եմ այլ խորթ անուններ...* Անթուան, Փիէռ, Քլեման, *եւայլն: Չխօսինք այլեւս Ամերիկահայոց անուններուն մասին...* Չարլի, Հէրի, Ճիմի, *եւայլն:*

Իսկ Թեհրանի Հայոց մէջ տարբեր տեսակի անսովոր անուններ լսեցի... Շիլլէր, Համլէթ, Նեւտոն, Ժօրէս, *եւայլն: Ասոր հետ մէկտեղ՝ պէտք է ընդունիլ թէ Պարսկահայոց ազգանունները շատ աւելի հարազատ եւ քաղցրահնչիւն են քան Արեւմտահայոց կարգ մը անձանց ստեղծագործութիւնները: Պարսկահայոց մէջ չես գտներ այսպիսի այլանդակ ազգանուններ...* Ջէմպէրէճեան, Փէշտիմալճեան, Ալթըփարմաքեան, Սիւրիխսարեան *կամ* Շէյթանտէզէճեան:

Բայց եւ այնպէս, ամէն հայ գաղութ իր յատուկ չեշտը եւ լեզուական տարօրինակութիւնները ունի: Պարսկաստանի մէջ անօթի մարդ չկայ... ամէնքը սոված են: Մարդիկ չեն ածիլուիր... կը թրաշուին: Բարձրապոյ ըսել է բարձրահասակ, *հետաքրքիր կը նշանակէ* գեղեցիկ, ծնկաչոք *ըսել է* ծնրադիր. *մոխրամանը կ'ըսեն* սիկառի-տակ *եւայլն:*

Օր մը հիւր էի ընտանիքի մը մօտ. կը զուարթ զարմանալի եւ բարեկամ իր փոքր երախան գրկեց որ տեսնէ թէ ո՛վ է եկողը:

Երախան վերադարձաւ ըսելով թէ մէկը եկեր է եկեղեցիի հանգամանքով մը մօտ մար:

Հայրը հարցուց.— «մա՞րդ ա»:

Երախան.— «Ո՛չ»:

Հայրը.— «Տե՛ս տիկին ա թէ կոյս ...

Զարմացայ այս հարցումին վրայ եւ ինծի հարցուցի թէ ի՛նչպէս կարելի է ընտրութեամբ զանազանել կոյս մը տիկնոջ մը: Եւ եթէ ա՛յդքան կարեւոր էր կէտը եւ ընկերս կ'ուզէր անպայման ... տուղել այցելողին վիճակը, ինչո՞ւ ...

...մամբ չընայ փոխանակ երախան... Շատ տարօրինակ Թուեցաւ ին... այս բանը եւ բարեկամիս ուշադրու... յանձնեցի: Բանէն գուրս ելաւ որ... տեղական իմաստով, կը նշանակէ... :

...յս բարեկամս, Սուքիաս խանը, ընիկ ...ցի էր: Տարիներ առաջ՝ իր հայ... մատակարարն էր արքայական գործ... Սուքիաս խանը Եւրոպա տեսած ... էր: Իր ճամբորդութիւններուն ... մեծ մասով կը հանէր իր հօր ... Թանկարժէք գոյքեր ծախելով, ... հին գործերը:

...Տեսնելով որ տան գործերը հետզհետէ ..., եւ կասկածելով իր ...վրայ, հայրը կը կանչէ իր մօտ Սուքիասը եւ կը յանդիմանէ զինքը բա...: — «Տո՛ւն չանորդի, եթէ հօրդ տնից ...պիտի զղանես, փոխանակ ...ծախելու հօրդ ծախի՛ր»:

Եւ Սուքիաս կը պատասխանէ. — «Բայց հայրիկ, քեզ հետ չի կարելի մամլէ (գործ) ընել»:

— «Կյատա՛, ի՛նչպէս Թէ չի կարելի», ...գած կը պատասխանէ հայրը:

— «Վա՛ւ, էդ տակիդ Թաղրիզին ի՛նչ... կը տաս», կը հարցնէ Սուքիաս:

— Շա՛ն լակոտ, էդ իմ ամենալաւ ...», կ՚ըսէ հայրը:

— Տեսա՞ր, հայրիկ, ասում եմ քի քեզ ... չի կարելի գործ անել», կը պատաս... Սուքիաս:

...ութեան հատիկէն սկսեալ, Սուքիաս խանին շուրջ պատմութիւնները ... եւ տարածուեցան:

Սուքիաս խանը շատ կարճ մարդ էր, ...1 մեթր 53, բայց ծովային սառ... նման՝ միայն մէկ եօթներորդը ...կը տեսնուէր, իսկ մնացած վեց եօթնե... ջուրին տակն էր:

Բայց հակառակ իր այս կարճ հասա..., Սուքիաս խանը համբաւ հանած էր ... ճարպիկ որսորդ: Ի՛ր խսկ բերնէն ... եմ Թէ 300 մեթրի վրայ ... էր: Եթէ Թերահաւատներ ըլլային ... մէջ՝ Սուքիաս խանը ... պատմ կ՚ըլլար Թէ ճիշդ էր իր ...: Եւ երդումները միշտ ուրիշի ... կ՚ընէր: Օրինակի համար:

— «Աղջիկի՛ս արեւ, պատուոյ խօսք եմ ... պատմածս իրաւ ա»:

Եւ կամ,

— «Աղջիկի՛ս գաֆան անեմ (պատանքը ...) եթէ ճիշդ չի ասածս»:

— «Աղջո՛ն մեռնի եթէ որեւէ չափա... ...թիւն կայ ասածիս մէջ»:

Եւ կամ,

— «Աղջիկի՛ս Թաղեմ եթէ սուտ եմ»:

Եւ Աղջոն ներկայ է այս երդումներուն ... գիտէ Թէ 300 մեթրի հեռաւորու... վրայ չէ, եւ ո՛չ իսկ երեսուն մեթ... Սուքիաս խանը ապուռ խփել: ...Սուքիաս խանին երդումները բըռ... Թեհրանի Հայոց գերեզմանատու... պէտք էր լեցուած ըլլար:

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

ՔԱՂՈՒԱԾՔՆԵՐ «ՆՇԱՒԱԿ» ԳՐՔՈՅԿԷՆ

Ինչպէս գրուեցաւ, այս գրքոյկին խորագիրը, «Կարգադրութիւն Մաղրասու Հայոց վասն կառավարելոյ ինչս որբոց եւ առանց-կտակ ննջեցելոց», չի կրնար արտայայտել բովանդակութիւնը: «Նշաւակը» որբերու խնամակալութեան եւ անկտակ մեռածներու կալուածներուն հոգաբարձութեան կանոնագիր մը չէ, այլ պարզապէս Հայոց Սահմանադրութիւնը, հայ համայնքին ինքնավարութեան ծրագիրը: Բուն այս նիւթին նուիրուած են 7–72 էջերը, ուր 65 յօդուածներու մէջ, «հատոր» կոչուած, կը ներկայացուին աշխարհիկ եւ հոգեւոր իշխանութեանց յարաբերութիւնը, համայնքին վճռակացութեան, եկեղեցիին եւ եկեղեցական գոյքերու արձանագրութեան հարցերը, հոգեւոր եւ աշխարհիկ պաշտօնատարներու պարտականութիւնները, ծնունդներու, նշանախօսութեան, ամուսնութեան, Թաղման վերաբերեալ կանոններ, գերեզմանատան, հողագրամի յատուկ պայմաններ, տօները չնարհաւորելու եղանակներ, պիտանի գիրքեր գնելու հրահանգներ, ինքնավարութեան այս կանոնագրութիւնը փոփոխութեան ենթարկելու եւ ի հարկին Մադրասէն գարձեալ գաղթելու պարագաները, եւայլն:

Անցնինք վերջին պարագան:

Այս կամ այն պատճառով, երբ Մադրասի Հայութիւնը ստիպուի Թողուլ բրիտանական գաղթաշխարհը, ո՞ւր պէտք է առաջնորդել մեր ժողովուրդը, — «Նշաւակ»ին հեղինակը առանց այլեւայլի ցոյց կուտայ Ռուսաստանը, բայց ոչ ռուսական կայսրութեան հեռաւոր անկիւնները, այլ... Ղզլար, վասնզի մօտ է Հայաստանի:

Ղզլար կը գտնուի Կասպից ծովի վրայ, այնպէս որ Հայերը փոխադրուելով Ղըզլար՝ կը մտնեն ռուսական իշխանութեան տակ: Ու «Նշաւակ»ին հեղինակը չի մոռնար պատրաստել նախագիծ մը՝ դաշինք կնքելու համար Մադրասի Հայոց եւ... Ռուսերու միջեւ:

Այդ նախագիծը կը բաղկանայ 16 յօդուածներէ եւ կը գրաւէ «Նշաւակ»ին 57 եւ 58 էջերը:

Կ՚արտատպենք այս յօդուածները ամբողջութեամբ, որովհետեւ առաջին անգամ է որ լոյս կը տեսնէ մեր մամուլին մէջ.—

Յօդ. Ա.—Նախ պաշտել մեզ Աստուածն ամենայն արարածոց եւ մերոց ազատապէս ըստ սովորութեան մերոյ սուրբ եկեղեցւոյ Հայաստանեայց:

Յօդ. Բ.— Կառուցանել եկեղեցիս բարձրաբերձ գմբէթիւ եւ նշան սուրբ խաչին ի գլուխ:

Յօդ. Գ.— Մի ոք իշխեսցէ ի վերայ եկեղեցւոյց մերոց, բայց հայրապետն Հայոց որ ի Վաղարշապատ, եւ ամենայն եկեղեցականն ի նմանէ գատեսցի:

Յօդ. Դ.— Դատաւոր մեզ ի յազգէ մերմէ ընտրեսցի 7 խորհրդականօք, եւ ի Կայսերէ տացեն նոցայ նամակ պաշտօնի գատաւորութեան, բայց քրէական մեղաց:

Յօդ. Ե.— Ի ժամանակի պատերազմի եւ խաղաղութեան՝ զօրք մի բնակեսցեն ի բնակութիւն տանց եւ այգեստանեաց եւ ի յերեսս գաւառաց մերոց, եւ ի մերմէ մի՛ պահանջեսցեն ոչ գինուոր եւ ոչ արհեստաւոր եւ ոչ գրաստ եւ ոչ կերակուր, բայց յայնոցիկ, որ կամաւ երցեն եւ ընդունեսցեն պաշտօն եւ կամ վասն չահուէտութեանց իւրեանց վաճառեսցեն զոր ինչ:

Յօդ. Զ.— Ի յազգէ մերմէ մի լինիցի ծառայ, այլ միայրան ազատ:

Յօդ. Է.— Ամենայն իրաց վաճառականութիւն եւ յերկիր գնելոյ եւ վաճառելոյ եւ ամենայն արհեստի արհեստագործութիւն վասն մեր բացարձակ լինիցի՝ հաստուցանելով մեր հարկս, մաքսս կայսերական:

Յօդ. Ը.— Առանց ժառանգ ննջեցելոյ ստացուածոց ժառանգն Որբոց Անգուկն մեր լինիցի:

Յօդ. Թ.— Մի գրեսցի ազգն Հայոց՝ ժողովուրդ Կայսեր, եթէ ոչ պանդուխտ բնակօղ՝ ամենայն ժամ ազատ երթալոյ ընչիւք եւ ամենայն ստացվածօք իւրօք, ուր եւ յերփ որ լինիցի կամի, եւ անյապաղ ելանօղս գացէ փաստաթուղթ ելանելոյ:

Յօդ. Ժ.— Արձակութիւն ունենան հերքել ամենայն այլ յազգ ի քաղաքէ եւ կամ գեղէ եւ բնակութենէ մերմէ, յատկապէս քահանայից այլ ազգաց, եթէ քրիստոնէից եւ եթէ մահմեդականաց, խորայէլից եւ յեթանոսաց:

Յօդ. ԺԱ.— Ծնունդ եւ մկրտութիւն, հարսանիս եւ պաշտօն ննջեցելոց մերոց, ձայներգութիւնքն երգոց եւ զանկակաց մերոց ազատ լիցին, որքայն գօրութիւն մեր խոստանայ:

Յօդ. ԺԲ.— Ունել արձակութիւն շրջել ի յերեսս ամենայն յերկրի Ռուսաց բանիւ վաճառականութեան մերոյ՝ հատուցանելով հարկ եւ մաքսս կայսերական:

Յօդ. ԺԳ.— Ոսկի եւ երծաթն մեր յանել յաշխարհէն Ռուսաց եւ մուծանել ընդ յաշխարհս Հայոց արձակ լինիցի եւ մի լինիցի հարկ կայսերական եւ ոչ ոք գատուորէ:

Յօդ. ԺԴ.— Յարկ եւ մաքս, յաս եւ բաժին եթէ բուսոց, անկոց, ձեռագործից եւ վաճառականութեանց եւայլն հատուցանեմք այն, որ սերհական Ռուսաց յազգն յատուցանէ:

Յօդ. ԺԵ.— Ազքատս անանկս և տկարս յազգէն Հայոց անխտրանօք մխիթարեսցի ի տանէ ողորմութեանց եւ յիւանդանոցէ յազգէն Ռուսաց միեւնոյն կերպիւ, որպէս սերհական յազգն Ռուսաց:

Յօդ. ԺԶ.— Մահապարտն Հայոց ոչ այլիմ կերպիւ մեռցի, բայց սրով հատանելով գլուխն ի մարմնէ:

Յաւելուածարար.— Դաշինն մի լինիցի ժամանակաւոր, եթէ ոչ մշանջենաւոր»:

Ազգային հիմնագրամ մը ստեղծելու, հեղինակին բառերով՝ «Որբոց անգուկ» հիմնելու յօդուածներուն գալով, որոնց կը տեսնուի Թէ Նշաւակին հեղինակը կը մտածէ Թոյլ չտալ որ Հայուն կուտակած հարստութիւնը փոշիանայ օտարութեան մէջ, ինչպէս այլ յօդուածներով (գպրոց չինել, ընԹերցանութեան գիրքեր հայ-Թայթել) կ՚ուզէ արգելք հանդիսանալ որ հայ ժողովուրդը չլուծուի օտար ազգերու մէջ: Հետաքրքրական են հետեւեալ յորդորները. «Մի ոք յուսակտուր լինիլ ի պատճառէ պանդխտութենէ, Թէ վասն ո՞ւմ աշխատ արարից» (էջ 3): «Ո՛չ է արժան առնուլ զհաց մանկանց Հայոց եւ արկանել օտարաց» (էջ 4): Հայ հարուստներէն կը խնդրէ որ «պառուղ վաստակի գործոց ձեռաց ձերոց մնասցէ ժառանգութիւն յազգին ձերոյ» (էջ 4): Յառաջապահ, «պետութիւն եւ եկեղեցի բաժնելու սկզբունքով, հեղինակը կը պատգամէ. «Եկեղեցական մի՛ խառնեսցի ընդ գործ աշխարհականի» (էջ 77):

Հետաքրքրական են նոյնպէս ընտրական օրէնքները, բոլորովին ժողովրդավար: Մադրասի Հայոց «հասարակաց ժողովին» (ընդհ. ժողով) կը մասնակցին Թէ «մեծք» (երեւելիները), Թէ «փոքունք» (հասարակ ժողովուրդը): Ամէն ժողովական անխտիր իրաւունք ունի խօսելու եւ ընտրելու: Քուէատուփի փոխարէն՝ սեղանին վրայ կը գրուին երկու բաժակներ, մէկ բաժակը՝ այո մակագրութեամբ, միւս բաժակը՝ ոչ: Քուէն բակլայ է, զոր կը նետեն բաժակներուն մէջ: Քուէարկութիւնը կը կատարուի բաց: Որոշումները կը տրուին ձայներու պարզ մեծամասնութեամբ: Այս ձեւ ժողովրդական ընտրութիւնը կը կոչուի «Եւրոպիացոց ծէս»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՆԴԷՍ - ԱՄՍՕՐԵԱՅ, հայագիտական ուսումնաթերթ, հրատարակութիւն Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեան, Թիւ 4–6, Ապրիլ–Յունիս 1964:

ՍԻՈՆ, պաշտօնաթերթ Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց վանքին, Թիւ 6, Յունիս 1964 եւ Թիւ 7, Յուլիս 1964:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (153)

ԽՈԴԵԴԱՆ

...Նիմացից ծանր ոտնաձայն լսուեց: ...ճաշարանի կողմից նրանց մօ... մի բարձրաստիճան պաշտօնեայ ... մի զինուորական: Առաջինը դաշնակ... նորատեղծ պառլամենտի անդամ ..., եւ կարճ մօրուքով եւ եւրոպական ... մի միջահասակ պարոն, ...ձեռքին բռնել էր գեղաքանդակ գա...: Երկրորդը ցից պեխերով Թխա... մի խմբապետ էր, որի մոխրագոյն ... եւ Թեքութեամբ մինչեւ կը... ...ները իջնող կէս Թուրը աւելի ա... էին դարձնում նրա առանց այդ ... կերպարանքը:

...դաշնակցական պառլամենտի անդամը ... գաղԹականների այդ խմբին ..., նրանց երեւոյթից նկատելով, որ Սա...ներ են՝ հարցրեց.

— Կամենո՞ւմ էք նորից Սասուն վերադառնալ:

— Սասուն: Իսկ ո՞ւր է Սասունը, — ...Շինական Փօղոսը՝ ձեռքերը ...օդի մէջ երկարելով:

— Կը գնաք, չուտով ամէնքդ էլ Սասուն կը գնաք: Հայաստանը ազատ Հանրապետութիւն է հռչակուած: Ամերիկայի պրեզիդենտ պարոն Վիլսոնը գրագուած է Հայաստանի սահմանները որոշելու գործով:

— Կամա՛ց, ոտքիդ տակ բուրճ կայ, — բացականչեց Խօդեդանը, մի խոշոր պարենատր միջատի մահակի ծայրով փախցնելով պարոնի կրունկի տակից:

— Վիլսոնն ո՞վ է, — հարցրեց նա, բալաճին քաշելով անվտանգ տարածութեան վրայ եւ գլուխը եզան պարանոցից վեր բարձրացնելով:

— Ամերիկայի նախագահն է:

— Մաճ բռնել գիտի՞:

— Նա ամբողջ Ամերիկայի տէրն է, ինչո՞ւ պէտք է մաճ բռնի, — նկատեց պառլամենտի անդամը, զարմանքով նայելով այդ տարօրինակ լեռնականին եւ դէմքը փոքր-ինչ խոժոռելով:

— Ուրեմն հովի՞ւ է:

— Ոչ էլ հովիւ է:

— Ոչ մաճ բռնել գիտի, ոչ էլ հովիւ է: Էդպիսի մարդը ինչո՞ւ պէտք է մեր ցաւը հասկանայ:

Խօդեդանը մի փոքր լռեց, ապա ճակատը Թեթեւակի քորելով ասաց.

— Կարելի՞ է մի հարց տալ:

— Խնդրեմ:

— Երբ մեզ կոտորում էին, պարոն Վիլսոնը գահի վրա՞յ էր:

— Այո:

— Ապա ինչո՞ւ մեզ չօգնեց:

— Նա հեռու էր մեզանից:

— Ես մի քուրդ ընկեր ունէի, անունը Շնկօ էր: Երբ մեզ կոտորում էին, նա ձիւն-ձմեռնոցով ահագին տարածութիւնից եկաւ-կանգնեց իմ տանիքին եւ իմ ընտանիքին ազատեց կոտորածից:

— Ճիշդ է, — հաստատեցին նստածները միաբերան:

— Եթէ մի հասարակ անտիրական քուրդ իր անօգնական տեղովը կարողացաւ մի հայ ընտանիք ազատել, մի մեծ ու հարուստ տէրութիւն չէ՞ր կարող մի փոքր ազգութիւն ազատել: Ի հարկէ կարող էր: Կարող էր, բայց չուզեց:

— Իսկ ինչո՞ւ չուզեց:

— Չուզեց, որովհետեւ սրտացաւ բարեկամ չէր, — ասաց Աստուրը:

Զօրականը եւ պառլամենտի անդամը զարմացած իրար նայեցին:

— Այնուամենայնիւ ես պէտք է ձեզ պաշտօնապէս յայտնեմ, որ պարոն Վիլսոնը հայ ժողովրդի ամենամեծ բարեկամն է եւ նա կ՚օգնի մեզ՝ ստեղծելու մեր իրական եւ վերջնական հայրենիքը:

— Մեզրաբե՞ան էլ մէջն է, — կիսահեղնեց հովիւը:

— Աւելի՛ն: Հայաստանը տարածուելու է Սասունից մինչեւ Տրապիզոն, Տրապիզոնից մինչեւ Սեւանայ լիճը եւ աւելի հեռուները:

— Զհաւատա՛ք:

— Ինչո՞ւ չհաւատալ, երբ քարտէզը պատրաստուում է: Դա փաստ է:

— Էդ փաստը էս եզան մէջքից ուժե՞ղ է, — ձայնը բարձրացնելով նկատեց Խօդեդանը, «փաստ» բառը չհասկանալով եւ ձեռքը եզան մէջքին զարկելով:

Տեսնելով, որ ամուսինը կարող է տաքանալ եւ գործը բարդացնել, Բայազը, իլիկի ծայրով աննկատելի սեղմեց նրա ոտքը:

— Ի՞նչ ես կամենում դրանով ասել դու, ծուռ Սասունցի:

— Էս բարձկան եզը մեզ Բանաչէնից մինչեւ էջմիածին բերեց: Ուզում եմ ասել, Թէ պարոն Վիլսոնի ծրագիրը էս եզան մէջքի չափ ուժե՞ղ է, որ մեզ նորից էնտեղ տանի, — փոքր-ինչ աւելի բորբոքուելով խօսեց Աստուրը, կնոջ իլիկը մի կողմ հրելով:

— Ես չատ եմ լսել Սասունցիների քաջութեան եւ ուղղամտութեան մասին, — ասաց պառլամենտի անդամը, — բայց առաջին անգամն եմ տեսնում, որ նրանք այդքան Թերահաւատ են դէպի Ամերիկայի եւ Եւրոպայի մեծամեծները, որոնց գլխին աղամարդու գդակ կայ...:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Օգոստոսին մեկնելիք երախաներու ծնողքներէն կը խնդրուի շուտափոյթ փակել իրենց առկախ հաշիւները մինչև Յուլիս 27 : Գրասենեակը բաց է ամէն օր կէսօրէ ետք ժամը 4–7ը :

Օգոստոս ամսուան համար արձանագրութիւնները վերջացած են :

«ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ Նոր Սեբաստիոյ եւ Կապ. Խաչի, կիրակի 2 Օգոստոս ամբողջ օրը, Հօք Փազանիի, Պ. Թեսիէի ագարակը :

Գեղարուեստական բաժին. — Նուագ, երգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ :

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պարսելոնայէն Պ. Վաղարշակ Պասմաճեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Յակոբ Պասմաճեան, բնիկ Պոլսեցի (Սկիւտարցի), հօրը անունը Ղուկաս, մօրը՝ Ռոմելա : 1906ին Եգիպտոս գացած է ապա Պուլկարիա եւ միացած է Անդրանիկի խումբին : Արհեստով՝ ոսկերիչ :

Կը խնդրուի լուր ունեցողներէն իմացնել իր եղբօրը որ 58 տարիէ լուր չունի :

V. BASMADJIAN
C/Vilamari 54 2° 2°
BARCELONA Espagne

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն. Ֆ. — Շրջանակով 300 Ն. Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են : Անոնք որ կը փափաքին գրկել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն Հաստատութեան տնօրէնութեան :

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Սկսած են արձանագրութիւնները 1964 – 1965 Տարեշրջանին (Cours classique)

Կ'ընդունուին բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ Եօթնեբորդէն մինչեւ Երրորդ դասարան :

Դիմել՝

Direction du P. Séminaire Arménien
3, Ave. de Grandchamp — Le Pecq
Tél. : 963.01-72

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 1964 – 1965

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Շրջանաւարտ աշակերտներու սակաւթիւ ազատ տեղերը զբաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյապաղ Վարժարանի Տնօրէնութեան :

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
Sèvres (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՊԵՏՐՈՍ ՃՊՈՒՔՃԵԱՆ

Metreur - Vérificateur de Peinture et de Maçonnerie

Կը ստանձնէ նաեւ ներկի եւ որմնադրութեան աշխատանքներ :

Նախահաշիւներու (տըվի) պատրաստութիւն եւ հաշուեցոյցերու քննութիւն :

ԴԻՄԵԼ. —

BEDROS TCHIBOUKDJIAN
7, Rue de la Grange-Batelière
PARIS (9e)
PRO. 56-31

★

ԻՐԱՆԻ

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ

ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք

ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
Téléphone : 626031
Cables : 206 Tehran

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1 հոգինոց սենեակ. — Օրը 370 Ռ.
2 հոգինոց սենեակ. — Օրը 520 Ռ.
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, սակով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ

« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »

ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Երկերի ժողովածու , 10 *հատոր լաթակազմ*	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 *հատոր, լաթակազմ*	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր , լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՈՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, *լաթակազմ*	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ , Երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (*Արովեան Պռօշեան, Պարոնեան*)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր *նկարներով*	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. *լաթակազմ*	7.50 Ֆր.
ՄԻՔ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը նորից եկաւ. 296 էջ.	5 Ֆր.
ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան(*անգլ.*) 18 *գունաւոր մանրանկարներ*	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3.85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. *լաթակազմ*	3.50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 էջ. *լթկզմ.*	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, *Պէյրութ*, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Երբ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք — *ծածկոցներ.* —

Tapiflex — Tapisom — Carpette

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. Հատը 0.30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒԼԻՍ — MARDI 28 JUILLET 1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 10068

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — No 10.068

« ՀԱՅ - ԲՈՅԺ » ԵՐԵՍՈՒՆ ՏԱՐԵԿԱՆ

Հայ Բոյժ, Շաւարշ Նարդունիի բժշ... ամսագիրը, լրացուց իր հրատա... թեան երեսներորդ տարին։

...անխրնթաց կարելի է համարել հայ ...թեան մէջ, բժշկական թերթի ...համար այս երեւոյթը։

...եսուն ուրիշ տարիներու մէջ, մենք ...ցանք կարճ կեանք ունեցող քանի մը ...ժամանակ բժշկական թերթեր։

Նարդունիի Հայ Բոյժը բացառութիւն ...կողմէ անոնց մէջ։

...երեւոյթը պէտք է բացատրել գրադէտ ...Նարդունիի իր ձեռնարկին շուրջ սաեղ... հետաքրքրութեամբ։

...ի պատիւ խմբագրին պէտք է ըսել, ...Նարդունի առաջինը ինք եղաւ իր ...ձեռնարկով հետաքրքրուողը։

...ներ ցերեկին խառնած՝ ոչ միայն ...իր թերթին բազմաթիւ աշխատա... այլ եւ Թարգմանեց օտար մաս... ...ներու գործերուն մէջ, ու կատա... ...օգտաշատ բազմաթիւ Թարգմանու... ...թիւններ։

...աշխատանքին զուգահեռ, ան կր... ...կանչեց գրադէտ Նարդունին, որ ...համեմել ամսագիրը գրական ...գրութիւններով, որոնք այլս... ...հետաքրքրական դարձուցին գործը։

...խային, պէտք է խոստովանիլ, որ ...Նարդունիի անունին կապուած ...ձեռնարկ մը դարձաւ պատճառ, որ ...ուղէն քաջալերել անոր այս օգ... ...ձեռնարկը։

...կամ այնպէս, ահաւասիկ երե... ...տարիներէ ի վեր լոյս կը տեսնէ ...Բոյժը, որուն հաւաքածոները պատ... ...իրենց տեղը պիտի ունենան սեւէ... ...եւ գիտունի գրադարանին մէջ։

...բծախնդրութեամբ լոյս տե... ...այս հրատարակութեամբ Նարդունի ...հայ բժշկական բառարանը, ...իր Թարգմանութիւններով, ...կարգ մը նորակերտ բառեր, ...կը պակսէին մեր բառարաններուն։

...բծախնդրութեան կը պարտինք ...հայերէնով ընթերցողին մա... ...իր ամսագիրը, զոր Թղթատել ...հաճոյք մըն է։

...տարիներու ընթացքին, զրա... ...բազմաթիւ սանեդծագործութեանց ...Նարդունի գերծ հաւատարին՝ ...արինով սնոյց իր ամսագիրը։

...անոր վրայ, եւ իր աչքե... ...փառնելու գնով չարունակեց ...իր թերթը, այս անգամ ...սպառող սեւ աշխատանքներ...

...այս բոլորը միայն եւ միայն օգտա... ...հրապարակելու համար ընթերցողներուն։

...երբ բարոյական պատասխանելի... ...մը կանչուած է մեր առջեւ, ...կը ծայրի. Սփիւռքը իր բոլոր ...հաւատարապէս կրցա՞ւ գնա... ...այս բացառիկ հրատարակու... ...թիւնը։

...Այրէսի պէս բազմահայ գա... ...մէջ այս գեղեցիկ ձեռնարկը ...համբոյրով բաժանորդներ ...ունեցած ըլլայ։

...անոնք ներս՝ բժշկական ժողո... ...ամսագիր մը, համեմուած ...ռողջապահական եւ գարմա... ...պարզ եւ հրահանգիչ գրու... ...ու Թելադրութիւններով, բա... ...իսկ առողջութեան եւ եր... ...հետ կապուած հրատարա... ...մըն է, որմէ զրկուած կը մնան ...թիւնները գժբախտաբար։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՑԵՂԱՅԻՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՆ

ԼՈՒՍԱՐՁԵԼ ՌՈԶԵՍԹԸՐԻ ՄԷՋ

Ցեղային կռիւները օրէ օր կը սաստ– կանան մանաւանդ Ռոչեսթըրի մէջ, ուր լուսարգել հաստատուած է։ 2 մեռեալ եւ 125 վիրաւոր կայ, ինչպէս նաեւ քանի մը միլիոն տոլարի վնաս։ Պաշարման վիճակ ալ հռչակուած է ամբողջ շրջանին մէջ, ուր 380 հոգի ձերբակալուած են։

Մեռեալներու մէջ կայ օդիտակամարթ մը որ ճզմուած է կառքի մը կողմէ երբ գետինն էր նետուած կատղած ամբոխի մը կողմէ։ Նոր միջադէպեր կը ծագին ամէն վայրկեան եւ ի տես այս կացու– թեան, կառավարիչ Ռոքֆելլէր պահա– կազօրքէն քանի մը միաւորներ կանչած է։

«Հարլէմի Պաշտպանութեան Կոմիտէի» ցոյցը որ արգիլուած էր ոստիկանութեան կողմէ, բոլորովին ձախողած է։ Սեւեր բողոքելով հանդերձ արգելքին դէմ, հա– մաձայն չէին ցոյցին եւ կոչ ըրած էին ժողովուրդին որ չմասնակցի։ Ձախողան– քին պատճառներէն մէկն ալ այն էր «Հարլէմի Պաշտպանութեան Կոմիտէի» անունին տակ ծածկուած մարմինը երկար ատեն չէր կրցած գաղտնի պահել իր հա– մայնավար դիմագիծը։ Արդարեւ, հա– մայնավար կազմակերպութիւն մըն է, ծնած 1961ին Մոսկուա–Փեքին խզումի օրերուն։

Ծանր — Կոլթուաթըր անսակցութիւ– նը որ 20 վայրկեան տեւած է, բան չէ փոխած կացութենէն։

Արդէն ծերակուտական Կոլտուաթըրի գիրքաւորումն էր որ դուռ բացաւ սեւե– րու ծայրայեղութեանց։

Հրատարակութիւն մը, որ զուտ մաս– նագիտական առաջադրութիւններով չի հրատարակուիր, այլ կը մատուցուի ժո– ղովրդականացուած ձեւով ու գանգուած– ներուն մատչելի լեզուով մը։

Ու Նարդունի, հակառակ ամէն տեսակ նիւթական դժուարութեանց, երեսուն տարի կուրծք տուաւ խոչընդոտներու, փնտռեց իր գործին մէջ միշտ դաղափա– րականը եւ ազգեցուց զայն։

Որակեալ մըն է Նարդունի, նախ՝ իբրեւ բժիշկ, երկրորդ՝ իբրեւ գրադէտ, կառ– չած որոշ տեսակէտի մը։

Այդ տեսակէտը կը բխի տոկալու, յա– րատեւելու եւ ստեղծագործելու իր կամ– քէն։

Այդ կամքով ազդեցուց իր ամսագիրը, ու այդ ոգիով ալ արհամարհեց յաճախ նիւթը, չիջնելու համար գրադէտի լու– սաւոր իր պատուանդանէն։

Այս եւ ուրիշ շատ ճշմարտութիւններ կարելի էր յիշել այս հրատարակութեան երեսուն տարիներու կեանքին հետ կապ– ուած։

Հրատարակութիւն մը, որ պէտք է մտնէ հայ տուներէն ներս, կարդ մը մո– լութիւններ եւ ախտեր հայ ակութներու գոներուն առջեւ պարտութեան մատնելու համար։

Ժողովուրդ մը այն ատեն կրնայ ապա– գան նուաճել, երբ առողջ է եւ տոկալու ընդունակ։ Ցեղին առհաւական առաքի– նութեանց պահակ հրատարակութիւնն է այս ամսագիրը, զայն կարդալ ու ծաւա– լել, Սփիւռքի մէջ Հայութիւնը Փիզիքա– պէս ախտադերծ պահել կը նշանակէ։

Սրտագին յաջողութիւններ «Հայ– Բոյժ»ի։

«ԱՐՄԵՆԻԱ»

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԸ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆ ՂԱՐԱԲԱՂ ՂՐԿՈՒԱԾ Է՝ ՀԱՆԴԱՐՏԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾ ԵՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

Ամերիկեան լրատու գործակալութիւն– ներ՝ «Եունայթըտ Փրէս Ինթերնեշընըլ» եւ «Էսոշիէյթըտ Փրէս», Յուլիս 2ին ար– ձագանգ հանդիսացան այն լուրերին, որ Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար շըր– ջանէն 2500 Հայեր գրկած են վարչապետ Խրուշչեւի, բողոքելով ցոյց տրուած խտրականութեան, ճնշումին եւ ազրբա– ջանի ծայրայեղօրէն անհպատ պայմաննե– րուն դէմ։

Ամերիկեան մամուլն ու ձայնասփիւռը յաջորդ օրն իսկ (3 Յուլիս), արձագանգ– եցան երկու հեռագրական գործակալու– թեանց կողմէ հաղորդուած լուրին, այս անգամ նաեւ հրատարակելով, ի մէջ այլոց, յայտարարութիւնները Պոսթըն Գոլէճի ընկերաբանութեան դասախօս Տոքթ. Վահագն Տատրեանի, որուն դը– մած են կարգ մը Թղթակիցներ, յաւել– եալ ծանօթութիւններ ստանալու համար խնդրին պատմաքաղաքական նշանակու– թեան մասին։

«Բողոքագիրը, — կ՚ըսէ «Եունայթըտ Փրէս»ի հեռագիրը, — կը նկատուի Սթա– լինի մահէն ետք առաջին դէպքը, ուր փոքրամասնութիւն մը կ՚անտեսէ տեղա– կան իշխանութիւնները եւ կը դիմէ Մոս– կուայի»։ Յուշագրի մէջ կ՚ըսուի թէ «մեր վիճակը այժմ վատթար է քան 1918–1920 Թուականներին, Թուրք մու– սաւաթական եւ անգլիական նուաճման շրջանում»։

Իսկ Տոքթ. Վահագն Տատրեան, որուն դիմած են Թղթակիցները, յայտարա– րած է.

— «Ասիկա (յուշագիրը), կենդանի եւ պերճախօս հերքումն է խորհրդային այն յամառ պնդումներուն, թէ համայնավա– րութիւնը յաջողութեամբ լուծած է ցե– ղային յարաբերութեանց խնդիրը, ազ– գային ինքնութեան հարցին հետ կապ ունեցող տարակարծութիւններն ու արմատացած ազգայնութեան թնճուկը»։

Տոքթ. Տատրեան տեղեկացած է նաեւ, թէ երբ խնդրոյ առարկայ յուշագիրը հասած է Մոսկուա, դէպքին վայրը ղըր– կուած է հայ հերոս զինուորական մա– ռեշալ Բաղրամեան, ընկերակցութեամբ ռուս զինուորական դէտի մը։ Աւելի ուշ Բաղրամեան եղած է հիւրը հայ համայ– նավար կուսակցութեան, Երեւանի մէջ։

«Որքան գիտենք, եզրակացուցած է Տոքթ. Տատրեան, — այս յուշագրի ա– րդիւնքը յստակ որեւէ քայլ առնուած չէ»։

«Պոսթըն Հերըլտ» թերթը, Յուլիս 5ի իր թիւին մէջ, Տոքթ. Վ. Տատրեանի վե– րոգրեալ մեկնաբանութիւնը տալէ ետք, կը գրէ.

« Փախստական փաստաթուղթերը (կ՚ակնարկէ յուշագրին, Խ.) կը հաստա– տեն, թէ անհանդստութիւն եւ զինեալ բախումներ կան Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ Անդրկովկասի մէկ գօտիին մէջ։

«Զօրավար Բաղրամեանի ուղեւորու– թիւնը դէպի դէպքին վայրը, նպատակ ունի հանդարտեցնելու Հայերը այդ շըր– ջանին մէջ եւ կանխելու կրկնութիւնը Թուրքեւհայ հաւանական բախումներու։ Հնարաւորութիւնը, իբրեւ երեւոյթ ի յայտ կը բերէ քաջութիւնը եւ յանդգնու– թիւնը զայն ստորագրողներուն եւ կը հանդիսանայ ուշագրաւ դէպք մը խոր– հրդային կեանքի մէջ»։

Ուրիշ թերթ մը՝ «Պոսթըն Կլոպ», նոյն օրը, տալէ ետք «Եունայթըտ Փրէս»ի հեռագիրը, կ՚աւելցնէ.

«Ղարաբաղ կը գտնուի Հայաստանի ա– րեւելակողմը, Ատրպէյճանեան հակակշռի տակ։ Խրուշչեւի կողմէ վերջերս ցոյց տրուած ազատական ոգին յոյս կը ներ– շնչէ Հայերուն, որ ան կրնայ օժանդա– կել իրենց իրաւունքներու գոհացման։ Այսուհանդերձ, ցարդ ոչ մէկ արդիւնք տուած է կատարուած դիմումը»։

Աւելցնենք նաեւ՝ թէ Ղարաբաղի Հա– յերուն այս դիմումը արձագանգ գտած է նաեւ եւրոպական մամուլին մէջ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հարաւ – արեւելեան շրջա– նը քարիւղ գտնուած է։ Արդարեւ ամե– րիկեան Մոպիլ Էքսփլորէյշըն Մետիթե – րանըն Ինքորփորէյթըտ քարիւղ գտած է եւ կարգ մը տեղեկութեանց համաձայն բոլորովին արհամարհելի քանակութիւն մը չէ։

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն որ Ներքին նախարարութիւնը Յոյներու նոր ցանկ մը պատրաստած է արտաքսելու համար։ Ցարդ 1017 Յոյներ արտաքսուած են կ՚ը– սէ մամուլի «Անատոլու» գործակալու– թիւնը։ Նոյն աղբիւրէն կը ճշդեն թէ Թուրքիա բնակող 12.500 Յոյներու ու– նեցածին արժէքը երկու միլիոն Թրքա– կան ոսկիի կը հասնի

ՄՕՐԻՍ ԹՈՐԷԶԻ յուղարկաւորութեան մասնակցող երեք Գերմանացիները Ֆր– րանսա մտած են ապօրինի ձեւով կ՚ըսէ ֆրանսական իշխանութիւնը, մինչ ի պա– տասխան Դաշնակցային Գերմանիոյ մա– մուլի ամբաստանութեանց, Արեւելեան Գերմանիոյ համայնավար պաշտօնաթեր– թը՝ Նոյըս Տոյչլանտ կը գրէր թէ համայ– նավար երեք անձնաւորութիւնները օ– րինաւոր միջոցներով մտած են Ֆրանսա։ Ծանօթ է որ արեւելեան Պերլինէն Ֆրան– սա երթալու համար, պարտաւորիչ է անցքի հրաման առնել արեւմտեան Պեր– լինի Դաշնակիցներու գրասենեակէն, ինչ որ չէր եղած։

ՓԱՐԻԶ ժամանեց Ռումանիոյ վարչա – պետը՝ Մօրէր։ Այս պաշտօնական այցե– լութիւնով համայնավար երկրորդ ղեկա– վարն է (Խրուշչեւէն ետք) որ Փարիզ կ՚այցելէ։

ԱՃՈՒՊԷՅ կը շարունակէ իր դերմա – նական ճամբորդութիւնը։ Այսօր կը հաս– նի Պոն ուր պիտի տեսնուի նաեւ վար – չապետ Էրհարտի հետ։

ՎԼԱՏԻՄԻՐ Տ՚ՕՐՄԷՍՕՆ, նախկին դեսպան, Ֆրանսական ձայն – պատկերա– սփիւռի վարչական խորհուրդի նախագահ ընտրուեցաւ միաձայնութեամբ։ Ծնած է 1889ին Փեթերպուրկ, ուր հայրը դես – պան էր։ Ունի նաեւ գրական վաստակ մը եւ հեղինակն է բազմաթիւ կարեւոր գոր– ծերու։

ՊՈՆԻ (Ալժերիա) պայթած եգիպտա – կան նաւուն զոհերու թիւը 200 մեռեալի հասած է։

Ալժերական մամուլը չի ծածկեր իր վրդովումը եւ համաշխարհային «աշխար– հակալութեան ու սիոնականութեան» կը վերագրէ խաբանարարութիւնը։ Կը խօս– ուի նաեւ հակայեղափոխականներու մա– սին։

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿ. ԱՐՀԵՍՏՆԵՐՈՒ

ՇԱՏԱԽԻ ՇԱԼԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բուրդի եւ կեածի մանածը պատրաստ լինելուց յետոյ, սկսւում է խինածի գործը, որ կատարւում է հարթ գետնին ուղղահայեաց դիրքով ամրացած փայտէ ձող ճիպոտների վրայ:

Այս ձողիկները զոյգ-զոյգ հանդիպահակացութեամբ, իրարուց որոշ հեռաւորութեան վրայ մէկ ծայրով խրուած էին լինում գետնի մէջ, հաստատուն ամրութեամբ:

Վարպետը մանած թելի կծիկը ձեռքին կամ թելով բեռնաւորուած մի ճաղաձեան գործիքով, շրջում է փայտեայ ձողիկների երկարութեամբ, ձեռքով ձգում թելերի խրձիկները ձողիկների վրայ, մինչեւ աւարտի (հէնք) խինածի աշխատանքը լման պահանջուածութեամբ:

Խինածը, մեծ կծիկի վերածուելով, տարւում անց է կացւում շալ գործող հորի-դազգեահի սանրի վրայ, պատրաստ հիւսելու կամ գործելու համար: Վարպետը նստելով դազգեահի առաջ, ոտները հորի մէջ կախած, սկսում է գործել շալը՝ զոյգ ոտքերի եւ զոյգ ձեռքերի աշխատակցութեամբ մաքոքի (տեղական բառով մըքիւք) օգնութեամբ:

Շալ կտորի գործուածքի թէ՛ խինածը եւ թէ՛ հիւսուածքը, (մաքոքի թելը) լինում է բուրդից-կեածից:

Աբա կտորի գործուածքի խինածը կամ հէնքը լինում է բամպակ թելից, միայն մաքոքի հիւսող թելը լինում՝ բուրդ-կեածից:

Թէ՛ շալ գործը, թէ՛ աբան ունենում են մէկ լայնք, մօտաւորապէս 60 սանթիմից ոչ աւելի:

Շալի ծրարը՝ 18–22 արշին երկարութեամբ:

Աբայի ծրարը՝ 10–12 արշին երկարութեամբ:

Երկու տեսակի գործուածքները ներկուած են լինում անխարդախ, հաստատուն գոյներով: Որքան էլ գործածուելու լինեն, չեն խունանում, արեւի ազդեցութեամբ անգամ գոյնը չի փոխւում:

Շալի գործածական, ընդհանրացած գոյները ձեռք են բերում գլխաւորաբար բուսական միջոցներով, օժանդակ ունենալով լեղակը, գխտորն ու արջասպը:

Օրինակ, միայն ընկուզենուց ստանում են երեք հաստատուն գոյներ: Ընկուզենու թարմ տերեւներից պատրաստում են գէյթունի գոյնը, կեղեւից՝ սրճագոյն, իսկ արմատներից էլ սեւ գոյն:

Իբրեւ կարեւոր գոյներ յիշատակութեան արժանի են հետեւեալները. 1) Բաց կապոյտ, 2) մուգ կապոյտ, 3) մուգ մանիշակագոյն լաջվարթ, 4) մուգ մանիշակագոյն, 5) գէյթունի, 6) սրճագոյն, 7) սեւ, 8) դեղին (մասամբ), 9) գէօվարչին, որ ամէնից փնտռուած ու յարգի գոյնն է:

Գէօվարչին թուրքերէն բառ է, որ նշանակում է աղաւնի: Գոյնը համապատասխանում է վայրի աղաւնու պարանոցի շուրջը պսակաձեւ շրջապատած փափուկ մանրիկ փետուրների գոյնզգոյն գունաւորման խաղին, որ փոփոխւում է տարբեր գոյների ծիածանակերպ արտայայտութեան, նայելով թէ ո՛ր կողմից է դիտւում թռչունի պարանոցի փետրազարդ մանեակը:

Այս գոյնով գործուած շալը ամէնից շատ սիրուած եւ փնտռուածն էր, սպառման համար մեծ պահանջ ունէր:

Գէօվարչին գոյնով շալի պատրաստութիւնը կատարւում էր տարբեր եղանակով:

Նախ բուրդը եւ կեածը գզելուց յետոյ մաս առ մաս ներկւում էին բնական եօթը գոյներով: Ապա այդ եօթը գոյների վրայ ներկուած մասերը միախառնում միմեանց հետ, նորից սանդերքի վրայ գզում իբրեւ նիւթ եւ իբրեւ գոյն:

Մանելուց, խինածը պատրաստելուց յետոյ, դազգեահի վրայ գործւում ու ենթարկւում կոճ դնելու գործողութեան, որից յետոյ ահա ստացւում էր գէօվարչին շալ կտորը, ալիքաւոր նրբութեամբ:

Գէօվարչին գոյնով շալի ընդհանրացման մեծ զարկ տուաւ Խրիմեան Հայրիկը, որ արտասահմանեան սեւ կտորի փոխարէն, նախընտրեց հագնել կրօնական վերարկուն Շատախու շալից, նախընտրելով գէօվարչին գոյնով գործուածքը: Սա դարձաւ օրինակ, որ նոյնիսկ Ասիական Թուրքիոյ մի քանի վայրերում, նոյնը նաեւ Կ. Պոլսոյ հոգեւորականները սկսեցին օրինակ վերցնել Խրիմեանից: Մեծ հայրենասէրը կաթողիկոսութեան շրջանին, տօնական եւ ուրիշ հանդիսաւոր օրերին երեւում էր գէօվարչին շալից պատրաստուած սքեմով միայն, երբ վանքի բարձրաստիճան եպիսկոպոսները սիրում էին հագնել մախմառ կտորից կարուած թաւշեայ վերարկուներով:

Շալ կտորը դազգեահից դուրս գալուց յետոյ հարկաւոր է այն հարթել, տալ փայլ եւ ալիքաւորումն՝ ջահվար, ինչպէս կոչւում են Շատախցիք:

Ահա այս աշխատանքը կատարւում է մի այլ գործողութեամբ, որ կոչւում է կոճ դնել: Սա համապատասխանում է երբ եւրոպական բրդեայ գործուած կտորները ենթարկւում են մեքենայական հարթիչ ու ճնշիչ գլանների գործողութեան, կտորին տալու ողորկութիւն, փայլ, մէկ խօսքով տեսք:

Շատախցի արհեստաւորներն այդ արդիւնքը ձեռք են բերում կոճ դնելու գործողութեամբ՝ փոխան մեքենայի, որ, ինչպէս մատնանշեցինք, շալ կտորը ողորկութիւն եւ փայլ ստանալուց բացի գեղեցկացնում է ալիքների խաղով կամ ջահվարով:

Շալ գործուածքը դազգեահից կտրելով փաթաթում են իր կտորի լայնքի չափով պինդ տախտակի վրայ, յետոյ էլ տախտակի վրայ ծրարուածը նորից փաթաթում մի ուրիշ մաքուր բարակ կտորով: Այս վիճակով ձգում պղնձեայ մեծ կաթսայի մէջ, օջախի վրայ շատ լաւ եռացնում, եփման ենթարկում: Ջրի մէջ բաւական եփ գալուց յետոյ, կաթսան մօտեցնում են այն ընկոյզի կոճղին, որի մէջ տեղի պիտի ունենայ կոճ դնելու գործողութիւնը:

Կոճը դարաւոր ընկուզենու հաստ բունն է, մէկ մեթրից աւելի հաստ տրամագծով: Երկարութիւնը մօտ երկու մեթրաչափ: Ահա այս կոճղի մէջտեղում, որոշ լայնքով, երկարութեամբ ու խորութեամբ փորուած հանուած դատարկութիւն է պատրաստուած: Այս դատարկութիւնը, որ քառանկիւնի ձեւ ունի, ծառայում է իր մէջ ընդունելու կաթսայի ջրի մէջ եփուած շալի փաթաթծրարը, որ ամենայն արագաշարժութեամբ տաք-տաք հանելով ջրից, առանց յապաղումի իջեցնում են կոճի մէջ ուղղահայեաց դիրքով: Ապա ծրարի աջից ու ձախից դնում են ամուր փայտի տախտակներ, որոնք կոչւում են բարձեր:

Յետոյ թէ՛ աջից եւ թէ՛ ձախից՝ բարձիկների ու կոճի պատերի մէջ եղած արանքը գետեղում են պինդ փայտից սեպեր: Սրան յաջորդում են անմիջապէս փայտի ծանր օթակի հարուածներ, որ իջեցնում է հուժկու մի երիտասարդ: Սա օթակով հարուածում է սեպերը՝ մերթ աջ եւ մերթ ձախ, այնքան, մինչեւ որ սեպերը իջնում են իրենց տեղերը եւ շալ կտորը ենթարկւում արտակարգ ուժեղ ճնշման, որպէս մամուլի տակ ենթակայ մեքենական ճնշման ուժին:

Ճնշումի այս վիճակի մէջ մնում է շալ գործուածքը լրիւ երկու օր, գիշեր եւ ցերեկ, այսինքն 48 ժամ:

Ահա այս ժամանակուայ ընթացքումն է որ գործուածքը ստանում է նախ կոկութիւն կամ ողորկութիւն, ապա յատուկ փայլ եւ ջահվար: Այսինքն կոճի մէջ մնալով ալիքաւորւում է ամբողջ կտորը, դառնալով ճաշակաւոր եւ դրաւիչ, իսկ ալիքների խաղերի համադրութեամբ որակեալ ապրանք, — Շատախու շալ անուամբ յայտնի:

Շալ եւ աբա կտորները ունենում են, սեւ, սերի, կապոյտ, ճիտ-ձերմակ, գէօվարչին եւայլն գոյներ: Իսկ նախշաւոր շալերը եօթը գոյներով եւ կամ նրանց խառնուրդների տեսակաւոր երանգաւորումներով:

Վերջին տեսակի շալերը ընդհանրապէս գործածում էին գաւառի հայ եւ քիւրտ տղամարդիկ, պատրաստելով շալ-շապիկ հագուստ, լայն շալվար եւ վերնաշապիկ, մէջքին կապում գունաւոր շալ գօտի: Գաւառական ժողովրդական տարազ:

1915ին, գաղթի հետեւանքով հայ վար-պետների այս տոհմիկ արհեստը, տարուէ տարի սկսած էր էլ աւելի գ... դանալ ու կատարելագործուել, գ... պարտուեց կորստեան: Այժմ հազիւ ... կարելի լինի վերականգնել այն, կա... բելագործել թափով:

Հ. ԿՈՍՈՅԵԱՆ

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆ

Դ. եւ վերջին մաս

Բագրատունիները, 10րդ եւ 11րդ դարերուն, հայկական արուեստին երկրորդ ու հաւանաբար ոչ նուազ շքեղ ոսկեդարը տուած են մեզի՝ Անիի մայր եկեղեցիով, Առաքելոցով, Ս. Գրիգորով, Հ... վիի եկեղեցիով, եւ տակաւին՝ Հոգ... դի եկեղեցիով, եւայլն: Այս ժամանակաշրջանին վրայ կ'իշխէ, իր օրերուն ... խարհահռչակ Տրդատ ճարտարապետին տիրական դէմքը:

Հայաստանի կառուցողական արուեստին երրորդ ու վերջին ծաղկում մը կ'ապրի Զաքարեաններու օրով, 13րդ եւ 14րդ դարերուն ընթացքին, առաւելաբար ... կանչուած՝ շքեղ գաւիթներով, ժամատուններով, զանգակատուններով (Հաղբատ, Հոռոմոս, Սանահին, Գեղարդ, Յովհաննավանք, Սաղմոսավանք, Հառիճավանք, Գօշավանք, Տաթեւ, Ամաղու, եւայլն):

12րդէն 14րդ դարերուն է նաեւ ... տեղի ունեցած է Կիլիկեան Հայաստանի կառուցողական արուեստին փթթումը: Դժբախտաբար սակայն, աշխարհագրական այս շրջանը իրերու բերումով ... է մնացած Վարպետին անձնական քննութեան դաշտէն:

×

«Եւ մտածում էի, — կը գրէ Աւե... Իսահակեան, ոգեկոչելով Թորամանեանի հետ իր խօսակցութիւնը Անիի մայր եկեղեցիին դիմաց, — ինչպէս այն ... ուած, անշուք Թորոս Թորամանեանը ... սխրալի գործով բոլոր ժամանակների հայ ժողովուրդի համար դառաւ Թորոս ճարտարապետ, եւ մեծացաւ, պատմականացաւ, անմահացաւ»:

Մեր ուժերուն ներած չափով կը փորձենք պատասխանել բըլալ այդ «ինչպէս»ին՝ հանճարեղ վարպետին ծննդեան հարիւրամեակին եւ մահուան երեսնամեակին նուիրուած այս գրութեամբ:

Երբ Թորոս ճարտարապետը մեռաւ 1934ի Մարտին, ան ոչ միայն անմա... ցած դէմք էր մեր ժողովուրդի արուեստի ... մշակոյթի պատմութեան մէջ, այլ ... կենդանութեան օրով իսկ դասական... հեղինակութիւն՝ գեղարուեստի պատ...

ԱՂԹԱՄԱՐ ԴԱՐԵՐՈՒ ՄԷՋԷՆ

Հին եւ Նոր Կտակարաններու Աստուծոյ դաշնադրութիւնը ընտրեալ ժողովուրդին հետ, մարդոց տրուած խոստումներուն յայտնութիւնը եւ կատարումը, կը պարզեն տեսապէններու եւ պատմութեան ընթացքը: Մինչ ներքեւը՝ բարձրաքանդակ թռչուններու եւ անասուններու յաջորդութիւն մը կարծես յանկարծ դուրս կը խոյանայ քարէն ու կը կենդանանայ այգեկութքի ծոփրներուն տակ: Հոն կը տեսնուին փետրաւոր թութակը, ուշադիր գիշատիչ թռչուններ հանգիստի պահուն, հզօր եզներ՝ աւազաքարի մէջ ցցուած իրենց վիզով, փետրազարդ սիրամարգ մը, առասպելական եղջերու մը: Այս բարձրաքանդակները կը պատկանին կենդանիներու բարեկենդանին, արարչութեան անշարժ տապանին որ նստած է կղզիի մը վրայ: Թերեւս քանդակագործը ուզած է յիշեցնել թէ Նոյեան տապանը ըստ աւանդութեան՝ այդտեղէն ոչ հեռու, Արարատ լերան գագաթին վրայ նստած էր: Մարդուս աչքը կրնար յոգնիլ այսքան երկարապատում դրուագներով՝ այդ աստի-ճան սահմանափակ՝ տարածութեան մը վրայ: Սակայն այդպէս չի պատահիր: Այդ եռուն աշխարհին մէջ տիրող կենդանութիւնը եւ ալեկոծումը մեզ կը ստիպեն հիացումով դիտելու պարզուած տեսարանը:

Սուրբեր եւ մարտիրոսներ ժամանակին ընդմէջէն մեզի կը նային իրենց Արեւելքցիի ծանր աչքերով: Հարաւային ճակատին կեդրոնը, Գաբրիէլ հրեշտակը Մարիամին կ'աւետէ մարդեղութեան գաղտնիքը: Անոր աջին, երկու փոքրիկ ծնրադիր հրեշտակներ կը շրջապատեն Կոյսը եւ Մանուկը: Հին հայերէն տառերով արձանագրութիւններ կան, որոնք երբեմն կրճատումներ են՝ ուր միայն բաղաձայններ կան ու մեզի կը յայտնեն կարգ մը անձնաւորութիւններու ինքնութիւնը՝ «Սուրբ Նահատակ», «Վասպուրականի մարտիկ» եւայլն:

Ճիշդ քովը, արծիւ մը իր ճիրաններուն մէջ կը բռնէ բադ մը: Առասպելական զարմանալի կենդանիներ, թանկարժէք գոյներով զարդարուած, տեղ կը գրաւեն հոս ու հոն:

Ընդարձակ որմաքանդակին մէջ որ կը պարզուի ձախէն աջ, Սամուէլ մարգարէն, գլխուն փաթթոց կապած, կը պատմէ հովիւ Դաւիթի առանձին պայքարը ռազմիկ Գողիաթի դէմ: Դաւիթ, որուն Աստուած տկար եւ թշուառ արտաքին մը ընծայած էր, կը դարձնէ իր պարսատիկը որ աւազով լեցուած է, զայն արձակելու համար հսկային աչքերուն: Արեւելեան ճակատին վրայ պաշտամունք կատարող քահանաներ, քարոզող սուրբեր կան:

Պատին կատարը, Մատթէոս, Մարկոս, Ղուկաս եւ Յովհաննէս աւետարանիչները կը գտնուին:

Հիւսիսակողմը Ադամ եւ Եւա՝ յանցանքի վրայ բռնուած՝ ամօթխածութեամբ կը բոլորուին ծառին շուրջ: Պատուհանի մը միւս կողմը, փորձութեան օձը կը գալարուի խնձորենիի մը շուրջը, որ անսովոր կերպով կը ծաղկի եղանակէ դուրս:

Երկու ձիաւորներ՝ Ս. Թէոդորոս եւ Ս. Սարգիս՝ կը զգետնեն վիշապներ, որոնք Սատանան կը խորհրդանշեն, մինչ ուրիշ մը Ս. Գէորգ կ'ոտնակոխէ անհաւատ մը, որ մանկամարդ կոյս մը պղծած է: Շատ խստաշունչ պատմումի մը միօրինակութիւնը խզելու համար, հոս ու հոն կը տեսնուին դարձեալ բոյսեր եւ անասուններ: Երեք ներքինիներ, որոնք Դանիէլ մարգարէին վրայ հսկելու պաշտօն ունէին, ապշած կը թուին այն հրաշքէն՝ որուն համաձայն փոսին մէջ նետուած Դանիէլ ընտելացուցած է առիւծներ, որոնք կուգան իր ոտքերը լիզել:

Ս. Խաչ Մայր եկեղեցւոյ ամբողջական շրջանը ընելէ ետք՝ երբ կը վերադառնանք հարաւ, Ս. Սահակ՝ եպիսկոպոսական զգեստաւորումով՝ իբրեւ հայկական տառերու հնարիչ մեզ կը հրաւիրէ եկե... ղեցիին ամէնէն քաղցրահամ երկու ... թիֆները դիտելու: Յովնանը ողջ ողջ ... նետուի արջի գլուխով ձուկին ... մը բերանը միաժամանակ զգանք ... չունի եւ ձուկի կերպարանքով ... նալի հրէշ մը Յովնանի նաւը կը ... Նոյ նահապետի կեանքին ամէնէն ... կարեւոր դրուագէն: Նահապետը, ... բողջովին մերկ, փռուած է իր ... մէջ, գինով եւ ուշաթափ: Իր երեք ... դիները՝ Սեմ, Քամ եւ Յաբէթ, ... նաեւ իր թոռը, որոնք մեռելինի ... ցոյց կը տրուին, միամիտ ընդվզումի ... զուարճալի մեղադրանքի ... շարժումով մը ամօթխածօրէն կը ծածկեն իրենց դէմքը:

Սուրբ Գրոց դրուագներէն ներշնչ... այդ հարթաքանդակներուն մէջ ... հայկական ոճը կրնանք բնորոշել ... յաջող միջին եզր մը բիւզանդական ... պին, պարսկական զարդանկարչ... ճաշակին եւ ոճաւորման շատ ... ւի մը միջեւ: Մնաց որ, այս երկու ... կանիշները բնական կը թուին, ... կատի ունենանք միջա բիւզանդ... պարսկական կամ իրանեան ... թիւններու միջեւ բաժնուած Հայաստանի ... աշխարհագրական եւ քաղաքական ... քը:

(Շար. – 3)

…ութեան միջազգային շրջանակներուն մէջ։ Իր գործնական թէ տեսական աշ–խատութիւններու անսպառ դանձարանին յայտնած՝ Մառերն ու Սարջիկովսքի–ները, Կլիւքներն ու Բոմուէները, Պու–ները, Տոկարս–քեանները ու Պալսերը, Տոկարսքեաններն ու Պալթրուշայթիսները ուղղած են նախքան Թորամանեան շրջանի պատ–մութեան թերի կամ սխալ կարծիք–ները հայկական ճարտարապետութեան նկարագրութեան եւ արժէքին մէջ, եւ ճարտարապետութեան ցոլքերը կը գտ–նեն, Դանուբէն մինչեւ Սկանտինաւեան երկիրներ, Եւրոպայի քրիստոնէական արուեստներու զարգացումներուն մէջ։

Թորամանեան աշխատանքները մասնաւոր Եւրոպական Պալթրուշայթիսը բազմաթիւ աշխատու–թիւններով ցոյց տուած էր արդէն այն աղերսակցութիւնները՝ որոնք այդ արուեստին մէջ յատկանիշները կը կապէին Հայ–կական եւ անդրկովկասեան կառուցում–ներուն ու զարգացումներուն։ Թորա–մանեանի մահէն տարիներ ետք՝ ան հրա–տարակեց նաեւ իր

«Le problème de l'ogive et l'Arménie» աշխատութիւնը, յանդելով այն պատճառաբան–ուած եզրակացութեան թէ գոթական ե–կեղեցիներու ճարտարապետները անպայ–ման ճանչցած պէտք է ըլլան հայկական արուեստը, եւ օգտուած՝ հայ վարպետ–ներու զարտուր փորձառութենէն։ Ցա–ւակցութեան առաջ, առանձին էջի մը վր–այ, կը կարդանք հեղինակին ձօնը․

«A la mémoire de Thoros Toramanian».

Որքան ալ գեղեցիկ ըլլայ եւ յուզիչ այս ձօնը, այս մեծարանքը հայկական ճարտարապետութեան գերագոյն ուսու–մնասիրողին հանդէպ, անիկա կը կազմէ ի վեր–ջոյ գնահատանքն ու երախտագիտութիւ–նը օտար մասնագէտին։

Գիտի կարենա՞յ ինքը՝ հայ մարդը, ազգային եւ ամբողջական բանաձեւումը տալ Թորոս ճարտարապետի արժէքին, կատարածներուն իր խօսքը ըսել, դուրս մը–նալու պայմանաւ ճապաղած տարագնե–րու խորշերէն շրջանակէն։ Դժուար։ Տեսնել որ անչափելի է սեփական արժէք–ներու ճանաչման, հաւաքական ինքնա–գիտակցութեան բաւարարման եւ ազգային կատարածներու ժառանգութիւնը՝ զոր Վար–պետը թողուց իր ժողովուրդին։

Որովհետեւ հայ մշակոյթի եւ քաղա–քակրթութեան այլազան արտայայտու–թիւններուն մէջ, կառուցողական հան–ճարը ամէն տեսակէտով բացառիկ տեղ մը կը գրաւէ։ Ան միակն է թերեւս, որ մեր ազգային եւ անվիճելի կերպով ինքնատիպ մաքի եւ գեղարուեստական ձգտումի ամէնէն առաջաւոր ներկայացու–ցիչներուն կողքին կը դնէ, ճիշդ քովը Յունաստանի եւ Հռոմին, Պարսկաստա–նին եւ Բիւզանդիոնին, Իտալիոյ եւ Ֆր–անսայի՝ իբրեւ արժանաւոր մրցակիցը անոնց։

Բայց նաեւ՝ երբեմն իբրեւ անոնց վար–պետը։

ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Գիտական այս ճիւղը, որ Հայաստանի ամէնէն նոր եւ միեւնոյն ատեն ամէնէն մեծ ապագայ ունեցող գիտական ուղղու–թիւններէն է, ներկայիս մեծ յառաջդի–մութիւններ կ'արձանագրէ։ Արդարեւ, երկրին ուսումնարաններուն մէջ հայ բնագէտները մեծ յաջողութեամբ կը հե–տազօտեն տեսութեան, հաստատութեան եւ միւս պայմաններուն հետ կապ ու–նեցող մանրամասնութիւնները։ Այս աշ–խատանքները լայն հետաքրքրութիւն ա–ռեղծած են երկրէն դուրս՝ արտասահ–մանի բնագիտական կեդրոններուն մէջ։ Ներկայիս հայ բնագէտներ կապեր հաս–տատած են աւելի քան տասը երկիրներու գիտական կեդրոններու հետ․— Գերմա–նիա, Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա, Աւստ–րիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Մ․ Նահանգ–ներ եւ Սկանտինաւեան պետութիւններ։

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի համայնավար կուսակցու–թեան Երեւանի քաղաքային կոմիտէն լիակատար նիստի մը մէջ քննութեան առաւ մայրաքաղաքի շինարարութեան ներկայ վիճակը, որ շատ հեռու է գոհա–ցուցիչ ըլլալէ։

Բ․ Մուրատեան, Երեւանի քաղաքային կոմիտէի առաջին քարտուղարը, մանրա–մասնօրէն թուած է շինարարութեան մարզին մէջ գոյութիւն ունեցող թերի–ները, որոնք մեծ համեմատութիւններու հասած են։

Այս մարզին մէջ, ընդհանուր ծրագրին 86 տոկոսը միայն գործադրուած է, անցնող վեց ամսուան ընթացքին։ Ասոր հիմնական պատճառը կարգուսարքի եւ կազմակերպութեան պակասն է։ «Մինչեւ Ապրիլ ամիսը շինարարական որեւէ կազ–մակերպութիւն չունէր, ո՛չ համախառն, ո՛չ ալ ապրանքային արտադրութեան ծր–ագիր»։

Շահագիտութիւնը ընդհանուր երեւոյթ դարձած է։ «Յաճախ, — յայտարարած է Մուրատեան, — շինարարներուն կը սոր–վեն աշխատիլ ամիսներ, նոյնիսկ տա–րիներ, շինել այս կամ այն շէնքը, սա–կայն ոչ մէկ ռուբլի չեն վճարեր կատար–ուած աշխատանքին փոխարէն»։ Զեկու–ցաբերը, այս առթիւ, տուած է նաեւ օ–րինակներ — «հացամթերումներու գըլ–խաւոր վարչութեան ղեկավարներէն՝ ըն–կեր Վ․ Ղազարեան Արամեան փողոցի վրայ շինուող իր բնակելի շէնքին համար վճարած չէ 65·000 ռուբլի», կամ՝ «ելեկ–տրամեքենաշինական գործարանը շի–նարարներուն պարտք է 155·000 ռուբլի», «Քաղաքային Խորհուրդի կապիտալ շի–նարարութեան վարչութիւնը յանկացու–ցած չէ իր բաժինը՝ շուրջ մէկ միլիոն ռուբլի»։ Իբրեւ եզրակացութիւն՝ «Մա–յիսի վերջերուն պատուիրատուներուն մէկ գզալի մասը դրամատան մէջ չունէր անհրաժեշտ գումարը»։

Շինարարական կազմակերպութիւննե–րու գէշ աշխատանքին հիմնական պատ–ճառը, ըստ զեկուցաբերին, շինարարու–թեան ղեկավար եւ «չարքային» կազմին մէջ է։ Արդարեւ, որակաւոր բանուորներ եւ յատկապէս բարձրագոյն կրթութեան տէր երկրաչափներու եւ ճարտարագէտ–ներու թիւը քիչ է։ «Անցեալ տարուան Դեկտեմբեր 1ի տուեալներով՝ շինարա–րութեան մէջ աշխատող ճարտարագէտ–մասնագէտներու միայն 36 տոկոսը ունէր բարձրագոյն կրթութիւն, 34 տոկոսը՝ միջնակարգ կրթութիւն, իսկ 30 տոկոսը ոչ մէկ մասնագիտութիւն ունէր»։

Վերջապէս «մասնագէտներու սխալ ընտրութեան հետեւանքով այսօր շինա–րարական կազմակերպութիւններուն մէջ գոյութիւն ունին յափշտակումներ եւ խրտչումներ»։ Այսպէս, ընդունուած սովորութիւն դարձած է աշխատավարձի յաւելեալ եւ անզոյ գումարներ արձա–նագրել տոմարներու մէջ եւ զանոնք իւ–րացնել։ «Միջին հաշուով շինարարական կազմակերպութիւններուն շուրջ 30 տո–կոսը կ'արձանագրէ աշխատավարձի գե–րածախս… իսկ առանձին կազմակեր–պութիւններ ուղղակի «ռեկորդներ» կը սահմանեն»։ Օրինակ, «Կոմուշին» տրեստի թիւ 3 շինվարչութիւնը, 964ի առա–ջին եռամսեային աշխատավարձի ֆոնդի գերածախս ներկայացուած է շինվարչու–թեան եռամսեայ աշխատավարձի ֆոնդին շուրջ 70 տոկոսին չափով»։

ԿԵՐԻ ԿՈՒՏԱԿՈՒՄԸ

Մինչեւ Յուլիս 1 Հայաստանի կոլտըն–տեսութիւնները եւ սովխոզները կուտա–կած են ընդամէնը 28·000 թոն խոտ եւ սիլոսի դրած են 4000 թոն կեր։ «Ասիկա տարեկան ծրագրին աննշան մասը կը կազմէ», կ'եզրակացնէ «Սով․ Հայաստան» Յուլիս 11ի իր թիւով։

×

ՀԱՅԳԵՏՀՐԱՏԸ վերջին տասնամեակին լոյս ընծայեց մեր մշակոյթին հետ օտար մշակոյթներու ունեցած կապերու մասին կարգ մը արժէքաւոր աշխատութիւններ։

Ասոնցմէ լաւագոյններու շարքին կա–րելի է դասել վերջերս լոյս տեսած գրա–կանագէտ Հայկ Գասպարեանի «Հիւկօն հայ գրականութեան մէջ» խորագրով աշխատութիւնը։

Հեղինակը իր այս գործին մէջ ցոյց կուտայ, թէ Վիքթոր Հիւկօ թղթակցու–թեամբ կապ հաստատած է հայ գրողնե–րու եւ թարգմանիչներու հետ, ծանօթա–ցած է հայ ժողովուրդի մշակոյթին եւ պատմութեան։

ԿԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

ԿԱՅԾԱԿԻՆ ՕԳՈՒՏԸ

Միջին հաշուով, ամէն տարի, 3 մի–լիոն 100·000·000 կայծակի փայլատա–կումներ տեղի կ'ունենան մեր Երկրին վրայ։ Այդ զօրաւոր ելեկտրական լիցքե–րը կը հայթայթեն մեծ քանակութեամբ ելեկտրուժ։ Կայծակին ելեկտրական ու–ժը երբեմն կը հասնի հարիւր միլիոն վոլթի։ Անոր զօրութիւնը հաւասար է ա–ւելի քան երկու միլիոն ինքնաշարժի շարժակներու ուժին։ Կայծակին երկա–րութիւնը կրնայ հասնիլ քանի մը քիլո–մեթրի, իսկ հաստութիւնը՝ երկուքէն տասնեւհինգ սանթիմեթրի։

Բնութեան այս զօրաւոր ուժը դեռ չէ սանձուած։ Հակառակ շանթարգելներու լայն օգտագործման, կայծակներուն պատճառով ամէն տարի կը շանթահար–ուին հազարաւոր մարդիկ։

Բայց կայծակը օգուտ ալ կը բերէ։ Իր «կայծակնային» սլացքով օդէն կը խլէ միլիոնաւոր թոնով ազոտ, «կը կապէ» եւ կ'ուղարկէ Երկիր։ Այդ ձրի պարարտա–նիւթը կը հարստացնէ օդը։ Ներկայիս բազմաթիւ գիտնականներ կ'աշխատին օգտագործել կայծակը։

×

ՍԱՀԱՐԱ ԱԻԱԶ ԿԸ ՆԵՐՄԾԷ

Եգիպտական կառավարութիւնը անգ–լիայէն գնած է մեծ քանակութեամբ ա–ւազ (քանի մը հարիւր հազար քառակու–սի մեթր), որ պիտի տարուի Սահարա։ Առաջին առթիւ տարօրինակ կը թուի այս պարագան, բայց բացատրութիւնը պարզ է։ Սահարայի աւազը չափազանց մանր է եւ պիտանի չէ կրաղիւսին համար, մանաւանդ Ասուանի ամբարտակի շինու–թեան համար։ Այս պատճառով Եգիպ–տոս, որ աւազի երկիր է, հարկադրաբար խոշորահատիկ աւազ կը ներածէ։

×

ՆՈՅԻ ՏԱՊԱՆԸ

Նիւ Եորքի թանգարաններէն մէկուն մէջ գոյութիւն ունի ցուցակ մը, որ կը պարունակէ ծովերու եւ ովկիանոսներու մէջ ընկղմած բոլոր նաւերուն անուն–ները։

Այս ցանկին մէջ Նոյի տապանի մասին ըսուած է․ «Շինուած է Ք․ Ա․ 2248ին, անյայտ տեսակի փայտէ մը։ Նաւին եր–կարութիւնը 300 արմընկաչափ է, լայն–քը՝ 50, բարձրութիւնը՝ 20։ Նաւը եռա–կայմ է․ նախատեսուած է կենդանիներ տեղափոխելու համար։ Նաւուն տէրը Նոյն էր եւ զաւակները։ Վերջին անգամ նաւը տեսնուած է Արարատ լերան վրայ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (154)

ԽՈԴԵԴԱՆ

— Չենք հաւատում, էլ չենք հաւատում ո՛չ Գերմանիայի, ո՛չ Ամերիկայի, ո՛չ էլ Անգլիայի ու Ֆրանկի մեծամեծներին։ Ստեփան, ի՛նչ կայ էդ չան գլխին։

— Գլխարկ։

— Դա շ՞ուն է, թէ տղամարդ։

— Շուն է։

— Ամէն գլխարկ դնողը տղամարդ չէ, պարոն, ո՛չ էլ ամէն մինարա եկողը՝ մոլլա, — պառլամենտի անդամին դառ–նալով, շարունակեց Խոդեդանը։ — Մեզ երեք թագաւոր կոտորեցին․ սուլթան Բէ–շատը, Վիլհէլմ Գերմանացին եւ Նիկոլա ցարը, որոնցից ամէն մէկի գլխին մի սա–տկէն գլխանոց կար։ Սուս ակօսը մեծ երկէն է։

— Հեռացէք մեզնից, լաօ, իր սիրտը լցուած է։ Մեր աչքի առաջ Մուշն ու Սասունը կոտորւեց։ Մեր գլխով ան–ցածից Աստուածն է շուարել, — միջա–մտեց Բայադը՝ խլիկը ձեռքին կանգնելով պարկացած ամուսնու եւ պարոնի միջեւ։

— Բայց լսիր, քայրիկ, մենք եկել ենք ձեզնից սալդաթ հաւաքագրելու։

— Մեզ մօտ սալդաթ չկայ, լաօ։ Մեր սալդաթները երկիրը մնացին, — բացա–կանչեց գեղջկուհին մի վշտալի հառա–չանքով։

— Դէ որ զինուոր չէք տալիս, գնէ էդ եղը տուէք։ Մեզ լծկան է պէտք։ Մայր հայրենիքը անօգնական վիճակի մէջ է։

— Տարէք, թող ձեզ լինի, — առաց հո–վիւր եւ եզան ոսկրոտ մէջքին զարկելով բարձրացրեց վեր։ — Եթէ Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան փրկութիւնը սրանից է կախուած, տարէք, թող էս ան–բան անասունը փրկութիւն դառնայ մայր հայրենիքին։

Պառլամենտի անդամը եւ զօրապետը դեռ չէին հասել մայր տաճարի պարիսպ–ներին, երբ սովեալ գաղթականների մի–աստուար բազմութիւն լճի կողմից կացին–ներով վրահեց նրանց վրայ եւ յօշոտեց խեղճ բարձկանին։

Զինուորականը կրակեց։ Ըմբոստների խելայեղ ամբոխը յարձակուեց հայրենի–քի փրկիչների վրայ։ Երկու պարոնները հազիւ կարողացան ճողոպրել դաշտից։

Խոդեդանը ամբողջ հասակով կանգնած եւ երկու ձեռքով իր հաստ մահակին յեն–ուած, տխրութեամբ նայում էր այդ սոս–կալի տեսարանին։ Վշտից նրա ցաւոտ ճակատը զանգաղօրէն իջաւ իր բռունցք–ուած ձեռքերին, որ գրկել էին գաւա–զանը։

Սուրբ Գայեանէի վանքի ետեւից նա–յում էր որբացած, սգաւոր Մասիսը։

Վերջ առաջին մասի

---o---

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ԲՆԱԿԱՏԵՂԻ ՈՐՈՆՈՂՆԵՐԸ

Արագած լերան հարաւ – արեւմտեան լանջերին 1921 թուականի գարնանը շըր–ջում էին հինգ շինական։

Առաջընթաց ուղեւորը մի յաղթանդամ տղամարդ էր, որի հաստաբուն ձեռնա–փայտը, հաղի գոլաւոր անդրավարտիքը, նախշուն գուլպաները եւ մազեղէն արան, ինչպէս եւ մէջքի եռածալ կարմիր գօտին լեռնական տոհմապետի վեհութիւն էին տալիս նրան։ Ետեւից ընթանում էր մի բրդոտ շուն, որի վզից օղակաւոր հաստ շղթայ էր անցկացուած։

Այդ լեռնական մարդը Խոդեդանն էր։

Մնացեալ ուղեւորներից երեքը, որ նոյնպէս ձեռնափայտեր ունէին բռնած, բրդեայ թանձր շալվարներ եւ կիսաթեւ արխալուղներ հագած տղամարդիկ էին, մա–զակալած երեսներով եւ երկայն մօրուք–ներով։ Հինգերորդ ուղեւորը մի ալեղ–նաւոր լայնաճակատ պատանի էր, որի կզակը նոր էր ծածկուել աղուամաղով։

Աստուրի ետեւից ընթացող այդ տղա–մարդիկ Շինական Փօղոսը, Ստեփանը եւ Դաշտադէմցի Գէորգն էին։ Լայնաճակատ պատանին, որի ձեռքին նետ–աղեղ կար, Եղնիկն էր։

Այդ մարդիկ բնակատեղ էին որոնում։ Հինգն էլ բնուեր տանչպարներ էին, օ–թեւանի եւ մշակութեան կարօտ երկրա–գործներ։

Նրանք քայլում էին Արագածի կանաչ լանջերով։ Ուշադիր դիտում, ստուգում էին բնակավայրերի դիրքը, հողի եւ ջրի վիճակը։ Տեսած գիւղերը մեծ մասամբ աւերակ էին, զրեթէ ամայի ու տխուր։ Մի քանի տեղ նրանք երկար կանգ առան։ Այդ վայրերում լեռնային աղբիւրներ եւ գետակներ կային։ Օդը առողջարար էր, ու հողը թէեւ խիստ սակաւ էր ու կաշ–կառոտ, բայց կարող էր պիտանի դառնալ մշակութեան համար։

Որքան ուղեւորները վեր էին ելնում, այնքան աղբիւրներն ու լեռնային առու–ները բազմանում էին, եւ օդը աւելի ու աւելի կազդուրիչ էր դառնում։ Ամենու–րեք երեւում էին ուրարտական եւ նախա–ուրարտական շրջանի բերդերի աւերակ–ներ, ապառաժներ եւ քարայրներ խոր–հրդաւոր փորագրութիւններով, եւ զա–նազան գծագրեր, որ ներկայացնում էին քարերի վրայ տարբեր դիրքերով նստած այծի կամ ոչխարի պատկերներ։

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար․)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր և Տիկին Ղեւոնդ և Ռեբեկա Հայրաննեան (Սէն Ժերմէն ան Լէյէն) Պետրոս Գալֆաեանի եղերական մահուան առաջին տարելիցին առթիւ, Հայ Մշակոյթի Տան կը նուիրեն 30 ֆրանք:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Դիւան – Թանգարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է

ա) Պ. Գրիգոր Մերճանոֆէ ամբողջովին ապակեայ դարան մը, երկու մասերով:

բ) Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յակոբեանէ՝ իրենց մանչ թոռնիկին ծննդեան առթիւ եօթը գոյն վարագոյր:

գ) Վարդգէս Տակաւեանէ ապակեդարան մը:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Օգոստոսին մեկնելիք երախաներու ծնողքներէն կը խնդրուի շուտափոյթ փակել իրենց առկախ հաշիւները մինչև Յուլիս 27: Գրասենեակը բաց է ամէն օր կէսօրէ ետք ժամը 4–7ը:

Օգոստոս ամսուան համար արձանագրութիւնները վերջացած են:

×

ԱՌԱՋԻՆ ԽՈՒՄԲԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Կայանէն վերադարձող խումբը կը հասնի երկուշաբթի Օգոստոս 3, առաւուան ժամը 6,20ին, Կառ տը Լիոն:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՈՒՄԲԻ ՄԵԿՆՈՒՄ

Փարիզէն կայան տեղի կ'ունենայ երկուշաբթի՝ Օգոստոս 3, ժամը գիշերուան 23,30ին: Խմբական ժամադրութիւն Կառ տը Լիոնի ժամացոյցի ներքեւ ժամը 22ին:

Կը խնդրուի ժամ առաջ փակել բոլոր հաշիւները եւ ծնողքները ստորագրուած արտօնագրերը յանձնեն եթէ կը ցանկան որ իրենց զաւակը մասնակցի Զուիցերիոյ շրջապտոյտին:

«ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ Նոր Սեւրունդի եւ Կապ. Խաչի, կիրակի 2 Օգոստոս ամբողջ օրը, Հօթ Ֆագանիթին, Պ. Թեսիէի ագարակը:

Գեղարուեստական բաժին. — Նուագ, երգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պարչելոնայէն Պ. Վաղարշակ Պասմաճեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Յակոբ Պասմաճեան, ընիկ Պոլսեցի (Սկիւտարցի), հօրը անունը Ղուկաս, մօրը՝ Ռաֆելա: 1906ին Եգիպտոս գացած է ապա Պուլկարիա եւ միացած է Անդրանիկի խումբին: Արհեստով՝ ոսկերիչ:

Կը խնդրուի լուր ունեցողներէն իմացնել իր եղբօրը որ 58 տարիէ լուր չունի:

V. BASMADJIAN
C/Vilamari 54 2° 2°
BARCELONA Espagne

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր և Ժամեր

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որ կը փափաքին գրկել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն Հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

COSTA VERDE

SOCIETA
PER LA
VALORIZZAZIONE DELLA SARDEGNA
(s. p. a.)

—

ՍԱՐՏԵՆԻԱՅԻ գեղածիծաղ ու վայրի արեւմտեան ափերուն վրայ, շինութեան մէջ է զբօսաշրջիկներու յատուկ ծովեզերեայ ՔՈՍԹԱ ՎԵՐՏԷ քաղաքաշրջանը, 15 միլիոն ք. մ. տարածութեամբ ընդհանուր յատակագիծով մը:

Այս առթիւ, ծախու են ՔՈՍԹԱ ՎԵՐՏԷ Ընկերութեան բաժնեթուղթեր սահմանափակ թիւով, որոնց գինը խիստ մատչելի է եւ գնումը զուրկ որեւէ պետական տուրքէ՝ 20 տարի:

Գրաւոր դիմել Ընկերութեան արտասահմանի ներկայացուցիչին՝

Mr. A. GLORIKIAN :

— MUNICH (Allemagne)
Platzl Münzstr. 8/9

— MILANO (Italie)
Via S. Vittore al Teatro, 3

Ընկերային կամ հաւաքական բնոյթ ունեցող ձեռնարկներու համար, գնումի մասնաւոր եւ շահեկան պայմաններ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ
ԵՒ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին պանդը կցել) եւ երեք փրանք: Հասցէի ԱՌԺԱՄեայ փոփոխութիւններու համար (արձակուրդ եւն.) հին եւ նոր հասցէներուն կցել 7 փրանք մէկ ամսուան համար, մէկ ամիսէն պակաս ժամանակաշրջանի համար, փոփոխութիւն չի կատարուիր:

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները:

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Սկսած են արձանագրութիւնները 1964 – 1965 Տարեշրջանին
(Cours classique)

Կ'ընդունուին բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ Եօթնեբորդէն մինչեւ Երրորդ դասարան:

Դիմել՝

Direction du P. Séminaire Arménien
3, Ave. de Grandchamp — Le Pecq
Tél. : 963.01-72

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
1964 – 1965
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ծրջանաւարտ աշակերտներու սակաւ ազատ տեղերը զբաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյապաղ Վարժարանի Տեսչութեան:

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
Sèvres (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Խոհարար մը ու տիկին մը փոքրիկ Հայ հաստատութեան մը համար: Դիմել խմբագրութեան:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, երկերի ժողովածու, 10 հատոր լաթակազմ	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 հատոր, լաթակազմ	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, լաթակազմ	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (Արովեան Պռօշեան, Պարոնեան)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. լաթակազմ	7.50 Ֆր.
ՄԻՔ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը նորից եկաւ. 296 էջ.	5 Ֆր.
ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան (անգլ.) 18 գունաւոր մանրանկարներ	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3.85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. լաթակազմ	3.50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 էջ. լթկզմ.	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, Պէյրութ, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի սպասուհի մը բարեկեցիկ ընտանիքի մը համար, որ Ֆրանսերէն ալ գիտնայ: Հանգիստ պայմաններ: Հեռաձայնել՝

CEN. 73-48

★

ԻՐԱՆԻ
ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք
ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
Téléphone : 626031
Cables : 206 Tehran

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
1 հոգինոց սենեակ. — Օրը 370 Ռ.
2 հոգինոց սենեակ. — Օրը 520 Ռ.
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, սակով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ

« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »
ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ
— ՅԱՃԱԽԵՑԷՔ —

ՃՈՇԿՈՒՆԵԱՆ-ՈՐԴԻ

(Chez Jeannot)
Ծովէն մէկ քիլոմեթր հեռու

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան համադամ կերակուրներ
եւ
մասնաւորաբար
ՏԷՕՆԷՐ – ՔԷՊԱՊ
եւ արեւելեան
զանազան խմորեղէններ

BAR - RESTAURANT
« Chez Jeannot »
195, Chemin du Rouet
MARSEILLE - 8e
Հեռ. 77 – 76 – 39

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար դիմել Վարչութեան:

Imprimerie Spéciale du Journal « Haratch » 32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՅՈՒԼԻՍ

MERCREDI 29 JUILLET

1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

... ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10069

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — No 10.069

ՀԱՅՈՒ ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ

ղատանի բանաստեղծներէն Գէորգ «Տխուր Տաղի» իր կտորին մէջ կը ել, թէ տխուր էր 1918ը, որ «Հայոց ւթ դուռն էր թակում սուիններով օս-մանի»:

ք ալ գիտենք, թէ վաւերապէս ու ողջակէս ուրախ տարեթիւ մը չէր հակառակ անոր, որ Սարդարա-պատ, Ղարաքիլիսէի ու Բաշ Ապարանի հայ զինուորը ջախջախեց «սուին-ժամանակն»:

հասկնալի է Էմինի վկայութիւնը, նոյնիսկ ուրախանալու վճիռ տուած աններու դէմքին յատկանիշն էին տուր աչքերը հայկական, վիշտն ան-իրենց ներսում»:

հայն հազարամեակ մեր պատմու- որ շրջանը արդեօք կրցած է սոր-եւ անհետացնել հայ մարդու «ներ-անթեղուած վիշտը:

գարու, ո՞ր Հայն է, որ չէ ունե-տխուր աչքեր»:

թէ տխուր չե՞ն աչքերը թէկուզ բա-նաստեղծութեան հեղինակ Էմինի: Եւ այդ տխրութիւնը նոյնը չէ՞, որ Րաֆֆիի, Սիամանթոյի կամ Զարեն-աչքերուն մէջ:

տուր են բոլորն ալ, որովհետեւ տը-է Հայու հողին, որուն հայերին են աչքերը հայկական»:

ատ երազներ կան Հայու տխրու-թեան մէջ, կուտակուած կարօտներ ան եւ վիպական հերոսներու եւ ականներու հաւատքը պանդուխ-թախիծով մըն է դրոշմած:

յու տխրութի՛ւն...

ոյնն էր ան հին, հին այն օրերուն, ազգային կիրք դարձաւ «մահ իմաց-նախընտրել իմաստազուրկ կեան-նոյնն էր ան 1918ին, երբ սեփական երէն թռիչք առաւ փիւնիկեան Հայու նոյնն էր ան բլլա՛յ անցեալ տա-1963ին, բլլայ այն մի՛ւս տարին, Սպանդի՝ 1936ին...

գերեզմանն իսկ անզօր մնաց փա-անօրինակ այս տխրութեամբ լի աչքերը, որոնք «բաց մնացին» այս երէն ալ անդին:

է դար եւ սերունդէ սերունդ Հա-րութիւն ժառանգեցի՛նք եւ Հայու թիւն ժառա՛նգ ձգեցինք:

փնտռելով եւ ուզելով այս աչ-:

թէ պահանջեցի՛նք բան մը, որ հա-չէր մեր պատմութեամբ եւ ա-: Միթէ փորձեցի՛նք տիրանալ հո-հողի, որոնց հարազատ չէր ժառանգը:

հազարամեակներ է ահա, հայահաւաք հաւաք կը տենչանք:

հազարամեակներ է ահա, կ'ուզենք, որ մեր բլլայ:

հազարամեակներ է ահա, ապրողին կը ք յանուն մեր արդար իրաւուն-

Էրինները ու Բակունցները այս աչ-մեկնեցան «տխուր աչքերով», որովհետեւ ո՛չ հայահա-հողահաւաք տեսան:

Էմինները ու Յովհաննէս Շի-րը, այսօր կ'ապրին նոյն «տխուր հայկական», որովհետեւ դար-միշտ երազ կը մնայ հայահա-հողահաւաքի սրբազան երազը:

գիտենք, որ Հայու տխրու-ութիւն չէ, այլ անմահուն որ կայ ու կը մնայ, որ կը ի թէկուզ նորագոյն սերունդի աչքերուն, որ չայգուիր դէպքե-փաստերէն չի՛ վհա-

Գիտենք, որ Հայու տխրութիւնը ապա-ցոյց չէ բեկումի, այլ աղբիւր է դեռ չսպառած ոգեկան ուժի, որ իբրեւ հայ արիւն՝ հա՛յ ծնողքի երակներէն հա՛յ մանուկի երակներուն մէջ կը հոսի:

Գիտենք, որ հայ մարդու «ներսում» անթեղուած տխրութիւնը ոչ միայն միշտ է զգաստ ու վեհ, այլեւ ահեղ հաւատք մը, որ հազարամեակներու հետ կը չափ-ուի:

Եւ ասոր համար մեր պապերու եւ պա-տանիներու «տխուր աչքերը հայկական» ոչ թէ տխեղծ են ու երկչոտ, այլ միայն Հայուն հասկնալի ու ծանօթ գեղեցկու-թեամբ եւ արիութեամբ են օժտուած:

Այդ աչքերուն մէջ ապրող երազը չի՛ տժգունիր, այլ միշտ ա՛լ աւելի հմայիչ ու շքեղ կը դառնայ:

Այդ աչքերուն մէջ կայծկլտացող կամ-քը ապրելու չի՛ նուաղիր, այլ միշտ ա՛լ աւելի կը խտանայ:

Այդ աչքերու տխրութենէն անդին, խա-րախարհուրդ հաւատքը կայ հազարամեայ խաչեալին:

Ա՛յն խաչեալին, որ խաչին վրայ իսկ, գիտէ թէ այդ խաչէն յարութիւն պիտի առնէ:

Գիտէ, թէ մարմնին կառչելով՝ կեան-քը կը հատնի ու ի վերջոյ կ'անհետի: Մինչ մարմնէն անդին, մահէն անդին՝ անմահութեան կը հասնի, երբ «իմաց-եալ»ին կ'ապաւինի:

Դար չմնաց, որ չյօշոտէ Հայու հողն ու Հայու հոգին:

Դար չմնաց, որ չփորձէ հայ հողն ան-հետացնել ու հայ հոգին հատցնել:

Բայց կարդացէք տխրութիւնը հայ աչ-քերու:

Հոն պիտի տեսնէք իրացումը երազին: Պիտի տեսնէք գիտակցութիւնը գալիքին: Պիտի տեսնէք հաւատքը վախճանական յաղթանակին:

Այն հաւատքը, որուն շնորհիւ հողա-հաւաք ու հայահաւաք, ոչ թէ երազ են, այլ՝ իրականութի՛ւն:

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՇՏ ԿԻՊՐՈՍ

—o—

ՓԱՓԱՆՏՐԷՈՒ – ՄԱԿԱՐԻՈՍ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ցամառօրէն կը շրջին կարգ մը զրոյց-ներ ըստ որոնց, երբ Փափանտրէու Լոն-տոն էր, խօսակցութիւններու ընթացքին զոր ունեցած է Հիւմի հետ, հասկցնել տուած է թէ Աթէնքի կառավարութիւնը, պնդելով հանդերձ թէ Կիպրոս յունական կղզի է, տրամադիր է կարգ մը զիջում-ներու՝ Թուրքերու հանդէպ:

Թայմզ, կարգ մը կիրակնօրեայ այլ թերթերէ նոյն, կը գրէ թէ Աթէնքէ... Աթէնքը կը պնդէ թէ Ատլանտեան կայան մը կարելի կ'ըլլայ հաստատել Կիպրոս: Թուրք զօրքն ալ որ Կիպրոս է, կրնայ մաս կազմել անոր եւ Թուրք սպա-ներ կրնան մասնակցիլ հրամանատարու-թեան: Անգղիոյ կառավարութիւնը կ'ուզեյնէ բրիտանական թերթը, վստահ կ'ըլլայ այս ձեւով թէ կղզին չի կրնար ծառայել Թուրքիոյ դէմ յարձակման:

Ինչ կը վերաբերի այն զիջումներուն, զորս Յոյները պատրաստ են ընելու զար-թել ուզող Թուրքերուն, հակառակ քա-նիցս եղած հերքումներուն կը կարծուի թէ Յունաստան կրնայ Քասթելօրիզօ կղզին Թուրքերուն տալ, Երկոտասա-նեակի ամէնէն արեւելեան կղզին է: Գա-լով այն Թուրքերուն որոնք կ'ուզեն մնալ յունական իշխանութեան ներքեւ, անոնց չահերուն պաշտպանութիւնը կ'երաշխա-ւորուի Միացեալ Ազգերու կողմէ, որոշ ժամանակ մը:

Կ'ըսուի սակայն թէ Մակարիոս Արք. շատ աւելի անզիջող է քան Փափան-տրէու: Աթէնք հասնելով, Գերպ. Մակա-րիոս յայտարարած է.— Նպատակը, ո-րուն կը ձգտինք, միշտ էնոսիսն է (կցում Յունաստանի): Դէմ է որեւէ միջին ճամ-բայի լուծումի: Կիպրոսի նախագահը երբեք այսքան ինքնավստահ չէ եղած: Յայտարարած է թէ միանգամ ընդմիշտ պիտի հաշուի այն որոշումը որ վճռա-պէս կ'ընդդիմանայ որեւէ կեղծ լուծու-մի: Յոյն – կիպրական որոշումն է Ազ-գաժողովին դիմել: Ինչ որ կը նշանակէ թէ մեծ յոյս չէ դրուած Ժընեւի բանակ-ցութեանց վրայ, զորս միջնորդ՝ Թուօ-միոճա կը վարէ Թուրքերու եւ Յոյներու միջեւ: Կիպրոսի մէջ արիւնալի բախում-ները կը շարունակուին: Որեւէ ձեւով Ա-թէնք չի կրնար ընդունիլ Լեզպոս, Սա-մոս կամ Հօտոս կղզիներէն մէկը տալ Թուրքիոյ:

Քոմպա որ միշտ քաջ է իր տեսակէտ-ներուն մէջ, կը գրէ թէ նոյնիսկ Քասթե-լօրիզոյի կղզիով փոխանակումը անըն-դունելի է «սկզբունքը այնքան դէմ է մարդկային եւ բարոյական ամէնէն տար-րական սկզբունքներուն, որ կարելի չէ իսկ նկատի առնել»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄԻ մէկ սրճարանին մէջ բախում մը պատահած է Իտալացիներու եւ Թուր-քերու միջեւ: Սրճարանին տէրը մերժած է ըմպելի տալ խումբ մը Թուրքերու, ո-րոնք բաւականաչափ խմած էին արդէն: Կռիւ մը ծայր տուած է: Իտալացի յա-ճախորդները սկսած են կողմ բռնել Թուրքերու դէմ եւ բախումները սաստ-կացած են: Ոստիկանութիւնը վրայ հա-սած է: Երկու Թուրք եւ երկու ոստիկան հիւանդանոց փոխադրուած են:

ՔԱՍԹՐՕ յայտարարած է. «Կը շնոր-հաւորենք զօր. տը Կոլը որ իրենց ճըշ-մարտութիւնները նետեց Ամերիկացինե-րու երեսին»:

ՎԻԹԷԼԻ մօտ օթօքար մը կամուրջէն վար ինկած է եւ ճզմուած երկաթուղիի գիծերուն վրայ: 19 մեռեալ կայ, եօթը վիրաւոր: Ժողովրդական երգչախմբի խումբ մըն էր որ Փերփինեան կը վերա-դառնար: Կը կարծուի թէ շարժավարը շատ անխոհեմ էր:

ՇԱՄՓԱՆԵՕԼԻ (Ժիւռա) մէջ կրահան-քի քարայր մը տապալած է, 14 բանուոր-ներ բանտարկուած կը մնան:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ մէջ, երկաթուղիի ծանր արկած մը պատահած է: 104 մեռեալ եւ 100 վիրաւոր կայ: Կը կարծուի թէ կա-ռախումբը պէտք եղածէն շատ աւելի ծանրաբեռնուած էր եւ այդ եղած է ար-կածին պատճառը:

ՊՈՆԻ Տէր Շփիկըլը տեսակցութիւն մը կը հրատարակէ զոր ունեցած է սեւ զրա-գէտ Ճէյմս Պոլտուինի հետ, որ ըսած է. — «Ցեղային խռովութիւնները կրնան քաղաքացիական պատերազմի եւ զինուո-րական մենատիրութեան տանիլ»:

ԱԼԺԷԼԷՆ հասած լուրերու համաձայն, տարուան մը աշխատանք պէտք է վերա-շինելու համար Պոնի նաւահանգիստը, որ մեծ մասով վնասուած է եգիպտական նաւուն պայթումէն:

ՌՈՉԷՍԹԸՐԻ մէջ զինուորական ուժերը կը փորձեն պահպանել կարգն ու կանոնը: Մթնոլորտը միշտ լարուած է Ըրփայրի մէջ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ վարչապետը, որ Ֆրան-սայի պաշտօնական հիւրն է շաբթուան մը համար, յայտարարեց Փարիզ հասած պահուն.— «Հոս եկած ենք ամրացուած մեր երկու ժողովուրդներու աւանդական բարեկամութեան ոգիով»: Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ զինքը ընդու-նած է նախարար Ժոքս:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – Պերլինի քաղաքապե-տը՝ Վիլլի Պրանտ յայտարարեց թէ ի վիճակի չեն հետեւելու Ֆրանսայի նա-խագահին գաղափարներուն եւրոպական քաղաքականութեան մէջ:

ՄԱԿ-Ի ընդհ. քարտուղարը Մոսկուա հասած է ուր խօսակցութիւններ պիտի ունենայ ՄԱԿի եւ անոր նիւթական կա-ցութեան մասին: Թան, այս, Ռուշինկ-թըն պիտի երթայ նախագահ Ճոնսընի հրաւէրով:

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՎԻՇԻՆՍԿԻ սկզբունքով ըն-դունած է ներկայ ըլլալ այն հանդիսու-թեանց, որոնք 1966ին պիտի ոգեկոչեն, Ամերիկայի մէջ, Լեհաստանի մկրտու-թեան հազարամեակը: Հանդիսութեանց կը նախաձեռնեն լեհ ծագում ունեցող Ամերիկացիներ:

ՉՈՄՊԷ անսպասելի յաջողութիւն ու-նեցած է Քոնկոյի լումումպական բերդին մէջ:

ՔԻՆՏՈՒԻ մէջ (նախկին պելժիական Քոնկօ) 4 Պելժեր սպաննուած են:

ԱՆԳԼԻՈՅ Արտաքին նախարարը՝ Պըթ-լըր Մոսկուա հասած է ուր խօսակցու-թիւններ պիտի ունենայ սահական հա-բաւ-արեւելքի մասին: Պիտի փորձէ հա-մոզել Ռուսերը որ հրաժարին Լաոսի ժո-ղովի նախագահութեան մասնակցել:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—o—

Հինգշաբթի, 9 Յուլիս, երեկոյեան ժա-մը 7,30ին Ազգային Առաջնորդարան այ-ցելեցին Քաղաքապետարանի մեծ անձ-նաւորութիւններէն Պր. Ռուքս եւ Պր. Սովէր, եւ երկար ու հաճելի պահ մը անցուցին Առաջնորդ Սրբազան Հօր՝ Գերշ. Տ. Արտաւազդ Եպսկ. Թրթռեանի հետ՝ գաւաթի մը շուրջ: Այլ հայ պատ-ուական հիւրերու կարգին՝ քաղցր էր ներկայութիւնը հրամանատար Մուրատ-եանի: Հիւրերը բաւական ուշ մեկնեցան բարձր տրամադրութեամբ եւ տպաւորու-թեամբ:

Երեքշաբթի, 14 Յուլիս, Ֆրանսայի Ազգային Տօնին, Քանըպէրի մեծ հրա-պարակի կեդրոնական պաշտօնական թրիպիւնին վրայ տեղ կը գրաւէր՝ մա-նաւոր հրաւէրով Քաղաքապետութեան՝ Առաջնորդ Սրբազան Արտաւազդ Եպիս-կոպոս Թրթռեան, ընկերակցութեամբ Հոգշ. Գուրգէն Վարդապետի եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան անդամներէն Գ. Տէ-րոյեանի: Ցաջորդ օր Առաջնորդ Սրբա-զան Հայրը առանձին նամակով շնորհա-ւորեց Պր. Փրէֆէն եւ իր ու շրջանիս Հայութեան կողմէ սրտագին մաղթանք-ներ մատոյց Ֆրանսական Կառավարու-թեան եւ ժողովուրդին:

Իսկ 20 Յուլիս, Երկուշաբթի երեկոյ-եան ժամը 5ին Առաջնորդ Սրբազան Ար-տաւազդ Եպիսկոպոս Թրթռեան առաջին պաշտօնական այցելութիւնը կատարեց Պուշ տիւ Ռոնի Փրէֆէ Պր. Քուլէնին եւ ունեցաւ շատ սերտ ու հաճելի խօսակ-ցութիւն՝ կրօնական եւ այլ հարցերու շուրջ: Հրաժեշտի պահուն Պր. Փրէֆէն ինքնաբերօրէն ամէն օժանդակութիւն խոստացաւ Առաջնորդ Սրբազանի դժուա-րին բայց մեծ ու նուիրական գործը ա-ւելի արդիւնաւէտ դարձնելու համար:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
(ԿՆԻՔ)

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՒ ՉԱՐԵՆՑ

— REQUIEM AETERNAM —

«ՄԱՀԵՐԳ ՅԱՒԵՐԺԱԿԱՆ» (*)

Ա.

Գրեցի այս վերնագիրն ու մտածեցի, թէ Չարենցի ընտանեկան պարպաններին անկրապեկ ընթերցողը հիմա ինձնից կ՚ակնկալի Կոմիտասի հանդէպ հօրս տածած անզուգական սիրոյ նոր ապացոյցներ, նրա առօյթներն ու խօսքերը «մեր երգի հրէ հանճարի» մասին, կ՚ակնկալի, թերեւս, կոմիտասեան երգերի ունկնդրութեան հետ կապուած Չարենցի մտերմիկ պահերի արձագանգները, յուշեր եւ դեռ, անպայման, «Մահերգ Յաւերժական» Կոմիտասի յիշատակին պոէմի ստեղծագործական պատմութեան վերաբերող ականատեսի վկայութիւններ: Սակայն, դժբախտաբար, պէտք է յուսախաբ անեմ այդպիսի ընթերցողին, քանի որ ես էլ իր նման ընթերցող եմ, որ կարիք ունի Չարենցի ժամանակակիցների օգնութեան՝ ճանաչելու, պատկերացնելու համար նրան այնպէս, ինչպէս ապրել է նա ու ստեղծագործել: Հօրս կենդանի դէմքը մի մշուշոտ կէտ իսկ չէ իմ յիշողութեան մէջ: Միայն, երբ ես ձեռքս եմ առնում նրա ձեռագրերը, ինձ յաճախ թւում է, թէ տարիներ շարունակ հողի տակ թաղուած մնալուց փրկուած, դեղնաւուն թղթերից մէկն է այդ դէմքը, որ ես, դեռ չյիշած, մոռացել եմ, եւ որ ահա տեսնում եմ ու շօշափում: Յառնում է նա այդ գունատ թերթիկների միջից եւ «իր անխոյթ քայլերով գալիս դէպի ինձ, մի ուսը բարձր, միւսը՝ թեք, որովհետեւ այդ ուսի վրայ թեքւում էր նրա գլուխը» (Գուրգէն Մահարի. — «Չարենց – նամէ»): Այնքան բարախուն են այդ թերթիկները Չարենցով, Կոմիտասի պաշտամունքով:

Եթէ նոյնիսկ չլինէին այն բազմաթիւ յուշագրութիւնները, որոնք ցոյց են տալիս, թէ իր առօրեայ կեանքում ինչպիսի խորունկ խանդաղատանք ու սէր է տածել Չարենցը Կոմիտասի հանդէպ, ապա բաւական է թէկուզ կոմիտասեան այն անգին մասունքը, որ Չարենցի պաշտամունքի շնորհիւ է հասել ինձ, եւ որի վրայ դրոշմուած են մէկը միւսից թանկարժէք սրբութիւններ՝ մի անմահ թուական, մի նուիրական ձեռագիր, երգ ու համբոյր... Բարակ թղթէ, ծաղկազարդ շրջանակով քառածալ մի թաչկինակ է առ՝ մէջտեղը կապտաւուն թանաքով, «Ո՛վ մեծասքանչ դու լեզու»ն ամբողջութեամբ, իսկ աջ կողմը, վարի անկիւնում, Կոմիտասի ձեռքով գրուած ձօնը Ազատի Մեսրոպեանին՝ 1913 թ., հայ տառերի գիւտի 1500ամեակի առթիւ, ու Կոմիտասի ձեռագրի վրայ... Չարենցի համբոյրի հետքը: Թաչկինակի տէրը, դեռ 1923 թուականին, բանաստեղծի թախանձանքով («Սա իմ թալիսմանն է... դա կը լինի ինձ համար ներշնչման աղբիւր, թող գէթ միժամանակ մնայ ինձ մօտ»), խոստացել էր այդ անգին մասունքը նուիրել նրան: Եւ նուիրեց, դէպքերի բերումով, ոչ թէ հօրս այլ... ինձ: Կոմիտասից իբրեւ յիշատակ մնացել են նաեւ այն կապտաւուն մոմէ ծաղիկները, որ Չարենցը վերցրել է Կոմիտասի աճիւնի վրայից եւ պահել իբրեւ մասունք: Ահա այսպէս՝ Կոմիտասին վերաբերող ամէն մի նշխար, յուշի ամէն մի պատառիկ, կոմիտասեան իւրաքանչիւր ձայնանիշ վերացման, յափշտակման է մղել Չարենցին: Թէեւ Կոմիտասի բոլոր երգերը «ոգու զրոյցներ» են եղել նրա համար, բայց նա ամէն անգամ ինքնամփոփման վերապոյն վայրկեաններ է ապրել, լսելով «Կռունկը», «Մոկաց Միրզան», «Անձրեւն եկաւ չաղալէն»ը, «Չինար ես»ը եւ մանաւանդ «Գարուն ա»ն: Իր ամենամռայլ, մելամաղձոտ ու ճանճրոյթով լեցուն օրերին, որոնք յաճախակի են դարձել վերջին տարիներին, նա անմիջապէս պայծառացել է, երբ մէկն ու մէկը նրա մօտ Կոմիտաս նուագել կամ երգել: «Նոր բնակարան ստանալու առթիւ, — պատմում է Ա. Մեսրոպեանը, — Չարենցը ինձ ճաշի էր հրաւիրել: Որոշեալ ժամին, երբ դուռը զարկի, ինձ դիմաւորեց Իզաբելլան, հազիւ միամեայ Արփենիկը գրկին, աչքերը արցունքոտ... Շփոթած, խօսք կը փնտռէի Իզաբելլայի վրդովմունքի պատճառը հասկնալու համար, երբ խոհանոցի կողմէն լսեցի Չարենցի հետզհետէ սաստկացող ձայնը, որ կը խառնուէր աղամարդու կոպիտ ձայնի մը հետ: Տաք-տաք կը վիճէր Չարենց եւ շատ ջղայնացած էր: Իզաբելլային առաջնորդեցի, որ միասին երթանք եւ հանդարտեցնենք Չարենցը: Ներս մտայ եւ անցնելով դաշնամուրի առաջ, սկսայ բարձրաձայն նուագել Կոմիտաս վարդապետի «Գարուն ա»ն: Հազիւ մի քանի տակտ էի նուագել, երբ ներս մտաւ Չարենց եւ հանդարտ ու ժպտադէմ խնդրեց ինձմէ չընդհատել եւ մինչեւ վերջ նուագել սկսած եղանակս...»:

Պատահական չէր այս դէպքը: Նման նեղսրտած, տխուր պահերին նրա հոգու թախիծը կարողանում էր փարատել միայն Կոմիտասը:

— Մի Կոմիտաս երգիր, Ակսե՛լ, — դիմել է նա յաճախ Բակունցին:

Եւ նա առաջին րոպէներին լսել է ինքնամփոփ, խոկուն, նոյնիսկ երբեմն նախկինից աւելի ընկճուած երեւոյթով, սակայն կամաց-կամաց, երգից-երգ, իր կախարդանքին է ենթարկել նրան «աստուածային Կոմիտասը» եւ ցրել նրա հոգու խաւարը:

Կոմիտասն այնպիսի մեծ, այնպիսի համապարփակ հանճար էր Չարենցի համար, որ նա անպայման արժանի մի գործով պէտք է հատուցէր նրան: Թերեւս այս զգացման արդիւնքն է այն անխառն ոգեւորութիւնը, որով նա 1932 թւին ձեռնամուխ է եղել Կոմիտասի ստեղծագործութիւնների հնարաւորին չափ անթերի հրատարակութեանը:

Չարենցի այս բոլորանուէր կոմիտասասիրութեան առընչութեամբ ծագում է մի հարց, որ թէեւ զուտ տեսական բնոյթ ունի, բայց ըստ էութեան հետաքրքրական է եւ բնորոշ, երբ նկատի ունենանք նրա վերջին շրջանի ստեղծագործութիւնները:

Ինչպէս երեւում է Չարենցի ձեռագրերից, նա սովորութիւն է ունեցել, առանց նիւթից, ապրումից հեռանալու, օրը օրին թղթին յանձնել իր յուզումներն ու մտքերը: Յանձնել է այնպէս, ինչպէս թելադրել է նրան, այսպէս կոչուած, նախնական ներշնչումը՝ խառնիխուռն, երբեմն առանձին բառերով ու արտայայտութիւններով, ապա միայն, անդրադառնալով իր յուզումին, մտածմանը, շնչաւորել է այն: Նման ստեղծագործական եղանակ ու Կոմիտասի հանդէպ անօրինակ սէր ունենալով, թւում է՝ շատ բնական կը լինէր, եթէ նա մի առանձին բանաստեղծութեամբ, քառեակով, գէթ մի տողով արտայայտէր իր ապրումները այն օրերի, գիշերների, որոնք շարունակ լեցուն են եղել «մեծ ձայնապետի» յիշատակով ու հմայքով: Սակայն մինչեւ 1935 թ., այսինքն Չարենցի աւելի քան քսան տարուայ ստեղծագործութեան մէջ մենք Կոմիտասի մասին ակնարկութիւն անգամ, նրա անուան յիշատակումն իսկ չենք գտնում: Մինչ եղել են առիթներ. նրա առանձին բանաստեղծութիւնների, պոէմների մէջ կան այնպիսի տրամադրութիւններ, ներքին դրութիւններ, որոնք կարծես անխուսափելի են դարձնում Կոմիտասի ոգեկոչումը: Յիշենք «Գիրք ճանապարհի» վերջին բաժնի՝ «Ջանադան բանաստեղծութիւններ»ի եւ մանաւանդ «Մահուան տեսիլ»ի («Քերթութեան ոլորապտոյտ ճանապարհներով»...) մթնոլորտը, ուր, նոյնիսկ ի շարս Սիամանթոյի, Վարուժանի եւ այլոց, չի յառնում նոյն եղեռնի մեծ զոհի՝ Կոմիտասի կերպարանքը: Այս պարագան առաւել ցայտուն է դառնում, երբ նկատի ենք ունենում, որ Չարենցի ստեղծագործութիւնների մէջ ներկայ են մեր դպրութեան ու արուեստի գրեթէ բոլոր մեծերը՝ Խորենացուց սկսած մինչեւ Թումանեան, Մեծարենց ու Տէրեան:

Ինչո՞վ բացատրել մինչեւ 1935 թ. Չարենցի կեանքի եւ ստեղծագործութեան մէջ տիրող այս «երկուութիւնը», «հակասութիւնը» Կոմիտասի հանդէպ: Թւում է, թէ միայն մէկ ճական բացատրութիւն պէտք է տալ այս լուծեանը՝ Կոմիտասի անսահման, անանուն պաշտամունքը: Խորհուրդներ կան կեանքում, որոնց մասին յաճախակի խօսելը սրբապղծութիւն է: Կա՛մ պէտք է արժանի, համապարփակ երգով սպառել դրանք, կամ... լուռ մնալ:

Իսկ Կոմիտասը «խորհուրդ մեծ» էր Չարենցի համար, ուստի միայն մեծ, ներհուն երգի արժանի:

Եւ դժուար չէ այս եզրակացութեան յանգելը, քանի որ, ըստ յուշագիրների, դեռ քսանական թուականների սկզբներին Չարենցի համար լինել-չլինելու հարց էր Կոմիտասի մասին գրելը: Սակայն հարկաւոր էր ժամանակ, հարկաւոր էին ուժերի ու տպաւորութիւնների կուտակում, պայմանների կայունացում եւ «Գիրք ճանապարհի»ի իմաստութիւնն ու հայ ժողովրդի անցեալի զգաստ վերագնահատումը, որոնք կարեւոր հանգրուաններ են դէպի «Կոմիտասի յիշատակին» պոէմը տանող ուղու վրայ: Չգիտենք, արդեօք Չարենց դեռ կը յետաձգէ՞ր իր պոէմի իրագործումը, եթէ հայ կեանքում չպատահէին երկու զգայացունց իրադարձութիւններ՝ նախ Կոմիտասի մահը 1935 թ. եւ ապա, մէկ տարի անց, 1936 թ. նրա աճիւնի փոխադրումը Հայաստան:

Պարզ է, որ այդ երկու դէպքերն էլ, մանաւանդ երկրորդը՝ Կոմիտասի աճիւնին դէմ-յանդիման գտնուելը, [illegible] ցնցել են բանաստեղծին, եւ նրա հոգու [illegible] պիտի պոռթկային տարիներով կուտակուած ապրումներն ու մտորումները:

ԱՆԱՀԻՏ ՉԱՐԵՆՑ

(Շար. — 1)

(*) Չարենցի ձեռագիր թերթիկներէն մէկուն վրայ այս վերնագիրը կայ, լատիներէնին փոխարէն:

ՍԱՀԱՐԱ

ԸՆԴԵՐԿՐԵԱՅ ԳԱՆՁԵՐՈՒ ՇՏԵՄԱՐԱՆ

Սահարա անունը առաջին անգամ գործածուեցաւ Թ. դարու Եգիպտացի Իբն Էլ-Հաքիմի կողմէ: Ան այսպէս կ՚անուանէ Տրիպոլիի անապատը: Հին դարուն ծանօթ էր միայն Լիբիան, իսկ 1520ին, Լէօ Ափրիկեցին Սահարա անունը տուաւ այդ ամբողջ հողամասին, որ Պաղամէոսի քարտէսներուն մէջ յիշատակուած է Ներքին Լիբիա անունով: Արաբերէն լեզուի մէջ Սահարա կը նշանակէ «պարապութիւն»:

Ամէնէն ընդարձակածաւալ, «աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ անապատը» կոչուած այս հողամասը Ափրիկէի արտին վրայ կը գրաւէ տարածութիւն մը, որ հաւասար է Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Անգլիոյ եւ Նորվեկիոյ միացեալ ընդհանուր տարածութեան, կ՚երկարի Ատլանտեան Ովկիանոսէն մինչեւ Կարմիր Ծով՝ 3.700 քիլոմեթրի վրայ եւ Միջերկրական Ծովէն մինչեւ Սեւ Ափրիկէի մեծ գետերը՝ 3.8[illegible] քիլոմեթրի վրայ:

Սահարա միշտ աւազապատ տարածութիւն մը եղած չէ: Վերջին սառնամանեային դարաշրջանին, Սահարա ծածկուած էր կանաչ բուսականութեամբ, [illegible] նիստ գետեր, որոնց ակերը տեսանելի են այսօր ալ, կը բխէին Հոկկար լեռնաշղթայէն եւ կ՚ուղղուէին դէպի հարաւ-արեւելք, դէպի Արեւմուտք եւ հիւս[illegible] Թասիլիի եւ Թրոփբելթի ապառաժ լեռնաշղթայի պատերուն վրայ երեւան հանուած հնադարեան որմանկարները [illegible] վկայեն, թէ Սահարա եղած է հարուստ եւ բեղնաւոր շրջան մը: Գետաձիեր, [illegible]գեր, ընձուղտներ եւ ռնգեղջիւրներ [illegible] մաթիւ խումբերով կը շրջագայէին [illegible] սարակածային անտառներուն մէջ, [illegible] հոն ու հոն կային լիճեր եւ կանաչ [illegible] զաչեր:

Սահարայի մասին յաճախ կ՚ըսեն, [illegible] աւազապատ տարածութիւն մըն է: [illegible] բաժանին մէջ, աւազը այս [illegible] միայն մէկ մասն՝ փոքրիկներու [illegible] ւնքով կազմուած բլուրներով ծածկուած շրջաններուն մէջ կը գտնուի: Այս [illegible] բլուրները ընդմիջուած են [illegible]

ԱՂԹԱՄԱՐ

ԴԱՐԵՐՈՒ ՄԷՋԷՆ

Սակայն պէտք է բացատրութիւն ընել կարգ մը տեսարաններու համար, ուր պարզամտութիւնը, սրամտութիւնը եւ բրտութիւնը գերակշիռ կը հանդիսանան ամէն այլ ոճի, ինչպէս Ադամը եւ Եւան, Յովնանը եւ կէտ ձուկը, գինով Նոյ նահապետը իր որթերուն մէջ եւ այգեկութքը:

Աղթամարի Ս. Խաչ եկեղեցին հայկական դասական ճարտարապետութեան կատարեալ տիպարն է, աշխարհի վրայ անզուգական օրինակը՝ արտաքին զարդարանքի: Ան՝ էական նշանակէտ մը եւ սկզբնաքար մըն է դէպի ռոման ճարտարապետութիւն յառաջխաղացքի մէջ: Արդարեւ, Աղթամարի եկեղեցիէն առաջ ռոման եկեղեցի գոյութիւն չունի: Անշուշտ դժուար է հայկական ճարտարապետութեան մէջէն վերցնել բիւզանդական ճարտարապետութեան ազդեցութիւնները եւ հակադարձաբար: Կայ եւ կը մնայ սակայն այն իրողութիւնը թէ հայ արուեստագէտներն ու ճարտարապետները շատ յաճախ գործածուած են Բիւզանդացիներուն, ինչպէս աւելի ետք Օսմանցիներուն կողմէ:

Նմանապէս, խիստ հաւանական է որ հայ ճարտարապետները փոխառութիւններ բրած ըլլան բիւզանդական ոճէն՝ զանոնք իւրացնելու եւ այսպէսով իրենց ճարտարապետական կալուածը հարստացնելու համար: Միւս կողմէ ընդունուած է որ Խաչակիրները Բիւզանդացիներու շինութեան ձեւը ներածած ու ռոման ոճի վերածած են: Այս բանը ընելով, գուցէ անգիտակցաբար ենթարկուած են հայկական հաւանական ազդեցութիւններու: Բայց ասիկա պարզ վարկած մըն է միայն:

Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, երբ արդի ուղեւորը ցամաք կ՚ելլէ Աղթամարի կղզին՝ Գագիկ Թագաւորին հետքերուն վրայ, հազարաւոր սովալլուկ ճայերու պոռչտուքին մէջէն, մեծապէս կը տպաւորուի այն ապշեցուցիչ նմանութենէն, որ գոյութիւն ունի տեղւոյն Ս. Խաչ եկեղեցիին եւ արեւմուտքի ամէնէն հարազատ ռոման աղօթավայրերուն միջեւ:

Աղթամարը, որ այսօր անխռով եւ անկենդան տարածուած Վանայ լճի մերթ խաղաղ, մերթ ալեկոծ ջուրերուն վրայ՝ իբրեւ հնախուզական եւ զբօսաշրջիկային վայր կը հետաքրքրէ արդի աշխարհը, միշտ չէ եղած սակայն հանդարտ վայր մը: Ան երբեմն թատր է հանդիսացած կրօնական եւ քաղաքական պայքարներու, որոնք կարեւոր նշանակութիւն եւ հետեւանք ունեցած են հայ եկեղեցիին եւ ժողովուրդին կեանքին մէջ:

Օրինակ, 1843ին երբ Աղթամարի Աթոռը թափուր մնաց, Պոլսոյ պատրիարքարանը կ՚ուզէր խափանել այդ Աթոռը [illegible] Մահմուտ Խանի կը գրէ որ նոր կաթողիկոս նստեցնելու համար չօգնէ: Սակայն Խաչատուր եպիսկոպոս իր գաւառակիցներու խորհուրդով եւ Մահմուտ[illegible] պաշտպանութեամբ կաթողիկոս կը [illegible] չակուի եւ կ՚օծուի նոյն տարին: Պատրիարքարանը արքունական հրովարտակ կը հանէ, Խաչատուր կ՚աքսորուի [illegible]պոլիս (Շապին-Գարահիսար):

Պատրիարքարանը 1851ին կը հաճի [illegible] ճանչնալ որ նոր կաթողիկոս մը ընտրուի Աղթամարի գահին, երբ Վանէն [illegible] կը ստանայ որ «եթէ կաթողիկոս [illegible] մեծ շփոթութիւն կը ծագի ժողովուրդի մէջ»:

Աթոռ կը յաջորդեն մեծ պայքարներ [illegible] թեկնածուներու ցանկին շուրջ: Պայքարը կը տեւէ մինչեւ 1858: Վերջապէս համաձայնութիւն կը գոյանայ [illegible] եպիսկոպոսի շուրջ կարգ մը պայմաններով: Բայց Աղթամարցիները [illegible] կաթողիկոս կ՚ընտրեն՝ առանց [illegible] համաձայնութեան պայմանները [illegible] կը յառաջանայ վէրատին նուիրապետա[illegible]կան աթոռներուն միջեւ:

Ինչպէս կը տեսնուի, Աղթամարը, [illegible] այսօր հիացումով կը դիտենք [illegible] կարերու վրայ, մինչեւ մօտաւոր [illegible] ցեալ եղած է ընթրիկներու, [illegible] թատր մը՝ ինչպէս հայ մնացեալ [illegible]րապետական կեդրոնները:

(Շար. — [illegible]

[...]ութիւններով, որոնց երեւոյթը [...]ական բազմազան էր։ Մեծ գետերուն [...]ք, որոնք ներկայիս կլանուած են ա[...]ազին, մնացած են լայն անկողինները՝ [...]ները, որոնք այժմ իբր ճամբայ կը [...]ուին կարաւաններու։ Այս ճամբա[...]ներէն, Սողոմոն Թագաւորը արեւմտեան Աֆրիկէէն ատաղձ բերել կուտար իր [...]ճաններուն շինութեան համար։ Ու[...]րէ մէկ երեւոյթը Սահարայի բնանկա[...]րէն, զոր քաջութր ցեղախումբերը կ'ան[...]անեն Համմատա՝ կրային խաւերով, [...]երկ ու հովերէ յղկուած սարահարթներն [...]են։ Եւ վերջապէս, Սահարայի մէջ գո[...]ութիւն ունին նաեւ լեռներ, իրական [...]ններ, ինչպէս օրինակ՝ Թիպեսթի լեռ[...]նաշղթան։ Էմի-Քուսսի լեռը ունի 3.400 մեթր բարձրութիւն, Հոկկարի Իլամէն [...]հարթութիւնները՝ 3.000 մեթր։ Այս քարա[...]ցած աշխարհին մէջ, հովը, անապատի [...]խանր, կը փչէ չարունակ, իր առջեւէն [...]ակելով տարածութիւններ՝ իր ճամբուն վրայ հանդիպելով միայն ցանցառ ալիք-ներու։

[...]կը կարծուի, թէ Սահարայի անապատներուն մէջ կեանքի ոչ մէկ հետք գոյութիւն ունի, «Անապատի առիւծներ» ան[...] գոյութիւն ունեցած են միայն [...]թարթարէնի երեւակայութեան մէջ։ Բայց Սահարա ունի իր կենդանական աշխարհը։ Եղնիկներու եւ վիթերու կարելի է [...]ամախ հանդիպիլ Հոկկար եւ Թիպեսթի լեռնաշղթաներուն մէջ։ Նիհարակազմ [...]ժայռաներու մէջ կարելի է նշմարել ա[...]րագաշարժ սողուններ, մեծ գլուխներով մրջիւններ եւ հսկայ վարագարդէգներ, որոնք խորայատակ հետքեր կը ձգեն աւազին վրայ։

Արաբները Սահարան կ'անուանեն Պեյթ էլ-Աթթէ, այսինքն՝ «ծարաւ երկիր»։ Արդարեւ, բացի հազուադէպ անձրեւներէ եւ տեղ-տեղ երեւցող ցայտաղբիւրներէ՝ Սահարա կը ներկայանայ «ծարաւ երկիր»ի մը նման։ Այստեղ, ուր ջուրը [...]ած է մինչեւ հողին մակերես, կը գտնուին բնակավայրեր՝ ովասիսներ։ Կանաչներու կղզիներ՝ աւազներու միջեւ։ Անոնց շուրջը անմիջապէս կը սկսի [...]ապը, իբրեւ պատուարք՝ կը տեսնուին արմաւենիներու անտառներ եւ անոնց ստուերին տակ՝ գիւղ մը կամ գիւղաքաղաք մը։ Այս ովասիսներէն շատերը ունին հարիւրաւոր եւ հազարաւոր տարիներու հնութիւն, պատմութիւն։ Փե[...]զան, իր 3000 ջրհորներով եւ 36.000 արմաւենիներով՝ մշկիթի մը ստուերին տակ փռուած գիւղաքաղաք մը՝ գոյութիւն ունի երեք դարէ ի վեր։

Մօտաւորապէս 1000 տարի առաջ, խա[...]մներու միջեւ տեղի ունեցած հեր[...]ձուածքէն ետք, Ալի Խալիֆայի ժամա[...]նակաշրջանին, Հարէճիներու այսինքն [...]րոտներու խումբ մը, Ապու Եզրահման [...]էն Ռոսթեմի ղեկավարութեամբ հիմը [...]ղրաւ փոքր եւ անկախ Թագաւորութեան մը, որուն մայրաքաղաքն էր Թահրէթ, այժմու Թայրէթ քաղաքը։ Անոնք կը պատկանէին խլամ ցեղախումբի մը, որ կը կոչուէր Իպատիթ։ Պարտուելով Ֆաթիմէններէն, Իպատիթները սովպուեցան ապաստանիլ հարաւային շրջանները եւ վերջնականապէս հաստատուեցան Մզապի շրջանը։ Այս պատճառով Իպատիթները ներկայիս կը կոչուին Մզապիթներ։ Անոնք համբաւաւոր վաճառականներ են, որոնց կարելի է հանդիպիլ Ալժերիոյ գրեթէ բոլոր քաղաքներուն մէջ։

Կարտայա՝ կէս արաբ եւ կէս մզապիթական քաղաք մը, որ կը նկատուի ովասիսներու մարգարիտը, շրջապատուած է հինգ նկարչագեղ գիւղաքաղաքներով՝ Պենի Իսկուէն (սրբազան քաղաքը), Պու Նուրա (Լոյսի քաղաք), Էլ Աթէուֆ, Մելիքա եւ Պերի Տահա։ Ասոնց ամէնէն հետաքրքրականն է Պենի Իսկուէնը, որ շափազանց խիստ ձեւով պահած է իսլամական հին աւանդութիւնները։

Քաղաքը, փոքր, սպիտակ տնակներով բնակավայր մըն է, որ կառուցուած է բերդաձեւ մշկիթի մը շուրջը եւ շրջապատուած բարձր պատնէշներով։ Երեկոյեան քաղաքին դուռները կը փակուին, օտարներու գիշերումը արգիլուած ըլլալով հոն։

Մեսաուտ (Կանաչ տուն), նախապատրաստուկներով շինուած արդիական քաղաք մը եւ Սահարայի քարիւղի մեծ կեդրոններէն մէկը, կառուցուած է 1958ին։ Ովասիս մը չէ ան, անուամենայնիւ, այստեղ, ամենուրեք կայ կանաչութիւն, ծաղիկ, ցայտաղբիւր։

Քարիւղահոր մը պեղելու համար անհրաժեշտ է հինգ ամսուան աշխատանք։ 1.300 մեթր խորութեան վրայ գոյութիւն ունի շատ տաք ջուրի խաւ մը, որով, ըստ կատարուած ենթադրութիւններուն, կարելի է ստեղծել 30 ովասիս։

1956ին Հասսի-Մեսաուտի եւ Էճելէնի քարիւղի մեծ յայտնաբերումներու տարին, այս կեդրոնի քարիւղի արտադրութիւնը յանկարծակի՝ աճեցաւ՝ 1963ին հասնելով 12 միլիոն թոնի։ Հասսի-Մեսաուտի այս ամբողջ արտադրութիւնը կը գտնուի Ալժերիոյ քարիւղի Ֆրանսական ընկերութեան ձեռքը, որուն բաժնեթուղթերուն մեծ մասը կը պատկանի ամերիկեան Շէլ ընկերութեան եւ Ֆրանսական Ռեփալ ընկերութեան հակակշռին տակ, Ֆրանսական ընկերութիւն մը, որուն մէջ Ալժերիոյ կառավարութիւնը տէր է բաժնեթուղթերուն 40 առ հարիւրին։

Տասը տարի տեւող հետազօտութիւններէ ետք, Սահարայի քարիւղի պաշարներուն քանակութիւնը գնահատուած է աւելի քան 500 միլիոն թոն եւ ըստ ոմանց կարծիքին՝ նոյնիսկ 700 միլիոն մազութ եւ 1.500 միլիառ խորանարդ մեթր բնական կազ։

Այդ քարիւղին յանկարծական գիւտը եւ անոր շահագործումը բացառապէս արագ կատարուեցաւ։ 1961ին, մազութի արտադրութիւնը եղած է 16 միլիոն թոն, 1962ին՝ 20 միլիոն եւ 1963ին հասած է 24.5 միլիոն թոնի։ Այս անսպասելի աճումը ստիպեց որ ընդլայնի քարիւղի երկու մեծ փոխադրական խողովակներուն տարողութիւնը, որոնք Հասսի-Մեսաուտը կը կապեն Պուժի նաւահանգիստին։

Սահարայի ընդերքին բոլոր հարստութիւններուն արժէքին ճշդումը, ըլլայ մերան բնական կազը, քարիւղը կամ հանքային այլ պաշարները, Ալժերիոյ համար կը հանդիսանան, իր տնտեսական ապագայ զարգացման գլխաւոր ազդակներէն մէկը։

Ալժերական Սահարա կը ներկայացնէ երկրին տարածութեան 87 առ հարիւրը, որ ունի միայն 600.000 բնակիչ, այսինքն երկրին ամբողջ բնակչութեան 6 առ հարիւրը։ Բնակչութեան խտութիւնը շատ փոքր է, որոշ տեղեր հասնելով մէկ քառ. քիլոմեթրի վրայ 0,02 բնակիչի։ Հիւանդութիւնները կը տիրապետեն ամենուրեք։ Սահարայի քանի մը շրջաններուն մէջ ժողովուրդին 80 առ հարիւրը վարակուած է աչքի հիւանդութենէ՝ թրախոմայէ։ Մարդիկ, որոնք ընդհանրապէս հաւաքուած են ստորոտ հողամասերու շուրջը, ունին ապրուստի շատ ցած մակարդակ մը։ Կան ովասիսներ, ուր միակ արմաւենիի մը տուած բերքը պէտք է բաժնել հինգ սեփականատէրերու միջեւ։ Հեռաւորութիւնները եւս կը ներկայացնեն գլխաւոր դժուարութիւն մը։ Երբեմն ենթաքաղաքապետարանները քաղաքապետարաններէն բաժնուած են 600 քիլոմեթր տարածութեամբ, իսկ ովասիսներու միջեւ կատարուած փոխանակութիւնները շատ փոքր են ու երբեմն անգոյ։ Անգրագիտութեան մակարդակը շատ բարձր է։

Սահարա։ Անծայրածիր անապատ մը, որու ընդերքերեայ սեւ ու հեղուկ ոսկիի գանձը՝ շլացուցած է միջազգային տնտեսական աշխարհի աչքերը։

Թ. Ա. Թ.

ԱՒԵՐԱԿ ՔՂԻՆ

90 ՀԱՅԵՐ Կ'ԱՊՐԻՆ ՔՂԻԻ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Քղիէն նոր վերադարձող հայրենակից մը Մամիկոն Աշըգեան մասնաւոր նամակով մը հետեւեալ տեղեկութիւնները տըւած է Քղիի ներկայ վիճակի մասին («Ազդակ»)․—

Համաշխարհային առաջին պատերազմին եւ կոտորածի արհաւիրքի օրերուն՝ հրաշքով մը փրկուեցայ Թուրքի արիւնոտ եաթաղանէն եւ հազարումէկ դժուարութիւններէ ետք հասայ մինչեւ Խարբերդ։ Հոն ալ, ահ ու սարսափի մէջ կեանքս քարշ տալէ՝ մինչեւ որ կոտորածի վախը փարատեցաւ, չափով մը։ Միջոց մը վերջ՝ ամուսնացայ եւ վերադարձայ Քղի, իմ ծննդավայր Օսնակ գիւղը, ուր պատսպարուեցայ պապենական տան մէջ։ Վերադարձիս՝ Թուրքերը զարմացան, թէ ինչպէս կրցած եմ փրկուիլ չէթէական խումբերու եւ քիւրտ խուժանի արիւնոտ եաթաղանէն, կամ ինչպէս առանց վախի վերադարձած եմ ծննդավայր։ Այնուամենայնիւ, որեւէ դժուարութիւն չտուին ինծի եւ այդպէս ապրեցայ 48 տարի։ Եղայ զաւակներու եւ թոռներու տէր եւ միշտ փարած կրօնքիս ու քրիստոնէական հաւատքիս, որովհետեւ վստահ էի թէ մենք կրնանք մեռնիլ՝ բայց Հայութիւնը կ'ապրի եւ անպայման օր մը կ'իրականանան իր երազները։

Քղիի Հայրենակցականի հիմնադրութեան օրերուն պաշտօն ստացայ պրպըտումներ կատարելու վերապրող Քղեցիներ գտնելու, այցելեցի Քղիի բոլոր գիւղերը եւ գտայ 90 Քղեցիներ. քաջալերեցի զիրենք, որ իրենց ազգութիւնը եւ կրօնքը չմոռնան, կրօնափոխ չըլլան. այնուհետեւ տեղեկացուցի Հայրենակցական Միութեան՝ իրենց անուն – մականունով եւ անմիջապէս ստացայ նիւթական օգնութիւն, բաժնելու համար վերապրողներուն։ Այսպէս շարունակուեցաւ եւ կը շարունակուի մինչեւ այժմ։

Քանի մը տարի առաջ, այս վերապրողներէն 10 հոգի մեկնեցան Պոլիս։ Զաւակներս ալ իրենց ընտանեկան պարագաներով մեկնեցան Քանատա՝ շնորհիւ եղբօրս նիւթական զոհողութեան. իսկ ես, մօտ չորս ամիս առաջ եկայ Քանատա եւ միացայ զաւակներուս ու եղբօրս։ Այժմ Քղիի մէջ կան տակաւին 30 Հայեր։ Ամերիկա հասնելէ ետք՝ ցարդ երեք նամակ ստացած եմ իրենցմէ։ Անոնք իրենց թըշուառ վիճակը կը ներկայացնեն։ Այս պարագան Հայրենակցականին լուրջ ուշադրութեան կը յանձնեմ, ոչ միայն անմիջական օգնութեան համար, այլ նաեւ որպէսզի ջանան փրկել զանոնք ու փոխադրել այլուր։

Երկու խօսք ալ՝ Քղիի ներկայ վիճակին մասին։ Ցաւով պիտի յայտնեմ, որ երբեմնի շէն Քղին այժմ աւերակ է, չկան եկեղեցիներն ու վանքերը, չկան դպրոցներ եւ պալատանման շէնքերը, Թուրքին ձեռքերը քանդած են բոլորը. բուերն են որ կը տիրապետեն այդ աւերակներուն վրայ։

Ականատեսի այս վկայութիւններս՝ թող աւելի եւս գործի մղեն Քղիի Հայրենակցականը, որպէսզի ազատէ այն թշուառները, որոնք քարշ կուտան իրենց կեանքը այնտեղ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (155)

ԽՈԴԵԴԱՆ

[...]եւ զարմեալ Դաշտադէմցի Գէորգն էր, [...]ր էր աշխարհագրական եւ պատմական [...]տեղեկութիւններով օգնութեան հասաւ։ Այն [...]բնակավայրը, որ նրանք հետազօտութեան էին ենթարկում, կոչւում էր Թալին։ Հնում նա կազմում էր Հայաստանի Այրարատ նահանգի Արագածոտն գաւառի մի մասը։ Այդ վայրը դեռեւս մեր թուականութեան երկրորդ դարում ծանօթ էր յոյն աշխարհագէտ Պտղոմէոսին՝ Թալինա անունով։ Եօթներորդ դարում նա եղել էր Կամսարական տոհմի նշանաւոր բնակատեղին։ Տասներորդ եւ տասնմէկերորդ դարերում Թալինում իշխում էին Հայ Բագրատունի իշխանները։

Այդ բարձրաւանդակի մի շարք մասերում Հայերին բռնութեամբ տեղահանելով ժամանակին տիրապետութիւն էին հաստատել մի քանի օտար ցեղախմբեր։ Նրանք գլխաւորապէս կենտրոնացել էին Թալինի միջնաբերդի շուրջ։ 1919 թուականին լեռնականների մի խումբ, արեւմուտքից գալով, ուժգին գրոհով գրաւել էր այդ նշանաւոր ամրոցը եւ հաստատուել այդտեղ։

Սովետական Հայաստանի կազմաւորման առաջին շրջանում Թալինը մտնում էր Ալեքսանդրապոլի գաւառի մէջ եւ կոչւում էր վեցերորդ գաւառամաս։ Այդ գաւառամասի կենտրոնը կոչւում էր Վերին Թալին (Մեծ կամ Հին Թալին)։ Վերին Թալինից դէպի հարաւ գտնւում էր Ներքին Թալինը (Փոքր կամ Նոր Թալին)։

— Էս գիւղի անունը Ռինդ է, — ասաց Դաշտադէմցի Գէորգը, ձեռքը ուղղելով դէպի մի կարմրաշէն վանք, որի շուրջը աւերակ տներ կային։ Դրանց մեծ մասը հիմնայատակ կործանուած էր։ Կարմիր վանքը նոյնպէս քանդուած էր ճակատից։ Դիմացը մի փոքրիկ բարձունք կար, որ յաւերժական պահակի պէս վերեւից հըսկում էր այդ վանքի թախծալի մենութեանը։ Կատարին երեք արծիւ էին նըստած, որի համար նրանք այդ լեռնագագաթը անուանեցին Արծուասար։ Կողքը մեծ ձոր կար։ Այդ ձորը նրանք կոչեցին Հինդ Ռանչպարի ձոր՝ իրենց ուղեւորութեան յիշատակին։

Այդ գիւղի դիրքը եւ շրջապատը յատկապէս գրաւեցին ուղեւորներից երեքի՝ Խոդեդանի, Ստեփանի եւ Եղնիկի ուշադրութիւնը։

Ճանապարհորդները, Արհաւորի եւ Հինդ Ռանչպարի կողերով շարժուեցին դէպի արեւելք, ետեւում թողնելով Աչնակի քարքարոտ սարահարթը։ Նրանք հասան այդ լեռնամասի ամենաբարձր գիւղը, որ Վերին Բազմաբերդ էր կոչւում եւ, իսկապէս, բազմած էր մի մեծ քարափի։ Այդտեղից ընդարձակ հորիզոն էր բացւում դէպի Արարատեան դաշտը եւ դէպի Մասիսները։

Շարունակելով իրենց լեռնային վերելքը, հինդ ուղեւորները հասան Լեռնարոտ եւ Աւան կոչուող գիւղերին, որոնք նոյնպէս գտնւում էին սքանչելի դիրքի վրայ։

Այդ գիւղերի ջրերի վիճակը ստուգելու նպատակով ուղեւորները, Խոդեդանի գլխաւորութեամբ, ելան մինչեւ Արագածի ձիւնոտ գագաթները։ Նրանց աչքերի առաջ բացուեց Ամբերդի նշանաւոր ձորը իր կիսակործան հսկայ ամրոցով եւ վանքով։ Զարի սառն ու ձիւնափրփուր ջուրը տասներկու խոշոր առուներով ելնում էր սարահարթի վրայ եւ այնտեղից, տարբեր ուղղութիւններով, գահավիժում ներքեւ։

Նրանց ոտքերի տակ գտնւում էր Հայաստանի ամենաբարձր եւ ջրառատ լեռներից մէկը, որ հնում հռչակուած էր «Մեծասքանչ լեառն Արագած» անունով։ Տասից աւելի մեծ եւ փոքր լճեր զարդարում էին այդ մեծատարած սարի կուրծքը, որոնցից ամենախոշորը, որ Սեւ լիճ էր կոչւում, գտնւում էր իրենց կանգնած տեղից մի քիչ այն կողմ։

Խոդեդանը իր մարդկանցով, ոտքը մի պատառի դրած, անդունդի վրայով նայում էր կիսաւեր ամրոցին։ Ներքեւում երկու գետակները՝ Ամբերդն ու Արքաշանը, աջից ու ձախից գալով գրկում էին իրար եւ անհետանում Քասախի մեծամեծ ալիքների մէջ։ Այդ այն վեհատեսիլ անառիկ վայրն էր, ուր ամենայն Հայ, աչքը եռանկիւնաձեւ այդ բարձունքի տխուր աւերակներին յառած, ակամայ ձայնակցում էր հայրենասէր գուսանի հինաւուրց երգին.

Ամբերդն ու Ալխաշանը,
Սեւ բերդն է մեծ նշանը,
Տիրում էր Սմբատ իշխանը,
Ո՞ւր է արծիւը, Ալագեա՛զ:

Մառախլապատ քո գագաթը,
Կրծքիդ համեղ անուշ կաթը,
Ծծում էր Աշոտ Երկաթը,
Ո՞ւր է արծիւդ, Ալագեա՛զ:

Արարատն է քեզ ցաւակից,
Զրկուել ես հայ զաւակից,
Վառւում ես քո կրակից,
Կուրծքդ հրաքո՛ւխ, Ալագեազ:

ԽԱԶԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է Հերոսներու Օրուան պաշտահանդէսի ընթացքին եղած հետեւեալ նուէրները.—

Հնչակեաններու սեղանէն 40 փրանք: Պ. Սարգիս Սէթեան, Պ. Սանճեան 20ական, Պ. Պ. Մարտիրոս Մուրատեան, Յովհաննէս Ամուճաեան, Հ. Յ. Դ. Տէսինի Նոր Սերունդ, Օննիկ Ծերոնեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Խաչատուրեան 10ական փրանք: Ընկեր Աշոտ Այլէկեան, Պ. Գրիգոր Այլէկեան, Պ. Վարդան Եսայեան 20ական փրանք: Պ. Առաքել Չիլինկիրեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Տէր-Պօղոսեան, Պ. Յակոբ Ղազարեան 10ական փրանք:

×

Վալանսի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ողբացեալ Սարգիս Քէփէնէկեանի մահուան առթիւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի.—

Պ. Աւետիս Քէփէնէկեան, Պ. Յակոբ Պըլըքեան, Այրի Տիկին Մարիցա Միրէքեան 100ական փրանք: Պ. Սահակ Պոնապեան, Պ. Թոնկուլեան, Պ. Սարգիս Քէփէնէկեան, Պ. Ցօնապետեան 20ական փրանք: Պ. Պ. Գրիգոր Թէրզիպաշեան, Արմենակ Մօթիեան, Պետրոս Ալաչայեան, Արմենակ Խանչեան, Մաթէոս Պըլըքեան 10ական փրանք: Պ. Աւետ. Հայապործեան 20 փրանք:

(Ընդհ. գումար 450 փրանք):

ՊԱՏԱՐԱԳ

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը յայտարարէ Պօմոնի եւ շրջանի յարգոյ հասարակութեան, թէ այս կիրակի օր Պօմոնի եկեղեցւոյ մէջ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ

ՀԱՅՐ ԳՈՒՐԳԷՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Սիրով կը հրաւիրուի ժողովուրդը:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Օգոստոսին մեկնելիք երախաներու ծնողքներէն կը խնդրուի շուտափոյթ փակել իրենց առկախ հաշիւները մինչեւ Յուլիս 27: Գրասենեակը բաց է ամէն օր կէսօրէ ետք ժամը 4-7ը:

Օգոստոս ամսուան համար արձանագրութիւնները վերջացած են:

×

ԱՌԱՋԻՆ ԽՈՒՄԲԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Կայանէն վերադարձող խումբը կը հասնի երկուշաբթի Օգոստոս 3, առաւօտեան ժամը 6,20ին, Կառ տը Լիոնի:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՈՒՄԲԻ ՄԵԿՆՈՒՄ

Փարիզէն կայան տեղի կ'ունենայ երկուշաբթի՝ Օգոստոս 3, ժամը գիշերուան 23,30ին: Խմբական ժամադրութիւն Կառ տը Լիոնի ժամացոյցի ներքեւ ժամը 22ին:

Կը խնդրուի ժամ առաջ փակել բոլոր հաշիւները եւ ծնողքները ստորագրուած արտօնագրերը յանձնեն եթէ կը ցանկան որ իրենց զաւակը մասնակցի Զուիցերիոյ շրջապտոյտին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որ կը փափաքին գրել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն Հաստատութեան տնօրէնութեան:

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

★

ԻՐԱՆԻ
ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ
ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք
ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Ջուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
TÉLÉPHONE : 626031
CABLES : 206 TEHRAN

●

ՆՊԱՍՏԱԻՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
1 հոգինոց սենեակ. — Օրը 370 Ռ.
2 հոգինոց սենեակ. — Օրը 520 Ռ.
(Նախաճաշով, ծառայութեամբ, սակով)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ
« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »
ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

«ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի եւ Կապ. Խաչի, կիրակի 2 Օգոստոս ամբողջ օրը, Հօթ Ֆազանթին, Պ. Թեսիէի ագարակը:

Գեղարուեստական բաժին. — Նուագ, երգ, արտասանութիւն, պար եւ անակընկալներ:

Պիւֆէ.— Շամփուրով խորոված:

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ
ԵՒ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին պանտը կցել) եւ երեք փրանք: Հասցէի ԱՌԺԱՄԵԱՅ փոփոխութիւններու համար (արձակուրդ եւն.) հին եւ նոր հասցէներուն կցել 7 փրանք մէկ ամսուան համար, մէկ ամիսէն պակաս ժամանակաշրջանի համար, փոփոխութիւն չի կատարուիր:

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները:

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
1964 – 1965
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Շրջանաւարտ աշակերտներու առկաթիւ ազատ տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյապաղ Վարժարանի Տեսչութեան:

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
SÈVRES (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պարչելոնայէն Պ. Վաղարշակ Պասմաճեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Յակոբ Պասմաճեան, բնիկ Պոլսեցի (Սկիւտարցի), հօրը անունը Ղուկաս, մօրը՝ Ռամելա: 1906ին Եգիպտոս գացած է, ապա Պուլկարիա եւ միացած է Անդրանիկի խումբին: Արհեստով՝ ոսկերիչ:

Կը խնդրուի լուր ունեցողներէն խնդրել իր եղբօրը որ 58 տարիէ լուր չունի:

V. BASMADJIAN
C/Vilamari 54 2° 2°
BARCELONA ESPAGNE

ՃԱՄԲԱՐ — Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ — ՃԱՄԲԱՐ

Camp du Nor Séround

A LA *PILE* SUR LES BORDS DU LAC *PALADRU*

ՕԳՈՍՏՈՍ 1-30 — AOUT

Հսկայ շէնք մը: Գեղատեսիլ վայր՝ լիճին ճիշդ քովը: Խաղադաշտ եւ լողանք: Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ:

ՕՐԱԿԱՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

ՕԳՈՍՏՈՍ 15 ԻՆ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԷՍ

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7 – 9, եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 5–7,

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE — 17, Rue Bleue

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն:

Երթ ու դարձի ծախքի հաշուոյն կանխավճար՝ 50 փրանք:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ խղանկարներ, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն. — Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլաստիք — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Tél. : PROvence 86-60 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0.30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՅՈՒԼԻՍ

JEUDI 30 JUILLET

1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

...ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 10070

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — Nº 10.070

...ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

—o—

...քանի մը օրէն յիսնամեակն է համաշ-
...խարհային առաջին պատերազմին :
...Պատմութեան մէջ աննախընթաց այս
...ան գէպքի յիշատակը կ'ոգեկոչուի ա-
...մէն կողմ :
...երջանկա սերբ հայրենասէր ուսա-
...նող մը՝ Փրինցիփի ատրճանակին գրն-
...դակները անշնչացնել վերջ Աւստրիա-
...Հունգարիոյ գահաժառանգ Ֆրանց Ֆէր-
...դինանտ ու իր կինը՝ պիտի բռնկցնէին
...հրդեհ մը, որ Պալքաններէն պիտի տա-
...րածուէր դէպի արեւելք ու արեւմուտք,
...հասնելով մէկ կողմէ մինչեւ Ճափոն,
...միւս կողմէ՝ Ամերիկա :
...Հաւար աղէտէն յիսուն տարի վերջ
...կարելի հարց կուտան ինքզինքնին թէ կա-
...րելի էր խուսափիլ :
...Եթէ կարելի չէր, կրնա՞ր համաձայ-
...նութիւն Աւստրեւ-Հունգարիոյ եւ Սեր-
...բիոյ միջեւ, ինչպէս փափաքելի էր եւ
...ինչպէս փորձուեցաւ Սարայեւոյի վա-
...ւերջանէն :
...Բարդ հարցումներ, որոնց գոհացուցիչ
...պատասխաններ չեն տրուած ցարդ :
...Մինչեւ 1914 աշխարհի քաղաքականու-
...թիւնը հիմնուած էր դաշնի դիւանագի-
...տութեան վրայ : Ամէն ինչ տեղի կ'ունե-
...նար ...մութի մէջ եւ երբ կարեւոր դէպք
...մը պատահէր, աշխարհ անակնկալի առ-
...ջեւ կը գտնուէր :
...Աշխարհակալ վեց մեծ պետութիւնները
...երկու խմբակցութեանց բաժնուած՝ կը
...պահէին քաղաքական ներդաշնակութիւն
...եւ հաւասարակշռութիւն պահել Եւրո-
...պայի մէջ :
...Երկու կողմերն ալ կը սպառազինուէին
...անդադար : Վառօդը չոր կը պահէին, ա-
...ռաջնորդելու համար դիմացինին, որ սաղ-
...սատակ գերակշռութիւն ձեռք բերելով
...պիտի նախայարձակ ըլլայ :
...Ֆրանքօ-Գերման պատերազմէն վերջ
...հետզհետէ ելեկտրականացած էր Եւրո-
...պայի մէջ : Գերմանական կայսրութիւնը
...ինքնավստահութեամբ եւ աշխարհակալա-
...կան ձգտումներով կը մտահոգէր Եւրոպակ
...հաւասարակշռութեան պետութիւնները :
...Ֆրանսա չէր մոռցած Ալզաս-Լորէնի
...կորուստը : Այս երկրի նոր սերունդը կը
...պատրաստուէր կորսուած նահանգնե-
...րու վերագրաւման հայրենաբաղձու-
...թեամբ :
...«Ոսկեղէնն խաղաղութիւն»ը ջլամարտի
...պետութիւններէն անգլին չէր անցներ :
...«Եւրոպայի հիւանդ մարդը» կը նկատ-
...ուէր Օսմանեան կայսրութիւնը, որուն
...հողամասերը կը տարածուէին Ասիա-
...Աֆրիկա ...մինչեւ Պարսից ծոց, Պալքաններէն
...մինչեւ Արեւմտեան Տրիպոլիս : Բոլորի
...աչքերը տնկուած էին այդ հողերուն
...վրայ :
...Օսմանեան Սահմանադրութեան
...հռչակուած խառնաշփոթ կացութենէն օգ-
...տուելով, Աւստրեւ-Հունգարիա իրեն կցեց
...Պոսնիա - Հերցէգը, թշնամացնելով Սեր-
...բիան :
...Իտալիա գրաւեց Տրիպոլիսը եւ
...Կիրենայիքը (Լիբիա) եւ Երկոտասան կղզի-
...ները :
...Յունաստան, Սերբիա, Պուլկա-
...րիա եւ Գարատաղ դաշնօրէն զինակ-
...ցելով յարձակեցան Օսմ. կայսրութեան
...վրայ եւ գրաւեցին ամբողջ Ռումէլին,
...մինչեւ Արեւելեան Թրակիա :
...Ռուսիա անընդհատ կը խախտէր Եւրոպայի հա-
...ւասարակշռութիւնը :
...Անգլիա եւ ...ները նախանձոտ աչքերով կը հըս-
...կէին երկրորդ շարժումներուն վրայ :
...Արեւելեան խնդիր »ը, որ ամբողջ
...դարերորդ դարուն գլխաւոր կըռ-
...ւախնձորն էր եղած մեծ պետու-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱԿԱՐԻՈՍ ԱՐՔ.Ի ԾՐԱԳԻՐԸ

—o—

ՄԻԱԿ ԼՈՒԾՈՒՄԸ՝ ԷՆՈՍԻՍ

—o—

Մակարիոս արք. մամուլի ասուլիս մը տուաւ Աթէնքի մէջ եւ պարզեց իր ծրագիրը : Կիպրոսի Նախագահը Էնոսիսէն (կցում մայր հայրենիքին) զատ լուծում չի տեսներ : Բոլորովին անկախութեան եւ ինքնորոշման իրաւունքի շրջանները այլեւս անցած են եւ միջնորդին ա'լ դեր չէ մնացած խաղալիք այդ ուղղութեամբ :

- Փափանդրէուի հետ տեսակցելէ ետք, Մակարիոս արք. յայտնած է.— Հաստատեցինք կրկին մեր տեսակէտներու բացարձակ նոյնութիւնը եւ հաստատեցինք մեր որոշումը հետեւելու այն գծին զոր միասին գծած էինք : Կիպրոսի հարցը գոհացուցիչ ձեւով կը յառաջանայ : Նպատակը որուն կը ձգտինք, միշտ Էնոսիսն է» : Նախագահ Մակարիոս վստահ է թէ ՄԱԿէն զուրս լուծում չկայ :

Լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն, Մակարիոս արք. եւ Փափանդրէու խօսած են նաեւ կղզիին ծովային պաշտպանութեան մասին միջազգային ուժերու կողմէ, արգիլելու համար զէնքի ներածումը : Կը կարծուի թէ յունական կառավարութիւնը համաձայն է այդպիսի ծրագրի մը, ուրիշ կողմէ կը դարձնէ ստորին աղերսաւոր երկնային կողմանց ամրապնդման այն ամրաստանութիւնները, որոնք կ'ըլլան Մակարիոսի կառավարութեան դէմ : Յայտնի չէ թէ Մակարիոս արք. համաձա՞յն է նման ծրագրի մը : Անկարելի չէ այն շափով որ նման ծրագիր մը խափանէ արդէն կ'ըլլայ թրքական յարձակման մը :

Առջի օր Կիպրոսի պետական ձայնասփիւռը ահազանգի պարագայի մը համար, հրահանգներ տուած է ժողովուրդին, ինչ որ կը նշանակէ թէ Յունաստան շատ լուրջի առած է սպառնալութեան մը վտանգը յարձակման պարագային : Կիպրոսի ժողովուրդը առիթ չէ ունեցած գաղափար ունենալու սպառնալութեան մասին, երկրորդ աշխարհամարտի ընթացքին :

× Մակարիոս արք. մերժած է Թանի գծումը չարժումի ազատութեան համար : «Կարելի չէ ձգել որ ՄԱԿի ուժերը մտնեն այն վայրերը ուր պաշտպանութեան անհրաժեշտութիւնները հրամայական են, ինչ կը վերաբերի ազգային պաշտպանութեան եւ ապահովութեան հարցերուն» :

× Անգլիոյ Արտաքին Նախարարը՝ Պըթլըր «բացարձակ ապահովութիւն» տուած է որ Մեծն Բրիտանիա թոյլ պիտի չտայ որ արտաքսուի Կիպրոսի իր զինուորական կայաններէն :

× Կիպրոսի յոյն երիտասարդները, որոնք կը պատկանին 1962 եւ 1963ի դասակարգերուն, հրահանգ ստացան իշխանութեանց ներկայանալու ազգ. պահակազօրքին մէջ արձանագրուելու համար :

× Թրքական աղբիւրներու համաձայն, Մակարիոս արք.ի կառավարութեան մէկ բանբերը յայտարարած է որ եթէ Թուրքիա զօրք հանէ Կիպրոս, Սովետ անմիջապէս օգնութեան պիտի փութայ Կիպրոսի եւ գրաւէ Իսքէնտէրունը :

Նման երաշխաւորութիւն տուած է սովետական կառավարութիւնը Կիպրոսի : Սովետ կը պնդէ որ հոն ապրող ժողովուրդին մեծամասնութիւնը Սովետ-ցի է :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԿԻԻՊԻ (Եուկոսլաւիա) երկրաշարժին առաջին տարեդարձին առթիւ, քաղաքապետը ընդունած է աշխարհի ամէն կողմէն եկած 1000 պատուիրակներ, որոնց ցոյց տուած է թէ ինչ բրած են տարուան մը ընթացքին : 1163 մեռեալ կար եւ աւելի քան 5000 վիրաւորներ եւ նիւթական վնասները մէկ միլիառ տոլարի կը հասնէին :

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԽՐՇՉԵՒ տրամադրութիւն յայտնեց Խրուշչեւի հանդիպելու, մէկուկէս ժամ խօսելէ ետք Իզվեստիայի խմբագրապետ՝ Ալեքսիս Աճուպէյի հետ, կը սպասուի խորհրդային նախաձեռնութեան մը պաշտօնապէս հրաւիրելու համար Խրուշչեւը : Հաւանական կը նկատուի որ Խրուշչեւ Պոն երթայ Հոկտեմբերին : Այս առթիւ Ամերիկա որոշ հակակրութիւն ցոյց կուտայ, յայտնելով թէ երկար ատենէ համաձայն էին որ չփում ստեղծուի Պոնի եւ Մոսկուայի միջեւ : Փարիզ չի զարմանար խոկ Մոսկուա կը խորհի թէ քայլ մը առաջ երթալ է բայց հիմնական փոփոխութիւն չկայ :

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ չորս միլիոն 8 հարիւր հազար Գերմանացի սպաննուած է որոնց մէջ 2 միլիոն 9 հարիւր հազար զինուորական սպաննուած եւ մէկ միլիոն 4 հարիւր հազար անհետացած : Ռմբակոծութիւններէ հինգ հարիւր հազար հոգի մեռած է :

ԺԻՒՐԱՅԻ փլած քարայրին մէջ բանտարկուած 13 հոգիին վրայ 9 հոգի ազատախանած են եւ յայտնած իրենց ողջ ըլլալը : Գերմանիայէն յատուկ մեքենայ մը բերուած է որպէսզի փորձ կատարուի ազատելու տարաբախտ բանուորները :

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հաղորդեն որ Սուրիա հինգ հարիւր միլիոն, սուրիական ոսկի փոխ պիտի առնէ (715 միլիոն ֆրանսական ֆրանք) Խորհ. Միութենէն Եփրատի ամբարտակի կառուցման երկրորդ մասին համար : Արեւմտեան Գերմանիա արդէն 350 միլիոն մարք փոխ տուած էր Սուրիոյ առաջին մասին համար :

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ յայտարարեց թէ Պոնի եգիպտական նաւուն պայթումը հակայեղափոխութեան գործն է : Ալժերական մամուլն ալ կը շեշտէ թէ ընկերվարութեան դէմ գործուած ոճիր մըն է :

ՍԱՅԿՈՆԻ մէջ երիտասարդ ցուցարարներ տապալած են երկու պատերազմներու զոհերուն կառուցուած ֆրանսական յուշարձանը :

ՓԱՐԻԶԻ Փլազա - Աթենէ *պանդոկին վրայ յարձակում մը կատարուած է առջի օր, առաւօտեան 1ին : Գողերը յաջողած են միլիոններու արժէք ունեցող գոհարեղէն գողնալ պանդոկի ցուցափեղկերէն, ի ներկայութեան պանդոկին պաշտօնէութեան եւ սովետական կառքի մը :*

Թեանց միջեւ, վտանգաւոր համեմատութիւններ կը ստանար :

Աւստրեւ-Հունգարիա խճանկար կայսրութիւն մըն էր Թուրքիոյ պէս : Անկախութեան ձգտումը հետզհետէ կը ծաւալէր բաղկացուցիչ այլազան ցեղերուն մէջ :

Սարայեւոյի դէպքը յոյժ յեղուցաւ բաժակը :

Հակամարտ կողմերու բախումը դարձաւ անխուսափելի :

Պետութեանց գաղտնի դիւանագիտութեւը յիսուն տարի վերջ միայն մատչելի կ'ըլլան հասարակ մահկանացուներուն :

Այժմ որ յիսուն տարին լրացած է, պիտի ծագի՞ նոր լոյս մը պետական գաղտնի վաւերագրերէն :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՃԱԽ»

—o—

Ա. Միկոյեանի խորհ. Միութեան նախագահի պաշտօնին կոչուելու առիթով, Լոնտոնի «Սանտէյ Թելեկրաֆ» կիրակնօրեայ թերթը, Յուլիս 19ի իր թիւով եւ վերոյիշեալ խորագրով կը խօսի նաեւ Հայերու մասին, որոնց թիւը 10 միլիոնի կը հասցնէ աշխարհի վրայ եւ տասը հազար Կիպրոսի մէջ : Ո՞ւրկէ քաղած է այս հրապուրիչ թիւերը... :

Միկոյեանի նախագահ նշանակուիլը ցոյց կուտայ անգամ մը եւս, թէ միշտ ճնշուած հայ ժողովուրդը իր ներկայութիւնը զգալի դարձնելու ձեւը գիտէ : Հակառակ այն իրողութեան, որ իրենց հայրենի հողը երկուքի բաժնուած է ու միեւնոյն ատեն գեռ իրենց յիշողութեան մէջ վառ կը մնայ անասելի այն հալածանքը, զոր կրած են, աշխարհի տասը միլիոն Հայերը կը շարունակեն բարգաւաճիլ : «Առանձնայատուկ ակումբի մը անդամներուն նման կը գգանք ինքզինքնիս», յայտարարեց անոնցմէ մէկը անցեալ օր :

«Ակումբ»ին անդամներուն միայն քառորդը կ'ապրի Հայաստանի մէջ : Մնացեալները չեն շտապեր վերադառնալ իրենց երկիրը, հակառակ Սովետներու պարբերական փաղաքշանքներուն : Ապրելու տեսակէտէն, Հայերուն համար ամէնէն գրաւիչ երկիրը Մ. Նահանգներն են : Աւելի ձեռնտու երկրորդ «հայրենիք»ը Կիպրոսն է : Շուրջ 10.000 Հայ կ'ապրի Կիպրոսի մէջ, ու թէեւ այս թիւը կղզիի բնակչութեան միայն երկու առ հարիւրը կը կազմէ, կիպրացի յոյն դրամատէր մը Լոնտոնի մէջ գիտել կուտայ, որ Կիպրոսի հարստութեան գրեթէ կէսը Հայերու ձեռքին մէջ կեդրոնացած է : Իրրեւ սկզբունք, Հայերը անձամբ չեն շահագործեր այդ դրամագլուխը, այլ կը նախընտրեն փոխ տալ Յոյներուն (իրենց «ոգեւոր ազգականներուն») եւ միեւնոյն ատեն գիտել հարստութիւն մը, որ ամէն ոք ուշադիր է յարգելու :

Թղթեայ դիւանագէտներ թերեւս Հայերը նկատեն հրապուրիչ ազդակ մը Կիպրոսի հարցին լուծման մէջ : Արդարեւ, ի՞նչ կրնայ ըլլալ աւելի գիւրին եւ աւելի յուզիչ, քան առաջարկել Կիպրոսը իբր հայրենիք Հայերուն. այս առաջարկը աւելի յարմար է, քան Պալֆուրի ծանօթ թելադրութիւնը՝ Ուկանտան դարձնել հրէական օճախ : Այս առաջարկը, ապահովաբար, նոր զօտեմարտի առիթ տայ Աթէնքի, Անգարայի եւ Արքեպիսկոպոսի միջեւ : Դժբախտաբար գործնական դիւանագիտութեան մաս չի կազմեր այս մէկը : Հայերը սիոնականներ չեն, եւ եթէ անոնք ընտրութիւն կատարեն, պիտի նախընտրեն իբրեւ իրենց օճախ ունենալ Լիբանանի նման երկիր մը՝ Ալեքսանտրէթի արեւելեան ափերուն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

ՁՈՐ ՄԷԿ ՇՈՒՆՉՈՎ ՊԻՏԻ ԿԱՐԴԱՔ

ԱՄԷՆ ՕՐ

Պատմական վէպ մը

Քանի մը օրէն

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՒ ՉԱՐԵՆՑ

— REQUIEM AETERNAM —

«ՄԱՀԵՐԳ ՅԱՒԵՐԺԱԿԱՆ»

Բ.

Եւ ահա Կոմիտասի Թաղման դիշեր – ուանից Չարենց սկսում է իր պոէմը «Մահերգ Յաւերժական Կոմիտասի Յիշատակին»: Պոէմն ունի երեք տարբերակ՝ նախնական, միջին եւ վերջին: Քանի որ երրորդ (վերջնական) տարբերակը մեզ է հասել շատ վատ վիճակում (որոշ թերթիկներ քայքայուած են, որոշ թերթիկներ էլ՝ կորած), ուստի հարց է ծագում, թէ եղե՞լ է, կա՞յ ուրիշ՝ չորրորդ, աւելի կատարեալ մի տարբերակ, քան երրորդը, որ վերջնական ենք համարում: Անմիջապէս պէտք է ասել, անհաւանական է թւում, որ նման մի տարբերակ գոյութիւն ունեցել է կամ կայ եւ կարող է անսպասելիօրէն երեւան գալ մի օր: Անշուշտ այս կարծիք է, ոչ թէ վճիռ, եւ ո՞վ կարող է վերջնական վճիռ արձակել, երբ խօսքը վերաբերում է Չարենցի ու նրա բախտակից գրողների հողմացրիւ թղթերին ու ձեռագրերին: Նման պարագաներում դիպուածն ամենազօր է: Կարծում ենք, որ երրորդ տարբերակը վերջնական է: Մեր կարծիքը հիմնուած է հետեւեալ փաստարկների վրայ:

Նախ, երրորդ տարբերակը խնամքով մաքրագրուած է, պոէմին շապիկ ծառայող թերթիկի վրայ կայ հետեւեալ, գրեթէ տպագրութեան պատրաստ ձեւաւորումը, որ յատուկ է Չարենցին՝ «Մահերգ Յաւերժական Կոմիտասի Յիշատակին», գրեց Եղիշէ Չարենց դպիրն մեղսաբարոյ Նայիրաբառ երկրի, Երեւան, յամի Տեառն Հայկ. ՌՋԼԶ»:

Երկրորդ, յաջորդ թերթիկի վըրայ՝ «Հայրենի երգն ես դու մեր՝ վերադարձած հայրենիք...» բնաբանից անմիջապէս յետոյ կարդում ենք. «Գրուած է իննսուն եւ վեց (96) թերթիկի վրայ ընդամէնը հարիւր քառասուն եւ երկու (142) ութնեակ, թուագրուած Ա.-ից մինչեւ ճԽԲ... Սկսուած է 30.5.1936 թ. աւարտուած՝ 30.11.1936 թ. Երեւան»:

Եւ վերջապէս, ամենակարեւորը, եթէ գոյութիւն ունենար ուրիշ, կատարելագոյն մի տարբերակ, ապա, ըստ Չարենցի ստեղծագործական եղանակի, դա պէտք է ծնուէր երրորդ տարբերակից, ինչպէս երկրորդը՝ առաջինից: Մինչդեռ երրորդ տարբերակում եղած ուղղումները շատ փոքր են. թերթիկները գրուած են մաքուր ու խնամքով եւ այս տեսակէտից համեմատել իսկ չի կարելի միւս տարբերակների հետ: Ամփոփելով, կարելի է ասել, որ հաւանաբար գտնուեն պոէմի առանձին թերթիկներ, սակայն դրանք կարող են աւելի մաս կազմել առաջին տարբերակին, քանի որ եղածների մէջ այդ է ամենաթերին, համառօտը:

Չարենցը սովորութիւն է ունեցել այցելուներին կարդալ իր նոր անտիպ ստեղծագործութիւնները եւ, մեծ կարեւորութիւն տալով, երբեմն նոյնիսկ հիւանդագին վերաբերուելով նրանց կարծիքին: Այս կապակցութեամբ անշուշտ բացառութիւն չէր կարող կազմել նաեւ «Կոմիտասի Յիշատակին» պոէմը: Չարենցի յուշագիրները, պատմելով այս ընթերցման մանրամասնութիւնները, տարբեր խորագրեր են մատնանշում այդ գործի համար՝ «Կոմիտաս – պոէմա», «Վերադարձի երգ», «Յաւերժական հանգիստ»: Եւ յիրաւի, Չարենցի թղթերի մէջ կայ մի թերթիկ, որ պարունակում է աւելի քան տասնհինգ խորագիր: Բացի վերոյիշեալներից՝ «Մահերգ հայրենական», «Հանճարեղ հող», «Համայնացեալ աճիւն», «Վերադարձած հանճար» եւայլն: Միայն երրորդ տարբերակում է, որ նա կանգ է առել «Մահերգ Յաւերժական Կոմիտասի Յիշատակին» խորագրի վրայ, որպէս վերջնականի: Սակայն խորագրի հարցը չէ այստեղ էականը, քանի որ բոլոր յուշագիրներն էլ միահամուռ վկայում են, թէ Կոմիտասի մասին էին այդ երկարաշունչ գործից կարդացուած հատուածները: Կարեւորն այն է, որ յուշագիրների նշած տարեթուերը միշտ չէ, որ համապատասխանում են մեր ձեռքի տակ եղող նոյնիսկ առաջին տարբերակին սկսելու թուականին: Եւ ահա այստեղից էլ ծագում է այն հարցը, թէ ե՞րբ է Չարենցն սկսել Կոմիտասի մասին պոէմ գրել:

Վերջնական տարբերակի շապիկի վրայ, խորագրից ու բնաբանից անմիջապէս յետոյ Չարենցի ձեռքով գրուած է՝ «Սկըսուած է 30.5.1956 թ., աւարտուած՝ 30.11.1936 թ.», թէեւ առաջին տարբերակի որպէս սկիզբ նշուած է «1936. 27.5. «Գարնան անձրեւ», այսինքն 3 օր աւելի շուտ: Չարենցի արձանագրած ամսաթիւը ցոյց է տալիս, թէ պոէմն սկըսւում է ու շարունակւում Կոմիտասի աճիւնի Հայաստան փոխադրման ու թաղման օրերի ցնցիչ տպաւորութեան տակ: Բացի ամսաթուից եւ պոէմի ընդհանուր ոգուց, այս հաստատման թերեւս աւելորդ ապացոյց կարող են ծառայել, նախ, առաջին տարբերակի բնաբանը՝ «Անձրեւն եկաւ շաղալէն...» տողը, վերցուած համանուն երգից, որ, ինչպէս յայտնի է, երգուել է Կոմիտասի աճիւնը հողին յանձնելու պահերին, եւ ապա, երկրորդ տարբերակի վերտառութիւնը՝

«Քո աճիւնին, Կոմիտա՛ս,
Վերադարձած հայրենիք:
Փա՛ռք քեզ՝ արեւդ գտած
Երկի՛ր, որ հող պիտի տաս
Քո հայրենի երգին:
Ե. Չ.»

Արդ, ո՞րն է այն «գրեթէ արդէն աւարտած... կապոյտ թանաքով, սպիտակ եւ ընտիր լայն թղթի վրայ գրուած» «Կոմիտաս–պոէման», որ դեռ 1935 թըւականի աշնանը Չարենցը ցոյց է տուել Ազատի Մեսրոպեանին եւ յայտնել, թէ շուտով կ'աւարտի: Յետոյ, նոյն այս պոէմի՞ց է արդեօք այն հատուածը, որ ցանկացել է կարդալ բանաստեղծը Կոմիտասի թաղումից յետոյ իր մօտ եկած Ռուբէն Զարեանին եւ հազիւ չշնջացել վերնագիրը՝ «Վերադարձի երգ»: Եթէ հաւաստի է Ա. Մեսրոպեանի վկայութիւնը, ապա կարելի է եզրակացնել, թէ եղել է ուրիշ, աւելի նախնական, թերեւս տարբեր ձեւով ու բովանդակութեամբ մի տարբերակ, որ յօրինուել է Կոմիտասի մահուանը յաջորդող ամիսներին, բայց չի հասել մեր ձեռքը: Իսկ Ռ. Զարեանին կարդացուելիքը հաւանաբար մի դրուագ էր այս ներկայ պոէմից, որի վրայ Չարենցը տենդագին աշխատել է այդ օրերին: Այսպիսով, դուրս է գալիս, որ երրորդ տարբերակի վրայ իբրեւ սկզբնաւորութիւն գրուած «30.5.1936» թուականը վերաբերում է միայն ու միայն պոէմի այս երեք տարբերակներին, մինչդեռ, փաստօրէն, Չարենց աւելի շուտ է յղացել Կոմիտասի մասին պոէմ գրելու գաղափարը եւ ձեռնարկել դրան: Ուրեմն «Մահերգ Յաւերժական Կոմիտասի Յիշատակին» պոէմի անկեղծ խորհուրդով ու լոյսով յագեցած մթնոլորտը Չարենցի սրտի մէջ ջերմացել է ոչ միայն վեց ամիս տեւած (Յունիսից–Նոյեմբեր) բոցավառումից, այլեւ վաղուց հասունացող մտայղացման կայծկլտումներից:

Մի քանի լայնածաւալ, կարծես հնամենի աւետարանից պոկուած մագաղաթեայ դեղնաւուն թերթեր, եւ ափի չափ ու աշնանային տերեւների նման դալուկ, սեւ բծերով ծածկուած, ծայրերն ու անկիւններն ասես չերամներից խածոտուած բազմաթիւ թերթիկներ՝ ահա այն թըղթերը, որոնց շնորհիւ կրակից փրկուել ու մեզ են հասել Չարենցի վերջին, ծաւալուն գործի «Մահերգ Յաւերժական Կոմիտասի Յիշատակին» պոէմի երեք տարբերակները: Այնքան փխրուն են այդ թերթիկները, որ թիթեռնիկների թեւերի նման փոշի են թողնում մատներիդ վրայ, երբ անզգոյշ ձեռք ես տալիս նրանց: Տարիներ շարունակ հողի տակ թաղուած մնալով, կարծես երկչոտ են դարձել ու խուսափում են լոյսից, ձեռքերից, նոյնիսկ նայուածքից: Իսկ այդ թերթիկների վրայ Չարենցի մանիշակագոյն թանաքով, մերթ տառ առ տառ, յստակ, խոշոր եւ մերթ ջղային, խճճուած, ջնջումներով ու սրբագրութիւններով լեցուն, երբեմն գրեթէ անընթեռնլի ձեռագիրը խունացել է, թերթիկները կարծես թրջուել են ու բոցի վրայ չորացուել... Առաջին եւ երկրորդ տարբերակների համարեա բոլոր էջերը ծանրաբեռնուած են, օգտագործուած ըստ կարելւոյն, իսկ երրորդը, որ մաքրագրուած օրինակն է, շատ աւելի «թեթեւ է շնչում»:

Ահա մօտաւորապէս պոէմի արտաքին նկարագրութիւնը, այն վիճակը, որ պարզւում է ուսումնասիրողի, վերծանողի աչքի առաջ:

Շատ երկար կը լինէր այստեղ ծանրանալ պոէմի վերականգնման աշխատանքի մանրամասնութիւնների վրայ, որոնք թէեւ, ըստ էութեան, հետաքրքրական են, բայց նեղ մասնագիտական բնոյթ ունեն: Բաւարարուենք մի քանի խօսք ասելով ուղենիշ հանդիսացած սկզբունքի մասին, որ պոէմի երեք տարբերակների մանրազնին ուսումնասիրութիւնն է [illegible] տալ:

Անշուշտ նախքան բուն գործին՝ վերականգնման աշխատանքին անցնելը, հարկաւոր էր ցիրուցան, մաշուած ու [illegible] թերթիկների միջից գտնել ու դասաւորել երկրորդ եւ երրորդ տարբերակների ութնեակներն ըստ Չարենցի համարակալման, իսկ առաջին տարբերակում դրանց յաջորդականութիւնը որոշել ըստ իմաստի, քանի որ այնտեղ համարակալում գոյութիւն չունի: Առաջին [illegible] մանաւանդ երկրորդ տարբերակում [illegible] ահագին թուով ութնեակներ, որոնք երկու, երեք եւ աւելի փոփոխակներ [illegible] զանազան թերթիկների վրայ: Պէտք էր մէկտեղել դրանք, նկատի ունենալով բանաստեղծի մտքերի, զգացումների հաջորդականութիւնն ու զարգացումը: Կարող է հարց ծագել, թէ ինչո՞ւ դրապուել առաջին եւ երկրորդ թերի տարբերակներով, երբ գոյութիւն ունի պոէմի մաքրագրուած օրինակը: Ինչպէս ասուեց, հէնց խնդիրն էլ այն է, որ բազմաթիւ թերթիկներ փտած, խարխլած, սեւացած լինելու [illegible] տեւանքով թերի, շատ յաճախ անընթեռնլի են նաեւ երրորդ՝ վերջնական տարբերակի բազում էջերը, եւ առանց նախորդների «միջամտութեան» անհնար կը դառնար մի շարք ութնեակների վերծանումը: Ոչ միայն բառեր, տողեր, [illegible] եւ քառեակներ ու վեցեակներ են պակասում: Թերթիկի կա՛մ լուսանցքի կտրուելու, կա՛մ էլ ծայրը մաշուած լինելու պատճառով, առանձին բառամասեր ու տառեր անհասկանալի են դառնում:

Սակայն վրայ է հասնում մի պահ, երբ նախնական ու միջին տարբերակները, այսպէս ասած, սպառում են իրենց, [illegible] նի որ երրորդը բազմացած է 142 ութնեակից, այսինքն աւելի շատ, քան միւս տարբերակները՝ միասին վերցրած: [illegible] անգամ օգնութեան հասան պոէմի երկրորդ տարբերակի սեւագրութիւնները:

Այսպիսով, վերջին տարբերակում [illegible] գած պակաս ութնեակները, տողերն ու բառերը վերականգնուեցին առաջին [illegible] երկրորդ տարբերակների միջոցով, [illegible] որոշ աղճատուած տեղեր, [illegible] նի բառեր ու տողեր էլ վերականգնուեցին այն սեւագրութիւնների հիման վրայ, որոնք մնացել են երրորդ տարբերակից [illegible]

ԱՆԱՀԻՏ ԶԱՐԵՆՑ

(Շար. – 2)

ԱՆԻ

ԴԱՐԵՐՈՒ ՄԷՋԷՆ

Հայկական ճարտարապետութեան եւ արեւմտեան ճարտարապետական ոճերու միջեւ աղերսութիւններու փոխանակութիւնը միայն Աղթամարի չի վերաբերիր սակայն: Գտնուած են նոյնիսկ մասնագէտներ որոնք հաստատած են թէ Արեւմուտքը շատ բան առած է հայկական ճարտարապետութենէն, եւ յատկապէս ցոյց տրուած են Անիի աւերակները, որոնց շքեղութիւնը ներկայ վիճակին մէջ անգամ հիացում կը պատճառէ օտար այցելուներու: Այս առթիւ ըսուած է նոյնիսկ թէ Անիի մայր եկեղեցին աշխարհի առաջին գոթական շէնքն է:

Երկար ատենէ ի վեր հնախուզական աշխատանքներ չեն կատարուած Անիի մէջ, որ կը մնայ իբրեւ մեռեալ քաղաք: Բայց 19րդ եւ 20րդ դարերուն Անի այցելող հայ թէ օտար գիտնականներ եւ ուղեւորներ ձգած են նկարագրականներ, գունանկարներ ու լուսանկարներ, որոնք ցոյց կուտան թէ «Հազար ու մէկ եկեղեցիներով մայրաքաղաք»ին շռայլուած գովասանքները անտեղի չեն եղած:

Էջմիածնի միաբան Աբէլ վրդ. Մխիթարեանց, որ Անի այցելած է 1851ին, հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ մեռեալ մայրաքաղաքը իր «Ճանապարհորդութիւն յԱնի» գրքին մէջ (Կ. Պոլիս 1855):

«Տեղերու վանքէն երկու ժամու մը չափ դէպի վար՝ մինչեւ այն խորաձորին արեւմտեան եզերքը, ուր դիմաց շինուած է Անդ գիւղը, եւ մինչեւ այն երկիւղն ու սարսափը կուտայ անցորդաց՝ իր դիրքովը: Միայն թէ ասիկա լերան ստորոտին քիչ մը մօտ ըլլալով, աւելի բարեխառն եւ տաք օդերուն հաղորդակցութիւն ունի:

Այդտեղէն թագաւորաց գերեզմանները, երբ Կմախ–Անիէն անոնց մարմինները հոն փոխադրուեցան Արշակունեաց ժամանակ:

Ասոնց նման ապառ դիրք մըն ալ Հոռոմոսի վանքը ունի՝ Ախուրեան գետին մէկ պտոյտքին վրայ, բարձրանիստ ու քարաժայռ բլուրի մը գլուխը պարիսպով շըրջապատուած: Մեծ եկեղեցին՝ որ Յովհաննէս անուամբ կը կոչուի, Հոռոմոսի վանքէն շատ ետքը շինած է Յովհաննէս Շահնշահ Գագկայ որդին 1031ին: Իսկ Հոռոմոսի վանքը քառակուսի եկեղեցի մը ունի առանց կաթողիկէի, շինուած 791ին երբ Բագրատունեաց տունը թագաւորական գահը չէր բարձրացած: Ժամատունը շինուած է 1277ին: Այս երկուքն ալ ամայի են այժմ. հոն ժամերգութիւն չըլլար: Մենաստանին վերջին նորոգութիւնները ըրած են, բացի եկեղեցիներէն, Եղիա վարդապետ Աշտարակեցի 1751ին եւ Շամբեցի Յովհաննէս վարդապետ 1788ին: Վանքին նշխարատունը շինել տրուած է Վաչէ իշխանի եւ կնոջը՝ Մամա Խաթունի կողմէ 1229ին: Իսկ Աստուածածնի անուամբ փոքրիկ եկեղեցիին մէջ ձմեռը ժամերգութիւն կ'ընեն:

Խորաձորին մէջ, երկու հոյակապ եկեղեցիներ կան. մէկը Ս. Գէորգ, միւսը Ս. Մինաս, զոր նոյնպէս Յովհաննէս Թագաւորը շինել տուած է: Երկուքին իրարմէ հեռաւորութիւնը տասը քայլ անգամ չկայ: Անոնք գերեզմանոցին մատուռները եղած են՝ հաւանաբար թագաւորական գերդաստանին վրայ, վասնզի Ս. Գէորգը արեւելեան անկիւնին քով դուրսը Աշոտ Թագաւորին հռչակաւոր գերեզմանը կայ, վրան մեծ, սեւ տապանաքար մը, ուր սա գրուած է միայն. «Աշոտ Թագաւորի գերեզմանն է»:

Հոռոմոսի արեւմտեան դռնէն դէպի հիւսիս ճամբայ ելանք դէպի Հարաւ խոտորելով: Դաշտին երեսը ճանապարհին մէջ երկու փոքրիկ զանգակատուներ կան, ասոնք են Ղօշավանք ըսուածները, իրարու այնքան մօտ՝ որ կը կարծուի թէ հին ատեն երկուքին միջեւ մեծ կամարաւոր դուռ մը եղած ըլլալու էր, ուրկէ՝ ինչպէս աւանդութիւնը կ'ըսէ, թագաւորաց ուխտի կամ այցելութեան ատեն մայրաքաղաքէն Հոռոմոսի վանքը [illegible] հեռուէն տեսնուածին պէս զանգակ[illegible] զարնելով վանքին կ'իմացնէն եղեր:

Այստեղէն Անին հեռուէն կ'երեւայ [illegible] երկնաբերձ աշտարակներով:

Քանի կը մօտենայինք, բնութեան [illegible] քարացած մարմինները աչքերուս [illegible] մեծնային: Ախուրեան գետին հիւսիս[illegible] բարձր եզերքին վրայ՝ սքանչելի [illegible] [illegible] դիրքով մը արեւելքէն [illegible] արեւմուտք երկնցած, հիւսիսային [illegible] մէն աշտարակազարդ բուրգերով [illegible] րիսպը կը բարձրանայ եւ քաղաքին [illegible] կողմը խորաձորին մէջէն կը [illegible] կողմը [illegible]

Քաղաքին արեւմտեան կողմը՝ Ծաղկո[illegible] ցամաք ու սպիտակահող ձորը [illegible] ձոր կոչուածն է:

Բայց յայտնի է որ Ծաղկաձոր [illegible] գաւառին անունն է: Ուստի [illegible] գաւառին սահմանագլուխէն [illegible] կցուելով, ձորը գաւառին [illegible] կոչուի: Իսկ արեւելեան ձորը [illegible] գետն է, որ հիւսիսէն թափելով [illegible] քին արեւելքէն անոր հարաւային [illegible] կը պատէ ու արեւմուտք կը [illegible] դառնալով դէպի հարաւ կ'երթայ:

(Շար. [illegible])

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»

ՅԻՇԱՏԱԿԵԼԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Որչափ բնիկ ամերիկահայ, եւ որչափ միջինին ֆրանսահայ, պարտք կը համարեմ քանի մը գործնական դիտողութիւններ ընել ի պէտս Ֆրանսա այցելող ամերիկահայոց եւ, միանգամայն, յօգուտ գիրենք հիւրասիրող Ֆրանսահայերուն:

Նախ, պէտք է ենթադրել թէ Ամերիկայէն քառասուն տարի Ամերիկա ապրողը՝ խրտչացած է Ամերիկայի բարեկամ կողմերը եւ կորսնցուցած է պայմանական առաւելութիւնները, մեր սովորական թեթեւութիւնները: Նոյնանման կերպարանափոխման — առաւել կամ նուազ չափով — ենթարկուած է Ֆրանսահայը: Չխօսինք լեզուի անճոռնիութեան մասին:

×

Երբ ամերիկահայ հիւր կ'ակնկալես՝ համապարփակ լուծումը հետեւեալն է: Եթէ կրնաս, այնպէս մը ըրէ որ Օգոստոս ամսուն գան: Այդ ժամանակ՝ կամացուկ մը կծիկդ դնել եւ արձակուրդի երթալ: Որեւէ մեղադրանքի չես ենթարկուիր, պայմանաւ որ ժիւանփէճէն քարտ մը ղրկես հիւրերուդ, ներողութիւն խնդրելով: Եթէ քաջութիւն չունիս այսպիսի փախստական միջոցի դիմելու, ուրեմն՝ պէտք է համակերպիս եւ ըստ կարելւոյն, սահմանափակես քաղաքավարութեան մնասները:

Որքա՛ն որ ալ քեզի մօտիկ ըլլայ հիւրդ, ամէնէւին մի՛ ջանար գինքը դիմաւորել: Նոյնիսկ եթէ հեռաւոր քաղաքն է քեզի՝ կարեւորութիւն մի՛ տար: Ամերիկայի կողմէդ ընաւ կողիտ անտարբերութիւն չէ, այլ լոկ խնայողութիւն ջիղերու եւ ժամանակի: Ինծի պէս՝ քիչ մը փորձառութիւն երբ ձեռք բերես, կը տեսնես թէ կարելի չէ ապաւինիլ Ամերիկահայոց տուած տեղեկութեան իրենց ժամանման վերաբերեալ: Հակիրճ կը գրեն, կամ կը հեռագրեն, թէ օդանաւով պիտի գան Երկուշաբթի օր ժամը 10ին: Դուն գլուխդ քարին պատին զարկ հասկնալու համար թէ ո՞ր գիծով, առաւօտեա՞ն տասին կամ գիշերուան: Եթէ բացառաբար՝ օդային ընկերութեան անուանումն ալ յիշատակեն եւ ամէն մանրամասնութիւն ճշգրիտ կերպով հաղորդեն, մեառանձնորդ ժամուն իրենց միտքը կը փոխեն — եւ քեզի չեն տեղեկացներ — ու փոխանակ Փան Ամրրիքընով՝ Երկուշաբթի առաւօտեան գալու, Էռ–Ֆրանսով կուգան Չորեքշաբթի գիշեր: Եթէ բան գործ չունիս, օդակայան գնա՛ եկո՛ւր: Երբեմն ալ կը պատահի որ զանազան պատճառներէ դրդուած՝ իրենց միտքը կը փոխեն — միշտ առանց քեզի լուր տալու — եւ փոխանակ օդային ճամբով գալու՝ նաւով կ'որոշեն գալ: Մինչ դուն Օրլի օդակայանը օրերէ ի վեր կը սպասես, անոնք Կառ Սէն–Լազառէն դուրս կ'ելլեն:

Եղբայրակցութի՞ւն: Դիմաւորելու մի՛ երթար: Եթէ Փարիզ ես, անոնք քեզ կը գտնեն:

Երկրորդ կարեւոր կէտ: Պանդոկի որեւէ կարգադրութիւն մի՛ ըներ: Երբեք: Երեք գլխաւոր պատճառներ կան ասոր համար. ա) Ի՛նչ հիւրանոց որ ալ ընտրած ըլլաս, հիւրերդ պիտի չհաւնին. բ) Գինը բարձր պիտի գտնեն, եւ գ) Բաղնիքի յարմարութիւնները անբաւարար պիտի գտնեն:

Շատ լաւ, բայց պիտի առարկես թէ հիւրերդ փողոցը պիտի չպառկին: Բաւ լսցի: Մէկ միջոց կայ. Թող –իրե՛նք ընտրեն իրենց պանդոկը: Համերաշխ յարաբերութեան համար՝ անհրաժեշտ է որ ձեռքդ լուաս այս պանդոկի խնդրէն, այլապէս՝ մինչեւ կեանքիդ վերջը երեսիդ պիտի զարնեն թէ օրական 20 տոլար տուին Նափոլէոնի օրէն մնացած անկողնի մը համար եւ չնորհքով շաուր (տաւշ) մը չկրցան առնել:

Սովորաբար՝ գրօսանքի մասը շատ դժուար չէ գոհացուցիչ կերպով կարգադրել: Այս կողմանէ Ամերիկահայերը շատ դժուարահաճ չեն, թէեւ երբեմն բացառութիւններու կը հանդիպիս: Օրինակի համար, տասնեակ մը տարիներ առաջ՝ երբ ամերիկահայ բարեկամներ յանձնարարեցի փարիզաբնակ մէկ լաւ ընկերոջս: Երբ Էնվալիտի աստիճաններէն վեր ելան, մէկ մէկ վիթխարի սիկար բերաններին, իրենք արդէն նախատեսած էին զուարճանքի հարցը... Երբեք ճամբորդներէն մէկը իր թեւին տակ առատափաթթուած նարօտ մը բռնած էր:

Յարհելով թէ իրենց հաճոյք պատճառուած պիտի ըլլայ, ընկերս գիրենք Ֆոլի Պերժէր հրաւիրեց: Բայց անոնք դժգոհ մնացին որովհետեւ կը նախընտրէին ընտանիքի օրիորդներու ծանօթանալ, առարկելով թէ Լոս Անճըլըս այդպիսի յարմարութիւններ գոյութիւն ունին:

Յետոյ՝ ընկերս գիրենք ճաշի հրաւիրեց: Մեծ սխալ գործեց: Ցանցանքը գիրենք ճաշի հրաւիրելու մէջ չէր, այլ անխոհեմութիւնը անոր մէջ կը կայանար որ գիրենք հանրածանօթ ճաշարան մը տարաւ: Ասիկա՛ ինքնին, թերեւս անհետեւանք մնար եթէ ընկերս ծանօթ յաճախորդներէն չըլլար այդ ծանօթ ճաշարանին:

Գործ մը որ ձախ պիտի երթայ՝ արդէն առաջի՛ն մէկ քայլէն ձախ կը սկսի:

Մեր ամերիկահայ հայրենակիցները Հաւայեան կղզիներու յատուկ չապիկներ հագած էին այդ օրը, ինչպէս յաճախ կը հագնէին: Ճիշդ է որ այդպիսի զգեստաւորում Քարթիէ Լաթէնի կամ Սէն Ժերմէն տէ Փրէի մէջ շատ աչքի չի զարներ, բայց այդ ճաշարանը Բիվ Կօշի մէջն վայր չէր:

Ճաշարանին տեսչութիւնը առարկութիւն բրաւ: Ընկերս բացատրեց թէ Ամերիկացի են: Այս բացատրութիւնը թէեւ շատ բան բացատրեց, բայց եւ այնպէս՝ կառավարիչը պնդեց թէ իր հաստատութեան վարկը չի թոյլատրեր որ դեղին–կանաչ–մանիշակագոյն չապիկ հագած յաճախորդ ընդունին: Քիչ մը վիճելէ ետքը — այդ ընթացքին՝ ընկերս երկու հատ հազարնոց սահեցուց կառավարիչին ափը — ընկերոջս սիրոյն՝ ճաշարանին տեսչութիւնը զիջեցաւ որ անկիւն մը քաշուին որպէսզի շատ ուշադրութիւն չհրաւիրեն իրենց վրայ: Անկիւնը կէս մութ էր, բայց եւ այնպէս՝ չապիկներուն վառվռուն գոյները բաւական լուսաւոր կը տեսնուէին ճաշարանին մէկ ծայրէն միւսը:

Կարտոնը ճաշացուցակը ներկայացուց: Ձեռքով գրուած էր եւ մէջէն չկրցին ելլել: Չեմ մեղադրեր, որովհետեւ փորձառու մասնագէտ չեղողին համար շատ դժուար է: Երբեմն, եթէ յստակ գրուած չէ, բեւեռագիր արձանագրութեան կը նմանի: Եւ եթէ ընթեռնլի է, փէյմանի տպաւորութիւն կը թողու, ա՛յդքան երկար է:

Երբ հիւրերը հարցուցին թէ կարմիր մելանով գրուածները ի՛նչ կը նշանակեն, ընկերս բացատրեց թէ անոնք սփէսիալիթէ տը լա մէզոն են: Այս բացատրութիւնը հայրենակիցներս իրենց հասկցածին պէս մեկնաբանեցին, բսելով թէ խոհարարը կ'ուզէ նախորդ օրուան մնացածը քշել:

Ընկերս մանրամասն թարգմանութիւնը ընելով՝ հիւրերը կրցան երկար–բարակ ուսումնասիրութիւններ ընել: Այս բոլորը մանրակրկիտ քննութենէ եւ հարցուփորձէ վերջը՝ հայրենակիցներէս երկուքը սթէք ապսպրեցին, իսկ երրորդը՝ հէմ էնտ էկս:

Խնդիրը հասաւ գինիի: Հիւրերը ուզեցին բմերիքըն քափէ (կաթով սուրճ) խմել ճաշին հետ: Բայց նկատի առնելով որ հիւրերը չամիչի գործ ընող էին, եւ պատիւ ընելու դիտաւորութեամբ, ընկերս շիշ մը 1929ի Րոմանէ–Քոնթի ապսպրեց: Գինեպետը գուրգուրանքով եւ գգուանքով ներկայացուց փոշիով ծածկուած շիշը: Հայրենակիցներս համին նայելով այս նէք բլուս ուլթրա նեկտարին, թթուեցուցին իրենց դէմքը եւ սփարքլինգ Պըրկընտի պահանջեցին: Ընկերս գետնին տակը մտաւ եւ, ներողութիւն խնդրելով գինեպետէն, ընթացք տուաւ հիւրերուն փափաքին եւ վէճ Մուսսէօ մը ապսպրեց: Ասիկա՛ ալ իրենց քթին չըրին բսելով թէ Քալիֆորնիայի գինիները աւելի լաւ են:

Այս միջադէպքէն ետքը, յաջորդ օրը, ընկերս յանկարծ յիշեց թէ Մարսիլիա կարեւոր գործ ունէր: Նոյն առաւօտեան հրաժեշտ տուաւ իր հիւրերէն եւ երկաթուղիով մեկնեցաւ դէպի հարաւ: Իսկ հայրենակիցներս՝ կուռ պայը կոխելով՝ շնորհակալութիւն յայտնեցին եւ, փոխադարձաբար, ընկերս հրաւիրեցին Քալիֆորնիա:

Աւելցուցին թէ մտադիր չէին երկար մնալու Ֆրանսա եւ ժամանակ չունէին շատ թանգարան – մանգարան այցելելու:

Նոյն օրը Էյֆէլի աշտարակը բարձրացան եւ գիշերն ալ Լիտօ զապարէն այցելեցին: Յաջորդ օրը մեկնեցան դէպի Վենետիկ:

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»Ի ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի Յուլիս 19: Քառնելի անտառին մէկ անկիւնը դարձած էր փոքրիկ Հայաստան մը: Երէց եւ երիտասարդ հայրենակիցներ ու ընկերներ՝ Փարիզի կեդրոնէն եւ հայաշատ թաղերէն՝ յատուկ օթօքառներով փութացած էին դաշտահանդէսի վայրը:

Առաւօտէն մինչեւ ուշ երեկոյ տիրեց խինդ ու երգ, զուարթ մթնոլորտ: Երիտասարդական շունչը միշտ տիրական մնաց:

Կէսօրէ ետք գործադրուեցաւ գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր մը: Եղան երգեր, արտասանութիւն եւ խմբերգ: Նաեւ՝ հայկական տոհմիկ պարեր: Ընկերուհի Շաքէ Պէնկեան, իր շատ զգայուն ձայնով ներկայացուց հայերէն երգերու փունջ մը: Պետար Տէմէճեան, Քուլաքսըզեան, ձեռնադաշնակով եւ կիթառով ընկերացան երգերուն, խմբերգներուն եւ մէջ ընդ մէջ նուագեցին ծանօթ ու սիրուն եղանակներ:

«Հայաստան»ի եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական Վարչութեան կողմէ խօսեցաւ ընկ. Ժ. Միրիճեան: «Հայաստան» շաբաթաթերթը, շնորհիւ երէց եւ երիտասարդ ընկերներու աշխատանքին, ներկայիս դարձած է գաղութին մընայուն ու գնահատուած հրատարակութիւններէն մէկը: Երիտասարդութիւնն է, որ այդ թերթին սիւնակներուն մէջէն լըսելի կը դարձնէ իր ձայնը, որ առաւելաբար եւ բացառաբար հայկական է, առողջ է՝ կենսայորդ տրամադրութիւններով պարուրուած:

Շարունակելով իր խօսքը, բանախօսը կոչ բրաւ երիտասարդութեան համախմբուիլ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի դրօշին շուրջ եւ «Հայաստան»ի միջոցաւ վառ ու կենդանի պահել մեր ազգային դիմագիծը, երէցներէն մեզի փոխանցուած ազգային իտէալները ու մանաւանդ՝ ցոյց տալ, որ արտերկրի հայ երիտասարդութիւնը, յատկապէս այս ազատ ու ժողովրդավար երկրին մէջ, կը հաւատայ ժողովուրդներու ինքնորոշման, ազգերու գոյատեւման եւ յարատեւութեան ու, ինչ որ կարեւոր է, երէցներէն փոխանցուած իտէալը՝ Հայ Դատի լիակատար իրականացումը, կը նկատէ նաեւ իր երազը, որուն իրագործման համար պատրաստ է աշխատիլ եւ զոհաբերել:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (156)

ԽՈԴԵԴԱՆ

Մի քարայծ ոստնեց ժայռի տակից եւ սար, երկայն եղջիւրներով ճեղքելով օդը, սլացաւ ձորալանջի արեւոտ կողերով: Դա Արագածի հռչակաւոր քօշն էր, որի մնացորդները ապաւինել էին այդ հեռաւոր ծերպերին: Ստեփանը եւ Եղնիկը հրճուալի կանչերով ընկան նրա ետեւից:

Ձիւը կար, ծաղկունքն առատ էր: Քարայծը եւ հաւքերի տեսակները նոյնպէս պակաս չէին: Հարկաւոր էր սառցել ձայնի տարածման առաճանը Արագածի վրայ: Այդ հանգամանքը կարեւոր պայման էր լեռնաբնակների համար: Չէ՞ որ նրանք պէտք է սարից սար եւ ձորից ձոր իրար կանչէին:

Նախ գոռաց Ստեփանը: Կանգնեց քարաժայռին եւ գոռաց: Բայց նրա ձայնը ոչ մի արձագանգ չտուեց: Գոռաց Եղնիկը: Սա նոյնպէս պատասխան չստացաւ:

— Էս երկիր ձէն չերթայ, հայրե՛ր, — խռովի բացականչեց Ստեփանը, յուսահատութեամբ ներքեւ իջնելով ժայռից:

— Դուք իջէք Ամբերդի ձորը, վերեւից փորձեմ, — ասաց Շինական Պօղոսը:

Ստեփանը եւ Եղնիկը իջան ձորի ամենախոր տեղը:

— Լսու՞մ է, — հարցրեց լեռնցին գոռալով:

— Լաւ չի լսւում, — պատասխանեց Ստեփանը ձորի միջից:

— Մեր երկիր, որ կը պոռայիր, սարերը ծծմի (խնդալ) պէս ձէն կը տային, — նկատեց Շինական Պօղոսը, երբ նրանք իրենց տեղը վերադարձան:

— Սեւ սարը հօ սար չէր, կարա՛ս էր, կարաս, — աւելացրեց Ասատուրը եւ բարձրանալով անդունդին կախուած մի թիադոյն ապառաժի՝ բարձրաձայն գոռաց: Այդ կանչի վրայ քարաժայռի տակից դուրս պրծան մի խումբ մարդիկ շփոթուած աղաղակներով: Դրանք նոյնպէս բնակատեղի որոնելու նպատակով եկել էին Արագածը հետազօտելու եւ, յոգնած լինելով, քնել էին քարափի բաւերում:

Եւ ո՜վ զարմանք, նրանք այն միեւնոյն Սասունցիներն էին, որ Տալուորիկի քարայրի մէջ թաղել էին Դարբին Զենոբին եւ լուսադէմին ճեղքելով թշնամու շղթան, դիմել էին դէպի Մուշ: Մէկը նըրանցից Փոքր Զենոբն էր՝ հերոս երկաթագործի որդին: Երկրորդը, որն անմիջապէս գրկախառնուեց Խոդեդանի հետ՝ Թաղուեցի Պետրոսն էր: Երրորդը և չորրորդը Գուլթան Յարութը եւ Սեմալցի Թաթօն էին, իսկ վերջինը Երուանդն էր՝ Կայծակ Պետոյի եւ Կայծակ Սեթոյի եղբայրը:

Այս հանդիպումն այնքան անակնկալ էր, որ նրանք ուրախութիւնից սկսեցին տարբեր ուղղութիւններով գոչել դէպի վարի գիւղերը, ակնկալելով որեւէ տեղից պատասխան ստանալ: Սակայն ի զուր: Սարերը արձագանգ չէին տալիս: Եւ շատ տխրեցին ամէնքը, որ Արագածի վրայ ձայնը ուժգնութիւն չունի:

Բնակատեղի որոնողները բոլորն էլ շուարած նայեցին Խոդեդանին: Ապրի՞լ թէ չապրել այդ սարի վրայ:

— Պէ՛տք է ապրենք, գոչեց Ասատուրը եւ ձեռնափայտը նետեց Արագածի կըրծքին:

ԼԵՌՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԴԻՄՈՒՄԸ

Եւ նրանք՝ բնակատեղի որոնող այդ տասը Սասունցիները, որոշեցին ապրել Արագածի վրայ: Սահմանի մօտիկութիւնը (մի զուգէ շուտով երկիր գնային), լեռնային սառնորակ ջրերը, փարթամ արօտներն ու հրաշալի օդը, ինչպէս նաեւ իրենց տեսած գիւղերի նպաստաւոր դիրքը մխիթարական յոյսեր ներշնչեցին ուղեւորների մէջ ապագայի նկատմամբ...

Սասունցի ուղեւորները բոլորաձեւ նըստեցին մի բարձրադիր գեղատեսիլ վայրում, այնտեղ, ուր Ամբերդի տասներկու առուները բաժանւում էին իրարից, եւ մի աչքը Մասիսներին ուղղած, միւսը Արագածի գագաթներին, պատրաստուեցին դիմում գրել Հայաստանի կառավարութեանը:

Դաշտադէմցի Գէորգը, որ իր ծոցում շարունակ թուղթ ու մելան պահած էր, հանեց դրանք, դրեց մէջտեղի ողորկ սալաքարին եւ թիկնեց գրելու:

— Կարճ գրիր, — ասաց Խոդեդանը եւ ծխափողը վառելով դանդաղ թելադրեց.

«Մենք՝ Սասունցի հովիւներս ու շինականներս, մեծ խնդիրք ունենք Հայաստանի կառավարութեանը: Թող յայտնի լինի նրան, որ մենք իսկական ռանչպար ժողովուրդ ենք: Թող յայտնի լինի նմանապէս, որ մենք սարեցի մարդիկ ենք՝ բարձր օդի սովոր: Կը խնդրենք կառավարութիւնից թոյլ տալ, որ մեր քոչն ու գերդաստանը Էջմիածնից տեղափոխենք սար տեղ՝ պաղ աղբիւրների վրայ: Արագածի ջրերը նման են մեր Սեւ սարի գըլգըլան ջրերին, իսկ օդը կը շնկշկայ մեր օդի պէս: Տուէք մեզ Արագած սարը, որ էլնենք էնտեղ եւ մեր կտրած սարերի կարօտը առնենք»:

ԽԱՉԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՊԱՏԱՐԱԳ

1914–18Ի ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Նախկին Ռազմիկներու, Հայ Սպայից եւ Ֆրանս. բանակի օտար Սպայից Միութեանց։

Այս կիրակի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 11ին մատուցուի պատարագ պիտի մատուցուի 1914–18ի պատերազմի յիսնամեակին առթիւ, ի ներկայութեան Նախկին Ռազմիկներու Նախարարին ներկայացուցիչին եւ նախագահութեամբ Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք.ի։

Նոյն արարողութիւնը պիտի կատարուի նաեւ բովանդակ Ֆրանսայի մէջ, նոյն թուականին ու նաեւ Կաթողիկէ, Օրթոտոքս, Բողոքական եկեղեցիներու մէջ։

Հայ գաղութը պարտի իր ներկայութեամբ յարգել պատերազմին ինկած բոլոր ռազմիկներու յիշատակը։

×

Այս կիրակի Սէն–Լու կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թեմիս Առաջնորդ Արտաւազդ Եպիսկ. Թրթռեան։

— *Պուլ. Օտոօ՝* Հմայեակ Քահանայ։ *Շրջաններու Հայութիւնը կը հրաւիրուի եկեղեցի փութալ։*

×

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը յայտարարէ Պօմոնի եւ շրջանի յարգոյ հասարակութեան, թէ այս կիրակի օր Պօմոնի եկեղեցւոյ մէջ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ

ՀԱՅՐ ԳՈՒՐԳԷՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Սիրով կը հրաւիրուի ժողովուրդը։

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԽՈՒՄԲԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Կայանէն վերադարձող խումբը կը հասնի երկուշաբթի Օգոստոս 3, առաւօտեան ժամը 6,20ին, Կառ տը Լիոն։

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՈՒՄԲԻ ՄԵԿՆՈՒՄ

Փարիզէն կայան տեղի կ՚ունենայ երկուշաբթի՝ Օգոստոս 3, ժամը գիշերուան 23,30ին։ Խմբական ժամադրութիւն Կառ տը Լիոնի *ժամացոյցի ներքեւ ժամը 22ին։*

Կը խնդրուի ժամ առաջ փակել բոլոր հաշիւները եւ ծնողքները ստորագրուած արտօնագրերը յանձնեն եթէ կը ցանկան որ իրենց զաւակը մասնակցի Զուիցերիոյ շրջապտոյտին։

«ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի եւ Կապ. Խաչի, կիրակի 2 Օգոստոս ամբողջ օրը, Հօթ Ֆազանեիին, *Պ. Թեսիէի ագարակը։*

Գեղարուեստական բաժին. — Նուագ, երգ, արտասանութիւն, պար եւ անտակենդանիներ։

Պիքնիկ. — Շամփուրով խորոված։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

★

ԻՐԱՆԻ

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻ ԵԿՈՂՆԵՐՈՒՆ

«PARS HOTEL»

— TEHRAN —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ եւ ԱՐԴԻԱԿԱՆ

ԱՄԷՆ ՅԱՐՄԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

Հեռախօս – ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ – Բաղնիք

ՍԵՓԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Դալար պարտէզ – Զուլալ լողարան

●

« PARS HOTEL »
Ave. Sepand, 40
Téléphone : 626031
Cables : 206 Tehran

●

ՆՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1 հոգինոց սենեակ. — Օրը 370 Ռ.
2 հոգինոց սենեակ. — Օրը 520 Ռ.
(*Նախաճաշով, ծառայութեամբ, սակով*)

Երկար մնացողին՝ մասնաւոր գիներ

ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ եւ ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ

« ՓԱՐՍ ՊԱՆԴՈԿԻՆ »

ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

★

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

ԵՒ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին *պանտը* կցել) եւ երեք փրանք։ Հասցէի ԱՌԺԱՄԵԱՅ փոփոխութիւններու համար (արձակուրդ եւն.) հին եւ նոր հասցէներուն *կցել* 7 փրանք մէկ ամսուան համար, մէկ ամիսէն պակաս ժամանակաշրջանի համար, փոփոխութիւն չի կատարուիր։

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները։

Շնորհակալութիւն

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 *տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Անոնք որ կը փափաքին ղրկել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն հաստատութեան տնօրէնութեան։*

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

ՃԱՄԲԱՐ — Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ — ՃԱՄԲԱՐ

Camp du Nor Séround

A LA *PILE* SUR LES BORDS DU LAC *PALADRU*

ՕԳՈՍՏՈՍ 1-30 — AOUT

Հակայ լիճ մը։ Գեղատեսիլ վայր՝ լիճին ճիշդ քովը։ Խաղաղաւէտ եւ լողանք։ Խմբական պտոյտներ, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ։

ՕՐԱԿԱՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ

ՕԳՈՍՏՈՍ 15 ԻՆ *ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԷՍ*

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7 – 9, եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 5–7,

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE — 17, Rue Bleue

Գաւառը դիմել Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի խումբերուն։

Երթ ու դարձի ծախքի հաշուոյն կանխավճար՝ 50 փրանք։

—*—

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՄԵՏԱԼՆԵՐ

— Մխիթարեան փորագրութիւն —

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Ս. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ՍԵՒՐ
ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ ԳՐԱՏՈՒՆ, ՓԱՐԻԶ

— * —

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

"ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ"

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1964 – 1965

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Շրջանաւարտ աշակերտներու ակադեմիա տեղերը գրաւելու բախտը ունենալու համար, իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է դիմեն անյապաղ Վարժարանի Տեսչութեան։

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL MOORAT
Sèvres (S. et O.)
26, Rue Troyon — Tél. OBS. 18-28
Métro : Pont-de-Sèvres

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Սկսած են արձանագրութիւնները
1964 – 1965 Տարեշրջանին
(Cours classique)

Կ՚ընդունուին բարեկիրթ եւ ուսումնասէր աշակերտներ Եօթներորդէն մինչեւ Երրորդ դասարան։ Դիմել՝

Direction du P. Séminaire Arménien
3, Ave. de Grandchamp — Le Pecq
Tél. : 963.01-72

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35
Tél. : DAN. 88-65

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, Երկերի ժողովածու, 10 *հատոր լաթակազմ*	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 7 *հատոր, լաթակազմ*	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, *լաթակազմ*	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, Երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, Երկեր (*Արսլեան Պօշեան, Պարոնեան*)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր *նկարներով*	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. *լաթակազմ*	7.50 Ֆր.
ՄԻՔ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը նորից եկաւ. 296 էջ.	5 Ֆր.
ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան(*անգլ.*) 18 *գունաւոր մանրանկարներ*	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3.85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. *լաթակազմ*	3.50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 էջ. *լթկզմ.*	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, *Պէյրութ*, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : PROvence 86-60

R. C. Seine 57 A 2731 — C.C.P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 60 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 35 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 80 Ֆր. — Հատը 0·30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 31 ՅՈՒԼԻՍ

VENDREDI 31 JUILLET

1964

LE NUMÉRO : 0,30 FR.

40րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 10071

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

40e ANNÉE — No 10.071

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԺԱՆ ԺՕՐԷՍ

1914 Յուլիս 31ին, այն պահուն երբ Աւստրօ-Հունգարիա, Գերմանիա եւ Ռուսիա ընդհանուր զօրաշարժ էին յայտարարած արդէն եւ համաշխարհային պատերազմի մը ուրուականը կը սաւառնէր ժողովուրդներու եւ ամբողջ Եւրոպայի վրայ, ահաւասարսափի մթնոլորտ մը ստեղծելով Սէն Փեթերպուրկէն մինչեւ Փարիզ ու Լոնտոն, Վիէննայէն մինչեւ Պերլին ու Պոլիս, Փարիզի Քրուասան փողոցի սրճարանին մէջ Ռաուլ Վիլէն անուն մոլեռանդ «հայրենասէր»ի մը գնդակներուն զոհ կ'երթար Ժան Ժօրէս, պերճախօս հռետորը, ժողովուրդներու բարեկամութեան եւ աշխարհի խաղաղութեան մեծ քարոզիչը, միջազգային ընկերվարական շարժման անզուգական [illegible], աշխատաւոր դասակարգի եւ ճնշուած ազգերու դատին աննկուն պաշտպանը:

Ամբողջ աշխարհ ողբաց մեծ տրիբունին եղերական մահը: Իր սիրտը ծակող գնդակները մահացու հարուածը կուտային խաղաղութեան: Երկու օր վերջ կը ծագէր մեծ հրդեհը, որ դժոխքի պիտի վերածէր երկրագունդը աւելի քան չորս տարի:

Հայութիւնը ամէնէն աւելի ողբաց իր անկեղծ ու մեծ բարեկամին անժամանակ կորուստը: Ան յաւէտ մարած էր այն արդար, հուժկու ձայնը, որ Ֆրանսական խորհրդարանի ամպիոնէն եւ միջազգային խորհրդաժողովներու բեմէն քաջաբար բարձրանած եւ անարգութեան սիւնին գամած ո՛չ միայն ջարդարար արիւնռուշտ Թուրքերն ու ոճրագործ «կարմիր Սուլթան»ը, այլ նաեւ հայկական բարենորոգումներու երաշխաւոր մեծ պետութիւններէն անոնք, որ քաջալեր ու մեղսակից դարձած էին Ապտիւլ Համիտին:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մէկ կողմէ երկրին մէջ կը կազմակերպէր հայկական դիմադրութիւնը, զէնք կը դնէր հայ գիւղացիի ու մշակի ձեռքին մէջ պաշտպանելու համար Հայուն կեանքը, պատիւն ու ինչքը: Միւս կողմէ Հայ Դատը կը ծանօթացնէր Եւրոպայի հանրային կարծիքին, խաղաղ քարոզչութեան միջոցաւ: Նոյն ինքն Քրիստափոր Միքայէլեան նուիրուած էր դիւանագիտական աշխատանքին: Իր ջանքերուն շնորհիւ է, որ յետագային, 1900ին, Փարիզի մէջ պիտի լոյս տեսնէր Փրօ Արմէնիա պարբերաթերթին:

Ֆրանսական թուականներէն սկսեալ մեր գեղավարները յաջողեր էին Հայկական Դատով հետաքրքրել Ֆրանսայի առաջաւոր դէմքեր:

Ժան Ժօրէս եղաւ առաջիններէն մէկը, որ հոգեւին կապուեցաւ մեր ժողովուրդի դատի պաշտպանութեան սրբազան գործին: Իրեն հետ էին Անաթոլ Ֆրանս, Քլեմանսօ, Ֆրանսիս տը Փրէսանսէ, Վիկտոր Պէռար, Մարսէլ Սամպա, Դընի Քոշէն, կոմս Ալպէր տը Մէօն, Պիեռ Քիյեար, Ալպէր Վանտալ եւ ուրիշ Ֆրանսացիներ, որոնք պիտի համախմբուէին Փրօ Արմէնիայի շուրջ:

1896ի Օգոստոսին Ընկերվարական Միջազգայինի Լոնտոնի համագումարին մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը ծանօթացած էր Ժօրէսի հետ եւ անոր յանձնած «Դրօշակ»ի խմբագրութեան հրատարակած Թռուցիկը Հայկական Հարցին մասին, միաժամանակ բերանացի լուսաբանութիւններ տալով անոր զանազան հարցումներուն:

Այդ օրէն սկսեալ Ժօրէս դարձաւ անկեղծ բարեկամ մը Հայոց: Ու ինչպէս կը գրէ Մ. Վարանդեան, «Ֆրանսայի հայանպաստ շարժման սիւներէն մէկը, անոր ամէնէն հեղինակաւոր ներկայացուցիչը, Փրէսանսէին հետ»:

Յաւէտ յիշատակելի պիտի մնայ 1896ի վերջերը, Համիտեան համատարած ջարդերու վաղորդայնին Ֆրանսական խորհրդարանին մէջ իր խօսած դղրդալից հայակաց ճառը, որ խիստ փոթորիկ էր յարուցած նախարարներու եւ կառավարութեան պաշտպան երեսփոխաններու շարքերուն մէջ:

Խօսելով հայկական ջարդերուն մասին, Ժօրէս խստիւ կը քննադատէր Մէլինի դահլիճը, մանաւանդ Արտաքին նախարար Թրքասէր Գաբրիէլ Հանոթոն, որոնք հետեւելով դաշնակից Ռուսիոյ օրինակին, կը քաջալերէին Սուլթան Համիտի հայահալած քաղաքականութիւնը: Ժօրէս մեղսակից կը հռչակէր երկու պետութիւններն ալ: Երեսփ. Ժողովի նախագահը քանիցս կ'ընդմիջէր հայասէր մեծ հռետորին ճառը՝ իր վիրաւորական արտայայտութիւններուն համար:

Այս ճառը ամբողջութեամբ հրատարակուած է իր «Երկեր»ու առաջին հատորին մէջ:

1924ի աշնան, «Ձախերու խմբակցութեան» յաղթանակէն վերջ, Ժօրէսի աճիւնները հանդիսաւորապէս փոխադրուեցան Պանթէոն:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Փարիզի կոմիտէն այդ առթիւ կազմակերպեց հրապարակային «Յիշատակի երեկոյ» մը եւ իր կողմէ պատուիրակութիւն մը Պուրպոնի պալատէն մինչեւ Պանթէոն հետեւեցաւ դագաղին՝ ծաղկեպսակով մը:

Իր եղերական սպանութեան յիսնամեակին առթիւ Ֆրանսական մամուլն ու ձայնասփիւռը ոգեկոչեցին իր յիշատակը: Ընկերվարական կուսակցութիւնն ալ աւելի շուք մը տուաւ դէպի Պանթէոն իր տարեկան ուխտագնացութեան: —

Տարածք օր Ֆրանս. ձայնասփիւռ տըւաւ դամբանականը, զոր մեծ Ֆրանսացիի յուղարկաւորութեան առեն արտասանած էր Քամիյլ Հիւիսմանս, Ընկերվարական Միջազգայինի այն ատենի ընդհանուր քարտուղարը: Մեծ յուզումով լսեցինք Հայերու յիշատակութիւնը — յիսուն տարի առաջուան այդ պատմական դամբանականին մէջ, — կապուած Ժօրէսի անուան հետ:

Երախտագէտ Հայութիւնը պիտի չմոռնայ երբեք իր ճշմարիտ եւ անկեղծ բարեկամները:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺՈՂՈՎ ԿԻՊՐՈՍԻ ՇՈՒՐՋ

ՄԱԿԱՐԻՈՍ ԱՐՔ. ՄԻՇՏ ԱԹԷՆՔ

Աթէնքի մէջ կը շարունակուին Փափանտրէու — Մակարիոս խօսակցութիւնները Կիպրոսի շուրջ:

Այս խօսակցութիւնները գլխաւորաբար գնուորական բնոյթ ունին: Արդէն Ա-թէնք թէ Նիկոսիա, այլեւս ոչ մէկը յոյս դրած է ՄԱԿի միջնորդին կամ ժընեւի բանակցութեանց վրայ:

Մակարիոս արք. խօսած է նաեւ յոյն սպայակոյտի պետերուն հետ եւ քննած այն կացութիւնը, որ կրնայ ստեղծուիլ թրքական յարձակման մը պարագային, թէեւ Մակարիոս չնշած է թէ ինք չի հաւատար թրքական ցամաքահանումի մը: Մակարիոս արք. Նիկոսիա կը վերադառնայ: Մեկնելէն առաջ, Աթէնք հրատարակուած հաղորդակից գեկոյցը կը հաստատէ որ Աթէնք եւ Նիկոսիա տեսակէտներու բացարձակ նոյնութիւն ունին:

UN ANNIVERSAIRE

Celui que nous n'oublions pas !

(JEAN JAURES)

« *Cette guerre va réveiller toutes les passions bestiales qui dorment au cœur de l'humanité :*

« *Il faut nous attendre à être assassinés au coin des rues* ».

(DERNIÈRES PAROLES DE JEAN JAURES).

Jean Jaurès... Ce nom que les vieux socialistes prononcent avec un respect religieux. Ceux qui l'on connu et suivi, gardent au cœur le souvenir de ses enseignements pour une humanité plus vivante, plus généreuse et plus juste.

Le martyr avait fait le plus merveilleux rêve d'un monde plus grand que tous les mondes, une vie plus douce que toutes les vies, une humanité si profondément et invinsiblement humaine que tous les cœurs, à l'unisson, battraient des mêmes battements innombrables, que toues les âmes vibreraient à l'immense beauté de la terre. En ce cinquantième anniversaire de sa mort, je me fais un pieux devoir de rappeler toutes les années, ce même jour, en m'adressant surtout à la jeunesse, souvent trop oublieuse de nos grands semeurs d'idées, une page immortelle de cette Grande Figure, qu'on ne peut lire et relire sans émotion.

« *Il y a des heures où nous éprouvons, à fouler la terre, une joie tranquille et profonde, comme la terre elle-même... Que de fois, en cheminant dans les sentiers, à travers champs, je me suis dit tout à coup que c'était la terre que je foulais, que j'étais à elle et qu'elle était à moi, et, sans y songer, je ralentissais le pas, parce que ce n'était pas la peine de se hâter à sa surface, parce que, à chaque pas je la sentais et je la possédais tout entière. Que mon âme, si je puis dire, marchait en profondeur. Que de fois aussi, couché au revers d'un fossé, tourné au déclin du jour vers l'orient d'un bleu doux, je songeais tout à coup que la terre voyageait, que, fuyant la fatigue du jour et les horizons limités du soleil, elle allait, d'un élan prodigieux, vers la nuit sereine et les horizons illimités, et qu'elle m'y portait avec elle, et je sentais dans ma chair, aussi bien que dans mon âme et dans la terre même, comme dans ma chair, le frisson de cette course, et je trouvais une douceur étrange à ces espaces bleus qui s'ouvraient devant nous sans un froissement, sans un pli, sans un murmure. — « Oh ! combien est plus profonde et plus poignante cette amitié de notre chair et de la terre que l'amitié errante de notre regard et du ciel constellé ! Et comme la nuit étoilée serait moins belle à nos yeux si nous ne nous sentions pas en même temps livrés à la terre...* »

Il est tombé le 31 Juillet 1914, foudroyé par la balle d'un fou, bien moins coupable cependant que les misérables calomniateurs qui l'accusaient d'être un traitre vendu à l'Allemagne, alors que, notre Grand ami était un patriote au sens le plus élevé du mot.

A propos de la terre de France, pour laquelle, après lui, son fils est mort face à l'ennemi, à la Tribune de la Chambre, faisant front à une droite déchaînée, il s'est écrié : « Oui Messieurs, nous l'aimons passionnément cette terre, nous l'aimons par ceux qui nous ont créés, nous l'aimons par l'immobilité de la tombe, nous l'aimons par le doux frisson du berceau ».

Oui : il est tombé la veille même de la Grande tuerie, en avant des armées. Mais rien de lui n'a pu mourir. C'est sa pensée qui, plus haut que nous, nous domine. C'est la voix du tribun que nous entendons, son enseignement et son exemple que nous essayons de suivre dans la mesure de nos forces.

Le sang des martys dit-on, est semence de liberté et de paix ! Et c'est pourquoi, aujourd'hui plus qu'hier, et moins que demain, nous continuerons à espérer et à croire contre tous les semeurs de haine. Le danger est grand, certes, mais si nous gardons la clarté de l'esprit, si nous savons avoir à la fois, l'héroïsme de l'action, la vue nette du devoir nous donnera la conscience et la force de l'accomplir.

Pour ma part, j'espère, même contre toute espérance, et me refuse à croire que l'humanité est maudite, si, pour preuve de courage, elle est condamnée à tuer toujours.

Non le monde ne doit plus voir les horreurs de la barbarie et de l'épouvante. Répétons sans cesse avec Jaurès : la haine est féconde, seul l'amour est créateur ! Paix aux hommes de bonne volonté !

ODETTE MIKAELIAN.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հաղորդեն խորհրդային գրագիտուհի՝ Վանտա Վասիլեւսկայի մահը, 60 տարեկանին: Ծագումով Լեհ էր բայց խորհրդային հպատակ ըլլալէն ետք կապը բոլորովին կտրած էր Լեհաստանի հետ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը խիստ բողոքագիր մը ներկայացուցած է Սայկոնի իշխանութեանց Ֆրանսական յուշարձանին վրայ եղած յարձակման համար:

ԽՐՈՒՇՉԷՎ «Նիւ'թ» պատասխանեց Ու Թանի որ ՄԱԿի ծախքերուն խորհրդային բաժինը կը պահանջէր: Այդ ծախքերուն խորհրդային բաժինը 260 միլիոն ֆրանք է (Քոնկօ եւ Միջին Արեւելք):

ԱՄԷՆ ՕՐ

Հաճոյքով պիտի կարդաք

Հետ ի հետ պիտի կարդաք

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

JEAN JAURÈS

Ճիշդ այն պահուն երբ յաղթականները նորէն ժողովի նստած են Փարիզի մէջ, նոր պատերազմի մը հաշուեյարդարը կատարելու համար, կը լրանայ Ժօրէսի սպանութեան տարեդարձը (1914 Յուլիս 31):

Անման դէմք մը, եթէ այս բառը կը պահէ իր ուժը: (Որքան լեցունկեկ բառեր մաշեցան, գործածուելով տեղի–անտեղի, — չքնաղ, փառաւոր, հոյակապ, եւայլն):

Արդարեւ, անման էր ընկերվարութեան այս առաքեալը, ե՛ւ իր անսպառ տաղանդով ե՛ւ մղած խիզախ պայքարներով:

Տեսաբան էր, բայց նաեւ՝ արիւրուն:

Ականատեսներ կը պատմեն թէ երբ կրակոտ ճառ մը կը խօսէր քաղաքական կամ գաղափարական պայքարի մը առթիւ, յաճախ աջ ձեռքին թեւնոցը կը թռէր, տենդին ուժգնութենէն:

Այս չի նշանակեր թէ ամբոխավար մըն էր: Բառն իսկ նախատինք մը պիտի ըլլար իր պայծառ անունին համար: Հռետոր, բայց նաեւ գիտուն: Գիտէր չարժման մէջ դնել հազարաւոր բազմութիւններ, հրահրել անոնց ոգին, բայց նաեւ ոգեւորել...

Շատ քիչեր կրցած են իրեն պէս «մանրել» ընկերվարութեան բարդ գիտելիքները: Գրած թէ խօսած ատեն, պայծառ էին իր միտքերը: Մատչելի՝ ամէնէն համբակին, ինչպէս իր յաջորդներուն համար, որոնք մինչեւ այսօր ալ կը պարծենան իբրեւ իր աշակերտները:

Խօսքեր, բացատրութիւններ ունի որոնք առածի կարգ անցած են, եւ իբրեւ նշանաբան կը գործածուին: Միտքեր՝ որոնք մինչեւ այսօր ալ իբրեւ ուղեցոյց կը ծառայեն: Պատգամներ որոնց առջեւ համայնավարներն անգամ կը խոնարհին: Իմանիքէն մինչեւ այսօր ալ Ժօրէսով կ՚երդնու, անոր անունը պահելով թերթին ճակատը:

Ինչպէս ուրիշ ականաւոր դէմքեր, Ժօրէսն ալ դարձած էր նշանակէտ անձնական զրպարտութեանց, զրգռիչ սուտերու եւ խեղաթիւրումներու: Խմբագրական... թեան գրոհը պարզած էր Շարլ Մօռասի թերթը, որ Ժօրէսը կ՚ամբաստանէր իբրեւ գործակալ Գերմանիոյ: — «Ամէն մարդ գիտէ որ Ժօրէս կը նշանակէ Գերմանիա»:

Թշնամիները յաջողեցան թանձրացնել, թունաւորել մթնոլորտը, եւ ի վերջոյ Ժօրէսի գլուխն ուտել խելագարի մը ձեռքով:

Ինչո՞ւ այդքան ատելութիւն, ընկերվարական առաջնորդին դէմ:

Պարզապէս անոր համար որ Ժօրէս կը ճգնէր ամէն գնով պահպանել խաղաղութիւնը: Անխնայ մերկացումներ կը կատարէր: Կը պարզէր միջազգային աշխարհակալութեան դաւերն ու կեղծիքները: Եւ այս ամէնը՝ առանց վնասելու իր հայրենիքին կենսական շահերուն:

Եւ երբ աշխարհ բռնկեցաւ 1914 Օգոստոսին, արեան գետեր հոսեցնելու համար լման չորս տարի, այն ատեն էր որ մարդիկ հասկցան թէ ո՛րքան իրաւունք ունէր: Բայց ուշ էր այլեւս:

Իր սրտեռութեան եւ արդարադատութեան ապաւինած էին բոլոր դժբախտ եւ հալածական ժողովուրդները: Եւ Ժօրէս չխնայեց իր խօսքին ու գրչին ուժը, իր ազնուերական հմայքը, սփոփելու համար անոնց տառապանքը:

Իր սիրտը նոյն եղբայրական ջերմութիւնը պահեց միշտ հայ ժողովուրդին համար: Կը խօսէր, կը գրէր, բողոքի բանաձեւեր կը ստորագրէր, եւ իր թանկագին հովանին կը տարածէր Փրօ–Արմէնիայի վրայ: Չկար հայանպաստ ձեռնարկ մը որմէ բացակայ մնար:

Այդ օրերուն, 1904էն մինչեւ 1914, երբ Փարիզը տեսակ մը հայկական վառարան դարձած էր, մեծ մասով կը պարտինք Ժօրէսի եւ ընկերներուն: Իր սրտանութենէն վերջն ալ, իր ոգին էր որ շարժման մէջ կը դնէր յաջորդները:

Ո՛ւր էր որ միշտ յիշէին իր պատմական նշանախօսքը.

— «Ո՞րն է քաջութիւնը, — ճշմարտութիւնը փնտռել եւ ըսել»:

Այդ քաջութեան, — ճշմարտութեան, արդարութեան եւ ազատութեան համար էր որ զոհուեցաւ Ժօրէս:

Որքա՜ն կարօտ ենք այսօր Ժօրէսներու հզօր ձայնին, պուտ մը արդարութիւն շահելու համար...

Ծ.

31 Յուլիս 1946

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՒ ՉԱՐԵՆՑ

— REQUIEM AETERNAM —

«ՄԱՀԵՐԳ ՅԱՒԵՐԺԱԿԱՆ»

Գ.

Ինչ խօսք, կարող է պատահել, որ չարենցեան նորայայտ թղթերի լոյսի տակ պոէմի որոշ բառերը, նոյնիսկ տողերը փոփոխութեան ենթարկուեն, ուղղուեն, բայց այն վերականգնուած եւ տպագրուած օրինակը («Սովետական Գրականութիւն», Յունուար, 1964 թ.), որ մենք ունենք հիմա, լրիւ իրաւունք է տալիս անվերապահօրէն խօսելու Չարենցի կոմիտասեան պոէմի մասին:

«Հայրենի երգն ես դու մեր՝
Վերադարձած հայրենիք...»

Չարենցի «Մահերգ Յաւերժական Կոմիտասի Յիշատակին» պոէմի առաջին ութնեակի առաջին տողերն են սրանք, որոնք ամբողջ ստեղծագործութեան ընթացքում պիտի զարգանան, ճուլուեն տարբեր պատկերների մէջ, պիտի գողան խորաքանչիւր տողի ու բառի տակ եւ վերջում, իրենց մէջ հաւաքելով պոէմի մի քանի գլխաւոր երակները, պիտի հրնչեն վաւերացուած ու յաղթական՝

«Կը խաղաղուի՛ վերջապէս
Խոնջած անիւնը քո յար —
Դարձած մոխիր կենսաբեր,
Դարձած աւիւն, դարձած քա՛ր: —
Անէացած, սրբացած
Կ'ապրի հոգիդ հմայող՝
Դարձած ելնող երգի ձայն —
Եւ հայրենի դարձած հող...»

Անտարակոյս, վերոյիշեալ երկու տողի համապարփակ, ամբողջ պոէմն իր մէջ խտացնող իմաստն ըմբռնելով է, որ Չարենցը պոէմի բնաբան է դարձրել դրանք, հրաժարուելով «Անձրեւն եկաւ շաղալէն» տողից, որ առաջին եւ երկրորդ տարբերակին վերտառութիւն է ծառայում: Բանաստեղծը հրաժարուել է նրանից, թէեւ կարելի է ենթադրել, թէ այդ տողն է ներշնչել պոէմի ընդհանուր չափը, որ յատուկ է հայ ժողովրդական երգերին, կարծես կոմիտասեան է:

Չարենցի ամբողջ պոէմը, հակառակ որոշ տխուր ձայնանիշերի, մի ցնծերգ է մահուան «անողոք անդունդից» ճողոպրած «մեր երգի ոգու» վերադարձը գիմաւորելու առթիւ:

Ժողովրդի հարազատ զաւակ, նրա ամբողջ հոգեկան անցեալն իր մէջ խորհրդանշող Կոմիտասը, որի վերածնունդի փառատօնն է ցնծերգում, հայ ժողովրդի բախտի, տառապանքների «անպարոյն կնիքն» ունի իր դէմքին: Նա, որ հողվորի աշխատանքն ու մաճկալի քրտինքն էր երգել, տեսաւ նոյն հողվորի ու մաճկալի արիւնը երաշտ դաշտերի վրայ: Նա, որ պանդուխտի մորմոքն էր ձայնանիշել, անտունու մոլոր ու պղտոր սիրտը, եղաւ մեծագոյն պանդուխտն ու անտունին: «Երգեցիկ եղէգն իր գրկած», նա թափառեց երկրէ–երկիր, աշխատեց դէթ ամոքիչ յուշով փարատել տարագիրների կարօտը, սակայն ինքը մնաց բազմաչարչար կարօտեալը: Թափառեց, կարօտից: Հեռուից երազեց այն ամէնը, ինչ չունէր տեսել նրա երգերին, տուել էր լուսեղէն թախիծ ու թախծոտ լոյս, երազեց իր երգերի մէջ ապրող ժողովուրդն ու հայրենիքը:

Կարծես չարենցեան «Մահերգ»ի «Լակրիմոզան» է պոէմի առաջին մասը, որ առաւելապէս նուիրուած է եղեռնին, տարագրութեանը, Կոմիտասի խելագարմանն ու մահուանը: Եղերական հանդիսաւորութեամբ են թաւալւում տողերը: Հազմով տարուած չիւղի, արմատախիլ ծառի եւ երաշտահար արտի պատկերները, որոնք խորհրդանշում են հայ ժողովրդի ու Կոմիտասին, առաւելապէս ընդհանրացնում են արտայայտում հայրենազրկութեան ու Հայութեան հոգեգրաւ... ինքնակործան վիճակը: Խորշակեալ հերկ դարձած հայրենիքի արօտներն ու անդաստանները. կարո՞ղ էր չխորշակել նա, որ նոյն արօտ ու անդաստանի ծընունդն էր, նրանց վրայ արշալոյսի պէս բացուող «երգերի ոգին» հնչեղ:

«Մահերգ Յաւերժական» պոէմի ինքնատիպ երկրորդ ութեակից է սկսում նրա եզրափակիչ մասը, որի վրայ էլ կարելի է գտնել Չարենցի խորագրերից մէկը «Համայնացեալ աճիւն»: Եւ խորագիրը յետագայ տողերում այլեւս երգւում է Կոմիտասի հայրենիք վերադարձած աճիւնի համայնացումը հայրենի հողում եւ սրտերի մէջ: Այս փաստի առաջ կանգնած բանաստեղծի սիրտը երգ է ու ծիծաղ, ու մերթ էլ արտասուախառն ժպիտ, որ գոյանում է անցեալի ակամայ վերյիշումից: Սակայն կայ նաեւ ափսոսանք այդ սրտում.

Կարօտով խոր իբրեւ վէրք
Եւ երկիւղով սրբազան —
Խոնարհուել եմ ահա ես
Անիւնիդ դէմ երգաձայն,
Սիրտն ու հոգին իմ ահա
Նոյն ափսոսանքն են յորդում՝
Օ՛, իմ անդարձ ննջած հայր,
Որ չտեսար քո որդուն...»

Անձնականի միջոցով տրուած համաժողովրդական ափսոսանքի արտայայտութիւնն է այս: Ինքնակենսագրական յուշիչ մի դրուագի՝ իր հօր պատկերի վերյիշումի միջոցով, իր հօր, «որ անունով միայն իր Կոմիտաս չէր, այլ Արգար» Սողոմոնեան, Չարենցը հասնում է եռեակ արդիւնքի: Աւելի քան տասնհինգ տարիների մշուշից յառնած յիշատակների մանրամասնութեամբ նկարագրելով իր հօր դէմքը կենդանում եւ դադարում, բանաստեղծը կերտում է անմոռանալի, խորապէս հարազատ կերպար, որ Կոմիտաս–մարդու բնութագրմանն է ծառայում եւ օժանդակում է Չարենցի ինքնայայտումին ու վաղեմի ակնածանքի ընկալմանը:

Միթէ՞ իրօք դու այն բիրտ
Տէրունին չես ննջած յար,
Որ անունով միայն իր
Կոմիտաս չէր, այլ Արգա՛ր: —
Ինչպէս մեռած մարգարէ
Քարաքանդակ իր նաշում,
Մի՞թէ դու չես երկարել
Այն իրիկուայ մշուշում...

Կոմիտասի դէմքն այնքան ծանօթ, այնքան հարազատ է թւում բանաստեղծին, որ վրայ է հասնում մի պահ, երբ ոչ միայն նրա դիմագծերը նոյնանում են...

ԱՆԻ

ԴԱՐԵՐՈՒ ՄԷՋԷՆ

Հիւսիսային ճանապարհին վրայ, ուսակից քաղաք կը մտնուի, պարիսպէն քիչ մը հեռու շինուած է փոքրիկ ութանկիւն եկեղեցին կոփածոյ քարերով: Այս է Նախրծու կոչուած եկեղեցին:

Ասոր նման է Ս. Գրիգոր հոյակապ եկեղեցին՝ արեւմտեան կողմը:

Մենք պարիսպին հիւսիսային դռնէն քաղաք մտանք, որ բուն մուտքն է, եւ ուղղակի դէպի արեւմուտք թագաւորական պալատը գննելու դիմեցինք, ուրկէ հարաւային կողմը միջնաբերդը անցանք, եւ յետոյ արեւելեան կողմէն մայր եկեղեցիին վրայ դարձանք:

Կրկնակ է քաղաքին պարիսպը, ներքին եւ արտաքին: Արտաքին պարիսպը գրեթէ ծայրէ ի ծայր քակուած, մարդաչափ միայն բարձր մնացած է: Երկուքին մէջտեղը աւերակով լեցուած է, որով երկու պարիսպի միջոցին վրայ կը պտըտէինք՝ ներքին պարիսպին վրայ խաչերը եւ հիւսուած քարէ զարդերը աւելի լաւ դիտելու համար: Արտաքին պարիսպին առջեւ բացուած է խրամը, որ իր առջի խորութիւնը նոյնպէս աւերումէն կորսնցնելով ու անձրեւի հեղեղներուն հետեւանքով քարով ու աւազով լեցուած՝ հիմա մարդաչափ բարձրութիւնով միայն խորութիւն ունի:

Պարիսպը հիւսիսային կողմէն երեք մեծ դուռ ունի: Արեւելքի եւ արեւմուտքի ծայրերէն, որոնք ձորը կ՚իջնեն, միաչափ մեծութեամբ ու հաւասար միջոցով կիսաբոլորակ բուրգերով զարդարուած է:

Միջին դրան երկու կողմը, բուրգերու տեղ, երկնաբերձ ու ահեղ աշտարակները կեցած են կոփածոյ դեղնագոյն քարով: Ասոնց վրայ կը դարմանայ տեսնողը, վասնզի կարծես թէ քաղաքին վըրայ ատեն ատեն եղած պատերազմի արշաւանքը ասոնք են խորտակեր: Բնաւ քար չի տեսնուիր, որ անարատ մնացած ըլլայ: Ամէնքն ալ նետի ու տէգի եւ այլ պատերազմական գործիքներու հարուածներով վնասուած են վերէն վար: Իրենց բարձրութեամբ ալ տակաւին առջի բարձրութիւնը պահած չեն: Երկուքին ծայրերն ալ փլած են: Այս երկու աշտարակները ներսի կողմէն չոր յարկ ունին: Այդ յարկերուն մէջ քաղաքին չէն առեր պահապանները կը նստին եղեր: Այս երկու աշտարակները շինել տրուած են 1197ին Շանուշ անուն խաթունին կողմէ:

Նոյնպէս բուրգերուն շատերն ալ զանազան իշխանաց ու մարդկանց անունով կառուցուած են, շատերուն յիշատակագրերը կը կրեն: Բոլորին ծայրերն ալ տփուծի եւ փշապի ձեւով քարերով քանդակազարդուած են:

Պարիսպին մեծ դրան ճակատի բարաւորին վրայ անթուական արձանագրութիւն կայ Անիի թագաւորներէն եօթի անուններէն:

Պարիսպին ներքին կողմը գննելէ ետք՝ ուղղակի դէպի թագաւորական պալատը գացինք, որ քաղաքին հիւսիսային արեւմըտեան կողմը՝ կառուցուած է ձորաբերանին դարձուածքին վրայ, այնքան բարձր՝ որ մինչեւ պարիսպին պատերէն ալ վեր են: Պալատը ներսի կողմէն դէպի ձորին վրայ շատ ահաւոր տեսք ունի, որովհետեւ այդտեղը ձորին խորութիւնը պարիսպին հետ միացած ըլլալով՝ վերէն վար պալատին իբր պարիսպ մը կը ձեւանայ:

Այս թագաւորական պալատին միայն ամուր ու կոփածոյ դեղնագոյն քարով շինուած պատերը կեցած են շատ բարակ շարուածքով: Մարդուս զարմանք կը պատճառէ թէ այս նրբութեամբ ի՞նչպէս այսքան դարերով մնացեր են, ու դեռ պիտի մնան գուցէ այնքան դար մըն ալ:

Առաստաղներուն տեղերէն կը նշմարուի, որ երեք յարկ ունեցեր է, վասնզի պատերուն ներքին կողմէն գերաններուն գլուխներուն տեղերը կարգաւ կ՚երեւին, սենեակներուն բաժանմունքները տակաւին կը կենան առանձին պատերով, արեւելեան կողմէ սենեակներուն մէկուն մէջ ջուրի աւազան մը շինուած է պատին կից, ուրկէ պալատին մէջ ջուր կուգայ եղեր: Գեղեցիկ փորուածքներ ունի աւազանին վրայի գմբէթայարկը, սեւ ու կարմիր քարերով զարդարուած՝ ծաղկազարդ շարուածքով: Բայց պալատին ներքին կողմը պատերուն վրայ փորուածք կամ ծաղկի զարդարանք չկայ:

Այս սենեակին մէջ է պալատին ... ներքնայարկին դուռը: Մեր տեսած ... տենը հողով ու անձրեւի հեղեղներու բերած աւազով լեցուած եւ չոր ու ... թուփերով պատած էր: Խոր ու ... ճանապարհին մէջէն դէպի վար ... սանդուխները կ՚երեւային: Պալատին ... եակներուն մէջէն ալ տեղ տեղ ... բացած ըլլալով, այդ ճեղքուածքներէն ... լոյսը կը զարնէր սանդուխներու ... ձուածքին վրայ: Անիի ամրութիւններուն մէկն ալ այս ներքնատունն է:

Անիի հիւսիսային կողմը ... տին վրայ մեծ լուսամուտէն վեր ... նուի եղեր մեծն Սմբատի՝ քաղաքին ... նադիրին արձանը: Անիի եօթի ... կի հայ բնակիչները, որոնք Ծաղկոցաձորին վրայի Տաճկաց գիւղը կը բնակին ու հիմա կէս մը Հոռոմոսի վանքը ... մըն ալ Քըզըլքիլիսէ ըսուած գիւղն են, որդւոց յորդի լսած են թէ այդ արձանը Սմբատ թագաւորինն է: Գլուխը ... է եղեր: Գուցէ Անիի թշնամիներուն ... ձակման ժամանակ եղած ըլլայ:

(Շար. ...)

...ներին չմոռնում իր հօր կերպարանքի... նաեւ այս վերադարձը կարծես ...Սողոմոնեանի անհինի. վիրա – ...է հայրենիք: Եւ ահա այս նոյնա– ...կը բխում է Չարենցի այն հոգա– ...ը, թէ ինքը Կոմիտասի ուղիղ ...ժառանգն է, նրա հոգեւոր զաւա– ...երգիչներ իր բոլոր երգերում եւ ...վեհ խոհերում:

«Ինչ կայ անհուն ու խորին,
Այդ միայն նա է տուել···»

Չարենցի համար Կոմիտասը բոլոր հայ ...երգի տաղասացներին մարմնացումը ...«մեր համայն երգի հայրն» է, ...փրկիչն ու այն անպարտօրէն պա– ...փոխանցողը: Նա աւելին է նաեւ, ...թիւն, նոր երգերի հունդ ու ներ– ...Թէեւ անհուն զարձած, բայց ...կեանք վերադարձաւ հայրենիք: ...վերադարձը ոչ միայն նոր սրբու– ...Տէրեանի, Թումանեանի, Մե– ...Դուրեանի եւ այլոց վերադար– ...այլ նաեւ հայրենի երկրի բարգա– ...հայ ժողովրդի սիրոյ առհա– ...է: Չարենցի պատմուածքը ...գրոյց», «ողու տեսիլ» Կոմիտասի ...ամուած պատմուածք է, իսկ ...«Յաւերժական»ը բանաստեղծի ...գրոյցն» է Կոմիտասի մասին:
...յ գրականութեան մէջ Կոմիտասին ...քնարական յուշարձանը քանդա– ...հետ միժամանակ, Չարենցը մեր ...» զմբանի համար գրել է ...տապանագիր: Բանաստեղծի թղթ– ...մէջ մնացել են այդ տապանագրե– ...բոլոր տարբերակները: Նրանցից ա– ...տպագրուած է 1954 թ. «Երկե– ...եւ նրան յաջորդող հրատարակու– ...ների մէջ, սակայն երկրորդը մնացել ...: ...այն.

ՏԱՊԱՆԱԳԻՐ

...յոկ անհուն է ննջում — եւ ոչ թէ
 հանճար:
...որ հանճարն՝ յաւերժիս պայծառ է
 բոցափել:
...անցո՛ւն է ննջում՝ յաւիտեան
 անցած
...է խաչակիր – դպիր–վարդապետ:

...ն, որ շունչ էր իր մէջ, ոգի ու
 հանճար —
...է — յար կենդանի — այստեղից
 հեռու:
...թի՛ւն անհունին՝ անցեալին
 անցած, —
...թի՛ւն կենդանի եղգին —
 դարերում···

6/7—1936 թ.

ԱՆԱՀԻՏ ՉԱՐԵՆՑ

(Շար. – 3)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ (Յառաջ).— Յուլիս 19ի կիրա– կին բարեյաջող օր մը եղաւ Հերոսներու Օրուան տօնակատարութեան համար: Կո– միտէի հովանաւորութեան տակ տեղւոյս «Լաւեան» խումբի կրակուրող տղաքը առանձներ էին զաչտահանդէսի կազմա – կերպումը, իրենց աջակից ունենալով նոյնքան աշխոյժ ու եռանդուն Նոր Սե– րունդի սիրելի տղաքն ու աղջիկները:

Մեր երիտասարդ ընկերներուն աշխա– տանքն ապարդիւն չանցաւ: Այդ օրը ա– րեւը ժպտաց իրենց, երկինքը խայտաց եւ եթերին կապոյտը աւելի ջերմացաւ: Իսկ կանանչաւուն պուրակը փոքր Հա – յաստանի մը վերածուեցաւ:

Նոր Սերնդականներ Լիոնէն, Վալան – սէն: Հիւրեր՝ Լիոնէն, Փոն տը Շէրիէն, Սէն Թ'էթիէնէն, Կրընոպլէն: Իսկ տեղ – ւոյն Հայութիւնը ատաւրնէ եկած էր ընտանեան ծոցին մէջ հայրենական շունչով ու խանդավառութեամբ վերապրե – լու:

Ծառերը պահակներու նման շարուած էին: Իրենց վրայ կը կրէին զոյգ եռա – գոյները: Իսկ խոշոր եռագոյն մը առան– ձին կախուած՝ ցանցառուտին մէջտեղ:

Բարձրախօսը անընդհատ կը սփռէր հայկական քաղցր եղանակներ:

Երեկոյեան ժամը 4ն է արդէն: Օրուան խօսնակը ընկ. Կարէն Լիւլճեան հան – դէսը պաշտօնապէս բացուած յայտարա – րելով, բարի գալուստ մաղթեց ներկա – ներուն: Ապա հրաւիրեց երիտասարդ ու տարեց ընկերները «Կարկուտ տեղաց»ով ոգեկոչել Յանասարի արշաւանքին հե – րոսներու անմեռ յիշատակը:

Օրուան նախագահ Պ. Պօղոս Տէր–Պօ – ղոսեան բացման իր խմաստալից խօսքե– րով արագօրէն վերարտադրեց Խանասարի հերոսապատումը, Հայութեան կրած դարաւոր տառապանքը, Թրքական ու քրտական վայրագութիւնները եւ փառա– բանեց յայտնի թէ անյայտ բոլոր այն հե– րոսները որոնք իրենց կեանքին գնով ի– րագործեցին Հայուն ազատագրութիւնը:

Գեղարուեստական յայտագիրը սկսաւ Տիկին Մարի Կարապետեանի մեներգով, որ գնահատուեցաւ բոլորէն: Պ. Բագրատ Խոստիկեան արտասանութեամբ, իսկ ըն– կեր Բարունակ Պապուեան մեներգով ջերմօրէն ծափահարուեցան:

Յետոյ խօսք տրուեցաւ Փոն տը Շէրիի Ազգային Միութեան նախագահ՝ ընկ. Ա– շոտ Այվէկեանի: Ընկերը եւս բովանդա – կալից խօսքերով ջատագովեց մեր ազգա– յին զարթօնքն ու յեղափոխութիւնը նուի– րագործող կազմակերպութիւնները:

Պ. Յակոբ Մինասեան իր արտասանու– թեամբ ու մեներգով ոգեւորութիւն բա – ռեցծեց ու կրկնակի ծափեր խլեց: Գնա– հատուեցաւ նաեւ Պ. Աւետիս Իշխանեան իր յաջող մեներգով:

Օրուան բանախօսն էր մեր սիրելի Մ իրզէն, որ այս անգամ ալ իր արամա – բանական վերլուծումներով խանդավա – ռեց մեզ: Շեշտը դնելով Հերոներու Օր– ուան տօնակատարութեան բարոյական նկարագրի վրայ ըսաւ.— Թերեւս շատեր թերագնահատեցին Խանասարի արշաւան– քին պատմական արժէքը: Սակայն երբ նկատի ունենանք այդ ժամանակաշրջա – նը, պիտի հաստատենք թէ Հայութեան մեծամասնութիւնը տակաւին պատրաստ չէր յեղափոխական գործունէութեան: Անընդունակ էր պայքարի ու զէնք զոր – ծածելու: Ան տակաւին կը տուայտէր գե– րութեան աղջամուղջին մէջ: Ուրիշ պի– տի ըլլար այսօր մեր ազգային պատկերը, եթէ այն ատեն Հայութիւնը կարենար մեծ թիւով կռուող ուժեր հանել թշնա – միին դէմ:

« Դժբախտաբար, այսօր ալ կան պահ– պանողական տարրեր, չէզոքներ, որոնք դէմ են յեղափոխութեան, որոնք չեն կա– րող գնահատել հերոսութիւնն ու անձնա– զոհութիւնը »:

Ապա ընկերը անդրադառնալով ներկայ իրականութեան, յայտարարեց թէ Դաշ– նակցութիւնը գնահատելով հանդերձ հայրենիքի վերելքն ու բարգաւաճումը, չի կրնար շեղիլ իր հիմնական սկզբունք– ներէն: Ան կը մնայ պահանջատէրը մեր հայրենի չազատագրուած հողերուն, ու պիտի մնայ նոյն դիրքին վրայ, մինչեւ որ իրականութիւն դառնայ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի գաղափարը:

Վալանսէն Նոր Սերնդական Օր. Վիո– լէթ Զէլէպեան իր հնչեղ ձայնով մեներ– գեց՝ ընկերակցութեամբ Ալպէռ Գասեա– նի նուագին:

Համարձակութեամբ երգեց նաեւ փոք– րիկն Անտրէ Մալոյեան: Իսկ Օր. Անժէլ Կարապետեան որ առնուազն չորս անգամ մեներգեց գոհացնելու համար բոլոր խնդրանքները, ձայներու թովիչ ներդաշ– նակութեամբ մը, արուեստի կատարեալ վայելք մը պարգեւեց մեզի:

Գեղարուեստական բաժինը վերջ գտած ըլլալով, ընկ. Կ. Լիւլճեան բեմը ազատ յայտարարեց: Այնուհետեւ դարձեալ հա– ճոյքով ունկնդրեցինք Տիկ. Մարի Կա– րապետեանը (մեներգ), Պ. Յակոբ Մի – նասեանը (մեներգ, արտասանութիւն) եւ Պ. Բագրատ Խոստիկեանը (արտասանու– թիւն):

Հ. Յ. Դ. տեղւոյս Նոր Սերունդի պա– րախումբը խանդավառ մթնոլորտ մը ըս– տեղծեց իր երեք պարերով: Երիտասար– դութեան տրամադրութիւնը հետզհետէ

ՎԱՐԴԱՎԱՌԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ (Յառաջ).— Վարդավառի տօնին առթիւ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը Յուլիս 12ին կազմակեր – պած էր մեծ դաշտահանդէս մը՝ գեղա– տեսիլ եւ զովասուն դաշտի մը մէջ:

Ժամը 11ին հայրենակիցներ ընտանեօք տեղ գրաւեցին ծառերու հովանիին տակ: Մինչեւ ժամը 15՝ ճաշ, կերուխում, զա– նազան խաղեր:

Պաշտօնական բաժնին բացումը կատա– րեց վարչութեան քարտուղարը՝ Պ. Գա– պաքճեան, բացատրելով եկեղեցւոյ վար– չութեան նպատակն ու գործունէութիւ – նը՝ վառ պահել եկեղեցին եւ դպրոցը, ուր 70 աշակերտներ կը սորվին իրենց մայրենի լեզուն: Այս առթիւ շնորհակա– լութիւն յայտնեց զաղութի անդամնե – րուն, իրենց ցոյց տուած անվերապահ օժանդակութեան համար:

Օրուան սեղանապետ ընտրուեցաւ Մի – ութեան ատենապետը՝ Մ. Ճերանեան, որ ճեռնհասութեամբ վարեց խնջոյքի բաժինը:

Եղան խմբերգներ՝ եկեղեցիին երգչա – խումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Օհանեանի: Եղան նաեւ բազմաթիւ մե – ներգներ երիտասարդներու կողմէ:

Ուրախ մթնոլորտ մը տիրեց մինչեւ վերջ:

Կոկիկ գումար մը գոյացաւ արտարուխ նուէրներէ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

բարձրացաւ: Ըմպելիները սկսան պակսիլ ··· եւ ընկ. Ս. Առաքելեանի կառքը քա– նիցս երթեւեկեց պարենաւորումը ապա– հովելու համար:

Առանձին խումբեր սկսան իրենց հայ – րենի պարերով բարձրացնել խանդավա – ռութիւնը: Տէսինի մասնաճիւղէն խումբ մը հնչակեաններ 40 ֆրանք նուիրեցին կազմակերպիչ մարմնին: Այս բարի օրի– նակին հետեւեցան նաեւ ուրիշներ (նուի– րատուներու ցանկը հրատարակուեցաւ առանձին):

Վերջապէս հանդիսականները թէ՛ ա – ռատօրէն կերան ու խմեցին, թէ՛ հաղոր– դուեցան հանդիսութեան վեհ խորհուր – դով:

Որքան երկար գաղութներու փտարան– դի կեանքը, աւելի պիտի չեշտուի հա– կազդեցութիւնը: Աւելի ջերմեռանդու – թեամբ պիտի տօնուին Յուլիս 25եր, Մա– յիս 28եր, որոնք աղբիւրը կը կազմեն սե– րունդներու կենսունակութեան, ազգային ներշնչումին ու յեռաղայ յոյսերուն:

Վերջապէս մութը եկաւ վերջակէտը դնելու բոլորին խանդին եւ շուտով խա– ղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ պու – րակին վրայ:

ԳԻՄ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԴԱՍՏԱՆ գրականութեան եւ ար – ուեստի թիւ 15, 1964: Խմբագիր Բիւզանդ Թօփալեան: Ճոխ բովանդակութիւն:

ՅԱՌԱՋ Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (157)

ԽՈԴԵԴԱՆ

— Շեշտիր նմանապէս, որ թէպէտ Ա– ...ղածի վրայ ձայնը զօրութիւն չունի, ...ց մենք համաձայն ենք նրա վրայ ապ– ...ել, — առաջարկեց Ստեփանը:

— Կարծէք չկայ դիմումի մէջ էդ տե– ...ց բան գրել: Կառավարութիւնը ի՞նչ ...ցած ունի մեր ուժեղ դառալու կամ չգո– ...լու հետ, — դիտողութիւն արաւ Շի– ...կան Պօղոսը:

— Ճի՛շդ է, — հաստատեցին միւս Սա– ...ցիները այս ու այն կողմից:

Այնուհետեւ բոլորն էլ բթամատները ...թաթխեցին թանաքի մէջ եւ դրոշմեցին ...դիմումի տակ: Առաջին դրոշմը դրեց ...Խոդեդանը:

...եւ աւելացրին այսպէս.

— «Մենք մեր դիմումը կնքեցինք մեր ...թէ մատներով: Հաւատացէք մեր մատ– ...բոլոր»:

...Հետեւեալ առաւօտ Սեմալցի Թաթօն եւ ...Գութան Յարութը այդ խնդրագիրը ...յանձնեցին Էջմիածնի գաւառի Հայաստա– նի ներկայացուցչին: Նախապէս նրանք պահանջեցին, որ ներկայացուցիչը եր – դուի, թէ ինքը այդ դիմումը անձամբ կը յանձնի կառավարութեանը:

— Ի՛նչպէս երդուեմ, որ հաւատաք, զարմացաւ Էջմիածնի ներկայացուցիչը:

— Մեր ներկայութեան ասա. «իմ կըն– կայ լաչին իմ գլխին, եթէ խոստումս չկատարեմ», եւ մենք քեզ կը հաւատանք, — առաջարկեցին Գութան Յարութն ու Սեմալցի Թաթօն:

Ներկայացուցիչը երդուեց, ապշու – թեամբ նայեց այդ երկու լեռնականնե – րին եւ դիմումը ձեռքին մեկնեց Երեւան:

Շուտով Երեւանից լուր ստացուեց, որ Հայաստանի կառավարութիւնը թոյլա – տրել է Սասունցի շինականներին տեղա– փոխուել Արագածի հարաւ – արեւմտեան լանջերի վրայ, ի նկատի ունենալով, որ նրանք բարձր օդի ժողովուրդ են եւ բո– լորովին անսովոր դաշտավայրի պայ – մաններին:

Տարբեր շրջաններից՝ Էջմիածնի եւ Ա– լեքսանդրապոլի գաւառներից մեծ շար – ժում սկսուեց դէպի Արագած:

Ասատուրը, Ստեփանը եւ Եղնիկը բնա– կութեան վայր ընտրեցին Ռինդ գիւղը, Կարմիր վանքի մօտ եւ իրենց քոչը Էջ – միածնից բերեցին այդտեղ: Նրանց միա– ցան նաեւ Գութան Յարութը, Սեմալցի Թաթօն եւ Թաղուեցի Պետրոսը:

Բազմաթիւ ընտանիքներ տեղափոխուե– ցին Թալինի շրջանի Շղարշիկ, Կաթնաղ– բիւր, Դաւթաշէն, Աշնակ, Շէնիկ եւ Ա– հագչի աւանները: Մի քանի ընտանիքներ տեղաւորուեցին Վերին եւ Ներքին Թա – լիններում: Շատերը գնացին աւելի հե– ռու: Նրանք բնակութիւն հաստատեցին Վերին Բազմաբերդ, Կաքաւաձոր, Ագա– րակ եւ Ներքին Բազմաբերդ գիւղերում:

Մի խումբ սանչպարներ դիմեցին դէ – պի այժմեան Աշտարակի շրջանի Դիան, Լեռնարոտ, Սասունիկ, Ուջան, Արագա– ծօտն եւ Աւան կոչուող լեռնային գիւ – ղերը:

Վերջին վայրում տուն շինեցին Շինա– կան Պօղոսը եւ Օնէի երկու տղաները, որ նոր էին եկել Շիրակի դաշտից:

Կայծակ Երուանդը օթեւան շինեց Ա – գարակ գիւղում: Աշնակում, որ այդժ – շատ աւան էր եւ հնում հռչակուած էր իբրեւ թագաւորական ամարանոց, հաս– տատուեց Դարբին Զենոբի որդին՝ Փոքր Զենոբը իր մի քանի Տալուորիկցի համա– գիւղացիներով:

ՆՈՐ ՏՈՒՆ ԱՐԱԳԱԾԻ ԼԱՆՋԻՆ

Կարմիր վանքի շուրջը հաստատուած շինականները եռանդով գործի անցան: Ընդամէնը մի քանի հոգով նրանք սկսե – ցին կառուցել մի նոր աւան նախկին քանդուած բնակավայրի հիմքի վրայ: Ա– հա այդ ընտանիքներից մի քանիսի ա – ռանները. Խոդեդանի տուն, Ստեփա– նի տուն, Գութան եղբայրների տուն, Թաղուեցի Պետրոսի տուն:

Ասատուրի առաջարկով մի առանձին տուն էլ շինուեց Եղնիկի համար, որ կոչ– ուեց Կիրակոսի տուն (Եղնիկի հօր անու– նով):

Տղամարդիկ մէջքով մեծ–մեծ քարեր էին կրում եւ շարում պատերը: Նախ շինում էին մէկի տունը, ապա միւսի: Տների կառուցմանը մասնակցում էին նաեւ կանայք, որոնցից մէկը Ոսկե – հատն էր, իսկ միւսը՝ Բայաղը: Նրանց պարտականութիւնն էր՝ նոր շինուած տների մէջ թոնիրներ պատրաստել:

Խոդեդան իր խրճիթի համար իբրեւ վայր ընտրեց մի կանաչ թումբ՝ գիւղի հիւսիս–արեւելեան ծայրում, Արհասարի դիմաց:

Քարի գործը հեշտ էր, իսկ շինափայտ չկար: Առաղձի համար դիմում էին տե– ղական բնակիչներին:

— Փայտ չունէ՞ք ծախո՛ւ, — կանչում էին նրանք գիւղէց գիւղ անցնելով եւ եր– կար նայելով քարէ ցանկապատներին:

Ասատուրի տան համար հարկաւոր ե– գաւ ութ մեծ գերան: Դրանց համար նա մինչեւ Բիւրական գնաց: Այդ գիւղը հա– րուստ էր դեղեցիկ բարդիներով:

ԽԱԶԻԿ ԴԱՇՏԵՆՑ

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տէր եւ Տիկին Թօփալեան, ընկեր Բենոյի մահուան քառասունքին առթիւ 10 ֆրանք կը նուիրեն Մշակոյթի Տան։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Եղիա Ինճէարապեան,
Պ. Կարպիս Ինճէարապեան,
Օր. Սոնիա Ինճէարապեան,
Տէր եւ Տիկին Սողոմոն Նիկողոսեան,
Տէր եւ Տիկին Վրթանէս Ինճէարապեան, Այրի Տիկին Օննիկ Իսկիւտարլեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր եւ ազգականին՝

ՄԱՐԻԱՄ ԻՆՃԷԱՐԱՊԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

×

ԼԻՈՆ. — Ֆր. Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Յ. Միքայէլեանէ 150 ֆրանք իր ամուսնոյն՝ Արամ Միքայէլեանի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ։

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԽՈՒՄԲԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Կայանէն վերադարձող խումբը կը հասնի երկուշաբթի Օգոստոս 3, առաւօտեան ժամը 6,20ին, Կառ. տը Լիոնի։

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՈՒՄԲԻ ՄԵԿՆՈՒՄ

Փարիզէն կայան տեղի կ'ունենայ երկուշաբթի՝ Օգոստոս 3, ժամը գիշերուան 23,30ին։ Խմբական ժամադրութիւն Կառ. տը Լիոնի *ժամացոյցի ներքեւ ժամը 22ին։*

Կը խնդրուի ժամ առաջ փակել բոլոր հաշիւները եւ ծնողքները ստորագրուած արտօնագրերը յանձնեն եթէ կը ցանկան որ իրենց զաւակը մասնակցի Զուիցերիոյ շրջապտոյտին։

×

ԼԻՈՆ. — Ֆր. Կապոյտ Խաչի կայան մեկնող պզտիկները Օգոստոս 5ին, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 4ին պէտք է հաւաքուին Փեռաշի կայարանին *մուտքի մեծ ժամացոյցին տակը։*

«ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի եւ Կապ. Խաչի, կիրակի 2 Օգոստոս ամբողջ օրը, Հօթ Ֆազանրիին, Պ. Թեսիէի ագարակը։

Գեղարուեստական բաժին. — Նուագ, երգ, արտասանութիւն, պար եւ անտեկընկալներ։

Պիւֆէ. — Շամփուրով խորոված։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Օրեր եւ Ժամեր

ՊԱՏԱՐԱԳ

1914–18Ի ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Նախկին Ռազմիկներու, Հայ Սպայից եւ Ֆրանս. բանակի օտար Սպայից Միութեանց։

Այս կիրակի Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 11ին մասնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի 1914–18ի պատերազմի յիսնամեակին առթիւ, ի ներկայութեան Նախկին Ռազմիկներու Նախարարին ներկայացուցիչին եւ նախագահութեամբ Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք.ի։

Հայ գաղութը պարտի իր ներկայութեամբ յարգել պատերազմին ինկած բոլոր ազմիկներու յիշատակը։

×

Այս կիրակի Սէն-Լու կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թեմիս Առաջնորդ Արտաւազդ Եպիսկ. Թրթռեան։

— *Պուլ. Օտոս՝* Հմայեակ Քահանայ։

Շրջաններու Հայութիւնը կը հրաւիրուի եկեղեցի փութալ։

×

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը յայտարարէ Պօմոնի եւ շրջանի յարգոյ հասարակութեան, թէ այս կիրակի օր Պօմոնի եկեղեցւոյ մէջ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ

ՀԱՅՐ ԳՈՒՐԳԷՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Սիրով կը հրաւիրուի ժողովուրդը։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴ
ԵՒ ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Հասցէի ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ փոփոխութեան պարագային, բաժանորդներէն կը խնդրուի իրենց նոր հասցէին, կցել անպայման հինը (լաւագոյնը՝ թերթին *պանտը* կցել) եւ երեք ֆրանք։ Հասցէի ԱՌԺԱՄԵայ փոփոխութիւններու համար (արձակուրդ եւն.) հին եւ նոր հասցէներուն *կցել* 7 ֆրանք մէկ ամսուան համար, մէկ ամիսէն պակաս ժամանակաշրջանի համար, փոփոխութիւն չի կատարուիր։

Միայն արձակուրդի շրջանին համար բացառիկ բաժանորդագրութիւն՝ ամիսը 10 ֆրանք։

Կը խնդրուի մանաւանդ շատ յստակ գրել հասցէները։

Շնորհակալութիւն
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի 1964 – 1965 *տարեշրջանի արձանագրութիւնները սկսած են։ Անոնք որ կը փափաքին զրկել իրենց աղջիկները այժմէն պէտք է դիմեն Հաստատութեան տնօրէնութեան։*

1, Bld. du Nord, LE RAINCY
Tél. : 927-01-72

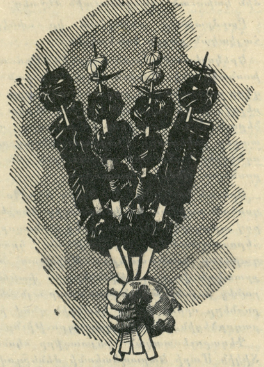
ՃԱՄԲԱՐ — Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ — ՃԱՄԲԱՐ

Camp du Nor Séround

A LA *PILE* SUR LES BORDS DU LAC *PALADRU*

ՕԳՈՍՏՈՍ 1-30 — AOUT

ՕԳՈՍՏՈՍ 15 ԻՆ *ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՆԴԷՍ*

ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր։

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ։

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է.... ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ - ԶԱՐԴԱՐԷՔ - ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն։ Նորայթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն. — Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէոմ եւ փլասթիք *— ծածկոցներ.*

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)